II dalis

TARPTAUTINIO VILNIAUS VISUOMENINIO TRIBUNOLO PROCESAS*

„Komunizmo nusikaltimų įvertinimas"

2000

* Skelbiamas tekstas yra sutrumpintas. Tribunolo nuosprendis priimtas remiantis nukentėjusiųjų, liudytojų žodiniais ir rašytiniais parodymais, gausia rankraštine ir spausdinta medžiaga, saugoma Tribunolo archyve.

Pratarmė

Pasaulio visuomenė bunda, ji nepamiršo skausmo, ji reikalauja istorinio teisingumo ir nori apsaugoti žmonijos ateitį, atskleisdama tiesą ir atkurdama teisingumą dėl pasaulį ištikusios tragedijos. Lietuvoje 2000 m. birželio 12-14 dienomis pirmą kartą Europoje įvykęs Tarptautinis kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" sulaukė visuomenės atstovų iš 24 pasaulio šalių, kurie įsteigė Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą, perskaitė 53 pranešimus, kaltinančius komunizmo doktriną ir politiką, komunistines partijas, jų sukurtus režimus, padarytus žiauriausius nusikaltimus. Tribunolui buvo pavesta įvertinti žmonijos tragiškiausios epochos - komunizmo ideologiją, komunistų sukurtų režimų nusikalstamas veikas teisiniu, politiniu ir socialiniu požiūriu. Jam buvo patikėta ypatingai atsakinga pareiga prieš praeitį, dabartį ir ateitį, o ne teisė ar malonumas ką nors pasmerkti. Koks istorinis - teisinis paradoksas, kai Niurnberge 1946 m. buvo nuteisti ir pakarti nacistiniai nusikaltėliai, tuo pat metu už geležinės uždangos, komunizmo tvirtovėje - SSRS nieko nesibaimindama vykdė protu nesuvokiamus žiauriausius nusikaltimus žmoniškumui.

Genocidas - tai masinis žmonių žudymas, sunkiausias, brutaliausias nusikaltimas žmonijai, galiausiai - istorinė daugelio pasaulio žmonių ir tautų tragedija. Genocidas žinomas jau VIII-VII a. prieš Kristų. Tai asirų žudymas, Trojos, Kartaginos sunaikinimai, Čingischano, Tamerlano antplūdžiai, 200 metų kryžiuočių žygiai į Lietuvą, 1915 m. turkų įvykdytos armėnų masinės žudynės ir didžiausią mastą pasiekę raudonasis komunistinis ir rudasis nacistų įvykdytas žydų bei kitų tautų genocidas. Tačiau savo mastu, žiaurumu komunistinių režimų nusikaltimai žmoniškumui gerokai pralenkė fašistinius nusikaltimus žmoniškumui (genocidus) naikinant lietuvių, latvių, estų, ukrainiečių, baltarusių, moldavų, albanų, kazachų, kinų, vietnamiečių, Kambodžos ir kitas tautas. Sunaikinta apie šimtą milijonų žmonių.

Sunku suvokti, kad civilizuoto pasaulio lopšyje - Europoje - XX amžiuje tautos patirs genocidą ir ypač nukentės Lietuva, o šio amžiaus pabaigoje - Čečėnija. Dar sunkiau perprasti sąžinę didžiųjų valstybių vadovų, kurie nutylėjo komunis-

tinių režimų masinių žmonių žudynių reiškinį ir dar dabar, galima teigti, kad tebetylima, lyg nieko nebūtų įvykę. Ar nenuteisti agresoriai, nepažaboti masinių nekaltų žmonių žudymai neugdė nebaudžiamumo sampratos, ar nepaskatino karo nusikaltimų, nusikaltimų žmoniškumui, protrūkių Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose, Balkanuose? Ar nebus teisūs romėnai, prieš tūkstantmečius pasakę: „Impunitas continuum afectum tribut delinquendi" *(lot. k. nebaudžiamumas nuolat skatina nusikalsti)? Norisi paklausti, ką darytų pasaulio politinio ir ekonominio potencialo galiūnai, jei būtų nužudyta trečdalis jų tautos gyventojų. Juk ar maža čečėnų, estų, lietuvių tauta, ar didelė tauta naikinama, bet patiria tokį patį skausmą. Tik visuomenė atskleidė šią juodąją žmonijos istorijos dėmę, bet ne didžiosios valstybės ar jų vadovai. Todėl rezonansas dar nedidelis - nuteistų už komunistinių režimų masines žudynes dar nėra, nors kai kurie nusikaltėliai tebėra gyvi, kaip gyva ir komunizmo doktrina bei jų politika, tebėra gyvi ir komunistiniai režimai. Tai neleistina. Pagaliau dabartinė pasaulio visuomenė yra atsakinga už ateities kartas, jos mums neatleis už tai, kodėl mes, buvę tų brutaliausių pasaulyje žudynių akivaizdūs liudytojai, nieko nedarėme, kad apsaugotume žmonijos ateitį ir nepatikome tiesos ir teisingumo nuosprendžio apie ją ištikusią tragediją.*

Niurnbergo procesas prieš visą pasaulį demaskavo - išviešino fašizmo nusikalstamą esmę, nuteisė fašistinių nusikaltimų vadeivas, kiti teismai nuteisė žemesnio rango nusikaltėlius ir jiems pasaulio visuomenė dėkinga. Komunizmo doktrina ir politika, jų pagimdytų komunistinių režimų nusikaltimai, tarptautiniai nusikaltėliai ir kiti nusikaltėliai palikti ramybėje. Ar ne nusikalstamas nerūpestingumas tų, kurie privalo pasirūpinti, kad pasaulio visuomenė sužinotų tikrąją komunizmo doktrinos esmę, kad ji būtų amžiams pasmerkta?

Nacių nusikaltėlis Hansas Frankas, buvęs užgrobtos Lenkijos generalgubernatorius, vykdęs lenkų tautos pavergimą ir naikinimą, Niurnbergo nuosprendžiu pakartas, proceso metu pareiškė, kad „... praeis tūkstantmečiai, bet ši Vokietijos kaltė nebus nuplauta". Vadinasi, jis suvokė, kas buvo padaryta. Kur komunistinių režimų nusikaltėlių atgailos žodis?

Didžiosios Britanijos vyriausiasis kaltintojas Chartli Soukrsso Niurnbergo procese kaltinamojoje kalboje samprotavo, kad visuomenė priima kaip sensaciją, jei nusikaltėlis, nesuvaldęs savo aistrų ar dėl kitų priežasčių netekęs savitvardos įvykdo žmogžudystę, ir mes nenurimstame tol, kol nusikaltėlis nubaudžiamas ir atkuriamas teisingumas. Ar turime padaryti mažiau, kada įvykdyta ne viena, o 12 milijonų žmogžudysčių, klausia Chartli Soukrsso, o dabartinė pasaulio visuomenė ir valstybių vadovai ko turi griebtis, kai padaryta apie šimtas milijonų žmogžudysčių? Ar ir toliau valstybėms vadovaujantys protai turi droviai tylėti?

Tribunolo procese birželio 12-14 ir rugsėjo 4-8 dienomis iš 15 šalių visuomeniniai kaltintojai pateikė dokumentinę medžiagą, įvairaus pobūdžio leidinius, kasetes, fotonuotraukas. Dokumentinė medžiaga, nukentėjusiųjų, liudytojų parodymai pa-

tvirtino, kad komunizmo doktrina ir politika yra nusikalstama, nes šios ideologijos pagrindu susiformavusios partijos sukūrė komunistinius režimus, kurių teoriniai pagrindai paremti proletariato diktatūra ir klasių kova, praktiškai teigė, kad prievarta ir smurtas yra pagrindinis objektyvus visuomenės raidos veiksnys. Taip ši marksistinė proletariato diktatūros ir klasių kovos teorija neišvengiamai baigėsi masinio gyventojų genocido praktika. Jos įrankiu buvo ir dabar pasaulyje tebėra proletariato diktatūros valstybės,kurių tikslas - šaltai, blaiviai ir iš anksto apgalvotai naikinti tautas, rases, institucijas, laužyti tradicijas, kad būtų nutrauktas laisvų ir senų valstybių egzistavimas, o su dešimtimis milijonų žmonių pasielgta taip neįtikimai žiauriai, kad vaizduotė ir protas nepajėgus suvokti tų siaubingų nusikalstamų veiksmų žiaurumo, kuriuos patyrė pasaulio žmonija. Žmonės buvo marinami badu, juos mušė, šaudė, luošino, gyviems kalant į galvas, akis vinis, veriant vielas, pjaustant juos gabalais, lupant nuo galvos odą, ištremiant į neišgyvenamas amžino įšalo vietoves. Sunaikino ištisų tautų kultūrą, atmetė dvasines žmonių vertybes, sunaikino religines institucijas, sugriovė maldos namus, išplėšė valstybių ir jos piliečių turtą, ilgam sustabdė daugelio tautų pažangos raidą. Šitokius veiksmus įvykdė komunistinių režimų komunistinių partijų įvairaus rango vadeivos, jų sudarytų vyriausybių vadeivos, jų sukurti represiniai organai ir jų nariai. Išpažindami nusikalstamą komunizmo doktriną ir politiką, įgyvendindami ją praktikoje ir siekdami pasaulinio proletariato diktatūros viešpatavimo, ją eksportuodami, užgrobdami kitas šalis ar jas paversdami priklausomomis ir -vykdydami genocidą šių režimų vadeivos tapo tarptautiniais nusikaltėliais, jų vadovaujamos valstybės nuolatos buvo pavojingos kaimynės. Taip buvo sukelta grėsmė pasaulio šalims, todėl šiuos tarptautinius nusikaltėlius turėtų teisti tarptautiniai teismai. Jie turi būti išduodami valstybėms, kuriose jie padarė nusikaltimus, jiems negali būti suteiktas politinis prieglobstis, o valstybės, vykdančios nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui, turi būti šalinamos iš visų tarptautinių sandraugų.

Komunizmo ideologijos ir politikos pagrindu susikūrusios komunistų partijos ir komunistinių režimų valstybės savo praktiškais veiksmais įrodė, kad komunizmo doktrina ir politika yra nusikalstamos, o komunistinių režimų komunistų partijos, praktiškai įgyvendindamos komunizmo ideologiją ir politiką, pačios tapo nusikalstamomis, o tiesiogiai dalyvaudamos padarant nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui (genocidą) ir kitus nusikaltimus, jos tapo ir represinėmis.

Pagrindinis Tribunolo tikslas, mano įsitikinimu, buvo atkreipti pasaulio visuomenės ir ypač didžiųjų valstybių dėmesį į vykusį ir pasaulyje tebevykstantį žmonijos naikinimo reiškinį, pradėti aktyvinti visuomenę, valstybių vadovus ir valstybines institucijas, nepalikti neišaiškintų masinių žudynių, kurios buvo padarytos, bet nutylėtos, o kaltininkai neieškomi, nenubausti ir net neminimi. Būtina nustatyti, nubausti ir įvardyti, kas sunaikino didelę pasaulio žmonių bendrijos dalį, kas ją naikina dabar, kur glūdi šio reiškinio priežastys ir židiniai, kaip juos pašalinti.

Visuomeninio Tribunolo nuosprendis, jo išvados negali prilygti valstybinio teismo išvadų tikslumui, nes Visuomeninis Tribunolas neturi galimybių patikrinti gautos medžiagos.

Nuosprendžius už komunistinių režimų padarytas masines žmonių žudynes gali ir privalo priimti tik valstybiniu lygmeniu sukurti tarptautiniai ir pavienių valstybių teismai, o duomenis jiems turi surinkti ir patikrinti valstybinės institucijos. Tenka apgailestauti, kad tai nepadaryta ir dar nedaroma. Toks delsimas, kaip parodė šio Tribunolo procesas, pokomunistinėse šalyse dar tebepalaiko žmonių susipriešinimą, o vidinė nesantaika kenkia daugelio tautų pažangos raidai ir visuomenės darnai. Tai akivaizdžiai matome politinių partijų kovose bei visuomeniniame gyvenime. Tribunolo procese pasitvirtino, kad komunistinių režimų nusikaltimai yra skausminga žmonijos žaizda, kad šia problema yra susirūpinę ne tik pokomunistinių, bet ir kitų šalių piliečiai. Todėl būtina Tarptautinį Visuomeninį Tribunolą padaryti nuolat veikiančiu organu, kurio veikla nuolatos skatintų pasaulio visuomenę ir valstybes greičiau išspręsti nusinešusios apie šimtą milijonų žmonių tragedijos problemą.

Tarptautinio Vilniaus Visuomeninio Tribunolo nuosprendžio išplatinimas pasaulio visuomeninėms organizacijoms, valstybių parlamentams, atitinkamiems Jungtinių Tautų Organizacijos komitetams, jo surinktos komunizmo doktriną ir komunistinius režimus, komunistines partijas kaltinančios medžiagos perdavimas tarptautiniam baudžiamajam teismui pasitarnaus siekiant įvykdyti istorinį teisingumą.

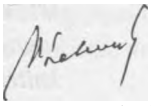

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio
Tribunolo pirmininkas *Vytautas Zabiela*
Advokatas

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo įsteigimo dokumentai

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" nutarimas

Vilnius 2000 m. birželio 12 d.

Pasaulyje nuolat vyksta kariniai konfliktai, pasaulio visuomenė netenka milijonų žmonių, vykdomas genocidas - brutaliausias nusikaltimas žmonijai. Tačiau valstybių vadovai ir parlamentai neskiria pakankamai dėmesio tam, kad pažabotų beribį žmonių naikinimą, tad pasaulio bendruomenė šiandien pagrįstai susirūpinusi dėl politikų abejingumo. Pasaulio piliečiams būtina aktyviai dalyvauti šalinant tokios rūšies nusikaltimų prielaidas, nepaliekant užmarštyje nė vieno žmonių ir tautų naikinimo atvejo. Nors komunistinių režimų nusikaltimų mastas gerokai didesnis negu nacizmo, tačiau šiandien tarptautiniu lygmeniu dar neįvertinta jų padaryta žala žmonijai. Nacizmo nusikaltimai įvertinti, didžiausi nacių nusikaltėliai nuteisti, taip pat nubausti kiti jų parankiniai. Tačiau to nepadaryta komunistinių nusikaltėlių atžvilgiu - jie ne tik kad nenuteisti, bet ir visai neįvardyti.

Tarptautinis Kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" siekia tarptautinei bendrijai parodyti, kaip komunizmo ideologija, politika, komunistiniai režimai, tiek vykdydami savo tautų genocidą, tiek sunaikindami kitų valstybių suverenitetą jas okupuojant ir aneksuojant, padarydami plataus masto nusikaltimus taikai, karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, vykdydami ištisų tautų žudynes, trypdami žmogaus teises ir laisves, padarė tautoms ir piliečiams milžinišką socialinę ir moralinę žalą, taip pat žalą tautų genofondui, kultūrai, sustabdė ištisų tautų raidą, pakenkė bendrai žmonijos pažangai.

Manome, kad siekiant įgyvendinti Kongreso tikslus ir uždavinius būtina socialiai, politiškai ir teisiškai įvertinti komunizmo ir komunistinių režimų padarytus nusikalstamus veiksmus. Tam tikslui Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" dalyviai turi susitarti įsteigti Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą komunistinių

režimų nusikalstamiems veiksmams įvertinti bei patvirtinti šį susitarimą ir Tribunolo nuostatus.

Šis kongresas nutaria:

Įsteigti Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą (toliau - Tribunolas).

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" posėdžio pirmininkai

Rasa Juknevičienė

Vytas Miliauskas

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" dalyvių susitarimas

Vilnius 2000 m. birželio 12 d.

Šalių, dalyvaujančių Kongrese, visuomeninės organizacijos ir pavieniai asmenys susitaria, kad:

1. Įsteigiamas Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas, galintis dirbti sesijomis.

   Tribunolui pavedama socialiai, politiškai ir teisiškai įvertinti komunizmo doktrinos ir komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus, jei bus nustatyta, kad tokie veiksmai buvo padaryti.
2. Tribunolo organizaciją, jo funkcijas, tikslus ir uždavinius nustato prie šio susitarimo pridedami Tribunolo nuostatai. Jie yra neatskiriama šio susitarimo dalis ir Kongreso patvirtinami. Jeigu Tribunolas dirba sesijomis, tai prašoma Organizacinio komiteto dirbti iki Tribunolas priima nuosprendį.
3. Susitarimas, Tribunolo nuostatai surašomi lietuvių, anglų ir rusų kalbomis ir turi vienodą galią bei pasirašomi pirmininkaujančiojo Kongreso posėdžiui, kuriame priimamas šis susitarimas.
4. Tribunolo teisėjų kolegijos narius, jos pirmininką, pavaduotoją, vyriausiąjį kaltintoją, jo pavaduotoją ir vyriausiąjį sekretorių parenka ir pateikia Kongresui tvirtinti Kongreso organizacinis komitetas. Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininku ir vyriausiuoju kaltintoju renkami Kongresą surengusios šalies atstovai, nebuvę komunistų partijos nariais.
5. Tribunolo procesas vyksta surengusios Kongresą šalies valstybine kalba - lietuvių kalba. Kartu daromas sinchroninis vertimas į anglų, rusų kalbą, procesas įrašomas į magnetofono juostą ir protokoluojamas.
6. Tribunolo proceso dokumentai ir nuosprendžio originalai lietuvių, anglų ir rusų kalbomis saugomi Organizaciniame komitete.
7. Šis susitarimas įsigalioja ir galioja iki paskelbiamas nuosprendis.

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" posėdžio pirmininkai

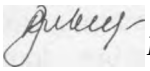
Rasa Juknevičienė

Vytas Miliauskas

Pasiūlymas dėl Tribunolo teisėjų, kaltintojų ir sekretoriaus išrinkimo

Vilnius 2000 m. birželio 12 d.

Organizacinis komitetas, remdamasis Tarptautinio Kongreso dalyvių 2000 m. birželio 12 d. susitarimo 4-ju punktu, nutarė pasiūlyti Kongresui išrinkti Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo teisėjus, jo pirmininką, pavaduotoją, vyriausiąjį kaltintoją, jo pavaduotoją ir vyriausiąjį sekretorių.

Siūlome Tribunolo teisėjais išrinkti šiuos asmenis: teisės mokslų daktarę Lynette Andresen (Kanada), Mykolą Kulčinsky (Ukraina), teisės istoriką Vytautą Raudeliūną (Lietuva), advokatą Vytautą Zabielą (Lietuva) ir advokatą Aivars Liudvigs (Latvija).

Siūlome išrinkti Tribunolo pirmininku Vytautą Zabielą (Lietuva), jo pavaduotoju Aivars Liudvigs (Latvija). Vyriausiąja Tribunolo kaltintoja - Kongreso atstovę socialinių mokslų daktarę Zitą Šličytę (Lietuva), jos pavaduotoju Michal Glonda (Slovakija). Vyriausiuoju Tribunolo posėdžių sekretoriumi - teisininką Edmundą Mikučiauską (Lietuva).

Atsarginiais Tribunolo teisėjais išrinkti ekonomikos mokslų daktarą Algirdą Endriukaitį ir advokatą Algį Krušną.

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizacinio komiteto posėdžio pirmininkas — *Vytas Miliauskas*

Posėdžio sekretorius — *Arturas Flikaitis*

Tribunolo nuostatų ir teisėjų kolegijos patvirtinimas (Išrašas iš stenogramos)

Vilnius 2000 m. birželio 12 d.

Pirmininkai: Rasa Juknevičienė ir Vytas Miliauskas

Sekretorė: Giedrė Uzdilaitė

Susitarimo steigti Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą ir šio Tribunolo nuostatų pristatymas, Tribunolo įsteigimas ir Tribunolo narių rinkimai:

ADVOKATAS VYTAUTAS ZABIELA: Garbusis Kongrese, gerbiami mūsų bičiuliai, kurie čia kalbėjo, perdavė mums nuoširdžiausius linkėjimus. Aš supratau, kad juos taip pat perdavė ir Tribunolui.

Gerbiamieji posėdžio pirmininkai, ponios, ponai, visi, kurie čia susirinko. Kad būtų įtvirtinti Kongreso rezultatai, reikia Jūsų sutikimo įsteigti Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą. Jeigu Jūs sutiksite su jo nuostatomis, jeigu Jūs sutiksite su susitarimo tekstu, kuris Jums yra pateiktas, jeigu Jūs pritarsite, mes įsteigsime Tribunolą.

Susitarimo projekte dėl Tribunolo įsteigimo yra pavedama Tribunolui dirbti sesijomis. Dabar būtų pirmoji sesija, kuri vyks tris dienas. Per jas bus surinkti duomenys, kaltinamieji aktai, o atstovai iš 10 šalių jau yra atsiuntę ir pareiškę kaltinamuosius aktus komunistinei doktrinai ir komunistiniams režimams. Mes surinksime šiuos aktus, apklausime nukentėjusiuosius, liudytojus, o visą surinktą medžiagą perkelsime į antrąją pakopą, tai yra į antrą Tribunolo sesiją. Ji galėtų įvykti po trijų mėnesių, t.y. gal rugsėjo mėnesį.

Kokie susitarimo principai? Trumpai paminėjau, kad Jūs kiekvienas turite susitarimo projektą. Taigi Jūsų pritarimu Organizacinis komitetas vienintelis turi teisę Jums pasiūlyti Tribunolo sudėtį, jam tokia teisė bus suteikta, jeigu Jūs suteiksite šią teisę. Tribunolas dirbs, kaip minėjau, sesijomis. Tribunolui vėliau bus pavesta priimti nuosprendį pa-

gal visą surinktą medžiagą, kuri bus pateikta Tribunolui. Tai būtų pirmasis dokumentas dėl Jūsų sutikimo steigti tokį Tribunolą. (Plojimai) Prieštaraujančių nėra. Jūsų plojimus laikau pritarimu.

PIRMININKĖ: Gerbiamieji Kongreso dalyviai, ponas V. Zabiela pateikė šio nutarimo projektą, kurį mes, tikiuosi, bendru sutarimu patvirtinsime. Mūsų bendras sutarimas reikš - jeigu jis toks bus - kad yra įsteigiamas Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas, ir mes leidžiame jam dirbti sesijomis, socialiai, politiškai ir teisiškai vertinti komunizmo doktrinos ir komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus, jeigu bus nustatyta, kad tokie veiksmai buvo padaryti. Ar galima bendru sutarimu tokį mūsų nutarimą priimti? (Plojimai) Prieštaraujančių nėra. Jūsų plojimus laikau pritarimu.

Dabar turbūt p. V. Zabiela pateiks šio Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatus.

VYTAUTAS ZABIELA: Norėčiau, Jums leidus, pateikti Tribunolo nuostatus. Kaip jis dirbs, kokiomis tarptautinės teisės normomis vadovausis, kokia turėtų būti sudėtis tiek paties Tribunolo, tiek kaltintojų, kokia procedūra vyks pats Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas.

Kas yra nuostatuose? Nuostatuose nurodoma, kad šis Tribunolas dirbs sesijomis. Pirmoji sesija vyks dabar. Tribunolą sudarys 5 teisėjai. Prireikus Organizaciniam komitetui ir Tribunolui, Kongresas deleguoja teisę padidinti Tribunolo narių skaičių iki 11 narių. Jeigu atsitiktų tokia nelaimė, kas nors susirgtų ir negalėtų vykdyti savo pareigų, Organizaciniam komitetui pasiūlius, Tribunolas turi teisę priimti daugiau narių į Tribunolo sudėtį. Jeigu atsitiktų taip, tarkim, kad susirgtų vyriausiasis kaltintojas arba kaltintojai, tai Tribunolui taip pat suteikiama teisė juos pakeisti. Galbūt svarbiausia nuostata čia yra dėl antrosios sesijos. Antroji sesija turėtų prasidėti Tribunolui nusprendus ir nustačius jos datą. Taip pat yra Kongreso deleguota teisė, sutikus Tribunolui, papildyti Tribunolo nuostatus ir narių skaičių. Tokios sudėties antroji sesija galėtų tęsti darbą. Jeigu jau būtų pasakytos kaltinamosios kalbos, pateikti paaiškinimai ir tie kaltintojai, kurie dalyvavo pirmojoje sesijoje, negalėtų atvykti į antrąją sesiją, tai suteikiama teisė juos pakeisti. Jie galėtų neatvykti, nes jau duoti parodymai ir pateikta kaltinamoji medžiaga. Galėtų atvykti kiti kaltintojai, galėtų prisidėti kitos šalys. Procesas yra atviras iki tol, kol bus priimtas nuosprendis. Taigi šalys, norinčios dalyvauti Tribunolo darbe, galės bet kuriuo metu įsitraukti į Tribunolo darbą, pateikti jam kaltinamąją medžiagą ir dalyvauti procese.

Taip pat numatomos ir lygios teisės (kaip ir turėtų būti) ir kaltinimui, ir gynybai. Šiuo metu parašytos kaltinamosios kalbos, kaltinamieji aktai bus pateikti ir pridėti prie bylos. Procese taip pat dalyvaus gynyba. Šiuo metu turime vieną gynėją, galbūt iki 14.00 val. atsiras dar daugiau gynėjų. Jeigu atsiras, tai jie bus priimti gynėjais. Jų teisės renkant įrodymus procese yra lygios, nes to reikalauja tarptautinė teisė.

Visa tai numato Nuostatai. Juose numatoma, kokią medžiagą turėtų pateikti šalys, kaltintojai, gynyba. Nukentėjusieji apklausiami, jų pateikta medžiaga pridedama prie bylos. Apie nukentėjusius yra labai daug įtikinančios medžiagos, kaip jie buvo niekinami, kankinami, žudomi kitų asmenų akivaizdoje. Tokia medžiaga irgi bus pridedama prie šios bylos. Bus pridedama ir kita autentiška medžiaga: leidiniai, statistiniai duomenys, dokumentai. Tribunolas leis visą medžiagą pridėti prie šios bylos.

Todėl manau, kad susidarys ne vienas tomas kaltinamosios medžiagos ir per vieną sesiją neįmanoma jos aprėpti, išanalizuoti ir priimti nuosprendį arba verdiktą. Visa tai yra numatyta mūsų Nuostatuose. Prašome Jūsų pritarti jiems, kad Tribunolas galėtų jais remtis priimdamas visus sprendimus, nutartis ir vykdyti Tribunolo teisminį procesą. (Plojimai) Prieštaraujančių nėra. Jūsų plojimus laikau pritarimu.

PIRMININKAS: Taigi Organizacinis komitetas įdėjo daug darbo, kad parengtų šiuos Nuostatus. Prašome bendru sutarimu pritarti šiems Nuostatams. (Plojimai)

PIRMININKĖ: Taigi ačiū p. V.Zabielai. Ar tai jau visi dokumentai, kuriuos reikia priimti iki Tribunolo narių išrinkimo?

VYTAUTAS ZABIELA: Visi dokumentai, kuriais remdamasis Tribunolas galėtų pradėti dirbti, jau yra priimti. Dabar, žinoma, reikia Jums, garbūs svečiai, nutarti, kas bus Tribunolo nariai, kas bus Tribunolo pirmininko pavaduotojas, vyriausiasis kaltintojas, kaltintojo pavaduotojas ir vyriausiasis sekretorius. Viso to kol kas nežinome, tai Jums paskelbs pirmininkaujantysis Kongreso posėdžiui.

PIRMININKĖ: Iki to paskelbimo, iki tol, kol mes skirsime šiuos žmones, mes, pirmininkai, turime atlikti tokią misiją ir pasirašyti šiuos dokumentus, kurių originalai yra ant mūsų stalo. Po to, jau įsigaliojus šiems dokumentams, kaip ir įprasta tokiuose forumuose, parlamentuose, rinksime šiuos žmones. Taigi mes su kitu pirmininku - V. Miliausku - turime pasirašyti ir atiduoti šiuos svarbius dokumentus. (Plojimai) Pirmininkai pasirašo dokumentus.

Gerbiamieji Kongreso dalyviai, ar galima labai aiškiai ir tiksliai fiksuoti, kad bendru sutarimu priimti šie du svarbūs dokumentai? Nebu-

vo girdėti prieštaraujančių. Taigi šie dokumentai yra priimti ir netrukus, kai mes išrinksime konkrečius žmones, kurie dirbs šiame Tribunole, mes įteiksime šiuos dokumentus Tribunolo vadovams. (Plojimai)

Mes turime Tarptautinio Kongreso komunizmo nusikaltimams įvertinti Organizacinio komiteto pasiūlymą (2000 m. birželio 12 d.). Pasiūlyme yra rašoma: „Išrinkti Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo narius, jo pirmininką, pavaduotoją, vyriausiąjį kaltintoją, jo pavaduotoją ir vyriausiąjį sekretorių". Siūlymai Jūsų svarstymui yra pateikiami tokie: L. Andresen (Kanada) - teisininkė, V. Raudeliūnas - teisininkas (Lietuva), A. Liudvigs (Latvija) - teisininkas, M. Kulčinsky - Ukrainos parlamento narys (Ukraina), V. Zabiela (Lietuva) - teisininkas.

Siūloma išrinkti: Tribunolo pirmininku V. Zabielą (Lietuva), pirmininko pavaduotoju Aivars Liudvigs (Latvija), Vyriausiuoju kaltintoju Kongreso atstovę Z. Šličytę (Lietuva), Tribunolo Vyriausiojo kaltintojo pavaduotoju M. Glondą (Slovakija), Vyriausiuoju sekretoriumi E.Mikučiauską (Lietuva). Atsarginiai teisėjai: A. Krušna - teisininkas, A.Endriukaitis - ekonomistas. Gerbiamieji Kongreso dalyviai, mums reikia Jūsų atsiklausti, ar bus norinčių, prašančių, reikalaujančių, kad šios kandidatūros būtų svarstomos atskirai? Ar būtų kokių nors kitokių pasiūlymų dėl šio Tribunolo patvirtinimo? Ar bendru sutarimu galima patvirtinti, paprašyti netgi tų žmonių imtis šio nelengvo darbo? (Plojimai) Ar yra tarp Kongreso dalyvių kitaip galvojančių, siūlančių kitokią procedūrą? Kongreso dalyviai labai norėtų pamatyti tuos žmones čia, todėl prašytume šiuos žmones ateiti ir pasirodyti. Visi, kurių pavardes perskaitėm. Prašom čia, į salės priekį. (Plojimai)

Gerbiamieji, aš norėčiau dar kartą perskaityti pavardes, kad jūs galėtumėte susipažinti su šiais žmonėmis. Tai Lynette Andresen (Kanada). (Plojimai) Vytautas Raudeliūnas, teisininkas, nėra šiandien jo. Yra? Ateis vėliau. Aivars Liudvigs, Latvija, irgi vėliau. (Plojimai) Mykolą Kulčinsky, Ukrainos parlamento narys. Prašom į priekį. (Plojimai) Vytautą Zabielą jau pažįstate, jis pristatė dokumentus. (Plojimai) Uldis Pauls Strelis, Latvija. (Plojimai) Zita Šličytė, pažįsta ją ne tik Lietuva. Michal Glonda, Slovakija. (Plojimai) Edmundas Mikučiauskas, Lietuva. (Plojimai) Algis Krušna, teisininkas. (Plojimai) Algirdas Endriukaitis, taip pat gerai pažįstamas ne tik Lietuvoje. (Plojimai)

Dabar aš noriu dar procedūrinius dalykus išspręsti. Patvirtinti, kad Tribunolo pirmininku yra išrinktas Vytautas Zabiela. (Plojimai). Tribunolo pirmininko pavaduotoju - Aivars Liudvigs. (Plojimai) Tribunolo vyriausioji kaltintoja - Zita Šličytė. (Plojimai) Vyriausiojo kaltintojo pavaduotojas - Michal Glonda. (Plojimai) Vyriausiasis posėdžių sekreto-

rius - Edmundas Mikučiauskas. (Plojimai) Tribunolo nariai: Lynette Andresen (Kanada), Vytautas Raudeliūnas, Aivars Liudvigs, Mykola Kulčinsky. Atsarginiai teisėjai - Algis Krušna ir Algirdas Endriukaitis. Ar visiems viskas aišku? (Plojimai) Labai ačiū. Dabar įteikiame dokumentus, ką tik Jūsų priimtus, šio Tribunolo pirmininkui Vytautui Zabielai. (Plojimai)

Taigi mūsų Kongresas atliko labai solidžią ir rimtą procedūrą - išrinkome ir įteisinome Tribunolą ir jo sudėtį. Todėl visi palinkėkime Tribunolo nariams sėkmės ir stiprios sveikatos šiame atsakingame darbe. (Plojimai)

/Išrašas tikras/

Pirmininkai: *Rasa Juknevičienė*

Vytas Miliauskas

Sekretorė *Giedrė Uzdilaitė*

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatai

I. Tribunolo organizacija

1. Remiantis Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" 2000 m. birželio 12 d. susitarimu įsteigiamas Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas (toliau - Tribunolas) ir jam pavedama socialiai, politiškai ir teisiškai įvertinti komunistinių režimų šalyse padarytas nusikalstamas veikas.
2. Tribunolą sudaro: Tribunolo teisėjų kolegija iš penkių narių (tarp jų - pirmininko), dviejų atsarginių teisėjų ir proceso dalyvių: vyriausiojo kaltintojo, jo pavaduotojo, kaltintojų iš šalių, nukentėjusių nuo komunistinių režimų, gynėjų, nukentėjusiųjų, vyriausiojo posėdžių sekretoriaus, sekretorių ir vertėjų.
3. Tribunolo teisėjų kolegijos nariui proceso dalyviai gali pareikšti nušalinimą. Dėl nušalinimo pagrįstumo sprendžia teisėjų kolegija. Tribunolo narį, diskredituojantį Tribunolo veiklą, gali prašyti nušalinti Kongreso Organizacinis komitetas. Dėl šio prašymo pagrįstumo sprendžia Tribunolo teisėjų kolegija.
4. Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininkui ar nariams negalint atlikti savo pareigų, Tribunolo teisėjų kolegija iš savo tarpo ar atsarginių teisėjų išrenka pirmininką ir papildo teisėjų kolegijos narių sudėtį atsarginiu teisėju. Proceso metu Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininkas gali laikinai pavesti savo pareigas eiti kitam teisėjų kolegijos nariui. Tribunolui dirbant sesijomis, po pirmosios Tribunolo sesijos Kongreso Organizacinis komitetas gali prašyti padidinti teisėjų kolegijos narių skaičių iki 11 narių. Šį prašymą teisėjų kolegija privalo svarstyti ir priimti nutarimą.
5. Kongreso Organizacinio komiteto prašymu vyriausiasis kaltintojas, o vyriausiojo kaltintojo prašymu kaltintojas, gynėjas, vyriausiasis sekretorius, sekretoriai, vertėjai Tribunolo teisėjų kolegijos nutarimu gali būti pakeisti, jei jų elgesys yra nesuderinamas su Tribunolo veikla.

6. Tribunolo procese teisėjų kolegijos kvorumą privalo sudaryti visi teisėjų kolegijos nariai, o išrinkti atsarginiai teisėjai turi nuolat dalyvauti Tribunolo procese.
7. Tribunolo teisėjų kolegija priima nuosprendį, nutartis ar nutarimus balsų dauguma. Susilaikyti balsuojant negalima.
8. Tribunolo teisėjų kolegijos nuosprendis ar nutartys priimamos pasitarimo kambaryje dalyvaujant vertėjams. Teisėjų kolegijos narys, nesutikdamas su teismo nuosprendžio išvadomis, gali dėl jų surašyti motyvuotą atskirąją nuomonę, kuri pridedama prie teismo posėdžio protokolo. Tačiau nuosprendį pasirašo visi teisėjų kolegijos nariai.
9. Kaltintojas, gynėjas, nukentėjusysis Tribunolo procese turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti juos tiriant, pateikti prašymus ir dalyvauti teisminiuose ginčuose. Įrodymais laikomi visi visuotinai pripažinti faktai, valstybiniai dokumentai, įstatymų nustatyta tvarka patvirtinti dokumentai, šalių visuomeninių organizacijų pateikti duomenys, nukentėjusiųjų, liudytojų parodymai, ekspertų išvados, dokumentai, oficialūs leidiniai, pavienių asmenų, notarų ar kitų oficialių institucijų patvirtinti parodymai ir kita.
10. Gynyba Tribunolo procese dėl komunistinių režimų padarytų nusikalstamų veiksmų įvertinimo laikoma užtikrinta, jei Kongreso Organizacinis komitetas per radiją, televiziją ar spaudoje paskelbė, kad norintieji ginti komunizmo doktriną, komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus gali būti gynėjai Tarptautiniame Vilniaus visuomeniniame Tribunole, kuris prasideda 2000 m. birželio 12 d., ir apie tai pranešė raštu Kongreso Organizaciniam komitetui (Gedimino pr. 15, Vilnius). Gynėjai gali būti tik turintys aukštąjį išsilavinimą asmenys.
11. Kongreso atstovas - vyriausiasis kaltintojas pateikia Tribunolui Kongreso Organizacinio komiteto surinktą kaltinamąją medžiagą, pateikia norinčių dalyvauti Tribunolo procese kaltintojų, nukentėjusiųjų ir liudytojų sąrašą.

II. Jurisdikcija ir bendrieji principai

1. Tribunolo teisėjų kolegijos nariai yra nepriklausomi nuo Kongreso. Priimdami nutartis, nutarimus ir nuosprendį jie vadovaujasi šiais nuostatais, reglamentu, visuotinai pripažintomis tarptautinės teisės normomis, šalių, dalyvaujančių Tribunolo darbe ir pateikusių kaltinamuosius aktus bei kitą kaltinamąją medžiagą, teisės normomis ir savo sąžine.

2. Vertinant komunistinių režimų, komunistinių partijų ir jų vadovų, represinių darinių ir jų vadovų, organizacijų ir jų vadovų bei pavienių asmenų nusikalstamas veikas taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui, senatis netaikoma.
3. Proceso dalyviai bei Kongrese dalyvaujančių šalių visuomeninės organizacijos ar pavieniai Kongreso dalyviai pateikia Tribunolo teisėjų kolegijai medžiagą apie: žmonijai nusikalstamą komunizmo ideologiją ir politiką, komunistinius režimus, komunistinių partijų vadovus, okupuotų šalių kolaboravusių režimų institucijas ir jų vadovus, represines institucijas, jų vadovus ir šių institucijų bei pavienių asmenų veiksmus, turinčius nusikaltimo požymių; komunistines partijas ir jų vadovus kaip rafinuotos komunistinio totalitarizmo ideologijos ir politikos įgyvendintojus bei jų padarytus veiksmus, turinčius nusikaltimo požymių; jėgas, sunaikinusias tikrąją šalių nepriklausomybę.

Tribunolo teisėjų kolegija gali pripažinti komunistinių ar okupuotų šalių kolaboravusias komunistines partijas ir kitas institucijas nusikalstamomis organizacijomis, o jų narius - nusikaltusiais, jei šių veikla planuojant, organizuojant, vadovaujant, kurstant ar kitaip padedant buvo okupantų valios vykdymas ir šitaip buvo padarytos nusikalstamos veikos taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui, padaryta materialioji ir moralinė žala ar kiti veiksmai, prieštaraujantys tarptautinei teisei.

Teisėjų kolegija visa tai įvertina iš dalies remdamasi Niurnbergo, Ruandos tarptautinių tribunolų įstatų formuluotėmis, Jungtinių Tautų nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projektu, taip pat Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutu bei dalyvaujančių Tribunolo darbe šalių nacionaline teise ir pritaikydama formuluotes nusikalstamų veiksmų padarymo laikui ir aplinkybėms. Tribunolo teisėjų kolegija, vertindama komunistinių režimų veiksmus, gali nurodyti ir pavienių nusikaltimų rūšių subjektus, taip pat įvardyti kolaboravimo sąvoką, kolaboravusias institucijas, jų vadovus ar asmenis, sąmoningai vykdžiusius okupantų valią pažeidžiant okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę, piliečių teises.

a) Nusikaltimai taikai: agresijos planavimas, rengimas, pradėjimas ir vykdymas. Agresija suprantama kaip vienos valstybės ginkluotos jėgos pavartojimas prieš kitos valstybės suverenumą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę arba bet kokia karinė okupacija, taip pat laikinoji, ar bet koks kitos valstybės teritorijos ar jos dalies aneksavimas, prieštaraujantis Jungtinių Tautų įstatams.

b) **Karo nusikaltimai:** bet kurie veiksmai, pažeidžiantys tarptautinę humanitarinę teisę: tyčinis žudymas, kankinimas arba nežmoniškas elgesys, tyčinis didelio skausmo sukėlimas, garbę ir orumą žeminantis elgesys, iššaginimai, okupuotų šalių asmenų vertimas tarnauti okupavusios šalies ginkluotosiose pajėgose, jų siuntimas į karo veiksmus, miestų, kaimų ir gyvenviečių naikinimas arba niokojimas, užgrobimas, naikinimas ar tyčinis griovimas kulto pastatų ir religinių institucijų, meno, mokslo, istorinių vertybių masinis naikinimas arba pasisavinimas nuosavybės, tarptautinės humanitarinės teisės ginamų asmenų neteisėta deportacija ar perkėlimas arba neteisėtas įkalinimas, okupuojančios šalies civilių asmenų perkėlimas į okupuotą teritoriją.

c) **Genocidas ir šio nusikaltimo subjektas:** veiksmai, kuriais siekiama fiziškai sunaikinti visus ar dalį gyventojų, priklausančių kuriai nors nacionalinei, etninei, rasinei, religinei, socialinei politinei grupei, pasireiškiantys šių grupių narių žudymu, žiauriu kankinimu, sunkiu kūno sužalojimu, tyčiniu sudarymu tokių gyvenimo sąlygų, kuriomis siekiama sunaikinti visą ar dalį tokios žmonių grupės, ar veiksmai, pasireiškiantys nusakytų nusikalstamų veiksmų organizavimu arba vadovavimu jiems, - visa tai yra genocidas, brutaliausias nusikaltimas žmoniškumui. Genocidas yra nusikaltimas žmonijai, pažeidžiantis tarptautinę teisę, o jo subjektas bendruoju požiūriu yra valstybė, vykdanti jį karo ar taikos metu, ir asmenys, tiesioginiai jo vykdytojai.

d) **Nusikaltimai žmoniškumui:** toliau išvardyti visuotiniai arba nuolatiniai veiksmai prieš civilius asmenis tiek karo, tiek taikos metu vadovaujant arba kurstant valstybei arba kitai organizacijai ar grupei:
   - nužudymas ar išnaikinimas;
   - kankinimas;
   - pavergimas, vertimas dirbti priverstinį darbą;
   - bet kokios identifikuojamos socialinės grupės persekiojimas politiniu, rasiniu, etniniu ar kitais pagrindais, neleistinas pagal tarptautinę teisę;
   - deportacija ir prievartinis perkėlimas tos pačios valstybės teritorijoje ar ištrėmimas iš savo šalies teritorijos;
   - neteisėtas kalinimas;
   - iššaginimas, kita grubi seksualinė prievarta;
   - kiti nežmoniški veiksmai, keliantys didelę grėsmę fizinei ar psichinei sveikatai, asmens garbei ir orumui.

Jei yra padaryti šiame skyriuje nurodyti nusikalstami veiksmai, tai tarnybinė padėtis ar atsakingos pareigos įvairiose ministerijose, žinybose neturi būti pagrindas atsakomybei pašalinti.

Faktas, kad asmuo, padaręs nusikalstamus veiksmus valstybės institucijų, partijų ar jų vadovų nurodymu, neatleidžia jo nuo atsakomybės ir gali būti tik lengvinanti atsakomybę aplinkybė.

4. Komunizmo doktrinos žala žmonijai ir komunistinių režimų padaryta materialinė, fizinė ir moralinė žala:
   4.1. Materialinė žala šalies ekonomikai, prievartinė ūkio kolektyvizacija, turto nacionalizacija, besaikis gamtos išteklių naudojimas, jų išvežimas, bendra materialinė žala valstybei ar okupuotai valstybei, visuomeninėms organizacijoms ir piliečiams valdant šalį komunistiniam režimui.
   4.2. Žmogaus teisių ir laisvių pažeidimai, religijos, spaudos laisvės pažeidimai, persekiojimas už religinius įsitikinimus ir religinę praktiką, paminklų, bažnyčių, spaudos ir kitų kultūros vertybių naikinimas, žala švietimui, menui, kultūrai, visuomenės demoralizavimas, šalies piliečių supriešinimas (prievartavimas stoti į komjaunimo organizaciją, komunistų partiją ar prievartinis verbavimas tarnauti režimui).
   4.3. Žala tautos genofondui - kovotojų už laisvę žūtys, nužudymai, trėmimai, kalinimai, jų padariniai, pasitraukimas nuo teroro į kitas šalis, nutautinimas, asimiliacija, kita moralinė žala.

III. Tribunolo teisės ir pareigos

1. Tribunolas dirba ištisai, iki priimamas nuosprendis, bei sesijomis, darydamas pertraukas, kurias nustato Tribunolo teisėjų kolegija.
2. Tribunolo teisėjų kolegija, išnagrinėjusi teisminiame procese pateiktą medžiagą, priima nuosprendį. Prireikus, teisėjų kolegija gali priimti nutartį perkelti posėdį kitai sesijai, jeigu Tribunolo procese nori dalyvauti daugiau kaltintojų iš kitų šalių ar surinkta labai daug įrodomosios medžiagos, kurios neįmanoma greit išnagrinėti, įvertinti ir priimti nuosprendį. Šiuo atveju teisėjų kolegija numato konkrečią kitos Tribunolo proceso sesijos datą ir trukmę.
3. Nuosprendyje ar nutartyje turi būti išdėstyti motyvai, kuriais remiantis priimami šie dokumentai. Nuosprendis yra galutinis, neskundžiamas, tačiau per tris dienas teisėjų kolegijos narių balsų daugumos nutarimu gali būti papildomas ar patikslinamas.

4. Prireikus, Tribunolo teisėjų kolegija nuosprendyje nurodo, į kurias institucijas reikia siųsti priimto nuosprendžio kopijas prašant atkreipti dėmesį į jame padarytas išvadas ir pateiktus siūlymus.
5. Tribunolo teisėjų kolegija savo iniciatyva ar Tribunolo proceso dalyvių prašymu gali kviesti nukentėjusiuosius, liudytojus ar ekspertus, jeigu jie sutinka duoti parodymus teismo posėdyje.
6. Tribunolo teisėjų kolegija turi užtikrinti veiksmingą proceso eigą, pašalinti proceso dalyvių ar piliečių trukdymą procesui, o prireikus, prašyti, kad posėdžių salės tvarkdariai pašalintų pažeidėjus iš salės. Tribunolo teismo proceso eiga protokoluojama.
7. Atidėjus Tribunolo procesą kitai sesijai į jo darbą gali įsitraukti su naujais kaltinimais kitų šalių organizacijos ir pavieniai asmenys. Į Tribunolo procesą gali būti pasiųsti nauji kaltintojai, gynėjai, nukentėjusieji, liudytojai ar ekspertai. Atsiradus naujų proceso dalyvių, Tribunolo procesas atnaujinamas ir tęsiamas bendra Tribunolo reglamente nustatyta tvarka.

   Nauji proceso dalyviai gali įsitraukti į Tribunolo procesą, kol teisėjų kolegijos nariai neišėjo priimti nuosprendžio.
8. Kaltintojai, pateikę kaltinamuosius aktus ir davę paaiškinimus, negalėdami dalyvauti kitame Tribunolo sesijos procese gali į jį neatvykti arba būti tų pačių organizacijų pakeisti kitais kaltintojais arba gynėjais.

Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" posėdžio pirmininkai

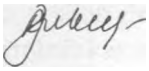

Rasa Juknevičienė

Vytas Miliauskas

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo pirmoji sesija 2000 m. birželio 12-14 d.

Pirmasis posėdis.

2000 m. birželio 12 d. 14 val. 30 min.

Tribunolo teisėjų kolegijos Pirmininko Vytauto Zabielos įžanginis žodis:

Gerbiamieji šio Tribunolo proceso dalyviai, į šią salę susirinkę žmonės. Turiu Jums paskelbti, kad iš 24 šalių atvykę atstovai į Lietuvoje surengtą Tarptautinį visuomeninį Kongresą „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" įsteigė Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą, patvirtino Tribunolo nuostatus, išrinko Tribunolo teisėjų kolegijos sudėtį, pavedė jai įvertinti komunizmo ideologiją, jos pagrindu sukurtų komunistinių partijų ir komunistinių režimų padarytas nusikalstamas veikas teisiniu, politiniu ir socialiniu požiūriu.

Vadovaujantis Tribunolo nuostatų 1 straipsniu, skelbiu Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo pirmosios sesijos procesą pradėtą.

Tribunolo teisėjų kolegiją sudaro: jos pirmininkas teisininkas, advokatas Vytautas Zabiela (Lietuva), pavaduotojas teisininkas, advokatas Aivars Liudvigs (Latvija), teisės mokslų daktarė Lynette Andresen (Kanada), Ukrainos Aukščiausiosios Tarybos deputatas Mykolą Kulčinsky (Ukraina), teisės istorikas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva). Atsarginis teisėjas: ekonomikos mokslų daktaras Algirdas Endriukaitis (Lietuva).

Kongreso atstove ir Vyriausiąja kaltintoja išrinkta socialinių mokslų daktarė Zita Šličytė (Lietuva), jos pavaduotojas - žurnalistas Michal Glonda (Slovakija), Vyriausiuoju Tribunolo proceso sekretoriumi išrinktas Edmundas Mikučiauskas (Lietuva).

Pranešame, kad Tribunolo procesas yra viešas, jis vyks birželio mėnesio 12-14 dienomis lietuvių kalba ir bus sinchroniškai verčiama į anglų bei rusų kalbas ir iš anglų į lietuvių ir rusų kalbas.

Vyriausioji kaltintoja - Kongreso atstovė - paskelbs norinčius dalyvauti šiame procese kaltintojais, gynėjais, nukentėjusiaisiais, liudytojais ar ekspertais.

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė:

Prašau leisti Tribunolo procese dalyvauti kaltintojais: Stanislav Drobny (Čekija), Michal Glonda (Slovakija), Uldis Pauls Strelis (Latvija), Luan Daci (Albanija), Levko G. Lukjanenko (Ukraina), Evgenij Proniuk, (Ukraina), Ivan Stančev (Bulgarija), Konstantin Dimitresku (Rumunija), gynėjais: Egidijų Kuprusevičių ir Jurijų Radovičių (Lietuva), liudytojais: Lidia Lasmane, Peteris Simsons, Ints Calitis (visi iš Latvijos), Alia Spahi (Albanija), Tamara Pacholok, Maja Klaštornaja ir Jakav Basin (visi iš Baltarusijos).

Taip pat prašyčiau apklausti nukentėjusiuosius: Auksę Ramanauskaitę-Skokauskienę, Balį Gajauską, Arimantą Dumčių, Gražiną Lamauskienę, Romualdą Zubiną, Justiną Garšvą, Kostą Janulaitį, Jaunutą - Juliją Kavaliauskienę, Vytautą Kaziulionį, Antaną Lukšą, Alvydą Semašką, Edmundą Stankevičių, Oną Žičkuvienę, Alvydą Caplikienę, Joną Koklevičių (visi iš Lietuvos).

Šitas sąrašas nėra išsamus ir rytoj bus papildytas, nes kol kas dar ne visi yra atvykę.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Teisėjų kolegija, pasitarusi vietoje, nutaria: Kongreso atstovės, Vyriausiosios kaltintojos prašymą patenkinti, visus išvardytus kaltintojus, gynėjus, nukentėjusiuosius ir ekspertus pripažinti Tribunolo proceso dalyviais. O liudytojus kviesti pagal proceso dalyvių prašymą.

Tribunolo darbui būtina patvirtinti Tribunolo reglamentą. Jį parengė Tribunolo teisėjų kolegija, nes Kongresas šitą teisę delegavo Tribunolui. Todėl Tribunolas, naudodamasis kongreso suteiktomis teisėmis, prašo Vyriausiąjį posėdžio sekretorių paskelbti Tribunolo reglamentą.

Vyriausiasis sekretorius Edmundas Mikučiauskas paskelbia reglamentą :

I. Tribunolo reglamentas ir bylos nagrinėjimo tvarka

1. Tribunolo teisėjų kolegijos darbo reglamentą tvirtina teisėjų kolegija ir jį pasirašo teisėjų kolegijos pirmininkas.
2. Tribunolo procesas yra viešas. Jis vyks 2000 m. birželio 12-14 dienomis.
3. Įeinant Tribunolo teisėjų kolegijai Vyriausiasis teismo posėdžio sekretorius paprašo esančius posėdžių salėje atsistoti.

4. Tribunolo teisėjų kolegijos darbui vadovauja kolegijos pirmininkas. Jis paskelbia Tribunolo teisėjų kolegijos sudėtį - pristato teisėjų kolegijos pirmininko pavaduotoją, Vyriausiąjį kaltintoją (Kongreso atstovą), jo pavaduotoją, Vyriausiąjį sekretorių. Praneša, kad Tribunolas dirbs pagal reglamentą, ir paveda Vyriausiajam sekretoriui perskaityti jo tekstą. Tribunolo teisėjų kolegija patvirtina teisėjų kolegijos darbo reglamentą ir pirmininkas jį pasirašo.
5. Vyriausiasis kaltintojas (Kongreso atstovas) pateikia sąrašą jam žinomų asmenų, kurie nori dalyvauti Tribunolo procese kaip kaltintojai, gynėjai, nukentėjusieji ir prašo teisėjų kolegiją pripažinti juos proceso dalyviais. Teisėjų kolegijos pirmininkas paklausia, ar nėra daugiau norinčiųjų būti proceso dalyviais, o jų nesant, priima nutartį ir paskelbia proceso dalyvius.
6. Teisėjų kolegijos pirmininkas paklausia, ar kas nors iš proceso dalyvių nori kuo papildyti teisėjų kolegijos darbo reglamentą. Esant prašymų, teisėjų kolegija priima nutartį juos patenkinti ar atmesti.
7. Vyriausiasis kaltintojas pateikia Tribunolui sąrašą asmenų, kurie nori dalyvauti Tribunolo procese kaip liudytojai ir ekspertai.
8. Vyriausiasis teismo posėdžio sekretorius paskelbia atvykusiuosius į teismo posėdį: kaltintojus, gynėjus, posėdžių sekretorius, nukentėjusiuosius, liudytojus, vertėjus, ekspertus.
9. Teisėjų kolegija priima nutarimą pradėti Tribunolui pateikiamos medžiagos tyrimą. Visi proceso dalyviai kreipiasi į teismą stovėdami. Liudytojų paprašoma išeiti į kitą kambarį.
10. Tribunolo teisėjų kolegija užtikrina veiksmingą proceso eigą, ji turi pašalinti proceso dalyvių ar piliečių trukdymą procesui, o prireikus prašyti, kad posėdžių salės tvarkdariai pašalintų pažeidėjus iš salės. Tribunolo teismo proceso eiga protokoluojama.
11. Teisminis nagrinėjimas pradedamas paskelbiant kaltinamuosius aktus. Juos balsu perskaito kaltintojai ir pateikia kolegijai. Tribunolo teisėjų kolegijos nariai, kaltintojai, gynėjai, nukentėjusieji gali pateikti jiems klausimų ar prašyti pateikti papildomų įrodymų.
12. Įrodymų tyrimo tvarką nustato teisėjų kolegija, išklausiusi proceso dalyvių nuomonių. Ji gali būti tokia: apklausiami nukentėjusieji, išklausomi pranešėjai dėl pavienių kaltinimo dalykų, pranešimų tekstai pridedami prie bylos, apklausiami liudytojai, jei yra, išklausomos ekspertų išvados, supažindinama su bylos medžiaga, pridedami papildomi įrodymai. Prieš apklausiant nukentėjusiojo, liudytojo ar eksperto paklausiama, ar jie pageidauja pasirašyti, kad duos teisingus parodymus.

13. Išnagrinėjus visą pateiktą teisėjų kolegijai medžiagą skelbiama, kad teisminis tyrimas baigtas ir pradedami teisminiai ginčai. Pirmiausia kalba kaltintojai, jiems nesusitarus dėl eiliškumo, tvarką nustato teisėjų kolegija, paskui kalba nukentėjusieji ir gynėjai.
14. Pasibaigus teisminiams ginčams, teisėjų kolegijos nariai pasišalina priimti nuosprendžio ar nutarties. Jie skelbiami viešai. Tribunolo teisėjų kolegija, nustačiusi, kad Tribunolo procese nori dalyvauti daugiau kaltintojų iš kitų šalių, ar surinkta labai daug įrodomosios medžiagos, kurios neįmanoma greit išanalizuoti ir įvertinti, nebuvo surinkta pakankamai duomenų nuosprendžio išvadoms, priima nutartį Tribunolo posėdį atidėti kitai sesijai, nurodydama konkrečią kitos Tribunolo proceso sesijos datą ir trukmę. Nutarties motyvuose, jei yra pagrindas, nurodoma, kokios šalies atstovų ir kokių duomenų prašoma dar pateikti Tribunolui.
15. Tribunolo procesas vyksta lietuvių kalba. Tribunolo proceso dalyviai gali pateikti klausimus, duoti parodymus, pateikti prašymus lietuvių, anglų, rusų kalbomis. Jų klausimai, aiškinimai įrašomi į magnetofono juostą, išverčiami į lietuvių kalbą ir protokoluojami. Teisminio nagrinėjimo protokolą pasirašo posėdžio pirmininkas ir Vyriausiasis posėdžio sekretorius. Tribunolo posėdžio protokolas verčiamas į anglų ir rusų kalbas.
16. Atidėjus Tribunolo procesą kitai sesijai, į jo darbą su naujais kaltinamaisiais aktais gali įsitraukti kitų šalių organizacijos ir pavieniai asmenys. Į Tribunolo procesą gali būti pasiųsti nauji kaltintojai, gynėjai, nukentėjusieji, liudytojai ar ekspertai. Atsiradus naujų proceso dalyvių, Tribunolo procesas atnaujinamas ir tęsiamas bendra Tribunolo reglamente nustatyta tvarka. Nauji proceso dalyviai gali įsitraukti į Tribunolo procesą iki teisėjų kolegijos nariams išeinant priimti nuosprendžio.
17. Kaltintojai, pateikę kaltinamuosius aktus ir davę paaiškinimus, negalėdami dalyvauti kitame Tribunolo sesijos procese, gali į jį neatvykti arba būti tų pačių organizacijų pakeisti kitais kaltintojais, gynėjais.

Teisėjų kolegijos pirmininkas 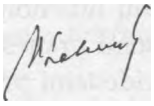 *Vytautas Zabiela*

Tribunolo Pirmininkas:

Proceso dalyviai, ar norite kuo nors papildyti Tribunolo reglamentą? Jeigu taip, prašom pasakyti. Gynėjai nori papildyti reglamentą. Prašom gynėjai, kuo norite papildyti?

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Esu pareiškęs pageidavimą dalyvauti Tarptautiniame Vilniaus visuomeniniame Tribunole dėl komunizmo nusikaltimų įvertinimo kaip gynėjas. Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų projekto 1 skyriaus 10 straipsnyje taip parašyta: „Norintieji ginti komunizmo doktriną, komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus." Kablelis čia reiškia, jog komunizmo doktrina ir komunistinio režimo nusikalstami veiksmai esą tas pats. Bet aš norėčiau aiškinti ir ginti vien tik komunistinę doktriną kaip istorinę žmonių socialinio teisingumo siekimo formą. O režimų, pasivadinusių komunistiniais, nusikaltimus aiškinčiau grupiniu egoizmu, profesionaliu politikavimu, būtent priešišku komunizmui. Esant nuostatuose tokiam pasakymui negaliu dalyvauti Tribunolo darbe. Siūlau vietoje kablelio įrašyti žodį „arba": „norintieji ginti komunizmo doktriną arba komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus".

Tribunolo Pirmininkas (Lietuva):

Ačiū. Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutarė: padaryti tekste pataisą ir įrašyti žodelį „arba". Gynėjas, kaip ir kiekviename procese, turi teisę pasirinkti savo poziciją, kokią jis mato esant tikslingą. Dabar prašytumėme Vyriausiąją kaltintoją pateikti sąrašą asmenų, kuriuos Vyriausioji kaltintoja mano apklausti kaip liudytojus ir ekspertus. Jeigu šiuo metu jie dar neatvykę, tai neprieštarauja Tribunolo nuostatams ir reglamentui, kad jie būtų apklausiami kitu laiku. Todėl, gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, prašom pasakyti, ar turite liudytojų, kuriuos reikėtų apklausti?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašau šiandien išklausyti nukentėjusiųjų parodymų, nes dauguma liudytojų atvyks rytoj. Todėl šiandien prašau apklausti monsinjorą Alfonsą Svarinską, Balį Gajauską ir Auksę Ramanauskaitę-Skokauskienę.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Tribunolas suprato, kad prašote apklausti tris nukentėjusiuosius, liudytojų kol kas neišvardijote. Tribunolas pasitaręs nutarė Vyriausiosios kaltintojos parašymą patenkinti. Dabar reikia nustatyti teisminio nagrinėjimo tvarką. Ką siūlote, Vyriausioji kaltintoja, kokia tvarka reikėtų vesti procesą?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau, kad dalis kaltintojų paskelbtų savo kaltinamuosius aktus, o po to išklausyti nukentėjusiųjų parodymų.

Tribunolo Pirmininkas:

Gynyba, prašom pasakyti, kokią teisminio nagrinėjimo tvarką pageidaujate nustatyti? Ką pirmiausia apklausti: nukentėjusiuosius, kaltintojus, liudytojus ar procesą vesti taip, kaip prašė Vyriausioji kaltintoja?

Gynyba:

Sutinkame su Vyriausiosios kaltintojos pasiūlymu.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas pasitaręs nutarė patenkinti Vyriausiosios kaltintojos prašymą ir leisti pirmiausia kalbėti kaltintojai iš Lietuvos Zitai Šličytei, po to apklausti Lietuvos nukentėjusiuosius, kuriuos išvardijo Vyriausioji kaltintoja, po jų suteikti žodį kitiems kaltintojams, ir, jeigu bus laiko, toliau apklausti nukentėjusiuosius ir liudytojus. Dabar prašau Vyriausiąjį posėdžių sekretorių pranešti, kokios sudėties bus vykdomas teismo posėdžio sekretorių darbas?

Vyriausiasis sekretorius:

Posėdyje sekretoriaus teismo posėdžio sekretorės: Asta Karužienė, Auksė Čirgelytė, Rytė Konstantinavičienė, Loreta Ramanovskienė.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums. Gerbiamieji nukentėjusieji turi teisę pasilikti Tribunolo proceso salėje, o liudytojus, kurie bus apklausiami šiandien, prašome eiti į atskirą kambarį, ten galėsite praleisti laiką, kol būsite apklausti.

Pagal nustatytą Tribunolo reglamentą buvo nuspręsta, kad pirmiausia kalbės kaltintoja iš Lietuvos Zita Šličytė. Prašom išdėstyti Lietuvos visuomenės kaltinimą.

II. Kaltinimų pareiškimai

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva):

Garbingoji Tribunolo teisėjų kolegija, Jūsų Ekscelencijos! Prašyčiau leisti man paskelbti okupacinį komunistinį režimą Lietuvoje KALTINANTĮ AKTĄ.

Istorijos verpetuose Lietuva buvo ne kartą nukamuota ir nukryžiuota. Tačiau XX amžius lėmė jai patirti pačias šiurpiausias ir kruviniausias tarptautinio banditizmo orgijas.

Komunizmo šmėkla, kurią 1848 metais klaidžioti po Europą paleido K. Marksas ir F. Engelsas (dažnai vadinami proletariato vadais), XX amžiuje puolė į agresyvaus rusiškojo imperializmo glėbį ir įsikūnijo Sovietų Sąjungos komunistų (bolševikų) partijos pavidalu.

Nors mokslinio komunizmo teorija pretendavo aiškinti komunistinės visuomenės sukūrimo būdus ir komunizmo idealų įgyvendinimo kelius, tačiau komunizmas nėra ideologija, o tiktai karinių, kriminalinių nusikaltimų žmoniškumui ir žmonijai teorinis pateisinimas.

Tariamai mokslinėje komunizmo teorijoje aiškiai atsiskleidžia jos nemokslinė, nehumaniška ir nusikalstama komunizmo doktrinos prigimtis,

nes vadinamoji „socialinių klasių kova" buvo paskelbta istorijos proceso ir istorinės pažangos varomąja jėga, o tai reiškia, jog prievarta ir smurtas yra pagrindinis subjektyvus visuomenės raidos faktorius. Todėl marksistinė klasių kovos teorija neišvengiamai baigėsi gyventojų genocido komunistinėse šalyse praktika, pareikalavusia milijonų žmonių gyvybių.

Iki Antrojo pasaulinio karo pradžios Lietuvoje buvo mažiau negu 700 komunistinių pažiūrų žmonių ir atrodė, kad katalikiškos visuomenės nemėgstamų ir „cicilikais" pravardžiuojamų asmenų grupuotė nekelia realaus pavojaus. Grėsmė telkėsi kaimyninėje Sovietų Sąjungoje, ji atkakliai skverbėsi į nepriklausomą Lietuvos Respubliką, ieškodama joje komunizmo idėjoms pritariančių kolaborantų, kurie padėtų realizuoti kolonijinės komunistinės imperijos pretenzijas.

Pagal 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos-Rusijos taikos sutartį Lietuva buvo pripažinta nepriklausoma nacionaline valstybe su sostine Vilniuje, o 1939 m. spalio 10 d. sutarties dėl „Vilniaus ir Vilniaus srities perdavimo Lietuvos Respublikai ir Lietuvos-Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos" 7-ajame straipsnyje nurodyta, kad „sutarties įgyvendinimas jokiu būdu neturi paliesti susitariančių šalių suverenių teisių". Nurodytas veidmainiškas teiginys buvo patvirtintas po to, kai 1939 m. rugpjūčio 23 d. pasirašyta Vokietijos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartis (dažnai vadinama Ribentropo-Molotovo paktu), kurios slaptasis papildomas protokolas nustatė, kad „jeigu srityse, įeinančiose į Pabaltijo valstybių sudėtį (Suomijoje, Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje) įvyktų TERITORINIS IR POLITINIS pertvarkymas, šiaurinė Lietuvos siena taps Vokietijos ir SSRS interesų sferų siena". Be to, 1939 m. rugsėjo 28 d. buvo pasirašyta Vokietijos ir Sovietų Sąjungos sienų nustatymo ir draugystės sutartis, kurios slaptasis papildomas protokolas numatė, jog Vokietijos-Lietuvos siena bus ištaisyta taip, kad Lietuvos teritorija, esanti į pietvakarius nuo linijos, pažymėtos žemėlapyje, atiteks Vokietijai.

Argi tokius susitarimus pasirašiusi Sovietų Sąjunga neveidmainiavo, kai po 12 dienų pasirašė su Lietuva sutartį, kuria įsipareigojo „nepaliesti susitariančių šalių suverenių teisių"?

Netrukus po to, 1941 m. sausio 10 d. pasirašytas Vokietijos ir Sovietų Sąjungos slaptasis protokolas patvirtina Vokietijos vyriausybės atsisakymą savo pretenzijų į Lietuvos teritorijos dalį, nurodytą 1939 m. rugsėjo 28 d. slaptajame protokole, taip pat Sovietų Sąjungos įsipareigojimą išmokėti už tai Vokietijai 7 milijonus 500 tūkstančių aukso dolerių arba 31 milijoną 500 tūkstančių Vokietijos markių.

Taip Sovietų Sąjunga, valdoma komunistų (bolševikų) partijos ir jos lyderio - diktatoriaus Stalino nusipirko nepriklausomą valstybę - Lietuvos Respubliką, kuri tuo metu buvo Jungtinių Tautų narė.

Pasinaudodama komplikuota tarptautine situacija Europoje ir Antrojo pasaulinio karo pradžios padėtimi, 1940 m. birželio 15-17 dienomis Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvos Respubliką, pasiuntė į ją ypatingąjį Kremliaus įgaliotinį V.G. Dekanozovą, kuris suformavo Lietuvos „vyriausybę", uždraudė nacionalinių ir sukarintų organizacijų veiklą, atliko valstybės aparato valymą, pakeitė karinių pajėgų vadovybę ir pradėjo vykdyti terorą.

Vadovaudamiesi 1928 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiaus arba Briando-Kelloggo taikos pakto dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo 4 ir 5 dalimis, 1945 m. Jungtinių Tautų įstatų 2 straipsnio 3 ir 4 dalimis, 1945 m. Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 str. (a) dalimi bei VI principo (a) dalimi pagal 1950 m. tarptautinės teisės principus, pripažintus tokiais Niurnbergo Tribunolo įstatais ir nuosprendžiu (patys tarptautinės teisės principai buvo suformuluoti 1946 m. gruodžio 11 d. Jungtinių Tautų Visuotinio susirinkimo rezoliucijoje Nr. 95 (1) „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo Tribunolo įstatais ir nuosprendžiu"), taip pat Jungtinių Tautų 1974 m. gruodžio 14 d. Rezoliucija dėl agresijos apibrėžimo, kaltiname Sovietų Sąjungos komunistinį režimą agresijos prieš nepriklausomą Lietuvos Respubliką planavimu, rengimu, pradėjimu ir vykdymu 1939-1940 metų laikotarpiu.

Būtent slaptieji komunistinio režimo Sovietų Sąjungos susitarimai su fašistine Vokietija sukėlė karinių ir kriminalinių nusikaltimų, taip pat nusikaltimų žmonijai bei žmoniškumui grandinę Lietuvoje.

Deja, Niurnbergo tarptautinis karo tribunolas 1945-1946 metais buvo tik laimėjusių Antrąjį pasaulinį karą teisingumas, kurio didžiausias teisinis paradoksas - „pergalės teisingumo" sindromas, kai vienas nusikaltėlis teisia kitą, nes Sovietų Sąjunga kartu su JAV, Didžiąja Britanija ir Prancūzija, įsteigusi specialųjį tribunolą, pasiskelbė esanti teisingumo vykdytoja. Tuo pačiu metu, kai Niurnberge buvo teisiami fašistinės Vokietijos vadovai, Sovietų Sąjungoje už „geležinės uždangos" tęsėsi kruvini komunistinio režimo organizuoti nusikaltimai.

Žinoma, Niurnbergo procesas reikšmingas tuo, kad jo įstatų ir nuosprendžio principus Jungtinės Tautos pripažino kaip bendrus tarptautinės teisės principus ir pakylėjo juos į universalesnį lygį, neapsiribodamos vien nugalėto fašizmo agresijos vertinimu. Todėl jo nuostatomis galima remtis ir šiandien, vertinant komunistinio režimo valstybėse padarytus nusikaltimus.

Sovietų Sąjungos liaudies deputatų antrasis suvažiavimas 1989 m. gruodžio 25 d. pripažino negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento visus vadinamuosius Ribentropo-Molotovo pakto slaptuosius protoko-

lus. Deja, suvažiavimo nutarime neaptartos šito neteisėto veiksmo pasekmės, todėl Rusijos Federacija, pasiskelbusi Sovietų Sąjungos teisių ir pareigų perėmėja, ignoruoja ne tiktai šį Lietuvai reikšmingą dokumentą, bet ir atsisako išduoti genocidu kaltinamus asmenis, kaip antai, šiurpių žudynių Rainių miškelyje dalyvį P. Raslaną.

Įvedusi Raudonosios armijos dalinius į nepriklausomos Lietuvos Respublikos teritoriją ir likvidavusi visas valstybinės valdžios institucijas, Sovietų Sąjunga organizavo okupacinės valdžios struktūras ir 1940 metais įjungė Lietuvą į Sovietų Sąjungą. Okupacinio režimo metu Lietuvos Sovietų Socialistinėje Respublikoje įsigaliojo Rusijos Sovietų Federacijos Socialistinės Respublikos įstatymai, visi Lietuvos Respublikos piliečiai buvo prievarta paskelbti Sovietų Sąjungos piliečiais.

Okupaciniam režimui išlaikyti Lietuvoje įkurtas Sovietų Sąjungos komunistų (bolševikų) partijos padalinys, kuris vykdė okupavusios valstybės vadovaujančios partijos ir jos sukurtų represinių struktūrų valią bei užduotis. Lietuvos komunistų partija iki 1989 m. buvo nesavarankiška partija, o tiktai Sovietų Sąjungos komunistų (bolševikų) partijos padalinys, tarnavęs Lietuvos okupacijos ir aneksijos įtvirtinimui, padėjęs organizuoti ir vykdyti okupacinio režimo struktūroms karo, kriminalinius nusikaltimus žmoniškumui bei žmonijai. Todėl Lietuvos komunistų partija yra nusikalstama organizacija, o jos nariai - okupacinio režimo kolaborantai, kurie privalo būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jeigu jų veikoje yra kurio nors konkretaus nusikaltimo požymiai.

Sunkiausias komunistinio okupacinio režimo Lietuvoje padarytas nusikaltimas yra GENOCIDAS.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 3 straipsnis skelbia, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę. Šitos trys pagrindinės teisės yra žmonijos didžiausios vertybės ir aukščiausias gėris. Masinis žmonių žudymas per Antrąjį pasaulinį karą ir jam pasibaigus sukėlė visuotinį pasipiktinimą. Jungtinių Tautų Visuotinis susirinkimas dar 1946 m. gruodžio 11 d. priėmė rezoliuciją, skelbiančią, kad genocidas yra žmonių grupių teisės gyventi paneigimas, kaip žmogžudystė yra atskiro asmens teisės gyventi paneigimas. Po dvejų metų 1948 m. gruodžio 9 d. Jungtinių Tautų Visuotinis susirinkimas priėmė Konvenciją dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį, o 1968 m. lapkričio 26 d. - Konvenciją dėl senaties termino netaikymo už karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmonijai.

Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį 1-asis straipsnis skelbia, kad „susitariančios šalys patvirtina, jog genocidas, nepriklausomai nuo to, ar jis vykdomas taikos, ar karo me-

tu, yra pažeidžiantis tarptautinę teisę nusikaltimas, ir įsipareigoja užkirsti jam kelią ir už jį bausti".

Taigi genocidas yra tarptautinę teisę pažeidžiantis nusikaltimas, kuriam užkardyti ir bausti už jį reikalingas tarptautinis bendradarbiavimas, be to, genocidas išskirtas iš ATSKIROS VALSTYBĖS išimtinės jurisdikcijos.

Veiksmai, kuriais ketinama visiškai ar iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasinę ar religinę grupę, o būtent tokios grupės narių žudymas, rimtų fizinių ar psichikos sužalojimų jiems padarymas, tyčinis sudarymas kokiai nors grupei tokių gyvenimo sąlygų, kuriomis siekiama ją visiškai ar iš dalies fiziškai sunaikinti, priemonių, kuriomis siekiama riboti gimstamumą grupėje, panaudojimas, prievartinis vienos žmonių grupės vaikų perdavimas kitai įvardija genocido nusikaltimo objektą ir jo objektyviąją pusę.

Lietuvos SSR Vidaus reikalų komisaro 1940 m. įsakyme nurodyta, kad prie likviduotinų grupių priskiriami tautininkų, „Jaunosios Lietuvos", „Geležinio vilko", „Vilnijos", „Romuvos", „Plieno", „Ateitininkų", „Ramovės" ir kitų organizacijų nariai, J. Basanavičiaus mokytojų centro ir apskričių valdybų nariai, šauliai, prekybininkai ir pramonininkai, liaudininkai, socialdemokratai, sionistai ir socialistai, policijos ir Lietuvos kariuomenės personalas, visi valdininkai, teisėsaugos ir teismų darbuotojai, bankininkai, fabrikantai, pirkliai ir namų savininkai, dvasininkai, kriminalinis elementas, prostitutės, esperantininkai, filatelistai ir kiti. O svarbiausia, kad buvo nurodyta represuoti ne tiktai išvardytus asmenis, bet ir jų ŠEIMOS NARIUS, kurie arešto metu kartu su jais gyveno ar buvo jų išlaikomi. Akcija buvo pavadinta „Lietuvių tautinės kontrrevoliucijos likvidavimu", todėl visiškai nesuprantama, kodėl mažamečiai ir nepilnamečiai šeimos nariai buvo prilyginti kontrrevoliucionieriams. Kadangi jie tokiais negalėjo būti, vadinasi, įvardijimas slėpė visos lietuvių tautos sunaikinimo planą, nes netgi darbininkai, kurie nebuvo atskirai įvardinti aukščiau nurodytame įsakyme, galėjo ir buvo likviduoti kaip katalikiškų ar kitų organizacijų bei partijų nariai.

Dr. Arvydo Anušausko atlikto tyrimo duomenimis, 1941-1953 metais iš Lietuvos buvo deportuota ne mažiau kaip 39 tūkstančiai vaikų ir 50 tūkstančių moterų (tie skaičiai dar kartą patvirtina, kad tai buvo lietuvių tautos genocidas, o ne žmonių naikinimas politiniais tikslais). Iš 132 tūkstančių žmonių (kartu su 1945-1952 metais tremtyje gimusiais) 28 tūkstančiai žuvo nuo ligų, bado, šalčio, nepakeliamai sunkaus darbo. Negalutiniais duomenimis 1953-1958 metais tremtyje mirė dar apie 3500 žmonių. Iš viso 1941-1953 metais į tremtį pateko be vieno maitin-

tojo apie 18-20 tūkstančių vaikų, taip pat apie 4 tūstančius išlaikytinių buvo ištremti be vieno maitintojo.

Fašistinė Vokietija genocido aukas žudė dujų kamerose, o Sovietų Sąjunga pasmerkė jas mirti nuo bado ir šalčio Jenisiejaus upės žiotyse, prie Laptevų jūros, už Šiaurės poliarinio rato esančiuose rajonuose, taip pat Tolimuosiuose Rytuose, kur lietuviai dažniausiai buvo paliekami taigoje be pastogės, maisto ir šiltų drabužių.

Atskiro dėmesio reikalauja vadinamosios Mažosios Lietuvos gyventojų komunistinis genocidas, dėl kurio buvo sunaikinta etninė grupė - vietiniai gyventojai, Karaliaučiaus kraštas pavadintas Kaliningrado sritimi, pakeisti visi vietovardžiai, o ištuštėjusioje žemėje įkurdinti sovietiniai kolonistai. Šiurpiausias vietinių gyventojų žudynių epizodas - 1946 metų pavasaris, kai tūkstančių žmonių kolonas raudonarmiečiai sušaudė kulkosvaidžiais, po to susprogdino ledą, paversdami Kuršių marias kapinėmis, kuriose ilsisi ir 1945 m. sausio 25 d. per pusę milijono žuvusių taikių Rytprūsių gyventojų ir daug Reicho kariškių.

Kalbant apie žmonių grupių naikinimą, taip pat būtina neužmiršti Klaipėdos krašto senbuvių (autochtonų) prievartinės repatriacijos, jų trėmimo į Sibirą, masinių žudynių Macikuose (Šilutės rajonas) ir kitose vietovėse.

Kad Sovietų Sąjungos komunistų (bolševikų) partijos ir jos padalinio Lietuvoje nariai kolaborantai naikino nacionalines, etnines ir religines žmonių grupes, patvirtina Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos Vidaus reikalų liaudies komisaro Piotro Gladkovo aplinkraštyje paskelbtas nurodymas paimti „formuliarinėn apskaiton visus kunigus, vienuolius, dekanato ir kurijos narius". Buvo nužudyta per 100 Kretingos pranciškonų vienuolyno vienuolių, įkalinti ir nukankinti kunigai bei vyskupai. Šitaip Lietuva neteko ir iškilios vyskupo Vincento Borisevičiaus asmenybės.

Nusikaltimai žmoniškumui apima nužudymo ar išnaikinimo veiksmus, kankinimą, neteisėtą įkalinimą, deportacijas (trėmimus) ir prievartinį darbą kaip pavergimo formą.

Jie yra įvardyti 1945 m. Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 str. (c) dalių bei VI principo (c) dalyje, taip pat Jungtinių Tautų Visuotinio susirinkimo rezoliucijoje Nr. 95 (1) „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo Tribunolo įstatais ir nuosprendžiu", 1993 m. Tarptautinio Tribunolo asmenims, kaltinamiems sunkiais humanitarinės teisės pažeidimais Jugoslavijos teritorijoje įstatų 5 str. (a, b, c, d, e) punktais, 4 str. 2 d. (c) punkte, 1994 m. Tarptautinio Tribunolo asmenims, atsakingiems už genocidą ir kitus sunkius tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus Ruandos teritorijoje teisti įstatų 3 str. (a, b, c, d, e, f)

punktuose, taip pat 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 7 str. 1 dalies (a, b, c, d, e, f) punktuose ir apibrėžti kaip nusikaltimai žmoniškumui.

Okupacinio komunistinio režimo Lietuvoje organizatoriai 1940-1941 metais sušaudė 470 kalinių. 1941-1944 metais lageriuose mirties nuosprendis įvykdytas 595 kaliniams, 1944-1957 metais sušaudyta 1000 kalinių, 1946-1955 m. vien tiktai Šilutės lageryje kartu su vaikais žuvo 559 kaliniai. Iš viso Lietuvoje žuvo 3 tūkstančiai kalinių, iš kurių 70 % buvo politiniai kaliniai. Jie buvo ne tiktai sušaudyti ar nukankinti, bet mirė nuo ligų, bado. Kai kurie buvo sušaudyti be jokio nuosprendžio, o kitiems įvykdyta mirties bausmė.

Pagal SSRS MVD ir MGB instrukcijas buvo kankinami žmonės, kaltinami „valstybiniais nusikaltimais", t.y. už aktyvų arba pasyvų pasipriešinimą okupacinei valdžiai. 1941-1952 metais tokių žmonių buvo mažiausiai 62 086, tarp kurių - 45 429 - rezistencijos dalyviai ir jų rėmėjai.

Neteisėtas kalinimas pasireiškė tuo, kad visi kaliniai turėjo dirbti priverstinius darbus, buvo nuteisti ne objektyvaus ir nešališko teismo, o vadinamųjų „troikų" (Osoboje soveščanije), kurios, neišklaususios kaltinamųjų asmenų, skirdavo bausmes. Be jokio teisminio bylos nagrinėjimo buvo skiriama net mirties bausmė. 1940-1953 metais, į lagerius buvo uždaryta apie 150 000 kalinių iš Lietuvos, tuo laikotarpiu iš jų žuvo mažiausiai 20-25 %, arba apie 30-40 tūkstančių žmonių. Iš 90 tūkstančių įkalintų politinių kalinių dingo be žinios apie 33 %.

Karo nusikaltimai apibrėžiami kaip asmenų ir civilinės paskirties objektų pasirinkimas, užpuolimas, neatrankinis užpuolimas, keliantis grėsmę civiliams gyventojams, betikslis miestų, kaimų ir gyvenviečių naikinimas arba niokojimas, nepateisinamas karine būtinybe, privačios ar visuomeninės nuosavybės grobimas (karo įstatymų ir papročių pažeidimai).

Iš 20 tūkstančių 156 žmonių, kuriuos 1944-1953 metais nužudė komunistų partijos sukurtos ir jai pavaldžios represinės struktūros (NKVD, MVD, MGB), apie 5 tūkstančiai buvo beginkliai žmonės. Nors dokumentuose visi paniekinamai vadinami „banditais", tačiau didžioji jų dalis buvo partizanai, kovotojai už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, besipriešinantys okupacijai asmenys.

NKVD vidaus kariuomenės 4-osios divizijos baudėjai tik savo operacijų metu 1944 m. gruodžio 3 d.-1945 m. kovo 31 d. nužudė 1 817 žmonių, partizanų buvo tiktai 550, o 1 267 - beginkliai gyventojai. Sudeginta 68 sodybos, kai kurios sodybos sudegintos kartu su jų gyventojais.

M. Suslovas savo pranešime J. Stalinui rašė apie 30 899 ūkių visišką arba dalinį konfiskavimą 1945 m., o 1946 m. birželio 19 d. Lietuvos SSR prokuroras M. Baliasnikovas savo ataskaitoje V. Žavaronkovui nurodė, jog buvo konfiskuota 3 360 rezistentų ūkių ir 12 790 - be šeimininkų likusių ūkių.

Lietuvos žemė buvo nacionalizuota ir tapo išimtine valstybės nuosavybe, buvo įvykdyta prievartinė kolektyvizacija, likviduota privatinė nuosavybė, asmeninės, nuosavybės teisėmis sovietiniai žmonės galėjo turėti ne didesnį kaip 60 kv.m. gyvenamąjį plotą ir 40 kv. m. negyvenamųjų patalpų dydžio namą, automobilį, baldus ir namų apyvokos daiktus, buvo ribojamas net kolūkiečių laikomas gyvulių kiekis. Taigi komunistinis režimas visus gyventojus pavertė beturčiais, menkai apmokamo darbo vergais.

Dr. Arvydo Anušausko atlikto paskaičiavimo duomenimis Lietuvos Respublikai buvo padaryta 278 milijardų JAV dolerių dydžio materialinė žala: genocidas ir represijos įvertintos 84,9 milijardais JAV dolerių, o trėmimų ir įkalinimų Gulago lageriuose žala sudaro 53,8 milijardų JAV dolerių.

Komunistinis režimas okupuotoje ir aneksuotoje Lietuvoje sunaikino lietuvių tautos genetinį fondą, buvo nužudyti ir suluošinti išsilavinę, fiziškai ir psichiškai sveiki žmonės, repatrijavo ar pasitraukė iš Lietuvos 444 235 gyventojai, kiti žuvo rezistencinėje kovoje, fronte, išvežti į lagerius. Iš viso Lietuva 1940-1953 metais neteko 780 922 žmonių.

Be to, Lietuvos jaunuoliai buvo priversti tarnauti okupacinėje Sovietų Sąjungos kariuomenėje, dalyvauti, žūti ar būti suluošintais jos neteisėtame Afganistano kare, netekti sveikatos nesaugiai atliekant Černobylio atominės elektrinės avarijos padarinių likvidavimo darbus. Okupuotos Lietuvos komunistinio režimo aukos - tūkstančiai žuvusių ir tapusių invalidais pokario kartos jaunuolių, neteisėtai priverstų atlikti būtinąją karo tarnybą okupacinėje Sovietų Sąjungos kariuomenėje. Jau 1944 m. rugpjūčio mėnesį buvo pradėta prievartinė Lietuvos vyrų mobilizacija į okupacinę Raudonąją armiją, prievarta paimti 43 000 lietuvių.

Tikėjimo, sąžinės, žodžio, spaudos laisvės varžymas, galimybių valstybinėse įstaigose kalbėti gimtąja lietuvių kalba suvaržymas, tautos kultūros ir papročių griovimas, nekontroliuojami asmens, jo būsto, susirašinėjimo ir pokalbių telefonu pažeidimai - kasdieninis sovietinio gyvenimo reiškinys.

Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nuostatos apie kiekvieno žmogaus teisę išvažiuoti iš bet kurios šalies, laisvai kilnotis pasirinkti gyvenamąją vietą, ieškoti prieglobsčio kitose šalyse ir juo naudotis buvo laikomi valstybiniais nusikaltimais.

Okupacinis komunistinis režimas Lietuvoje - ne slogus sapnas, o skaudi kelių kartų patirtis. Todėl vadovaudamiesi išvardytais tarptautinės teisės dokumentais ir jų konkrečiomis nuostatomis, prašytume pripažinti, kad:

1. Komunizmo doktrinos prigimtis, kurios esmę sudaro vadinamoji „socialinių klasių kovos teorija", yra nemokslinė, nehumaniška ir nusikalstama. Komunizmas nėra ideologija, o tiktai teorinis karinių, kriminalinių nusikaltimų žmogiškumui ir žmonijai pateisinimas. Komunizmas - nusikaltėliška konspiracija.
2. Komunistų partijos yra nusikalstamos organizacijos. Jos neturi būti įregistruojamos, joms negalima sudaryti prielaidų užgrobti valdžią nė vienoje pasaulio valstybėje nei karinio perversmo, nei dalyvavimo parlamentų rinkimuose būdu. Komunistų partijos nariai neturi teisės naudotis kitų valstybių, priklausančių Jungtinėms Tautoms, politiniu prieglobsčiu.
3. Būtina patikslinti ir papildyti Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį nuostatas, įvardyti nusikaltimo subjektais jį dariusias valstybes ir nustatyti jų atsakomybės rūšį bei dydį.
4. Reikalinga prašyti Jungtinių Tautų įpareigoti visas joms priklausančias valstybes išduoti asmenis, kaltinamus genocido, karo ir nusikaltimų žmoniškumui padarymu tai valstybei, kurios teritorijoje arba kurios gyventojams padaryti nurodyti nusikaltimai.
5. Prašytume, kad Tribunolo teisėjų kolegija, vertindama komunistinių režimų veiksmus, įvardytų atskirų nusikaltimų subjektus ir pripažintų Lietuvos Respublikos teisę reikalauti iš jų 278 milijardų JAV dolerių už nusikaltimais padarytą materialinę žalą.
6. Komunistinių režimo institucijų okupuotoje Lietuvoje padaryti veiksmai turi tarptautinę teisę pažeidžiančių nusikaltimų požymių.
7. Kolaboravimas su okupacine valstybe turi tarptautinę teisę pažeidžiančių nusikaltimų požymių, jeigu tam tikros institucijos, jų vadovai ar pavieniai asmenys sąmoningai vykdo okupantų valią, pažeisdami okupuotos šalies ir jos piliečių suverenias teises.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Tribunolo kolegijos nariai, ar turite kaltintojai iš Lietuvos klausimų? Klausimų nėra. Gerbiamieji gynėjai, ar Jūs neturite Vyriausiajai kaltintojai klausimų? Neturite. Tad ačiū už tokį išsamų kaltinamąjį aktą. Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, paklauskite atstovo iš Ukrainos, nes kiek man žinoma, jis labai skuba. Ar jis dabar nori paskelbti kaltinamąjį aktą?

Tribunolo Pirmininkas:

Šiek tiek keičiame proceso darbą ir vietoj nukentėjusiųjų apklausos leisime pasisakyti kaltintojui iš Ukrainos. Prašom.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Dabar yra pradžia darbo, kurio metu turime surinkti kaltinamąją medžiagą apie Rusijos imperializmo nusikaltimus, ypač apie komunistinius. Kaltinamasis aktas - tai apibendrinta medžiaga apie SSRS/KPSS nusikaltimus Ukrainos teritorijoje, už kuriuos bausmė yra numatyta 1945 m. Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatų 6 straipsnyje, Jungtinių Tautų 1984 m. Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą, 1930 m. Konvencijoje Nr. 29 dėl prievartinio ar privalomojo darbo, 1960 m. Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros Konvencijoje prieš diskriminaciją švietime. Komunistų partijos nusikalstamą veiklą sąlygojo jos imperine ideologija. SSKP ideologijos pagrindą sudaro imperialistinė puolamoji politika ir siekimas ją išplėsti kiek įmanoma didesnėje teritorijoje.

Ideologiniai metodai. Teigiama, kad objektyvusis pasaulis vystosi link didžiųjų tautų, kad po kurio laiko mažosios tautos išnyks ir pasaulyje liks tik 10-15 kalbų. Pagrindinė žmonijos egzistavimo forma yra didžiosios tautos, o mažosios yra tiktai stabdis, kuris turi išnykti. Didžiosios tautos, pavyzdžiui, tokios kaip Rusija, buvo priskirtos prie perspektyvių, o mažesnės, tokios kaip Ukraina ir kitos, prie neperspektyvių, turinčių laikui bėgant išnykti. Taip turėjo būti sunaikintos visos pavergtos tautos, iš jų turėjo būti atimta savitumo teisė. SSKP ideologija yra nusikalstama jau todėl, kad buvo panaikinta demokratija ir įvesta komunizmo diktatūra. Leninas sakė: „Mes juokiamės iš demokratijos, o revoliucinis tikslingumas yra aukštesnis už formalizmą, už demokratinį formalumą". SSKP ideologija - tai nusikalstama ideologija, vienos klasės sukiršinimo su kita ideologija, pasak kurios, turėtų būti supriešinti tikintieji ir ateistai, o skirtingų tautinių ir politinių grupių atstovai sukiršinti tam, kad tos grupuotės būtų suskaidytos iš vidaus. Egzistavo lozungas „plėšk tai, kas buvo plėšiama anksčiau".

SSKP ideologija taip pat yra nusikalstama todėl, kad buvo uždraustos religijos ir visos nekomunistinės idėjos, Ukrainos piliečiams buvo atimta teisė visapusiškai lavintis, tobulėti. Tuo buvo padaryta žala kelioms Ukrainos gyventojų kartoms. Žmonėms buvo atimtos pagrindinės jų teisės. SSKP nusikaltimas - tai ir persekiojimas už religinius įsitikinimus, už nekomunistines pažiūras. Ukrainai buvo primesta imperinė komunistinė ideologija. SSKP ideologijos nusikalstamą pobūdį patvirtina ir tas faktas, kad diktatūra buvo įvesta paliekant senąjį Rusi-

jos imperijos pavadinimą. Mūsų teritorijoje galiojo ir 1917 m. Liaudies Komisarų dekretas, kuriuo Ukrainai buvo atimta spaudos teisė. Tais pačiais metais buvo priimtas Liaudies Komisarų dekretas dėl revoliucinių tribunolų įvedimo ir tokiu būdu įteisinta nevaržoma savivalė. Šie dekretai galiojo Ukrainoje ir kitose teritorijose. Jų įvedimas pažeidžia 1907 m. 4-ją Hagos Konvenciją, draudžiančią naikinti vietos įstatymus okupuotoje teritorijoje. Okupacinės valdžios privalo gerbti okupuotoje šalyje galiojančius įstatymus. Bolševikų valdžia skleidė terorą ir šis teroras buvo įteisintas. Taigi teroras virto bendrąja visuomenės valdymo forma.

Kitas kaltinimas komunistiniam režimui - tai nusikaltimai taikai. Šiuos nusikaltimus numato Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo vienas iš punktų. 1917 m. Rusijos liaudies komisarai pareiškė ultimatumą dėl kontrrevoliucinės veiklos paskelbimo. Prieš Ukrainos gyventojus buvo pradėtos komunistų represijos, kurios tęsėsi 1918-1919 m. Vėliau, kuriant Sovietų Sąjungą, ta Ukrainos okupacija įforminta vadinamąja Sąjungos sutartimi.

Karo nusikaltimai taip pat įtraukti į Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatus. Karo įstatymai buvo nuolat pažeidžiami. Tarkim, 1921 m. Pazar kaime Raudonoji armija paėmė į nelaisvę daug Ukrainos kovotojų ir jiems buvo pasiūlyta pereiti į sovietinės armijos pusę. Atsisakiusieji buvo sušaudyti. 1921-1922 m., žlugus Ukrainos liaudies respublikos armijai, buvo sušaudyta daug karininkų ir kariškių už dalyvavimą išlaisvinimo kare. Vėliau per 10 metų buvo okupuotos vakarinės Ukrainos sritys. NKVD, NKGB naudojo cheminį ginklą - dujas, nemaistinius priedus ir kt. Atsakomybė už tokius nusikaltimus taip pat numatyta Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose. Padaryti sunkūs nusikaltimai žmoniškumui. 1920 metais Raudonoji armija, atėjusi prie Borispolio miesto, pasiūlė jo gyventojams pasiduoti. Atsisakius, raudonieji užgrobė miestą ir sušaudė 10 % jo gyventojų.

Vyko kolektyvizacija ir nacionalizacija, kurių metu buvo nužudyta apie 20 000 valstiečių. Komunistų partija organizavo sušaudymus ir represijas prieš ukrainiečių tautą. Buvo pradėta šaudyti pasiturinčius valstiečius (buožes) vien dėl to, kad tai turtingesni žmonės. Taigi jie buvo šaudomi pagal jų turtinį požymį. Atsakomybė už tai taip pat numatyta Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose. Buvo brutaliai žudomi „antisovietiniai elementai". Ši frazė figūruoja tūkstančiuose nuosprendžių. Žmonės buvo šaudomi už antikomunistines pažiūras. Šie veiksmai minėto Tribunolo įstatuose traktuojami taip pat kaip nusikal-

timas. Mobilizuojant žmones ir kuriant ekonominius objektus, SSKP naudojo penitencinę sistemą. Nusikaltimo sudėtis buvo formuluojama taip, kad iš esmės veiksmai, kurie nėra nusikalstami, buvo laikomi nusikaltimais.

Kitas kaltinimas - tai ukrainiečių tautos genocidas. 1921-1922, 1932-1933 ir 1946-1947 m. ukrainiečių tauta buvo marinama badu. Itin sunkiai žmonės kentėjo nuo bado 1932-1933 m. Buvo sudaryta speciali komisija, kuri nagrinėjo bado atsiradimo priežastis. Nustatyta, kad organizuojant kolūkius, buvo išbuožinami valstiečiai, didinami duonos paruošų planai. Todėl likdavo mažai grūdų patiems valstiečiams, jų asmeninėms reikmėms. O tie duonos paruošimo planai iš tikrųjų nebuvo įgyvendinami. Bado aukų skaičius Ukrainoje nurodomas įvairiai - nuo 6 iki 11 milijonų žmonių. Medžiaga šiuo klausimu paskelbta po 1993 m. surengtos tarptautinės konferencijos Ukrainoje. Badas buvo specialiai nukreiptas prieš ukrainiečių tautą. Apie tai byloja ir badas buvusioje Kubanėje, kur gyveno taip pat dauguma ukrainiečių. Trylikos Kubanės kaimų gyventojai buvo ištremti į Šiaurę vien dėl to, kad jie netiekė grūdų. Trėmimo mastą galima įsivaizduoti vadovaujantis tokiais skaičiais: 17 000 žmonių deportuota iš Umanės srities, 15 000 - iš Nesčiastevkos miestelio, 40 000 žmonių iš kai kurių kitų miestelių. Deja, tarptautinė visuomenė ir užsienio šalys nesikišo į komunistų vykdomą genocidą Ukrainoje. Taigi galima teigti, jog Ukrainoje 1932-1933 m. buvo įvykdytas genocido aktas. Šį faktą patvirtina gausūs šaltiniai, saugomi Ukrainos archyvuose.

Po to, kai 1932-1933 m. Rusijos imperija badu palaužė ukrainiečių tautą, buvo suaktyvintos represijos prieš Ukrainos inteligentiją. Komunistinio režimo metu pradėtos naikinti cerkvės, išplėštas jų turtas. Tai prasidėjo 1922 m. ir tęsėsi nuolat. 1960 m. SSKP priėmė nutarimą dėl priemonių dvasininkijai likviduoti. 1960 m. kovo 20 d. panašų nutarimą priėmė ir Ukrainos komunistų partijos Centro komitetas. Šiais nutarimais buvo nuspręsta sumažinti vienuolynų skaičių, atimti tas bažnyčių patalpas, kuriose prieš karą buvo visuomeninės organizacijos. Buvo nutarta susilpninti cerkvių materialinę bazę, uždaryti dvasines seminarijas ir likviduoti arba maksimaliai apriboti religinę propagandą. Remiantis tuo buvo uždaryta arba išgrobstyta daugelis cerkvių. Tūkstančiai jų paverstos grūdų saugyklomis. Taigi daugybė cerkvių, kaip architektūros paminklai, Ukrainoje žlugo XX a. 7-9 dešimtmetį. Antrojo pasaulinio karo metu Ukraina taip pat buvo grobstoma. Egzistavo SSKP Politinio biuro nutarimas dėl Ukrainos žmonių kontingen-

to ir vertingo turto išvežimo. Išvežta Mokslų Akademijos ir kitų institutų turtas. Į Rusiją buvo išvežta 3,5 milijono kvalifikuotų darbininkų, inteligentijos, 20 lengvosios pramonės objektų. 1941 m. SSKP nutarimu į Rusiją išvežta 158 000 arklių, 1,5 milijono avių, tiek pat kiaulių ir kt. 1991 m. duomenimis, Rusijos taupomasis bankas iš Ukrainos bankų išėmė daugiau kaip 84 milijardus rublių. Tai atitiktų apie 150 milijardų JAV dolerių.

Remiantis minėtais faktais, Sovietų Sąjungos komunistų partija, atstovaujama jos vadovų, taip pat šios partijos Ukrainos filialai kaltinami tuo, kad, pasitelkdami antihumanišką komunistinę ideologiją, jie padarė Ukrainos ir jos tautos atžvilgiu tokius nusikaltimus: triskart pradėjo prieš Ukrainą agresyvų karą, tuo padarydami nusikaltimą, numatytą Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose. 1944-1945 m. komunistų vadovybė šaudė ukrainiečius, vertė juos pereiti į Sovietų Sąjungos Raudonąją armiją, o jiems atsisakius, žudė juos. Komunistinė Rusijos vyriausybė, okupavusi Ukrainą, nuniokojo ją, likvidavo jos parlamentą ir teismų sistemą, represavo kariškius ir Ukrainos valstybės tarnautojus, visas partijas, tarp jų ir Ukrainos komunistų partiją. Nuniokojo ir sugriovė cerkves, išgrobstė jų turtą. Buvo vykdomos masinės žudynės, represavimas, rusiškojo etnoso apgyvendinimas Ukrainos teritorijoje. 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 m. buvo organizuotas badas Ukrainoje, kurio metu mirė labai daug žmonių. Tai taip pat padarytas nusikaltimas, numatytas 1948 m. Konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. SSKP politinių, religinių, socialinių požymių pagrindu, siekdama sunaikinti ukrainiečių tautą, apgyvendino Ukrainos teritorijoje daug rusų tautybės žmonių, mėgino sužlugdyti intelektinį Ukrainos potencialą, trėmė inteligentiją, tai yra vykdė genocido nusikaltimą. SSKP sukūrė represijų mechanizmą, naudojusį kankinimus. Buvo padaryta neatlyginama moralinė, materialinė ir psichinė žala. SSKP pavertė savanorišką Ukrainos gyventojų darbą priverstiniu. Už SSKP padarytus karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui patraukiant baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas nėra taikomas.

Remdamasis išdėstytais faktais, prašau Tribunolo kreiptis į Rusijos Federacijos vyriausybę, kad ji pripažintų savo kaltę dėl komunistų nusikaltimų, kaip Vokietija pripažino savo kaltę dėl fašistų nusikaltimų, ir įsipareigotų kompensuoti materialinę ir moralinę žalą, režimo padarytą buvusioms Sovietų Sąjungos respublikoms, o dabar nepriklausomoms valstybėms. Aš baigiau.

Tribunolo Pirmininkas:

Dėkojame Jums. Ar Tribunolo nariai turi klausimų gerbiamajam kaltinimo atstovui iš Ukrainos? Neturi.

Tribunolo Pirmininkas:

Norėčiau paklausti, kokią įtaką padarė komunizmo ideologija ukrainiečių kalbos raidai?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Padarė labai neigiamą įtaką, nes bandė įrodyti, kad ukrainiečių kalba yra vienas iš rusų kalbos variantų, ir nėra perspektyvi. Ši politika buvo nukreipta siekiant visiškai sunaikinti ukrainiečių kalbą, ir tos politikos išdava ta, kad daug ukrainiečių mano, jog jų gimtoji kalba yra rusų kalba.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau Tribunolo teisėjų kolegijos leisti man apie 40 minučių nedalyvauti posėdyje ir mano pareigas šiam laikui pavesti atstovui iš Čekijos Stanislav Drobny.

Tribunolo Pirmininkas:

Mes sutinkame. Dar yra klausimų gerbiamajam kaltinimo atstovui iš Ukrainos. Kaip Jūs manote, kas yra genocido nusikaltimo subjektas bendrąja prasme Ukrainoje?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Aš manau, kad, apibrėždami nusikaltimo subjektą, mes turėtumėme pasinaudoti patirtimi, kurią jau sukaupė visa žmonija. Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo metu nagrinėjant nacizmo nusikaltimus, nusikaltėliais buvo pripažinti tų partijų vadovai. Aš manau, kad nusikaltimo subjektas yra SSKP Centro komitetas ir to komiteto nariai, taip pat Ukrainos atstovai šiame komitete. Tai yra gana aukštas lygis, nes tie žmonės priimdavo sprendimus pakankamai savarankiškai ir sąmoningai. Taigi negalima pasakyti, kad jie buvo prievartaujami. Nors mes žinome, kad tarptautinė teisė nepanaikina atsakomybės ir žemesnio lygio darbuotojams, tačiau siūlyčiau apsiriboti tik labai aukšto lygio komunistų partijos vadovų svarstymu. Galima būtų šį klausimą išplėsti ir įtraukti tuos, kurie vykdė represinius veiksmus ir dirbo represiniuose organuose, bet tarptautinė teisė numato atsakomybę ir tų, kurie manė veikią pagal vidaus įstatymus. Tačiau vidaus įstatymai gali būti nusikalstami, ir asmuo, veikiantis pagal tuos įstatymus, yra nusikaltėlis, tad remiantis tarptautine teise, jie turi atsakyti už tai.

Tribunolo Pirmininkas:

Dar vienas klausimas. Ar buvo pastaraisiais metais Ukrainoje procesų dėl genocido vykdymo, ir ar yra nuteistų?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Ukrainoje mes organizavome porą teorinių mokslinių konferencijų apie komunizmo nusikaltimus. Tos konferencijos buvo mokslinės ir negalėjo prilygti nuosprendžiui arba kaltinamajam aktui. Mes sukūrėme komitetą, kuris turi dirbti, kad būtų sudarytas tarptautinis teismas, kuris teistų komunistinio režimo nusikaltėlius. Mes analizavome teisinius aspektus, bet kol kas nepasiekėme tokio lygio kaip buvo padaryta čia, Lietuvoje. Mūsų komitetas, kuris rengė tarptautinį teismą, baigė savo darbą, nes kita pakopa jau yra tarptautinis teismas, bet mums pritrūko pinigų ir kitų dalykų. Be to, Ukrainos valdžia labai neigiamai vertina tokią mūsų veiklą, ir visa tai sutrukdė mūsų darbą. Todėl aš labai dėkingas Lietuvos valstybei, kuri nuėjo toliau ir surengė Tarptautinį Tribunolą. Ukrainoje nebuvo tokių teismų nei priimta tokių nuosprendžių. Aš manau, kad dabartinis teismas, kuris vyksta Jūsų pastangomis, yra negalutinis teismas, nes jis irgi visuomeninis. Tačiau tikiu, kad mums pavyks įtikinti savo valstybių vadovus ir jie įsteigs tarptautinį teismą. Tam, kad būtų sukurtas toks teismas, turi būti pasirašytos tarpvalstybinės sutartys, sakysim, tarp Lietuvos ir Ukrainos bei kitų valstybių, kurios ir įsteigtų tarptautinį teismą. Tada tas teismas būtų visavertis, bet Ukrainos vyriausybė to nepadarys. Aš tikiu, kad išrinkus kitą prezidentą, Ukraina galės tai padaryti. Manau, jog Lietuvai pradėjus šį darbą, mes galėtume prisidėti.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai atsiprašom, ar Jūs pateikėte savo kaltinamąjį aktą? Prašytume pateikt jį Tribunolui, nes jis buvo labai įdomus ir turiningas.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Mes pateikėme vieną egzempliorių, manau, kad dabar pridėsime dar vieną su papildoma medžiaga. Organizaciniam komitetui norime pasakyti, kad dar atsiųsime Jums angliškąjį vertimo variantą. Jis bus pateiktas truputį vėliau, kai jau vyks paruošiamieji darbai prieš visos Tribunolo proceso medžiagos spausdinimą.

Teisėjas Mykola Kulčinsky (Ukraina):

Aš irgi norėčiau užduoti Jums klausimą. Ar negalėtumėte pasakyti pirmosios Ukrainos vyriausybės sudėties? Mane domina tautybės.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Pirmoji vyriausybė organizuota Charkove, manau, kad tarp šios vyriausybės narių buvo tik vienas ukrainietis. O Ukrainos komunistų partija buvo organizuota Ukrainos teritorijoje ir joje nebuvo nė vieno ukrainiečio.

Teisėjas Mykolą Kulčinsky (Ukraina):

Dar norėčiau, kad Jūs pasakytumėte, ar buvote Sovietų Sąjungos koncentracijos stovykloje?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Na, tai nėra susiję su mūsų teismu, tačiau galiu pasakyti, kad kovodamas už Ukrainos nepriklausomybę, buvau nuteistas mirties bausme. Mane turėjo sušaudyti, bet bausmė buvo pakeista 15 metų kalėjimu. O vėliau man buvo skirta 10 metų kalėjimo ir dar 5 metai tremties.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai dėkoju Jums, bet yra dar vienas klausimas. Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Kaip Jūs manote, ar ukrainiečiai, kurie nesipriešino šiam režimui, yra taip pat kalti? Ir kaip atskirti kaltuosius nuo nekaltųjų?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Tie žmonės, kurie nesipriešino režimui, nėra kalti. Klausimas, kaip atskirti kaltuosius nuo nekaltųjų. Na, galų gale mes turėtume apsistoti ties kažkokia konkrečia formuluote. Žinoma, ji netenkins visų, ji bus kompromisinė. Tačiau manau, kad mes turėtume priimti tokią formą. Ir kaip kriterijų siūlyčiau tokį rodiklį: SSKP Centro komiteto nariai ir sąjunginių respublikų Centro komiteto nariai turi būti traukiami atsakomybėn ir kaltinami už tai, ką buvusi imperija padarė mūsų šalims.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Ar Jūs galvojate, kad visi komunistai, nesvarbu, ar buvo vykdytojai, ar pritariantys jiems, yra vis dėlto kalti?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Ne, būtina pasmerkti komunistinę ideologiją ir uždrausti organizacijas, plėtojančias komunistinę veiklą, pagrįstą komunistine ideologija. Tai yra panašu į tai, ką padarė Niurnbergo procesas. Jis pasmerkė nacių ideologiją ir uždraudė organizacijas, veikusias remiantis nacių ideologija. Žmonės buvo sistemos dalimi, todėl manyčiau, jog visų pirma reikia skirti jų individualią ir kolektyvinę kaltę. Kolektyvinė kaltė turi tekti Sovietų Sąjungos komunistų partijos Centro komitetui. Ta atsakomybė turi tekti lietuviams, baltarusiams, ukrainiečiams ir kitų tautybių atstovams, kurie buvo tų komitetų nariai, ir tiems, kurie buvo atsakingi asmenys ir palaikė ryšius su Maskvos Centro komitetu. Manau, kad būtent šie žmonės turi būti atsakingi vien už tai, kad buvo to komiteto nariai. Ką galima pasakyti, jei jis buvo komiteto nariu, bet nieko blogo nedarė, atseit, geras. Toks požiūris yra nusikalstamas, nes visi šie žmonės ėmėsi kokių nors žingsnių, vykdydami antihumanišką komunistinę ideologiją.

Tribunolo Pirmininkas:

Dar vienas klausimas. Prašome pasakyti, ar kada nors buvo Ukrainos Respublika ir vadovybė, ar buvo tik kolaborantinė valstybė ir vyriausybė?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Mes turėjome savo Ukrainos Respubliką, kuri buvo įkurta 1917 m. Ji egzistavo nuo 1917 iki 1919 metų, o po to Rusija organizavo 3 karo žygius prieš Ukrainą 1917, 1918 ir 1919 metais. Tada ji sunaikino Ukrainos valstybingumą. Tačiau bolševikų pergalė nebuvo tokia įtikinama, ir jie turėjo eiti į kompromisus. Todėl Ukrainos valdžios organuose buvo ir ukrainiečių. Tačiau visa tai buvo tarsi laipsniškas Ukrainos valstybingumo ir valdžios naikinimas. Visa tai baigėsi 1922 metų gruodžio 30 d., kai buvo primesta ir pasirašyta vadinamoji Sovietų Sąjungos sutartis. Ši sutartis niekada nebuvo Ukrainos ratifikuota ir faktiškai netapo teisiniu dokumentu. Iš tiesų ji buvo primesta Sovietų Sąjungos vasalams - sąjunginėms respublikoms.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai Jums ačiū. Gerbiamieji klausytojai, turbūt jau pavargome, todėl padarysime 20 minučių pertrauką. Maloniai kviečiame jus ir toliau dalyvauti procese, nes pranešimai tikrai įdomūs, reikšmingi mūsų praeičiai ir pasaulio visuomenei. Ypač norėtųsi atkreipti visuomenės dėmesį į tą reiškinį, kuris susiformavo imperinėje Rusijoje valdant komunistiniam režimui.

Dabar skelbiama pertrauka.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas tęsia darbą toliau. Pareikšti kaltinamąjį aktą kviečiamas atstovas iš Rumunijos.

Kaltintojas Konstantin Dimitresku (Rumunija):

Sovietų tankai ir kareiviai smurtu atėjo į mūsų šalis ir padarė didžiausius visų laikų nusikaltimus. Dabar, praėjus 10 metų po geležinės uždangos žlugimo, mes jau galime kalbėti apie tuos nusikaltimus ir galvojame, kad apie juos tylėti yra amoralu. Jie turi būti paskelbti, išanalizuoti ir pateikti Tarptautiniam Tribunolui. Buvusi Rumunijos politinių kalinių bendrija savo pirmininko, pono Dimitresku, dėka inicijavo tokį procesą tam, kad tokie nusikaltimai būtų įvertinti, nepaisant jų padarymo laiko ir tos šalies, kurios jie buvo padaryti. Tai mūsų pareiga tiems žmonėms, kurie buvo sušaudyti, sunaikinti 126 kalėjimuose ir lageriuose, taip pat ir Sibiro platybėse. Tai mūsų pareiga dviems milijonams žmonių, kurie buvo areštuoti ir deportuoti, kuriuos persekiojo ir jie pateko nelaisvėn. Tai mūsų

pareiga kitiems milijonams žmonių, mūsų seserims ir broliams, kurie buvo sunaikinti. Ir visų pirma tai mūsų pareiga ateities kartoms, kad visa tai daugiau niekada nepasikartotų.

Komunistinė agresija prieš Rumuniją prasidėjo dar 1917 metais, kai tik kilo bolševikų revoliucija, ir 500 000 kareivių, buvusių Moldovos teritorijoje, buvo sunaikinti. Po to šimtai bolševikų agentų atvyko į etnines Rumunijos teritorijas ir įvykdė daugybę represijų. Po Molotovo-Ribentropo sutarties, 1940 m. SSRS kariuomenė įžengė į Rumuniją ir okupavo Besarabiją bei Bukoviną, prasidėjo genocidas, buvo deportuota daugiau kaip 100 000 žmonių, tarp kurių dauguma buvo jaunimas ir inteligentija. SSRS toliau pažeidinėjo susitarimus bei sutartis, pasirašytas dar 1944 m., ir kitas tarptautinės teisės normas. Buvo paimta į nelaisvę apie 180 000 Rumunijos armijos kareivių ir karininkų, kurie pagal minėtus susitarimus paliko savo gynybines pozicijas. Šiurkščiai buvo elgiamasi su žmonėmis, tremiamais į Sibiro lagerius, už poliarinio rato. Apie trečdalis jų žuvo. Vėliau komunistų partija, nepaisydama, jog ji įsiveržė į „išlaisvintos" svetimos šalies teritoriją, pirmus 5-6 mėnesius plėšikavo, terorizavo, smurtavo prieš Rumunijos gyventojus, šitaip sukeldama didžiulę nusikaltimų bangą prieš žmoniškumą.

Nuo 1945 iki 1960 metų šie nusikaltimai buvo nuolat daromi. Tuo pat metu veikė ir įsigalėjo politinės jėgos - Nacionalinė demokratinė ir Socialinė demokratinė partijos. Jų nariai kartu su savo lyderiais buvo suimti ir įkalinti lageriuose. Toliau buvo represuojami neturtingi valstiečiai. Iš jų buvo atimama žemė, žemės padargai. Tokie nusikaltimai žmoniškumui įgavo pavadinimą - „kolektyvizacija". Savo gyvybe sumokėjo apie 180 žmonių, kurie buvo suimti, šimtai tūkstančių deportuota. Nusikaltimai žmonijai ypač įsigalėjo Bukarešte. Kad būtų pastatyta didžiulė prabangi pilis, N.Čaušesku naudojo milžiniškas lėšas, tarp jų ir cerkvių. Jis davė įsakymą cerkves nugriauti arba perkelti jas į kitą vietą. Tai buvo dar vienas nusikaltimų puslapis prieš žmoniškumą ir žmoniją.

Po 1944 metų įvykių 2 milijonai žmonių buvo suimti, deportuoti, perkelti į kitas vietas arba pateko nelaisvėn. Beveik 3 milijonai buvo persekiojami, terorizuojami. Jų kaltė ta, kad buvo pabėgusiųjų į užsienį giminaičiai. Beveik 40 000 žmonių buvo nukankinti 126 kalėjimuose ir lageriuose, sušaudyti, tapo deportacijų ir iškeldinimo bei migracijos aukomis. Materialinė, finansinė ir ekonominė žala, padaryta komunistinio režimo, sunkiai suskaičiuojama.

Toliau buvo vykdomas dvasinis genocidas: naikinamos cerkvės, knygos. Tai buvo daroma nuo 1945 iki 1989 metų. Vyko visuomenės de-

moralizavimas, ir tai sąlygojo kultūrinį genocidą. Tačiau patys baisiausi nusikaltimai per 50 komunizmo valdymo metų - tai psichinė ir moralinė agresija prieš pačią žmogaus prigimtį. Žmonės buvo priversti meluoti, bijoti ir nekęsti savo tautiečių. Būtent tuo galima paaiškinti daugelio žmonių komunistinę mąstyseną, ypač tų, kurie peržengė 50 metų slenkstį. Skirtingai nuo nacistų ir gestapo, kurie užrašinėjo savo padarytus žygius ir žygdarbius, vedė tikslią jų apskaitą, komunizmas ir baudžiamieji organai, kaip NKVD, paliko minimaliai dokumentų, bylojančių apie jų nusikaltimus. Taigi nusikaltimai prieš žmoniją tapo žinomi vien dėl to, kad liko šimtai tūkstančių liudytojų, žmonių, mačiusių ir žinančių apie šiuos nusikaltimus. Kartu su šiuo kaltinamuoju aktu aš pateikiu aiškinamuosius dokumentus, knygas ir vaizdo kasetes. Pirmininkas senatorius Konstantin Dimitresku.

Gerbiamasis Pirmininke, dar 1991 m. Rumunija buvo pradėjusi procesą prieš komunizmą, o 1994 m. ji dalyvavo kongrese Varšuvoje. Varšuvos suvažiavimas vyko prieš keletą metų, buvo priimti svarbūs nutarimai dėl komunizmo nusikaltimų, bet jie neturėjo juridinio pagrindo ir neįgavo tarptautinio masto. Todėl praktiniai rezultatai buvo menki. Noriu atkreipti dėmesį, gerbiamasis Pirmininke, jog Rumunijos delegacija mano esant neteisinga, kad tokia šalis kaip Rumunija, patyrusi didelių nuostolių dėl komunistinio režimo, neturi savo atstovo Jūsų Tribunole. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai dėkojame atstovui iš Rumunijos, ir jeigu galima, prašom aktus pateikti Tribunolui. Gerbiamieji kaltintojai, ar turite klausimų? Klausimų nėra. Gynyba? Klausimų neturite. Dėkojame atstovui iš Rumunijos už trumpą, bet labai turiningą kaltinamąjį aktą. Žodis suteikiamas kaltintojui iš Albanijos. Prašom.

Kaltintojas Luan Daci (Albanija):

Pagal baudžiamojo kodekso nuostatas, Albanijos komunistų partijos veikla yra smerkiama štai už kokius dalykus. Albanijos komunistų partija, vadovaudamasi klasių kovos teorija, įtvirtino šalyje autoritarinę valdžią ir siekė valdyti asmeninės laisvės sąskaita. Vykdė kolektyvizaciją, nacionalizaciją, skleidė ateizmą ir diegė dominuojančią marksizmo-leninizmo ideologiją. Visa tai privedė prie Albanijos izoliacijos. Šalis tapo totalitarine valstybe, kurioje viskas buvo administruojama ir valdoma, pajungta totalitarinei ideologijai. Tai truko 45 metus - nuo 1945 iki 1990 metų. Valdžia nuolat darė nusikaltimus. Pirmiausia buvo pažeistos pagrindinės gyventojų teisės ir laisvės, jų mąstysena, pažiūros. Bu-

vo pakeistas požiūris į nuosavybę, suvaržytos religinės laisvės. Nusikalsta dvasininkijai, institucijoms, mečetėms.

Politinės socialinės grupės buvo internuojamos, tremiamos į koncentracijos stovyklas. Nuo 1945 iki 1990 metų buvo ištremta 48 217 žmonių, iš jų - 10 192 moterys ir vaikai. Nužudyti 5 577 asmenys. Vieni - po teismo proceso, o kiti - be jokio teismo. Nusikaltimai, kuriuos padarė komunistų partija, vadovaujanti politinė valdžia, vadovaudamasi komunistine ideologija, buvo faktiškai nukreipti prieš albanų tautą, kuri nebuvo nei komunistinė, nei totalitarinė, nei politizuota visuomenė. Daugeliui albanų buvo artimos demokratinės liberalios pažiūros. Tačiau žmonės, kurie išpažino demokratiją ir liberalizmo ideologiją, buvo persekiojami, šalinami iš darbo, baudžiami, kalinami, tremiami. Iš jų buvo atimtos politinės ir konstitucinės teisės. Taigi 48 217 asmenų, internuotų ir pašalintų iš valdžios institucijų, itin nukentėjo. Neatsižvelgta į tai, kad 1946 metų Konstitucija draudė be teismo šalinti žmonės iš darbo arba juos kalinti ar tremti. Taigi komunistų partijos režimas pažeidė Albanijos Respublikos 1946 ir 1976 metų konstitucijas, taip pat tarptautinius paktus, kurie formaliai buvo pripažįstami komunistų partijos. 1951 metais komunistų partijos nusikalstamas režimas nubaudė 51 Tiranos pilietį, surengė specialius teismus. Jie buvo organizuoti Vidaus reikalų ministerijos. Tai specialūs teismo procesai, siekiant nubausti režimui nepalankius žmones. Turbūt tai unikalus reiškinys pasaulio teismų istorijoje, kai priimti nuosprendžiai ir nuteisti žmonės ne teisminės, o represinės institucijos, tokia būtent ir buvo Albanijos Vidaus reikalų ministerija.

1967 metais komunistų partija sunaikino visas religines institucijas, visas kulto vietas ir pradėjo riboti asmens sąžinės laisvę, skleisti ateizmą, komunistinę marksistinę-leninine ideologiją. Žmonėms buvo draudžiama laisvai reikšti savo nuomonę žodžiu, apribota spaudos laisvė. Ypatingai dėl šios politikos nukentėjo dvasininkija, ypač po 1947 m. ir vėliau. Buvo ir toliau organizuojami procesai su įvairiais parodymais, imituojantys teismo procesus, nors iš tiesų jie buvo rengiami Albanijos vidaus reikalų ministerijos.

Nuo 1945 iki 1990 metų komunistų partija, įgyvendindama savo politinę programą, atėmė bet kokias galias, bet kokią laisvę iš įvairių politinių grupių. Fiziškai ir dvasiškai sužalojo kitaip mąstančiuosius, jaunąją kartą. Komunistų partija nekonstituciniu ir neteisėtu būdu atėmė iš jaunosios kartos teisę siekti aukštojo mokslo ar dirbti įvairiose valstybinėse įstaigose. Kitaip mąstančių vaikai buvo priversti dirbti kolektyvinį darbą keliose sunkaus darbo įmonėse ir ūkiuose, kasyklose, pa-

čiuose sunkiausiuose sektoriuose, kur buvo perdirbami metalai. Tą darbą dirbo taip pat net vaikai. Šitaip buvo naikinamos ištisos socialinės visuomenės grupės, jaunesnioji karta.

Taigi komunistų partijos vadovaujamos valstybės pagrindinis valdžios metodas buvo visiškai priešingas tam, kuris numatytas konstitucijoje ir tarptautiniuose aktuose, kuriuos buvo ratifikavusi ir pripažinusi Albanijos valdžia. Tokią komunistų partijos ir Albanijos vyriausybės veiklą mes smerkiame, laikome nusikalstama pagal jos esmę, visas pasekmes ir padarinius.

Kaltintojas kaltina šią partiją už visus šiuos nusikaltimus, už šių nusikaltimų padarinius Tarptautinio Tribunolo kaltintojų ir teisėjų akivaizdoje. Mes tikime ir gerbiame Tribunolo teisėjų kompetenciją.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai dėkojame už padarytą pranešimą. Tribunolo nariai ir proceso dalyviai, ar turite klausimų Albanijos atstovui? Prašom kalbėti į mikrofoną.

Klausimas:

Kiek metų tęsėsi geri santykiai tarp Jugoslavijos vadovo Broz Tito ir Envero Hodžos, kuris vadovavo Albanijai?

Tribunolo Pirmininkas:

Į šį klausimą galite ir neatsakyti, nes jis pateiktas ne proceso dalyvio, o čia klausia tik proceso dalyviai. Klausimas yra pateiktas, galite atsakyti, bet šį klausimą galėtume ir atmesti.

Kaltintojas Luan Daci (Albanija):

Santykiai tarp Broz Tito ir Envero Hodžos prasidėjo nuo pat Albanijos komunistų partijos įkūrimo ir tęsėsi iki 1948 metų rudens. Būtent tuo metu buvo nutraukti bet kokie santykiai su B.Titu, bent jau oficialūs, kiek mums yra žinoma. Na, o tada prasidėjo gana glaudūs Albanijos ir Sovietų Sąjungos santykiai. Todėl manytume, kad galbūt tokie santykiai truko iki 1960 metų lapkričio mėnesio.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už atsakymą. Dar kartą pakartoju, ar Tribunolo nariai, proceso dalyviai turite klausimų kaltintojui iš Albanijos? Atrodo, kad klausimų nėra. Dėkojame. Prašome pranešimą pateikti Tribunolui. Ačiū Jums už pranešimą. Dabar, vykdydami savo reglamentą, kurį buvome priėmę, norėtumėme, kad pareikštų savo nuomonę nukentėjusieji. Pirmoji kalbės mūsų žinomo rezistencijos didvyrio generolo Adolfo Ramanausko dukra. Prašom Jus prie mikrofono. Labai atsiprašome nukentėjusiųjų, taip pat ir liudytojų, kad Jums siūloma, bet neprivaloma, kokia forma duoti procese parodymus. Tribunolui svarbu, kad Jūsų parodymai būtų tikslūs ir teisingi. Taigi prašome duoti parodymus.

III. Nukentėjusiųjų Apklausa

Nukentėjusioji Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji proceso dalyviai. Aš esu Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos prezidiumo pirmininko pirmojo pavaduotojo, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Vyriausiojo gynybos pajėgų vado generolo Adolfo Ramanausko dukra. Savo šeimos pavyzdžiu noriu kaltinti komunizmą baisiais jo nusikaltimais. Abu mano tėvai buvo pedagogai, nuo 1945 metų - partizanai. Žmonės tikėjo Dievą, tikėjo laisvu žmogumi, tikėjo tautos laisve, todėl, užėjus sovietinei okupacijai, priešinosi, nesutiko su primesta mūsų tautai vergija, teroru. Todėl su jais buvo žiauriai susidorota. Ir ne tik su jais, bet su visa mano gimine. Aš gimiau 1948 metais ir nuo pat pirmos savo gyvenimo dienos iki tėvų suėmimo, visus 8 metus, gyvenau nelaisvėje, nelegaliai, slapstoma, gyvenau bunkeriuose, palėpėse, sandėliukuose. Dažnai truko ne tik duonos, bet ir oro. Visa mano šeima buvo persekiojama ir gaudoma.

Partizaną Gediminą Mažeiką, mano mamos brolį, stribai nušovė 1945 metais. 1951 m. kovo 7 d. MGB Kauno srities valdyba suėmė Motiejų Mažeiką, mano senelį, mamos tėvą. Jis buvo žiauriai kankintas, o beveik po dvejų metų, MGB Kauno skyriaus valdybos 1952 m. gruodžio 15 d. nutarimu be teismo išsiųstas priverstiniam gydymui į SSSR MVD psichiatrinę ligoninę - kalėjimą Kazanės mieste, kur po metų jo byloje įrašyta - mirė. 1951 m. vasario 9 d. MGB Kauno srities valdyba suėmė Danutę Mažeikaitę, mano mamos seserį. Po žiauriausių tardymų ir kankinimų jos žaizdose, jų negydant, atsirado net kirminai. Karo Tribunolo 1952 m. birželio 4 d. nuosprendžiu ji nuteista 25 metams pataisos darbų lagerio su teisių suvaržymu ir išsiųsta į SSSR MVD ypatingąjį lagerį. 1951 m. vasario 6 d. MGB Kauno srities valdyba suėmė Genę Mažeikaitę, kitą mamos seserį, nepilnametę. Kauno srities baudžiamųjų bylų kolegijos 1952 m. kovo 31 d. nuosprendžiu ji nuteista 10 metų laisvės atėmimo bausme su teisių suvaržymu. Mano senelė, mamos mama, Anelė Mažeikienė KGB buvo persekiojama, pabėgo apsupties metu iš savo namų ir slapstėsi 8 metus, kęsdama badą, šaltį, savo vaikų netektis. Tėvo šeima 1948 m. buvo ištremta į Krasnojarsko kraštą. Čia kitas mano senelis po metų žuvo tremties darbuose. Tėvo brolis ir sesuo tremtyje išbuvo po 13 metų. Grįžo namo į tėvynę ten palikę savo sveikatą.

1956 m. spalio 12 d. suėmė abu mano tėvus. Jau pirmąją suėmimo dieną KGB požemiuose Vilniuje prasidėjo mano tėvo Adolfo Ramanausko,

сов. секретно

40

Акт

1957 года, ноября 29 дня. гор. Вильнюс

Мы, нижеподписавшиеся констатируем, что на основании сообщения Председателя Верховного Суда Литовской ССР № 0254с от 27 ноября 1957 года о том, что приговор Верховного Суда Литовской ССР от 24-25 сентября 1957 года о расстреле Раманаускаса Адольфаса с. Людвико, 1918 года рождения, уроженца города Нью-Бретань, США утвержден всеми инстанциями и подлежит исполнению, сего числа приговор о расстреле Раманаускаса Адольфаса с. Людвико приведен в исполнение.

Труп предан земле.

Пом. Прокурора Литовской ССР
советник юстиции
/Баклагин/

Нач. Учетно-Архивного отдела
УКГБ при СМ Лит. ССР подполковник
/Мыльников/

Начальник Внутренней Тюрьмы
при СМ Лит. ССР капитан
/Петраускас/

Старший Пом. Нач. Тюрьмы
лейтенант /Подорога/

493

Vertimas iš rusų k.

Visiškai slaptai

Aktas

1957 metai, lapkričio 29 diena, Vilnius

Mes, žemiau pasirašiusieji, remdamiesi Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo pirmininko 1957 metų lapkričio 2 7 dienos pranešimu Nr. 0254, konstatuojame, kad Lietuvos SSR Aukščiausiojo teismo 1957 metų rugsėjo 24-25 d. nuosprendis dėl Ramanausko Adolfo, Liudviko s., gimusio 1918 metais Naujojoje Bretanėje, JAV, patvirtintas visų instancijų ir turi būti vykdomas. Nurodytą dieną nuosprendis dėl Ramanausko Adolfo, Liudviko s. sušaudymo - įvykdytas.

Lavonas palaidotas žemėje.

Lietuvos SSR prokuroro padėjėjas,
justicijos patarėjas ***Baklagin*** (Parašas)

KGB Apskaitos-archyvo skyriaus
prie Lietuvos SSR MT viršininkas, papulkininkis ***Mylnikov*** (Parašas)

KGB Vidaus kalėjimo prie Lietuvos SSR MT viršininkas,
kapitonas ***Petrauskas*** (Parašas)

Kalėjimo viršininko įgaliotas padėjėjas,
leitenantas ***Podoroga*** (Parašas)

slapyvardžiu Vanagas, sadistiški kankinimai. Vakare, kai tėvo būklė tapo labai sunki, jį išvežė į kalėjimo ligoninę. Ten jį apžiūrėjo kalėjimo medikai ir surašė medicininės apžiūros aktą, kuris KGB archyvuose išliko iki šių dienų. Iš jo matyti, kaip kankintas ir kas buvo padaryta mano tėvui jau pirmą suėmimo dieną. Šį dokumentą noriu paskelbti Tribunolui ir visiems proceso dalyviams, atkreipdama Jūsų visų dėmesį į tai, kad tai buvo 1956 metai. Aktas:

„Visiškai slaptai. Vilnius. Mes, žemiau pasirašę gydytojų komisija, kurios sudėtyje Lietuvos TSR MVD kalėjimo Nr. 1 chirurginio skyriaus vedėja, vyr. leitenante Lagojskaja, chirurgas konsultantas V.S.Vorobjovas, OĮ sanitarinės dalies viršininkas kapitonas Kuzmin, surašėme šį aktą apie tai, kad kalinys Ramanauskas Adolfas Liudviko, gimęs 1918 m. ir pristatytas į kalėjimo Nr. 1 chirurginį skyrių 1956 m. spalio 12 d. 16 val. 30 min. itin sunkios būklės. Į klausimus neatsakinėja, be sąmonės, periodiški visų kūno galūnių raumenų traukuliai. Pulsas vos juntamas, kraujo spaudimas 60 ir 40. Ligonis visas kruvinas. Lytinių organų srityje masyvus raištis, persisunkęs šviežiu raudonu krauju. Nuėmus raištį pastebėti didžiuliai kraujo krešuliai. Ant mašnos plati plėštinė žaizda, padengta kraujo krešuliais. Dešinė akis padengta hematoma. Ant viršutinio voko, taip pat ant viso voko pastebėtos 6 durtinės žaizdos. Pagal diametrą padarytos plonu laidu ar vinimi, siekiančios akį. Daugybė mėlynių pilvo srityje. Kairės rankos trečiojo piršto pjautinė žaizda.

Siekiant atgaivinti ligonį iš šoko, skubiai perpiltas kraujas - 400 ml, gliukozė - 40 procentų, morfijus - 40. Po šių priemonių pakilo kraujo spaudimas iki 120 ir 80, pulsas tapo patenkinamas, sąmonė vis dar neaiški. Ligonis nugabentas į operacinę. Ant lytinių organų, dešinėje mašnos pusėje, pastebėta didelė plėštinė žaizda ir kairėje pusėje žaizda. Nėra abiejų kiaušinėlių, sėklidžių kanalėlių. Padaryta chirurginė operacija pašalinant negyvus audinius, sustabdytas kraujoplūdis. Mašnos žaizdos susiūtos. Operacijos metu komplikacijų nebuvo. Po operacijos sąmonė liko neaiški, operacijos metu ligonis reagavo į skausmą. Sąmonę atgavo 1956 m. spalio 13 d. Pastaruoju metu pradedamas gydymas antibiotikais, vaistais širdžiai, perrišimais.

Ligonį konsultavo tas pats gydytojas okulistas, nes kaliniui Ramanauskui buvo padaryta daug durtinių žaizdų ant dešinio voko ir akies. Galimas dešinės akies regimojo nervo pažeidimas, kraujo išsiliejimas į akį. Paskirtas gydymas. Pooperacinis periodas normalus, be komplikacijų. Nors laiko praėjo dar mažai, ligonis taisosi. Pooperacinė diagnozė: trauminis šokas, plačios mašnos žaizdos ir nėra mašnos turinio, aštrus kraujoplūdis, durtinės žaizdos ant dešinės akies - savęs sužaloji-

mai. Tardymas galimas sėkmingai gydant po dviejų trijų savaičių. MVD kalėjimo Nr. 1. skyriaus vedėja vyr. leitenante Lagojskaja, chirurgas konsultantas Vorobjov, MVD kalėjimo Nr. 1 sanitarinės dalies viršininkas kapitonas Kuzmin."

Pateiktas tekstas yra pažodinis vertimas iš rusų kalbos. Šio akto originalas yra išlikęs tėvo byloje.

Taip pat žiauriai buvo kankinta ir mano motina. Ji buvo nuteista 8 metams. Noriu atkreipti Jūsų dėmesį į sadistinį kankinimą ir to kankinimo išvadų užrašymą, kad tai - „savęs sužalojimas". Kaip šiandien per iškilmingą posėdį mūsų Seimo pirmininkas pasakė: „Auka turi būti pati kalta". Taip ir buvo. Tačiau turbūt visiems aišku, kad tokių sužalojimų pats žmogus sau padaryti negalėjo. O tai dar kartą paliudija 1993 m. liepos 6 d. teismo medicininė ekspertizė, kurioje patvirtinta, kad tokios sužalojimų visumos, kokia buvo pateikta charakteristikoje, pats žmogus padaryti sau negalėjo.

Todėl savo šeimos pavyzdžiu aš kaltinu komunizmą žiauriausiais nusikaltimais. Ačiū, kad išklausėte.

Tribunolo Pirmininkas:

Būkite maloni, jeigu galite, pateikite savo rašinį Tribunolui ir dokumentą apie padarytas kūno žaizdas Jūsų tėvui. Ar galite pateikti savo kalbą čia Tribunolui? Jeigu galite, tai prašom ją pateikti. Jeigu ne dabar, tai prašau pateikti vėliau. Dabar norėtumėme išgirsti kitą nukentėjusįjį, daugelį metų išbuvusį sovietiniuose lageriuose, gerbiamąjį Balį Gajauską.

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, aš esu Balys Gajauskas. Pirmą kartą buvau teistas 1948 m. Nuteisė mane 25 metams kalėti koncentracijos stovykloje. Iškalėjau 25 metus, mane paleido 1973 m. Neturėjau teisės grįžti į Lietuvą, toks buvo slaptas nutarimas dėl kai kurių politinių kalinių. Galėjau važiuoti kur norėjau, tik ne į savo Tėvynę. Tačiau aš grįžau į Lietuvą, į Kauną, gyvenau galima sakyti, nelegaliai. Po 4 metų vėl buvau suimtas ir nuteistas 10 metų laisvės atėmimo, atliekant bausmę ypatingojo režimo lageryje, ir 5 metams nutrėmimo. Išbuvau 10 metų ypatingojo režimo lageryje Permės srityje, Kučino kaime. Po to mane išsiuntė į Tolimuosius Rytus prie Ochotsko jūros kranto išbūti dar tuos 5 tremties metus. Tačiau tų 5 metų neišbuvau, nes tuo metu jau viskas virto, griuvo bolševikinė imperija ir mane paleido maždaug po dvejų metų. 1988 m. lapkričio 7 d. grįžau į Vilnių.

Dabar norėčiau pasakyti apie lagerius apskritai. Pokariniai lageriai Stalino laikais buvo nepaprastai žiaurūs, juose žuvo labai daug žmo-

nių. Tai buvo fizinis teroras siekiant sunaikinti suimtuosius. Per tuos metus lageriai keitėsi. Atrodo, jie truputį žmoniškėjo. Išties lageriai buvo daugiau maskuojami nuo visuomenės, kad ši nieko nežinotų apie juos. Jie buvo maskuojami tiek fiziškai, tiek, galima sakyti, ir informacijos apie juos pateikimu. Mūsų ypatingojo režimo lageris buvo ypatingas tuo, kad mus terorizavo dvasiškai. Ten kalėjo žmonės, kurie jau ne pirmą kartą buvo teisti dėl politinių įsitikinimų ir juos buvo sunku palaužti. Jie laikėsi savo nuomonės, kad komunistinė valdžia yra neteisėta. Mus reikėjo palaužti. Todėl mes buvome izoliuojami nuo pasaulio, kad niekas apie mus nežinotų ir mes apie nieką nežinotume, kas tuomet darėsi pasaulyje, kad mūsų dvasia nestiprėtų. O izoliavimas buvo toks: neleisdavo mums pasimatyti su giminėmis, su niekuo nesusitikdavome, kontroliuodavo laiškus, dažnai laiškų negaudavome, o jei kas nors būdavo įrašyta truputį ne taip, mūsų laiškų neišleisdavo. Nieko pas mus neįleisdavo. Todėl mes labai mažai ką žinojome apie tai, kas darosi pasaulyje, apie gyvenimą už lagerių sienų. O pasaulis mažai ką žinojo apie mus. Žodžiu, pritaikė tam tikrą terorą.

Mūsų lagerį tiesiogiai valdė KGB karininkas, kuris sprendė visus reikalus, lagerio viršininkas buvo tiktai formalus. O jis mus kviesdavosi, dažnai kaip kagėbistas auklėdavo. Na žinoma, mes nesikeitėme, kaip jie norėjo. Užtat mus terorizuodavo. Kadangi mes sėdėjome jau daug metų, dešimtmečius, ir ypač, kad buvome uždaryti, tai mums pritaikydavo kažkokius smulkius teroro aktus, kurie labai žeidė žmones. Atrodo, kad tai smulkmenos - neleidžiama knygų skaityti, neleidžiama knygos pasiimti, atima knygas, laikraščius, būtent tai, ką mes turėjome teisę turėti. Bet, neatsižvelgiant į tai, jie terorizavo. Neleisdavo atsisėsti ant lovos arba prie stalo. Galima būtų nurodyti ir daug kitų tokių smulkių dalykų, kurie normaliame gyvenime atrodo nereikšmingi, bet kada esi uždarytas?! Mes sėdėjom kamerose, po du, po tris. Ir kiekvieną dieną pagal kagėbisto nurodymus mus prižiūrėjo, prižiūrėtojai eidavo ir mus terorizuodavo. Per daugelį metų ir mėnesių žmones tiesiog išmušdavo iš normalios būsenos. Jie nenormaliai jausdavosi, o kiti, silpnesnių nervų, sunkiai tai pakeldavo. Ir tame mūsų lageryje 1980-1987 metais žuvo, galima sakyti, trečdalis žmonių.

Aš norėčiau keletą atvejų paminėti. Mano kameroje nusižudė ukrainietis poetas Jurijus Litvinas. Senas pažįstamas iš pirmo kalėjimo. Jautrios sielos žmogus neišlaikė tų pasityčiojimų ir nusižudė, neištvėrė, nematė prasmės toliau gyventi. Tragiškas likimas ištiko ukrainietį, poetą Vasilijų Susą, kurį aš gerai pažinojau, kelis kartus sėdėjome vienoje kameroje. Labai geras žmogus, jautrus ir geras poetas. Visada norėjo įro-

dyti tiesą, kad tiesa yra viena. Nėra kokių dviejų tiesų: ten komunistinė, socialistinė, o kitų - kapitalistinė. Administracijai jis nepatiko, nepatiko ir kagėbistams. Vieną kartą jį pasodino į izoliatorių, į karcerį už kažkokią smulkmeną, jį ypač terorizavo. Tai negalima atsisėsti, tai per anksti atsigulei, tai per anksti atsikėlei ir taip toliau. Pagaliau už kažkokią smulkmeną jį pasodino į karcerį, kuris buvo atskirtas nuo visų kitų kamerų. Mes nieko negirdėjome, nieko nežinojome, kas tame karcery darosi. Ir žmogus ten žuvo. Iš pradžių administracija slėpė, kad jis žuvęs, neva jį išvežė į Ukrainą ar kur kitur, bet vis tiek mes išsiaiškinome, kad žuvo. Deja, mes nežinome, kaip žuvo, bet aš įtariu, kad jį nužudė. Nužudė, nes tas žmogus buvo tikrai nepalankus sovietinei valdžiai, sovietinei ideologijai. Ir žmogus žuvo.

Kažkas panašaus atsitiko ir man. Į mano kamerą įmetė tokį vieną kriminalistą, kuris anksčiau buvo atsėdėjęs 15 metų už išprievartavimą, o paskui už kažkokias smulkmenas jį nuteisė pagal politinį straipsnį ir atvežė pas mus. Tai buvo tikrai bjaurus kriminalistas. Mes sėdėjome dviese. Na, po kurio laiko - aš čia pasakoju viską sutrumpintai - iš tiesų buvo toks ilgas procesas. Jis, aišku, bendraudavo su kagėbistu, gaudavo iš jo maisto, rūkalų ir kt. Darbo kameroje mes neturėjome teisės išeiti į lauką, mes dirbome tiktai kamerose, po du, po tris, tiek kiek sėdi žmonių kameroje, tiek ir dirbo. Vieną dieną, jis - dirbome gana sunkiais mechaniniais atsuktuvais - užėjo man už nugaros, nieko neįtariant, smogė su atsuktuvu man į galvą. Aš nugriuvau ir kurį laiką praradau sąmonę. Bet greitai atsigavau ir pradėjau rėkti, pradėjau nugriuvęs gintis. O gretimoje kameroje buvo latvis Gunaras, jis išgirdęs pradėjo rėkti. Rėkė, kad atsitiko nelaimė, kažkas darosi jų kameroje, darbo kameroje. Atėjo trys prižiūrėtojai ir atidarę duris sako: „Romašovai, išeik iš čia". Aš tuo metu dar kartą praradau sąmonę. Paskui mane išnešė į kitą kamerą, tokią medicininės apžiūros kamerėlę, kaip paskui supratau, kur porą valandų vėl buvau be sąmonės.

Pasirodo, aš jau nejaučiau, ką jis darė: smogė man tuo atsuktuvu į širdį tris kartus ir pradūrė čia. Matyt, atsuktuvas atsimušė į šonkaulius, kad nepasiekė ir nepradūrė širdies. Trys smūgiai buvo į širdį. O aš maždaug po dviejų valandų atgavau sąmonę. Po to mane išvežė į ligoninę, kur chirurgas, apžiūrėjęs mane, pasakė, kad buvo trys smūgiai į širdį, bet, laimei, nepradūrė plėvės. Aš pamažu išgijau. Manau, kad tas pats Romašovas, sėdėjęs tuo metu karceryje kartu su Susu, galėjo jį nužudyti. Tai buvo patyręs kriminalinis kalinys, kuris tokius dalykus gerai išmanė. Ir prieš tai, aš galėčiau pasakyti, mane buvo iškvietęs kagėbistas, vietinis, kuris ten visų reikalus tvarkė, pasakė po pasi-

kalbėjimo, galbūt 10 minučių, aš nekalbėjau su juo. Aš laikiausi tokios taktikos, kad nekalbėčiau su jais. Aš išklausiau viso jo monologo, o paskui jis man pasakė: „Tave lageryje užmuš".

Žinoma, tokių gąsdinimų aš buvau girdėjęs daugiau, tai buvo tarsi jų teroro aktai, kad tu bijotum, būtum nuolankus. Tačiau šį kartą truputį sunerimau, kadangi man baigėsi bausmė ir mane jie galėjo nuteisti dar 5 metams, nes tuo metu, valdant Jurijui Andropovui, buvo išleistas naujas įstatymas, kad kaliniams, kurie blogai elgėsi griežtojo režimo lageryje, gali būti pridėti treji metai, o ypatingojo režimo lageryje - iki 5 metų. Štai tada įtariau, kad jie man „prirašys" blogą elgesį, nuteis ir išsiųs į kriminalinių kalinių lagerį. O ten užmuš ir niekas neras. Tačiau aš neįtariau, kad man taip atsitiks čia. Bet aš išlikau sveikas.

Dar paminėsiu žuvusį ukrainiečių mokytoją Vasilijų Tichį, su kuriuo irgi ilgus metus kalėjau vienoje kameroje. Jis buvo labai geras žmogus. Visą laiką kovojo už tiesą, todėl buvo laikomas labai blogomis sąlygomis. Jis norėjo įrodyti, kad yra nekaltas, kad tas kaltinimas jam išgalvotas. Jį kaltino už tai, kad jis parašė straipsnį į laikraštį ar į žurnalą, tiksliai neprisimenu, apie ukrainiečių kalbą. Po kurio laiko, kai jį sumanė nuteisti, tai tas straipsnis jau buvo išleistas legaliai, bet vis vien buvo pateiktas kaip kaltinamoji medžiaga, įrodymas, kad Tichi buvo nacionalistas, nusiteikęs prieš sovietinę santvarką. Tai štai už tokius kaltinimus buvo teisiami ir siunčiami į lagerį.

Tarp kitko, kada mane perkėlė į Vilnių, tai man tardytojas pasakė, kad nuteis 10 metų ypatingojo režimo lageryje ir 5 metams nutrėmimo. Aš patikėjau, kad taip gali būti, nes jie daro tai, ką nori. Bet kada mus nuvežė į tą lagerį, pasirodo, mes visi buvome nuteisti po 10 metų ypatingojo lagerio ir po 5 metus nutrėmimo. Vienas iš Estijos, kitas iš Ukrainos, trečias iš Rusijos, o mes buvome iš Lietuvos. Tai buvo specialus susidorojimas su žmonėmis, kurie nepatikimi, kurie jiems, pagal jų supratimą, trukdė jų veiklai. Žinoma, dar daug galima būtų kalbėti apie Stalino laikus, bet manau, kad apie tai pakalbės kiti.

Aš norėjau pasakyti, kad teroras buvo ne tik Stalino laikais, jis truko iki pat pabaigos, iki pat bolševikinės imperijos žlugimo. Ir nors čia paskutiniu metu tvyrojo dvasinis teroras, bet kada reikėjo - taikė ir fizinį terorą. Jie visada griebdavosi tokių priemonių, kokios jiems tuo metu būdavo naudingiausios. Net ir paskutiniu metu. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už pasakojimą. Atsiprašau, valandėlę palaukite, gal bus klausimų. Prašom pasakyti, kiek metų Jūs iškalėjote?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

37 metus.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, dar kaip kitaip aktyviai priešinotės, nes iš spaudos žinome kai ką daugiau. O Jūs autentiškai ar galėtumėte papasakoti? Kada norėjo Jus sulaikyti? Žinome, kad Jūs aktyviai priešinotės.

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Tai buvo 1948 m. Mes po karo organizavome pogrindinę organizaciją Kaune. Ji buvo gana didelė, plati. Taip pat mes priklausėme Tauro apygardos partizanų skyriui. Mūsų tikslas buvo daugiau politinis: platinti atsišaukimus, padėti partizanams tuo, ko jiems reikia: medžiagos, spaudos ir kt. Tą mes ir darėme. Bet mes, tiesa, ne visi turėjome ginklus. Jeigu eidavome platinti atsišaukimų, laikraštėlių, tai galėjo mus sulaikyti. Kadangi po karo buvo labai daug seklių, kariuomenės, kagėbistų, todėl visada buvome dideliame pavojuje, kad mus bet kada gali sulaikyti. Žinoma, eidavome naktį, vakare. Ginklas buvo reikalingas apsiginti, pasipriešinti, jeigu mus užpultų. Aš taip ir padariau, kai mane norėjo sulaikyti, aišku, aš nėjau pats. Jeigu turiu ginklą, privalau priešintis. Ir kada susidūriau su ginkluotu žmogum, jis griebė ginklą, ir atsidūrėme ginklas prieš ginklą. Aš iššoviau, bet pabėgti nespėjau, nes tai įvyko mieste, čia buvo KGB įstaiga, daug kariuomenės. Aš negalėjau pabėgti ir mane suėmė. Tai buvo pirmas kartas.

Antrą kartą buvau suimtas, kai užsiiminėjau daugiau politine, istorinio pobūdžio veikla, nes rinkau medžiagą apie partizanų judėjimą. Turėjau tikslą apie tai parašyti ir pasiųsti į užsienį. Aš bendradarbiavau su Maskvos disidentais, dalyvavau politinių kalinių rėmimo ir A.Solženicyno fondų veikloje, remdavome persekiojamus žmones, rašydavome straipsnius, perduodavome žinias į užsienį. Už tokią veiklą mane antrą kartą nuteisė 10 metų ypatingojo režimo lagerio ir 5 metams nutrėmimo.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Tribunolo nariai, ar turite klausimų? Prašom.

Tribunolo teisėjas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva):

Malonėkite pasakyti, antrą kartą, kada Jūs pasakojate, kad rinkote medžiagą, kitus dalykus, tai, kaip Jums atrodė, už ką Jus baudė: ar už kokią nors kriminalinę veiką, ar už idėjas?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Be abejo, už idėjas, juk mes kovojome už Lietuvos Nepriklausomybę. Tikslas buvo Lietuvos Nepriklausomybė. Ir už tai mane teisė. Baigęs 25 metų bausmę, aš sugrįžau ir pamačiau, kad iš esmės niekas nepa-

sikeitė, ta pati okupacija, kokia ir buvo. Žinoma, gyvenimas ekonomine prasme buvo truputį geresnis, bet esmė ta pati. Okupantas liko tas pats. Truputį švelnesnis, galbūt paviršutiniškai. Tokiu atveju reikia toliau tikslo siekti. Be abejo, priemonės buvo kitokios, taktika kitokia, nes gyvenimas pasikeitė, reikėjo ir kitaip veikti dirbant ideologinį darbą. Tačiau tikslas liko tas pats - Lietuvos Nepriklausomybė.

Tribunolo teisėja Lynette Andresen (Kanada):

Iš kur Jūs turėjote tiek drąsos, kad galėjote šitaip rizikuoti?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Tiek drąsos ir rizikos? Galbūt, matot, aš galiu sakyti esu dar prieškarinės Lietuvos žmogus, buvau skautu nuo 1934 m. Kai mus okupavo, mes žinojom, kad tai okupacija, svetimieji. Mes, vaikai, paaugliai, nieko negalėjome daryti, bet supratome, kad tai blogai. Prasidėjo karas, aišku, kita okupacija, ir kada atėjo bolševikų okupacija, jau nebuvo tokio abejojimo, ką mums daryti. Mes jau buvome nusprendę, kad reikia kovoti. Aišku, mes buvom jauni, mes dar negalėjome paimti ginklų ir eiti į mišką. Bet žinojome, kad reikia kovoti. Pogrindinių organizacijų buvo daug, ir mes stojome į jas labai laisvai, nors žinojome, kad galime žūti, būti sužeisti, įkalinti ir t. t. Nemanau, kad čia buvo didelis persilaužimas: eiti ar neiti. Aš jau buvau nusprendęs, kad reikia eiti, kaip ir daugelis vyresnio amžiaus jaunimo, kurie išėjo į mišką arba į pogrindines organizacijas, kad ir tame pačiame Kaune. Mums buvo viskas aišku.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar turite dar kas klausimų? Gynėjas nori paklausti.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Prašom pasakyti, kaip Jūs manote. Mano senelė, gyvenusi tais laikais, yra kartą prasitarusi, kad taikūs kaimo gyventojai bijojo ne dienos, bet nakties. Gal Jūs galite pakomentuoti, kodėl?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Be abejo, kaime vyko partizaninis karas, tad galėjo žūti ir taikūs žmonės, nes šaudė ir viena, ir kita pusė. Ir visada, be abejo, žūva. Todėl kaimo žmonės tikrai bijojo tokių atvejų. Žinoma, bijojo ir stribų. Juk ateidavo stribai, atimdavo iš žmonių turtą, maistą, tremdavo žmones į Sibirą.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar dar būtų klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Ar buvote pripažintas recidyvistu?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Taip, taip. Antrą kartą teisti mes visi buvome ypatingi recidyvistai. Tame lageryje visi tokie buvo.

Vyriausioji kaltintoja:

Ir dar norėjau paklausti. Ar buvo koks nors pasiūlymas Jums išeiti į laisvę ir už ką Jums buvo tokia malonė?

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Tai man iš pat pradžių buvo pasiūlyta. Kada suėmė, mane atvedė pas tardymo skyriaus viršininką, aš su juo kalbėjau porą valandų. Jis su manim kalbėjo, mane laikė, ir pasakė kad aš galiu iš čia išeiti. Kaip nori - gali eiti į rūsį, į tardymo kalėjimą arba gali eiti namo. Leido pasirinkti. Bet, žinoma, jis nieko nepasiūlė man kitaip, nes aš labai gerai supratau, ką tai reiškia. Jeigu aš eisiu namo, tai jie pasakys, kuo turi jiems padėti. O ką tai reiškia padėti? Mažiausia parašyti straipsnį į „Tiesą", kad aš klydau, kad sovietinė valdžia yra teisingiausia, kad tie buržuaziniai nacionalistai yra nusikaltėliai ir taip toliau. Maždaug tokį straipsnį. Arba, geriausiu atveju, jie užverbuos mane. Jie man visą laiką siūlė ir paskui prokuroras siūlė, buvo toks Čiurinas. Sako, kaip tu nori, antrą kartą 25 metus ir taip toliau. Ne, sakau, aš eisiu į rūsį. Aš žinau, kad nėjau į jokius, net į mažiausius kompromisus per 25 metus su jumis ir neisiu niekados. Atvažiuodavo kagėbistai į lagerį iš Lietuvos ir vis siūlydavo. Sako, ko tu sėdi, mes tavęs nelaikome. Eik, sako, bet kada, ir šiandien gali išeiti. Ir ką tai reiškia? Suprantama. Todėl nėjau į jokius kompromisus.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už tokius išsamius paaiškinimus, dėkojame Jums. Dabar kalbės nukentėjusysis monsinjoras Alfonsas Svarinskas.

Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Gerbiamasis teisme. Man teismas ne naujas dalykas: 5 kartus mane teisė sovietai ir dabar Lietuvoje turėjau su vienu socialistu net 17 procesų už garbės įžeidimą. Jis garbės nenorėjo, norėjo gauti pinigų. Taigi šiandien aš mielai papasakosiu ką galiu. Aš sėdėjau mažiau negu Balys Gajauskas. Mes kartu sėdėjom ne vieną kartą ir man sarmata. Aš sėdėjau truputį daugiau nei 20 metų. Jau ruošėsi mane teisti šeštą kartą, bet JAV prezidentas Ronaldas Reiganas, kai buvo Maskvoje, o Michailas Gorbačiovas buvo truputėlį įkaušęs, paprašė, kad mane paleistų. Tas atsakė: „Velnias jo nematė, tegu važiuoja į užsienį". Ir mane ištrėmė iki sovietinio režimo pabaigos į Vakarus. Ir kol nesugriuvo imperija, buvau Vokietijoje ir kitur. Sugrįžau. Taigi truputėlį apie viską iš eilės. Kalėjau tris kartus: pirmą kartą - beveik 10 metų, nes įkalini-

mo terminas buvo kiek sumažintas už darbą Šiaurėje, antrą kartą - prasėdėjau 6 metus ir trečią - buvau gavęs 10 metų, bet išsėdėjau tik penkerius su puse, nes prezidentas R.Reiganas mane išvadavo.

Dabar apie pirmą kartą. Aš buvau kunigų seminarijos studentas, bet mano kaime buvo apie 30 partizanų, mano draugai. Taigi privalėjau aš jiems parvežti vaistų ir pogrindžio spaudos. Ir ko tik jie paprašydavo, aš turėjau jiems padėti. Dėl to buvau apsisprendęs tvirtai. Visų reikalas buvo bendras - tarnauti, kad tikrai galėtume kovoti už laisvę. Paskui išėjau į partizanus. Išbuvau ilgą laiką, bet, įvykus išdavystei, patekau į lagerį ir buvau nuteistas 10 metų. Tada, Stalino laikais, labai kankino kiekvieną žmogų. Kankino kartais net kelis kartus per dieną. Kalėjo Telšių vyskupas Pranciškus Ramanauskas - pareidavo iš tardymo ir truputėlį šypsodavosi. Jis sakydavo, kaip gera vyskupui, vyskupo nemuša. Kai nuėjom į pirtį, pamačiau, kad vyskupas sukapotas nuo pakaušio iki kulnų. Bet turėjo tiek valios, kad kitus padrąsintų.

Maistas buvo labai blogas. Atveždavo kažkokias nešvarias sušalusias bulves su šiaudais, kartais net su žiurkėmis, ir įmesdavo į katilą. O žuvį, jeigu virdavo, tai maišelyje ir išvirus kaulus išmesdavo, mėsą kažkas pasiimdavo. Taigi žmonės buvo labai nusilpę. Kada atsistodavo, reikėdavo atsiremti į sieną, kad akyse pasidarytų šviesiau. Vieną kartą išgirdome saugume naktį rėkiant moterį: „Grąžinkit kūdikį". Pasirodo, kad ji buvo nėščia, ją apvilko tam tikrais marškiniais ir kankino. Tokiais atvejais gydytojas laiko pulsą ir kai žmogus netenka sąmonės, tada atleidžia. Ji pagimdė negyvą kūdikį, kurį atėmė ir išnešė, o moteris išprotėjo. Ji rėkė kokias tris dienas, kol ją kažkur išvežė.

O šiaip sumuštų buvo labai daug. Bet tada buvo kažkokia labai gera dvasinė nuotaika. Vienas kitam padėdavome. Kada ateidavo į kamerą naujas, tai pasipasakodavo kitiems apie save. Aš, atsimenu, pakliuvau į kamerą ir žiūriu — aukštas senukas su balta barzda. Tai buvo Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėjas, advokatas Zigmas Toliušis. Jis manęs paklausė už ką, kaip. Sakiau, kad esu klierikas, bet po pirmo tardymo sakė, kad aš artistas. Kameroje būdavo tokių, kurie mirdavo. Atsimenu leitenantą Rutkauską. Jis mirė sergančiųjų vėžiu kameroje. Dažnai mus sodindavo į izoliatorių. Izoliatoriuje nebūdavo langų. Viršutinius rūbus nuvelka, ir vieną kartą po tokių mušimų pajutau, kad sūru gerklėje, spjaunu, žiūriu - kraujas. Vadinasi, prasidėjo tuberkuliozė. Ir žinote, prasidėjo tokia gera nuotaika. Kad štai, - comedia humana finita - žmogiškoji komedija baigta. Apie Kauno kalėjimą galiu pasakyti, kad buvo garsus operatyvinio tardymo skyriaus viršininkas, daugumas senesnių žino - Todesas. Tai vienas iš bjauriausių tardytojų, kokį

iki tol esu sutikęs. Na, o lageryje buvo sunkus darbas. Šiaurė, Arktis ir Inta, kur sakydavo: „Dvylika mėnesių žiema, o likusieji - vasara". Šaltis pasiekdavo iki minus 58 laipsnių, taigi gerokai šaltoka. O rūbai prasti, barakai seni, vėjas pučia. Sušildavome tik kartais nuėję į pirtį, kada duodavo šilto vandens. Būdavo atvejų, kad žmonės odą po dušu nusiplikydavo. Dėl to, kad per savaitę sušalę, nebejausdavo karščio.

Noriu pažymėti, kad turėjau progos palaidoti profesorių Levą Karsaviną, kuris atvažiavo su trimis kavernomis ir lageryje rašė. Ilgai rašė. Ir tą, ką jis rašė, aš sugebėjau paskui parvežti į Lietuvą. Jo rankraščiai saugomi Vilniuje ir dabar. Čia viskas yra, ir net jo nupiešta pomirtinė nuotrauka. Apie jį galiu pasakyti, kad jis buvo rusas, bet Lietuvą laikė savo antra tėvyne. Šimtmetis praeis ir bus žmonės, rašė jis. Viena įdomi detalė. Prieš mirtį jis paprašė, kad ateitų rusų kunigas, baigęs Kijevo akademiją tėvas Fiodoras. Tuomet lageryje jis dirbo prie ligoninės, tada gana geroje vietoje ir pabijojo ateiti. Tada jis tris dienas galvojo, paskui paprašė pakviesti katalikų kunigą ir perėjo į katalikų tikėjimą. Tai buvo kunigas prelatas Kukurizinski. Aš tada dar buvau klieriku, dirbau korpuse felčeriu. Antras, kuris toks buvo - tai generolas Jonas Juodišius, kuriam siūlė lietuvišką diviziją, daug ką siūlė, bet jis atsisakė. Norėjo jį užverbuoti, tai visa istorija. Jis neišsėdėjo pusės metų. Gruodžio mėnesio 17 d. mes ilgai šnekėjom apie perversmą 1926 m. Aš parėjau 11 val. iš korpuso namo ir man pranešė, kad miršta J.Juodišius. Nubėgau, bet jis jau buvo miręs. Mes surinkome lagerio skudurus ir jį palaidojome. O ukrainiečiai padarė karstą iš tokių nuopjovų lentų. Tada tik baltinius duodavo, o karstų nebūdavo. Mes jį palaidojome karste. Lageryje mirė ukrainiečių vyskupas Lagota iš Peremišlio ir daug kitų inteligentų.

Kada Stalinas mirė, viskas pasikeitė, imperija pradėjo byrėti. Pradėjo leisti iš lagerio, ypatingai į Kazachstaną, Barnaulą ir Altajų. Tuomet aš buvau klieriku, studentu. Buvo vyskupas Pranciškus Ramanauskas, kiti vyskupai, latvis, ukrainietis. Tada mane slapta įšventino į kunigus. Buvau pasiruošęs vykti į misijas, bet kažkodėl, kada atėjo laikas išvažiuoti, mane pirmą paleido į Lietuvą ir visi labai nustebo. Kaip paleido? Lietuvon parvažiavau 1956 metais. Jau buvo „atšilimas" ir mane įregistravo. Nuvažiavau į Kulautuvą dirbti kunigu, pradėjau dirbti tarp jaunimo, nes ir pats buvau jaunas, bet po 23 mėnesių mane vėl areštavo -„už žalingą įtaką jaunimui". Areštavo jau kaip kunigą ir davė 6 metus. Rado A.Šapokos„Lietuvos istoriją", dar keletą knygų. Tai buvo didelis nusikaltimas. Prokurorui sakiau, tai kam jūs mane už šitą istoriją teisiate? Šita istorija yra vienintelis vadovėlis, tai pirma teiskite J.Pa-

leckį, A.Sniečkų ir visus kitus, kurie mokėsi iš šio vadovėlio lietuviškoje mokykloje, o kai ateis laikas man, tai tada teiskite ir mane. Sakau, prokurore, kodėl teismas manęs nenuteisė, o be to, istorijos vadovėlis, argi tai banditizmas? Nėra įrodymų. Jis pasakė: „7 metai" ir išėjo. O teismas, kuris priklausė nuo prokuratūros, davė man 6 metus.

Patekau į Mordoviją. Sąlygos čia buvo kitokios. Mordovijoje buvo gražus miškas, klimatas ne toks šaltas, nebuvo ypatingų darbų, buvo lengviau. Bet lageryje buvo tada jau publika pasikeitusi. Mūsų, įvairių katalikų kunigų, vienam lagery buvo 25. Buvo ir Ukrainos bažnyčios galva - arkivyskupas, vėliau tapęs kardinolu. Tai mes ten turėjome tarsi akademiją, o jie skaitydavo paskaitas. Į paskaitas susieidavome, žodžiu, ten mokėmės. Tie, kurie tada dar buvome tik pradėję mokytis. Po metų mane teisė šiame lageryje. Teisė už akių Vilniuje Aukščiausiasis teismas už žalingą religinę veiklą lageryje. Ir tada mus įgrūdo į kalėjimą, kuris vadinosi „akmeninis maišas". Žiemą kūrendavo tik kas antrą dieną, visur šalta, cementas, geležis ir dar viskas pagal Maskvos instrukcijas padaryta. Narai buvo po pusę metro vienam žmogui. Vertėmis pagal komandą. Ir dar ten buvo viena priemonė: tik vieną kartą leidžia į tualetą.

Vieną kartą atvažiuoja komisija ir pats ministras iš Maskvos tikrinti viešosios tvarkos lageryje. Aš jam referuoju, jis klausia, kiek metų tu sėdi? Sakau, kad nežinau, man nesakė. Na, tai už ką? Sakau, taip pat nežinau. Kiek? Sakau, penkerius metus sėdžiu. O kokia tavo specialybė? Kunigas? A, čia suprantama. Jūsų užsienyje labai gausi emigracija. Jie labai veiklūs, o pas mus yra ekonominių sunkumų. Jie klauso emigracijos, ir mums tenka juos represuoti. Aš jam nesulaikydamas juoko sakiau: „Ministre, labai dėkui, kad man paaiškinote. Aš nežinojau, kad užsienyje mūsų tokia gausi emigracija".

Grįžęs iš lagerio, laisvėje buvau 18 metų. Vėl dirbau parapijose, kartais pamėtydavo iš vienos į kitą vietą, ir man net buvo gėda, kad jie manęs neareštuoja, kad leidžia laisvai kalbėti. Ir pradėjau kalbėti daug aštriau. Pavyzdžiui, sukritikavau vieną kartą Petrą Griškevičių, pirmąjį Lietuvos komunistų partijos sekretorių, kuris pasakė, kad reikia sunaikinti dvasininkus ir nacionalistus. Sakiau, kad mes ne žydai, mūsų nesunaikinsite, todėl mes nepasitrauksime. Man iškėlė bylą ir vėl gavau 10 metų. Galiu pasidžiaugti, kad paskui mano tardytojas buvo Egidijus Bičkauskas, kuris dabar yra Seime. Davė man tris dienas pagalvoti, nešaukė į tardymus. Vėliau, kai ponas E.Bičkauskas pašaukė tardyti, paklausė, ar apsigalvojau. Sakau, apie ką? Apie televiziją. Sakau, žinote užmiršau, tiek reikalų, gal dar tris dienas? Ne. Pakeitė straipsnį, ir pagal tą straipsnį gavau 10 metų. Tai tas straipsnis 7 plius 5. Patekau į Permę.

Permėje buvo liūdniausia, trečią kartą sėdėjau 5 su puse metų. Čia buvo atsėdėję už karo laikus visi seni kaliniai ir dar 100 kalinių - lageris buvo nedidelis. Kagėbistai labai gerai sekė, žinojo ir tik 20 mūsiškių galėjome laisvai pasišnekėti. Kiti buvo užverbuoti. Kada nebegalėjo su kaliniais susitvarkyti, dalį paleido, o kitiems duodavo narkotikų, kiek nori galėjo gauti tablečių ir arbatžolių. Išmokė gerti. Kai kas neišmokdavo, bet kiti pasidarė narkomanais. Eidavo pas saugumietį prašyti arbatžolių, o tas reikalavo žinių apie kalinius. Ir žmonės lėkdavo, pasakodavo, kad gautų arbatos. Tai buvo pats liūdniausias dalykas. Jeigu Mordovijos kalėjime buvo labai daug kriminalinių nusikaltėlių, daug sergančių venerinėmis ligomis, tai čia buvo daug dvasinių ligonių.

Paskiau parvežė į Vilnių, čia jie norėjo, kad aš pasirašyčiau, jog ateityje nepažeidinėsiu sovietinių įstatymų. Aš iš karto supratau. Sakiau, jog mane be rašto pasodino ir be rašto tegu išleidžia. Mane paleido iš lagerio, o paskui išleido į užsienį. Išvykęs keliavau po pasaulį, apvažiavau visus kontinentus, išskyrus Afriką, kalbėjau žmonėms apie tiesą. Buvau priėmime pas JAV prezidentą R.Reiganą, padėkojau jam už išlaisvinimą ir priėmimą, o mano nuotrauka pas jį kabinete taip ir liko.

Dabar dar papasakosiu tokį fragmentą iš Romos. Žurnalistai iš kairės ir iš dešinės klausia, kaip Jūs manote, ar Jūs tikite M.Gorbačiovo pertvarka? Aš sakiau, kad Vakarų inteligentai netiki Dievą, o tiki Gorbačiovo pertvarka. O mes tikime Dievą ir tikime griūvančia sovietine ekonomika. Kai nuvažiavau dabar, tai jie klausė, iš kur žinojai, kad grius ekonomika? Sakiau, aš tada buvau su akiniais, tada žiūrėjau keturiomis akimis.

O dabar irgi liūdna. Dabar vakarykščiai veikėjai užėmė visus postus Lietuvoje. Ir daro ką nori, jie dabar pasiruošę sugriauti Lietuvą. Štai Vilniuje tebestovi sovietiniai paminklai, įsteigtas Grūto parkas, kur suvežtos eksponuoti komunistinio režimo nusikaltėlių statulos. O svarbiausia - radijas, televizija ir spauda yra jų rankose, ir per 10 metų jie padarė daugiau žalos Lietuvai, negu kagėbistai per 50 metų. Šitą galiu puikiausiai įrodyti. Taigi mes pasiryžę kovoti, bet mūsų dabar mažoka. Materializmo filosofija padarė didelę įtaką. Jie dabar netiki į Marksą, tiki į dolerį, jeigu tada skelbė proletariatą vienytis, tai dabar visi vienijasi apie dolerį. Jei bus taip, kaip dabar ir nesurasime jėgų tam pasipriešinti, tai tik šalikelėje mums liks laisvė. O kur išsuksime iš kelio, ten bus privatinė nuosavybė. Bet mes tikime, kad mums vis dėlto pavyks atsilaikyti. Lageryje man teko labai dažnai susitikti ir su komunistais. Jie manė, kad mane auklėja, o man Dievas sakė, kad aš turiu juos auklėti ir auklėjau gana gerai. Kartais ir rezultatai būdavo. Tada

reikėjo drąsos, ir aš meldžiausi lenkų šventajam, kad šis jos suteiktų. Dabar meldžiu šv. Joną, kad jis man duotų humoro jausmą iki mirties ir bent 5 minutes po mirties. Ir tada, jeigu šitaip bus, galėsiu pasitraukti atlikęs savo pareigą.

Taigi mes nesame didvyriai, bet esame ištikimi ir Lietuvai, ir Dievui. Už kapeikas mes nieko neišdavėme ir nesiruošiame išduoti. Mes tikimės, kad Jūs, gerbiamieji teisėjai, parodysite šiuos nusikaltimus pasauliui dėl to, kad pasaulis labai trumpo proto. Pažiūrėjau Australijoje, kitur, jie kalba apie nacių nusikaltimus. Buvę naciai pakankamai nuteisti ir visi tai žinome, todėl reikia kalbėt apie komunistų nusikaltimus. Aš maniau, kad Lietuvos komunistai, išaugę Lietuvoje, valgę lietuvišką duoną, kai kurie buvo krikštyti, kad jie bus kitokie. Ne, jie užprogramuoti, ką jiems pasakė, tą jie ir daro.Aš buvau vienerius metus Aukščiausioje Taryboje - Seime. Susitarėme balsuoti už gerą projektą. Prieš pat balsavimą per jų eiles pasiunčiamas raštelis. Paskaitė tą raštelį, ir visi balsuoja saviškai. Taigi su jais kalbos nebus. Lietuva yra pats katalikiškiausias kraštas ta prasme, kad Lietuvoje nė vienas tardytojas, nė vienas teisėjas, nė vienas prokuroras nenukentėjo. Ir Jurgis Bakučionis, ukmergiškis, kuris teisė politinius kalinius, gauna valstybinę pensiją ir niekas to nepastebi. Šiuo atveju mes dideli esame katalikai. Bet va, jie daro savo, mes manėm, kad jie pasitaisė. Bet dar yra Dievas. Su Dievo pagalba mes neleisime jiems sugrįžti.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už labai išsamų aiškinimą. Gal Jūs turite išleistų literatūros leidinių, gal Jūs galėtumėte visa tai, ką papasakojote, pateikti Tribunolui.

Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Aš esu paskelbęs labai daug interviu visame pasaulyje: įvairiuose vokiečių, amerikiečių, prancūzų, ispanų laikraščiuose. Galėčiau padaryti kopijas ir Jums įteikti. Tik ten anglų kalba, kitomis kalbomis yra labai plačiai aprašyta. Man buvo toks atsitikimas, kai aš nuvažiavau į Frankfurtą prie Maino, man duoda visą didelę vištą suvalgyti. Manau sau, už kokias nuodėmes visai brigadai nedavė tokios vištos, o dabar man vienam. Paskui supratau, kad mane atsivedė ne valgyti vištos, bet liudyti tiesą. Ir liudijau, liudijau, liudijau. Man neturi reikšmės nei auksas, nei kas kita. Ir skaičiau. Taigi esu gavęs Paeblo ordiną, Paeblo premiją Amerikoje, taip pat esu Italijos Leko (Lecco) miesto garbės pilietis. Taigi galėčiau nukopijuoti ir įteikti Tribunolui.

Tribunolo Pirmininkas:

Žinoma, būtų tai labai malonu, nes Tribunolo surinkta medžiaga liktų istorijai ir būtų labai naudinga, kad ateities kartos visa tai galėtų ži-

noti. Ar turite klausimų, proceso dalyviai? Tribunolo nariai, kaltintojai, nukentėjusieji? Neturite. Gynyba turi klausimų? Turite, prašom.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Gerbiamasis kunige, kilnios dvasios žmogau, ar Jūs galėtumėte atleisti savo kaltininkams?

Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Aš pasakysiu savo nuomonę. Niekada negalima atleisti dvikojams parazitams.

Tribunolo Pirmininkas:

Valandėlę, aš labai atsiprašau gynybos, prašom užduoti klausimą, bet nieko nekomentuoti. Nes dabar užduodami klausimai. Teisę pateikti paaiškinimus Jūs turėsite vėliau.

Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Aš su ponu E.Bičkausku susitinku, ir jis man sakė, kad jeigu jis bus prezidentas, tai aš būsiu ministras be portfelio. Taigi mes labai gerai su juo sugyvename, nors jis man „davė" 10 metų. O dabar sakykite, kada aš kalbėdavau rimtai? Juk tiek metų mačiau tuos mirusiuosius, lavonus, susidarė toks juodas atspalvis. Sakydavo, o, koks jis piktas, tai dabar kalbu linksmai, su anekdotais. Tą patį pasakau, bet linksmai, ir dabar gali neįtarti, kad esu labai piktas. Be to, valdausi kaip japonas.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai ačiū. Gal dar kas nors turi klausimų? Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Jūsų nuomone, ar buvo įmanoma, kad lietuviai nestotų į komunistų partiją?

Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Matot, sunku šitą pasakyti. Pirmiausia Lietuva nėjo su raudona kruvina vėliava užkariauti bolševikams Europos. Jie pasiryžo žūti. Aš girdėjau, mano draugai sakė, jeigu Dievas leido mums numirti, tai numirsime Lietuvoje. Ir jie nėjo, jie žuvo Lietuvoje ir tapo komunistams blogi. Ir Lietuvoje dabar daugiau lietuvių, ir nuotaika kita. O kad įstojo į komunistų partiją, tai juk buvo silpnų žmonių, o be to, jie buvo remiami materialiai. Dabar mes žinome, kad net universitetų rektoriai buvo užverbuoti, slapyvardžiai yra išlikę. Bet mes nekeliame šio klausimo suprasdami, kad tai buvo sunkūs laikai, ir atminkime, kad lietuviai ilgai buvo caro okupacijoje ir tik 20 metų buvo laisvi. Taigi mes negalėjome išauklėti savo piliečių kaip reikiant. O šitas Lietuvos auklėjimas miške buvo labai trumpas ir skaudus, kiti pasitraukė į užsienį. Lageryje ir užsienyje gerai laikėsi, o Lietuvoje - nekaip. Atsiliepė kolektyvizacija, šaudymai, gaudymai. Taigi liūdna, kad dalis lietuvių įstojo į partiją. Bet

man dabar liūdniau, kad vakarykščiai komunistai, tie nusikaltėliai, arba jų nusikaltusi partija, neatgailauja. Lietuva turbūt yra vienintelė šalis Europoje, kur pilna nusikaltimų ir nėra nusikaltėlių. O kai kurie mūsų katalikai: reikia dovanoti. Dovanoti reikia, bet reikia žinoti, kam dovanoti, be to, pirmiausia turi atsiprašyti.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar yra daugiau klausimų? Daugiau klausimų nėra. Tad dėkojame Jums už išsamius paaiškinimus, ir tuo mes šios dienos procesą baigiame. Rytoj darbą pradėsim 9 valandą. Taigi norintys dalyvauti procese, neapklausti liudytojai, kaltintojai, nedavę savo kaltinamųjų aktų, prašom ateiti rytoj. Mes jūsų visų laukiame. Iki rytdienos.

Antrasis posėdis.

2000 m. birželio 13 d. 9 val.

Tribunolo Pirmininkas:

Labas rytas, gerbiamieji proceso dalyviai, susirinkusieji. Tribunolas tęsia savo posėdį. Gerbiamas Vyriausiasis sekretoriau, prašau pranešti ir pateikti sąrašą, kas yra atvykę iš nukentėjusiųjų, liudytojų ar kitų proceso dalyvių

Vyriausiasis sekretorius:

Gerbiamasis Tribunole, pateikiu sąrašą dalyvaujančių šiandieniniame posėdyje, užsiregistravusių posėdžio dalyvių. Nukentėjusieji: Peteris Simsons (Latvija), Irena Darvidienė, Algirdas Petrusevičius (Lietuva), Lidia Lasmane (Latvija), Ints Calitis (Latvija), įsakas Kaganas (Lietuva). Liudytojai: Vytautas Kaziulionis (Lietuva), Arimantas Dumčius (Lietuva), Romualdas Zubinas (Lietuva), Romas Kriaučius (Lietuva), Jonas Poškus (Lietuva), taip pat Hilda Sabbo (Estija), Aldona Vasiliauskienė (Lietuva), Jaunuta Vilija Kavaliauskienė (Lietuva). Gynėjai: Jurijus Radovičius (Lietuva), Egidijus Kuprusevičius (Lietuva). Posėdžio sekretorės: Asta Karužienė, Auksė Čirgelytė, Rytė Konstantinavičienė, Loreta Ramanovskienė. Vertėjai: Olimpija Armalytė, Rasa Sakalaitė, Irma Daugvilaitė, Osvaldas Markevičius, Daina Padolevičiūtė, Lana Lukoševičiūtė, Anželika Duškinienė.

Vyriausioji kaltintoja:

Kaltintojas iš Slovakijos ponas Michal Glonda.

Tribunolo Pirmininkas:

Vyriausiasis sekretoriau, prašom pateikti atvykusiųjų liudytojų ir nukentėjusiųjų sąrašą. Kadangi dar neatvyko visi kaltintojai su kaltinamaisiais aktais, Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutarė pradėti nukentėjusiųjų apklausą. Liudytojai, kurie buvo išvardyti, jeigu galite, nueikite į liudytojų kambarį, kuris yra už scenos arba kitur. Mes jus galėsime apklausti tik po 11 val. Jeigu yra labai skubančių, tai prašom pranešti apie

tai Vyriausiajam sekretoriui. Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, nuo kurių nukentėjusiųjų turėtumėme pradėti apklausą? Ar Jūs turite kokių samprotavimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Šiame posėdyje prašau pirmiau apklausti nukentėjusįjį Algirdą Petruševičių, po to sutekti žodį pranešėjai Aldonai Vasiliauskienei, išklausyti Vengrijos kaltintojo Frigyes Kahler kaltinamąjį aktą bei liudytojo Fonay Jeno iš Vengrijos parodymų, nes visiems šiems asmenims reikia išvykti.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai ačiū, Jus supratome. Ar gynyba neprieštarauja, kad tokia tvarka būtų vykdoma apklausa? Kadangi dar nėra susirinkę visi kaltintojai, todėl pirma apklausime nukentėjusiuosius. Kaltintojams atvykus, apklausime juos. Labai atsiprašome, jeigu yra kaltintojų, prašom sėsti į vietas. Tie, kurie negalėjo dalyvauti vakar dienos posėdyje, primename jų teises. Proceso dalyviai, kaltintojai, gynyba ir nukentėjusieji turi lygias teises dalyvauti pateikiant įrodymus, pareikšti kaltinimus, reikšti nušalinimus, rinkti ir pateikti įrodymus, užduoti klausimus, susipažinti su Tribunolo posėdžių protokolu. Kadangi nutarta pradėti apklausą nuo nukentėjusiųjų, būtų malonu, jei ateitų nukentėjusysis Algirdas Petrusevičius ir pateiktų savo paaiškinimus. Prašau visų proceso dalyvių ir liudytojų, kad Jūsų paaiškinimai būtų aiškūs, glausti, konkretūs ir neužtruktų per ilgai, nes turime daug svečių iš kitų šalių ir norime, kad iš pradžių būtų išklausyti visi svečiai. Po to apklausime jau Lietuvos piliečius. Pasitarę Tribunolo nariai nutarė, kad nukentėjusieji kalbės ne ilgiau kaip 7 minutes, liudytojai - iki 3 minučių. Taigi prašome duoti paaiškinimus.

Nukentėjusysis Algirdas Petrusevičius (Lietuva):

Garbusis Tribunole, kaltintojai, gynėjai. Mano kaltinimas epizodinis. Aš buvau tuomet veikusios antisovietinės organizacijos „Geležinis vilkas" nariu. 1956 metais dėl įvykusios išdavystės dalis mūsų organizacijos užpuolimo metu buvo suimta. Patekę į lagerį, mes, jausdami pareigą toliau vykdyti duotą priesaiką, bandėme pabėgti. Ir tų pačių 1956 metų rudenį, rugsėjo mėnesį, per bulviakasį, su dar pora vyrų pabėgome. Deja, antrą dieną buvome apsupti ir du iš mūsų sušaudyti. Iš trijų vyrų likau gyvas aš vienas. Apie tą sušaudymą ir norėčiau papasakoti, nes jis buvo visiškai neteisėtas ir labai žiaurus. Pagal tuo metu galiojusį baudžiamąjį kodeksą už pabėgimą buvo numatyti treji metai. Pasirodo, tuo metu per vietinį radiją vietiniams gyventojams buvo skelbiama, kad pabėgo ne politiniai, o kriminaliniai kaliniai, kurie pabėgę nu-

žudė 15 žmonių. Tai buvo padaryta tam, kad nuteiktų vietinius gyventojus prieš mus ir būtų lengviau mus sugauti. Antrą dieną kažkas iš gyventojų mus pastebėjo ir pranešė.

Mes buvome apsupti ir nutarėme išsiskirti. Aš buvau apsuptas ir vėliau pasidaviau, pareikšdamas, kad aš esu neginkluotas. Į mane buvo maždaug iš šešių - aštuonių metrų nukreiptas šautuvas ir paleistas šūvis, kuris sužeidė man dešinę ranką. Po to, man prašant, kad toliau į mane nešaudytų, nes aš pasiduodu, į mane, gulintį ant žemės, iš visiškai arti, iš trijų-keturių metrų, dar kartą šovė man į krūtinę. Po to, atvedus mane į kaimelį, vietiniams gyventojams vėl pakartojo kaltinimą, kad aš tas žudikas, kuris išpjovė peiliu 15 vietinių gyventojų. Tai, aišku, buvo absoliutus melas. Aš buvau sužeistas, žiauriai suspardytas ir apmėtytas akmenimis. Be to, tuo metu 10 valandų man nebuvo suteikta jokia medicinos pagalba.

Kiti du bėgliai buvo negyvi. Vienas buvo nušautas iš aštuonių metrų, po to atvilktas, o kitas nušautas medyje, į kurį buvo įlipęs, nukritus peršautas į pilvą ir laikytas negyvu. Ir kada tuos abu kalinius atvežė prie lagerio, iš kurio pabėgom, tai aš buvau vartų pusėje, o nušautuosius įnešė į lagerį, paguldė prie sargybos posto ir atvarė gyvus liudininkus, kurie ir šiandien yra gyvi. Vienas iš jų - Algirdas Mackevičius gyvena Vilniuje, o kitas - Juozas Ulčinikas, Kaune. Ir juos atvedė prie sargybos posto, kad atpažintų nušautuosius. Algirdas Liorencas atgavo sąmonę ir papasakojo, kaip į jį buvo šauta. Iš jo pasakojimo mes ir žinome visą įvykių eigą. Aš asmeniškai buvau atvežtas po 10 valandų į sargybos postą centrinėje ligoninėje, kur man buvo suteikta medicinos pagalba. Operuotas buvau be jokios narkozės. Man amputavo dešinę ranką.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar, Tribunolo nariai, turite klausimų? Ar, proceso dalyviai, turite klausimų? Kaltintojai, gynyba? Neturite. Ačiū Jums, klausimų nėra. Kai kurie asmenys nori pateikti Tribunolui dokumentus. Prašome dokumentus pateikti.

IV. Liudytojų Apklausa

Liudytoja Aldona Vasiliauskienė (Lietuva):

Esu Aldona Vasiliauskienė ir turiu dokumentus, medžiagą apie profesorių Praną Dovydaitį. Tai yra 4 tomai jo bylos buvusiame KGB archyve, dabar Lietuvos ypatingajame archyve. Ir šitie dokumentai, ir ši-

tos bylos yra aprašytos seniau P.Dovydaičio pradėtame leisti žurnale „Soter", kuris buvo atgaivintas 1999 metais minint žurnalo 75-ąsias metines. Šitame žurnale yra studija, kuri vadinasi „Dovydaitis - „sovietinio teisingumo" auka". „Sovietinio teisingumo" yra kabutėse. Ir noriu keletą ištraukų tiesiog paskaityti publikai.

Tribunolo Pirmininkas:

Gerbiamoji liudytoja, Jums suteikta teisė pateikti dokumentus. Tad, jeigu labai trumpai, Jums suteikiame porą minučių paskelbti dokumentus, nes Tribunolas Jūsų dokumentus išstudijuos ir juos įvertins. Jeigu norite publikai paskelbti, prašom, dvi minutės Jums.

Liudytoja Aldona Vasiliauskienė (Lietuva):

Pranas Dovydaitis Lietuvai yra labai svarbi asmenybė. Jis yra vienas Vasario 16-tosios akto signatarų. Šio žmogaus dėka atsirado tokia reikšminga Lietuvai data - Vasario 16-toji. P.Dovydaitis - tai vienas iš pirmųjų apaštalautojų, ateitininkijos tėvas, katalikiškų žurnalų, laikraščių kūrėjas. Sakoma, kad jo iniciatyva Lietuvoje įkurta ir leista per 40 laikraščių ir žurnalų. Jis buvo uolus katalikiškos minties skleidėjas. Todėl jis buvo apkaltintas kaip sovietinės valstybės nusikaltėlis ir sovietinės Lietuvos kenkėjas, suimtas, ištremtas ir 1942 metais lapkričio 4 d. sušaudytas. Ši jo mirties data Lietuvoje įregistruota tik po 28 metų, aktyviai reikalaujant jo sūnui Jonui. Jis buvo reabilituotas tik 1984 metais.

Tribunolo Pirmininkas:

Prašom, Jūs norėjote pacituoti kažkokią rašinio vietą, prašom, cituoti.

Liudytoja Aldona Vasiliauskienė (Lietuva):

P.Dovydaitis rašė laiškus, kuriuose atsispindi jo dvasingumas, jo meilė Lietuvai ir požiūris į sovietinę valdžią. Jis rašo taip: „Pirmiausia ir svarbiausia Tau žinia turi būti ta, kad aš dar rašau šį laišką. Vadinasi, dar esu laisvas, o ne sėdžiu. Čia išvardinti Lietuvos vyriausybės nariai, prie kurių neseniai girdėjau esant pridėtą daktarą A. Maceiną. Nežinau, ar ilgai ir pačiu didžiausiu turtu - laisve - džiaugsiuosi, nes daug mano bičiulių to turto jau nebetekę. Ateina man mintis, kad pragaran pasmerktiesiems, nuo ko, Dieve, mus apsaugok, baisiausia kančia turi būti moralinė viltis. Mintis, kad iš ten niekuomet nebebus galima išeiti, kad ten teks likti amžinai. Aš dirbu tokius darbus, kuriuos gali nudirbti kiekvienas ūkio darbininkas, bernas ar net piemuo. Nedirbu tokio, kurį tik vienas Lietuvoj tedirbau. Kadangi dabar vietoj Lietuvos turime LTSR, tai mano anas darbas turėjo sustoti. Tačiau, Dievui dėkui, kol kas nėra taip blogai. O viskas bus blogai netolimoj ateity, juk laukiant geresnio, ateis ir blogesnis".

Tai tiek trumpai apie P.Dovydaičio požiūrį į sovietinę valstybę. Dėkui.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai ačiū, prašom tą dokumentą pateikti.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau suteikti žodį kaltintojui iš Vengrijos, daktarui Frigyes Kahler, kaltinamajam aktui paskelbti ir po to apklausti liudytoją iš Vengrijos Fonay Jeno.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū, prašom kaltintoją iš Vengrijos paskelbti kaltinamąjį aktą ir, jeigu galite, pridėti jį prie Tribunolo posėdžio protokolo. Prašom.

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Gerbiamasis Tribunole, aš norėčiau išsakyti tiktai keletą pastabų. Po Antrojo pasaulinio karo Vengrija pateko į Sovietų Sąjungos priespaudą, o Sovietų Sąjunga čia pradėjo aktyvią savo veiklą, t.y. iš esmės naikinti Vengrijos valstybę. Iš pradžių buvo deportuojami žmonės, kurie kėlė bet kokią grėsmę sovietinio tipo valstybės sukūrimui. Sovietinės priespaudos ramsčiu buvo vadinamoji Vengrijos komunistų partija, kuri padėjo paminti demokratiją mūsų šalyje. Daugelis komunistų bandė įsiterpti į kitokius, demokratiškos ar mažiau demokratiškos liaudies organus. Komunistų partija Vengrijoje niekada nesiekė valdžios demokratiniu keliu. Buvo bandoma įtikinti visuomenę, kad sovietinė priespauda nereiškia priespaudos. Tam įgyvendinti jie sukūrė tam tikrus organus ir iki 1946 metų sugebėjo areštuoti apie 30 000 žmonių. Galima patvirtinti, kad komunistų partija Vengrijoje niekada negalėjo legaliais būdais užgrobti valdžios. 1945 metais buvo paskutinis bandymas iš tikrųjų išsilaisvinti. Vyko laisvi rinkimai, bet juos laimėjo smulkiųjų ūkininkų partija gavusi 57 procentus balsų, o komunistai - tik apie 15 procentų. Aišku, kad rinkimų rezultatai, sudarant vyriausybę, deja, neatsispindėjo ir ministerijos atsidūrė komunistų priespaudoje. Faktiškai demokratija Vengrijoje žlugo.

Demokratija Vengrijoje iš esmės išnyko, buvo panaikinti nepriklausomi teisėjai, išardyta Vengrijos teisėtvarkos sistema. Išlikę duomenys rodo, kad per 100 000 Vengrijos gyventojų buvo priverstinai išsiųsti į Rusiją, į Sovietų Sąjungą. Tūkstančiai žmonių buvo ištremta į Vengrijoje atsiradusias specialias stovyklas. Buvo sukurta nenormali psichologinė atmosfera, maždaug 1 200 000 žmonių buvo stebimi, apie 60 procentų gyventojų buvo laikomi nepatikimais naujai valdžiai. Teisės sistemoje atsirado beprecedentinis atvejis, kai žmonės buvo teisiami už nieką, vien už nepatikimą valdžiai. Taigi komunistai Vengrijoje užgrobė valdžią panaudodami jėgą.

1956 m. tauta pasakė „ne" šiam režimui, ir ši sistema sprogo. Revoliucija Vengrijai davė 12 laisvės dienų. Šiuo laikotarpiu buvo nesilaikoma vidaus įstatymų, pažeidžiamos žmogaus teisės. Buvo bandoma priversti tautą nekovoti, pasiduoti. Ištyrus tuometinės kariuomenės nusikaltimus, nustatyta, kad net 64 kartus tuo metu šaudyta į beginklę žmonių minią visoje Vengrijos teritorijoje. 1956 m. lapkričio 4 d. prasidėjo revoliucijos slopinimas. Mums, vengrams, labai skaudu pripažinti, kad šiame procese dalyvavo ir valdžios palaikoma Vengrijos vidaus kariuomenė.

Po 1956 metų Vengrijoje prasidėjo atgimimas, tačiau ir po to vis dar buvo randami nužudyti asmenys, bet žudikai pasmerkiami tik tuo atveju, jei tai iškildavo į viešumą. Teisės sistemoje klestėjo teisinis nihilizmas.

Komunistai visuomet skelbdavosi darbininkų valdžia. Darbininkija Vengrijoje sudarė 56 procentus, iš jų 44 procentai - komunistams buvo nepalankūs.

Baigdamas galėčiau pasakyti, kad visgi Vengrijoje komunistų valdžia buvo nusikaltėlių ir nemylinčių savo tautos žmonių rankose.

Tribunolo Pirmininkas:

Gerbiamieji Tribunolo nariai, jeigu turite kokių klausimų, klauskite.

Teisėja Lynette Andresen (Kanada):

Jūs minėjote, kad teisingumo sistema buvo sugriauta valdant komunistams.

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Iš tikrųjų taip buvo. Dabartinė Vengrijos teisės sistema jau atitinka Europos standartus, tačiau mūsų teisės sistema dar neįvertino komunistinio režimo įvykdytų masinių žudynių.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ką Jūs rekomenduojate, kaip turėtų teisingumo sistema reaguoti į liudytojų, nukentėjusių parodymus ir liudijimus?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Liko vienintelė sritis, kurią mes turime tikrai ištaisyti - tai, kad teisingumas būtų atkurtas vienodai įvertinant nusikaltimus, padarytus nacių, ir vienodai, kurie buvo padaryti komunistų. Aš nematau ryškaus ideologinio skirtumo tarp tų dviejų nusikaltimų - fašizmo ir komunizmo. Tiek viena, tiek kita ideologija rėmėsi tuo, kad ji laimi naikindama, eliminuodama kitą visuomenės dalį. Mes turime pasiekti, kad civilizuotas pasaulis vienodai įvertintų nacių ir komunistų padarytus nusikaltimus. Nėra ideologinių skirtumų tarp šių dviejų formų.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar dar turite klausimų? Gal gynyba turi klausimų, prašom.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Sakykite, kaip Jūs įvertintumėte kapitalizmo padarytus nusikaltimus?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Kapitalizmas yra ekonominė sistema, tad į tokį klausimą negalima atsakyti. Kapitalizmo neverta lyginti su komunizmu, nes kapitalizmas - ekonominė sistema, o komunizmas - politinė sistema.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar dar turite klausimų? Aš noriu paklausti, kada Vengrija prarado nepriklausomybę?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Vengrija prarado nepriklausomybę 1945 metais.

Tribunolo Pirmininkas:

Kaip Jūs vertinate Vengrijos komunistų partiją ir jos veiklą formuojant ir vykdant politiką?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Vengrijos komunistų partija buvo Sovietų Sąjungos politinės priespaudos instrumentas, vykdytojas, Sovietų Sąjungai padedant užgrobęs valdžią ir visas ginkluotąsias pajėgas, praktiškai įšaldęs Vengrijos demokratinę sistemą.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar yra suskaičiuota, kiek iššudyta, kokia žala padaryta Jūsų žmonėms, kokia materialinė ir kokia moralinė žala?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Apie tai gal pasakys mano kolegos, jie taip pat kalbės. Galiu tik pasakyti, kad Vengrijai padaryta žala yra neįkainojama. Visų pirma Vengrija buvo atplėšta nuo Europos vystymosi proceso ir todėl mes atsilikome mažiausiai 30-40 metų.

Tribunolo Pirmininkas:

Dar yra klausimų? Prašom.

Teisėjas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva):

Ar politinė policija, įkurta komunistinio režimo, savo veikloje taikė kankinimus? Ar yra faktų apie tai?

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Politinė policija, be jokių abejonių, savo veikloje taikė kankinimus. Vienoje byloje buvo rastas lapelis, kuriame parašyta, kad šitą žmogų galima mušti. Vėliau policininko atsakymas, kad aš jį lupau, bet jis vis tiek nepasakė teisybės. Ten pat jam nurodyta, ką jis turi daryti toliau. Pagrindinius patarimus, kaip veikti tardant, davė iš Sovietų Sąjungos atvykę padėjėjai.

Tribunolo Pirmininkas:

Daugiau klausimų nėra. Labai dėkojame kaltintojui už padarytą pranešimą. Kadangi turime vienintelę vertėją iš vengrų kalbos, todėl atsiprašome proceso dalyvių ir prašome liudytojo iš Vengrijos dabar duoti parodymus. Prašom, gerbiamasis liudytojau, prisistatyti.

Liudytojas Jeno Fonay (Vengrija) :

Mano pavardė Fonay, vardas Jeno, gimiau 1926 m. rugsėjo 5 d. Esu inžinierius projektuotojas. 1956 m., kai prasidėjo revoliucija, aš dirbau elektrinėje inžinieriumi projektuotoju.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už Jūsų duomenis, ar kokia nors forma norėtumėte patvirtinti, kad Jūsų duomenys bus tikslūs?

Liudytojas Jeno Fonay (Vengrija):

Tie duomenys, kuriuos dabar Jums pateiksiu, tai mano patirtis, mano likimas. Papasakosiu apie tą patirtį, kurią įgijau būdamas kalėjime. Tai trumpi mano gyvenimo įvykiai.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai atsiprašome. Ačiū, kad pateikėte tuos duomenis. Dabar prašom trumpai išdėstyti faktus.

Liudytojas Jeno Fonay (Vengrija):

Po 1956 m. Vengrijoje buvo vienpartinė sistema. 1956 m., tuoj pat po revoliucijos nuslopinimo, aš buvau areštuotas. Pirmieji, kurie mane apklausė, buvo aukšto rango Sovietų Sąjungos karininkai ir vertėjas. Supratę, jog per vertėją gaunama netiksli informacija, apklausą pavedė parankiniams iš Vengrijos kompartijos, kurie buvo to reikalo profesionalai. Jie surašydavo protokolus kaip jiems reikėdavo ir priversdavo pasirašyti. Po tardymo mane teisė teismas, kuriam vėlgi vadovavo ta pati komunistų partija. Po ilgo teismo proceso mane nuteisė mirties bausme. Beje, procese buvo apklaustas tik vienas liudytojas, kuris pasakė, kad jis apgailestauja, jog aš atsidūriau čia, t.y. teisiamųjų suole. Kai paklausiau teisėjų, kodėl, išklausius tik vieno liudytojo jie mane nuteisė mirties bausme, teisėjai man paaiškino: „Tu turi tiek jėgos ir galios, kad gali padėti tiems žmonėms, kurie yra persekiojami, todėl esi vertas mirties bausmės." Aš paprašiau peržiūrėti mano nuosprendį, tačiau aukštesnis teismas vėlgi nusprendė, jog esu vertas mirties bausmės. Po to 21 dieną aš buvau laikomas mirtininkų kameroje.

Tribunolo Pirmininkas:

Aš labai atsiprašau, gal tai būtų ir netaktiška, tačiau prašytumėme liudytoją atsigręžti į salę ir pasirodyti visuomenei, kad prieš mus žmogus, buvęs nuteistas mirties bausme.

(Salėje plojimai). Ačiū. Prašom kalbėti toliau.

Liudytojas Jeno Fonay (Vengrija):

Man sunku papasakoti. Mes visi, nuteistieji mirties bausme, susitikdavome. Baisiausia buvo paskutinę naktį. Kiekvienas palikdavome kokius nors prašymus. Aš mačiau visa tai iš arti gyvenime. Lemtingą dieną manęs palydėti atėjo budelio pagalbininkas, kuris nuvedė mane į mirties bausmės vykdymo vietą. Čia buvo paskelbta, kad prezidentas man suteikė malonę. Tuo metu aš buvau tik trečias asmuo, kuriam Vengrijoje buvo suteikta malonė. Po to prasidėjo mano gyvenimo metai kalėjime, kur, be manęs, kalėjo dar 22 800 jaunuolių.

1963 m. balandžio 4 d., Vengrijos išsivadavimo dieną (nors tiksliau - okupacijos dieną), paskelbus visuotinę amnestiją, kalėjimuose liko apie 600 žmonių, kurie buvo nuteisti už tai, kad priešinosi sistemai. Vengrijos revoliucijoje iš viso žuvo apie 500 000 žmonių, iš jų 2 200 sovietinių jaunuolių. Apie 200 000 vengrų pabėgo į užsienį, bijodami komunistinio režimo priespaudos. Vengrijoje iki šiol jaučiama negatyvių veiksmų atmosfera. Net ir dabartiniai įstatymai neatkūrė pusiausvyros tarp aukų ir kaltininkų, kurie iki šiol nėra patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Nė vieno iš Vengrijos revoliucijos dalyvių šiuo metu nėra Vengrijos parlamente, tuo tarpu komunistų partijos nariai, perėję į kitas partijas, ir toliau aktyviai dalyvauja įvairiose valdžios struktūrose. Mes esame įkūrę politinių kalinių, nukentėjusiųjų nuo sovietinio okupacinio režimo, komitetą. Mes kreipėmės į Strasbūro teismą, tačiau atsakymo iki šiol negavome. Mes siekiame atkreipti pasaulio dėmesį į netolimos praeities nusikaltimus ir šiandieninis dalyvavimas Tribunolo posėdyje yra dalis to siekiamo tikslo.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai dėkui. Klausimų nėra. Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutaria prašyti Jus šiame procese būti nukentėjusiuoju. Ar Jūs sutinkate?

Liudytojas Jeno Fonay (Vengrija) :

Taip, sutinku.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas skelbia, kad, buvęs liudytoju, Jeno Fonay nuo šio momento tampa nukentėjusiuoju. Mes Jums turime klausimų. Ar galėsite pateikti, atsiųsti čia, į Tribunolo būstinę, kai kurių dokumentų, duomenų, apie kuriuos čia kalbėjote?

Nukentėjusysis Jeno Fonay (Vengrija):

Dabar galiu.

Tribunolo Pirmininkas:

Dėkojame už paaiškinimus. Gal turite klausimų? Prašom, kaltintoja, ar turite klausimų? Gynyba, ar turite klausimų? Neturite. Labai ačiū,

dėkojame. Tribunolas prašo gerbiamosios publikos teismo proceso metu neploti. Savo jausmus truputėlį pristabdykime, nes yra susiklosčiusi tarptautinė praktika proceso metu neploti. Dabar kalbės kaltintojas iš Bulgarijos - Ivan Stančev. Prašom trumpai, glaustai, konkrečiai išdėstyti kaltinimą.

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Komunistinės sistemos mechanizmas buvo pradėtas įgyvendinti per vyriausybės politiką, apribojant partijų skaičių, užkertant kelią demokratiniam judėjimui. Pavienėse represinėse struktūrose buvo asmenų ir iš kitų valstybių. Bulgarijoje vyko neteisėtas valymas.

1944-1945 metais buvo šiurkščiai pažeidinėjama konstitucija, panaikinti atskiri teismai, veikę pagal teritorinį suskirstymą. Buvo bendri pilietiniai teismai, vadovautasi įstatymais atgaline data - žmonės buvo teisiami ne pagal galiojusius įstatymus. Baudžiamojon atsakomybėn buvo patraukta 11 220 žmonių, lygtinai nubausta apie 800, apie 2 000 nuteista laisvės atėmimo bausme - kaip karo nusikaltėliai, o likusi dalis - mirties bausme.

1945 m. ataskaitoje Vyriausiasis kaltintojas Georgas Petrovas nurodė, kad mūsų teismas yra pavyzdys visam pasauliui, nes Sovietų Sąjungos teismų nuosprendžiai tokie švelnūs, jog juos galima laikyti priešiškais teisei. Šitaip liaudies teismo vardu buvo suimami ir teisiami nekalti žmonės, daug intelektualų dingdavo be žinios. Nuo 1944 metų bolševizmas tapo varomąja jėga. Per 3 mėnesius žuvo apie 30 000 žmonių. Komunistai šį reiškinį vadino „stichiniu dvasiniu valymu". Darbo neteko apie 100 000 žmonių. Komunistų partija šalino teisės, švietimo, kultūros ir kitų organizacijų darbuotojus, neva pažeidusius valstybinės veiklos ribas. Bulgarija atliko pagrindinį vaidmenį įkuriant konclagerius. Po 1944 metų VRM įsakymu įvykdytas pirmas trėmimas už bendro pobūdžio nusikaltimus, antras - už ypač pavojingus nusikaltimus. Bulgarijoje niekas be teismo negalėjo būti nuteistas, bet šios konstitucinės nuostatos nebuvo paisoma.

Panagrinėsime du įstatymus, išleistus po 1944 m. Pagal pirmąjį įstatymą turėjo būti ištremti asmenys, įvykdę bendro pobūdžio nusikaltimus. Antrasis įstatymas taikytas žmonėms už ypatingai sunkius nusikaltimus prieš režimą, ir tiems, kurie turėjo būti ištremti, vadinamieji „ypatingi" asmenys. Kaip matome iš dokumentų, to nebuvo laikomasi. Suimtieji asmenys dažniausiai buvo ištremiami savavališkai, administraciniu būdu ar komisijos sprendimu arba remiantis norminiais aktais. Tie įstatymai neatitiko Trnovo Konstitucijos 73 straipsnio, pagal kurį, cituoju: „Niekas negali būti nuteistas be nuosprendžio, be specialiai

organizuoto teismo ir be turinčio galią teismo". Bulgarijoje buvo įkurti lageriai, kuriais siekta izoliuoti režimui nepriimtinus asmenis. Jie pradėti kurti po 1944 m. rugsėjo 9 d. perversmo. Pirmoji tokia koncentracijos stovykla buvo įkurta Sveti Vrač (dabar Sandanski) mieste. Taip pat buvo įkurtos kitos tokios stovyklos: Dubnica, Pernik, Bogdanek ir kt. Po 1944 m. rugsėjo 9 d. perversmo, lapkričio mėnesį, atsirado koncentracijos stovykla moterims „Petropavlovskij monastyr" Sveti Vrač mieste. Sovietų Sąjungos kontroliuojančios komisijos teikimu įkurta speciali stovykla užsieniečiams ir kitataučiams Pavel Bania srityje, dar prieš priimant minėtą įstatymą. Pradžioje buvo ištremta 3 028 žmonės. Tarp jų ir Baltosios armijos karių. Politinių represijų metu įkurti 86 lageriai, ištremta 23 531 žmogus, iš jų 21 442 vyrai, 2 089 moterys. Tikslios statistikos nėra, šie skaičiai aiškiai per maži. Tremtyje žmonės išbūdavo net po 10 metų.

1945 m. sausio 26 d. buvo priimtas Liaudies valdžios gynimo įstatymas, kurio pirmasis straipsnis numatė ištremti ar įkalinti kiekvieną, kuris nevykdytų vyriausybės nuostatų, bandytų įvykdyti perversmą, o organizatoriams - skirti mirties bausmę. Sis įstatymas tapo represijų pagrindu įgyvendinant totalitarinį režimą, leido komunistų partijai naikinti politinius priešininkus. Šitaip buvo sužlugdytas Karo korpusas ir partijos. Teisingumo ministerijos duomenimis, 1944-1945 metais buvo surengti ir įvykdyti 106 politiniai procesai, 475 žmonės nuteisti mirties bausme. Terorui virtus valstybės politika, įsigalėjo žvalgyba. Buvo keičiami įstatymai, kuriais siekta įtvirtinti totalitarizmą. Tai inspiravo Sovietų Sąjungos VRM struktūros. Niurnbergo teismas paskelbė 12 mirties nuosprendžių, o Bulgarijos liaudies teismas - 2 730 mirties nuosprendžių. Po komunistinio režimo žlugimo šie nusikaltimai nėra galutinai įvertinti, o dabartinė karta turi tik abstraktų supratimą. Atlaidžiai žiūrima į nusikaltimų vykdytojus. Atrodo, jog viskas teliks istorija. Todėl šis forumas yra aktualus, siekiant paskelbti faktus, įvertinti komunistinio režimo kiekvienai tautai padarytą žalą. Komunizmas tiek pat smerktinas, kiek ir fašizmas. Mes privalome tai padaryti - kad daugiau nebūtų recidyvų - vardan būsimų kartų ir žmonijos laisvės.

Tribunolo Pirmininkas:

Atsakykite labai trumpai, kada sugrįžo reali Jūsų valstybės nepriklausomybė?

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Valstybės nepriklausomybė formaliai atkurta 1989 m. lapkričio 10 d., tačiau iš tikrųjų taip nėra, nes komunistų partija su savo atšakomis valdo ekonomiką. Valstybinės represijos virto ekonominėmis. Komunisti-

nes ideologijos lyg ir nėra, bet komunistų partijos nariai turi ekonominę valdžią ir tai labai atsispindi politinėje valdžioje.

Tribunolo Pirmininkas:

Jūsų nuomone, ar Jūsų šalyje yra nusikaltusių asmenų?

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Bulgarijoje yra daug nusikaltusių žmonių, tačiau komunistinio režimo nusikaltimams taikomas senaties terminas. Sunku pasakyti, kodėl už fašizmo nusikaltimus senaties termino nėra, o už komunizmo -- yra. Pavyzdžiui, teismo procesas vienoje iš baisiausių koncentracijos stovyklų Lobače negalėjo įvykti todėl, kad teismas nespėjo surinkti pakankamai aukštų kariškių, kurie galėtų atlikti tyrimą. Leiskite pacituoti šiuo metu galiojančios Bulgarijos Konstitucijos 31 str. Nėra senaties termino už nusikaltimus žmonijai ir žmoniškumui, pasauliui. Nors norima tai įtraukti į Konstituciją, tačiau praktiškai dar neįgyvendinama.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, ar komunistinio režimo pasekmės tebelikviduojamos, ar jau visiškai likviduotos?

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Komunistinė ideologija faktiškai nebeegzistuoja, tačiau komunizmas lyg koks aštuonkojis vis dar gyvuoja. Kaip esu nurodęs anksčiau, komunistų partijos nariai dabar neturi politinės valdžios, tačiau jie turi ekonominę galią. Todėl jų įtaka valdant valstybę jaučiama ir dabar. Dar norėčiau pridėti, jog mūsų šalies diplomatinis korpusas susideda iš komunistų partijos narių, ir apie absoliučią demokratiją kalbėti negalima.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar turite klausimų, kaltintojui? Neturite. Gynyba, gal turite klausimų? Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Pirmoje savo kalbos dalyje Jūs minėjote, jog tūkstančiai žmonių buvo atleisti iš darbo tuo pretekstu, kad jie seniau „buvo padarę fašistinius veiksmus". Kas turėta omenyje, kalbant apie tuos fašistinius veiksmus? Ką represiniai organai turėjo galvoje, ką jie vadino fašistiniais veiksmais?

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Iš esmės tai buvo ideologinis štampas. Bulgarijoje egzistavo viena ar dvi profašistinės ideologijos, tačiau fašizmas Bulgarijoje niekad nebuvo valdančiąja partija. Aš manau, kad tai labai pravartu asmenims, kurie dėl vienų ar kitų priežasčių nepriimtini šiam režimui, kurie pateko į jo nemalonę. Atleidimas iš darbo neturėjo konkretaus apibrėžimo.

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija) atsako į gynėjo Egidijaus Kuprusevičiaus (Lietuva) klausimą:

Fašizmas sukūrė koncentracijos stovyklas ir persekiojo žmones pagal rasinius požymius. Komunizmas taip pat sukūrė koncentracijos stovyklas ir persekiojo žmones pagal jų klasinius požymius. Tiek fašizmas, tiek ir komunizmas steigė lagerius, vykdė „valymą", diegė savo ideologiją. Gestapo ir NKVD struktūros panašios. Jų veikla iš esmės yra vienoda. Tuo metu, kai Hitleris ir Stalinas vykdė bendrą politiką, jų institucijų veikla faktiškai susiliejo, ir jie keitėsi informacija, kaip paveikti politiką. Nacių koncentracijos stovyklų aukos sudaro 6,5 milijono žmonių, Juodosios komunizmo knygos duomenimis, komunizmo aukos - 100 milijonų. Šie duomenys nėra galutiniai. Iš esmės turime dvi to paties reiškinio atšakas - totalitarines sistemas, ir abu režimai yra vienodai svarstytini.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Sakykite, kodėl būtent fašizmas yra įvardijamas pikčiausiu komunizmo priešu, o komunizmas - fašizmo? Ar nemanote, kad tai buvo viena vienintelė ideologija?

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

Remiantis pokalbiais žmonių, kurie buvo represuoti egzistuojant šiai sistemai, mes nustatėme, jog Stalinas ir Hitleris yra šios sistemos padariniai.

Teisėjas Mykolą Kulčinsky (Ukraina):

Neaiškus klausimas dėl partijų.

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija):

1922 m. bolševikų partijos 12—ji konferencija priėmė nutarimą, draudžiantį kontrrevoliucines partijas. Todėl visos partijos, išskyrus komunistų, buvo uždraustos. 1933 m. vokiečių nacistams atėjus į valdžią, buvo priimtas įstatymas prieš naujų partijų kūrimą. Todėl Vokietijoje egzistavo tik viena nacionalsocialistų partija. Bulgarijoje buvo galima kurti tiktai partijas, organizuojamas Bulgarijos komunistų. Visi, kurie mėgino priešintis, brangiai už tai sumokėjo. Turime pavyzdžių. Tai - Valstiečių partijos lyderis Nikolia Petkov, kuris pasipriešino komunistinei ideologijai, vadovavo opozicijai. Už tai buvo nubaustas mirties bausme ir pakartas. O jo pavaduotojas, bendradarbiaudamas su komunistų partija, vadovavo Valstiečių partijai dvidešimt metų.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar Tribunolo nariai, gynėjai turi klausimų kaltintojui? Klausimų nėra. Labai ačiū. Jūsų kaltinamąjį aktą norėtume gauti dabar ir, jeigu galite, prašome pateikti.

Kaltintojas Ivan Stančev (Bulgarija) :

Mes norėtumėme perskaityti šių metų balandžio 26 d. Bulgarijoje priimtą įstatymą, kuris smerkia komunistinį režimą ir Bulgarijos komunistų partijos veiklą: „Dėl komunistinio režimo Bulgarijoje pripažinimo nusikalstamu".

Tribunolo Pirmininkas:

Prašome paskelbti šį dokumentą.

[Dokumentas garsiai perskaitomas]

Tribunolo Pirmininkas:

Dėkingi Bulgarijos atstovui, padariusiam tokį išsamų pranešimą.

Tribunolo kolegija gavo prašymą priimti kai kuriuos dokumentus. Pirmas prašo žodžio Edmundas Simonaitis. Tad kviečiame Jus prie mikrofono.

Nukentėjusysis Edmundas Simonaitis (Lietuva):

Garbusis Tribunole, laikau tikslinga prisiminti apie Lietuvos krašto apsaugos vadovybės sunaikinimo faktus. Po to, kai Sovietų Sąjunga sudarė nusikalstamą sandėrį su Vokietija ir 1940 m. birželio 15 d. okupavo Lietuvą, Lietuvos kariuomenė buvo sunaikinta be kovos. Laisva neokupuota Lietuva turėjo 24 kariuomenės vadus ir krašto apsaugos ministrus. Iš jų 3 mirė sava mirtimi laisvėje, 20 patyrė bolševikų okupacinio režimo represijas. Buvo priversti pasitraukti į Vakarus 7, kalėjo 13. Sušaudyti 4: tai Krašto apsaugos ministras pulkininkas Balys Giedraitis, ministras pulkininkas leitenantas Juozas Papečkys - 1942 m. lapkričio 4 d.; gynybos pajėgų vadas, generolas Jonas Žemaitis (slapyvardis Vytautas) -1953 m. lapkričio 26 d. Butirkų kalėjime; gynybos pajėgų vadas generolas Adolfas Ramanauskas (slapyvardis Vanagas) - 1957 m. lapkričio 29 d. (palaikų užkasimo vieta nežinoma). Buvo nukankinti kalėjimuose ir tremtyje 3 žmonės: kariuomenės vadas ir ministras, generolas leitenantas Pranas Liatukas - 1945 m. rugsėjo 6 d. Vilniaus kalėjime; ministras pirmininkas ir Krašto apsaugos ministras Augustinas Voldemaras - 1942 m. gruodžio 16 d. mirė Butirkų kalėjime Maskvoje; ministras pulkininkas leitenantas Antanas Merkys - 1955 m. mirė Melenkuose, paleistas iš kalėjimo.

Išvengė represijų vienui vienas - prosovietinės orientacijos kariuomenės vadas, divizijos generolas Vincas Vitkauskas, įsakęs nesipriešinti okupantų kariuomenei, nes toks buvo Maskvos ultimatumo reikalavimas, kuriam pakluso tuometinė Lietuvos politinė vadovybė.

Okupantas sunaikino visą Lietuvos kariuomenę: karininkija, kaip potenciali ginkluoto pasipriešinimo jėga, buvo naikinama metodiškai ir masiškai. Tačiau karininkų kovos dvasia nebuvo palaužta. Daug kari-

ninku vėliau tapo organizaciniais partizaninio karo vadais. Beveik visi jie žuvo pasipriešinimo kovose, kurios, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Lietuvoje dar tęsėsi visą dešimtmetį. Jie, kovodami prieš okupantus, gynė ne tik Tėvynės laisvę, bet ir kariuomenės garbę. Krašto apsaugos ministrų ir kariuomenės vadų totalinis sunaikinimas - tai tik ledkalnio viršūnė. Manau, kad klasių kovos pseudomokslu grįstas okupuotos valstybės krašto apsaugos vadovybės sunaikinimas turėtų būti vertinamas kaip itin sunkus komunizmo nusikaltimas, kuriuo buvo siekiama palikti okupuoto krašto gyventojus be tautinės inteligentijos, o valstybę - be galimo pasipriešinimo vadų. Prie šio trumpo informacinio pranešimo pridedu rinkinį anglų ir lietuvių kalbomis, kuris jau pateiktas Organizaciniam komitetui bei vadų ir ministrų grafinius portretus ir jų biografijas. Taip pat įžangos tekstus dviem kalbom - lietuvių ir anglų. Mano kalba baigta. Prašyčiau gerbiamąjį Tribunolą priimti šią medžiagą.

Tribunolo Pirmininkas:

Kolegija nutarė Edmundo Simanaičio pateiktą medžiagą pridėti prie bylos.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašau Teisėjų kolegijos leisti kaltintojui iš Slovakijos perskaityti kaltinamąjį aktą.

Tribunolo Pirmininkas:

Prašom.

Kaltintojas Michal Glonda (Slovakija):

Mano vardas Michal Glonda, aš esu rezistencijos prieš komunistinį režimą Sąjungos vadovas, kalėjau sovietiniuose lageriuose ir kalėjimuose. Porą metų buvau redaktoriumi leidinio, t.y. žurnalo, kuris fiksuoja sunkius kriminalinius komunistinio režimo nusikaltimus. Mano kalba bus pasakyta angliškai. Slovakijos delegacija, atstovaujama Slovakijos Antikomunistinio pasipriešinimo sąjungos, pateikia kaltinimus dėl nusikaltimų žmonijai. Slovakija reiškia kaltinimus už komunistinio režimo padarytus nusikaltimus buvusioje Čekoslovakijos teritorijoje 1940-1989 m. Mes kaltiname:

I. Slovakijos komunistų partiją, įkurtą 1921 m. gegužės 21 d., jos Centro komitetą ir jo narius; taip pat daugelį jam priklausiusių vietos partinių organizacijų;

II. Valstybės saugumą, slaptąjį, ir specialųjį, kuris Čekoslovakijoje buvo įkurtas 1948 m., ir jo atstovus, ministrus, padalinių bei įvairių skyrių vadovus;

III. Vidaus reikalų ministerijos nacionalinės gynybos komisiją ir jos atstovus;
IV. Liaudies miliciją, jos vadovybę Slovakijoje, 9 vadovus, atsakančius už savo teismus ir eilinius;
V. Prahos Vidaus reikalų ministeriją ir jos vadovus;
VI. Prahos Krašto apsaugos ministeriją ir jos vadovus, kurių veikla varžė pagrindines žmonių teises bei laisves, pažeidinėjo tarptautinę žmogaus teisių deklaraciją;
VII. Daugelį kitų institucijų, būtent: švietimo, kultūros, sveikatos, ūkio ministerija, kurios piktnaudžiavo valdžia, pažeidinėjo piliečių asmens laisves.

Slovakijoje nuo 1944 iki 1989 m. buvo persekiojami asmenys, priešinęsi totalitariniam režimui. Buvo uždrausta žodžio laisvė, sukurta baimės atmosfera. Bet kuris, išdrįsęs kitaip mąstyti, kalbėti ar veikti buvo laikomas priešu. Buvo nacionalizuojama ir kolektyvizuojama nuosavybė. Tariami nusikaltėliai be jokio teismo ir pagrindo buvo įkalinami ir tremiami. Prisidengdami proletariato partija, komunistai įvedinėjo bolševizmo taisykles. 1948 m. komunistai paėmė politinę valdžią. Prasidėjo dvasininkijos luomo persekiojimas, siekiant juos paversti valdžios tarnais, per kuriuos būtų galima pavergti žmones. Buvo uždrausta katalikybė. „Barbarų" naktį užimti vyrų vienuolynai. Šioje operacijoje dalyvavo milicija ir armija. Buvo priešinamasi, aukų turėjo abi pusės. Vienuoliai buvo ištremti. 1949 m. tokiu būdu buvo valomi ir moterų vienuolynai, nors jie užsiiminėjo globa ir labdara. 1950 m. balandžio 13-14 d. areštuoti katalikų ir stačiatikių kunigai, kurie vėliau buvo ištremti. Lageriuose su dvasininkais elgdavosi itin žiauriai.

1951-1952 m. buvo vykdomos masinės akcijos, iškeliant šeimas iš kai kurių gyvenviečių. Parengus planą, buvo sunaikinta visa dokumentacija, susijusi su būstu. Šitaip iškeldinta apie 2 000 šeimų. Akcija „Grupė-5" - šeimų iškėlimas. „Akcija-B" - susidorojimas su asmenimis, galinčiais paveikti kitas kartas. 1948 m. vyriausybės nutarimu visos mokyklos Slovakijoje buvo nacionalizuotos. Tiek tarp moksleivių, tiek tarp studentų ir dėstytojų buvo jų pačių kolegų, persekiojusių juos ir tarnavusių komunistų partijai. Šios akcijos metu buvo atleista daug dėstytojų, pašalinta studentų. Pretendavusieji įgyti mokslinį laipsnį buvo kruopščiai tiriami. Asmens charakteristikai neigiamos įtakos turėjo tai, jei bent vienas šeimos narių ar giminaičių buvo kada nors sulaikytas ar pasiturinčiai gyveno. Dalis studentų buvo ištremti katorgos darbams, kiti - įkalinti. Tokie valymai neaplenkė nė vieno socialinio sluoksnio.

Prieš prekybininkus ir buožes buvo nukreiptas kolektyvizavimas - tuo buvo žlugdoma Slovakijos ekonomikos sistema, naikinamas savininkų sluoksnis. Taikant administracines priemones, verslo žmonės turėjo imtis prasto, menkai apmokamo darbo. Tie, kieno versle dirbo 8-10 žmonių, vadinti išnaudotojais, ūkininkai buvo apkaltinti juodosios rinkos plėtra. Besipriešinantys ūkininkai 1951 m. buvo priversti vienytis į kooperatyvus, tačiau dėl žemo gamybos lygio jie žlugo. Komunistinė valdžia naudojo visas prievartos priemones prieš žemės verslininkus. 1960 m. smulkūs verslininkai pasipriešino kolektyvizacijai, bet šis pasipriešinimas nebuvo sėkmingas.

1944 m. lapkričio mėnesį prasidėjo deportacija iš Slovakijos į SSRS, kuri tęsėsi iki 1945 m. rugsėjo mėnesio. Deportuojamiems žmonėms buvo aiškinama, kad jie vyksta likviduoti karo padarinių. Oficiali statistika: iš Slovakijos buvo deportuoti 6 973 NKVD sulaikyti asmenys iš 550 Slovakijos municipalitetų. Tarp išvežtųjų buvo 197 moterys, vyriausiajam 74 metai, jauniausiajam - 14 metų. 528 žmonės žuvo gulaguose, 218 nuteisti skirtingų tribunolų, iš jų 17 buvo nuteisti mirties bausme. Žmonių gabenimas vyko žiemos metu ir itin nehumaniškai. Dalis žmonių nepasiekė tremties vietos - vieni išprotėjo, kiti, be šiltesnių drabužių, sušalo. Kūnai buvo išmetami iš vagonų. Ištremtieji patys statėsi stovyklas, gyveno ties minimalia egzistavimo riba.

Mano pranešimas-kaltinimas nėra išsamus. Neapima visų deportuotųjų išgyventų odisėjų, ir tų, kurie išgyveno tas kančias, ar tų, kurie atgulė į žemę. Sunku pateikti statistiką išsamiau. Nukentėjusiųjų skaičius nėra tikslus. Kai kurie tyrinėtojai pateikia net 20 000 žmonių aukų. Jie tvirtina, kad į tą skaičių įeina gyventojai iš pietinio Slovakijos regiono, kuris tuo metu priklausė Vengrijai. Taip buvo nuspręsta 1928 m. Vienos konferencijoje. Kaltinimo duomenys gali būti patikrinti Slovakijos vidaus reikalų ministerijos bei mūsų organizacijos archyvuose. Labai Jums dėkoju.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai Jums ačiū. Jūsų kaltinamąjį aktą mes esame gavę ir išvertę. Taigi, jei jis nėra kuo nors dabar papildytas, tai galite jo ir neteikti. Jeigu jis yra papildytas, prašom pateikti Tribunolui. Klausimų nėra.

Kaltintojas Michal Glonda (Slovakija)

Tai yra papildytas variantas, aš kalbėjau sutrumpintai.

Tribunolo Pirmininkas:

Tai labai gerai. Prašom tada pateikti. Ačiū. Ar proceso dalyviai, pirmiausia Tribunolo nariai, norės ko nors paklausti? Tribunolo nariai klausimų neturi. Prašom, kaltinimo atstovai, ar turi kas klausimų? Ne-

turite. Gynyba turi klausimų? Neturi. Klausimų nėra, ačiū Jums už pranešimą. Ačiū už dėmesį.

Pietų pertrauka

15:30 val. Tribunolo posėdis tęsiamas.

Tribunolo Pirmininkas:

Pagal mūsų reglamentą leisime pasisakyti atstovui iš Latvijos Uldis Pauls Strelis. Prašom.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Pone Pirmininke, gerbiamasis Tribunole, mūsų širdys kupinos skausmo menant ne tokius senus tuometinius įvykius. Ši atmintis yra be galo skausminga. Tačiau nėra neįmanoma aprašyti nusikaltimų, kuriuos padarė totalitariniai režimai mūsų žmonėms ir mūsų valstybėms. Savo ataskaitą parengiau anglų kalba, bet ji per ilga, todėl aš ją sutrumpinau ir parengiau sutrumpintą variantą rusų kalba. Dėl to prašyčiau leisti man perskaityti kaltinamąjį aktą rusų kalba. Be to, manau, kad dauguma žmonių, kurie yra šioje salėje, geriau supranta rusų kalbą, negu anglų.

Kaltinamasis aktas prieš komunistinį totalitarinį SSRS režimą už padarytus žmonijai, žmoniškumui nusikaltimus, už genocidą ir karo nusikaltimus Latvijos valstybei ir tautai. Norėčiau trumpai išdėstyti įvykių chronologiją. 1920 m. Rusija pripažino Latvijos Nepriklausomybę ir amžiams atsisakė suverenių teisių į Latvijos teritorijas, kurias anksčiau turėjo carinė Rusija. Latvijos valstybė buvo pripažinta tarptautiniu mastu, 1922 m. buvo priimta į Tautų Sąjungą. 1939 m. Latvija su SSRS sudarė sutartį, kuria vadovaujantis ir buvo įvesta SSRS kariuomenė į Latvijos teritoriją. Leiskite man trumpai išdėstyti tolesnių įvykių chronologiją.

Tai nusikalstami tarptautinio sąmokslo veiksmai. 1939 m. Sovietų Sąjungos spaudžiama Latvija buvo priversta pasirašyti sutartį, pagal kurią Sovietų Sąjungai buvo suteiktos karinės bazės Latvijos teritorijoje ir įvestas sovietinės kariuomenės kontingentas, daugiau kaip 30 000 žmonių.

1939 m. ponas Ivanas Serovas pasirašė slaptą įsakymą, kuriuo buvo patvirtinta Baltijos šalių gyventojų deportacijos tvarka. Sovietų Sąjungos ginkluotų militaristų grupė neteisėtai perėjo Latvijos sieną. Taip buvo užpulta pasienio užkarda, nukentėjo muitinės pastatas, daug civilių gyventojų; šių veiksmų metu paimta įkaitais paprasti žmonės, tarp kurių buvo moterų ir mažų vaikų. Jie buvo išvežti į Sovietų Sąjungą kaip įkaitai ir uždaryti Ostrovo miesto kalėjime. 1940 m. birželio mėnesį Rusija įteikė Latvijos ambasadai notą, kurioje buvo išdėstyti absurdiški kaltinimai Latvijai

ir pateikti reikalavimai - pakeisti vyriausybę, įsileisti Sovietų Sąjungos kariuomenės kontingentą į savo teritoriją. Latvija buvo okupuota ir įjungta į Sovietų Sąjungos sudėtį. 1940-1941 m. įvykius latvių tauta vadina siaubo metais, kurie pasižymėjo masiniu teroru, represijomis, masinėmis žudynėmis. Kai sovietiniai kariai įžengė į Latvijos teritoriją, nemažai gyventojų pasitiko juos palankiai, tačiau visa tai netrukus pavirto masinėmis žudynėmis, bendrais kapais, nužudyta daug civilių gyventojų, žmonės buvo šokiruoti. Vadovaujami patriotų, dauguma Latvijos gyventojų organizavo savigynos organizacijas, siekė kovoti prieš okupantus, išlaisvinti deportuojamus asmenis, savo pažįstamus.

Latvijos piliečiai, kurie iš pradžių savo noru, o paskui per prievartą buvo įtraukti į įvairius Vokietijos karinius nacionalinius padalinius, niekada nekovojo nacistų pusėje. Jų tikslas buvo laisva ir nepriklausoma Latvija. Pirmojo pasaulinio karo pabaigoje šis tikslas buvo pasiektas ginkluota kova okupuotoje Latvijos teritorijoje. Tačiau vėliau šis mūsų tautos istorinis epizodas nepasikartojo. Mažųjų Europos valstybių likimai buvo sprendžiami nedalyvaujant mažųjų tautų atstovams. Jų likimą sprendė didžiosios valstybės Teherane, Jaltoje ir Potsdame. Jos kentė kruviną Stalino režimą, kuris pasižymėjo represijomis ir teroru. Prašyčiau suvokti, kad mažos valstybės nukentėjo nuo didelių. Mes turime suvokti, kokį baisų palikimą gavome iš komunistinio totalitarinio režimo. Tikslaus nužudytųjų skaičiaus turbūt niekada nesužinosime.

Latvių kalba pamažu buvo eliminuojama iš viešojo gyvenimo. Į Latvija buvo perkelta daug rusakalbių gyventojų, kariškių šeimų, jų draugų. 1989 metais atlikta gyventojų registracija parodė klaikią padėtį. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Latvijoje gyveno per 2,5 milijono latvių, 1935 metais- 77 procentai, 1939 metais - 62 procentai, 1979 metais - 56 procentai, 1989 metais - 52 procentai latvių. Panašūs skaičiai buvo ir miestuose. Taigi 1987 metais latvių Rygoje liko 36,5 procento, Daugpilyje - 13, Jelgavoje - 49, Ventspilyje - 43 ir Rezeknėje - 37 procentai. Latviai nesudarė nė 50 procentų gyventojų. Ar yra kita valstybė, turinti tokią nacionalinę gyventojų sudėtį? Mums iškilo reali grėsmė išnykti, netgi sunku nusakyti tokių nusikaltimų pavojingumą ir žiaurumą. Pasaulis nežino kito tokio režimo. Genocido aukų šauksmas neleidžia dovanoti įvykdytų nusikaltimų ateinančių kartų dėlei. Perduodu Tribunolui savo kaltinamąją išvadą, jos originalą anglų kalba bei vertimą į rusų kalbą. Ir dar norėčiau pasakyti, jog noriu pareikšti prašymą Tribunolui.

Teisėjas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva):

Ar kaltintojas mano, kad 1944 m. 250 tūkstančių žmonių pasitraukimas į Vakarus - tai irgi yra komunistinio režimo pasekmė?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Taip, kaltinamajame akte nurodyti tikslūs skaičiai, tačiau savo trumpo pasisakymo metu nespėjau jų perskaityti. Žmones buvo priversti palikti Latviją, nes buvo reali jų sunaikinimo arba ištrėmimo į koncentracijos lagerius grėsmė. Jų atžvilgiu buvo vykdoma genocido politika. Taigi su šiais nusikalstamais veiksmais juos sieja tiesioginis priežasties ir pasekmės ryšys.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar laikotės tik tarptautinio genocido apibrėžimo, ar Jūsų mokslininkai nepadarė savų išvadų?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Mūsų istorikai labai mums padėjo tiriant dokumentus, bet nustatyti, kas yra genocidas, yra tarptautinis reikalas. Reikia viską susieti bendra grandine. Istorikams nebereikia tirti, jie nustato faktus, o juos vertina teisininkai, vadovaudamiesi galiojančiais įstatymais.

Tribunolo Pirmininkas:

Genocido sąvoką mes gerai suprantame, ir šį reiškinį gali įvertinti tik teisininkai su istorikų pagalba. Sakykite, ar Jūs turėjote savo šalyje genocido apibrėžimą, arba kas sudaro genocido nusikaltimo sudėtį?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Mes, dirbdami nuo 1993 m., iškėlėme nemažai baudžiamųjų bylų. Daug tų bylų buvo išnagrinėta teisme. Taigi mes jau turime teisinį precedentą. Mūsų tikslas nebuvo pateikti genocido sąvokos apibrėžimą, nes jis yra duotas tarptautinėje teisėje ir mums nereikia nieko daugiau kurti. Aš žinau, kad yra tam tikrų visuomenės sluoksnių, kurie norėtų tą tarptautinės teisės apibrėžimą atmesti, kad būtų galima pakeisti jo esmę. Tačiau mes tam priešinamės, ir jeigu Jūs turite kokių nors problemų, tai mes pasiryžę su Jumis bendradarbiauti ir kartu įvertinti genocido nusikaltimus.

Tribunolo Pirmininkas:

Kiek Latvijoje baigtų genocidu kaltinamų asmenų bylų? Lietuvoje, kaip žinote, kol kas baigta nuteisiant kaltininkus tik viena byla. Kiti dar nenuteisti.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Aš, kaip nusikaltimų tyrimo skyriaus vadovas, dirbu Generalinėje prokuratūroje, tiksliau - dirbau iki pernai metų liepos mėnesio. Jeigu norite, galiu pateikti tikslius duomenis, nes dirbau atsakingoje už tai įstaigoje. Galiu pasakyti, kad baudžiamojon atsakomybėn buvo patrauktas Alfons Noviks. Jam buvo paskirtas nuosprendis kalėti iki gyvos galvos. Aukščiausiasis teismas apskųsto nuosprendžio nepanaikino.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, ar išduoda kaltinamus genocidu asmenis kitos šalys, jeigu jie yra kur nors pabėgę?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Ačiū už tokį gerą klausimą. Mes turime vieną baudžiamąją bylą, kurioje nustatyta, kad buvęs čekistas ir KGB darbuotojas Janis Dzintars paskelbus Latvijos nepriklausomybę pabėgo į Rusiją, ten ir gyvena, netgi užsiima tam tikra propaganda. Mes nusiuntėme paklausimą į Rusiją, bet atsakymo negavome, nors praėjo jau keleri metai. Iš to galima daryti išvadą, kad Rusija neketina išduoti mums kaltinamojo.

Kitas atvejis - tai iškelta baudžiamoji byla buvusiam valstybės saugumo liaudies komisarui Simonui Šustins. Mes kreipėmės į Interpolą, kad mums padėtų jį rasti. Taip pat kreipėmės ir į Rusiją, nurodėme netgi adresą, kur jis kažkada gyveno - Leningrado sritis, Kolbino miestas. Gavome Rusijos Interpolo skyriaus atsakymą, kad toks asmuo ten negyveno, negyvena ir jo gyvenamoji vieta nežinoma. Tačiau, kai aš nusiunčiau Interpolui asmeniškai Šustins parašyto laiško kopiją, tuomet gavome pakartotiną Rusijos atsakymą: taip, toks asmuo gyveno, tačiau jau yra miręs. Taigi mes buvome priversti baudžiamąją bylą nutraukti.

Tribunolo Pirmininkas:

Gal kaltintojai turi klausimų? Gynyba gal turi klausimų? Prašom.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ar nemanote, kad XIV amžiuje vykdytas lietuvių ir latvių tautų genocidas taip pat gali būti pasmerktas? Ir ar nemanote, kad Tribunolą galima surengti krikščionybei?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Visoje mūsų epochos istorijoje, vaizdžiai kalbant, jeigu žiūrime atgal, atsigręžiame į mūsų praeitį, tai matome, kad buvo nemaža imperijų, įgyvendinusių genocidą savo kaimyninių šalių atžvilgiu. Žinoma, mes galime įvertinti tuos nusikalstamus veiksmus kaip genocidą ar kaip kitaip, tačiau nėra prasmės nagrinėti tai, kas buvo jau labai seniai. Tuo labiau dabar skelbti tuos veiksmus genocidu šių tautų atžvilgiu. Pirmasis Rusijos imperatorius Petras Pirmasis, prakirtęs jai langą į Europą, užkariaudamas Latviją, Suomiją taip pat vykdė genocidą, viską aplink degino, naikino. Betgi mes nereiškiame kaltinimų Petrui Pirmajam ir jo vadams. Tad kalbėkime apie asmenis, įvykdžiusius genocido nusikaltimą visai neseniai. Beje, kai kuriose šalyse genocidas vykdomas ir dabar.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ar skiriate komunizmo nusikaltėlius ir komunizmo ideologiją kaip visiškai nesuderinamus dalykus?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Nusikaltimas ir ideologija. Taip, manyčiau, kad ideologija yra filosofinio pobūdžio klausimas, ideologija yra viena, bet remiantis šia ideologija daromi nusikaltimai. Ir, sakykime, komunizmo ideologija iš esmės yra veidmainiška: ji žada rojaus gyvenimą žemėje, o faktiškai vykdo masinį gyventojų genocidą. Kenčia žmonės, kuriuos vadina kontrrevoliucionieriais, pavojingais elementais, liaudies priešais ir taip toliau. Taigi galima suvokti, kas yra ideologija, o kas yra politika.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Kokia ideologija - nacizmas ar komunizmas išnaikino Amerikos gyventojus indėnus?

Tribunolo Pirmininkas:

Į šitą klausimą galite ir neatsakyti. Teisėjų kolegija pasitarusi šį klausimą atmeta. Prašom, daugiau turite klausimų?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Ačiū. Atleiskite...

Tribunolo Pirmininkas:

Dar kartą sakau, kad į šį klausimą galite neatsakyti, kadangi tai nėra mūsų nagrinėjimo dalykas. Gynyba, turite klausimų? Neturite. Niekas neturi klausimų. Labai ačiū. Dėkojame už tokius išsamius Jūsų paaiškinimus.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Prašau atleisti, aš turiu prašymą.

Tribunolo Pirmininkas:

Proceso dalyvis, tarp jų ir kaltintojas, turi teisę pareikšti Tribunolui savo prašymus. Taigi Jūsų prašymo klausome.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Ačiū. Jūsų Ekscelencija, norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į vieną dokumentą, kuris daug ką pasako. Privatus asmuo iš Latvijos, Kuržemės rajono, atsiuntė man laišką po to, kai išspausdinau viename mūsų centrinių laikraščių straipsnį „Kam priklauso tiesa?" Tai buvo tarsi atsakas į vieno mūsų visuomenės veikėjo aiškiai prokomunistinę nuomonę. Tada į mane žmonės dažnai kreipdavosi šiuo klausimu. Ir štai gavau tokį laišką - čia yra žemėlapio kopija, ir aš paprašyčiau dėmesio. Žemėlapis pagamintas, kaip čia yra parašyta, 1936 m., išleistas 1938 m. Tai yra Latvijos ir Estijos vietovių smulkus žemėlapis. Šitame žemėlapyje pažymėta Latvijos TSR ir Estijos TSR. Aš laikau šį dokumentą įrodymu, kad Sovietų Sąjungoje egzistavo nusikalstamas suokalbis, kuriuo buvo siekiama užgrobti šias šalis. Jeigu Jūs tokio dokumento neturite, prašome jį išnagrinėti. Galite pasidaryti kopiją. O tas laiškas, kurį aš

minėjau, jeigu teismas manys, kad tas dokumentas yra svarbus, bus išverstas į rusų, anglų, o gal net ir į lietuvių kalbas, jeigu garbusis Tribunolas norės jį pridėti prie dokumentų.

Tribunolo Pirmininkas:

Gerbiamasis pranešėjau, matau, kad šis dokumentas yra patvirtintas Latvijos Generalinės prokuratūros? Ar taip?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Taip, patvirtintas Generalines prokuratūros antspaudu, kuris rodo, kad tas dokumentas buvo patekęs į prokuratūrą, bet adresuotas man.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Kolegija pasitarusi nutarė šį dokumentą pridėti prie Tribunolo bylos. Ačiū Jums. Gerbiamoji kaltintoja, prašom, koks Jūsų prašymas?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau dabar išklausyti liudytojo iš Ukrainos, Jevgenij Proniuk, kuris turi vykti į Kongresą skaityti pranešimo. Jo dabar laukia transportas, nes Kongrese skaito pranešimą ne eiles tvarka. Be to, salėje yra invalidas, nukentėjęs nuo komunistinio režimo, Vincas Grinkus, kurį prašyčiau pripažinti nukentėjusiuoju ir taip pat ne eilės tvarka išklausyti jo parodymų.

Tribunolo Pirmininkas:

Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, ką galės paaiškinti Vincas Grinkus?

Vyriausioji kaltintoja:

Jis pats yra sužalotas ir žino faktų apie masines žudynes. Jis yra invalido vežimėlyje. Galės paaiškinti apie tai, ką jis matė ir patyrė. Manau, kad jis yra nukentėjęs ir tam tikrų įvykių liudytojas.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutarė apklausti liudytoją Jevgenij Proniuk, po to išspręsti klausimą dėl Vinco Grinkaus pripažinimo nukentėjusiuoju. Tad prašom liudytoją į tribūną. Tuo pačiu, gerbiamieji liudytojai ir nukentėjusieji, labai prašom laikytis reglamento. Mes norime pirmiausia apklausti atvykusius iš kitų šalių žmones, kad jiems nereikėtų išvažiuoti neapklaustiems.

Liudytojas Jevgenij Proniuk (Ukraina):

Gerbiamasis Tribunolo Pirmininke, aš norėčiau papasakoti ir liudyti apie komunizmo režimo nusikaltimus Ukrainoje, apie tikinčiųjų ir dvasininkijos persekiojimus. Ir antras klausimas - tai persekiojimai už politines pažiūras. Aš pats esu du kartus nukentėjęs nuo komunistinio režimo: 1947 m. mūsų šeima buvo deportuota į Kazachiją, o 1972-1984 m. kalėjau apkaltintas antisovietine propaganda. Dabar naujoji Ukrainos valstybė mane reabilitavo, panaikindama ir deportaciją, ir teistumą.

Ukrainos tautoje krikščionybė turėjo gilias tradicijas. Nuo pat savo veiklos pradžios komunistinis režimas paskelbė karą dvasininkų luomui. Kijevo užėmimas pasižymėjo daugumos dvasininkijos iššudymu. Žinomame Lazanio procese buvo paskelbta, kad „čeką" viršininko įsakymu Poltavoje buvo nužudyta 18 vienuolių. O Černigove archijerejus buvo gyvas nuskalpuotas. Tokie žiaurūs susidorojimai buvo gana dažni. 1929 m. balandį krikščioniška veikla buvo pripažinta nusikalstama ir paskelbta už įstatymo ribų. Cerkvė buvo paskelbta antisovietinės veiklos prieglobsčiu.

Žiauriai buvo susidorota su 1921 m. atkurta Ukrainos autokefaline cerkve. Beveik visi jos hierarchai ir metropolitai kartu su 10 657 dvasininkais ir vyskupais buvo suimti, kankinti ir sušaudyti. 1927 m. Ukrainos KP CK nutarimu Romos katalikų bažnyčia buvo pripažinta sovietinės liaudies priešu. Ir jeigu prieš tai Ukrainoje buvo 700 000 katalikų, tai po komunistų valdžios įsigalėjimo dauguma katalikų dvasininkų buvo apkaltinti šnipinėjimu arba antisovietine propaganda ir represuoti. Bažnyčios buvo uždarytos visoje Ukrainoje, net ir tokios žinomos kaip šv. Aleksandro bažnyčia ir kitos. Jau 1945 m. katalikų bažnyčia buvo paskelbta Vatikano agentų ir fašistų atstove. 1946 m. įvyko vadinamasis Lvovo soboras, kuris panaikino 1596 m. Brastos uniją. Beveik visi vyskupai buvo represuoti, o tie, kurie liko gyvi, išliko katalikais, tęsė veiklą nelegaliai. Jie buvo suiminėjami, visaip persekiojami ir tremiami. Ukrainoje buvo sunaikinta daug nacionalinių istorijos paminklų. Buvo grobstomos ir griaunamos tiek bažnyčios, tiek ir sinagogos bei mečetės. Tarp jų ir tarptautinės reikšmės paminklai. 1935 m. sugriautas XI a. pastatytas Michailo soboras, XII a. Višegrado vienuolynas, Pečioros Lauros soboras. Buvo sunaikinta tūkstančiai knygų bei ikonų.

Taip pat norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į tuos nusikaltimus, kurie padaryti pažeidžiant žmogaus teises. Tai žmonių persekiojimai ideologiniu, politiniu, religiniu ir kitokiu pagrindu. Tas, kas nesilaikė komunistinės ideologijos, buvo persekiojamas iki 1990 m. Tokia veikla buvo kvalifikuojama kaip antisovietine propaganda, o žmonės paskelbti buržuazinės ideologijos atstovais, vidaus migrantais. Taip mes buvom pavadinti ir mane taip vadino - „vidaus migrantas" ir „antisovietinis elementas". Ir, aišku, aš buvau buržuazinis nacionalistas. Laisvamaniai ir tautinių tradicijų, tautinės kultūros gynėjai buvo išvaryti iš mokslo įstaigų, iš pagrindinių didelių miestų. Jie buvo areštuojami, tremiami, įkalinami ir uždaromi į psichiatrines klinikas. Ir tai buvo vienas iš didžiausių nusikaltimų, kai visiškai sveiki žmonės buvo uždaromi į psichiatrines klinikas. Pas mus yra pora dešimčių žmonių, kurie kaip tik ir bu-

vo tokioje klinikoje. Ne visi jie ten pateko pagal teismo nuosprendį. Daug jų ten pateko pagal sričių partijos komitetų, GPU ir kitu represinių organų nutarimus.

Ypač plačiai vykdytos represijos prieš inteligentiją. Upersko ir Mordovijos lageriuose kalėjo tūkstančiai ukrainiečių rašytojų, poetų ir kitų inteligentijos veikėjų. Aš Jums viso sąrašo dabar neminėsiu. Tik norėčiau pasakyti, kad šiame Kongrese dalyvauja keturi ukrainiečių politiniai kaliniai: ponai Nina Vircenko, Mykolą Kulčinsky, Levko Lukjanenko ir aš, Jevgenij Proniuk. Kalėdami toli nuo savo tėvynės žuvo Vasilij Tichy, literatas Jurij Litvin, rašytojas Valerij Martin, ir daug kitų rašytojų bei vertėjų. Sunku suskaičiuoti visas aukas. Jie ten žuvo tik dėl to, kad turėjo savo požiūrį, savo realybes viziją, kuri visiškai nesutapdavo su komunistine ideologija. Dėl to jie ir buvo persekiojami.

Mes manome, kad tie, kurie padarė šiuos nusikaltimus, dabar turi stoti prieš tarptautinį teismą ir atsakyti. Tai SSKP vadovybė, Ukrainos komunistų partijos vadovybė, KGB, MGB ir kiti represiniai organai. Neturi išvengti atsakomybės ir tie organai, tie darbuotojai, kurie savo veiksmais leido vykti sadizmui, kankinimams ir kitokiam smurtui. Ukrainoje šis Kongresas sukėlė labai didelį susidomėjimą ir patraukė dėmesį. Ir mes tikimės, kad Vilniaus Kongresas padarys didelį žingsnį į priekį ir įvyks baudžiamasis komunistinio režimo vertinimo procesas, kuris bus pavadintas „Niurnbergas 2". Mes norėsime savo parodymus duoti teismui.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už paaiškinimą. Gal, Tribunolo nariai ar proceso dalyviai, turite klausimų? Prašom, jeigu turite, klausti.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau pasakyti apie religinių grupių naikinimą Ukrainoje, bažnyčių sprogdinimą. Ar yra Ukrainoje nuteistų asmenų už religinių grupių naikinimą, už genocido vykdymą?

Liudytojas Jevgenij Proniuk (Ukraina):

Pirmiausia buvo deportuoti dvasininkai. Prieš genocido vykdytojus, deja, Ukrainoje tokie procesai nevyko. Nepasiekėme, kad kalti atsakytų už savo nusikaltimus. Tie, kas persekiojo dvasininkus ir kitus žmones, kol kas nėra atsakę už nusikaltimus. Aš manau, kad Vilniaus Tribunolas tikrai padės mums patraukti baudžiamojon atsakomybėn nusikaltėlius. O faktų mes turime pakankamai.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašau Vincą Grinkų pripažinti nukentėjusiuoju, nes jis tapo invalidu dėl jam padarytų sužalojimų.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Ar gynyba sutinkate, kad Vincas Grinkus būtų pripažintas nukentėjusiuoju ir apklaustas Tribunolo? Gynyba neprieštarauja.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas, pasitaręs vietoje, pripažįsta Vincą Grinkų nukentėjusiuoju ir prašo jo duoti paaiškinimą. Prašom.

Nukentėjusysis Vincas Grinkus (Lietuva):

Aš iš kaimo, kaimietis, išsilavinimas tik 4 skyriai. Mačiau 1941 m. rusų žiaurumus Panevėžyje, kai mano dėdė sėdėjo kalėjime. Tuos 27 lavonus mes pašarvojome. Atėjus antrajai sovietinei okupacijai, aš išėjau pas partizanus. Tenai iki 1948 m. partizanavau „Vyčio"apygardos 13-me būryje. 1948 m. mane trečiąsyk sužeidė ir sulaužė kairės rankos kaulus. Tačiau vyrai mane vis tiek išnešė iš kautynių. Pradžioje gydžiausi Panevėžyje, paskui išvežė į Vilnių. Čia chirurgas profesorius Norkūnas savo kambaryje mane slaptai operavo, ranka buvo sugipsuota. Po kurio laiko ranka jau buvo apgijus, bet draugas Kaune per tardymus neišlaikė ir mane išdavė. Mane areštavo ir išsiuntė tardyti. Tardytojai tuo metu buvo labai žiaurūs, jie mane mušė, sudaužė sužeistos rankos gipsą. Ir štai ranka iki šiolei maskatuoja. Niekas jos nepagydė. Sulaužė ranką ir nuteisė 25 metams. Paskiau mane vežė į Tolimuosius Rytus, į Magadaną. Ten į laivą manęs kaip invalido nepriėmė, grąžino. Irkutsko srities Rešoto lageryje išbuvau 10 metų, Chabarovske metus ir 4 metus kalėjime Mordovijoje. Paskiau mane išleido.

Man buvo labai skaudu. 1950 m. iš kalėjusių Rešoto lageryje surinko berankius į didelę brigadą ir ją pavadino „rankine vežėčia". Mus pakinkė po 6 į ratus ir aš beveik 3 metus traukiau „arkliu" - žiemą roges, o vasarą - ratus. Po Stalino mirties mane jau iškinkė. Šis darbas man buvo sunkiausias ir žiauriausias dalykas. Lageris visada buvo lageriu. Mes sunkiai dirbome, badavome, daug mūsų mirė. Paskiau sunkių darbų man negalėjo pritaikyti, nes buvau su viena ranka. Todėl pjaudavau malkas, dirbdavau įvairius kitus darbus. Genocido vykdytojų padaryti nusikaltimai man kelia didelį pasipiktinimą.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolo nariai, gal turite klausimų?

Teisėjas Aivars Liudvigs (Latvija):

Kaip Jūs gyvenate dabar, kokį statusą Jums suteikė Lietuvos valstybė dabar, kokia Jūsų oficiali padėtis? *

Nukentėjusysis Vincas Grinkus (Lietuva):

Aš turiu dabar kario savanorio statusą. Gaunu valstybinę pensiją, gyvenu vienas, žmona mirusi. Turiu vieną dukrą, ji gyvena atskirai. Šei-

ma buvo išvežta 1945 m. rugpjūčio 2 d. Paskui mama su sese pabėgo, vėliau jas suėmė. Jos sėdėjo kalėjime: mama 3 metus, o sesuo - 5 metus. Vėliau jas ištrėmė dar kartą. 1958 m. jos sugrįžo, bet ūkio, žinoma, neatgavo, nieko neatgavo. Taip pakiemiais ir mirė, viena ir kita.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Ar turite dar kas klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Aš norėčiau paprašyti, kad Jūs aiškiau teisėjams paaiškintumėte, kaip Jūs dirbote „arkliais", po kiek valandų ir kaip Jūs roges, vežimus tąsydavote?

Nukentėjusysis Vincas Grinkus (Lietuva):

Paprastai lageryje vežimus tąsydavome 10 valandų.

Darbas nenutrūkdavo: vasarą 11 valandų, o žiemą - 10. Būdavo viena pertrauka pietums. Vežiodavome visą laiką, tai malkas, tai kitus krovinius. Nebuvo nei arklių, nei mašinų tuose invalidų lageriuose, viskame juos pakeisti turėjome mes. Tualetus išvežti, produktus iš stoties parvežti ir kt. Mus sukinkydavo po šešis, žinoma, kokią toną mes patraukdavome. Juk visi jauni vyrai buvome, nors, kaip sako, svyruojantys, nusilpę, bet veždavome ir veždavome. Žinoma, drausmė buvo žiauri, bet mes išsilaikėme. Vienas kitas iš mūsų mirė, tačiau Lietuvoje ir dabar dar gyvena kai kas iš tų „arklių". Vienas toks gyvena Klaipėdoje, yra baigęs universitetą, tiesa, tuomet jis buvo jaunesnis už mus.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar turite kas nors iš proceso dalyvių klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Tos masinės žudynės. Kada ir kas buvo nužudyta, gal galite paaiškinti teisėjams?

Nukentėjusysis Vincas Grinkus (Lietuva):

Kai vokiečiai užėmė Panevėžį 1941 m. birželio 26 d, mano dėdė sėdėjo Panevėžio kalėjime. Nuvažiavome su broliu į Panevėžį ieškoti dėdės. Žinojome, kad jis dar yra Panevėžio kalėjime. Sekmadienį prasidėjo karas, pirmadienį vakare kalėjimas evakuavosi. Mes atkasėme vieną duobę cukraus fabrike ir radome 10 lavonų, kitoje duobėje - 12 lavonų. Dar 5 atvežėme iš saugumo. Trys iš jų buvo gydytojai, chirurgai: Dubonis, Žemgulis ir Mačiūnas, taip pat medicinos seselė. Jie buvo saugumiečių sušaudyti, subadyti, nužudyti. Mačiuliui ties ausimi buvo įkaltos į galvą žirklės ir neištrauktos. Šeštadienį mes plovėme ir valėme 27 lavonus. Aš vis ieškojau savo dėdės. 27 karstus sekmadienį ir palaidojome. Buvo iškilmingos laidotuvės. Tas didžiausias pasibaisėjimas man buvo komunistinio režimo supratimo pradžia.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar dar proceso dalyviai turite klausimų? Jeigu klausimų niekas neturi, tai labai ačiū už suteiktą mums informaciją. Dėkojame Jums. Dabar norėtų pateikti Tribunolui medžiagą Arimantas Dumčius. Prašom į tribūną.

Liudytojas Arimantas Dumčius (Lietuva):

Aš esu Lietuvos politinių kalinių sąjungos atstovas ir narys, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos pirmininkas, 1941 m. birželio tremtinys. Mes, keli čia esantys, norėtume įteikti garbingajam Tribunolui mūsų, išlikusių gyvų 1941-1953 m. tremtinių ir politinių kalinių juridiškai patvirtintus liudijimus, kuriuose yra per 5 000 parašų, kad Lietuvoje buvo vykdomas genocidas. Štai čia yra viena iš tų dviejų knygų su minėtais parašais. Aš ją rodau. Į šių žmonių likimus panašus ir mano šeimos, artimų giminių likimas. 1941 m. buvo represuotos mano ir mano žmonos šeimos iš Kauno. O pokario metais dar 4 artimų giminių šeimos. Iš viso 17 žmonių. Tarp jų buvo ir vienas kunigas. Tremtyje žuvo mano tėvas, Kauno savivaldybės grandmajoras Stasys Dumčius, kuriam 1942 m. kartu su jo likimo draugais, 13 žmonių, buvo neteisėtai sukurpta byla Archangelsko srityje Upsaozioro archipelage, kad jie su pabaltijiečiais rengė sukilimą. Visi jie buvo sušaudyti, o mano tėvas mirė badu likus 7 dienoms iki mirties nuosprendžio įvykdymo. Šiandien jų likimas yra aprašytas Stasio Remeikio knygoje „Traukinys eina į amžinastį", kurią vėliau aš pristatysiu Tribunolui. Turiu pasakyti, kad šios knygos autorius, kuris vienintelis liko gyvas, mirė 1992 m. Santariškėse ant mano rankų. Mano tėvas, dar būdamas gyvas, išgelbėjo Stasį Remeikį, išmestą kaip negyvėlį į lavoninę. Tremtyje mirė iš bado mūsų senelis, mano 2 metukų pusbrolis Dumčiukas ir mano auklė, kurią radau negyvą 1945 m.. Ji gulėjo stepėje iškastoje žeminėje, vandenyje.

Šitoje lietuvių kolonijoje išlikau vienintelis vaikas, nors man teko du kartus gulėti „ant lentos". Liko 5-9 metais vyresni už mane vaikai. Ten maitinomės paplotėliais laukinių avižų, kurios buvo žiemą neretai sumaišomos su pjuvenomis, o pavasarį ir vasaros pradžioje aš buvau pagrindinis švilpikų medžiotojas stepėje, kad galėtumėme išmaitinti lietuvių koloniją. Kai mano giminės grįžo atgal, tai 3 tėviškių mes neberadome - jos buvo sunaikintos, o daugeliui mano giminaičių neleido gyventi Lietuvoje. Todėl didelė jų dalis apsigyveno Latvijoje. Ten mirė mano dėdė ir kiti.

Leiskite man, dirbančiam žmogaus teisių srityje, paaiškinti, kadangi mano likimo broliai čia parašė apie komunistinį genocidą, kurį jie iškentėjo. Mes jį suprantame kaip fizinį susidorojimą, kai naikinami ki-

taip galvojantys, skelbiant juos liaudies priešais, nacionalistais, kontrrevoliucionieriais, buožėmis. Buvo propaguojamas klasių kovos principas, sudaręs komunistinės ideologijos pagrindą. Bent mums, lietuviams, komunistinis teroras pirmiausia buvo pritaikomas labiausiai išsilavinusioms gyventojų grupėms sunaikinti. Ypač žiauri sovietinio genocido pradžia 1940-1941 m. Aš pridėsiu šį lankstinuką. Tada buvo represuotas 30 461 asmuo. Ištremta 13 218, iš jų 18 % mirė, o 42 % likimas nežinomas. Suimta 10 845, iš jų 27,4 % žuvo, o 61, 3 % likimas nežinomas.

Gerbiamasis Tribunole. Prašome panaudoti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vardynus, kuriuose yra suregistruoti visi nukentėję asmenys. Tai buvo tautos genocidas, kai verčiama pripažinti komunistinę ideologiją, siekiama išstumti lietuvių kalbą. Tai ir materialinis, kultūrinis genocidas - buvo grobiamos vertybės, naikinama kultūra. Visus šiuos nusikaltimus reikia įvardyti komunistiniu genocidu. Formuluojant genocido sąvoką reikėtų pridurti ir socialinių gyventojų grupių naikinimą. Prašau pridėti prie Tribunolo medžiagos ir mūsų įteikiamą dokumentaciją.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums. Tribunolas pasitaręs nutarė Jūsų dokumentus pridėti prie Tribunole esančios medžiagos.

Teisėja Lynette Andresen (Kanada):

Aš turiu klausimą liudytojui.

Tribunolo Pirmininkas:

Prašom.

Teisėja Lynette Andresen (Kanada):

Rytoj baigiasi Kongresas, mūsų posėdis. Ką Jūs rekomenduojate, rekomenduotumėte, kas turėtų vykti toliau?

Liudytojas Arimantas Dumčius (Lietuva):

Kaip elgtis? Aš manyčiau, kad aš kai ką jau pasakiau savo kalboje. Lietuvoje nukentėjusiųjų sąrašuose yra apie 700 000 žmonių. Parodymus davė per 7 000. Aš manau, kad Lietuva juridine prasme yra parengusi komunistinio genocido įstatyminę bazę. Šiandien dar nedrąsiai padaryti pirmieji žingsniai Lietuvoje pasmerkiant arba net nuteisiant genocido vykdytojus. Ką reikia mums daryti tarptautinėje plotmėje? Aš manyčiau, kad paskutinis Romos kongresas dėl komunistinės ideologijos formulavimo jau nubrėžė gaires, kurios leis pataisyti JTO Generalinės asamblėjos 1948 m. supaprastintą genocido sąvoką ir grįžti prie Lemkino 1945 m. toje pačioje JTO pasiūlytos sąvokos. Jūs žinote, kad 1948 m., kai buvo priimtos sovietinės respublikos į JTO, o Sovietų Sąjunga buvo tiesioginė genocido vykdytoja, tai ji specialiai sąmoningai

supaprastino genocido sąvoką. Reikia grįžti prie pirminės jo sąvokos. Mūsų Tribunolas turi pranešti visų šalių vyriausybėms, parlamentams ir aukščiausiems JTO vadovams šiuos pasiūlymus. Jeigu šie pasiūlymai būtų nepriimami, tai mes turėtume oficialiai kreiptis į Tarptautinį Hagos Tribunolą dėl genocido sąvokos tobulinimo.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar proceso dalyviai turi klausimų? Kaltintojai? Neturite. Gynyba? Neturite. Ačiū. Dabar prašytume pateikti dokumentus, jeigu turi, gerbiamąjį Romualdą Zubiną.

Nukentėjusysis Romualdas Zubinas (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, esu 1941m. tremtinys. Buvau ištremtas, kartu su mama ir dviem broliais. Iš mūsų šeimos žuvo tik tėvelis. Bet jis buvo su kaliniais areštuotas 1941 m., o 1942 m. sušaudytas. Mano senelis, tėvelio tėvas, 1941 m. buvo ištremtas į Sibirą ir atgal negrįžo. Dingo nežinia kur. Iš mūsų šeimos dar mano tėvelio sesuo su trimis vaikais 1948 m. buvo išvežta į Sibirą, o grįžo, amžiną atilsį, tik teta. Iš mūsų šeimos 5 mamos broliai ir 2 tėvelio broliai pasitraukė į Vakarus. Tai buvo komunizmo aukos, taip pat kaip mes buvome Sibire. Kadangi mes buvome ištremti, tarp jų ir aš su mama, kaip socialiai pavojingi visuomenei asmenys, todėl manyčiau, kad 1941 m. tremtiniai turėtų būti traktuojami kaip politiniai kaliniai. Nors buvau tik trejų metukų, bet buvau socialiai pavojingas. Manau, kad komunizmą mes turėtumėme traktuoti kaip didžiulį nusikaltimą, didesnį negu fašizmas. Gerbiamąjį Tribunolą prašyčiau tai įvertinti ir ateityje traktuoti, kad komunizmas buvo didžiausias nusikaltimas žmonijai.

Tribunolo Pirmininkas:

Jūs žadėjote pateikti Tribunolui dokumentus. Sakykite, kokius dokumentus norite pateikti Tribunolui?

Nukentėjusysis Romualdas Zubinas (Lietuva):

Noriu pateikti iš mamos bylos keletą lapų, kurie buvo rasti Lietuvos archyve, ir iš tėvelio bylos, saugomos KGB archyve.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, ar šie dokumentai kieno nors patvirtinti?

Nukentėjusysis Romualdas Zubinas (Lietuva):

Taip, yra archyvo patvirtinti.

Tribunolo Pirmininkas:

Dokumentai priimami.

Vyriausioji kaltintoja:

Aš prašyčiau pridėti prie bylos Tuskulėnų masinės kapavietės tyrimų ataskaitos santrauką. Gerbiamieji ekspertai išvyko, nebesitikėdami

būti išklausyti. Tačiau masinių žudynių palaikų tyrimų Tuskulėnuose, kur buvo ištirti 706 nukankintų žmonių palaikai, santrauka yra iliustruota nuotraukomis, dokumentine medžiaga. Ji turi labai svarbią įrodomąją reikšmę apie 1944-1947 m. Vilniaus miesto Tuskulėnų dvaro teritorijoje įvykdytas žudynes. Tarp kitų nužudytųjų šioje kapavietėje identifikuoti ir vyskupo Vincento Borisevičiaus palaikai. Taip pat prašyčiau pridėti prie bylos Marijampolės rajono apylinkės prokuratūros pažymą, kurioje yra nurodyta apie 30 beginklių žmonių sunaikinimą 1945 m. balandžio 12-13 d. Marijampolės rajone. Pažymoje nurodyta nužudytųjų amžius ir pavardės.

Taip pat prašyčiau pridėti prie bylos žmonių, nukentėjusių nuo komunistinio režimo, rašytinius parodymus. Tribunolas, priimdamas sprendimus, galės susipažinti su tų asmenų parodymais. Taip pat prašyčiau labai trumpai suteikti žodį Povilui Vaičekauskui iš JAV, kuris pristatys Pabaltijo valstybių okupacijos tyrusios JAV kongreso komisijos ir jos vadovo Charles I. Kersteno dokumentus, apie šios komisijos darbą, okupacijos, Sovietų Sąjungos 1940 m. įvykdytos Lietuvos, Latvijos ir Estijos įvertinimą. Latvijos kaltintojo vardu prašau apklausti tris nukentėjusiuosius, kuriuos taip pat galima tapatinti ir su liudytojais. Tai Lidia Lasmane, Peteris Simsons, Ints Calitis.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar Tribunolo nariai neprieštarauja kaltintojos prašymui, kad būtų pridėti prie bylos nurodyti dokumentai? Gynyba, ar prieštarautumėte, kad būtų pridėti šie dokumentai? Neprieštaraujate. Tad Jūsų pateikti dokumentai yra pridedami. Kas dar turite dokumentų, prašome juos pateikti. Prašom nurodyti, kokį dokumentą ir kodėl prašote pridėti. Prašom kalbėti į mikrofoną.

Irena Darvydienė (Lietuva):

1996 m. vasario 11d. dokumentas, kurį aš parašiau Jo Ekscelencijai Jungtinių Tautų Organizacijos Generaliniam sekretoriui ponui Boutros Boutrosui-Ghali. Kopija nusiųsta Europos Tarybai. Aš, Irena Darvydienė, gyvenu Vilniuje, Totorių gatvėje. Gavau atsakymą tiktai iš Europos Tarybos, o iš Jungtinių Tautų Organizacijos niekas man neatsakė. Bet iš Europos Tarybos turiu dokumentą. Ir šitą dokumentą galiu Jums perduoti. Čia yra visos kopijos anglų kalba, bet esu išvertusi ir į lietuvių kalbą.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Mes Jus supratome. Kadangi niekas iš proceso dalyvių neprieštarauja, todėl dokumentai priimami. Ačiū Jums. Ar yra daugiau norinčių pateikti dokumentus? Prašom.

Birutė Kižienė (draugijos „Suvalkija" atstovė, Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji svečiai. Pagal SSRS ir Vokietijos susitarimą iš etninių lietuvių žemių per pustrečio mėnesio buvo pagal tautinį požymį prievarta iškeldinta 12 000 žmonių. Buvo suteikta SSRS pilietybė. 1944 m. grįžome, bet tuo pretekstu, kad mums buvo suteikta SSRS pilietybė, atgal mus per sieną permetė į SSRS okupuotą teritoriją. Ir dabar mes negalime grįžti į savo Suvalkų trikampį, buvusias etnines lietuvių žemes.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai atsiprašau, prašom pasakyti, kokį dokumentą norite pateikti, jo pavadinimą?

Birutė Kižienė (draugijos „Suvalkija" atstovė, Lietuva):

Konferencijos medžiagą „Molotovo-Ribentropo pakto pasekmės".

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolo nariai, ar neprieštaraujate, kad būtų pridėta prie bylos ši medžiaga? Kaltinimas? Gynyba? Prieštaravimų nėra. Prašom šį dokumentą pateikti Tribunolui.

Liudytojas Leonas Karaciejus (Lietuva):

Aš, Leonas Karaciejus, Vilniaus Sąjūdžio grupių susivienijimo „Labora" tarybos pirmininkas. Du kartus mano šeima buvo tremiama. Likimas lėmė, kad mes buvome ištremti. Visuomenė su dideliu dėmesiu laukia tarptautinio komunizmo nusikaltimų įvertinimo Kongrese ir visuomeniniame Tribunole. 36 visuomeninių organizacijų iniciatyvinė grupė šių metų birželį organizavo Kongreso ir Tribunolo palaikymo piketą ir mitingą. Mitingas priėmė 5 dokumentus: Kreipimąsi į pasaulio religijų hierarchus, Deklaraciją Kofiui Ananui ir ponui Jurai Krezovičiui, Deklaraciją Valdui Adamkui, Vytautui Landsbergiui, Andriui Kubiliui. Kreipimąsi į Valdą Adamkų, Vytautą Landsbergį, Andrių Kubilių ir Pareiškimą Lietuvos Respublikos Seimui, Teisingumo ministerijai bei Generalinei prokuratūrai.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū, labai ačiū. Jūs išvardijote dokumentus, nurodėte šaltinius, dabar prašysime Tribunolo narių, kaltinimo ir gynybos, kad spręstų, ar pridėti šiuos dokumentus prie bylos. Gerbiamieji Tribunolo nariai, ar sutinkate? Gerbiamieji kaltintojai, ar sutinkate, kad būtų pridėti šie dokumentai?

Vyriausioji kaltintoja:

Iš esmės neprieštarauju, tik manau, kad dokumentai adresuoti ne Tribunolui, o Lietuvos Respublikos vadovams. Ar yra reikalingi Tribunolui? Juk dokumentai adresuoti Lietuvos Respublikos vadovams. Palieku spręsti Jūsų nuožiūrai. Ką mano gynyba?

Liudytojas Leonas Karaciejus (Lietuva):

Aš norėčiau paaiškinti.

Tribunolo Pirmininkas:

Ką Jūs norėtumėt paaiškinti? Prašom.

Liudytojas Leonas Karaciejus (Lietuva):

Norėčiau paaiškinti, kad mitingo dalyviai priėmė prašymą, adresuotą Tarptautinio komunizmo nusikaltimų įvertinimo Kongresui ir visuomeniniam Tribunolui. Prašome šiuos dokumentus pridėti prie Kongreso ir Tribunolo dokumentų ir juos vertinti proceso ir svarstymo metu.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, Jūs adresuojate rezoliucijas atitinkamiems pareigūnams. Ar jas išsiuntėte?

Liudytojas Leonas Karaciejus (Lietuva):

Gerbiamieji Tribunolo nariai. Mes tik šiandien baigėme versti dokumentus į anglų kalbą. Dokumentai dar „šilti", bet jau sutvarkyti. Mes esame visuomeninių organizacijų atstovai, nieko neturime, tik pasišventimą Tėvynei. Užtat mes ir prašome priimti šiuos dokumentus, o rytoj jie bus įteikti adresatams arba išsiųsti atitinkamoms pasaulio organizacijoms.

Tribunolo Pirmininkas:

Pasitaręs vietoje, Tribunolas nutarė pridėti Jūsų dokumentus, prašom pateikti.

Liudytojas Leonas Karaciejus (Lietuva):

Esu širdingai dėkingas.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums. Dabar prašome Povilą Vaičekauską pateikti dokumentus.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Aš norėjau priminti Tribunolui apie tą didelį vaidmenį, kurį atliko Amerikos lietuviai Amerikos Kongrese, kada buvo svarstoma Pabaltijo užgrobimo byla vadinamoje Charles J. Kersteno komisijoje. Vykę apklausinėjimai ir duoti lietuvių parodymai yra surašyti ir išleisti atskira knyga, kuri išversta ir į lietuvių kalbą. Ją turi Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras. Jeigu ten nebūtų, mes esame pasiruošę su autoriumi arba vertėju Antanu Rudžiu pristatyti ją. Manome, kad tai yra labai svarbus dokumentas, atskleidžiantis Amerikos Kongreso darbą, tiriant komunizmo nusikaltimus. Galiu priminti gerbiamajam Tribunolui, kad čia paskelbti parodymai tokių mūsų valstybės vyrų kaip generolo Stasio Raštikio, vyskupo Vincento Brizgio, gyvo likusio Červenės liudininko kunigo Antano Petraičio. Reikšmingiausia, kad čia cituojama Juozo Sniečkaus, buvusio Lietuvos kompartijos

sekretoriaus Antano Sniečkaus brolio, motinos žodžiai. Ji prieš mirtį pasakė: „Aš prakeikiu tą dieną, kada pagimdžiau tą niekšą, kuris žudo savo tautą". Aš norėčiau, kad šitas veikalas būtų pridėtas prie bylos Amerikos lietuvių, Amerikos lietuvių tarybos, Lietuvių bendruomenės ir kitų lietuvių iniciatyva. Ačiū.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums už prašymą. Ką mano Vyriausioji kaltintoja, ar Tribunolas galėtų paprašyti Genocido centro, kad leistų pasinaudoti šiuo veikalu?

Vyriausioji kaltintoja:

Manyčiau, kad Tribunolas turėtų paprašyti Genocido centro, kad leistų pasinaudoti ne tik šiuo veikalu, bet ir kita jo fonduose sukaupta medžiaga.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar Jūs manote, kad šioje sesijoje Tribunolas galės visa tai atlikti?

Vyriausioji kaltintoja:

Manau, kad šioje sesijoje visko padaryti neįmanoma, tačiau kaltinimą galiu suformuluoti jau dabar.

Tribunolo Pirmininkas:

Palaukite, dar yra proceso dalyvių, kurie nėra apklausti. Kada apklausime, tada Jus paprašysim pasakyti prašymą. Ką galvoja gynyba, ar pridėsime paminėtą knygą, kad ją būtų galima panaudoti, sprendžiant klausimus, kurie yra pateikti Tribunolui? Neprieštaraujate. Ačiū Jums, stengsimės pasinaudoti tokia Jūsų siūloma literatūra, sprendžiant vienokius ar kitokius klausimus.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Ačiū Tribunolui, kad priėmėte tą pasiūlymą

Tribunolo Pirmininkas:

Kol kas daugiau norinčių pateikti dokumentus nėra. Tada paprašysime liudytoją įsaką Kaganą pareikšti nuomonę dėl tautų genocido.

Liudytojas Isakas Kaganas (Lietuva):

Gerbiamieji teisėjai, proceso dalyviai. Aš kalbėsiu tik apie tautinį genocidą, kuris buvo vykdomas esant komunistiniam režimui ir kuris remiasi komunistine ideologija, jeigu jų doktriną galima tokiu žodžiu pavadinti. Aš trumpinsiu savo studiją, visą jos tekstą pateiksiu gerbiamajam Tribunolui. Nesuskaičiuojamų komunistų nusikaltimų sąrašuose ypatingą vietą užima tautinis genocidas, t.y. ištisų tautų visuotinis ar dalinis naikinimas, deportavimas, jų kultūros likvidavimas, įvairiapusis diskriminavimas. Skirtingai nuo kitų genocido formų, komunistai vykdė tautinio genocido nusikaltimus ne prieš kokią nors socialinę, politinę ar

religinę grupę, bet prieš visą tautą, nepriklausomai nuo atitinkamos tautos žmonių politinių įsitikinimų, socialinio statuso bei paklusnumo režimui. Tautinis genocidas būdingas visam komunistinio režimo egzistavimo laikotarpiui, - nuo sovietinės imperijos pradžios iki S. Miloševičiaus komunistų Jugoslavijoje. Negalima pamiršti, kad ir dabar, pasauliui droviai tylint, Kinijos komunistai vykdo genocidą prieš Tibeto tautą.

Kažkodėl manoma, kad tautinis genocidas negali būti siejamas su marksistine ideologija. Galvojama, kad klasinių žudynių krikštatėvių mokymas svetimas tautų naikinimui ir tuo jis neva skiriasi nuo vokiškųjų nacistų doktrinos. Oficialioji sovietinė ideologija bei propaganda nedeklaravo tautų naikinimo. Net sovietiniam režimui būdingas antisionizmas maskuojamas kovos su kosmopolitizmu, sionizmu ar panašiais šūkiais. Bet norint šį teiginį paneigti, reikia tik giliau pažvelgti į marksizmo „klasikų" rašinius, panagrinėti jų mąstyseną. Tuomet atrasime daug tautų niekinimo (iki pat sunaikinimo), vokiškosios ksenofobijos ir antisemitizmo tezių. O juk sovietinių ir jiems kolaboravusių mokslinčių rašliavoje kiekvienas klasiko krikštatėvio samprotavimas, kad ir koks jis bebūtų nusikalstamas, pripažįstamas tiesa. O dabar pažiūrėkime, kaip klasikai vertino atskiras tautas ir kokią ateitį jie šioms tautoms pranašavo.

Grįžkime pusantro šimtmečio atgal. 1849-1850 m. Vokietijos valstybėse ir Austrijos imperijoje žlunga 1848 m. revoliucija, laimi kiek pagražintas absoliutizmas. Marksas ir Engelsas ką tik sukurpė savo pretenzingą manifestą, pasisavindami Prancūzijos revoliucijos ultrakairiųjų idėjas. Spaudoje pasirodo straipsniai: „Kova Vengrijoje", „Demokratinis panslavizmas", 1851-1852 m. Amerikoje išspausdinama nemažai straipsnių, iš kurių vienas vadinosi „Revoliucija ir kontrrevoliucija Vokietijoje". Šiuose rašiniuose vienareikšmiai ir įsakmiai teigiama, kad tautos skirstomos į revoliucines ir kontrrevoliucines. Pirmajai grupei jie priskyrė vengrus ir lenkus, antrajai - čekus, kroatus ir slovėnus. Be to, revoliucinių tautų grupei besąlygiškai priskyrė Vokietijos ir Austrijos vokiečius. „Visoms kitoms didelėms ir mažoms tautybėms ateityje teks žūti pasaulinės revoliucijos audroje. Todėl jos dabar kontrrevoliucinės".

Štai kaip paprastai tautos gali žūti. Šiame amžiuje mes to sulaukėme. O apie atskirų tautų likimus krikštatėviai rašė taip: „Šiaip jie gali toliau gyventi tik kaip sudėtinė Vokietijos dalis". Kontrrevoliucinės tautos buvo įspėjamos, kad nedrįstų grįžti atgal, tai yra atkurti savo nepriklausomybę. Sovietų komunistai, užgrobę valdžią Rusijoje, turėjo iš ko pasimokyti. Nemažai pasimokė ir iš carizmo praktikos. Pirmiausia prisisiurbė zoologinio antisemitizmo, įsisavino juodašimčių paskalas bei

žydų teisių apribojimą. Antra, paveldėjo neapykantą rusų pavergtoms musulmonų, pirmiausia Kaukazo tautoms.

Pirmuoju sovietinio režimo laikotarpiu grynas tautinis genocidas dar nebuvo vykdomas. Tada buvo sunaikinti ištisi atskirų tautų socialiniai sluoksniai. Tai ypač atsiliepė mažoms tautoms. Buvo sunaikinta beveik visa Vidurinės Azijos, Kaukazo, Pavolgio tautų neseniai atsiradusi inteligentija, jau nekalbant apie pasiturinčius asmenis ir dvasininkus. Tuo pačiu laikotarpiu buvo sukurta sąvoka „nacija priešas". Tokia „nacija priešas" tapo lenkų tauta. Tikrąjį etninį valymą sovietų režimas įvykdė 1939-1941 m. Rytų Lenkijoje, kuri atiteko sovietų imperijai po Lenkijos padalinimo drauge su hitlerine Vokietija. Iš aneksuotų sričių į Sibirą ir Kazachstaną buvo deportuoti beveik visi lenkų tautybės gyventojai. Duomenys labai įvairūs. Represuotųjų skaičius nurodomas nuo 600 000 iki 1 milijono žmonių. Užpuolus Lenkiją, sovietai paėmė į nelaisvę apie 250 000 kariškių, tarp jų 10 000 karininkų. Didelė karininkų dalis, taip pat dalis kareivių pagal 1940 m. kovo 4 d. SSKP Politbiuro nutarimą buvo sušaudyti. Didelio atgarsio sulaukė karininkų nužudymas Katynės lageryje 1940 m. pavasarį.

Kita „nacija priešas" buvo žydai. Jau sovietinio valdymo pradžioje žydai tapo kultūrinio genocido aukomis. Trečiojo dešimtmečio pirmaisiais metais buvo likviduotos žydų mokyklos, kur dėstoma hebrajų kalba, panaikintos visos tautinės organizacijos ir leidyklos. Ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje tas pats buvo padaryta su jidiš mokyklomis. Režimas dešimtmečiais persekiojo žydus, norinčius išvykti į Izraelį. Buvo sušaudyti beveik visi žymūs žydų rašytojai. Prieš Antrąjį pasaulinį karą grynai etniniu pagrindu 1937 m. buvo represuoti visi korėjiečiai, ištremti iš savo tėvynės, Tolimųjų Rytų, į Kazachstaną. Etninis valymas tęsėsi ir karui pasibaigus. Buvo išvalytas Krymas, deportavus iš ten totorius, graikus, bulgarus, net armėnus. Etniškai buvo išvalyta sovietų užgrobta Rytų Prūsija, įskaitant ir Mažąją Lietuvą.

Nuo sovietinio režimo neatsiliko ir kitų šalių komunistai. Kinijos vadeivos sistemingai naikina Tibetą. Pastarąjį dešimtmetį tautinis genocidas vykdomas buvusioje Jugoslavijoje. Kyla klausimas, kas turi atsakyti už tautinį genocidą? Tribunolas pripažino karo nusikaltėliais daugelį konkrečių asmenų, kurie organizavo, vadovavo ir vykdė nusikaltimus. Jugoslavijoje tai - diktatorius S. Miloševičius, jo artimi bendrai. Deja, suimta ir nuteista labai nedaug. Manyčiau, kad atsakomybė už tautinį genocidą tenka ir vadovaujančioms režimo institucijoms, pavyzdžiui, valdančių komunistų partijų aukščiausiems organams, politinei policijai, KGB ir jo pirmtakams, Serbijos politinei policijai ir t.t. Prašau pridėti mano kalbą prie Tribunolo medžiagos.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū už pranešimą. Tribunolo nariai, ar turėsite klausimų? Neturite. Kaltintojai, ar turėsite klausimų? Neturite. Gynyba turi klausimų. Prašom.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ar nemanote, kad komunizmas gimė anksčiau nei pats Marksas? Ir kitas klausimas būtų: kodėl Jūs atmetate demokratinio komunizmo idėją?

Liudytojas Isakas Kaganas (Lietuva):

Apie demokratinį komunizmą čia nekalbame. Komunizmas galėjo gimti ir anksčiau, jeigu mes kalbėsim apie Tomą Morą, Tomazą Kampanelą, o gal ir apie Jėzų Kristų. Bet komunistiniai režimai ne iš jų mokėsi, mokėsi tik iš Markso ir jo pasekėjų.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ar nemanote, kad reikėtų teisti marksizmą, bet ne komunizmą?

Liudytojas Isakas Kaganas (Lietuva):

Teisti reikėtų ir marksizmą, ir komunizmą. Komunizmo ideologinė išraiška nuo XIX a. antros pusės iki šių laikų yra marksizmas. Ir, beje, teroristai Lotynų Amerikoje, Peru, pavyzdžiui, „Šviečiantysis kelias" ir kiti žudikai save vadina ne komunistais, bet marksistais.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, ar Jūs pripažįstate ir kokia forma galėtumėte pripažinti, kad vis dėlto komunistinė ideologija arba doktrina egzistuoja. Ar Jūs turėtumėte kitų samprotavimų ir kitų pavadinimų jai?

Liudytojas Isakas Kaganas (Lietuva):

Manau, kad negali egzistuoti nusikalstama ideologija, todėl aš nenoriu sakyti, pavyzdžiui, nacistų ideologija ar komunistų ideologija. Tačiau visuotinai tas žodis yra pripažintas, ypač kai kalbama apie komunizmą, todėl manau, kad komunistinė ideologija yra nusikalstama.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Klausimų nėra. Pranešėjui ačiū. Prašome pateikti savo pranešimą. Dabar prašytume į tribūną liudytoją Hildą Sabbo iš Estijos. Gerbiamoji liudytoja, prašom.

Liudytoja Hilda Sabbo (Estija):

Perduodu savo knygą „Neįmanoma tylėti". Tai 4 tomų knyga, ją rašiau daug metų. Rašiau savo širdimi, savo siela, savo jėgomis. Čia yra paviešinti oficialūs dokumentai, įsakai, nutarimai, protokolai, politbiuro pranešimai, telegramos, planai - visų Sovietų Sąjungos partinių organų dokumentai. Taip pat Estijos Respublikos kompartijos dokumentai. Taigi peršasi išvada, kad komunistų partija ir Sovietų Sąjungos vyriausybė rengėsi naikinti savo šalių tautas, tarp jų ir estų tautą, ir tai

darė. Sovietų Sąjungos teritorijoje 1934 metais egzistavo 384 estų gyvenvietės. Gyventojai palaipsniui vienais ar kitais būdais buvo sunaikinti. Raudonojo teroro metu vyrai estai, vyresni nei 16 metų, buvo suimti ir mano duomenimis, 95 % jų buvo sušaudyti.

Visiškai slapti dokumentai apie represijas archyvuose iki šiol yra įslaptinti. Todėl neįmanoma nustatyti, kiek buvo sunaikinta žmonių Sovietų Sąjungoje. Tautinė literatūra taip pat buvo sunaikinta, mokytojai sušaudyti. Pamokos mokyklose vyko tik rusų kalba. Raudonasis teroras atėjo ir į mano šeimą. Kaip ir į visų kitų Rusijos estų šeimas, kurioms aš atstovauju. Aš atstovauju ir Estijai - dėl Estijos okupacijos ir karo, sunaikintų namų, trėmimų į Sibirą, į Šiaurę amžiams arba 25 metams. Toks suplanuotas naikinimas turėjo savo pasekmių. Jei anksčiau tarp Estijos gyventojų estų buvo 80,2 %, tai dabar 66,4 %. Estų liko mažiau nei milijonas. Už raudonąjį terorą, už padarytus kitose šalyse nusikaltimus komunistų partija turi būti nuteista visų nukentėjusių tautų. Priešingu atveju gali pasikartoti praeitis. Kitaip daryti negalima.

Perduodu Jums savo knygas kaip medžiagą, su kuria reikėtų susipažinti šiame Vilniaus Tribunolo teismo posėdyje. Tam, kad būtų įvertintas niūrus komunizmas. Mano dokumentuose, kurie yra sekretoriate, pateikta medžiaga ne tik apie Rusijos estus, bet ir apie visos Sovietų Sąjungos estus, taip pat apie tautas, kurios buvo prievarta prijungtos prie Sovietų Sąjungos. Tai duomenys apie Ukrainą, Baltarusiją, Moldovą. Tai duomenys apie nukentėjusius Lenkijos kariškius, apie estų karininkus, sušaudytus Rusijoje. Taip pat yra ir tokių valstybių, kaip JAV, Anglija, kur taip pat piliečiai nukentėjo. Duomenys apie Bulgariją ir apie visas kitas Sovietų Sąjungos tautas. Tai yra visiškai oficialus ir paviešintas dokumentas. Taigi yra visi duomenys apie tai, kiek gyventojų, kokių tautybių, kur ir kieno įsakymais buvo ištremti Sovietų valdžios metais. Prašyčiau Tribunolo peržiūrėti mano knygas, dabar jų yra keturios, bet ateityje jų bus septynios. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, Jūsų pateikiamos knygos atiduodamos Tribunolui ar tik jam?

Liudytoja Hilda Sabbo (Estija):

Ne, atiduodu tas knygas Tribunolui, aš būtent tam jas paruošiau. Bet tų knygų bus dar trys.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolo nariai, turite klausimų? Liudytojai? Nėra. Proceso dalyviai klausimų Jums neturi. Ar proceso dalyviai sutinka, kad pateiktos knygos būtų pridėtos prie bylos medžiagos?

Vyriausioji kaltintoja:

Norėčiau padėkoti liudytojai už tokį milžinišką darbą ir prašyčiau patenkinti prašymą dokumentus palikti Tribunolui.

Tribunolo Pirmininkas:

Ką mano gynyba? Neprieštarauja. Vyriausiasis sekretoriau, prašom parodyti pateiktas knygas.

Liudytoja Hilda Sabbo (Estija):

Prašom dar vieną knygą. Anglų kalba.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas pasitaręs nutarė pridėti prie bylos medžiagos pateiktas knygas. Labai ačiū Jums už tokius didelius darbus. Dabar dar norėtumėm apklausti nukentėjusįjį Petrą Cidziką. Kartu jis pateiks ir duomenis apie Mažojoje Lietuvoje įvykdytą genocidą.

Nukentėjusysis Petras Cidzikas (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, čia aš pateiksiu sutrumpintą variantą. Mažoji Lietuva patyrė net 4 genocidus, bet iš visų genocidų pats baisiausias buvo paskutinysis. Po Antrojo pasaulinio karo Europos viduryje buvo sunaikinta mūsų tautos dalis, sutryptas jos kultūrinis paveldas ir kraštas apgyvendintas civilizacinio suvokimo neturinčiais kolonistais. Sovietinė Mažosios Lietuvos genocido pradžia - 1944 m. spalio 16 d. Tuomet trečiasis Baltarusijos frontas, jo vadas generolas Ivanas Černiachovskis, pradėjo Karaliaučiaus krašto užėmimą. Po sėkmingos vokiečių kontratakos Gumbinės-Romintos ruože, toli nubloškus raudonuosius, išaiškėjo jų laikinai užimtoje teritorijoje įvykdytos civilių gyventojų skerdynės, moterų prievartavimai. Pasirodė, kad raudonarmiečius tam paskatino 3-jo Baltarusijos fronto vyriausias agitatorius, rašytojas Ilja Erenburgas, rašytojai Aleksejus Surkovas, Konstantinas Simonovas, Aleksejus Tolstojus. Ypač šiurkščiai nuskambėjo I.Erenburgo mėlynojo lapelio žodžiai: "Žudykite, žudykite, žudykite. Nėra nė vieno nekalto vokiečio, kalti visi, net negimę. Sekite draugo Stalino direktyva, prievartaukite vokietes, palaužkite jų nacinį išdidumą, šlovingieji ir nenugalimieji raudonarmiečiai, žudykite".

Visur, kur ėjo Baltarusijos fronto armijos kariai, dėjosi tas pats sadistiškas moterų, mergaičių ir senučių žaginimas, moterų kalimas kryžiumi prie sienų, durų, medžių, net prie plaukiančių rastų. Jas bandžiusių užstoti vyrų, net senukų korimas ar šaudymas. Siaubingi dalykai dėjosi ant užšalusių Aistmarių, kai antrojo Baltarusių fronto vadas Konstantinas Rokosovskis (31-oji armija) 1945 m. sausio 26 d. prasiveržė prie Aistmarių ties Tolkimita. Daugybė Karaliaučiaus krašto ir centrinės Ryt-

prūsių dalies civilių gyventojų bandė vieni krantu, kiti ledu trauktis prie Pyliavos uosto, iš kur vylėsi išplaukti laivais į Vokietiją. Vežimų ir rogių vilkstines, sunkvežimius 1945 m. vasario 9 d. negailestingai subombardavo rusų lėktuvai, o laivus su pabėgėliais atakavo rusų povandeniniai laivai. Iš Sembos pusiasalyje susirinkusio milijono šiaurinės Rytprūsių dalies gyventojų laivais evakuoti pavyko tik 450 000 civilių ir 140 000 vokiečių karių.

Kitos baisios masinės senelių, moterų ir vaikų žudynės buvo specialiai suorganizuotos jau karui pasibaigus, ne vieną kartą ant Kuršių marių ledo. Suvarytų žmonių tūkstantines kolonas sužvėrėjusieji nugalėtojai šaudė kulkosvaidžiais, o ledą po to sprogdino. Kaip man pasakojo Įsruties konclagerio tarnautoja Vera Nikolajevna, ankstyvą 1946 m. pavasarį buvo sušaudyti tūkstančiai išvarytų Įsruties (dabar Černiachovskas) gyventojų. Apie žudynes ant Kuršių marių ledo girdėjau ne viename Mažosios Lietuvos mieste. Sunku įsivaizduoti kokiomis kapinėmis virto Kuršių marios ir Aistmarės. Raudonąjį terorą ištverusieji Karaliaučiaus krašto gyventojai buvo renkami į Karaliaučiaus, Įsruties ir kt. koncentracijos stovyklas, kur daugelis mirė nuo bado, šalčio ir ligų. Antai Ylavos lageryje per 1945-1948 m. buvo numarinta per 10 000 žmonių. Karaliaučiaus lageryje, kuriame apie 1945 m. gegužės vidurį buvo apie 14 000 žmonių - vyrų, moterų, vaikų - tų pačių metų birželio pabaigoje liko tik apie 6 000. Kiti gulė į gilius griovius už lagerio tvoros.

Raudonasis genocidas neaplenkė ir Įsruties senelių prieglaudos.
1945 m. pavasarį joje buvo iššudyti ne tik seneliai, bet ir juos aptarnaujantis personalas. Tais pačiais metais prieglaudos patalpose buvo įsteigtas labai liūdnai pagarsėjęs psichiatrijos kalėjimas, kuriame vėliau teko kalėti lietuviams Algirdui Statkevičiui, Henrikui Klimašauskui, Algirdui Petrošiui, žinomam Krymo totorių ir ukrainiečių žmogaus teisių gynėjui generolui Piotrui Grigorenkai. Jame trejus metus kalėjau ir aš. Sovietų okupacinė valdžia pokariu vietiniams Karaliaučiaus krašto gyventojams sukūrė tikrą Osvencimą. Iš esmės buvo įvykdytas etninis Karaliaučiaus krašto gyventojų valymas. Jis baigėsi 1947-1949 metais, įvykdžius Ypatingajai Karaliaučiaus karinei apygardai 102 000 likusių gyvų šio krašto gyventojų genocidą. Sovietų administracija, norėdama nuslėpti čia gyvenusių žmonių atminimą, 1946-1950 m. pakeitė prūsų ir lietuvių pavadinimus į savo vardus. Sovietinės Rusijos vykdytas Mažosios Lietuvos gyventojų genocidas, Karaliaučiaus krašto gyventojų etninis valymas, jų atminties ištrynimas yra senaties termino neturintis karo nusikaltimas žmonijai ir nusipelno bent jau pasmerkimo ir atsiprašymo iš Rusijos pusės.

Pirmą kartą sovietinis nusikaltimas žmoniškumui buvusių Rytprūsių teritorijoje bandytas iškelti 1946 m. per Niurnbergo procesą. Šį bandymą užblokavo sovietų prokuroras A.Višinskis. Antrą sykį genocido klausimą iškėlė 1947 m. sausio 15 d. Vokietijoje atsikūrusios Mažosios Lietuvos tarybos prezidiumas, įteikęs šį dokumentą didžiosioms valstybėms. Tačiau šis balsas nebuvo išgirstas. Trečią kartą sovietinį genocidą Rytprūsiuose, kaip Mažosios Lietuvos genocidą, iškėliau aš. Tai įvyko 1989 m. rugsėjo mėnesį Vilniaus katedros aikštėje vykusios pasninkavimo akcijos metu. Kad Lietuvoje kasmet spalio 16 d. būtų minimas Mažosios Lietuvos genocidas, į Lietuvos Respublikos Seimą 1994, 1997, 1998, 1999 metais kreipėsi Mažosios Lietuvos reikalų taryba, kurios vicepirmininku aš esu. Šių metų balandžio 26 d. Lietuvos Respublikos Seimo pirmininką ir jo pavaduotoją aš patikinau, kad labai tiktų, jeigu artėjant komunizmo pasmerkimo konferencijai Vilniuje Lietuvos Respublikos Seimas pagaliau priimtų sprendimą dėl sovietinio Mažosios Lietuvos genocido aukų pagerbimo dienos.

Dienos minėjimo oponentai dažniausiai apeliuoja į tariamą dokumentuotų faktų stoką. Tikra tiesa - dar daug genocido faktų tebėra nežinomi, tačiau to, kas yra užfiksuota, pakanka tam, kad jis būtų pasmerktas. Kalbu apie Lietuvoje gyvenančių liudininkų parodymus, apie Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje esančią literatūrą. Kadangi karo ir komunizmo nusikaltimams negali būti jokio senaties termino, todėl negalima jo palikti ateities istorikams. Šį genocidą reikia tinkamai įvertinti ir nedelsiant pasmerkti. Manau, kad forumas turėtų paraginti ir Rusiją pasmerkti Mažosios Lietuvos genocidą ir visų nusikaltusiųjų vardu atsiprašyti už jį. Gerbiamasis Tribunole, prašau šį mano pranešimą priimti kaip medžiagą ir atitinkamai įvertinti.

Tribunolo Pirmininkas:

Labai ačiū už pranešimą. Gal Tribunolo nariai norėtų ko nors paklausti? Tribunolo teisėjų kolegija nutarė P.Cidziko pranešimą pridėti prie Tribunolo medžiagos. Kaltintojai, ar turite klausimų? Gynyba? Turi, prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Kuo ir kokiais dokumentais remdamasis jūs teigiate, kad civilių gyventojų genocidą skatino I.Erenburgas, A.Surkovas, K.Simonovas ir A.Tolstojus? Kiek aš suprantu, rašytojai.

Nukentėjusysis Petras Cidzikas (Lietuva):

Taip, yra išlikę knygų ir istorinės medžiagos, kuri buvo surasta ne tik Lietuvoje, bet ir kariniuose archyvuose. Ji šiuo metu saugoma Berlyne,

sugrąžintuose pastatuose. Dėl laiko stokos trumpinau tekstą ir visos medžiagos nepanaudojau. Taip pat yra net atsiųstos vaizdo juostos.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Ar nemanote, kad reikėtų įvertinti ne tik Mažosios Lietuvos, bet ir prūsų tautos, ir jotvingių tautos genocidą?

Nukentėjusysis Petras Cidzikas (Lietuva):

Taip, jotvingių tauta buvo žymiai anksčiau. Tas genocidas buvo prieš keletą šimtmečių. Vieni jų įsiliejo į mūsų tautą, galbūt ir aš turiu to kraujo.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar dar turėtų proceso dalyviai klausimų? Neturi. Jūsų pateiktą pranešimą teisėjų kolegija prideda prie bylos medžiagos. Čia yra visas Jūsų tekstas? Taip. Ačiū. Proceso dalyviai galės susipažinti su pateikto pranešimo turiniu. Dar norėtume apklausti kaip liudytojus atstovus iš Latvijos, kurie yra atvykę. Todėl prašome Lidia Lasmane.

Liudytoja Lidia Lasmane (Latvija):

Gerbiamasis Tribunole. Aš norėčiau liudyti apie tai, kaip savo ankstyvos jaunystės metais mačiau 2 totalitarinius režimus. Aš gimiau prieš 75 metus laisvoje Latvijoje, tėvai buvo tikintys valstiečiai. Būtent tokia dvasia buvau auklėjama. 1941 m. mačiau, kaip trėmė mūsų tautą. Man tuomet buvo 16 metų, aš mokiausi kartu su kaimynų vaikais, jų buvo keturi. Mano tėvas buvo valsčiaus seniūnas. Mačiau, kaip verkė šios šeimos močiutė, nes ji su savo anūku buvo išėjusi į svečius ir todėl jie nebuvo išvežti. Likę šeimos nariai neišsigelbėjo nuo tremties. Buvo ištremta daug mano draugių, giminių. Tas pats atsitiko ir su vietiniais žydais: jie visi buvo surinkti ir išvežti į mišką, patys sau išsikasė duobes ir buvo sušaudyti.

Turėjau draugą žydą. Mano tėvas pasiūlė pasiimti jo vaikus sau, bet žydas atsisakė, motyvuodamas tuo, kad jis esąs gydytojas ir jo nelies. Deja, jis, kaip ir visi kiti žydai, buvo nušautas ir įmestas į tą pačią duobę. Aš pati tris kartus buvau suimta už pagalbą partizanams. Kalėjau visuose sovietiniuose kalėjimuose. Buvau suimta, kad pati leidau nelegalias knygas. 1983 m., kai man buvo 57 metai, buvau suimta už antisovietinę propagandą ir už knygų skaitymą bei platinimą. Latvijoje yra išleista daug knygų šia tema, kurias būtų galima pateikti vėliau.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū jums. Prašom liudytoją iš Latvijos Peteris Simsons.

Liudytojas Peteris Simsons (Latvija):

Aš priklausiau pokario kartai, todėl nežinau nieko baisesnio už komunistinį režimą. Likau paskutinis iš savo šeimos, kuris išgyveno iki

Nepriklausomybės. Mano tėvas 1945 m. be teismo buvo ištremtas į Magadaną ir ten išbuvo iki 1947 m. Namo grįžo visiškai išsekęs. Kai aš gimiau, tėvas buvo vėl įkalintas ir vietoj mirties bausmės nuteistas 25 metams. 1945 m. mane ir mamą ištrėmė į Tomsko sritį. Senelis buvo ištremtas į kitą miestą. Išgyvenau tik per stebuklą. Prisimenu duonos skonį, pažeminimus, kuriuos iškenčiau nuo vietinių rusų. 1956 m. tėvas buvo išteisintas. Sovietinės mokyklos ideologijos aš priimti negalėjau. Mūsų namai buvo sugriauti.

1966 m. baigiau vidurinę mokyklą, į komjaunimą nestojau, todėl turėjau blogą charakteristiką. Tik slapčia ją pakeitus, aš įstojau į aukštąją mokyklą. 1968 m. buvau suimtas KGB ir po dviejų mėnesių apklausų buvau pašalintas iš universiteto. 1972 m. bandžiau stoti antrą kartą. Tik 1985 m., atėjus į valdžią M.Gorbačiovui, man pavyko įstoti į universitetą trečią kartą ir, sulaukęs 40 metų, gavau teisininko diplomą. Dėl minėtų faktų praradau galimybę siekti karjeros, vaikystėje nebuvo pakankamai maisto ir tai nepataisomai atsiliepė mano sveikatai.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar buvo leista Jums grįžti ir prisiregistruoti Latvijoje?

Liudytojas Peteris Simsons (Latvija):

1958 m. gavau leidimą grįžti į Latviją. Iš viso į Latviją sugrįžo tik 30 000 represuotų žmonių. Daug kas negali grįžti į savo butus, jiems negrąžinta nuosavybė.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar daugiau klausimų nėra? Nėra. Prašom liudytoją Ints Calitis.

Liudytojas Ints Calitis (Latvija):

1940 m. birželio 17 d. Raudonoji armija pradėjo Latvijos okupaciją, kuri baigėsi valstybės aneksija, Latvijoje prasidėjo grobstymas ir represijos. Sovietinė Rusija sumokėjo tik dalį taikos sutartyje numatyto atlyginimo už Pirmojo pasaulinio karo metu į Rusiją išvežtus gamyklų įrengimus ir žaliavas. 1940 m. didžiausia dalis nacionalinio turto buvo nacionalizuota, po to pradėjo vežti į SSRS. Buvo išvežti visi buvę Latvijoje aukso rezervai, visos valiutos atsargos ir apyvartoje esantys sidabriniai bei metaliniai pinigai.

Didžiausias komunistinio režimo nusikaltimas Latvijos piliečiams - tai masinės deportacijos ir politiniai teismo procesai. Buvo nuteista ir įkalinta kalėjimuose ir stovyklose, administracine tvarka be teismo nuosprendžio ištremta į SSRS Šiaurės sritis didelė dalis kūrybinės inteligentijos ir socialiai aktyvi visuomenės dalis. 1941 m. birželio 14 d. administracine tvarka buvo ištremti 9 992 žmonės, o areštuoti 4 202. Dau-

guma į bausmės stovyklas ir kalėjimus suvarytų žmonių, kurie liko gyvi po 1941-1942 m. žiemos, buvo nuteisti. 1942 m. daug kam buvo paskirta mirties bausmė, kitiems - daugelio metų kalėjimas.

Po Antrojo pasaulinio karo vėl prasidėjo represijos, tik dar platesniu mastu. 1945 m. vasario mėnesį buvo deportuoti Latvijoje gyvenantys vokiečių tautybės piliečiai ir žmonės be pilietybės. Buvo suimta daug gydytojų, mokytojų, kitų profesijų žmonių. Latvijoje deportacijos vyko 1949 m. kovo 25 d. - iš viso buvo ištremtos 12 987 šeimos, t.y. 42 133 žmonės. Nuo 1940 m. birželio 17 d. iki 1986 m. buvo areštuota ir nuteista 47 218 asmenų. Iš viso dėl komunistinio režimo represijų buvo prarasta maždaug 340 000 žmonių arba 17 % iš 1939 m. gyvenusių Latvijoje. Prašau mano pranešimą pridėti prie Tribunolo medžiagos.

Tribunolo Pirmininkas:

Jūsų prašymą teisėjų kolegija, pasitarusi vietoje, patenkina.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Prašom pasakyti, ar Jūs manote, kad visos užsienio komunistų partijos taip pat yra nusikalstamos organizacijos?

Liudytojas Ints Calitis (Latvija):

Ne, aš taip nesakiau.

Tribunolo Pirmininkas:

Ar yra daugiau klausimų? Nėra. Kiti proceso dalyviai, ar turite klausimų? Neturite. Labai ačiū, o Jus paprašyčiau savo pranešimą pateikti Tribunolui. Labai dėkui. Apklausti, atrodo, visi nukentėjusieji, visi kaltintojai iš įvairių šalių davė paaiškinimus. Ar kiti proceso dalyviai turėtų kokių nors prašymų Tribunolui? Vyriausioji kaltintoja turi prašymą Tribunolui, prašom.

V. Proceso dalyvių prašymai

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva):

Garbingoji Tribunolo teisėjų kolegija, Estijos kaltintojų vardu prašau pridėti prie bylos dar du tomus apie komunizmo nusikaltimus Estijoje. Kadangi man pavesta atstovauti Tribunole Tarptautiniam Vilniaus Kongresui „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas", prašyčiau pridėti prie bylos visus Kongrese perskaitytus pranešimus ir priimtus dokumentus, kurie turi labai svarbią įrodomąją reikšmę komunistinio režimo padarytų nusikaltimų išsamiam ištyrimui, kaip įsitikinome, šioje salėje išklausę paskutinį liudytoją - pranešėją. Taip pat prašyčiau pridėti prie bylos

1985 m. Kopenhagos visuomeninio tribunolo medžiagą. Šis Kopenhagos Tribunolas politiškai ir teisiškai įvertino Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupaciją bei prievartinę inkorporaciją į Sovietų Sąjungą. Kopenhagos medžiagą esu pateikusi Tribunolo Organizaciniam komitetui.

Taip pat gavau ne vieną prašymą pateikti komunistinius režimus kaltinančius aktus valstybių, kurios nei vakar, nei šiandien nedalyvavo Tribunolo posėdžiuose. Tarp kitų asmenų ir valstybių atstovų kaltinimą nori pareikšti ir Baltarusijos Generalinis prokuroras, kuris dėl neteisėto prezidento A.Lukašenkos režimo yra priverstas slapstytis ir negali legaliai gyventi Baltarusijoje. Be to, Tribunolui nori pateikti dokumentus ir Lenkijos komunistinio režimo aukų organizacijos, nespėjusios to padaryti dėl įtempto Tribunolo darbo ir laiko stokos. Todėl prašyčiau padaryti teisminio nagrinėjimo pertrauką, kad kaltintojai galėtų pateikti reikšmingus papildomus įrodymus, demaskuojančius komunistinių režimų nusikaltimus. Prašyčiau pertrauką padaryti iki rugsėjo mėnesio, o paskui konkrečią Tribunolo darbo pradžią paskelbti atskirai visiems Tribunolo proceso dalyviams, visai plačiajai visuomenei, norinčiai dalyvauti Tarptautiniame Vilniaus visuomeniniame Tribunole. Dėkoju už dėmesį.

Tribunolo Pirmininkas:

Pirmas prašymas yra pridėti visus dokumentus, kurie buvo skaityti Kongrese. Sakykite, gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, kas galės juos pateikti Tribunolui susipažinti ir naudotis?

Vyriausioji kaltintoja:

Aš pateiksiu visą Kongreso medžiagą, Kongresas šiandien baigia darbą, rytoj bus skelbiamos tiktai rezoliucijos. Kongresas tuos pranešimus jau yra surinkęs, bus išversta į atitinkamas kalbas, dabar tai padaryti neįmanoma.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Gerbiamieji Tribunolo nariai, ar patenkinsime šį prašymą? Ką manytų kiti proceso dalyviai? Kaltintojai, ar patenkinti šį prašymą? Gynyba, patenkinti ar nepatenkinti prašymą, kad būtų pridėti visi Kongrese perskaityti pranešimai? Neprieštaraujate. Jūsų prašymą, pasitarusi vietoje, teisėjų kolegija patenkina. Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, aš dar noriu į Jus kreiptis. Jūs pasakėte, kad yra iš kitų valstybių kaltintojai. Ar Jūs nepatikslinsite šios frazės? Kaip vertinate: ar šie kaltintojai yra valstybių, ar visuomeninių organizacijų ir atskirų piliečių?

Vyriausioji kaltintoja:

Bus įvairių kategorijų. Aš manyčiau, kad pavyzdžiui, Baltarusijos Generalinis prokuroras, kuris yra teisėtas prokuroras, tačiau neteisėtai nu-

šalintas prezidento A.Lukašenkos režimo ir priverstas slapstytis, kalbės Baltarusijos valstybės vardu. Jis man taip pasakė.

Tribunolo Pirmininkas:

Sakykite, ką manote dėl kitų, kurie taip pat pareiškė kaltinimus? Ką jūs manote?

Vyriausioji kaltintoja:

Jie taip pat yra komunistinio režimo aukas jungiančių organizacijų kaltintojai. Jie neturėjo galimybės dalyvauti šioje Tribunolo sesijoje. Taigi bus įvairūs proceso dalyviai.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums. Ką manytų gynyba, ar pareikšti kaltinimai yra visuomeninių organizacijų ar pavienių piliečių kaltinimai komunistiniams režimams, komunizmui ir jų padarytiems nusikaltimams?

[Gynyba neatsako]

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutarė, kad čia vyksta visuomeninis Tribunolas, todėl visus atstovų kaltinimus iš atitinkamų valstybių visuomeninių organizacijų ir atskirų piliečių laikyti kaltinimais komunistiniams režimams, komunistų partijoms ar jų įsteigtiems represiniams organams.

Vyriausioji kaltintoja:

Aš prašyčiau padaryti išimtį Baltarusijai, kurioje režimas yra neteisėtas, taip pat neteisėtas prezidentas, todėl teisėtas Generalinis prokuroras gali kalbėti valstybės vardu. Vienai valstybei tikrai prašyčiau padaryti išimtį. Visiems kitiems kaltintojams - taip, Baltarusijai, kurioje šiuo metu režimas yra neteisėtas, o tikrasis prezidentas, kuris turėtų eiti prezidento pareigas, ir Generalinis prokuroras neteisėtai nušalinti, jie pageidautų kaltinti valstybės vardu.

Tribunolo Pirmininkas:

Klausimas Vyriausiajai kaltintojai. Bet juk jo pranešimo mes negirdėjome, jis mums jo nedavė. Tai kaip galėsime įvertinti jo paaiškinimą?

Vyriausioji kaltintoja:

Jis pranešimo nėra paruošęs, kadangi priverstas slapstytis, ir apie Tribunolą sužinojo tiktai dabar. Kaltinamąją išvadą ir kaltinamąjį aktą jis gali pateikti tik vėliau. Nuo vakar dienos iki šiandien jis nespėjo to padaryti. Taip pat problemiškas klausimas ir dėl Čečėnijos kaltinamojo akto, nes Čečėnija kaip valstybė yra nepripažinta, laikoma Rusijos dalimi, bet yra pasiskelbusi nepriklausoma valstybe. Aš taip pat bendrai informuodama teisėjų kolegiją, vis tik manau, kad Čečėnijos ir Balta-

rusijos noras pareikšti kaltinimą kitame Tribunole šiek tiek skiriasi nuo tų valstybių, kurios gyvena demokratinėje santvarkoje.

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū. Ačiū už pastabą. Tribunolas pasitaręs nutarė kitoje sesijoje, jeigu bus galimybė, atstovui iš Čečėnijos ar bet kurios kitos valstybės, visuomeninei organizacijai, atskiriems piliečiams leisti pareikšti kaltinimus ir nustatyti, kada jie tiesiogiai dalyvaus, jų statusą. Todėl šis Vyriausiosios kaltintojos prašymas tenkinamas iš dalies ir atidedamas spręsti kitoje sesijoje. Liko dar vienas Vyriausiosios kaltintojos prašymas, - ar atidėti Tribunolo procesą vėlesniam laikui ir leisti proceso dalyviams pristatyti naujos medžiagos, susipažinti su ta medžiaga, kuri yra pateikta Tribunolui, ją išstudijuoti, išanalizuoti, kad būtų galima pasakyti kaltinamąsias kalbas. Tad prašome, kaltintojai, ar turite kokių pastabų dėl šito prašymo? Ar palaikote Vyriausiosios kaltintojos prašymą?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Brangūs kolegos, aš palaikau mūsų Vyriausiosios kaltintojos prašymą.

Tribunolo Pirmininkas:

Ką manytų nukentėjusieji? Prašom pasakyti savo nuomonę. Ar prašote ir palaikote Vyriausiosios kaltintojos prašymą tęsti procesą kitoje sesijoje? Gauname nukentėjusiųjų aiškinimą, kad palaiko Vyriausiosios kaltintojos prašymą. Gynyba, ką jūs manote dėl proceso perkėlimo į kitą sesiją? Sutinkate su prokuroro pasiūlymu ar nesutinkate?

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Aš sutinku, tačiau norėčiau paprašyti iš kaltinamosios išvados išbraukti pirmuosius du punktus, kaip nepakankamai pagrįstus.

Tribunolo Pirmininkas:

Aš nesupratau, iš kieno kaltinamojo akto jūs prašote pašalinti du punktus?

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Iš išvados punktų.

Tribunolo Pirmininkas:

Atleiskite, iš kokių visuomeninių organizacijų ar bent kokios šalies?

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Vyriausiosios kaltintojos.

Tribunolo Pirmininkas:

Yra gynybos prašymas, kurį taip pat reikia apsvarstyti. Ar mes galime išbraukti, ar mes negalime išbraukti, ko pageidauja gynyba. Todėl Tribunolas pasitars, paklaus šalių nuomonių dėl šio klausimo. Taigi Vyriausioji kaltintoja, prašom pasakyt savo nuomonę dėl gynybos pareikšto prašymo, kad iš Jūsų suformuluoto kaltinamojo akto būtų išbraukti du pirmieji punktai.

Vyriausioji kaltintoja:

Aš palaikau savo kaltinamąjį aktą ir neatsisakau nė vieno teiginio. Jūsų valia spręsti priimant nuosprendį, kaip Jūs vertinsite mano suformuluotus kaltinimus. Ir išvadas padarysite Jūs. Tačiau dabar toks klausimas yra neįmanomas, tai gali būti išspręsta tiktai nuosprendyje, galutiniame Tribunolo akte. O aš neatsisakau nė vieno kaltinimo, kuriuos pareiškiau.

Tribunolo Pirmininkas:

Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, Jus supratome. Kiti kaltinimo atstovai, ką manote dėl pareikšto gynybos prašymo, kad iš Vyriausiosios kaltintojos kaltinamojo akto būtų išbraukti du pirmieji punktai?

Kaltintoja Michal Glonda (Slovakija):

Aš visiškai palaikau Vyriausiąją kaltintoją ir manau, kad nėra pagrindo išbraukti iš pagrindinio kaltinimo šių dviejų punktų, kadangi jie yra esminiai ir teismas tai įvertins vadovaudamasis įstatymais ir mūsų visų sąžine.

Tribunolo Pirmininkas:

Tribunolo nariams dar kilo klausimas ir mes kreipiamės į gynybą. Jūs pasakykite pirmųjų dviejų punktų turinį ir ką Jūs norite išbraukti? Jeigu žinote atmintinai, prašom pasakyti.

Gynėjas Egidijus Kuprusevičius (Lietuva):

Aš prašyčiau kaltintojos perskaityti tiksliai. Mes turime užsirašę, tačiau tai nėra tikslu.

Vyriausioji kaltintoja:

Skaitau baigiamąją akto dalį: „1. Komunizmo doktrinos prigimtis, kurios esmę sudaro vadinamoji socialinių klasių kovos teorija, yra nemokslinė, nehumaniška ir nusikalstama."

Tribunolo Pirmininkas:

Labai atsiprašau gerbiamoji kaltintoja, gynyba turbūt nori išbraukti iš Jūsų tų septynių punktų, ką Jūs prašėte?

Vyriausioji kaltintoja:

Taip.

Tribunolo Pirmininkas:

Tai prašome Jus, paskelbkite pirmuosius du punktus. Labai ačiū.

Vyriausioji kaltintoja:

„Komunizmas nėra ideologija, o tik teorinis karinių, kriminalinių nusikaltimų žmoniškumui ir žmonijai pateisinimas. Komunizmas - nusikaltėliška konspiracija, kaip jį įvardijo JAV kongresas". Tai yra pirmas punktas. Antras: „Komunistų partijos yra nusikalstamos organizacijos, kurios neturi būti įregistruojamos, joms negalima sudaryti prielaidų už-

grobti valdžią nė vienoje pasaulio valstybėje nei karo perversmo, nei dalyvavimo parlamento rinkimuose būdu. Komunistų partijos nariai neturi teisės naudotis kitų valstybių, priklausančių Jungtinėms Tautoms, politiniu prieglobsčiu".

Tribunolo Pirmininkas:

Ačiū Jums. Tribunolas pasitaręs nutarė: gynybos prašymą, kad būtų pašalinti iš kaltinimo du pirmieji punktai, atmesti kaip nepagrįstą, nes jis yra priešlaikinis. Tribunolas dabar nepriima jokio nuosprendžio ir tais klausimais, įvertindamas medžiagą, galės, spręsti, tačiau šiuo metu jis yra nepagrįstas, priešlaikinis ir todėl netenkintinas. Paklausėme ir išklausėme šalių nuomonių dėl proceso pratęsimo kitoje Tribunolo sesijoje. Tribunolas dėl sesijos pratęsimo vėlesniam laikui priims motyvuotą nutartį, kurią paskelbs rytoj 11 valandą Sporto rūmuose, baigiantis Tarptautinio Kongreso sesijai. Tad prašom tenai atvykti, ir Jūs išgirsite motyvuotą Tribunolo nutartį bei nuomonę šiuo klausimu. Tribunolas šios dienos posėdį baigė, labai ačiū visiems už dėmesį.

Trečiasis posėdis.

2000 m. birželio 14 d. 11 val.

VI. Tribunolo teisėjų kolegijos nutarties paskelbimas

Tribunolo Pirmininkas:

Laba diena, gerbiamieji proceso dalyviai, susirinkusieji. Tribunolas skelbia NUTARTĮ.*

Turėdamas omenyje, jog kaltintojams, gynybai, nukentėjusiems būtina išstudijuoti Tribunolui pateiktą didelės apimties medžiagą, kad jie galėtų kvalifikuotai, objektyviai išdėstyti savo išvadas teisminiuose ginčuose.

Tribunolas, remdamasis Tribunolo nuostatų 3 str. 2 p. ir Tribunolo reglamento 16 str.,

nutarė:

patenkinti Kongreso atstovės vyriausios kaltintojos Zitos Šličytės prašymą leisti kaltintojai pateikti Tribunolui Kongrese surinktą medžiagą; Tribunolo proceso antrąją sesiją pradėti 2000 m. rugsėjo 4 d.; sudaryti sąlygas visų šalių norinčioms organizacijoms dalyvauti antrojo Tribunolo proceso sesijoje; kviesti buvusius kaltintojus, nukentėjusiuosius ir naujus nukentėjusiuosius, kaltintojus, gynėjus dalyvauti 2000 m. rugsėjo 4 d. prasidedančiame Tribunolo procese.

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio tribunolo teisėjų kolegijos primininkas 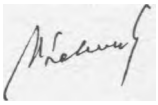 *Vytautas Zabiela*

Vyriausiasis posėdžių sekretorius *Edmundas Mikučiauskas*

* Santrauka. Plačiau žiūrėti p. 438-442.

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo antroji sesija 2000 m. rugsėjo 4-6 d.

Pirmasis posėdis.

2000 m. rugsėjo 4 d. 10 val.

Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininkas Vytautas Zabiela:

Laba diena, gerbiamieji proceso dalyviai. Laba diena visiems, kurie čia susirinkote stebėti mūsų procesą. Prašau visus sėstis. Pradedama antroji Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo sesija. Šios dienos Tribunolo posėdyje dalyvauja teisėjų kolegija, susidedanti iš Vytauto Zabielos (Lietuva), Aivars Liudvigs (Latvija), Mykola Kulčinsky (Ukraina), Vytauto Raudeliūno (Lietuva) ir atsarginio teisėjo Algirdo Endriukaičio (Lietuva). Dėl pateisinamų priežasčių neatvyko teisėja iš Kanados - Lynette Andresen. Dabar Vyriausiasis teismo posėdžio sekretorius Edmundas Mikučiauskas paskelbs, kokie teismo proceso dalyviai atvyko į šios dienos Tribunolo posėdį. Prašom.

Vyriausiasis posėdžio sekretorius Edmundas Mikučiauskas: Posėdyje dalyvauja Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva), Uldis Pauls Strelis (Latvija), Levko G. Lukjanenko (Ukraina), Michal Glonda (Slovakija), Frigyes Kahler (Vengrija), Grigor Prokopovič (Baltarusija), Leo Oispuu (Estija). Posėdyje dalyvauja gynėjas Jurijus Radovičius. Atvyko nukentėjusioji Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė. Posėdyje dalyvauja Vyriausiasis posėdžio sekretorius Edmundas Mikučiauskas, sekretorės: Asta Karužienė, Auksė Čirgelytė, Danutė Šatienė ir Daiva Kučinskienė. Vertėjai: Dalija Tekorienė, Gražina Karkuvienė, Irma Daugvilaitė, Dalia Čekatauskienė, Ana Šniolytė, Romas Dailidėnas, Alina Dailidėnaitė.

Vyriausiasis posėdžio sekretorius:

Tribunolo teismo narė Lynette Andresen negalėjo atvykti dėl priežasčių, susijusių su jos darbu. Todėl prašė pakeisti ją atsarginiu teisėju.

Tribunolo pirmininkas:

Remiantis Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatais, jeigu neatvyksta bent vienas iš buvusių pirmojoje sesijoje teisėjų, jis yra pakeičiamas atsarginiu teisėju. Todėl prašoma Tribunolo teisėju pri-

pažinti atsarginį teisėją Algirdą Endriukaitį. Teismo proceso dalyviai, ar neprieštaraujate, kad jis būtų pripažintas Tribunolo teisėjų kolegijos nariu? Prieštaravimų nėra. Teisėjų kolegija pasitarusi nutarė Algirdą Endriukaitį kviesti tikruoju Tribunolo teisėju kolegijos nariu. Prašom, Algirdai Endriukaiti, užimti vietą.

Ar Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizacinis komitetas turi prašymų?

Vyriausiasis sekretorius:

Gautas Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizacinio komiteto prašymas teisėjų kolegijai. Vadovaujantis Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų ketvirtuoju punktu, Organizacinis komitetas prašo padidinti teisėjų kolegijos narių skaičių iki septynių narių, papildant teisėjų kolegiją Detlef W. Stein (Vokietija) ir profesoriumi Vasile Boroneant (Rumunija).

Tribunolo pirmininkas:

Ar, proceso dalyviai, neprieštaraujate Organizacinio komiteto pareikštam prašymui? Prašom, kaltintojai.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau patenkinti Organizacinio komiteto prašymą.

Tribunolo pirmininkas:

Vyriausioji kaltintoja neprieštarauja. Kiti kaltintojai, ar neprieštaraujate, kad Tribunolo teisėjų kolegijos narių skaičius būtų padidintas iki septynių? Prieštaravimų nėra. Gynėjai, neprieštaraujate? Ne. Tribunolo teisėjų kolegija dėl pareikšto prašymo išeina pasitarti.

Tribunolo pirmininkas:

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo teisėjų kolegija nutarė:

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo teisėjų kolegijos nutarimas

Vilnius 2000 m. rugsėjo 4 d.

Nagrinėdama komunistinių režimų nusikalstamų veiksmų bylą, Tribunolo teisėjų kolegija, susidedanti iš pirmininko Vytauto Zabielos, pirmininko pavaduotojo Aivars Liudvigs, narių Mykola Kulčinsky, Vytauto Raudeliūno ir Algirdo Endriukaičio, gavo Tarptautinio kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizacinio komiteto prašymą padidinti Tribunolo teisėjų kolegijos narių skaičių iki septynių narių, pa-

pildant teisėjų kolegiją nariais - p. Detlef W. Stein (Vokietija) ir prof. Vasile Boroneant (Rumunija).

Vadovaudamiesi Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų 4 punktu, Tribunolo teisėjų kolegija nutaria:

Patenkinti Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizacinio komiteto prašymą ir laikyti p. Detlef W. Stein (Vokietija) bei prof. Vasile Boroneant (Rumunija) Tribunolo teisėjų kolegijos nariais.

Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininkas **Vytautas Zabiela**

Kolegijos narys **Mykola Kulčinsky**

Kolegijos narys **Vytautas Raudeliunas**

Kolegijos narys **Aivars Liudvigs**

Kolegijos narys **Algirdas Endriukaitis**

Tribunolo pirmininkas:

Išvardintus asmenis prašau užimti Tribunolo teisėjų vietas. Dabar Tribunolo teisėjų kolegija yra galutinai suformuota ir tęsia savo darbą. Vyriausioji kaltintoja? Prašom, Jūsų nuomonė dėl naujai atvykusių kaltintojų ir kitų proceso dalyvių.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau leisti dalyvauti kaltintojams, kurie nedalyvavo pirmoje Tribunolo sesijoje: kaltintojui iš Bulgarijos - Valentin Petroussenko, iš Baltarusijos - Grigor Prokopovič, iš Lenkijos - Dorota Pazio, iš Moldavijos - George Gimpu, iš Čečėnijos - Aminat Saijevai. Taip pat prašyčiau leisti dalyvauti procese gynėju Mykolui Okuličiui Kazarinui (Lietuva). Pirmoje sesijoje dalyvavęs gynėjas Egidijus Kuprusevičius yra išvykęs studijuoti į Prancūziją. Jo prašymu leista dalyvauti gynėju Mykolui Kazarinui. Noriu paprašyti, kad šioje Tribunolo sesijoje būtų pripažinti nukentėjusiais asmenys, kurie nebuvo apklausti ir nedalyvavo pirmoje Tribunolo sesijoje: Jonas Čeponis, Juozas Armonaitis, Povilas Pečiulaitis, Leonas Laurinskas, Adolfas Kvedys, Bronius Grigonis, Bronius Juospaitis, Ona Sliesoraitienė, Liucija Čarneckytė, Ričardas Vaicekauskas, Antanas Lukša, Česlovas Mačiulaitis. Taip pat prašyčiau leisti dalyvauti

antroje Tribunolo sesijoje liudytojais Benediktą Kemzūrą, Genę Statkevičienę, Petrą Mikelionį, Antaną Šimėną, Gražiną Buzienę, Juozą Lešką, Gražiną Zujienę, Stasę Žeimienę, Juditą Pečiulaitienę, Vandą Mileškienę, Andrių Dučkų, Danguolę Karkalienę, Vanagą, Olimpiją Kondrotienę, Eleną Pranckūnienę, Dainilavičienę, Justiną Garšvą, Edmundą Simonaitį ir Gediminą Adomaitį bei Leoną Karaciejų. Taip pat norėčiau kreiptis į salėje susirinkusius Tribunolo proceso stebėtojus ir paprašyti nenutraukinėti proceso plojimais, nes čia teismo procesas, o ne konferencija. Todėl prašau rimties ir susikaupimo.

Tribunolo pirmininkas:

Kaltintojai, kiti teismo proceso dalyviai, ar turite kokių nors prašymų, pageidavimų Tribunolui? Nėra. Gynėjau, prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius:

Aš turiu vieną pareiškimą ir vieną prašymą. Norėčiau pareikšti, kad atsiriboju nuo pirmoje sesijoje dalyvavusio gynėjo užduotų klausimų bei pasakytų kalbų, nes gynėjas šių klausimų su manimi nederino. Iš anksto pareiškiu, kad su gynėju, kuriam tikriausiai bus leista dalyvauti procese, savo kalbų, klausimų ir dalyvavimo nederinsiu. Nuo proceso pradžios iki pačios pabaigos nebus ir iš anksto suderintų dviejų gynėjų kalbų bei gynybos linijos.

Taip pat turiu vieną prašymą. Mūsų Tribunolas yra visuomeninis, aš irgi esu visuomeninis gynėjas, tačiau turiu nuolatinį darbą ir tuoj turėčiau ten išeiti. Jeigu Tribunolas neprieštarauja, norėčiau prašyti man leisti dabar palikti šitą salę, o rytoj, po vienuoliktos valandos, grįžti į vakarinius posėdžius.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutarė patenkinti Vyriausiosios kaltintojos prašymą ir leisti dalyvauti teismo procese naujiems kaltintojams, nukentėjusiems ir liudytojams, kurie nebuvo apklausti pirmoje Tribunolo sesijoje. Taip pat patenkinti Mykolo Okuličiaus Kazarino prašymą ir leisti jam dalyvauti procese gynėju.

Tribunolo teisėjų kolegija pasitarusi nutarė paaiškinti, kad kiekvieno gynėjo teisė pasirinkti gynybos poziciją. Jis yra absoliučiai savarankiškas proceso dalyvis ir gynybos poziciją, jeigu taip norima, galima derinti arba ne, tai yra asmeninis gynėjų reikalas. Todėl prašymo mes netenkiname ir gynėjui pareiškiame, kad gynybos poziciją kiekvienas gynėjas pasirenka tokią, kokia jo manymu yra tikslinga. Jei gynėjas negali ištisai dalyvauti procese ir mano, kad tuo metu jo dalyvavimas nebūtinas, tai yra tik gynybos problema. Atskiro nutarimo, kuriuo leidžiama gynėjui išeiti, mes nepriimame, tačiau neprieštaraujame savarankiškam gynėjo apsisprendimui, kuriuo metu jis dalyvaus procese.

Ar daugiau prašymų yra? Nėra? Tribunolo proceso dalyviai, kurie buvo pirmoje sesijoje, savo teises žino, todėl dabar naujai atvykusius supažindinsime su jų teisėmis šiame procese: visi proceso dalyviai turi lygias teises, turi teisę duoti parodymus, užduoti klausimus proceso dalyviams, pareikšti prašymus. Šiomis teisėmis naudojasi visi proceso dalyviai, tiek nukentėjusieji, tiek gynyba, tiek ir kaltintojai. Kadangi atvyko naujų kaltintojų, naujas gynėjas, todėl daroma pertrauka, kad jie galėtų susipažinti su priimtais dokumentais: su Kongreso susitarimu, Tribunolo nuostatais, Tribunolo reglamentu bei pirmosios sesijos medžiaga ir darbotvarke. Dabar Jums paskelbsiu darbotvarkę. Šiandien kaltintojai duos paaiškinimus, bus pradėta nukentėjusiųjų apklausa ir apie aštuonioliktą valandą žadame posėdį baigti. Rytoj posėdį pradėsime numatytu laiku ir tęsime iki keturioliktos valandos. Nuo keturioliktos valandos Tribunolo teisėjų kolegija darys darbo pertrauką, kad galėtų pasitarti visais klausimais, kurie bus išgirsti šiandien ir rytoj. Tuo pačiu pareiškiu, kad konkrečiai pasakyti, kada bus priimtas sprendimas, šiandien dar negalima. Tai priklausys nuo to, kokie bus pareikšti gynybos pageidavimai, prašymai, kokia bus medžiaga, kurią reikės išstudijuoti, nes kaltinimas skelbiamas ir dėl nusikalstamo komunizmo doktrinos pobūdžio. Todėl reikės išstudijuoti naujų kaltintojų pareikštus kaltinimus, liudytojų parodymus, taip pat ir duotus nukentėjusiųjų paaiškinimus. Tad, kaip minėjau, šiandien tiksliai pasakyti kurią dieną bus paskelbtas nuosprendis, kol kas neįmanoma. Dabar darome pertrauką, kad nauji kaltintojai ir nukentėjusieji susipažintų su Tribunolo dokumentais. Pertrauka skelbiama iki 11 val. 40 min. Posėdžio sekretoriau, pateikite naujiems proceso dalyviams medžiagą, kad jie galėtų susipažinti.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolas tęsia darbą toliau. Gal Tribunolo proceso dalyviai turi kokių nors prašymų, pageidavimų? Jeigu jų būtų, prašom pareikšti. Kaltintojai, ar turite? Nėra. Gynyba? Neturi. Ačiū. Gal proceso dalyviai pageidauja pridėti prie bylos kokių nors įrodymų ar dokumentų?

I. Kaltintojų ir nukentėjusiųjų pateikti rašytiniai įrodymai

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva):

Turiu labai daug įrodymų, todėl prašau juos pridėti prie bylos. Pirmiausia dokumentiniai leidiniai - tai „Lietuvos Laisvės kovų archyvo" dvidešimt septyni numeriai. Tai yra Lietuvos politinių kalinių ir trem-

tinių sąjungos leidinys apie rezistencinį pasipriešinimą Sovietų Sąjungos okupacijai. Toliau - „Lietuvos karas", „Laiko atodangos", „Lietuvos žmonių genocidas", „Platūs rojaus vartai"- čia yra prisiminimų knygos. Reiktų paminėti dar šiuos leidinius: „Tarsi ne mano gyvenimas", „Komių žemėje", „Grąžinkite man gyvenimą", „Generolas Plechavičius", „Bendražmogiškumo manifestas", „Likimo mozaika", „Laukit, sugrįšim laisvę nešini", „Dienoraščiai", „Ąžuolų sakmė", „Iš naujosios Lietuvos istorijos", „Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1953 m.". Taip pat prisiminimų knygos: „Mūsų jaunystės auka", „Rūsties epizodai", „Sibiras - tremtinių žemė", „Lietuva. Kaip išliko maža šalis", Nijolės Sadūnaitės - „Gerojo Dievo globoje", „Paslaptinga žmonijos mįslė", „Tada, kai žuvome dėl tėvynės", „Sąmokslas prieš žmoniją", „Devintas ratas", „Kovoje dėl Lietuvos laisvės", „Meskit dalgius, imkit kardus". Sąrašas Jums sudarytas ir pateiktas.

Norėčiau paprašyti Tribunolo papildomai pridėti dokumentines knygas: Kazio Ėringio - „Lietuvos kariuomenės tragedija", kurioje pateikti faktai, prisiminimai ir dokumentai apie Lietuvos kariuomenės naikinimą nuo sovietinės okupacijos pradžios iki 1953 m. Apie priverstinį Lietuvos jaunimo tarnavimą okupacinėje Sovietų Sąjungos kariuomenėje pasakojama dokumentinėje knygoje „Prašė neverkti". Čia pateikiami 223 pasakojimai su nuotraukomis apie sovietinėje armijoje po karo tarnavusius jaunuolius, kurių mirties aplinkybės iki šiol menamos, nes tikrosios nenustatytos, o užrašytos - neatitiko tikrovės. Pačios motinos pasakojo, kad matė kaip jų sūnūs buvo sužaloti ir būtent nuo šių sužalojimų, patirtų sovietinėje armijoje, jie galėjo numirti, o ne nuo plaučių uždegimo ar širdies ligų. Tai yra karo nusikaltimas, kada okupuotos teritorijos jaunuoliai verčiami tarnauti sovietinėje okupanto armijoje. Skaičius pateiksiu vėliau, bet yra ir konkreti knyga su 223 biografijomis, šitų įvykių aprašymais.

Labai reikšminga knyga lietuvių kalba, kurios nesuspėjo perduoti iš Jungtinių Amerikos Valstijų, yra „Baltijos valstybių užgrobimo byla". Tai yra Jungtinių Amerikos Valstijų Kongreso šeštojo Komiteto dokumentai. Šis komitetas 1953-1954 m., vadovaujamas Charles J. Kersteno, tyrė Lietuvos, Latvijos ir Estijos užgrobimo bylą. Ištyręs visus dokumentus, liudytojų parodymus, Komitetas nustatė, kad Pabaltijo valstybių inkorporacija į Sovietų Sąjungą buvo priverstinė, pažeidžianti tarptautines sutartis su Rusija ir Sovietų Sąjunga. Kersteno Komiteto dokumentai ir išvados nulėmė tai, kad per visą okupacijos laikotarpį Jungtinės Amerikos Valstijos nepripažino Lietuvos, Latvijos ir Estijos įjungimo į Sovietų Sąjungą teisėtumo.

Taip pat norėčiau pateikti Jums sąrašą žmonių, vykdžiusių genocidą ir kitus karo nusikaltimus Lietuvoje. Sis sąrašas yra patvirtintas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos, be to, išspausdintas šios organizacijos laikraštyje „Tremtinys". Taip pat norėčiau Jums pateikti leidinį „Černobylis ir Lietuva - 1999 m.". Lietuvos SSR karo prievolininkai neteisėtai, prievarta buvo vežami likviduoti Černobylio atominės elektrinės avarijos pasekmių. Ten dirbdami jie buvo sužaloti ir pažeisti radiacijos. Tyrimai rodo, kad daug šių žmonių mirė, o jų vaikų apsigimimas itin didelis. Leidinys sudarytas 1999 m., aišku, jis nėra visiškai išsamus, tačiau šio tragiško įvykio atgarsius ir jo pasekmes jaučiame Lietuvoje ir šiandien.

Be to, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija pateikė pažymą, kad 1995-1999 m. buvo mokamos kompensacijos sovietinėje armijoje nukentėjusiems asmenims, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl socialinės paramos asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje. Pagal minėtą įstatymą dėl kompensacijų 1945-1991 metais kreipėsi 2300 sužalotų ir tapusių invalidais asmenų bei 1600 žuvusiųjų šeimų narių. Tačiau čia nurodyti duomenys nėra tikslūs, nes kai kurių nespėta laiku surasti, ypač tų, kurie gyvena kaimo vietovėse ir jų nepasiekė informacija. Todėl nukentėjusiųjų skaičius yra žymiai didesnis negu nurodyta knygoje.

Paminėsiu dar vieną leidinį - tai „1939, 1940 ir 1941 metų tremtinių ir politinių kalinių - genocido liudytojų - susitikimas", kuris vyko 1999 m. rugsėjo 26 d. Karininkų ramovėje Kaune. Čia pateikti žemėlapiai ir lentelės liudija apie šių nusikaltimų mastą. Taip pat svarbus leidinys „Tautos sovietinis genocidas. Kasmetinis Altajaus krašto ir Šiaurės Jakutijos tremtinių susitikimas". Čia pateikti duomenys iš susitikimo, vykusio 1998 m. rugsėjo 29 d. Kaune. Taip pat norėčiau Jums pateikti Adolfo Damušio knygos „Lietuvos gyventojų aukos ir nuostoliai Antrojo pasaulinio karo ir pokario 1940-1959 metais" pataisytą leidimą. Čia patikima metodika yra apskaičiuoti abiejų okupacijų - sovietinės ir nacistinės - metu patirti gyventojų nuostoliai, įskaitant ir gabenamus iš Lietuvos žmones.

Taip pat norėčiau Jums pateikti SSRS Liaudies deputatų antrojo suvažiavimo nutarimą, Sovietų Sąjungos-Vokietijos 1939 m. nepuolimo sutarties politinius ir teisinius įvertinimus. Be to, norėčiau Jums perduoti daktaro A. Anušausko paruoštą medžiagą apie Lietuvos dvasininkijos naikinimą. Čia minimos konkrečios biografijos ir asmenys, o kai kurie skaičiai, kurie taip pat dar negalutiniai, liudija apie katalikų bažnyčių, katalikų dvasininkų, vienuolių ir katalikiškų organizacijų naikinimą. Dar turiu keletą asmenų paliudijimų, bet aš prašysiu juos leisti pateik-

ti rytoj. Aš nesu susipažinusi, ar šitie rašytiniai liudijimai yra susiję su nagrinėjamu dalyku. Be to, ten dar yra išvardintų leidinių, taip pat abėcėlinis ištremtų asmenų sąrašas, sudarantis du tomus, kuriuose nurodomas ir ištremtųjų amžius. Tai nebaigtas leidinys ir šitų duomenų rinkimas bus tęsiamas toliau. Deja, šių tomų dėl labai didelės apimties atnešti į salę negalėjau.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, priimsime tuos dokumentus ir paklausime kitų proceso dalyvių, ar jie neprieštarauja dėl šių dokumentų pridėjimo. Ar proceso dalyviai turi kokių nors nuomonių dėl pateikiamų dokumentų? Ar Jūs neprieštaraujate, kad išvardinti dokumentai būtų pridėti prie šios bylos? Prašom, gerbiamieji kaltintojai, gal turite kokių nors pageidavimų, prašymų ar prieštaravimų dėl prašomų pridėti dokumentų? Neturite. Gynyba? Neturi.

Kolegija pasitarusi nutarė: Vyriausiosios kaltintojos Tribunolui pateiktus dokumentus pridėti prie bylos medžiagos.

Tribunolo pirmininkas:

Kiti kaltintojai, ar neturite papildomos medžiagos Tribunolui? Jeigu kas turi, prašom pateikti.

Kaltintojas Michal Glonda (Slovakija):

Aš atnešiau gerbiamam Tribunolui dokumentus, kuriuos pateikiu tik en bloc (bendrai), kad nebūtų ilgos kalbos. Tai yra trylika fotografijų ir dauguma iš jų atspindi Slovakijos ir Čekijos Respublikos kalėjimus ir lagerius, kuriuose kentėjo Slovakijos politiniai kaliniai. Aš turiu dvidešimt aštuonis dokumentus iš Slovakijos nacionalinio archyvo, taip pat iš Vidaus reikalų ministerijos archyvo. Šie dokumentai liudija apie slaptosios valstybės policijos veiklą. Taip pat aš atnešiau Tribunolui tris naujus įstatymus, kurie buvo priimti jau po revoliucijos ir pagal juos reabilituojami buvę politiniai kaliniai. Tarp tokių dokumentų taip pat yra trys žurnalai, kuriuose pateikta medžiaga, pavyzdžiui, apie nužudytus žmones, Slovakijoje pasmerktų žmonių statistika.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Sakykite, kaltintojai, ar neprieštaraujate, kad šie dokumentai būtų pateikti Tribunolui ir pridėti prie bylos medžiagos?

Vyriausioji kaltintoja:

Mes neprieštaraujame. Visų kaltintojų vardu prašau pridėti.

Tribunolo pirmininkas:

Gynyba? Neprieštarauja. Tribunolas, pasitaręs vietoje, nutaria: prašymą patenkinti ir pateiktus dokumentus pridėti prie bylos. Kiti kaltintojai, jeigu turite kokių prašymų, dokumentų prašome pateikti.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Aš atstovauju Ukrainai. Pone pirmininke, ponai Tribunolo teisėjai. Norėdamas išplėtoti kaltinamąjį aktą, kurį mes pateikėme pirmoje sesijoje, aš prašau Tribunolo pridėti kai kuriuos dokumentus, kurie išplėtoja ir toliau pagrindžia Ukrainos kaltinimą dėl komunizmo nusikaltimų Ukrainoje ir prieš ukrainiečius. Aš prašau pridėti dokumentą apie Centrinę Ukrainos Radą. Tai šalies bolševikų suvažiavimo rezoliucija. Kitas dokumentas vadinasi „Dėl sovietų valdžios organizavimo Ukrainoje". Šis dokumentas pagrindžia Ukrainoje išrinktų organų sunaikinimą ir bolševikų valdžios įtvirtinimą mūsų šalyje. Trečias dokumentas apie spaudą. Tai Liaudies Komisarų Tarybos dekretas. Po trijų karinių agresijų prieš Ukrainos Liaudies Respubliką, Rusijos okupacinė valdžia panaikino Ukrainos žiniasklaidos priemones, užgniaužė spaudos laisvę. Šis įstatymas dėl spaudos kaip tik ir buvo susijęs su Ukraina. Aš manau, kad jis yra svarbus mūsų kaltinamajai išvadai ir Tribunolo nagrinėjamam objektui. Tai parodo demokratijos naikinimą Ukrainoje.

Kitas dokumentas - Liaudies komisarų dekretas dėl teismo. Pagal šį dokumentą Maskvos okupacinė valdžia sunaikino Ukrainos Liaudies Respublikos teismų sistemą ir įtvirtino Ukrainoje savo karo tribunolus. Kitas dokumentas vadinasi „Dėl Steigiamojo susirinkimo paleidimo". Pagal šį dokumentą bolševikai sunaikino atstovaujamąją valdžią ir įtvirtino savąją. Tai pirmoji dalis dokumentų, kurie liudija apie tai, kaip buvo okupuota Ukraina ir kaip joje buvo įkurdinta okupacinė valdžia. Dar yra dokumentų apie patį represinį režimą, jo veiklą Ukrainoje.

Aš taip pat norėčiau, kad Jūs priimtumėte nagrinėti sąjunginės bolševikų partijos Centro komiteto nutarimą. Šis nutarimas priimtas dėl represijų ir žmonių sušaudymų Ukrainoje ir pasirašytas paties Stalino. Pateikiame visą sąrašą žmonių, sušaudytų Ukrainoje. Turiu dar daug dokumentų, kurie kalba apie tuos pačius sušaudymus, pavyzdžiui, Liaudies Komisarų Tarybos įsakymas dėl represijų vykdymo Ukrainoje. Kitas dokumentas taip pat apie represines priemones prieš taikius Ukrainos gyventojus ir t.t. Žinoma, pateikti visus dokumentus, liudijančius apie režimą, kuris nuolat naikino žmones Ukrainoje dėl nacionalinių, tautinių, religinių ar kitokių priežasčių, yra neįmanoma. Mes pateikiame tik pačius pagrindinius. Tačiau manau, kad šie dokumentai vis dėlto visiškai atskleidžia okupacinės valdžios Ukrainoje fašistinę esmę.

Mūsų visuomeninis komitetas šiame teisme pateikė faktus, kurie liudija ne tik kaip okupacinės valdžios atstovai Ukrainoje žudė žmones, bet ir kaip jie naikino mūsų politinius veikėjus, panaudodami savo slap-

tą agentūrą. Taip pat norėčiau pateikti Jums dokumentą apie tai, kaip KGB nužudė mūsų nacionalinio judėjimo vadovą Stepaną Banderą. Turiu dar keletą dokumentų, kurie liudija apie kitus nusikaltimus. Tai, pavyzdžiui, genocido vykdymas Ukrainoje, priverčiant žmones mirti iš bado. Tai devyniasdešimt ketvirtas, devyniasdešimt penktas, šimtasis, šimtas pirmasis dokumentai. Jie yra sunumeruoti. Tai yra Liaudies Komisarų Tarybos įsakymai ir vietinės valdžios nutarimai.

Šie dokumentai liudija, kad 1921-1923, 1927, 1931, 1936 metų badas Ukrainoje kilo ne dėl natūralių priežasčių, sakykim, nederliaus meto ar kokių kitų, bet tai buvo iš anksto suplanuota rusų okupacinės valdžios akcija. Ukrainiečių naikinimu buvo siekiama sumažinti tikrų ukrainiečių gyventojų skaičių Ukrainoje ir šalį apgyvendinti rusais arba kitų šalių, kitų respublikų piliečiais. Kaip tik aš čia turiu dokumentą, liudijantį apie persikėlėlių iš Rusijos judėjimą Ukrainoje į tam tikras jos vietoves.

Taip pat norėčiau, kad teismas atsižvelgtų į Italijos konsulo Charkove liudijimą. Jis buvo parašytas Charkove 1933 metais gegužės 3 d.. Jame Italijos konsulas savo vyriausybei rašo apie badą ir šaltį Ukrainoje. Manau, kad Italijos konsulo liudijimai yra objektyvūs, labai išsamūs ir todėl aš norėčiau pateikti šį dokumentą Jums. Taip pat aš turiu Visasąjunginio persikėlėlių komiteto prie Visasąjunginės Liaudies Komisarų Tarybos dokumentą, kuriame yra statistikos lentelė, nurodanti iš kokių Rusijos vietovių buvo pervežami persikėlėliai į Ukrainą.

Genocidas Ukrainoje buvo vykdomas ne tik 1921-1922 metais. Tai tęsėsi per visą Ukrainos okupacijos laikotarpį, per visą Ukrainos komunistinės stadijos periodą. Tai buvo ir žmonių deportacija, ir vertimas badauti, ir kitokios akcijos. Manau, kad kaip didžiausias antižmogiškas, antihumaniškas aktas yra G.Žukovo įsakymas (tuo metu jis buvo SSRS ginkluotųjų pajėgų štabo viršininkas). Pagal šį jo įsakymą visi ukrainiečiai, kurie gyveno vokiečių okupuotoje teritorijoje, turėjo būti išsiųsti iš Ukrainos į tolimuosius Sibiro rajonus. Manau, kad šis įsakymas yra antihumaniškas. Kartu mes pateikiame dokumentą, kuris liudija, kodėl šis įsakymas taip ir nebuvo įvykdytas iki galo, kokioms struktūroms buvo pavesta iškeldinti ukrainiečius, kodėl jos viso to nesugebėjo padaryti iki galo.

Galų gale aš norėčiau pateikti Tribunolui kai kuriuos dokumentus, kurie susiję su Ukrainos ekonominiu alinimu. Tai Ukrainos banko asociacijos prezidento dokumentas, pasirašytas 1996 metais. Šis dokumentas liudija tai, jog 1991 metais sausio 1 dieną Sovietų Sąjungos Taupomasis bankas paėmė iš Ukrainos taupomųjų bankų 84,3 milijardų rublių, tai yra maždaug 150 milijardų JAV dolerių pagal to meto dolerio

kursą. Šie pinigai buvo Ukrainos piliečių santaupos. Tai mums yra labai svarbu. Ir svarbu todėl, kad buvo apiplėšta ne Ukraina, tačiau mūsų piliečiai, mūsų gyventojai, konkretūs žmonės.

Yra dokumentas, liudijantis apie Rusijos ir Ukrainos santykius, kaip Maskva elgėsi 1941 metais, kai tik prasidėjo karas. Iš Ukrainos buvo išvežti fabrikai, gamyklos. Iš viso buvo išvežta 550 stambių pramonės įmonių. Tai apėmė 30 pramonės šakų. Taip pat buvo išvežta apie 3 milijonai specialistų. Čia yra dokumentai, liudijantys, iš kur tos gamyklos, fabrikai buvo išvežti ir kur jie paskui perkelti Rusijos teritorijoje. Mes galime kelti klausimą apie kompensacijos išmokėjimą už šias gamyklas, jų turtą. Ponas pirmininke, praeitame Tribunolo posėdyje savo kaltinamajame akte aš jau minėjau tam tikrus dokumentus ir dabar aš norėčiau Jums pateikti visas tų dokumentų kopijas. Jeigu Jūs neprieštaraujate, galiu jas pateikti arba dabar, arba rytoj.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamieji proceso dalyviai, pateikti dokumentus galite iki teisminio nagrinėjimo pabaigos. Prieš teisminius ginčus taip pat bus paprašyta, jeigu turėsite papildomų dokumentų, pateikti juos Tribunolui. Ar kaltintojai, kiti proceso dalyviai, turite kokių nors prieštaravimų, kad perskaityti dokumentai būtų pateikti Tribunolui? Kaltintojai, nukentėjusieji, ar neturite kokių nors prieštaravimų dėl pateiktų dokumentų? Neturite. Gynyba? Taip pat neturite. Pasitarusi vietoje, kolegija nutarė: pateiktus dokumentus pridėti prie Tribunolo medžiagos. Gerbiamam kaltintojui iš Ukrainos paaiškiname, kad kopijos bus padarytos, o reikalingi Jums dokumentai bus grąžinti. Ačiū Jums. Likusieji kaltintojai, prašom, jeigu turite kokių nors dokumentų.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Gerbiamieji Tribunolo teisėjai, dalyviai, ponios ir ponai. Jei aš turėčiau galimybę pateikti visus dokumentus, liudijančius apie totalitarinio komunizmo nusikaltimus, man reikėtų automobilio. Todėl aš atvežiau tiktai svarbiausią medžiagą. Aš visų dokumentų nevardinsiu, nes tai užimtų labai daug laiko, todėl norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį į kai kuriuos charakteringus dokumentus. Taigi pirma dėl suokalbio, kurį įvykdė Sovietų Sąjunga prieš Baltijos valstybes, paskui organizavo mūsų tautos genocidą. Tai 1941 metų dokumentas, liudijantis apie bolševikų partijos veiklą, jų kovą prieš vadinamuosius antitarybinius elementus. Buvo sunaikinta tūkstančiai žmonių įvairiose respublikose.

Kitas dokumentas, liudijantis apie tai, kaip buvo vykdomas genocidas prieš nacionalines mažumas. Mes turime pažymas dėl Elmos Melgan reabilitacijos. Ji buvo išsiųsta į tremtį dėl politinių motyvų. Jos kal-

tinamajame akte buvo pasakyta „kaip latvės", tai yra dėl grynai nacionalinių paskatų. 1939 metais Latvija buvo priversta pasirašyti sutartį su Sovietų Sąjunga. Tokios pačios sutartys buvo pasirašytos ir su Estija, ir su Lietuva. Dar rašalas nespėjo nudžiūti nuo tų sutarčių, kai vienas iš KGB vadovų, Nikolajus V. Ježovas, tuojau puolė rašyti instrukcijas dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojų ištrėmimo. Šie dokumentai yra pateikti vokiškame leidinyje. Tai instrukcija, kaip ištremti antisovietinius elementus iš Latvijos, Estijos ir Lietuvos. Visa tai jau buvo ruošiama prieš šių respublikų okupaciją. Šį dokumentą vokiečių kalba profesorius Strods iš Latvijos rado Berlyno centriniame archyve.

Kitas dokumentas, manau, yra unikalus. Mes jį radome baudžiamojoje byloje, iškeltoje prieš prezidentą Karlį Ulmanį. Pagal šį dokumentą buvo numatyta prezidentą ištremti po to, kai Latvija bus prijungta prie Rusijos. Šioje baudžiamojoje byloje dalyvavo ir čekistas iš Latvijos, kuris pasiliko šio dokumento kopiją, ir todėl mes ją aptikome savo archyvuose.
1940 metų birželio 19 d. mūsų prezidentas pasirašė dekretą, kuriame nurodyta, kokia turėtų būti Latvijos marionetinė vyriausybė. Prezidentas sakė turėjęs šį dokumentą su savimi, o kai jį ištrėmė į Stavropolį, dokumentą konfiskavo ir pridėjo prie baudžiamosios bylos. Ką tai liudija? Tai liudija, jog jokios socialistinės revoliucijos čia nebuvo. Tai tarybinių istorikų išsigalvojimas, o buvo paprasčiausia okupacija. Taip pat turime latvių marionetinių vyriausybių, vietos valdžios atstovų sąrašus. Aš čia jų nevardinsiu, nes jie to net neverti. Taip pat mes turime sąrašus NKVD, ČK darbuotojų, kurie paskui tarybinius tankus 1940 metais atvyko į Latviją. Kaip tik šie žmonės Latvijoje ir vykdė genocido politiką. Čia išvardinta, iš kur jie atvyko: iš Smolensko, Maskvos, Kalinino, Volgogrado ir kitų miestų. Šiuose sąrašuose yra ir Simono Šustino pavardė. Buvo toks budelis. Tarybinės valdžios pirmasis įsakymas, kurį pasirašė Vidaus reikalų komisaras Alfons Noviks, nustatė operatyviniam techniniam personalui darbo pradžios laiką nuo šešių valandų ryto iki aštuonių valandų vakaro. Taigi faktiškai dirbo kiaurą parą. Dokumentas numeris 13 - tai dokumentas dėl kalėjimo atidarymo. Buvo atidarytas kalėjimas, kuriame uždarydavo „nusikaltusius" prieš savo tautą.

Kitas dokumentas yra Latvijos Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko dokumentas, pasirašytas taip pat ir Latvijos saugumo viršininko. Pagal šį dokumentą buvo norima organizuoti transportą kariniams tikslams, prašant iš valstybės fondų apmokėti visus automobilių panaudojimo kaštus, išlaidas už benziną ir taip toliau. Taigi prašo duoti benzino ir automobilių valstybės sąskaita. Toliau dokumentas, liudijantis konfiskacijas iš paprastų Latvijos piliečių, kitaip sakant, gyventojų apiplėšimą.

Kitas dokumentas - tai sąrašas asmenų, kurie buvo areštuoti NKVD struktūrų. Šio dokumento gale yra to paties S.Šustino parašas. Jis rašė: „dėl to, kad tie žmonės yra socialiai pavojingi, juos visus reikia sušaudyti". Kitas dokumentas liudija apie tai, kaip buvo organizuojami naikintojų būriai, paskirstomas darbas tarp sričių partijos komitetų, partijos sekretorių. Visi šie nutarimai buvo paruošti Latvijos komunistų partijos Centro komitete.

Viename iš dokumentų rašoma, kas turi sudaryti naikintojų būrius. Tai komunistai, komjaunuoliai, komjaunuoliškai aktyvūs paštininkai, pionieriai ir net moksleiviai. Moksleiviai ir pionieriai turėjo tapti skundikais. Tokia politika prasidėjo po „draugo" Stalino kalbos per radiją. Taip pat yra dokumentų, liudijančių, kas dalyvavo taikių žmonių sušaudymuose, kas vykdė kaimuose kratas. Dažniausiai tai partijos veikėjai, komjaunimo sekretoriai, mokesčių inspektoriai, valstybės archyvų agentai ir kovotojai (stribai). Kitas dokumentas atspindi faktus, kaip buvo vykdoma čekistų operacija. Čia aprašyta, kaip buvo apsupta sodyba, sušaudytas pagyvenęs sodybos šeimininkas ir jo žmona. Visi jie dokumente pavadinti banditais. Aš neskaitysiu minėtų dokumentų, jų labai daug.

Kitame dokumente rašoma, kad nebereikia daugiau deginti žmonių sodybų. Buvo iškilusi tokia problema - vadinamieji naikintojai masiškai pradėjo deginti žmonių sodybas. Tada valdžia nutarė juos pristabdyti. Kitame dokumente konkrečiai aprašoma, kaip buvo deginama, plėšiama, prievartaujama. Tai dokumentai iš mūsų archyvų. Kitas dokumentas - tai 1946 metų Penktosios šaulių divizijos įsakymas apdovanoti sėkmingai dirbusius baudžiamosiose operacijose. Čia išvardinti kareiviai, jefreitoriai, karininkai, kurie pagal šį dokumentą apdovanoti po 100 rublių už kiekvieną nužudytą žmogų.

Kitas dokumentas liudija, kaip buvo tiriamos baudžiamosios bylos. Tai dokumentas, pasirašytas Maskvoje generolo majoro Saulovo ir adresuotas Latvijos saugumo viršininkui. Čia sakoma, kad baudžiamoji byla, jos tyrimas pirmiausia turi būti nukreiptas į tai, kad priverstume prisipažinti kaltinamuosius. Svarbiausia juos priversti prisipažinti. Kitas dokumentas - apie Latvijos gyventojų deportaciją 1949 metais. Nurodyta, kad tokių gyventojų turtas turi būti konfiskuojamas. Faktiškai tai yra piliečių turto grobimas, o grobė tą turtą valstybė. Tokių dokumentų labai daug. Pažyma iš baudžiamosios bylos apie vieną areštuotą asmenį, kuris buvo nuteistas 1948 metais. Jis netgi nebuvo atvesdintas į teismą. Žmogus buvo nuteistas „už akių" birželio 17 dieną, o jau to paties mėnesio 19 d. jo butas paskirtas vietiniam liaudies komisarui.

Kitas dokumentas liudija, kaip buvo vykdoma deportacija, kaip buvo negailima nei motinų su naujagimiais, nei mažų vaikų, nei senelių, paliegusių žmonių. Profesorius Fickenšteinas, marionetinės vyriausybės vadovas, gavo laišką iš kito profesoriaus. Laiške rašoma, kad jo septyniasdešimt trejų metų motina buvo išvežta į Sibirą. Žmogus prašo palengvinti savo motinos dalią. Aš dar turiu vieną knygą, kurioje nufotografuoti asmenys - tai daugiausia penkiolikamečiai moksleiviai, taip pat ir labai gerai žinomi Latvijoje žmonės. Tai vis genocido aukos. Žmonės arba sušaudyti, arba išvežti į Sibirą. Knygoje aprašyta, kaip jie buvo lageriuose išrenginėjami, verčiami dainuoti dainas, šlovinančias komunistų partiją, ir visaip kitaip iš jų buvo tyčiojamasi.

Dar yra dokumentas, tai yra ištremtų Latvijos piliečių sąrašas. Nežinau, ar Jūs turite tokią knygą, kokią turiu aš. Ji yra išleista anglų kalba. Tai Astono knyga, liudijanti apie komunizmą ir jo nusikaltimus. Šioje knygoje daug vietos skirta mūsų tautos budeliui S.Šustinui, apie kurį aš jau kalbėjau. Joje pateikti faktai, kiek ir kokiose vietovėse buvo sušaudyta Latvijos gyventojų, netgi yra nuotraukos ir fotografuoti dokumentai. O dabar rodau Jums vyriausiąjį teisėją, kuris buvo baigęs tiktai pradinę mokyklą. Taigi turėjo tik pradinį išsilavinimą. Taip pat yra nuotraukų, liudijančių apie Čerčilio, Ruzvelto ir Stalino susitikimą, pagal kurį ir buvo atplėštos Pabaltijo respublikos.

Kai kuriuos dokumentus aš sutvarkysiu ir tada pateiksiu Tribunolui. Knyga gausiai iliustruota, joje daug nuotraukų, kai jau nepriklausomybės laikais buvo ekshumuoti kūnai ir taip atskleisti pokario nusikaltimai Latvijoje, kuomet sovietų kariai masiškai šaudė gyventojus, užkasinėjo juos giliose duobėse. Aš turiu dar daug dokumentų apie genocido politiką Latvijoje, apie latvių rusifikavimo politiką. Pavyzdžiui, 1989 metų dokumente yra pateikti specialūs duomenys apie tai, kokia buvo Latvijos nacionalinė sudėtis 1939 metais. Būtent latvių buvo 77 procentai, o paskui jų mažėjo, mažėjo ir 1989 metais latvių buvo jau tik 59 procentai. Jeigu tokia politika būtų buvusi tęsiama, tai latviai, kaip tauta, būtų išnykę iš pasaulio žemėlapio.

Kita publikacija, kurią aš turiu, pateikia statistiką jau pagal miestus: kiek Latvijoje latvių yra atskiruose miestuose, sakysim, Daugpilyje latvių likę tik 17 procentų, Rezeknėje - 37 ir kt. Visa tai kolonizacijos, rusifikacijos ir genocido politikos pasekmės. Turiu leidinį anglų kalba, kurį išleido mūsų parlamentas dar 1993 metais. Jame paskelbti dokumentai apie žmogaus teisių pažeidimus Latvijoje, pateikta daug statistikos, diagramų, lentelių ir kt. Paskutinis dokumentas yra latvių kalba, kurio deja, neišvertė net į anglų kalbą. Šis dokumentas atskleidžia Sovietų Sąjungos provo-

kacijas prieš Latviją, pavyzdžiui, prie Abrenės rusų kariai, apsirengę latvių uniforma, įsiveržė į Rusijos teritoriją, pasišvaistė granatomis, nužudė kelis civilius gyventojus ir netgi vaikus. Tai įvyko 1940 metų naktį iš birželio 14-tos į 15-tą dieną. Po to buvo, kaip žinia, iš karto pateiktas Latvijai ultimatumas ir greitai įvyko Latvijos okupacija. Čia pateikti visi dokumentai, tuo ar kitu metu pažeidžiantys žmogaus teises.

Tačiau mano laikas turbūt jau baigėsi. Aš daugiau nevarginsiu. Prašau man atleisti, aš dar prisiminiau vieną dalyką. Visiškai neseniai į mano rankas pakliuvo bibliografinė retenybė. Tai Tarptautinio Kopenhagos Tribunolo medžiaga apie 1985 metų įvykius. Tai 1946 metų birželio manifestas, kurį parašė Tarptautinis Tribunolas. Manifestą pasirašė Maiklas Brudas (Maikl Brudo) ir kiti. Manifeste nukentėjusiųjų iš Latvijos, Estijos ir Lietuvos pateikti liudijimai, taip pat įdėta keletas dokumentų apie tuometinę šių šalių okupaciją. Jeigu Tribunolas manys, kad šie dokumentai yra reikalingi, prašyčiau, kad juos taip pat pridėtų prie bylos.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū atstovui iš Latvijos, kuris tikrai labai plačiai nušvietė kiekvieną dokumentą. Kaltinamojoje kalboje nebedaug kas ir beliko pasakyti. Dėkojame Jums. Ar kaltintojai ir kiti proceso dalyviai turės kokių nors pastabų? Ar sutinkate, kad šie dokumentai būtų pridedami prie bylos medžiagos?

Vyriausioji kaltintoja:

Visų kaltintojų vardu prašyčiau pridėti pateiktus dokumentus prie bylos medžiagos.

Tribunolo pirmininkas:

Prieštaravimų nėra. Nukentėjusieji, kurie esate čia, ar Jūs neprieštaraujate, kad pateikti dokumentai būtų pridėti prie bylos? Neprieštaraujate. Gynyba? Neprieštaraujate. Teisėjų kolegija pasitarusi nutarė: Latvijos kaltintojo pateiktus dokumentus pridėti prie šios bylos. Prašom. Tad kaltintojai, jeigu turite kokių dokumentų, kuriuos norėtumėte dabar pateikti, prašome pareikšti savo samprotavimus. Šiuo metu yra ar nėra tokių prašymų? Nėra. Nukentėjusieji, ar neturite kokių prašymų dėl dokumentų pateikimo? Prašome.

Nukentėjusioji Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė:

Aš noriu paprašyti garbųjį Tribunolą, kad, kaip autentišką kaltinamąjį dokumentą, pridėtų Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Vyriausiojo gynybos pajėgų vado, partizanų generolo Adolfo Ramanausko-Vanago, tai yra mano tėvo, atsiminimus, kuriuos išleidau 1999 metais knyga „Daugel krito sūnų". Tai yra autentiški liudijimai apie partizanų,

pakliuvusių į okupantų rankas, kankinimus, apie partizanų lavonų niekinimą miestelių gatvėse antros sovietinės okupacijos metais.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Teismo proceso dalyviai, ar turite kokių pastabų dėl prašomo dokumento pridėjimo?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašytume pridėti. Tai labai reikšmingas autentiškas partizanų vado pasakojimas apie tų metų įvykius.

Tribunolo pirmininkas:

Nukentėjusieji, ar turite kokių samprotavimų? Nėra. Gynyba? Nėra. Kolegija pasitarusi nutarė prašomą dokumentą pridėti prie bylos. Prašom. Ar dar yra kokių nors pageidavimų? Gal kas ką nors pamiršote, nesuspėjote, prašom pasakyti dabar. Ar proceso dalyviai turi daugiau dokumentų? Ar yra nukentėjusiųjų? Prašau. Sakykite, ar Jūs Tribunolo pripažintas nukentėjusiu, taip? Jeigu turite dokumentų, prašom skaityti.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas:

Aš esu iš Jungtinių Amerikos Valstijų, iš Čikagos. Noriu pateikti gerbiamajam Tribunolui kaltinimą, kurį buvau įteikęs dar 1979 metais birželio 26 d. svarstymui JAV Kongrese „Human Rights and the Baltic States" - („Žmogaus teisės ir Baltijos valstybės"). Čia yra daug dokumentų, kurių visų nesuminėsiu, tik norėčiau išskirti Molotovo-Ribentropo pakto originalą ir mano, ką tik atvykusio į Jungtines Amerikos Valstijas, liudijimą, kaip sovietai elgėsi su partizanais. Aš buvau tiesioginis tų įvykių liudininkas, mačiau sukapotus kūnus, masines deportacijas į Sibirą. Dokumentuose užfiksuoti ir mano išgyvenimai Vorkutoje, taip pat ir Baltijos valstybių užgrobimo byla. Aš norėčiau, kad gerbiamasis Tribunolas pridėtų prie bylos šitą kaltinimą ir visus minėtus dokumentus.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Gerbiamieji kaltintojai, ar Jūs neprieštarausite, kad būtų pridėti prašomi dokumentai?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašytume pridėti.

Tribunolo pirmininkas:

Gynyba? Sutinkate. Tribunolas pasitaręs nutarė, šiuos dokumentus pridėti prie bylos.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas:

Dokumentas anglų kalba.

PRIDEDAMŲ DOKUMENTŲ SĄRAŠAS NR. 1

1

Antano Sniečkaus 1940 m. liepos 7 d. patvirtintas Lietuvos veikėjų likvidacijos planas

Patvirtinta Visiškai slaptai
Valstybės Saugumo Departamento Direktorius
A.Sniečkus [Parašas]

1940 m. liepos 7 d.

Priešvalstybinių partijų: tautininkų, voldemarininkų, liaudininkų, krikščionių demokratų, jaunalietuvių, trockistų, socialdemokratų, eserų, šaulių, ir kt. vadovaujančio sąstato likvidacijos paruošiamųjų darbų ir operatyvinės likvidacijos

PLANAS

Operaciją pravesti vienu laiku visoj Lietuvoj, naktį iš liepos 11 į 12, 1940 m.

Iki liepos 10 paruošti žinias apie visus žmones, kuriuos reikia izoliuoti. Visų areštuotinų asmenų „žiniose" nurodyti pavardę, vardą, tėvo vardą, gimimo metus ir vietą, tautybę, išsimokslinimą, socialinę kilmę, materialę padėtį /turtą/, paskutinę darbo vietą ir užimamą tarnybą, kuriai partijai priklausė ir kokį partijos darbą dirbo, trumpas kompromituojančios medžiagos turinys ir „žinių" gale turi būti nurodytas nuolatinės gyvenamos vietos patikrintas adresas. Jei gyvena /arba turi/ vasarnamy, tai ir vasarnamio adresas, ir namų telefono numeris.

Nurodytoms „žinioms" sudaryti, iš Pirmo skyriaus ir Kauno Apygardos operatyvinių darbininkų sąstato sudaryti penkias grupes po 1-4 žm. Darbą tarp jų paskirstyti tokiu būdu:

Pirma grupė - 4 žmonės - sudaro „žinias" tautininkų vadovaujančiam sąstatui. Grupės vyresnysis - Krastinas.

Antra grupė - 2 žmonės - sudaro „žinias" voldemarininkų vadovaujančiam sąstatui. Grupės vyresnysis - Dembo.

Trečia grupė - 1 žmogus - Finkelšteinas. Sudaro trockistų ir eserų „žinias".

Ketvirta grupė - 4 žmonės - sudaro „žinias" krikščionims-demokratams. Grupės vyresnysis - Komodaitė.

Penkta grupė - 3 žmonės - sudaro „žinias" liaudininkams ir soc-demokratams. Grupės vyresnysis - Macevičius

Atsakomybę už pristatymą laiku aukščiau nurodytų „žinių" neša Pirmojo Skyriaus viršininkas Todesas.

Il-ro Skyriaus viršininkas Gailevičius privalo sutvarkyti, kad laiku būtų nustatyti ir patikrinti areštuotinų asmenų adresai. Tam reikalui nuo VII 8 reikia išskirti atitinkamą skaičių žvalgų, kuriuos reikia stropiai instruktuoti apie išlaikymą griežčiausio atsargumo darant adresų nustatymą ir patikrinimą.

[Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940-1998). - Vilnius: Vaga, 1999. - P.33.]

2

Vidaus reikalų ministro Mečislovo Gedvilo raštas Lietuvos „prezidentui" Justui Paleckiui dėl Antano Merkio, Juozo Urbšio ir jų šeimų ištrėmimo iš Lietuvos

Kaunas, 1940 m. liepos 16 d.

Ponui Respublikos Prezidentui

Valstybės saugumo sumetimais laikau, kad buvusį Lietuvos Respublikos ministerį pirmininką A.Merkį ir užsienių reikalų ministerį Urbšį, kartu su jų šeimomis, reikia išsiųsti iš Lietuvos teritorijos, kaipo pavojingus Lietuvos valstybei, ir Sovietų Sąjungoj apgyvendinti.

Prašau tamstos, Pone Prezidente, sutikimo.

M.Gedvilas [Parašas]
Vidaus Reikalų ministeris
Kaunas
1940.VII.16d.
Tvirtinu ir sutinku
J.Paleckis [Parašas]
Respublikos Prezidentas
Kaunas
1940.VII.16d.

[Lietuvių enciklopedija. Penkioliktas tomas. Lietuva. South Boston.: Lietuvių enciklopedijos leidykla. 1968. P.361. Rankraščio lietuvių k. faksimilė.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 151.]

3

LKP (b) CK biuro nutarimas dėl gyventojų suėmimo ir ištrėmimo iš Lietuvos

Vilnius Ne anksčiau kaip 1941 m. gegužės 23 d.*

Visiškai slaptai
Ypatingas aplankas

LKP (b) CK biuro nutarimas dėl kontrrevoliucinių ir socialiai pavojingų elementų suėmimo ir iškeldinimo iš Lietuvos SSR

Lietuvos KP(b) CK, išklausęs NKGB ir NKVD operatyvinio štabo [darbuotojų] drg. Gladkovo ir Guzevičiaus (liaudies komisarai) pranešimą priemonių kontrrevoliuciniams ir antisovietiniams elementams suimti ir iškeldinti iš Lietuvos SSR,

Nutaria:

1. Pritarti parengtiems planams, apskričių operatyvinių grupių trejetų paruoštai apskaitos medžiagai.
2. Laikyti tikslinga NKGB ir NKVD operatyvinio štabo suplanuotą paraišką įtraukti į operaciją kitų SSRS respublikų NKGB ir NKVD darbuotojus.
3. Įpareigoti NKGB ir NKVD apskričių trejetus bei LKP(b) apskričių komitetus iškeldinant vadovautis štai kuo:
   a) partijos apskričių komitetai skiria kiek reikia tarybinio ir partinio aktyvo turto aprašams sudaryti ir jam paskirstyti.
      Apskričių operatyviniai trejetai įtraukia į operaciją partijos apskrities komiteto partinį ir tarybinį aktyvą.
   b) iškeldinamiems nuvežti į geležinkelio stotis panaudoti pačių iškeldinamųjų, o prireikus ir kaimynų kinkomąjį transportą, taip pat mobilizuoti ir panaudoti visą apskrities autotransportą.
      Partijos apskričių komitetų sekretoriai garantuoja aprūpimą autotransportu pagal apskričių operatyvinių trejetų apskaičiavimus;
   c) įpareigoti NKGB ir NKVD apskričių trejetus bei partijos apskričių komitetų sekretorius susipažinti su vietos sąlygomis ir

* Dokumento data nenurodyta, tačiau nutarimas pridėtas prie LKP(b) CK biuro 1941 m. kovo 26 d. nutarimu, protokolas Nr. 11.

jas išstudijuoti, kad gyvenvietėse, kur vykdoma operacija, kokiu nors ekscesų arba vilkinimo atveju būtu galima imtis priemonių;

d) įpareigoti apskričių komitetų sekretorius ir apskričių vykdomųjų komitetų pirmininkus garantuoti iškeldinamųjų kontingento paliekamo turto tinkamą paskirstymą bei saugojimą.

4. Įpareigoti kelio viršininką drg. Lochmatovą parūpinti kiek reikia žmonėms įrengtų vagonų ir pagal NKGB ir NKVD operatyvinio štabo paraišką bei nurodytu laiku pristatyti juos į pakrovimo stotis.
5. CK sekretorius transporto reikalams drg. Zubov kontroliuoja pervežimo plano vykdymą ir imasi priemonių aprūpinti autotransportu.
6. CK sekretorius Adomas* nustato iškeldinamųjų kontingento liekančio turto apskaitos bei panaudojimo tvarką. Prižiūrėti, kad būtų tinkamai panaudojamas.
7. Po operacijos būtinai atlikti aiškinamąjį darbą tarp partinio ir tarybinio bei profsąjungų aktyvo.
8. Teikti paramai per operaciją pavesti drg. Gridinui komandiruoti į apskritis atsakingus LKP(b) CK darbuotojus.
9. Pavesti drg. Adomui per Sveikatos liaudies komisariatą aprūpinti ešelonus medicinos pagalba pagal ešelonų viršininkų paraiškas.
10. LSSR vidaus reikalu liaudies komisaras drg. Guzevičius operacijai reikalingą autotransportą paskiria iš statybų.
11. Draugas Maiminas aprūpina ešelonus vagonais-parduotuvėmis ir per Sveikatos liaudies komisariatą pakrovimo stotyse organizuoja būtinų produktų prekybą.

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
A. Sniečkus (Parašas)

[LVVOA. F. 1771. Ap. 190. B. 1. L. 78-80. Originalas rusu k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 159-160.]

* LKP(b) CK sekretorius I. Meskupas.

4

SSRS NKGB 3-iosios valdybos viršininko pavaduotojo Ševeliovo ir SSRS NKGB 3-iosios valdybos 4-ojo skyriaus viršininko Rodionovo pranešimas LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui P. Gladkovui dėl pasirengimo ištremti iš Lietuvos antisovietiškai nusiteikusius asmenis

Maskva, 1941 m. gegužės 31 d.

Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga

Visiškai slaptai

Gavimo Nr.___ į 194_ m. Nr._____

Atsakant nurodyti Nr., skaičių ir skyrių

Valstybės Saugumo Liaudies Komisariatas

1941. V.31
Nr.4/4/9174
Maskva, Dzeržinskio aikštė, 2.

Trumpas turinys
Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui valstybės saugumo vyr. majorui drg. **Gladkovui***

Kaunas

Susipažinęs su Jūsų /19/41 m. V.10 specialiu pranešimu Nr.1/933 apie antisovietinius buvusių tautininkų, šauliu, policininkų ir buožių veiksmus dėl privalomo grūdų pristatymo valstybei, SSR Sąjungos valstybės saugumo liaudies komisaras drg. Merkulov - įsakė:

Antisovietiškai nusiteikusius asmenis, varančius aktyvią kontrrevoliucinę agitaciją, parengti iškeldinimui į tolimas SSR Sąjungos vietoves.

Gauta: 1941. VI.10.Nr.2/2485.
Pranešama vykdymui.

SSRS NKGB 3-iosios valdybos viršininko pavaduotojas valstybės saugumo kapitonas
Ševeliov (Parašas)

SSRS NKGB 3-iosios valdybos 4-ojo skyriaus viršininkas valstybės saugumo kapitonas
Rodionov (Parašas)

[Lietuvių Enciklopedija. Penkioliktas tomas. Lietuva. South Boston enciklopedijos leidykla. 1968. P.367. Dokumento faksimilė.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 161-162.]

* Ant dokumento uždėtas stačiakampis spaudas: LSSR NKGB VSV 2 skyrius.

5

LKP(b) CK nutarimas dėl stribų batalionų sudarymo

Vilnius 1944 m. liepos 24 d.

Nutarimas

Dėl NKVD naikintojų batalionų sudarymo iš grobikų vokiečių fašistų laisvinamoje Lietuvos sovietų socialistinės respublikos teritorijoje

1. Kad išvaduotoje ir vaduojamoje iš grobikų vokiečių fašistų Lietuvos teritorijoje rastųsi ginkluota jėga, galinti nuspėti ir laiku sukliudyti galimus priešiškų elementų aktyvius priešvalstybinius veiksmus, padaryti nekenksmingus šnipus bei diversantus, - suformuoti išvaduotoje ir vaduojamoje teritorijoje, kiekvienoje Lietuvos SSR apskrityje, naikintojų batalionus, neatitraukiant nuo gamybos, po 150 žmonių kiekviename:
   a) naikintojų batalionų organizavimą ir komplektavimą pavesti NKVD miestų ir apskričių skyriams bei partijos komitetams;
   b) naikintojų bataliono vadu, neatitraukiant nuo gamybos, skiriamas NKVD apskrities skyriaus viršininkas arba jo pavaduotojas. Vado pavaduotoju politiniams reikalams skiriamas vienas iš atsakingų Lietuvos KP(b) apskrities komiteto darbuotojų, ne žemesnis kaip skyriaus vedėjas;

      Naikintojų bataliono vadu, atitraukiant nuo darbo, bei jo pavaduotoju politiniams reikalams skiriami NKVD kariuomenės karininkai;
   c) į naikintojų batalionus, neatitraukiant nuo gamybos, kviesti partinį - sovietinį ir komjaunimo aktyvą, vyrus ir moteris, buvusius partizanus, NKVD ir RA kariuomenės karininkus bei karius, grįžusius į tėvynę po gydymo ligoninėse ir galinčius tarnauti;
   d) asmenys įtraukti į naikintojų batalioną, neatitraukiant nuo gamybos, bataliono vadui pareikalavus, tučtuojau išleidžiami iš darbo ir gauna atlyginimą už dalyvavimą operacijoje kaip už darbą įmonėje (įstaigoje) pagal vidutinį paros uždarbį;
   e) tarnaujantys naikintojų batalionuose, neatitraukiant nuo gamybos, privalo kartą per savaitę laisvu nuo darbo metu dalyvauti kovinio ir politinio parengimo mokymuose.

2. Įpareigoti NKVD apskričių skyrių viršininkus organizuoti gyvenvietėse paramos grupes. Į jas įtraukti žemutinį partinį - sovietinį ir komjaunimo aktyvą.
3. Prireikus batalionui skubiai vykti į operaciją, leisti naikintojų batalionų vadams naudotis apskrityse esančiu autotransportu.
4. Asmeninę atsakomybę už naikintojų batalionų organizavimą ir veiklą pavesti NKVD miestų ir apskričių skyrių viršininkams.

   Lietuvos KP(b) miestų ir apskričių sekretoriai privalo teikti visokeriopą paramą visais naikintojų batalionų organizavimo ir veiklos klausimais.
5. Pavesti Lietuvos KP (b) CK karinio skyriaus vedėjui drg. Jakovlevui pasirūpinti šio nutarimo vykdymo kontrole.

Lietuvos KP (b) CK sekretorius
(A.Sniečkus)
Už Lietuvos KP (b) CK ypatingojo sekretoriaus vedėją
(Karpis) (Parašas)

[Buv. LSSR VSKA F.3. B.21/2. L4. Nuorašas]

[Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais. Vilnius, 1995. P.329-330.]

6

Iš Valstybės saugumo leitenanto Myšelovo pranešimo Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui Aleksandrui Guzevičiui apie kariškių sušaudytus 16 Molėtų valsčiaus jaunuolių

[Molėtai] 1944 m. gruodžio 22 d.

Per „VČ"

Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisarui
valstybės saugumo komisarui
drg. Guzevičiui

Iš NKVD-NKGB operatyvinės grupės viršininko valstybės saugumo leitenanto Myšelovo pranešimo apie Molėtu valsčių

„... 1944 metų gruodžio 18 d. Nemaničių ir Skarblinų* kaimų gyventojai E. Tomaševska ir N. Zimanovičius pranešė, kad 1944 metų

* Vietovardžiai netikslus.

gruodžio 17 d. 16 šaukiamojo amžiaus žmonių iš minėtų Molėtų valsčiaus kaimų savo noru keliavo į Vilnių stoti į Raudonąją Armiją, juos lydėjo tėvai. Pakeliui, už 3-4 kilometrų nuo šių kaimų, Ukmergės apskrities Giedraičių valsčiaus Murališkių kaime, šaukiamųjų grupę sutiko 4 ginkluoti Raudonosios Armijos kariai ir įsakė šaukiamiesiems eiti su jais. Raudonarmiečiai šaukiamuosius su jų tėvais atvedė į Giedraičių valsčiaus Dubingių kaimą, kur buvo apie 20 raudonarmiečių ir jų grupės vyresnysis.

Vyresnysis įsakė tėvams grįžti savo vežimais namo, įspėjęs, kad savo sūnus jie galės pamatyti Vilniaus miesto kariniame komisariate. 1944 m. gruodžio 17 d., pavakary, pilietė Simanovič ir kiti tėvai rado 16 šaukiamųjų lavonų prie Mežonių kaimo. Manau, kad tai padarė Ukmergės apskrities Giedraičių valsčiaus įgula..."

Perdavė: Kerbenis
Priėmė: Kozlovskis

1944 m. gruodžio 22d., 0.30 min.

[Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais. Vilnius, 1995. P.136.]

7

SSRS Ministru Tarybos nutarimas dėl partizanų ir jų rėmėjų šeimų ištrėmimo ir stribų materialinio aprūpinimo

Maskva 1947 m. rugsėjo 29 d.
Visiškai slaptai

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos nutarimas 3387-1107 ss
1947 m. rugsėjo 29d.

Apie priemones kovoje su banditizmu Lietuvos SSR teritorijoje

1. Leisti SSRS MGB ištremti už Lietuvos SSR ribų banditų ir banditų rėmėjų buožių šeimas. Trėmimus vykdyti kiekvienu atskiru atveju nusprendus SSRS MGB Ypatingajam pasitarimui, atsakant į banditų įvykdytus teroro aktus.
2. Pavedama SSRS Valstybės saugumo ministerijai aprūpinti ginklais Lietuvos SSR kaimo aktyvą, dalyvaujantį kovoje su banditais.
3. Įpareigoti SSRS Prekybos ministeriją kas mėnesį skirti SSRS MGB papildomam Lietuvos SSR liaudies gynėjų aprūpinimui 8000 sausų

/maisto/ davinių pagal ypatingojo sąrašo normas, taip pat aprūpinti juos duona po 700 gr. per dieną.

4. Pratęsti 1948 metams 1945 m. rugpjūčio 22 d. SSRS Liaudies komisarų tarybos nutarimo Nr. 2107-544 ss „Apie materialinį Lietuvos SSR naikintojų batalionų karių aprūpinimą" veikimą.*
5. Įpareigoti SSRS Valstybinį plano komitetą numatyti 1949 metų I ketvirtyje SSRS MGB skirti 8000 kerzinių batų porų ir 200 tūkst. metrų medvilninės medžiagos, iš kurios būtų pasiūta 8000 aprangos komplektų Lietuvos SSR liaudies gynėjams.

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos Pirmininkas J.V.Stalinas

SSR Sąjungos Ministrų Tarybos Reikalų valdytojas Čadajevas

Tikra: MGB 2"N" valdybos poskyrio, vadovaujančio liaudies gynėju būriams viršininko pavaduotojas kpt. Grigoričevas

1947 m. lapkričio 4 d.

[Buv. LSSR VSKA. F.3. B.32/2. L.l. Nuorašas.]

[Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais. Vilnius, 1995. P.352.]

8

SSRS MT nutarimas dėl 12 000 Lietuvos partizanų, jų rėmėjų, ūkininkų, politinių kalinių šeimų ištrėmimo

Maskva, Kremlius, 1948 m. vasario 21 d.
Visiškai slaptai

SSRS ministrų taryba
Nutarimas Nr. 417-160vs

Dėl iškeldinimo iš Lietuvos SSR teritorijos specialiajai tremčiai 12 tūkst. nelegaliai gyvenančių, nukautų per ginkluotus susirėmimus ir nuteistų banditų bei nacionalistų šeimų, taip pat banditų talkininkų buožių su šeimomis

SSR Sąjungos ministrų taryba nutaria:

1. Priimti Lietuvos SSR ministrų tarybos ir Lietuvos komunistų partijos (bolševikų) Centro komiteto siūlymą iškeldinti iš Lietuvos

* Tuo nutarimu siūloma pradėti mokėti algas.

SSR teritorijos specialiajai tremčiai 12 tūkstančių nelegaliai gyvenančių, nukautų per ginkluotus susirėmimus ir nuteistų banditų bei nacionalistų šeimų, taip pat banditų talkininkų buožių su šeimomis.

2. SSRS valstybės saugumo ministrui (drg. Abakumovui) - iškeldinti visus vienu metu, 1948 metu gegužės mėnesį.
3. Leisti iškeldinamiesiems pasiimti asmeniškai priklausančias vertybes, namų apyvokos reikmenų (drabužių, indų, smulkiausių žemės ūkio, amato bei namų inventoriaus) ir maisto produktų atsargų, iš viso iki 1 000 kilogramų.
4. SSRS vidaus reikalų ministerijai (drg. Kruglovui):
   a) iškeldinamuosius iš Lietuvos SSR pasiusti specialiajai tremčiai į Krasnojarsko kraštą ir Jakutijos ASSR, būtent: į Krasnojarsko kraštą - 6000 šeimų ir į Jakutijos ASSR - 6000 šeimų, įdarbinti juos SSRS miško pramonės ministerijos miško paruošų įmonėse;
   b) pasirūpinti iškeldinamųjų konvojavimu ir nuvežimu geležinkeliu iki įkurdinimo vietos;
   c) uždrausti specialiems tremtiniams išvykti iš įkurdinimo vietų, už pabėgimą traukti baudžiamojon atsakomybėn pagal RSFSR Baudžiamojo Kodekso 82 straipsnį;
   d) specialiųjų tremtinių įkurdinimo vietose organizuoti MVD specialiąsias komendantūras, kurioms pavesti administracinę specialių tremtinių priežiūrą, įskaitą, kovą su pabėgimais ir kriminaliniais nusikaltimais.
5. Įpareigoti Jakutijos ASSR ministrų tarybą ir Krasnojarsko krašto vykdomąjį komitetą padėti SSRS vidaus reikalų ministerijai ir SSRS miško pramonės ministerijai įkurdinti specialiuosius tremtinius ir tvarkyti jų ūkį bei buitį.

SSR Sąjungos ministrų tarybos pirmininkas
J. Stalin
SSR Sąjungos ministrų tarybos reikalų valdytojas
J. Čadajev

[RFPA. SSRS MT 1948 m. nutarimų byla. Dokumentas Nr. 15. Nuorašas rusų k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 305-306.]

9

LKP(b)CK nutarimas, kuriame pritariama užbaigtam 12 000 partizanų, jų rėmėjų, politinių kalinių, ūkininkų šeimų ištrėmimui

Vilnius, 1948 m. gegužės 25 d.

Lietuvos komunistų partija (bolševikų)
Centro komitetas
1948 m. gegužės 25 d.
Nr. BC 176/4vs
Biuro nutarimas
1948 m. gegužės 25 d. protokolas
Nr. 176 §4

SSRS valstybės saugumo pavaduotojo S. Ogolcovo informacija

1. Lietuvos KP(b) CK biuras mano, kad SSRS ministrų tarybos 1948 m. vasario 21 d. nutarimas „Dėl iškeldinimo iš Lietuvos SSR specialiajai tremčiai 12 tūkstančių banditų bei nelegaliai gyvenančių nacionalistų, žuvusiųjų per ginkluotus susirėmimus bei nuteistųjų, taip pat banditų talkininkų buožių šeimų" įvykdytas.
2. Lietuvos KP(b) CK biuras pažymi, kad Valstybės saugumo ministerijos organai tinkamai atrinko iškeldinamųjų kontingentą ir organizuotai atliko trėmimo operaciją, tuo suteikdami Lietuvos respublikai didelę pagalbą - pagerėjo politinė padėtis, ypač kaime.

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
A. Sniečkus (Parašas)

Pasiųsta: VKP (b) CK drg. Abakumovui, Jefimovui, į bylą.
Išsp. 5 egz.

[LWOA. F.1771. Ap. 190. B.6. L.60. Originalas rusų k. Mašinraštis]

[Skelbta: Gimtasis kraštas. 1991. Birželio 13-19 d.]

[Lietuvos gyventoju trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 376.]

10

LKP(b) CK sekretoriaus Antano Sniečkaus ir LSSR valstybės saugumo ministro Nikolajaus Gorlinskio potvarkis LKP(b) apskričių komitetams ir MGB apskričių skyriams dėl pasirengimo partizanų, jų rėmėjų, politinių kalinių ir pasiturinčių ūkininkų šeimų trėmimui

Vilnius, 1949 m. kovo 25 d.*
Visiškai slaptai

Lietuvos KP(b) apskričių komitetams ir
LSSR MGB apskričių skyriams

1949 m. kovo 5 d. potvarkiu Nr. 115, pasirašytu Lietuvos KP(b) CK sekretoriaus drg. Sniečkaus ir Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro generolo leitenanto drg. Gorlinskio, ryšium su artimiausiu metu įvyksiančiu buožių ir jų šeimų, taip pat veikiančių, nuteistų ir nukautų banditų, buržuazinių nacionalistų bei banditų bendrininkų šeimų ištrėmimo iš Lietuvos SSR, Lietuvos KP(b) apskričių komitetų sekretoriams pasiūlyta:

Susisiekite su MGB apskrities skyriaus viršininku ir prisidėkite prie šio darbo.

Neturi būti iškeldintos buožių, nacionalistų arba banditų šeimos, kuriose yra Sovietinės armijos kariškių, apdovanotų Sovietų Sąjungos ordinais arba turinčių ypatingų nuopelnų tėvynei.

Dėl šeimų, kurios turi būti iškeldintos, bet kuriose yra mokslo ir kitų nusipelniusių darbuotojų, atsakingų tarybinių darbuotojų artimų giminaičių, kiekvienu atskiru atveju reikia spręsti atskirai ir pateikti Lietuvos KP(b) CK sankcionuoti.

Remiantis ankstesnių metų patirtimi, pačiai operacijai partinį ir tarybinį aktyvą reikia skirti taip, kad kiekvienam ūkiui tektų po tris žmones, ir jį instruktuoti. Pasirūpinkite, kad nebūtų iššvaistytas iškeldinamųjų turtas ir gyvuliai. Gyvulius, arklius ir pašarus pagal aktus perduokite kolūkiams bei tarybiniams ūkiams. Aktų blankus gausite per MGB.

Iškeldinamiesiems gabenti pagal MGB apskrities skyriaus paskyrą mobilizuokite visų rūšių apskrities transportą.

Imkitės visų priemonių, kad būtų laikomasi kuo griežčiausios konspiracijos ir kad numatoma operacija būtų užmaskuota.

* Data nurodyta pagal lydraštį.

Kad lengviau būtų sudaryti buožių apskaitą, priėmėme nutarimą suregistruoti buožių ūkius dėl žemes ūkio mokesčio, o Jums rekomenduojame nesiimti jokių priemonių, kurios galėtų paskatinti buožes išvykti iš kaimo.

Įspėjame, kad Jūs partiniu ir valstybiniu atžvilgiu esate asmeniškai atsakingas už žinių apie busimąjį iškeldinimą slaptumą. Apie tai iki atskiro mūsų paliepimo privalote žinoti tik JŪS vienas.

Visais kylančiais klausimais susisiekite su draugais Sniečkumi arba Trofimovu„VČ" ryšiu ar šifru per MGB apskrities skyrių.

Apie darbų pradžią, terminus ir kitus reikalus Jums bus nurodyta atskirai.

[Nuorašas] tikras: LSSR MGB 6-ojo poskyrio viršininko pavaduotojas
leitenantas

(Kudriavcev) (Parašas)

[LVRMA. F. 135. Ap. 7. B. 162. L. 4-5. Nuorašas rusų k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 497-498.]

11

LKP(b) CK biuro nutarimas, kuriame džiaugiamasi, kad gerai įvykdytas 1949 m. kovo 25-28 d. Lietuvos gyventojų trėmimas

Vilnius, 1949 m. kovo 29 d.

Visiškai slaptai
Lietuvos KP(b) CK biuro — Ypatingasis aplankas
1949 m. kovo 29 d.
Nutarimas

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro
drg. Gorlinskij
(drg. Trofimov)*
pranešimas

1. Išklausęs Lietuvos SSR valstybės saugumo ministro drg. Gorlinskio pranešimą apie buožių ir banditų šeimų iškeldinimo už Lie-

* Biure referavo LKP(b) CK 2-asis sekretorius A.Trofimov.

tuvos SSR ribų išdavas, Lietuvos KP(b) CK mano, kad parengiamasis darbas ir iškeldinimo priemonės atliktos organizuotai. Lietuvos KP(b) CK pažymi, kad šiame darbe labai didelę pagalbą suteikė SSR Sąjungos valstybės saugumo ministerijos darbuotojai.

2. Dėl atliktų priemonių respublikoje aktyvesni tapo kolūkiečiai ir vargingieji bei vidutiniai valstiečiai, darbo valstiečiai stoja į kolūkius.

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
(A.Sniečkus) (Parašas)

Pasiųsta: VKP(b) CK, SSR Sąjungos valstybės saugumo ministrui drg. Abakumovui,

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministrui drg. Gorlinskiui - 3 egz. 1-ek.

A.Letulis (Parašas)

[LVVOA. F. 1771. Ap. 190. B. 7. L. 21. Orginalas rusų k. Mašinraštis. Skelbta: Gimtasis Kraštas. 1991 Rugpjūčio 1-7.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 500.]

12

SSRS MT nutarimas dėl pasiturinčių 4 000 ūkininkų šeimų, kenkiančių kolektyvizacijai, ištrėmimo iš Lietuvos visam laikui į Krasnojarsko kraštą ir Tomsko sritį

Maskva, Kremlius, 1951 m. rugsėjo 5 d.

Visiškai slaptai
(Ypatingasis aplankas)

SSRS ministrų taryba
Nutarimas
Dėl iškeldinimo iš Lietuvos teritorijos buožių su šeimomis
1951 m. rugsėjo 5 d. Nr. 3309-1568 vs
Maskva, Kremlius

SSRS ministrų taryba nutaria:

1. Iškeldinti iš Lietuvos SSR ribų visiems laikams į Krasnojarsko kraštą ir Tomsko sritį apie 4 000 priešiškai veikiančių prieš kolūkius buožių su šeimomis.

Iškeldinamiesiems taikyti SSRS aukščiausiosios tarybos 1948 m. lapkričio 26 d. įsaką „Dėl į tolimuosius Sovietų Sąjungos rajonus Tėvynės karo laikotarpiu iškeldintų asmenų baudžiamosios atsakomybės už pabėgimą iš privalomosios ir nuolatinės tremties vietų".

2. Įpareigoti SSRS valstybės saugumo ministeriją (drg. Ignatjevą) buožių su šeimomis iškeldinimą įvykdyti 1951 m. rugsėjo mėn. pagal Lietuvos SSR ministrų tarybos patvirtintus sąrašus.
3. Įpareigoti SSRS vidaus reikalu ministeriją (drg. Kruglovą) pasirūpinti iškeldinamųjų iš Lietuvos SSR konvojavimu ir nugabenimu į jų tremties vietas.
4. Leisti iškeldinamiesiems pasiimti jiems priklausančias vertybes, namų apyvokos daiktų ir maisto atsargų, iš viso kiekvienai šeimai iki 1 500 kg. Visą likusį iškeldinamųjų turtą konfiskuoti ir perduoti vietinių valdžios organų atstovams.

   Konfiskuotąjį iškeldinamųjų buožių turtą panaudoti valstybinių prievolių įsiskolinimui padengti. Likusią nuo įsiskolinimo padengimo turto dalį (gyvenamuosius ir ūkio pastatus, žemės ūkio ir kitą inventorių, taip pat gyvulius) perduoti kolūkiams nemokamai, įskaitant į nedalomuosius fondus. Maistinius grūdus, pašarinius grūdus ir technines kultūras perduoti valstybei.
5. Įpareigoti Susisiekimo ministeriją (drg. Beščevą) pagal SSRS vidaus reikalų ministerijos paraišką skirti kiek reikia geležinkelio vagonų, pritaikytų žmonėms vežti žiemą, ir užtikrinti, kad iškeldinamųjų ešelonai iki paskyrimo vietų vyktų karinių ešelonų teisėmis.
6. Įpareigoti SSRS finansų ministeriją (drg. Zverevą) SSRS valstybės saugumo ministerijai iš sąjunginio biudžeto skirti papildomų lėšų specialiosioms komendantūroms išlaikyti, taip pat SSRS vidaus reikalų ministerijai skirti lėšų iškeldinamųjų maitinimo ir medicininio aptarnavimo kelionėje išlaidoms apmokėti.
7. Įpareigoti SSRS valstybės tiekimo komitetą (drg. Kaganovičių). skirti, o Naftos pramonės ministeriją (drg. Baibakovą) pagal SSRS valstybės saugumo ministerijos paraišką patiekti 300 tonų benzino iškeldinamiesiems nuvežti iš gyvenamųjų vietų iki geležinkelio stočių ir pagal Krasnojarsko krašto vykdomojo komiteto ir Tomsko srities vykdomojo komiteto paraišką 700 tonų benzino nugabenti iškeldinamiesiems iš geležinkelio stočių iki įkurdinimo vietų.
8. Įpareigoti Krasnojarsko krašto vykdomąjį komitetą ir Tomsko srities vykdomąjį komitetą pasirūpinti iškeldinamųjų nugabenimu auto-

mobiliu ir kinkomuoju transportu iš geležinkelio stočių iki įkurdinimo vietų, taip pat įkurdinamuosius įdarbinti ir aprūpinti būstu.

SSR sąjungos ministrų tarybos
Pirmininkas
J. Stalin

SSRS ministrų tarybos reikalų
Valdytojas
M. Pomaznev

[RFPA. SSRS MT 1951 m. nutarimu byla. Dok. Nr. 9. Nuorašas rusų k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 571-573.]

13

LKP(b) CK biuro nutarimas ištremti visam laikui iš Lietuvos priešiškas kolektyvizacijai pasiturinčių ūkininkų šeimas

Vilnius, 1951 m. rugsėjo 28 d.

Visu šalių proletarai, vienykitės!

Visiškai slaptai
Ypatingasis aplankas

Lietuvos komunistu (bolševikų) partija
Centro komitetas
Biuro biuletenis
1951 m. rugsėjo 28 d.
protokolas Nr. 155 1
Dėl buožių ir jų šeimų iškeldinimo
iš Lietuvos SSR teritorijos*
Nr. Bc-155/vs (YA)
1951 m. rugsėjo 28 d.

1. Iškeldinti už Lietuvos SSR ribų maždaug 4 000 buožių su šeimomis, kenkėjiškai veikiančių prieš kolūkius.

* Ant dokumento antspaudas: „Grąžinti į Lietuvos KP(b) CK YS per 3 dienas.

2. Įpareigoti Lietuvos SSR MGB (drg. Kapralovą) atlikti buožių ir jų šeimų iškeldinimą pagal Lietuvos SSR ministrų tarybos patvirtintus sąrašus.
3. Įpareigoti Lietuvos KP(b) sričių komitetus (drg. Šupikovą, Ozarskį, Šumauską, Liaudį) paaiškinti kaimo gyventojams, jog buožijos iškeldinimas - tai priemonė garantuoti dirbančiųjų saugumui ir pagerinti sąlygas kolūkių kūrimui respublikoje.
4. Patvirtinti Lietuvos SSR ministrų tarybos pridedamą projektą „Dėl buožių ir jų šeimų iškeldinimo iš Lietuvos teritorijos".

Lietuvos KP(b) CK sekretorius
A.Sniečkus (Parašas)

Pasiųsta: Lietuvos KP(b) Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių sričių komitetų sekretoriams
Išsp. 6 egz.
J.K

ĮLVVOA. F. 1771. Ap. 190. B. 8. L. 139. Originalas rusų k. Mašinraštis. Skelbta: Gimtasis kraštas. 1991. Rugpjūčio 1-7.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 573-574.]

14

Priedas
Visiškai slaptai
Ypatingasis aplankas

Priedas prie Lietuvos KP(b) CK biuro
1951.IX.28 nutarimo, protokolas Nr. 155 p. 1.
Lietuvos SSR ministru tarybos
Nutarimas
Dėl buožių ir jų šeimų iškeldinimo
iš Lietuvos teritorijos

1. Iškeldinti visiems laikams už Lietuvos SSR ribų į tolimus Sovietų Sąjungos kraštus kenkėjiškai veikiančius prieš kolūkius buožes ir jų šeimas pagal pridedamus sąrašus.
2. Leisti iškeldinamiesiems pasiimti asmeniškai jiems priklausančias vertybes, namų apyvokos reikmenų bei maisto atsargų kiekvienai

šeimai iki 1 500 kilogramų. Visą kitą turtą konfiskuoti ir perduoti rajonų vykdomųjų komitetų atstovams.

Konfiskuotą iškeldinamą buožių ūkių turtą panaudoti neįvykdytiems valstybiniams įsipareigojimams padengti. Likusią turto dalį, padengus skolą (gyvenamieji bei ūkiniai pastatai, žemės ūkio bei kitas inventorius, taip pat gyvuliai), nemokamai perduoti kolūkiams į nedalomuosius fondus. Maistinius, pašarinius grūdus ir technines kultūras perduoti valstybei.

[Nuorašas] tikras: (Parašas)

Ats. 6 egz.
sk.

[LWOA. F. 1771. Ap. 190. B. 8. L. 140. Originalas rusų k. Mašinraštis. Skelbta: Gimtasis kraštas. 1991. Rugpjūčio 1-7.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 574-577.]

15

LSSR MT nutarimas, remiantis SSRS MT nutarimą ištremti visam laikui iš Lietuvos priešiškas kolektyvizacijai pasiturinčių ūkininkų šeimas

Vilnius, 1951 m. rugsėjo 29 d.

Lietuvos SSR ministrų tarybos
Nutarimas Nr. 865 vs
Dėl buožių ir jų šeimų iškeldinimo
iš Lietuvos SSR teritorijos*
1951 m. rugsėjo 29 d.

Visiškai slaptai
Egz. Nr. 1

1. Iškeldinti visiems laikams už Lietuvos SSR ribų į tolimus Sovietų Sąjungos kraštus priešiškai prieš kolūkius veikiančius buožes su šeimomis pagal pridedamus sąrašus.

* Dokumento viršuje rusiškai užrašyta: „LSSR MT gauta [19]51.X.12. Nr. 2211 vs. drg. Redeckai, prašau įforminti. V.Pisarev. Dėl dalinio pakeitimo žr. LSSR MT [19]53.VI.5 nut. Nr. 400". Dokumento apačioje rusiškai užrašyta: „Išslaptinta, neskelbti spaudoje, žr. [19]88.09.20 aktą" Lietuviškai užrašyta: „Panaikinta".

2. Iškeldinamiesiems leisti pasiimti asmeniškai jiems priklausančias vertybes, apyvokos reikmenų ir maisto atsargų iki 1 500 kilogramų kiekvienai šeimai. Visą likusį turtą konfiskuoti ir perduoti rajonų vykdomųjų komitetų atstovams.

Iš iškeldinamųjų buožių ūkių konfiskuoto turto padengti valstybinių prievolių nepriemokas. Padengus nepriemokas, likusią turto dalį (gyvenamuosius ir ūkinius pastatus, žemės ūkio ir kitą inventorių, taip pat gyvulius) nemokamai perduoti kolūkiams, įskaitant jį į nedalomuosius fondus. Maistinius bei pašarinius grūdus ir technines kultūras perduoti valstybei.

Lietuvos SSR ministrų tarybos
pirmininko pavaduotojas
K.Preikšas (Parašas)

Išsp. 3 egz.

[LCVA. F. R-754. Ap. 11. B. 90. L. 22. Originalas rusų k. Mašinraštis. Skelbta: Gimtasis kraštas, 1992. Balandžio 23-29.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 576-579.]

16

Ištrauka iš MVD kariuomenės Lietuvos pasienio apygardos karinio prokuroro S.Grimovičiaus rašto LKP CK sekretoriui Antanui Sniečkui apie leidimus kankinti tardomuosius

[Vilnius] 1953 m. rugpjučio 8 d.

Butina sugrąžinti į Lietuvos
KP CK Ypatingąjį sektorių
Nr. 925
1953 m. rugpjūčio 8 d.

Lietuvos pasienio apygardos
MVD kariuomenės karinis prokuroras

Visiškai slaptai
Egz. Nr. 1

Lietuvos Komunistų Partijos Centro komiteto Sekretoriui
Dr. A.Sniečkui

Kaip žinoma Lietuvos KP CK, buvusi SSRS valstybės saugumo ministerija turėjo specialius nurodymus, kurių pagrindu kai kuriais atve-

jais tardant suimtuosius už valstybinius nusikaltimus buvo leidžiama taikyti fizinio poveikio priemones.

Šių nurodymų pagrindu buvęs Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministras generolas-majoras drg. Kondakovas ir jo pavaduotojas - pulkininkas drg. Počkajus tardymo darbuotojams duodavo leidimus taikyti areštuotiems vadinamąsias „aktyvaus tardymo priemones".

[...]

Justicijos pulkininkas (S.Grimovičius) (Parašas)

1953 m. rugpjūčio mėn. 8 d.
Nr. 002656

[LWOA. F. 1771. Ap.133. B.50. L.185. Originalas.]

[Iš kn. Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD-MGB dokumentuose 1944-1953 metais. — K. 1996 - P. 263.]

[Lietuvos naikinimas ir tautos kova (1940-1998). - Vilnius, 1999, P. 143]

17

Lietuvos KP CK biuro nutarimas draudžiantis buvusiems tremtiniams grįžti į Lietuvą

Vilnius, 1956 m. lapkričio 5 d.

Griežtai slaptai
Ypatingasis aplankas

Lietuvos KP Centro Komiteto biuro
1956 m. lapkričio 5 d. nutarimas

1. Lietuvos KP CK biuras atžymi, kad į respubliką be suderinimo su vadovaujančiais respublikos organais sugrįžo atlikę bausmę ir pagal amnestiją eilė asmenų, kurie anksčiau buvo įvykdę sunkius kontrrevoliucinius nusikaltimus. Šie asmenys praeityje buvo buržuazinių vyriausybių vadovai ir jų nariai, buržuazinių politinių partijų, nacionalistinių organizacijų lyderiai, ginkluotų gaujų vadeivos ir aktyvūs dalyviai, antitarybinių organizacijų vadovai ir kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir banditizmą. Atvykimas į respubliką kai kurių iš šių asmenų, puoselėjančių planus vykdyti organizuotą antitarybinę veiklą, politiškai netikslingas.
2. Žymus skaičius asmenų, paleistų atlikus bausmę už sunkius kontrrevoliucinius nusikaltimus ir pagal amnestiją sugrįžo į respubliką

savavališkai, pažeisdami SSRS Ministrų Tarybos 1955 m. lapkričio 24 d. Nr. 1963-1052 s ir 1956 m. kovo 12 d. nutarimą Nr. 342-216 vs.

1956 m. spalio 15 d. tokių šeimų respublikoje gyveno per 2 tūkstančius. Daugelio jų šeimos, o taip pat jie patys sąžiningai dirba įmonėse, įstaigose, kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose. Beteisė šios kategorijos sugrįžusiųjų padėtis sukelia tarp tam tikros dalies kaip šių asmenų, o taip pat tarp gyventojų nesveikas politines nuotaikas.

3. Tarybų valdžios Lietuvoje kūrimo metais, sunkios kovos su banditizmu aplinkybėse pagal mažai reikšmingą, nepakankamai patikrintą medžiagą buvo tremiamos šeimos, įvardintos banditų rėmėjais, nacionalistinio pogrindžio dalyviais iš neturtingų ir vidutinių valstiečių, darbininkų ir tarnautojų tarpo. Šių asmenų tolimesnis buvimas specialaus apgyvendinimo vietose turi neigiamą poveikį pasilikusiems respublikoje giminėms ir gyventojams, ypač ir dėl to, kad per pastaruosius metus buvo pritaikyta amnestija asmenims, įvykdžiusiems daug sunkesnius nusikaltimus.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta Lietuvos KP CK biuras nutaria:

1. Prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad išspręstų klausimą dėl priėmimo SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako, draudžiančio buvusiems buržuazinių vyriausybių vadovams ir nariams, buržuazinių politinių partijų lyderiams, nacionalistinių organizacijų ir ginkluotų gaujų vadeivoms ir aktyviems dalyviams, kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir banditizmą, atlikus bausmę sugrįžti į Lietuvos SSR teritoriją ir kaimynines su Lietuvos respublika Baltarusijos SSR, Latvijos SSR ir RSFSR Kaliningrado sritį be specialaus kiekvienu atveju atskiro Lietuvos SSR Ministrų Tarybos leidimo. Nustatyti, kad už savivališką įvažiavimą į respublikos teritoriją šie asmenys traukiami baudžiamon atsakomybėn pagal teismų nuosprendžius. (Įsako projektas pridedamas).*
2. Prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad išspręstų klausimą dėl SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsako priėmimo, kuris suteiktų Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui teisę sudaryti komisiją dėl peržiūrėjimo buvusio Ypatingojo pasitarimo prie SSRS NKVD-NKGB sprendimų, o taip pat NKVD-NKGB potvarkių ir direktyvų pagrįstumo, pagal kuriuos į specialaus apgyvendinimo vietas buvo ištremtos banditų rėmėjų ir nacionalistinio pogrindžio dalyvių šeimos kilusios iš neturtingų ir vidutinių vals-

* Įsako projektas neskelbiamas

tiečių, darbininkų ir tarnautojų tarpo, o taip pat spręsti klausimą dėl tikslingumo šiuos asmenis palikti specialaus apgyvendinimo vietose. Suteikti šiai komisijai SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo vardu teisę priimti galutinius sprendimus dėl paleidimo iš specialaus apgyvendinimo vietų (projektas pridedamas).

4. Atsižvelgiant į tai, kad didžiausias skaičius nepageidautinų elementų sugrįžo ir sugrįžta į Kauną, kur ypatingai stipriai praeityje veikė nacionalistinis pogrindis ir kur sutelktas didelis mokslo įstaigų, aukštųjų ir vidurinių mokymo įstaigų skaičius, o taip pat kur dar stiprus buržuazinių nacionalistų ir reakcinės dvasininkijos poveikis kai kuriems atskiriems elementams, prašyti SSKP CK Prezidiumą, kad pastarasis įpareigotų SSRS Ministrų Tarybą priskirti Kauno miestą prie režimą turinčių miestų skaičiaus, pritaikyti 1953 m. spalio 21 d. SSRS Ministrų Tarybos patvirtintą pasų nuostatų 40 str.
5. Įpareigoti Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrą Gailevičių, suderinus su Lietuvos SSR Ministrų Taryba, išspręsti klausimą dėl leidimo prisiregistruojant asmenims, kurie, atlikę bausmę ir pagal amnestiją, atvyko į respubliką, pažeisdami SSRS Ministrų Tarybos 1955 m. lapkričio 24 d. nutarimą Nr. 1963-1052 s ir 1956 m. kovo 12 d. nutarimą Nr. 342-216 vs.

   Prisiregistravimo klausimą spręsti individualiai, atsižvelgiant kiekvienu atskiru atveju į tai, kokia yra partinių ir tarybinių organų, kolūkių valdybų nuomonė, neleidžiant prisiregistruoti kai kuriems iš tų asmenų tuose rajonuose, kurių teritorijoje jie įvykdė nusikaltimus.
6. Įpareigoti Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos SSR Ministrų Tarybos pirmininką drg. Liaudį, Lietuvos SSR vidaus reikalų ministrą drg. Gailevičių ir Lietuvos SSR prokurorą drg. Bacharovą artimiausiu metu pristatyti Lietuvos KP CK ir Lietuvos SSR Ministrų Tarybai (medžiagą) apie klausimo pateikimą atitinkamoms instancijoms dėl atšaukimo įvairių teisinių ir administracinių organų neteisingų sprendimų, dėl atleidimo nuo bausmės atlikimo ir leidimo įvažiuoti į Lietuvos SSR teritorija, o taip pat dėl neteisingos amnestijos asmenims, kurie praeityje buvo buržuazinių vyriausybių vadovai ir jų nariai, buržuazinių politinių partijų ir nacionalistinių gaujų vadeivos ir aktyvūs dalyviai, antitarybinių organizacijų vadovai, kurie buvo teisti už tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus ir ginkluotą banditizmą. Šį klausimą spręsti atsižvelgiant į kiekvieno politinį elgesį dabartiniu metu.
7. Pavesti Lietuvos SSR Ministrų Tarybai, kad patikrintų pagal Lietuvos SSR Ministrų Tarybos nutarimus ištremtų į specialaus ap-

gyvendinimo vietas asmenų pagrįstumą ir užtikrintų atsitiktinai ištremtų neturtingų ir vidutinių valstiečių sugrįžimą iš specialaus apgyvendinimo vietų. Šį klausimą spręsti, atsižvelgiant į vietos partinių ir tarybinių organizacijų ir kolūkių valdybų nuomonę.

8. Įpareigoti Lietuvos SSR Ministrų Tarybą, ministerijų ir žinybų vadovus, Lietuvos KP rajonų ir miestų komitetus, miestų ir rajonų vykdomuosius komitetus, tuojau aprūpinti darbu ir būtinomis gyvenamomis patalpomis visus sugrįžusius iš specialaus apgyvendinimo vietų. Sistemingai su jais dirbti atitinkamą politinį darbą, kad jie kuo greičiau įsitrauktų į socializmo kūrimą.

Lietuvos KP CK sekretorius

A. Sniečkus

[V.Kašauskienė. Laisvė ir teisingumas buvo toli //Pozicija. 1993. Nr.16. P.6.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 600-603.]

18

LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas dėl draudimo buvusiems Lietuvos Respublikos politiniams veikėjams ir antisovietinio pasipriešinimo vadovams grįžti į Lietuvą

Vilnius, 1957 m. sausio 21 d.

Nuorašas
Neskelbtina

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsakas

Dėl uždraudimo grįžti į Lietuvą nuteistiesiems ir atlikusiems bausmę buvusiems Lietuvos buržuazinių vyriausybių vadovams, buržuazinių politinių partijų vadovams, lietuvių nacionalistinio pogrindžio aktyviems dalyviams, antitarybinių organizacijų vadovams

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria:

Uždrausti grįžti į Lietuvą buvusiems Lietuvos buržuazinių vyriausybių vadovams, buržuazinių politinių partijų vadovams, lietuvių nacionalistinio pogrindžio aktyviems dalyviams, antitarybinių organizacijų vado-

vams, nuteistiems už Tėvynės išdavimą, teroristinius ir diversinius aktus, o taip pat asmenims, nuteistiems už banditizmą ir atlikusiems bausmę.

Nustatyti, kad nurodyti asmenys, kurie ateityje savavališkai grįš į Lietuvos TSR, turi būti teismo nuosprendžiu nutremiami iki 5 metų.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas **J. Paleckis**

Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo sekretorius **S. Naujalis**

Vilnius, 1957 m. sausio 21 d.

[Tremtinys. 1990. Nr.12. P.l. Nuorašo faksimilė.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 603-604.]

19

Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos pareiškimas dėl TSRS ginkluotųjų pajėgų neteisėtų veiksmų

TSRS ginkluotosios pajėgos 1991 metų sausio mėnesio pradžioje Vilniuje smurtu užgrobė Spaudos rūmus, Lietuvos radijo ir televizijos rūmus, televizijos bokštą Vilniaus radijo mazgą bei kai kurių kitų įstaigų pastatus, suniokojo patalpas, įrengimus, plėšikavo. Priešiškų akcijų metu buvo žiauriausiu būdu nužudyti ir sužaloti pastatus saugoję taikus žmonės. Tokiais veiksmais, kaip ir lydinčių fiktyvių valdžios struktūrų kūrimu arba skelbimu bei planinga dezinformacija, siekiama sukelti politinio, ekonominio ir kultūrinio gyvenimo suirutę Lietuvoje, palikti Lietuvos ir tarptautinę visuomenę be teisingos ir laisvos informacijos, galų gale nuversti teisėtą Lietuvos valdžią.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, griežtai protestuodama prieš brutalius TSRS ginkluotojų pajėgų verksmus, reikalauja, kad Tarybų Sąjunga nedelsdama nutrauktų agresiją, išvestų karinius dalinius iš užgrobtų patalpų ir atlygintų padarytą materialinę žalą bei kitus nuostolius, tarp pat išaiškintų ir patrauktų atsakomybėn kaltininkus, kad ir kokio aukšto rango jie bebūtų.

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas
V. LANDSBERGIS

Vilnius, 1991 m. sausio 14 d.

[Lietuva 1991.01.13: dokumentai, liudijimai, atgarsiai. - Vilnius, - 1991., - P. 35.]

1991 m.
sausio 13-osios aukos

20

Vertimas iš rusų kalbos

Aktas apie mirties bausmės įvykdymą politiniam kaliniui Jonui Tomašiūnui

1944 m. lapkričio 17 d., Vilniaus m.

Dolgirev Vasilij Kirilovič, pagrindinis mirties bausmių įvykdytojas - budelis

Mes žemiau pasirašę, Lietuvos SSR NKVD Karo prokuroro pavaduotojas justicijos kapitonas Fiodorov ir Lietuvos SSR NKGB „A" Skyriaus viršininkas Valstybės saugumo majoras Charčenko įvykdėme 338-osios Saulių divizijos Karo tribunolo 1944 08 16 d. nuosprendį Tomašiūnui Ivanui Selvestrovičiui, gim. 1893 m. Lietuvos SSR Trakų apskrities Verbliškių km., gyvenusiam Nemaniūnų miestelyje, nuteistam pagal RSFSR Baudžiamojo kodekso 58_1 straipsnį aukščiausia bausme - sušaudymu.

Tomašiūną sušaudė Lietuvos SSR NKGB Vidaus kalėjimo viršininkas - valstybės saugumo majoras Dolgirev, dėl ko ir surašytas šis aktas.

Karo prokuroro pavaduotojas
Justicijos kapitonas [Parašas] /Fiodorov/

„A" skyriaus vadovas
Valstybės saugumo majoras [Parašas] /Charčenko/

Vidaus kalėjimo viršininkas
Valstybės saugumo majoras [Parašas] /Dolgirev/

[Lietuvos Respublikos Saugumo departamentas. Archyvas, rankraštis, originalas]

21

Tuskulėnų masinės kapavietės tyrimų ataskaitos santrauka

1994 m. sausio 25 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu Nr. 216 „Dėl NKGB-MGB aukų, palaidotų 1944-1947 m. Vilniaus m. Tuskulėnų

dvaro teritorijoje" buvo sudaryta valstybinė komisija ir 1994 m. liepos 4 d. pradėta palaikų ekshumacija. Atsižvelgiant į šiuolaikinius teisės reikalavimus ir mokslo rekomendacijas, buvo sudaryta archeologų (vad. habil. dr. V.Urbanavičius), teismo medikų (vad. prof. habil, dr. A. Garmus) ir antropologų (vad. doc. dr. R. Jankauskas) darbo grupė. Lauko tyrimų metu kiekvieno asmens palaikai buvo fiksuojami ir ekshumuojami atskirai. (1-1, 1-2, 1-3, 2-1, 2-2, 2-3, 3-1, 3-2, 3-3 pav.). Kaip paaiškėjo vėliau, archeologinės detalės leido nustatyti palaikų užkasimo laiką ir aplinkybes, o tai, savo ruožtu - palengvino konkrečių asmenų identifikaciją. 1994 m. buvo rasti 593 asmenų palaikai, užkasti 32 įvairaus dydžio duobėse, o 1995 m. - dar 113 asmenų palaikai 8 duobėse.

Visi 706 asmenų palaikai ištirti Valstybinės teismo medicinos tarnybos osteologijos laboratorijoje, nustatant kiekvieno asmens lytį, amžių, ūgį, dantų būklę, persirgtas ligas bei traumas, taip pat - sužalojimus mirties metu, įgalinančius nustatyti egzekucijos ypatybes ir mirties priežastis. Tarp ekshumuotų palaikų buvo 702 vyrai ir 4 moterys. Galiausiai, lyginant teisimo medicininius, archeologinius ir antropologinius duomenis, buvo atliekama konkrečių asmenų identifikacija. Iš viso identifikuota 43 asmenys.

Visi šie duomenys leido susidaryti vaizdą apie žudymo ir elgesio su palaikais mechanizmą.

Didžioji dalis kaukolių (685 - 97 proc.) turėjo įvairaus pobūdžio sužalojimus, padarytus mirties metu.

Šautiniai sužalojimai buvo padaryti nuo 1 iki 6 šūvių:

Viena kulka - 492 atvejai (4-1, 4-2 pav.)

Dviem kulkomis - 110 atvejų

Trimis kulkomis - 31 atvejis (5-1, 5-2 pav.)

Keturios kulkos - 13 atvejų

Penkios kulkos - 4 atvejai

Šešios kulkos - 2 atvejai

Šautiniai sužalojimai padaryti įvairaus kalibro kulkomis (nuo 5,6 iki 9,0 mm). Dauguma atvejų šaudyta į pakaušį, kulkai išeinant viršugalvio ar veido srityje (6-1, 6-2, 7-1 pav.). Keliais atvejais kulkų įėjimo angos rastos abiejų smilkinių srityje. Vienu atveju rasta kairiajame smilkinyje įstrigusi kulka. Tai įrodo, kad šauta į ant kairiojo šono gulintį žmogų. Visi šie atvejai liudija, kad buvo atliekami ir „kontroliniai šūviai".

Be šautinių, rasta ir kitokio pobūdžio kaukolių sužalojimų:

Sužalojimai buku daiktu - 118 atvejų (7-2 pav.)

Durtiniai sužalojimai - 106 atvejai (8-1, 8-2, 8-3, 9-1 pav.)

Pjautiniai-kirstiniai sužalojimai - 4 atvejai (9-2 pav.).

Buki sužalojimai padaryti plokščiu kietu daiktu, kurio formos nustatyti nepavyko. Kai kuriais atvejais sužalojimų pobūdis liudija, kad galva buvo suspausta tarp dviejų plokščių kietų daiktų paviršių.

Dauguma durtinių sužalojimų padaryti keturbriauniais durtuvais. Šešiais atvejais konstatuotos keturkampės 3x3 cm dydžio angos vienoje kaukolės pusėje ir keturkampės 0,5x0,5 ~ 1,0x1,0 cm dydžio - kitoje. Tai rodo, kad durtuvu smogta gulinčiai aukai, ir durtuvas kiaurai persmeigė galvą. Labai panašių sužalojimų, padarytų keturkampio skerspjūvio durtuvais, rasta Katynės masinių žudynių vietoje. Literatūroje nurodoma, kad tokie sužalojimai būdingi Raudonosios armijos naudotiems durtuvams.

Pjautiniai-kirstiniai sužalojimai kaukolėse padaryti nedideliais kirviais.

Identifikavimo proceso metu taip pat išaiškintos palaikų užkasimo aplinkybės. Nustatyta, kad 1944/45, 1945/46 ir 1946/47 m. vėlyvą rudenį, žiemą ir ankstyvą pavasarį nužudytieji buvo užkasami buvusiame (dabar nugriautame) garaže. Garažas matyt pasirinktas dėl to, kad ten žiemą žemė mažiau įšalusi ir lengviau kasti duobes. Duobių pobūdis ir išdėstymo tvarka įrodo planingą egzekucijų ir laidojimo pobūdį. Duobės pradėtos kasti pietiniame garažo gale. Užpildžius vieną duobę, greta jos, tvarkingai slenkant į šiaurinį garažo galą, buvo kasama kita. Duobės būsimų egzekucijų aukoms buvo ruošiamos iš anksto. Pavyzdžiui, duobėje Nr. 6, pačiame pietiniame garažo gale, greičiausia buvo užkasti 1945 m. sausio 29, vasario 7, 9, 28 ir kovo 2 d. sušaudyti žmonės: tomis dienomis sušaudytųjų sąraše 156 asmenys, duobėje rasta 154 palaikai. Duobė buvo apie 4 m gylio, ilgalaikio naudojimo (lentomis sutvirtintais kraštais). Suvertus į duobę vienos dienos egzekucijų aukas, lavonai buvo apipilami chemikalais, užklojami toliu ir užberiami žemėmis. Sekančios egzekucijos aukos sudarė naują sluoksnį. Panaši yra duobė Nr. 13 - 89 skeletai, o 1945 m. kovo 21, 29 ir 30 dienomis sušaudyti 92 asmenys. Duobės kampe rasta žieminių rūbų liekanų.

Nustatyta, kad 1945 m. vasarą sušaudytieji buvo užkasami jau ne garaže, o lauke. Čia aptikta 8 duobių eilė. Palaikai buvo apipilti chemikalais (dezinfekuojančiomis medžiagomis).

Deja, nepavyko rasti 1946 m. vasaros aukų.

Tyrimų grupės vardu -
Doc. Dr. Rimantas Jankauskas (Parašas)

Vilniaus universiteto medicinos fakulteto anatomijos, histologijos ir antropologijos katedra

2000 06 12

22

Maskvos apygardos Karo Tribunolo nuosprendis dėl Lietuvos Aktyvistų Fronto vadovų sušaudymo arba įkalinimo lageriuose

1941 m. lapkričio 26-28 dienomis Gorkio (N. Novgorodo) mieste vykęs Maskvos karines srities Karinio tribunolo posėdis, tokios sudėties:

pirmininkas - trečio rango karinis juristas ZAPOLSKIJ;
nariai - karinis juristas STASIULIS;
- karinis juristas VLACKIJ;
sekretorius - antro rango karinis juristas KEBAN

1941 m.vasarą NKVD ir NKGB areštuotus ir tardytus Kauno, Vilniaus, Gorkio LNKGB kalėjimuose Lietuvos Aktyvistų Fronto vadovus ir narius

NUTARĖ:

- SUŠAUDYTI;
- gen.štabo majorą VYTAUTA BULVIČIŲ;
- gen.štabo kapitoną JUOZĄ KILIŲ;
- leitenantą LEONĄ ŽEMKALNĮ;
- kapitoną JUOZĄ SADZEVIČIŲ;
- advokatą ALEKSANDRĄ KAMANTAUSKĄ;
- mokytoją ANTANĄ SKRIPKAUSKĄ;
- mokytoją STASĮ MOCKAITĮ;
- geležinkelio tarautoją JURGĮ GUOBĮ;

- NUTEISĖ NUTREMTI Į LAGERIUS kalėti nuo 7 iki 20 metų:
- kapitoną JUOZĄ VABALĄ;
- kapitoną IZIDORIŲ ANDRIŪNĄ;
- j.leitenantą BALĮ PUODŽIŪNĄ;
- el. techniką JUOZĄ VALKIŪNĄ;
- tarnautoją ANTANĄ PETKELĮ;
- tarnautoją JONĄ MORKŪNĄ;
- studentą VLADĄ NOSEVIČIŲ.

Nors ir išteisintas leitenantas ALBERTAS VAINORIS, bet nebuvo paleistas, buvo laikomas Gorkio (N.Novgorodo) kalėjime ligoninėje, kol iškankintas mirė.

Čia minėti nuteisti sušaudyti, nutremti alkanai mirčiai į lagerius Lietuvos piliečiai yra NKVD, NKGB vykdyto genocido aukos.

Čia minėtus Lietuvos Aktyvistų Fronto narius areštavę, tardę, kankinę, pasmerkę sušaudymui ir tremčiai į lagerius NKVD ir NKGB darbuotojai yra Lietuvos piliečių GENOCIDO VYKDYTOJAI.

Tai:
- Gorkio (N.Novgorodo) NKVD kalėjimo Nr. 1 viršininkas SOLOVJOV;
- Gorkio (N.Novgorodo) MKVD kalėjimo Nr. 1 viršininko pavaduotojas kapitonas B ABIC;
- Gorkio (N.Novgorodo) NKVD kalėjimo Nr. 1 viršininko pavaduotojas vyr.leitenantas EFREMOV;
- Gorkio (N.Novgprodo) NKVD kalėjimo spec .skyriaus viršininkas j.leitenantas KORČAGIN;
- Gorkio (N.Novgorodo) NKVD kalėjimo tardytojas FINKELŠTEIN;
- Gorkio (N.Novgorodo) NKVD kalėjimo tardytojas serž. KODYMOV;

- Maskvos karines srities:
- trečio rango kar. Juristas ZAPOLSKIJ;
- antro rango kar. juristas KEBAN;
- kar.juristas VLCKIJ;
- kar.juristas STASIULIS;

- Vilniaus NKVD vidaus kalėjimo tardytojas LUKJANOVi
- Vilniaus NKVD vidaus kalėjimo tardytojas VAIČIŪNAS;
- Vilniaus MKVD vidaus kalėjimo tardytojas j. leit. ŠERY.

[Šaltinis: Lietuvos Respublikos Ypatingasis archyvas, Baudžiamoji byla, Nr. 52449/5] medžiagą pateikė liudytojas dim. pulkininkas leitenantas Eugenijus Jakimavičius (Vilnius).

23

A.Juozėno, sausio 13 dienos įvykių dalyvio, parodymai apie okupanto kariuomenės siautėjimą prie Vilniaus televizijos bokšto

Vilnius 1991 m. sausio 13 d.

Prabudau nuo tanko pabūklo šūvių, pasigirdo automatų papliūpos. Pro langą pamačiau 8 BTR koloną. Kol atbėgau prie Televizijos, BTR apsisukę grįžo ir, perskyrę minią, sustojo priešais TVR pastatą. Iššokę kareiviai sustojo dviem eilėmis nugaromis ir veidu į minią abiejose gatvės pusėse. Po to pagal komandą kareiviai, šaudydami į orą, lazdomis puolė žmones, kiti, šaudydami į langus, brovėsi į vidų. Nuo lazdų ir

automatų buožių apsvaigę žmonės sukrito prie sienos. Kai kurie iš jų bandė keltis, tada nuo laiptų atbėgę kareiviai keikdamiesi vėl mušė juos lazdomis ir spardė kojomis. Kareiviai neleido padėti gulintiems ir šaudė į orą. Nepakęsdamas žmonių šauksmų ir prakeiksmų, vienas kareivis nusikeikęs paleido seriją į orą. Minia šūstelėjo atgal. Vienu šuoliu aš kritau už mašinos. Vienas žmogus nepuolė atgal, nuėjo prie kareivių. Spėjau pamatyti, kad kareivis iššovė, ir žmogus parkrito. Slėpdamasis už mašinų, nubėgau prie greitosios pagalbos automobilio. Gydytoja pasakė, kad prie pat privažiuoti negalima, nes visur stovi mašinos. Vėliau pamačiau, kad prie tos vietos buriasi žmonės. Parkritęs žmogus buvo rudu paltu, neaukštas, atrodo vyresnio amžiaus. Kartkarčiais buvo šaudoma iš tanko pabūklo (tiksliai prisimenu 4 šūvius). Ten, kur buvo daugiau žmonių, buvo naudojami trenksmo ir šviesos užtaisai. Per visą laiką dirbo greitosios pagalbos mašinos. Buvo įjungtas tanko prožektorius, kareiviai šaudė į apšviestus langus.

Praėjus kuriam laikui, atvažiavo du autobusai uždangstytais langais, o tarp jų - juoda „Volga" su užuolaidėlėmis. Autobusuose „LAZ" ir „Ikarus" pro užuolaidėles matėsi ten sėdintys civiliai žmonės su raudonais raiščiais. Prie „Ikaruso" įvyko incidentas. Vienas jaunas vyras puolė prie autobuso durų. Gumine lazda jam buvo pramuštas tarpakis. Visi tie „draugovininkai" su guminėmis lazdomis (beje, šviesiomis, o ne juodomis) mikliai spruko už kareivių nugarų į skverelį. Ten pat spruko ir asmenys iš „Volgos". Padėjau tam sužeistam vyrui sulaikyti kraują.

[Lietuva 1991.01.13: dokumentai, liudijimai, atgarsiai. - Vilnius, - 1991., - P. 156.]

24

Antano Šimėno parodymai apie okupantų kariuomenės ir vietinių kolaborantų žudynes, vykdytas Lietuvoje 1944 metais

Aš, Antanas Šimėnas gyvenantis Panevėžio mieste, Vysk. K. Paltaroko g. Nr. 6-2, asmens kodas 33102100017.

Tuo metu man buvo 14 metų, gyvenau Panevėžio apskr. Subačiaus valsč. Pelyšų km. Prisimenu gerai 1944 metų gruodžio mėnesio sovietinių okupantų ir vietinių kolaborantų (skrebų) vykdytas žiaurias akcijas. Pagrindiniai vykdytojai pasienio kariuomenės kareiviai.

Gruodžio 18 d. Subačiaus valsčiaus Trakininkų kaimas ir kiti aplinkiniai kaimai buvo užpulti iš dviejų pusių, kareiviai ir skrebai vilkėjo baltus maskuotės rūbus.

Trakininkų kaime buvo sudeginti pastatai: Jokūbo Šimėno tvartas su visais gyvuliais, Broniaus Grikienio klėtis ir Juozo Grikienio klėtis ir tvartas. Buvo šaudoma į bėgančius į mišką slėptis žmones. Subačiaus valsčiaus skrebų vadas Juozas Ramonas kartu su pasieniečiu leitenantu užsivarė mane ant aukšto, suradę virvę ir permetę per stogo skersinį mane korė, paleisdami virvę ir vėl įtraukdami, reikalaudami pasakyti kur slėpėsi „banditai". Aš pilną gerklę šaukiau, kad nežinau.

Po to susėdę į mašinas nuvažiavo į Surdegio miestelį, pakelyje nušovė Antalivos kaimo Subačiaus valsč., prieš mėnesį vedusį Vladą Ladauską. Surdegio miestelyje nušovė du brolius Joną ir Vytautą Astravą, jų pusbrolį Kazį Astravą, nors tas buvo pakėlęs rankas ir 16-kos metų amžiaus.

Kitą dieną Subačiaus valsčiuje skrebai, vadovaujami jų vado Juozo Ramono, nušovė 16-metį Vytautą Seibutį, 17-kos metų Alfonsą Švilpą ir 60-ties metų senuką, pjaunantį karklų vyteles griovyje.

1944 metų gruodžio 24 d. Troškūnų skrebai su pasieniečiais Milaikiškių km. sudegino Ječiaus sodybos visus pastatus su gyvuliais, Juostininkų kaime eigulio Sargauto klojimą. Nušovė Jurgį Baltušniką, po to įmetė į tvenkinį, sudegino visus sodybos pastatus su gyvuliais. Rukiškio km. sudegino Kanapecko klojimą. Suėmę Petkūnų kaimo Povilą Vareiką, nusivedė pas Juostininkų miško žvalgą Juozą Pajuodį. Kareiviai su skrebais puolė mušti Pajuodžio senuką uošvį. Sūnus pradėjo prašyti nemušti. Visus iš girininkijos pastato žmones išvarė į lauką, o Troškūnų skrebai padegė visus pastatus, neleisdami išvaryti į lauką gyvulių. Sudegino pastatus visus su gyvuliais. Pajuodį Juozą ir Vareiką Povilą nusivarė į Petkūnų kaimą, kur prie jo sodybos Vareiką Povilą sušaudė. Šovė ir į Juozą Pajuodį, bet tas nugriuvo per gyvatvorę ir apsimetė negyvas. Kareiviai su skrebais nuėjo į Važdelių kaimą, kur sudegino 4-rias sodybas ir sušaudė Benediktą Peleką, jo sūnų ir marčią, Gašlūną ir jo 16-kos metų sūnų, Peleką pasieniečiai sukapojo kardais.

1944 m. gruodžio 22. d pasieniečiai ir Viešintų valsč. skrebai pravedė raganų puotą: Maldaikių bei Ciunkių km. Sudegino Maldaikių km. Viešintų valsč. Povilo Maldaikio, Mykolo Bagdono ir Antano Uzdros visus sodybų pastatus su gyvuliais. Nušovė Igno Arlausko nepilnametį sūnų ir dar sudegino Igno Arlausko ir Kazio Perniūno pastatus . Tuo metu buvo degintos sodybos Kupiškio, Panevėžio ir Anykščių valsčiuose. Apie tuos įvykius dar yra gyvų žmonių, kurie gali paliudyti apie tai.

Apie tuos įvykius surašiau dėl ko ir pasirašau: [Parašas] **Antanas Šimėnas**

25

SSRS NKVD Gulago Darbo ir specialiųjų tremčių skyriaus viršininko Konradovo pažyma apie tremtinių iš Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Moldavijos apgyvendinimo ir įdarbinimo vietas

Maskva, 1941 m. gegužė Visiškai slaptai

Pažyma apie specialiųjų kontingentų, ištremiamų iš Latvijos, Lietuvos, Estijos ir Moldavijos SSR į šalies gilumą, numatomą įkurdinimą ir darbinį panaudojimą

1. **Į Komijos** ASSR - 3 600 žmonių.

Iš jų 1100 žmonių į Pečiorą ir 2500 žmonių dirbti vietinėje pramonėje pietiniuose respublikos rajonuose (prašo atsiųsti dar 1500 žmonių).

2. **Krasnojarsko kraštas** - 7000 žmonių.

Apgyvendinami šiuose rajonuose: Kansko, Irbeiskojės, Dzeržinskojės, Tasejevo, Abano, Partizanskojės, Ujaro, Sažsko, Rybinskojės. Kežmos, Bogučianų, Pirovskojės, Novosiolovo, Turuchansko, Daurskojės, Nazaravo, Beriozovkos, Ačinsko, Kozulkos, Bogotolo ir Tiucheto.

Dauguma bus apgyvendinti ir panaudojami tarybiniuose ūkiuose, vietinėje ir miško pramonėje.

3. **Altajaus kraštas** - 9 802 žmonės.

Apgyvendinami rajonuose: Karasuko, Slavgorodo, Kulundos, Vagajaus, Kupino, Čistooziomojės, Burlos, Barnaulo, Rubcovsko, Aleisko, Zagansko, Bagano, Pospelichos, Povalichos, Šipunovo.

Daugiausia tarybiniuose ūkiuose ir aukščiau nurodytų rajonų vietinės pramonės įmonėse.

4. **Novosibirsko sritis** - 10 000 žmonių.

Apgyvendinami 13-oje Narymo apygardos rajonų, dirbs žemės ūkyje ir vietinėje pramonėje, dar 3 700 žmonių Togučino, Karagato, Vengerovo, Šegarkos rajonuose dirbs vietinės pramonės įmonėse.

5. **Omsko sritis** - 6000 žmonių.

Numatoma apgyvendinti 40-yje srities rajonų: 16-oje šiaurinių, 13-oje šiaurės vakarų, 11-oje pietinių. Iš bendro skaičiaus šiauriniuose rajonuose apgyvendinama tik 2 400 žmonių.

Dauguma numatoma panaudoti tarybiniuose ūkiuose ir vietinės pramonės įmonėse.

6. **Kazachijos SSR** - 11 000 žmonių.

Šiose srityse: Pietų Kazachijos, Akmolinsko, Kzyl Ordos, Aktiubinsko, Gurjevo, dirbs žemės ūkio darbus ir tarybiniuose ūkiuose.

7. Kirovo sritis - 4 000 žmonių.

Įkurdinami šiuose rajonuose: Kotelničiaus, Piniugo, Luzos, Oparino, Slabodskojaus, Kirovo, Oričių, Taine-Kamsko mažomis partijomis; apylinkių tarybos juos panaudos įvairiems darbams, dalis bus pasiųsta į srities tarybinius ūkius.

SSRS NKVD Gulago Darbo ir specialiųjų
tremčių skyriaus viršininkas
saugumo kapitonas
(Konradov) (Parašas)

[RFVA. F. 9479. Ap. 1. B. 87. L. 52. Originalas rusų k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 162-163.]

26

Vertimas iš rusų kalbos

TSRS NKGB tarnybinis pranešimas Nr. 2288/M VKP (b) Centro komitetui, TSRS Liaudies Komisarų Tarybai ir TSRS NKVD apie operacijos, iškeliant antitarybinį, kriminalinį ir socialiai pavojingą elementą iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos, rezultatus

1941 m. birželio 17 d.

Susumuota galutinai antitarybinio, kriminalinio ir socialiai pavojingo elemento iškėlimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos TSR operacija.

Lietuvoje: areštuoti 5.664 žmonės, iškelti 10.187 žmonės, iš viso represuotas 15.851 žmogus.

Latvijoje: areštuoti 5.625 žmonės, iškelti 9.546 žmonės, iš viso represuotas 15.171 žmogus.

Estijoje: areštuoti 3.178 žmonės, iškelti 5.978 žmonės, iš viso represuoti 9.156 žmonės.

Iš viso trijose respublikose: areštuoti 14.467 žmonės, iškelti 25.711 žmonių, iš viso represuoti 40.178 žmonės.

Iš jų trijose respublikose:

a) aktyvių kontrrevoliucinių nacionalistinių organizacijų narių areštuota - 5.420 žmonių, iškelta jų šeimų narių - 11.038 žmonės;
b) buvusių apsauginių, žandarų, policininkų, kalėjimų prižiūrėtojų areštuota - 1.603 žmonės, iškelta jų šeimų narių 3.240 žmonių;

c) buvusių stambių dvarininkų, fabrikantų ir valdininkų iš buvusio Lietuvos, Latvijos ir Estijos valstybės aparato areštuoti - 3.236 žmonės, iškelta jų šeimų narių - 7.124 žmonės;
d) buvusių lenkų, lietuvių, latvių, estų ir baltosios armijos karininkų, netarnavusių [Raudonosios Armijos] teritoriniuose junginiuose, apie kuriuos yra [surinkta] kompromituojanti medžiaga, areštuota - 643 žmonės, iškelta šeimų narių - 1.649 žmonės;
e) kontrrevoliucinių organizacijų narių, nubaustų mirties bausme, šeimos narių, areštuota - 27 žmonės, iškelta - 465 žmonės;
f) asmenų, atvykusių iš Vokietijos repatriacijos tvarka, taip pat vokiečių, užsirašiusių repatriacijai ir dėl įvairių priežasčių neišvykusių į Vokietiją, apie kuriuos yra [surinkta] kompromituojanti medžiaga, areštuota -56 žmonės, išsiųsta - 105 žmonės;
g) bėglių iš buvusios Lenkijos, atsisakiusių priimti tarybinę pilietybę, areštuota - 337 žmonės, iškelta - 1.330 žmonių;
h) kriminalinio elemento areštuota - 2.162 žmonės;
i) prostitučių, užregistruotų buvusių Lietuvos, Latvijos ir Estijos policijos organų, ir toliau besiverčiančių prostitucija - 760 žmonių;
j) buvusių Lietuvos, Latvijos ir Estijos armijų karininkų, tarnavusių teritoriniuose Raudonosios Armijos teritoriniuose korpusuose, apie kuriuos yra [surinkta] kompromituojančios medžiagos, areštuota - 933 žmonės, iš jų: Lietuvoje - 285 žmonės, Latvijoje - 424 žmonės ir Estijoje - 224 žmonės.

Operacijos pravedimo metu būta iškeliamųjų ginkluoto pasipriešinimo atvejų, taip pat bandymų pabėgti, todėl 7 žmonės nušauti, 4 sužeisti.

Mūsų nuostoliai: žuvo 4 žmonės, sužeisti 4 žmonės, iš jų: nušautas 183-osios motorizuotos šaulių divizijos atskiro žvalgybinio bataliono vadas Grabovenko, milicijos apylinkės įgaliotinis Bernar, milicininkas Dumels, į operaciją įtrauktas Rygos gamyklos Nr. 464 aktyvistas Kondratjev; lengvai sužeisti - Aukštosios NKGB kursantas Sypin, raudonarmietis Sirota, mašinos vairuotojas.

Dėl įvairių priežasčių operacijos metu nesuimti (liga, nebuvimas operacijos metu, gyvenamosios vietos pakeitimas ir kt.) asmenys bus suimti einamojo NKGB ir NKVD organų darbo metu vėliau.

TSRS Valstybės saugumo liaudies komisaras
Merkulov

[Centrinis Rusijos Federacijos Kontržvalgybos tarnybos archyvas]

[Iš knygos: Organy gosudarstvenoj bezopasnosti SSSR v Velikoj otečestvennoj vojne. Sbornik dokumentov. T. 1, K. 2 - Moskva, - 1995, p. 247-248.]

27

Vertimas iš rusų kalbos

SSRS MT 1949 sausio 29 d. nutarimas dėl Lietuvos, Latvijos Estijos partizanų, jų rėmėjų, politinių kalinių, pasiturinčių ūkininkų ištrėmimo visam laikui į Sibirą operacijos

Maskva, Kremlius, 1949 m. sausio 29 d.

Visiškai slaptai
(Ypatingasis aplankas)

SSRS ministrų taryba
Nutarimas Nr. 390-138 vs
Dėl buožių su šeimomis, nelegaliai gyvenančių, nukautų per ginkluotus susirėmimus ir nuteistų banditų bei nacionalistų šeimų, legalizuotų banditų, tebetęsiančių priešišką veiklą, ir jų šeimų, taip pat represuotų banditų talkininkų šeimų iškeldinimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos teritorijos

1949 m. sausio 29 d. Maskva, Kremlius

SSRS ministrų taryba nutaria:

1. Priimti Lietuvos SSR, Latvijos SSR ir Estijos SSR ministrų tarybų ir Lietuvos, Latvijos ir Estijos KP(b) Centro komitetų siūlymus iškeldinti iš Lietuvos SSR, Latvijos SSR ir Estijos SSR teritorijos buožes su šeimomis, nelegaliai gyvenančių, nukautų per ginkluotus susirėmimus ir nuteistų banditų bei nacionalistų šeimas, legalizuotus banditus, tebetęsiančius priešišką veiklą, ir jų šeimas, taip pat represuotų banditų talkininkų šeimas.

Iš viso iškeldinti 29 000 šeimų, kurias sudaro 87 000 žmonių, iš jų: iš Lietuvos SSR - 8 500 šeimų, 25 500 žmonių, iš Latvijos SSR - 13 000 šeimų, 39 000 žmonių ir iš Estijos SSR - 7 500 šeimų, 22 500 žmonių.

2. Aukščiau nurodytų kategorijų asmenis iškeldinti visam laikui į Jakutijos ASSR, Krasnojarsko ir Chabarovsko kraštus, Omsko, Tomsko, Novosibirsko ir Irkutsko sritis, taikyti jiems SSRS aukščiausiosios tarybos 1948 m. lapkričio 26 d. įsaką „Dėl į tolimuosius Sovietų Sąjungos rajonus tėvynės karo laikotarpiu iškeldintų asmenų baudžiamosios atsakomybės už pabėgimą iš privalomosios ir nuolatinės tremties vietų".

3. Įpareigoti SSRS valstybės saugumo ministeriją (drg. Abakumovą) šio nutarimo 1 punkte išvardintų asmenų iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos iškeldinimą įvykdyti 1949 m. kovo 20-25 dienomis.

Buožes ir jų šeimas iškeldinti pagal Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR ministrų tarybos patvirtintus sąrašus, o nelegaliai gyvenančių, nukautų per ginkluotus susirėmimus ir nuteistų banditų bei nacionalistų šeimas, legalizuotus banditus, tebetęsiančius priešišką veiklą, ir jų šeimas, taip pat represuotų banditų talkininkų šeimas - pagal Ypatingojo pasitarimo prie SSRS MGB nutarimą.

4 Įpareigoti SSRS vidaus reikalų ministeriją (drg. Kruglovą) užtikrinti: iškeldinamųjų iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos konvojavimą ir gabenimą geležinkeliu bei vandens keliais į jų tremties vietas; kruopščią iškeldinamųjų apsaugą kelyje; administracinę tremtinių priežiūrą įkurdinimo vietose ir deramą apskaitą, įvesti tokį režimą, kad niekas negalėtų pabėgti; iškeldinamuosius įdarbinti žemės ūkyje (kolūkiuose ir tarybiniuose ūkiuose) ir miško ruošos bei aukso gavybos pramonėje.

Iškeldinamųjų įkurdinimo vietose organizuoti MVD specialiąsias komendantūras.

5. Leisti iškeldinamiesiems pasiimti vertybes, namų daiktų (drabužių, indų, žemės ūkio, amato bei namų inventoriaus) ir maisto atsargų, kiekvienai šeimai iš viso iki 1 500 kilogramų. Kitą iškeldinamųjų turtą ir gyvulius konfiskuoti. Konfiskuotąjį iškeldinamųjų turtą panaudoti valstybinių prievolių įsiskolinimui padengti, likusią nuo įsiskolinimo padengimo turto dalį (gyvenamuosius ir ūkio pastatus, gamybos įmones, žemės ūkio bei amato inventorių ir gyvulius) neatlygintinai perduoti kolūkiams, įskaitant tai į nedalomąjį fondą. Kitą turtą perduoti finansų organams realizuoti. Maistinius ir pašarinius grūdus bei technines kultūras perduoti valstybei.

6. Įpareigoti SSR finansų ministeriją (drg. Zverevą) SSRS vidaus reikalų ministerijai iš sąjunginio biudžeto skirti papildomų lėšų 1949 metais specialiosioms komendantūroms išlaikyti, taip pat lėšų iškeldinamųjų maitinimo ir medicininio aptarnavimo kelionėje išlaidoms skaičiuojant po 5 rb 50 kp per parą vienam žmogui.

7. Įpareigoti susisiekimo ministeriją (drg. Beščevą) skirti pagal SSRS vidaus reikalų ministerijos paraišką kiek reikia geležinkelio vagonų, pritaikytų žmonėms vežti, ir pasirūpinti, kad iškeldinamųjų ešelonai iki paskyrimo vietų vyktų karinių ešelonų teisėmis.

Už iškeldinamųjų pervežimą atsiskaityti pagal kalinių pervežimo tarifą.

8. Įpareigoti SSRS prekybos ministeriją (drg. Zavoronkovą) per geležinkelių bufetus pasirūpinti karštu maistu iškeldinamųjų ešelonams, mokėti iš lėšų, skirtų SSRS vidaus reikalų ministerijai šio nutarimo 6 punktu.

9. SSRS sveikatos apsaugos ministerija (drg. Smirnov) privalo kiekvienam iškeldinamųjų ešelonui skirti po vieną medicinos gydytoją ir po

dvi medicinos seseris su pakankamai vaistų ir tvarsliavos medicininei pagalbai iškeldinamiesiems kelionėje teikti.

10. Įpareigoti Jakutijos ASSR Ministrų tarybą, Krasnojarsko ir Chabarovsko kraštų, Omsko, Novosibirsko, Tomsko ir Irkutsko sričių darbo žmonių deputatų tarybų vykdomuosius komitetus teikti paramą SSRS vidaus reikalų ministerijai įkurdinant iškeldinamuosius ir tvarkant jų ūkį bei buitį, taip pat, esant reikalui, steigti invalidų ir senelių namus, kuriuose būtų įkurdinami vieniši invalidai ir seneliai iš atvykusių iškeldintųjų, skirti lėšų šiems namams steigti ir išlaikyti.

SSR Sąjungos ministrų tarybos pirmininkas
J. Stalin
SSRS ministrų tarybos reikalu valdytojas
J. Čadajev

[RFPA.SSRS MT 1949 m. nutarimų byla. Dok. Nr. 14. Nuorašas rusų k. Mašinraštis.]

[Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1944-1953 metais sovietinės okupacijos valdžios dokumentuose. Vilnius, 1995, P. 477-179.]

28

Vertimas iš rusų kalbos

Latvijos TSR Ministrų Tarybos nutarimas Nr. 282-ps
dėl „buožių" šeimų išsiuntimo iš Latvijos TSR

1949 m. kovo 17 d.

Ryšium su TSRS Ministrų Tarybos Ministrų Tarybos 1949 m. sausio 29 d. Nutarimu Nr. 390-138 vs, Latvijos TSR Ministrų Taryba nutaria:

1. Iškelti iš Latvijos TSR į tolimas TSRS vietas specialiam apgyvendinimui 10 000 buožių šeimų.
2. Patvirtinti apskričių dirbančiųjų vykdomųjų komitetų pateiktus buožių šeimų, kurias reikia iškelti, sąrašus.
3. Buožių šeimų iškėlimą pavesti Latvijos MGB.

Latvijos TSR Ministrų Tarybos Pirmininkas V. Lacis

Latvijos TSR Ministrų Tarybos reikalų valdytojas I. Bastin

[Publikuota : Okupacijas varu politika Latvija: 1939-1991. Dokumentu krajums. - Riga, 1999. - p. 277.]

VKP(b) CK generalinis sekretorius, SSRS Liaudies komisarų tarybos pirmininkas Josifas Stalinas (1879-1953)

SSRS vidaus reikalų liaudies komisaras 1938-1945 m., SSRS maršalas Laurentijus Berija (1899-1953)

Pravieniškių žudynių aukos. 1941 06 26

Lietuvos gyventojų genocido organizatoriai

Lietuvos KP(b) CK pirmasis sekretorius 1936-1974 m. Antanas Sniečkus (1903-1974)

LSSR Ministrų tarybos pirmininkas 1940-1956 m. Mečislovas Gedvilas (1901-1973)

Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisaras valstybės saugumo majoras (1940 06 26-1945 08 02, 1944 07-1945 08 02) Aleksandras Guzevičius

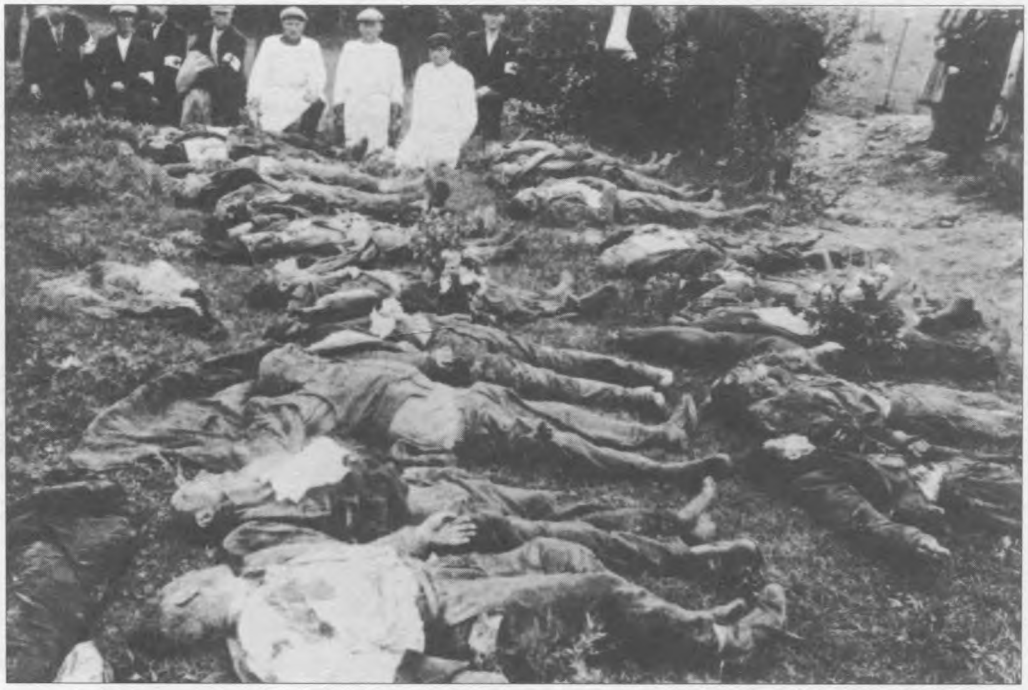

Panevėžio cukraus fabriko darbininkų žudynės. 1941 06

Nusikaltimų žmogiškumui (genocido) vykdytojai

1940 m. Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisariato Telšių apskrities skyriaus viršininkas Petras Raslanas

Lietuvos SSR valstybės saugumo liaudies komisariato - VSLK (NKGB) operatyvinis įgaliotinis Nachmanas Dušanskis

Telšių kalėjimo politiniai kaliniai, bolševikų nužudyti 1941 m. birželio 24 d. Rainių miškelyje

Kruviniausių nusikaltimų prieš Lietuvos gyventojus organizatoriai ir vykdytojai

Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras 1945-1949 m., generolas majoras Dmitrijus Jefimovas (1904-1950)

LSSR valstybės saugumo ministro pavaduotojas 1946-1953 m., pulkininkas Leonardas Martavičius (1920-1994)

Išžudyti ir išniekinti Lietuvos partizanai

Išžudyti ir išniekinti Lietuvos partizanai

Išžudyti ir išniekinti Lietuvos partizanai

Latvijos gyventojų naikintojai

A. Noviks - Latvijos pokario (iki 1953 m.) „pagrindinis čekistas". 1953 m. buvo atleistas iš Latvijos SSR MGB ministro pareigų. 1995 m. gruodžio 13 d. Rygos apygardos teismo buvo pripažintas kaltu pagal visus kaltinimo punktus ir nuteistas kalėti iki gyvos galvos. A. Noviks mirė kalėjime 1996 m. kovo 12 d.

Simon Šustin - pagrindinis Tarybinės Latvijos NKGB „budelis", atsiųstas į Latviją Maskvos valdytojų, pagrindinis 1940-1941 m. masinių žudynių, represijų ir deportacijų organizatorius

Rygos centriniame kalėjimo kieme rastos masinių sušaudymų aukos (1941 m. liepa)

Masinių žudynių aukos, surastos Dreilinėje, prie Rygos, 1941 m. liepos mėnesį

Masinių žudynių aukos, surastos prie Baltezers'sės vilos (1941 m. liepa). Kai kurių aukų rankos prieš nužudant buvo surištos už nugaros spygliuota viela

Bikerniekuose (prie Rygos) surastų masinių žudynių aukos (1941 m. liepa)

Masinių žudynių aukos netoli Krustpilio oro uosto po Raudonosios armijos atsitraukimo 1941 m. birželio mėnesio pabaigoje.

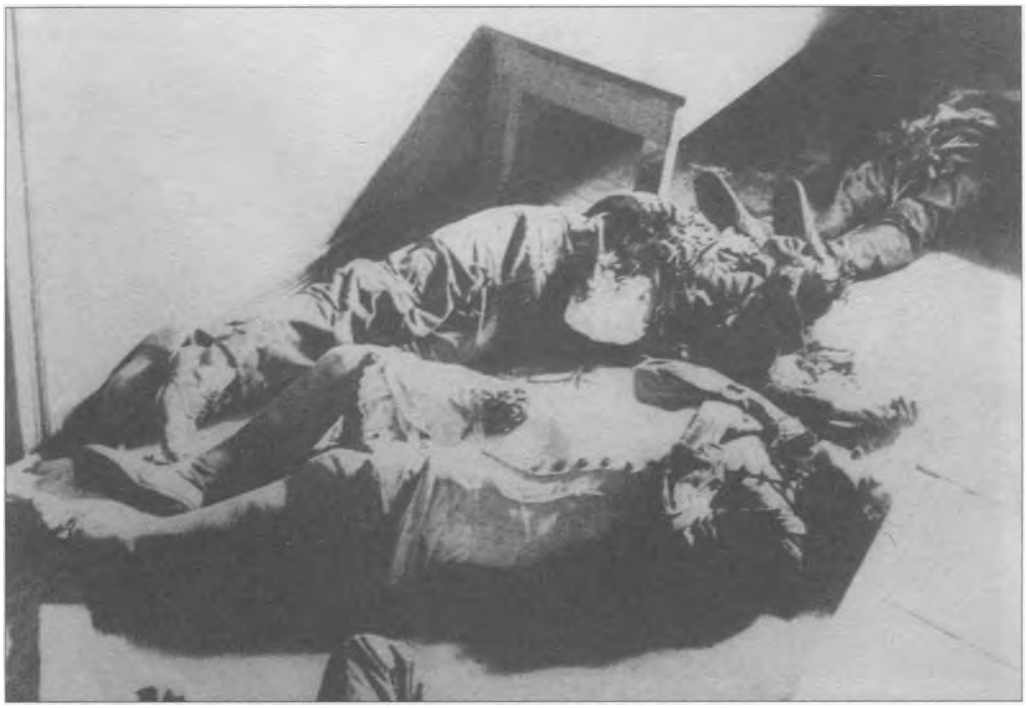

Liepojos milicijos skyriaus rūsiuose rastų aukų lavonai, rasti po Raudonosios armijos atsitraukimo 1941 m. birželio mėnesio pabaigoje

Estijos SSR vidaus reikalų ministras (1940 08 25 - 1941 03 26,1941 08 06 - 1944 05 20), Estijos SSR valstybės saugumo ministras (1941 03 26 - 1941 08 06, 1944 05 20 - 1950 02 20). Paskutinis centrinių partijos organų ir vyriausybės nurodymų vykdytojas, kruvinų represijų Estijoje vykdytojas - Boris Kumm

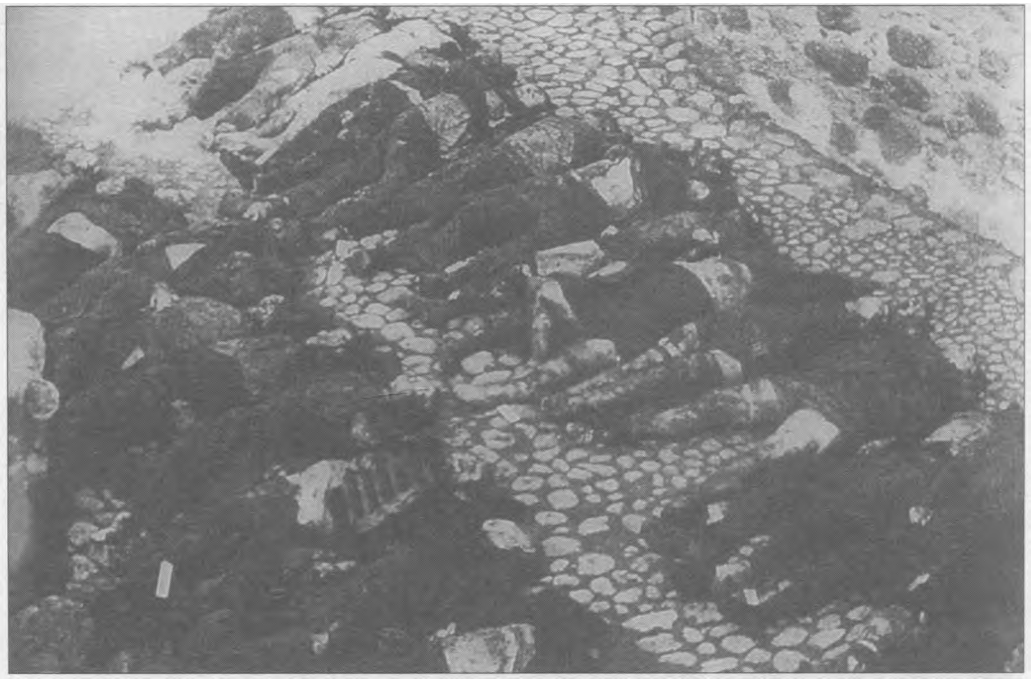

Nužudytųjų atkasimas Tartu kalėjime. 1941 07 15-1941 07 16

Komunistinio teroro aukos Rakvere mieste, Estija, 1919 m. sausis

Raudonojo teroro aukos Kuressare pilies kieme

Raudonojo teroro aukos Kuressare pilies kieme

Jan Seller VR II/3. Nužudytas 1941 07 09, A. Troi lauke, Haapsalu m.

Herta Schasmin, jauna Kruusa ūkio šeimininkė. Nužudyta 1941 07 30, Eerikvere kaime

Eduard Johanson VR II/3, Vaistinės savininkas bei vaistinės vedėjas. Nužudytas 1941 07 21, Pärnu-Jaagupi vietovėje

Kapitonas Rudolf Mager VR II/3. Nužudytas 1941 07 19 Imavere apskrityje

Tribunolo pirmininkas:

Ar dar yra kas nors iš nukentėjusiųjų, norinčių pateikti kokius papildomus dokumentus? Nėra. Ką galvojate dėl tolesnio Tribunolo proceso darbo? Ką galėtų pasiūlyti kaltintojai? Kokios tvarkos norėtumėte?

Vyriausioji kaltintoja:

Aš prašyčiau dabar išklausyti kaltintojo iš Baltarusijos.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, prašom tarti žodį dėl visos teisminio nagrinėjimo tvarkos.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašyčiau išklausyti pirmoje Tribunolo sesijoje nekalbėjusių kaltintojų. Pradėti nuo kaltintojo iš Baltarusijos, po to apklausti kaltintoją iš Moldovos, nes jis norėjo kalbėti trečiadienio rytą, po jo apklausti kaltintoją iš Čečėnijos, vėliau, iki teisminių ginčų, išklausysime nukentėjusiųjų parodymų.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums. Sakykite, kaltintojai, ar neturite kitokių samprotavimų dėl Tribunolo kolegijos teisminio bylos nagrinėjimo tvarkos? Nėra. Gynyba, neturite kokių nors samprotavimų? Prašom.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Gerbiamas pone pirmininke, aš, Aminat Saijeva, prašyčiau Jus suteikti man žodį po pietų.

Tribunolo pirmininkas:

Po pietų pertraukos. Ačiū. Jeigu kitų pasiūlymų nėra, tai Tribunolas pasitaręs nutarė, kokia bus tolimesnė Tribunolo teisėjų kolegijos darbo tvarka. Pirmiausia bus išklausyti kaltintojai, priimti pateikti kaltinamieji aktai, po to apklausti nukentėjusieji, liudytojai, jeigu bus - išklausyti ekspertai, susipažinta su bylos medžiaga, kurią pridėsime prie bylos. Po to bus pradėti teisminiai ginčai. O po teisminių ginčų proceso dalyviams bus suteikta replikos teisė. Vėliau, jeigu bus surinkti visi duomenys, Tribunolas išeis priimti nuosprendžio ir pasakys, kada jis bus paskelbtas. Patenkiname prašymą, kad kaltintojai iš Čečėnijos būtų suteikta galimybė kalbėti po pietų pertraukos. Taigi dabar prašome kaltintoją iš Baltarusijos pareikšti savo kaltinimus.

II. Kaltintojų pareiškimai

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Tarptautinis Niurnbergo procesas - pirmasis žmonijos istorijoje - nuteisė fašizmą kaip politinę sistemą ir ideologiją. Tačiau iki šiol nėra nie-

ko panašaus priimta prieš bolševikinį režimą, kuris savo atliktais veiksmais gerokai pranoko net ir fašizmą. Baltarusijos komunistų partija buvo sukurta prieš pat revoliuciją Petrograde. Ji buvo bolševikų partijos filialas, kuriam iki 1956 metų vadovavo ne baltarusiai, o iš Maskvos atvykę funkcionieriai. Bolševikų partija savo valdžiai įtvirtinti sukūrė specialias organizacijas. Vienpartinės sistemos sukūrimui ir įtvirtinimui didžiausią vaidmenį suvaidino specialiosios tarnybos. 1921 m. gegužės mėnesį buvo likviduota eserų organizacija „Vakarų srities komitetas". 1931 metais respublikoje organizuojami stambūs politiniai procesai prieš nacionalinius demokratus. Į Rusijos gilumą išsiųsti 77 žmonės, 9 nuteisti atlikti bausmę koncentracijos lageriuose. Nuteisti 59 Valstiečių ir darbininkų partijos Baltarusijos filialo nariai, iš jų 6 sušaudyti.

4-ojo dešimtmečio pradžioje išryškėjo totalitarinis SSRS komunistų partijos pobūdis. Alternatyvūs nariai, suvienyti į bolševikinę partiją, kuri kovojo už socializmo įdiegimą įvairiose gyvenimo sferose. Socialinė ideologija pasireiškė tautos suskirstymu į priešus ir savus, auklėtojus ir auklėjamuosius. Iškeliama idėja: vienas vadas - viena visuomenė. Visuomeninama privati nuosavybė, kuri yra demokratinės santvarkos pagrindas. Ideologija taip pat turėjo įtakos ir šalies ekonomikai. Naujosios ekonominės politikos egzistavimo metu tarp ekonomikos ir ideologijos buvo pusiausvyra. Tačiau su nepininkais, kaip ir su buožėmis, buvo susidorota. Ginkluotas protestas prieš jėga įtvirtinamą tarybinę valdžią buvo pavadintas banditizmu.

1921 metų liepos 17 d. Minsko rajono Centro komiteto Baltarusijos komunistų partijos posėdyje buvo priimtas sprendimas „siekiant galutinai likviduoti banditizmą Baltarusijoje, iš 15 kilometrų pasienio ruožo iškeldinti pasipriešinusius buožes ir valstiečius". Trečiajame dešimtmetyje smarkiai padaugėjo asmenų, kuriems buvo atimta balsavimo teisė. Asmenys, neturintys rinkimų teisės, negalėjo būti profsąjungos nariais, užimti „valdančiųjų postų". Baltarusijoje 1928 metais 1,87 % kaimo gyventojų neturėjo balsavimo teisės. 14,8 % - miesteliuose ir 13,9 % - miestuose. Atitinkamai 1927 metais skaičiai buvo mažesni (1,4 %, 14 %, 12,8 %). Rinkimų teisės atėmimas tapo masiniu reiškiniu. Galiausiai ją galėjo atimti namų valdybos, kolūkiai ir netgi brigados. Skundų skaičius dėl neteisėtai atimtų rinkimų teisių taip išaugo, kad 1930 metais Centrinės rinkimų komisijos prezidiumas buvo priverstas priimti nutarimą, draudžiantį tokį savavališką rinkimų teisės atėmimą. 1930 metais deputatų neliečiamumo teisė tapo formalumu.

1938 metais NKVD areštavo 11 Baltarusijos Aukščiausiosios Tarybos deputatų. Dailininkai, generolai, kariškiai, dvasininkai, prekeiviai - tai

nepilnas sąrašas socialinių grupių, pasmerktų sunaikinti. Bolševikai šaudė žmones ne tik dėl politinių pažiūrų, bet ir dėl priklausomumo aukštesniam socialiniam sluoksniui. Ilgainiui tai pasiekė ir neturtingųjų klasę - valstiečius, darbininkus ir kitus. Įstatymų trūkumas palengvino baudžiamųjų organų sistemos veiklą. Jų pagalba valstybė vykdė terorą prieš nepaklusnias socialines grupes. Bylas, paruoštas VČK, nagrinėjo ir nuosprendžius priiminėjo Tribunolas, kuris sprendė, ar reikalinga kviesti į posėdžius gynėjus, liudytojus, kaltintojus.

Baltarusijoje baudžiamosios politikos teisinis pagrindas buvo 1918 metų rugsėjo 5 d. dekretas, kuris įtvirtino „raudonąjį terorą". Taikūs gyventojai tapo valstybės politikos įkaitais. Žmonės buvo areštuojami pagal anoniminius laiškus. Ne visose bylose buvo atliekamas tyrimas. Civiliniai teismai praktiškai neveikė, jų autoritetas buvo labai žemas. 1924 m. balandžio 2 d. Jungtinės valstybinės politinės valdybos (OGPU) įsakymu Nr. 172 buvo įsteigtos vadinamosios „troikos". OGPU pirmininko paskirti trys nariai turėjo teisę išsiųsti žmones į tremtį. Tik per 5 dienas - nuo lapkričio 5 iki 10 d. - „troikos" nuteisė 65 žmones, per 30 dienų išnagrinėjo 722 bylas: išaiškintos 3 kontrrevoliucinės organizacijos, 156 grupuotės, 2 masiniai išpuoliai, 13 teroro aktų, 6 kenkimo atvejai, 2 gaujos, 540 pavienių kontrrevoliucionierių.

Ketvirtajame dešimtmetyje buvo vykdoma išbuožinimo kampanija, kurios metu areštuoti 6 437 žmonės, iš jų nuteisti „troikos" teismo - 6 249, sušaudyta - 912 (14,6 %), į konclagerius išsiųsta 1 723, ištremta - 2 237 žmonės. Dėl šių represijų valstiečių šeimos neteko maitintojų, išaugo vaikų nusikalstamumas. Masinė kolektyvizacija oficialiai baigėsi 1934 metais. Iki to laiko Baltarusijos SSR VAPT organizavo politinius procesus. NKVD „troikos" veikla pakeitė teismų darbą. Sakykime, 1936 metais NKVD „troikos" teismas nuteisė 2 265 žmones, tuo tarpu Aukščiausiasis teismas per tą patį laiką - tik 212. Iš viso per 1936 metus „troikos" teismai nuteisė 8 074, o Aukščiausiasis teismas - 349. „Troikos" teismai 1938 metais išnagrinėjo 6 770 bylų ir nuteisė 4 650 žmonių.

Specialiosios tarnybos išaiškino ir nukenksmino „Baltarusijos SSR antisovietinį pogrindinį susivienijimą". Buvo suimta ir nuteista 2 570 žmonių, iš kurių 40 užėmė aukštas vadovaujamas pareigas, 24 miesto ir rajono apylinkių komitetų sekretoriai, 25 akademikai ir moksliniai bendradarbiai, 41 dėstytojas, 20 rašytojų ir literatų. Iš anksto buvo nustatomi limitai, kiek žmonių reikia suimti. Iš pradžių 500, po to 1 000, galiausiai 2 000 žmonių. Tardymo metu buvo tyčiojamasi, parodymai išgaunami jėga. 1930 metais OGPU inspiruotos „Baltarusijos išsivadavimo sąjungos" ir „Darbininkų ir valstiečių sąjungos darbininkų filialo"

bylos. Pagal šias bylas buvo nuteistos didelės inteligentų grupės. Pagal pirmą bylą - 86, pagal antrą - 89 inteligentai.

1933 metais sukurpta nauja byla apie neegzistuojančią šnipų diversinę organizaciją, dėl to nuteisti 97 žmonės, kurie buvo daugiausia prisidėję prie Baltarusijos nacionalinio išsivadavimo. Iš jų 26 buvo sušaudyti, 16 ištremta. Trečiojo dešimtmečio antroje pusėje prasidėjo priverstinis šeimų trėmimas pagal klasinę priklausomybę. Iš viso ištremta 229 žmonės, iš kurių 141 baltarusis. Siekiant pažaboti migraciją, buvo įvesta pasų sistema bei piliečių registracija pagal griežtai nustatytą tvarką ir vienintelį adresą. Tai truko nuo 1934 metų balandžio 1 iki rugsėjo 1 d. Pasų režimo pažeidimas buvo vertinamas kaip nusikaltimas. 1936 metais buvo nuteisti 653 tokie „nusikaltėliai".

Iš Baltarusijos ištremta 15 724 buožių šeimos į Sibirą, Uralą, Jakutiją. 1935 metų birželio 27 d. iš Maskvos buvo gauta direktyva, kurioje nurodyti šie punktai: 1) areštuoti aktyviai besipriešinančius buožes; 2) ištremti iš Baltarusijos pasienio 2 000 šeimų; 3) 500 ištremtųjų nukreipti į Šiaurės Kaukazą ir 1 400 į Šiaurę (Baltarusijos Respublikos KGB archyvas). 1935 metų liepos 4-5 dienomis Baltarusijos KP sankcionavo šiuos trėmimus, kurių metu ištremta 1 979 šeimos (iš viso 9 877 žmonės). Tuo trėmimai dar nesibaigė. 1935 m. rugsėjo 14 d. Liaudies Komisarų Taryba ir Baltarusijos KP Centro komitetas priėmė du slaptus protokolus „Dėl 2000 kolūkiečių verbavimo į pasienį" ir „Dėl gyventojų perkėlimo iš 500 metrų pasienio ruožo". To padarinys buvo priverstinis 887 ūkių iškeldinimas. Tai tęsėsi ir 1937 metais, tik dar žiauriau. Iki 1937 m. spalio 20 d. pagal „troikos" sprendimus pasienio rajonuose sušaudyta 1 210 žmonių ir 2 066 žmonės pasiųsti į konclagerius.

1928 metais kariniai cenzoriai jau visiškai kontroliavo ne tik išleidžiamą spaudą, bet ir jos atvežimą iš užsienio. Trečiojo dešimtmečio antroje pusėje ypatingai griežtai buvo cenzūruojami literatūriniai kūriniai. Griežtos ideologinės analizės susilaukė ir kinas. Jo kontrolei 1924 m. gruodžio 17 d. įkurtas „Komitetas kino reikalams", kuris kontroliavo kinų demonstravimą visoje Baltarusijos teritorijoje. Trečiojo dešimtmečio antroje pusėje buvo atliktas didelis „valymas" leidyklose, dėl tariamo politinio neraštingumo. Aktyviai šalinama priešiška literatūra iš bibliotekų. Buvo sudaromi sąrašai, kurias knygas reikia naikinti. Tų sąrašų skaičius nuolat augo: 1935 m. jų buvo 3, 1936 m. - 6, o 1937 m. jau 7. Iki 1937 m. rugsėjo 1 d. patikrinta 716 bibliotekų, iš jų išimtos 7 507 knygos.

Baltarusijos SSR kova su priešais visuomeninėse organizacijose prasidėjo 1937 m. Daugelis Mokslo Akademijos Centro biuro suvienytų krašto organizacijų buvo apkaltintos propaganda ir nacionalistiniu auklėjimu.

Žurnalas „Mūsų kraštas" pervadintas „Tarybiniu kraštu". 1932-1937 m. masiškai uždaromos savanorių organizacijos, kaip nereikalingos kuriamam socializmui. 1934 m. uždarytos Radijo mėgėjų, Turizmo, Automobilininkų, Esperantininkų sąjunginės organizacijos, o 1937 m. uždaryta Mokslo ir technikos darbuotojų sąjunginė organizacija, kaip daranti neigiamą įtaką socializmo kūrimui. Kūrybinės organizacijos buvo kontroliuojamos specialiųjų tarnybų bei Baltarusijos KP Centro komiteto.

Tribunolo pirmininkas:

Atsiprašome pranešėjo, sakykite, ar Jūs jau baigiate, ar Jums reikės duoti daugiau laiko?

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Dvidešimt minučių.

Tribunolo pirmininkas:

Kolegija pasitarusi nutarė pagal mūsų reglamentą dabar daryti pietų pertrauką. Taigi prašom pranešėjo ruoštis po pertraukos baigti kalbą. Taip pat prašome visų pranešėjų daugiau dėmesio skirti bylos nagrinėjimo dalykui. Labai ilgomis kalbomis mes užtęsime procesą. Taigi labai atsiprašome, bet prašom pergalvoti, ką galima pasakyti esmingesnio. Dabar daroma pertrauka iki 14 val. 30 min.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū, kad susirinkote. Tribunolas tęsia savo darbą. Kaltinamąją kalbą pratęs atstovas iš Baltarusijos. Prašom.

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Baltarusijoje prasidėjo kontrrevoliucionierių paieška tarp inteligentijos. 1922 m. buvo pašalintas iš partijos Navickis, taip pat Baltarusijos Mokslų Akademijos vadovas. 1930 m. pagal sufabrikuotą medžiagą Baltarusijos Liaudies partijos filialo nariai buvo apkaltinti ir įkalinti - vienoje byloje 86 žmonės, kitoje - 59. Po poros metų 6 iš jų buvo sušaudyti, kiti išsiųsti į tremtį arba konclagerius. Jau 1933 m. buvo sukurpta nauja byla apie neegzistuojančią kontrrevoliucinę organizaciją „Baltarusijos liaudies centras", buvo nubausti 97 žmonės. Tai daugiausia žmonės, įnešę didžiausią indėlį į Baltarusijos nacionalinį išsivadavimą. 26 žmonės buvo sušaudyti, 16 Baltarusijos Mokslų Akademijos narių buvo areštuoti ir ištremti. Didžiausią smūgį moksliniams kadrams Baltarusijoje padarė sovietų valdžia 1937-1938 m. Buvo areštuota 13 akademikų - 6 Mokslų Akademijos nariai korespondentai, daug rašytojų, visuomenės veikėjų, tarp jų ir nacionalinės premijos laureatas Zmicieris Žilunovičius, Baltarusijos Mokslų Akademijos prezidentai Pavelas Gorinas ir I.Surta, Baltarusijos parlamento frakcijos vadovas, pirmosios gramatikos autorius Branislavas Taraškevičius. 1930 m. Mokslų Akademijoje buvo areštuoti 33 moksliniai bendra-

darbiai, 1933 m. - 16, 1936 m. - 15, 1937 m. - 45, 1938 m. - 27. Iš viso buvo areštuota 140 žmonių vien Mokslų Akademijoje. Pagal savo nacionalinę kilmę daugiausia buvo baltarusių. Iš specialių KGB archyvų sužinojome, kad 108 žmonės buvo sušaudyti. Tarp jų beveik visi akademikai arba nariai korespondentai. Visi jie šiuo metu visiškai reabilituoti. Tą patį galėčiau pasakyti ir apie daugelį represuotų Baltarusijos mokslininkų.

Nuo ketvirtojo dešimtmečio antrosios pusės prasideda šeimų trėmimas, pagrįstas klasiniu principu. Norint apriboti gyventojų migraciją buvo įvesta pasų sistema. Baltarusijos Respublikoje pasų sistema buvo vykdoma iki 1928 m. Iš Baltarusijos tuo metu buvo ištremta 15 700 buožių šeimų, daugiausia į Uralą, Jakutiją ir kitus tolimuosius Sibiro rajonus. Nuo 1931 m. iš Baltarusijos kasdien vyko po vieną pilną ešeloną tremtinių į Sibirą. 5 761 šeima buvo ištremta jau vėlesniais metais į Sibiro lagerius.

Baltarusijos liaudies komisarui buvo atsiųsta Maskvos direktyva, kad reikia išvalyti pasienio regionus. Buvo areštuojami buožės, jų šeimų nariai. Neradus pakankamai įkalčių bylai sukurpti, bylų nagrinėjimas būdavo perduodamas vadinamoms „troikoms". Iš Baltarusijos pasienio regionų buvo ištremta 2 700 šeimų, 600 išsiųsta į šiaurės Kazachstaną ir 400 į pietų Kazachstaną. 1940 metais NKVD vadovai Maskvai pranešė, kad iš pasienio punktų Baltarusijoje išvežta 10 ešelonų. Iš jų 7 į Šiaurės regionus ir 3 į Kazachstaną. Iš viso tai buvo daugiau kaip 9 000 žmonių. Ten buvo ir vyrų, ir moterų, ir vaikų. Tačiau pasienio rajonų valymas tuo nesibaigė. 1937 m. Liaudies Komisarų Taryba Baltarusijoje priėmė du slaptus nutarimus. Pagal juos buvo vykdomas valymas kolūkiuose ir tolimesniuose nuo pasienio regionuose.

Trečiojo dešimtmečio antroje pusėje tapo griežtesnė literatūros kūrinių cenzūra. 1927 m. buvo uždrausta daug Baltarusijos literatūros rašytojų kūrinių: Kondrato Krapyvos, Jokūbo Kolaso, Janko Kupalos ir daugelio kitų. Visi šie kūriniai buvo paskelbti antisovietiniais. „Glavlitas" cenzūravo netgi tuos kūrinius, kurie buvo parašyti iki revoliucijos, tačiau juose būdavo tokių nepriimtinų žodžių kaip Dievas, bažnyčia ir kt. Buvo nurodoma žodį „Dievas" rašyti iš mažosios raidės. Totalitarinė sistema nesuderinama su kūrybine asmenybe, nes ji siekia sunaikinti asmenybę morališkai. O jeigu tai nepavyksta, tuomet asmenybė naikinama ir fiziškai.

Specialiųjų tarnybų agentai reguliariai teikė informaciją apie inteligentijos nuotaikas, apie jų kalbas, smerkiančias tarybinę sistemą. O jeigu tokių pokalbių nerasdavo, tai vis tiek visi rašytojai buvo traktuojami kaip nepatikimi piliečiai. Dalis rašytojų buvo sušaudyta. 1938 me-

tais Vidaus reikalų komisaras partijos Centro komiteto sekretoriui pranešė, jog turi kompromituojančios medžiagos apie Baltarusijos rašytojų sąjungos narius. Laisvėje buvo likę tik Jokūbas Kolasas, Janko Kupala ir dar keli. 1938 m. pavasarį buvo paskelbtas Baltarusijos KP Centro komiteto nutarimas dėl privalomo rusų kalbos dėstymo visose nerusiškose mokyklose. Baltarusizacija, laisvas nacionalinis vystymasis buvo galutinai užmirštas. Tarp visų tų, kurie vadovavo baltarusizacijai iki revoliucijos, gyvų neliko, visi jie buvo nužudyti iki 1940 m. pabaigos.

Bažnyčios vertybių išniekinimas tapo liaudies tragedija. Iki 1929 m. vien Oršos apskrityje iš 37 veikiančių cerkvių buvo uždarytos 21, iš 27 sinagogų - 13. Pati uždarymo metodika buvo aiškus pasityčiojimas iš žmonių religinių jausmų. Bažnyčios turtas buvo tiesiog nešamas namo. Minsko apskrityje komjaunuoliai, aktyvistai iš altoriaus padarė šuns būdą. Visai šiai akcijai vadovavo Ekanovičius, kuris tuo metu buvo atsakingas už kultūrą. Apie represijų mastą prieš dvasininkus ir tikinčiuosius galima spręsti pagal Baltarusijos SSR NKVD dokumentus, neva cerkvių funkcionavimo pabaiga susijusi su dvasininkijos aktyvia antisovietine veikla.

Prievartinė darbo sistema pradėta Baltarusijoje formuoti nuo pat tarybinės valdžios įsigalėjimo pradžios. 1919 metais birželio mėnesį Baltarusijos CK buvo priimtas nutarimas, kad, norint organizuoti priverstinių darbų stovyklas, į jas reikia įkalinti visus baltarusius ir lietuvius, įtariamus kontrrevoliucine arba antisovietine veikla. Konclagerio Minske įkūrimą sankcionavo 1920 metais rugpjūčio 4 d. „organizacinė-partinė troika". Kad jis nebūtų tuščias, 1921 metais spalio mėnesį ten pasiuntė 60 žmonių, tų pačių metų lapkričio mėnesį dar 52 žmones. 1922 metų kovo mėnesį Minsko lageryje buvo per 200 žmonių. Prie lagerių veikė dirbtuvės. Dirbtuvės priimdavo užsakymus iš privačių asmenų. Taip pat suimtuosius siųsdavo į specialias įmones. Tai buvo auklėjimas darbu.

Baltarusijos Respublikoje ketvirtojo dešimtmečio viduryje aktyviai buvo vykdoma kolektyvizacija. Ji tapo pastoviu ir naudingu pigios darbo jėgos šaltiniu, naudojamu ne tik Baltarusijos SSR, bet ir SSRS. Pagal OGPU „troikos" sprendimą vien tik 1933 metais iš Baltarusijos reikėjo išsiųsti 1 331 šeimą. Numatytos trėmimui šeimos buvo suvaromos į krovininius vagonus. Iš viso buvo ištremta 5 600 žmonių. Neišsiuntė tik senelių ir dalies vaikų bei ligonių. Buvo numatyta išvežti labai daug žmonių, o tų trėmimų vykdytojai centrui aiškino priežastis, dėl kurių jie negalėjo ištremti kiek numatyta, nes žmonėms buvo leista pasiimti per daug bagažo.

Buvo nacionalizuota daug valstiečių ūkių. Vien 1933 metais per 10 mėnesių Baltarusijos kaime buvo areštuota 30 000 kontrrevoliucionierių buožių, „banditų" ir kitų politiškai nepatikimų elementų. Nuo 1932

iki 1933 metų iš kaimo buvo išsiųsta 33 000 žmonių. Gulagų sistema tais laikais dar nefunkcionavo visu pajėgumu, tačiau Baltarusijos SSR kalėjimai jau buvo perpildyti daugiau nei 3 kartus. 1933 metais pagal Centro komiteto prašymą Baltarusijos specialiosios tarnybos apklausė kalėjimų administraciją Vitebske, Mogiliove ir kituose miestuose. Išaiškėjo, kad kalėjimai turėtų sutalpinti 6 293 žmones, tačiau juose tuo metu buvo 21 520 žmonių. Pigi darbo jėga, o daugiausia suimtieji ir dirbo įvairiose Baltarusijos ir Sovietų Sąjungos gamyklose. Tačiau tokios darbo jėgos valdžiai vis nepakako. Todėl buvo nurodyta, kad OGPU respublikose sustiprintų savo veiklą ir numatytą skaičių žmonių parengtų išsiųsti į tolimas Sibiro gamyklas.

1935 metais NKVD sistemos kalėjimuose suimtųjų buvo 8 331 žmogus, o kolonijose - 3 930. Norėdami pabaigti, kaip tuomet sakė, žalingą praktiką, kai darbo jėga lieka vietose, buvo numatytas tam tikras suimtųjų skaičius, ir juos reikėjo išsiųsti iš Baltarusijos į kitas Sovietų Sąjungos teritorijas. Baltarusijoje nuteistieji „liaudies priešai" buvo gabenami į tokius lagerius, kaip Dinlagą, Bamlagą, Belbatlagą, Svirlagą, Siblagą ir kitus lagerius. Jie daugiausia dirbo liaudies ūkyje ir, kaip jau sakiau, gamyklose.

Tokių nusikaltimų sąrašą galėčiau tęsti ir tęsti, tačiau dabar pereinu prie išvados ir ją pateikiu Jūsų teismui. Išdėstęs faktus, kaltinu Sovietų Sąjungos komunistų partiją ir jos filialą Baltarusijoje. Kaltinu tuo, kad, sukūrusi klasinę, antitautinę, antihumanišką ideologiją ir ją nukreipusi į nusikalstamą veiklą prieš Baltarusiją ir jos tautą, darė tokius nusikaltimus. Sunaikino Baltarusijoje per 1,5 milijono baltarusių vien tik dėl jų turtinės padėties ir antikomunistinių įsitikinimų bei nuotaikų. Represavo visas kitas partijas, veikusias Baltarusijoje, likvidavo pusę dvasininkijos, uždarė beveik visas bažnyčias, cerkves ir sinagogas. Konfiskavo jų turtą. Tuo pačiu įvykdė nusikaltimą, numatytą šeštame Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatų straipsnyje. Taip pat partija represavo ir sunaikino iki 90 procentų intelektualaus nacijos potencialo. O toks nusikaltimas numatytas tarptautinėje Konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį antrame straipsnyje. Taip pat kompartija, remdamasi politiniais, religiniais ir socialiniais motyvais ištrėmė šimtus tūkstančių baltarusių ir apgyvendino vietoj jų tūkstančius rusų. Tai yra nusikaltimas, numatytas toje pačioje tarptautinėje konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. Tuo pažeidė intelektualų Baltarusijos potencialą, išstūmė baltarusių kalbą iš kasdieninio vartojimo ir, primesdama rusų kalbą, šitaip atribojo vėlesnes kartas nuo dvasinės protėvių kultūros. Tai yra etnocido nusikalti-

mas. Kompartija sukūrė represinę struktūrą, kurios veikėjai visoje Baltarusijoje tyčiojosi iš gyventojų, juos kankino ir tuo pačiu padarė didelį nusikaltimą prieš vietinius gyventojus, nes buvo pažemintas žmogaus orumas. Kompartija Baltarusijos piliečių darbą pavertė priverstiniu, taip pažeisdama Konvenciją dėl prievartinio ar privalomojo darbo. Senaties terminas kompartijos nusikaltimams prieš žmoniją, taip pat karo nusikaltimams netaikomas. Tai nustatė 1968 metų Konvencija dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui. Šis kaltinamasis aktas surašytas Polocko mieste ir pateikiamas Jums nagrinėti iš esmės. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Ar teisėjų kolegijos nariai turi klausimų pranešėjui?

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Ar Baltarusijoje yra iškeltų bylų dėl Jūsų paminėtų nusikaltimų, ar yra kas nors šiuo metu nuteistas?

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Aukštasis teisme, Jūsų žiniai noriu pasakyti, kad šiandien Baltarusijos teritorijoje veikia tam tikra sistema, pagal kurią, galima sakyti, tęsiasi komunizmas. Tai „lukašizmas", kuris yra komunizmo ir fašizmo sistemos tąsa. Štai šituose nacionaliniuose įstatymuose nėra nė vieno straipsnio, kurį šiandien būtų galima taikyti Baltarusijoje norint patraukti baudžiamojon atsakomybėn žmones pagal šiuos mano paminėtus nusikaltimus. Todėl savo kaltinamojoje kalboje aš rėmiausi tarptautiniais aktais, kurie numato atsakomybę už tokius mano įvardintus nusikaltimus. Tokiu būdu dar sykį patikslinu, kad nė viena baudžiamoji byla nėra iškelta. Tačiau, aš manau, ateis laikas ir tai bus padaryta.

Tribunolo pirmininkas:

Ar kolegijos nariai turite klausimų? Neturite. Tuomet sakykite, kokios buvo Baltarusijos kompartijos ir vykdomosios valdžios sąsajos? Kokią įtaką kompartija turėjo vykdomajai valdžiai?

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Aš neatsitiktinai tai pabrėžiau, kad kai bus rašomas verdiktas komunistų partijai, būtina spręsti klausimą ir dėl jos filialų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Turiu omenyje Baltarusijos komunistų partijos filialą. Baltarusijos komunistų partija buvo ta ašis, apie kurią ir koncentravosi visos represinės jėgos prieš Baltarusijos gyventojus.

Tribunolo pirmininkas:

Trumpai pasakykite, koks buvo Baltarusijos piliečių trėmimo ir nuteisimo mechanizmas? Kokia buvo tvarka nuo aukščiausių iki žemiausių represinių organų? Prašom, tik labai trumpai.

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Savo kaltinamajame žodyje aš pabrėžiau, kad iš pradžių Baltarusijos teritorijoje nebuvo komunistų partijos ir represinių struktūrų. Visa tai buvo sukurta Rusijos komunistų partijos. Baltarusijos komunistų partija buvo sukurta Petrograde, o pats teritorinis junginys Smolenske. Vėliau VKP(b) partija pati visur siuntė direktyvinius nurodymus, visus įsakymus dėl baltarusių trėmimo. Todėl mano pateikti pavyzdžiai liudija, kad iki 1956 metų Baltarusijos komunistų partijai vadovavo ne baltarusiai. Taigi vietiniai žmonės, Baltarusijos komunistų partijos veikėjai, tiktai raportavo apie tai, kas įvykdyta Baltarusijoje. Visa deportacijos iš Baltarusijos tragedija, trėmimo mechanizmas buvo toks pat kaip ir Baltijos valstybėse, Ukrainoje ir kitose sovietinėse respublikose. Visa tai vyko labai žiauriai ir antihumaniškai. Aš nemanau, kad čia turėčiau smulkiai aiškinti patį mechanizmą.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar galite paminėti bent vieną nusikaltimo taikai pavyzdį. Mes kaip tiktai nagrinėjame nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui, genocidą prieš Jūsų tautą. Arba trumpai sakant, kada buvo paskelbta Baltarusijos nepriklausomybė, kuriais metais ir kaip ji buvo sunaikinta?

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Šis klausimas Baltarusijoje yra žymiai specifiškesnis nei kitose šalyse, pavyzdžiui, Ukrainoje arba Pabaltijo šalyse. Aš dar sykį pakartosiu: okupacijos Baltarusijoje nebuvo. Tai buvo lėtas komunistinės sistemos įdiegimas mūsų respublikoje. Tačiau, kaip aš jau kartojau, pusantro milijono baltarusių buvo deportuota.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamieji kaltintojai, ar turite kokių nors klausimų pranešėjui?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Jums leidus, norėčiau paklausti savo kolegos iš Baltarusijos. Jūs čia pateikėte kaltinamąjį aktą patriotiškai nusiteikusios Baltarusijos visuomenės dalies, kuri yra opozicija A.Lukašenkai. Ar Jūs nebandėte bent jau formaliai paduoti į teismą ieškinį arba paprastą pareiškimą dėl patraukimo baudžiamojon atsakomybėn asmenų, kurie yra vienaip ar kitaip dalyvavę tokiose genocido akcijose prieš baltarusių tautą?

Kaltintojas Grigor Prokopovič (Baltarusija):

Dar sykį pakartosiu, kad šiandien Baltarusijos teritorijoje gyvuoja diktatorinis režimas. Visi teisėjai yra skiriami, jų tarnyba yra kontroliuojama diktatoriaus, buvusio prezidento A.Lukašenkos, kurio įgalio-

jimų laikas baigėsi 1999 metų liepos mėnesį. Tokiu būdu apie jokius ieškinius, jokius pranešimus mūsų šalyje neįmanoma kalbėti tol, kol Baltarusijoje nebus atkurta demokratija.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū, ar yra daugiau klausimų? Nukentėjusieji, gal turite klausimų? Nėra. Dėkojame Jums. Dabar pranešimą skaitys Dorota Pazio iš Lenkijos. Prašom.

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Esu Dorota Pazio, atstovauju Lenkijos visuomeninio judėjimo Centrui KARTA (Chartija), kuri nuo 1987 m. vykdo tyrimų programą „Represuotųjų indeksas" (Sąrašas), esu jos visuomeninis atstovas. Programos tikslas yra surinkti ir apdoroti informaciją apie lenkus ir Lenkijos piliečius, represuotus buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje. Apie tai pasistengsiu trumpai papasakoti. Jeigu galima, norėčiau pradėti.

Visoms mūsų regiono tautoms, per daugelį dešimtmečių pažymėtoms komunizmo įspaudu, esminis klausimas yra, kaip visuomenės sąmonėje, taip pat ir istorikų darbuose išliko atmintis apie režimo aukas. Ar ji apsiriboja simboliais, standartiniais šūkiais, naudojamais manipuliuoti atmintimi apie aukas, siekiant aiškių politinių tikslų? Ar atmintis išliko kaip emociniai ženklai, šūkiai, apeliuojantys į užuojautą, gailestį ir jausmus? O gal atmintis - tai satisfakcijos siekimas kiekvienai režimo aukai, troškimas prikelti ją iš anonimiškumo bedugnės, į kurią nubloškė represijų sistemos kūrėjai? Ar atmintis tapati siekiui, kad vardu ir pavarde įvardijant kiekvieną auką, aprašant jos likimą, atiduoti jai pagarbą, pamatyti tūkstančių kančių didumą pažvelgus į atskiro žmogaus likimą.

Atrodo, jog verta susimąstyti apie tai šiandien, kuomet lengvėja priėjimas prie archyvų, vis didėja skaičius organizacijų ir institucijų, suinteresuotų režimo aukų likimų dokumentacija, besidominčių ir susitelkusių prie kiekvieno represuotojo tragedijos aprašymo, o ne vadovaujamasi emocionaliais pasisakymais, kartkartėmis nerandančiais patvirtinimo archyvuose.

Komunistinėje Lenkijoje nebuvo galimybių visa apimančiai ištirti Sovietų Sąjungos vykdytų lenkų ir kitų tautybių Lenkijos piliečių represijų. Neturėdama galimybių pasiekti pagrindinės dokumentacijos, nedaug tegalėjo nuveikti ir lenkų politinė emigracija. Nors statistinių bandymų imtasi dar 1940 metais, o pirmasis lenkų patirtų nuostolių susumavimas - Raportas dėl ištremtų lenkų į Sovietų Sąjungą - atliktas dar 1941 metų rudenį. Išsamesni tyrimai prasidėjo tik nuo 1990 metų, kai tapo įmanoma patekti į posovietinius archyvus.

Ankstesnės istorikų, daugiausia emigrantų, publikacijos dėl objektyvių priežasčių rėmėsi palyginti kuklia šaltinių baze - orientaciniais Lenkijos atstovybių Sovietų Sąjungoje apskaičiavimais, atliktais 1941-1943 metais, ir represuotųjų pranešimais bei atsiminimais. Kai kurie istorikai iki šiol kartoja emigracinės istoriografijos apskaičiavimus. Pagal šiuos apskaičiavimus Sovietų Sąjungoje po 1939 metų okupacijos represuotų Lenkijos piliečių skaičius buvo vienas su puse - du milijonai asmenų, nors duomenys, paremti šiuo metu prieinamais šaltiniais, yra žymiai mažesni.

Siekiant pareikšti Sovietų Sąjungos represijų aukoms tinkamą pagarbą, svarbesnė nei sukaktuviniai atsiminimai ir kalbos yra patikima istorinė dokumentacija, išvardijimas pavardžių tų, kurie liko Rytuose. Būtent taip suprasta atmintis apie aukas tapo pagrindu 1987 metais pradėto savotiško visuomeninio judėjimo, siekiančio surinkti išbarstytas žinias apie Sovietų Sąjungoje ir Sovietų okupacijos laikotarpiu represuotus Lenkijos piliečius. Nuo 1988 metų šia veikla užsiimantis konspiracinis Rytų archyvas jai apibūdinti vartojo pavadinimą „Represuotųjų sąrašas". Nuo 1990 metų Archyvo darbus tęsė Rytų archyvo fondas, o vėliau KARTA Centro fondas.

Idėja, skatinanti „Represuotųjų sąrašo" rengimą - tai poreikis pasiekti informaciją apie kiekvieną anksčiau nežinomą auką, pasiekti tuos, kuriuos lemtis pasmerkė nežinomybei. Nenorima remtis simboliais ir „pakilia" atmintimi apie represuotuosius, bet siekiama kaupti patikimas, patikrintas ir kuo išsamesnes žinias apie visas režimo aukas. Kiekvienas Sąrašo įrašas, o jų yra per 640 tūkstančių, tai žmogaus pėdsakas, informacija iš šeimos, kartu kalėjusių asmenų, šalies ir užsienio archyvų.

Duomenys apie asmenis, tapusius sovietinio režimo aukomis, anksčiau kaupti anketose, užpildytose pačių represuotųjų, jų šeimų narių, kartu kalėjusių ir pažįstamų. Iš pradžių Sąrašo rengimas buvo beveik spontaniškas bet kokios informacijos rinkimas. Atsiradus galimybei pasiekti masinius duomenis, tarp jų ir Sovietų Sąjungos, buvo sukurta kompiuterinė duomenų bazė, kuriai panaudotos ir anksčiau sukauptos anketos.

Palaipsniui pavadinimas „Sąrašas" pradėjo atitikti tikrovę - remiantis gautais iš Sovietų Sąjungos sąrašais, patikrintais visų įmanomų ir prieinamų šaltinių informacija, Sąrašas tapo tikru sąrašu. Pradėta surašinėti represuotuosius.

Prieš konkretų kiekvienos represijų kategorijos tyrimą kaskart vykdomos paieškos Lenkijos, taip pat ir posovietiniuose archyvuose. Paieškos posovietiniuose archyvuose galimos tiek bendradarbiaujant su Memorialo draugija Rusijoje, Lietuvos gyventojų genocido ir rezisten-

rijos tyrimų centru, regioniniais ir žinybiniais Rusijos bei Ukrainos archyvais. Sąrašo bendradarbių, besidarbuojančių už rytinės Lenkijos sienos, pastangomis rasta daugelis atskirų represijų kategorijų patikrinimui reikalingų šaltinių. Gauti duomenys buvo kompiuterizuoti, ir tai leido pradėti konkrečią lyginamąją analizę.

Tikrinamieji darbai apima atskiras represijų kategorijas, o jų rezultatai - vardiniai, abėcėliniai represuotųjų sąrašai. Juose yra pagrindiniai personaliniai duomenys, padedantys identifikuoti asmenį, svarbiausi faktai, susiję su represijomis, šaltinių nuorodos apie konkrečius archyvus, kuriuose yra informacijos apie asmenį. Kompiuteriais galima greitai surasti įrašą ir jį papildyti naujos šaltinių informacijos atsiradimo atveju. Iki šiol išspausdinta dešimt tomų surašymų, paskirtų atskiroms represijų kategorijoms. Šiuos surašymus galima pamatyti ir tarptautiniame kompiuterių tinkle (Internete).

Pirmas tomas - tai sušaudytųjų Katynėje sąrašas, 4 410 asmenų. Tai buvo lenkų belaisviai iš Kozielsko, sušaudyti nuo balandžio iki gegužės 1940 metais. Antras tomas - sušaudytųjų Charkove 3 739 asmenų sąrašas. Tai buvo lenkų belaisviai iš Starobielsko, sušaudyti nuo balandžio iki gegužės 1940 metais. Trečias tomas - 6 314 sušaudytųjų asmenų sąrašas. Tai buvo lenkų belaisviai iš Ostaškovo, daugiausia valdininkai, sušaudyti nuo balandžio iki gegužės 1940 metais Tverėje ir palaidoti Mednove. Ketvirtas tomas - įkalintųjų Borovičiuose sąrašas, tai informacija apie 5 795 asmenis, internuotus konclageryje Nr. 270 (Novgorodo konclageris) 1944-1949 m. Penktas tomas - tai informacija apie 3 640 belaisvių Griazove ir Suzdalėje. Tai buvo 1939 m. karo belaisviai, laikyti sovietų konclageriuose iki 1941 m. rugpjūčio mėnesio. Šeštas tomas - areštuotųjų Lvovo ir Drogobičo rajonuose sąrašas. Tai informacija apie 5832 asmenis, areštuotus sovietų organų 1939 m. rugsėjo-1941 m. birželio mėn. Septintas tomas - apie įkalintuosius Stalinogorske, čia pateikiama informacija apie 6 326 asmenis, areštuotus 1944-1945 m., internuotus kontrolės - filtracijos konclageryje Nr. 283, vokiškas numeris - 388. Aštuntas tomas apima informaciją apie 4 782 asmenis, išvežtus iš Vilniaus 1945 m. ir internuotus kontrolės - filtracijos konclageriuose Nr. 240 Donbase ir Nr. 0321 prie Saratovo. Devintas tomas - skirtas mirusiems ir žuvusiems, pateikia informaciją apie 1 785 asmenis. Tai buvo 1939 m. lenkų belaisviai, mirę NKVD belaisvių stovyklose 1939-1941 m. ir belaisviai, dingę be žinios evakuojant Lvovo koncentracijos lagerį 1941 m. Paskutinis šiuo metu parengtas tomas - dešimtas, tai Vorkutos regiono konclagerių kalinių sąrašas, informacija apie 4 110 asmenų, kurie buvo areštuoti 1939-1940 m.

Sąrašo parengti surašymai tikslūs - galima patikrinto represuotųjų skaičiaus paklaida yra mažesnė nei viena tūkstantoji ir sudaro sąlygas patikrinti ištisas represijų kategorijas. Remiantis atskiromis, tiksliai ištirtomis ir išanalizuotomis aukų kategorijomis, įmanoma nustatyti represuotųjų lenkų ir Lenkijos piliečių Sovietų Sąjungoje skaičių.

Vis dėlto, nepaisant keliolika metų vykdomo darbo, Sąrašas surinko tik dalį prieinamos ir patikrintos informacijos, jei galvojama apie visus šaltinius, dėl kurių egzistavimo KARTA Centras yra visiškai tikras. Pavyzdžiui, palyginamieji-patikrinamieji darbai dar neapėmė represijų, vykdytų prieš lenkus iki Antrojo pasaulinio karo. Pirmoji išsamiai dokumentuota grupė yra 1939 metų karo belaisviai, išskyrus belaisvius, paleistus iki 1939 metų pabaigos. Darbo metu patikrinti duomenys apie beveik 20 000 belaisvių - nužudytų, mirusių ir dingusių be žinios, įkalintų nelaisvėje iki 1941 metų rugpjūčio mėnesio. Toliau tęsiami darbai, leisiantys nuodugniai dokumentuoti šią grupę iki 2000 metų pabaigos. Taip pat neblogos perspektyvos tikrinant duomenis apie internuotuosius po 1944 metų pogrindžio narius. Iki šio momento pavyko dokumentuoti per 16 000 (apie 70 %) be teismo nuosprendžio sovietų konclageriuose įkalintų asmenų likimus. Išsamiai bus dokumentuoti buvusiųjų generolo Vladislavo Anderso armijos kareivių, deportuotų kartu su šeimomis iš Baltarusijos į Irkutsko sritį 1951 metais likimas - iš viso 4 000 asmenų; kalnakasių, išvežtų į Donbasą - apie 10 000 asmenų; nuteistų ir įkalintų Vorkutos srities lageriuose po 1944 metų, likimai - iš viso apie 6 500 asmenų. Deja, dar nepavyko dokumentuoti ir patikrinti didžiausios represuotųjų grupės - deportuotųjų.

Galima teigti, jog esant dabartinėms priėjimo prie šaltinių galimybėms įmanoma dokumentuoti ne mažiau kaip pusės visų Lenkijos piliečių, represuotų Sovietų Sąjungos, likimus. Jei tai būtų įvykdyta, susidarytų informacijos centras, apie kurį galima būtų pasakyti, jog tai yra informacinis tautinės atminties paminklas apie lenkus ir Lenkijos piliečius, represuotus buvusios Sovietų Sąjungos teritorijoje. Pasibaigtų diskusijos dėl represuotųjų ir deportuotųjų skaičiaus, nutiltų istorikų ginčai.

Šiuolaikinę Sovietų Sąjungos vykdytų represijų tyrimų būklę pateiksime lentelėje, atspindinčioje pagrindinius duomenis. Šalia bendrų apskaičiavimų pateikiame „Represuotųjų sąrašo" tyrimų grupės jau patikrintus skaičius, o paskutinėje skiltyje - galimus patikrinti skaičius, pasitelkus visus šaltinius, dėl kurių buvimo KARTA Centras yra visiškai tikras.

Lentelėje neatsispindi represijos, vykdytos prieš lenkus Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, nes jos dar nebuvo kokių nors tikrinamųjų darbų objektu. Nebuvo atliktos ir pagrindinės paieškos archyvuose.

1939-1941 metais areštuotų 110 000 asmenų likimų dokumentavimas dėl šaltinių neprieinamumo yra ypatingai sunkus darbas. Vis dėlto Sąraše matyti nebloga pradžia - pateikta beveik 10 000 patikrintų pavardžių. Pasiekus naujus dokumentus Ukrainos ir Baltarusijos archyvuose, bus galima patikrinti ir kitas šios kategorijos grupes.

Šiuo metu pagrindine tyrimų problema lieka didžiausia represuotųjų grupė - deportuotieji. KARTA Centro bendradarbiavimo su partneriais iš užsienio dėka pavyko atlikti archyvines paieškas Archangelske, kurios suteikė duomenų apie beveik 60 000 asmenų. Panašiai gali būti gauta naujos informacijos - apie beveik 90 000 tremtinių kituose buvusios SSSR regionų archyvuose.

„Represuotųjų sąraše" taikomas metodas pasirodė esąs sėkmingas. Jei KARTA Centras galės tęsti Sąrašo sudarymo darbus panašiu tempu kaip pastaraisiais trejais metais, tai po šešerių metų bus galima patikrinti ir trečiąją lentelės skiltį.

Išsamūs duomenys apie Sovietų Sąjungos represijas vykdytas prieš lenkus ir Lenkijos piliečius yra pateikti specialistų paruoštoje knygelėje, turiu keletą egzempliorių, mielai pasidalinsiu su suinteresuotais asmenimis. Dėkoju už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū pranešėjai už turiningą ir labai dalykišką pranešimą. Gal kolegijos nariai turės klausimų? Aš taip pat turėčiau klausimą. Sakykite, ką Jūs galite pasakyti apie 1937 metų lenkų deportaciją iš anksčiau buvusių Lenkijos teritorijų.

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Ši problema dar nėra išsamiai aptarta ir todėl pasiremsiu duomenimis, kurie yra pateikti knygoje „Juodoji komunizmo knyga". Pagal NKVD duomenis laikotarpiu nuo 1937 metų rugpjūčio 15 dienos iki 1938 metų lapkričio 15 dienos per „Lenkijos" operaciją buvo nubausta iš viso 139 835 asmenys, iš jų 111 091 asmuo - mirties bausme. Ne visi čia išvardintieji buvo lenkai, tarp jų buvo ir tautinių mažumų gyventojų.

Tribunolo pirmininkas:

Kaip Jūs vertinate, kada Sovietų Sąjunga padarė nusikaltimus taikai prieš Jūsų šalį? Kada buvo ruoštasi karui, ar kada buvo okupuota tam tikra Lenkijos teritorijos dalis?

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Atsakydama į šį klausimą, pasitelksiu jau minėto straipsnio iš „Juodosios komunizmo knygos" citatą. Jeigu pabandytume trumpai apibūdinti komunistinę sistemą Lenkijoje, tai būtų galima teigti, jog ši sistema vi-

suomet buvo represinė, nusikalstama, nes nesilaikė ne tik tarptautinės teisės normų, bet ir savo konstitucijos. Ši sistema visuomet buvo pasiruošusi naudoti prievartą ir kariuomenę masiniu mastu. Komunistinė sistema 1944-1956 metais buvo nusikalstama ir plėšikiška sistema.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kokie buvo priimti nutarimai siekiant deportuoti Lenkijos piliečius į Sovietų Sąjungos gilumą?

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Deportuotųjų klausimas, kaip jau minėjau, iki šiol nėra išsamiai ištirtas. Buvo iš viso keturios pagrindinės deportacijos bangos. Per šiuos keturis etapus buvo deportuota maždaug tiek asmenų: pirmuoju etapu - apie 140 000 asmenų, antruoju - apie 61 000 asmenų, trečiuoju - apie 80 000 asmenų ir ketvirtuoju - apie 86 000 asmenų. Deportacijos vyko 1940-1941 metais. Iš viso, kaip jau minėjau, buvo deportuota apie 330 000-340 000 asmenų.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite kada Lenkija neteko tikrojo savo suvereniteto?

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Klausimas sudėtingas ir dėl jo iki šiol vyksta istorikų ginčai Lenkijoje. Dėl to nenorėčiau atsakyti į šį klausimą.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū už labai išsamius atsakymus. Gal kolegijos nariai norėtų paklausti?

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija):

Aš turiu porą trumpų klausimų. Pirmas būtų toks: kokį vaidmenį suvaidino Sovietų slaptosios tarnybos deportuojant Lenkijos piliečius? Ir antras: koks šiuo metu vyksta dialogas tarp komunistinių ir antikomunistinių jėgų, ir kokį vaidmenį vaidina tų jėgų santykis po 1990-jų metų?

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Į pirmą klausimą atsakyti negaliu, nes jis nėra išsamiai ištirtas. Manau, jog antras klausimas buvo apie tai, kaip vyksta dialogas tarp komunistinių ir antikomunistinių jėgų. Ar gerai supratau?

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija):

Aš klausiau apie nukentėjusiųjų reabilitaciją ir kompensacijas jiems.

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Į antrą klausimą atsakysiu iš savojo Tyrimų centro perspektyvos. Į Centrą kreipėsi nukentėję asmenys. Pirmiausia Centro parama - tai atitinkamo liudijimo išdavimas. Tačiau Tyrimų centro pagrindinis uždavinys yra moralinės satisfakcijos suteikimas.

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija):

Taip pat ir apie valstybinę paramą.

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija) :

Valstybinė politika šiuo klausimu yra, tačiau nesu kompetentinga į jį atsakyti.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Klausimą turi Tribunolo teisėjas iš Ukrainos, ponas Mykolą Kulčinsky.

Teisėjas Mykolą Kulčinsky (Ukraina):

Aš turiu du klausimus. Ar vyko Lenkijoje procesas, kuriame būtų teisiami Lenkijos liaudies partijos nariai? Ir antras klausimas, ar pateikė Lenkija Rusijai sąskaitą dėl padarytos žalos kompensavimo ir dėl kompensacijos mokėjimo sušaudytų asmenų šeimoms?

Pranešėja Dorota Pazio (Lenkija):

Vėlgi pabandysiu atsakyti iš savojo Tyrimų centro perspektyvos. Šis Centras nėra valstybinė įstaiga. Tai bus asmeninis, individualus atsakymas. Buvo vykdomi konkretūs teismo procesai prieš konkrečius asmenis. Tai kunigo Ježy Popeliuško byla. Žmogžudystė buvo įvykdyta 1984 metais, o procesas įvyko vėliau.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Jeigu Tribunolo teisėjų kolegijos nariai neturi klausimų, tai gal kaltintojai turi klausimų? Neturi. Nukentėjusieji, turite klausimų? Neturite. Labai dėkojame. Atleiskite, kad taip ilgai jus varginome. Ačiū už tokį išsamų pranešimą.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamoji kaltintoja iš Čečėnijos, ar jau galite kalbėti? Tada prašom.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Aš esu Aminat Saijeva. Čečėnijos Respublikos Ičkerijos atstovė Lietuvos Respublikoje. Savo valstybės vardu pateikiu kaltinamąjį aktą dėl komunizmo ir pokomunizmo įvykdytų nusikaltimų faktų prieš čečėnų tautą.

1917 metų spalio mėnesį įvyko tai, kas neturėjo precedento žmonijos istorijoje. Didžiulėje Rusijos imperijoje, kuri pasižymėjo ypatingai sunkia socialine ir politine priespauda, valdžia atsidūrė komunistų rankose. Antižmogiška sovietinės imperijos esmė pasireiškė per tautų pavergimą. Vienas iš tokių pavyzdžių yra čečėnų tautos likimas. Komunizmo nusikaltimai prieš čečėnų tautą turi savo ypatumų, nes čečėnų kova už savo laisvę ir nepriklausomybę niekada nebuvo nutilus. O laisvę jie prarado dar 1859 metais. 1917 metų vasario įvykiai Rusijoje davė naują postūmį tautinei išsilaisvinimo kovai, kurią kovojo Rusijos kolonijinės tautos prieš Rusijos imperiją. Šiaurės Kaukaze 1917-1918 me-

tais Čečėnija buvo politinio Kaukazo tautų susivienijimo iniciatorė. Buvo siekiama sukurti nepriklausomą Kalnų Respubliką, į kurią įėjo šiaurės Kaukazo tautos nuo Kaspijos iki Juodosios jūros. Tačiau Šiaurės Kaukazo tautų Kalnų Respublika gyvavo truputį ilgiau nei vienerius metus. Iš pradžių kaukaziečiai kovojo prieš bolševikus, o vėliau prieš generolo Antono Denikino armiją.

Komunistai, kovodami dėl valdžios Kaukaze, labai plačiai naudojo tautinio išsivadavimo kovos šūkius. Jie kvietė tautas grįžti prie savo tradicijų, kreipėsi į čečėnų tautą su naujomis deklaracijomis ir pažadais. Buvo smerkiamas caro režimas dėl to, kad nevykdė savo pažadų, kad sugriovė čečėnų kultūrą ir religiją. Viename iš tokių kreipimųsi, kurį pasirašė Leninas ir Stalinas, sakoma: „Čečėnai ir kaukaziečiai - visi, kurių mečetės ir maldos namai buvo sugriauti, kurių tikėjimas ir papročiai buvo niekinami carinės Rusijos, nuo dabar Jūsų tradicijos, papročiai, kultūros įstaigos skelbiamos neliečiamomis ir laisvomis. Kurkite savo tautinį gyvenimą nekliudomai ir laisvai. Jūs turite tam teisę. Žinokite, kad Jūsų teisės, kaip teisės visų Rusijos tautų, bus ginamos revoliucijos ir jos struktūrų".

Tačiau komunistinė struktūra jau pačia esme prieštaravo tautinėms kalniečių savybėms. Pavyzdžiui, 1918 metais tarp penkių milijonų šiaurės Kaukazo gyventojų komunistų buvo tiktai 10, o tarp čečėnų tokių nebuvo nei vieno. Kol bolševikai neįsitvirtino Čečėnijoje, jie padarė keletą veiksmų, norėdami sukurti iliuziją, kad dabar čečėnai gali laisvai ir savarankiškai tvarkytis. Taip Sovietų Sąjungos sudėtyje Šiaurės Kaukaze komunistai įkūrė Kalnų Respubliką, įsteigė šariato teismus ir t.t. Tačiau kai tik nauja valdžia įsitvirtino, iš karto buvo panaikinti šariato teismai, prasidėjo areštai. Buvo areštuojami autoritetingi Čečėnijos asmenys, nuginkluota tauta, nors ligi tol kalniečiai turėjo teisę laikyti ginklą.

Jau 1922 metais Čečėnijoje įsiliepsnojo pirmas stambesnio masto sukilimas, atsinaujino čečėnų kova už nepriklausomybę. Ir nuo šio meto komunistinė Maskva pradeda ypač žiaurų terorą prieš čečėnų tautą. Apie tai, kaip bolševikai tuo laiku vykdė terorą Čečėnijoje, galima spręsti pagal normatyvus, kurie sudarė tuometinės politikos pagrindą. Antai Čečėnijos Autonominės Respublikos gyventojų nuginklavimo instrukcija, parašyta 1925 metų kovo mėnesį. Ten pateiktos tokios rekomendacijos: aulo gyventojų susirinkime reikalaujama visiškai nusiginkluoti, numatytas konkretus laikas. Jeigu gyventojai nevykdė šio reikalavimo arba įvykdė jį tik iš dalies, tai į juos buvo pradedama šaudyti artilerija arba jei nėra artilerijos, tai apšaudoma kulkosvaidžiais 10 minučių. Tačiau vien tik artilerija nebuvo apsiribojama.

OGPU savo operacijos metu Čečėnijoje nurodė, kad represijos buvo vykdomos bombarduojant iš oro 16 gyvenamųjų punktų. Apie 100 tokių punktų buvo apšaudyta artilerijos sviediniais, susprogdinta 119 namų, priklausančių „banditams" ir užmušta 12 „banditų". O iš tikrųjų buvo bombarduojamos gyvenvietės, naikinami gyventojai ir barbariškai griaunamos čečėnų šventovės, kultūros paminklai. Štai kas „Juodojoje komunizmo knygoje" apie tai rašoma: „1924 metais naujasis režimas pradėjo plačią Čečėnijos pažabojimo operaciją, kurios gyventojai nepripažino sovietų tvarkos. 1925 metais per vieną mėnesį Raudonoji armija, kuriai vadovavo Jeronimas Uborevičius, palaikoma specialiųjų OGPU dalinių, pabandė nuginkluoti Čečėnijos partizanus, kurie ypač tvirtai įsitvirtino Čečėnijos centre. Buvo suimta dešimtys tūkstančių ginkluotų žmonių, apie tūkstantį „banditų" areštuota. Gyventojų pasipriešinimas, kaip pripažino patys OGPU vadai, buvo slopinamas artilerija ir bombarduojant iš oro" (p. 151, vertimas iš rusų k.).

Suplanuota ir vykdoma prievartinė kolektyvizacija, kurią vykdė komunistinis režimas Čečėnijoje - tai buvo tikras karas prieš tautą. Kolūkiai savo esme prieštaravo čečėnų tradicijoms. Čečėnų tautos pasipriešinimas kolektyvizacijai buvo atkaklus ir pasireiškė visoje šalyje. NKVD skyrius Čečėnijoje 1924 metais informavo: „Apie čečėnus ir ingušus. Metų pradžioje čečėnų sritis kelia realią grėsmę, nes į pavojingą avantiūrą gali būti įtrauktos plačios gyventojų masės. Sukurti kolūkiai gyvuoja tik formaliai, nesuvisuomeninta daug žemės, faktiškai suvisuomeninta tiktai 17 % ariamos žemės, 22 % šienaujamų pievų ir visiškai maža dalis gyventojų gyvulių".

Nuo 1928 iki 1932 m. Čečėnijoje vėl kilo sukilimai. Pasipriešinimas komunistiniam režimui sustiprėjo po to, kai valdžia pradėjo masines čečėnų represijas, kurias vykdė pasitelkę šūkį: „Kova prieš reakcingai nusiteikusius dvasininkus". O tokiems „dvasininkams" priskirdavo beveik visus pagyvenusius žmones. Buvo pasiektas savotiškas absurdo lygis, nes buožėmis buvo įvardinti bet kokie fiziškai stiprūs asmenys. Komunistinis režimas įnirtingai persekiojo islamo religiją ir dvasininkus, sprogdino ir degino mečetes, jas apiplėšinėjo. Dvasininkus šaudė ir trėmė su šeimomis į Sibirą, jų turtas buvo konfiskuojamas. Buvo persekiojami ir laisvamaniai, gerbiantys nacionalinę kultūrą ir tradicijas. Pagrindinį smūgį stengtasi smogti inteligentijai. Čečėnai buvo vejami iš mokymo įstaigų, iš vadovaujamo darbo, juos šaudė, uždarinėjo į kalėjimus, buvo tremiami į Sibirą, į Šiaurę.

Vien tik 1931 m. rudenį, per vieną OGPU operaciją, likviduojant priešus, buožes ir kitus „nacionalistinius elementus", Čečėnijoje buvo su-

šaudyta ir areštuota daugiau kaip 30 000 žmonių. Tie duomenys yra iš 1993 metų rinkinio. Per vieną naktį, iš 1937 m. liepos 31 d. į rugpjūčio 1 d., NKVD iš anksto pasiruošusi atliko labai plačią antičečėnišką operaciją. Jos metu buvo areštuota apie 14 000 čečėnų. Per kitus du mėnesius buvo areštuota daugiau negu 22 000 žmonių. Visiems buvo išduotas vienas prokuroro orderis - suimti, ir visiems buvo vienas „neakivaizdinis" teismas. Tai - ypatingoji „trojka". Ją sudarė srities pirmasis sekretorius Jegorovas, NKVD šefas Čečėnijoje Dementjevas ir specialusis prokuroras Porubajevas. Ši „trojka" teisė labai paprastai: vienus šaudyti, kitus - į konclagerį. Kiekvieną naktį riaumojant motorams NKVD požemiuose buvo masiškai šaudomi žmonės. Lavonai buvo naktį išvežami į kalnus, kur buvo paskelbta vadinamoji draustinio teritorija, ir ten užkasinėjami lavonai.

Anksčiau minėtame NKVD pranešime apie 1930 m. padėtį Čečėnijoje buvo sakoma, kad plačiosios masės labai priešiškai nusiteikusios valdžiai, daug laisvamanių; buožės panaudojami kurstyti atvirą sukilimą. 1930 m. kovo mėnesį buvo organizuota keletas čekistų operacijų, kurias rėmė artilerija ir aviacija. 1932 m. buvo kilęs sukilimas, kuriame dalyvavo apie 3 000 žmonių.

Išbuožinimo politika, kurią vykdė komunistinis režimas Čečėnijoje, turėjo antižmogišką, grynai plėšikišką pobūdį. Buvo išbuožinama tūkstančiai čečėnų gyventojų. Čečėnų sukilimo slopinimo metu buvo nužudyta labai daug taikių gyventojų. Nuo 1928 iki 1939 m. Čečėnijoje dėl įvairių represinių operacijų žmonių sumažėjo 206 tūkstančiais. Represijos 1938 m. dar nesibaigė. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, sustiprėjo partizaninis judėjimas Čečėnijos kalnuose. Sukilėlių priešakyje - jie kovojo prieš komunistinį režimą - stojo rašytojas Chasanas Israilovas. Jis 1940 m. savo įžymioje deklaracijoje SSRS valdžiai rašė: „Štai jau 20 metų, kai sovietų valdžia kovoja prieš mano tautą, stengiasi ją sunaikinti kaip įmanoma: vienus apšaukdama buožėmis, kitus - banditais, trečius - buržuaziniais nacionalistais. Aš įsitikinau, kad kariaujama prieš visą tautą". Pacitavau jums tik keletą sakinių, tačiau deklaracija yra gana ilga.

Karo metu bolševikai siautėjo Čečėnijoje ir Ingušijoje žymiai baisiau negu fronte. Vien 1942 m. sovietinė aviacija daug kartų bombardavo iš oro visą Čečėniją ir Ingušiją. Tokių bombardavimų metu buvo tiek aukų tarp gyventojų, kiek jų paprastai būna karo metu fronte. Dėl artilerijos apšaudymų žuvo daugiau žmonių, nei jų liko gyvų. Nenuilstanti čečėnų išsivadavimo kova prieš režimą vėliau tapo jų deportavimo priežastimi. Tokia deportacija prasidėjo 1944 m. Čečėnų tauta buvo apkaltinta bendradarbiavimu su vokiečių fašistais. Štai ką apie tai rašoma

„Juodojoje komunizmo knygoje": „Dėl Čečėnijos Autonominės Respublikos, tai ji buvo iš dalies užimta vokiečių tik 2,5 mėnesio - 1942 m. nuo rugsėjo iki lapkričio mėnesio. Tačiau tiesa ir tai, kad čečėnai, kurie priešinosi Rusijos kolonizacijai, nekapituliavo 1929 m. Jie buvo likę nepavergta tauta. O tarybinė valdžia jau prieš tai siuntė į Čečėniją baudžiamuosius būrius. 1933 metais slopino čečėnų ir ingušų sukilimus prieš kolektyvizaciją. 1932 m. buvo dangstomasi lozungu „Kova prieš banditizmą". Panaudota ir sunkioji artilerija prieš taikius gyventojus. Maža tauta niekada nesutiko būti globojama Maskvos. Dabartinės akcijos - vienas iš tragiškiausių Čečėnijos istorijos puslapių.

Planai, kaip deportuoti čečėnus ir ingušus, buvo kuriami dar žymiai anksčiau nei prasidėjo pačios deportacijos 1944 metais. 200 NKVD karininkų, tiesiogiai vadovaujami Lavrentijaus Berijos ir kitų, per tris dienas įvykdė karinę operaciją, kurios metu buvo ištremti čečėnai ir ingušai. Ta operacija vadinosi „Išvalyti čečėnų žemę nuo čečėnų". Vien tos operacijos metu buvo sunaikinta 12 000 žmonių. Šaudė, sprogdino, degino čečėnus jų namuose, skandino ežeruose, naikino juos mokyklose, ligoninėse. Visi Čečėnijos keliai buvo nusėti sudarkytų kūnų, sušaudytų kulkosvaidžiais, subadytų šautuvų durtuvais. Tai buvo vyrai, vaikai, moterys, seneliai.

Komunistai ir NKVD baudžiamieji būriai sugalvojo užminuoti nužudytųjų kūnus norėdami sunaikinti dar daugiau žmonių. Jie žinojo, kad čečėnai negali palikti savo žuvusiųjų kūnų nepalaidoję pagal musulmonų apeigas. Komunistai baudėjai „talentingai" žudė žmones. Būtent alkaniems čečėnams jie pametėdavo užnuodyto maisto. Šitaip jie norėjo išvalyti čečėnų žemę nuo visų čečėnų.

Aukštų kalnų gyvenvietės, kuriuose ypač žiauriai pasireiškė sovietinis režimas ir jo represijos, tapo čečėnų tautos tragedijos simboliu. 1944 m. vasario mėnesį Chaibacho gyvenvietėje, kaimo arklidėje, buvo gyvi sudeginti ir sušaudyti 700 taikių gyventojų - daugiausia moterys, seneliai, luoši žmonės, ligoniai. Tai padarė ne fašistai, bet komunistai, raudonarmiečiai, čekistai, bent jau formaliai „savi" žmonės ir „savai" liaudžiai. Chaibacho gyvenvietę komunistai ir čekistai žvėriškai sunaikino vien todėl, kad nenorėjo vargintis čečėnus transportuodami iš kalnų į lygumas. Šitas nusikaltimas buvo įvykdytas vadovaujant specialiam NKVD Maskvos padaliniui. Pulkininkas Grešaninas, vykdęs šią operaciją, vadovavęs šiai piktadarybei, Sovietų Sąjungos Vidaus reikalų komisarui L.Berijai siuntė telegramą, kurioje rašė: „Visiškai slaptai. Tik Jums. Dėl to, kad neįmanoma transportuoti ir laiku atlikti operacijos kodiniu pavadinimu „Kalnai", turėjau likviduoti 700 gyventojų Chai-

bacho vietovėje". Kaip atsakymą Grešaninas gavo telegramą: „Grešaninui. Už ryžtingus veiksmus iškeliant čečėnus iš Chaibacho vietovės Jūs pristatytas vyriausybiniam apdovanojimui gauti. Sveikinu. Vidaus reikalų komisaras Berija".

Per 500 000 čečėnų ir ingušų buvo suvaryti į gyvulinius vagonus, kurie keletą mėnesių žiemą per šaltį buvo vežami į svetimą jiems žemę. Bevežant jie ištisas paras negaudavo ne tik maisto, bet ir vandens. Nebuvo ir medicinos priežiūros. Todėl perpildytuose vagonuose kildavo masiniai susirgimai, epidemijos, šiltinė. Žmonės mirdavo tūkstančiais. Pirmais deportacijos metais šaltis, badas, ligos - tuberkuliozė, šiltinė - smarkiai pakirto žmones. Tačiau ne dėl to masiškai žuvo čečėnai ir ingušai. Priežasčių ieškota ir tarptautinėje konferencijoje, kuri vadinosi „Čečėnų Respublika". Konferencija vyko 1998 m. gruodžio 8-11 d. Vienas iš jos dalyvių profesorius Ivanas Biulas, Ukrainos parlamento deputatas, pateikė duomenis iš Rusijos archyvo. Paaiškėjo, kad čečėnai per deportacijas specialiai buvo maitinami užnuodytu maistu. Toje pat konferencijoje kitas jos dalyvis, Ričardas Bočanas, Krokuvos miesto tarybos deputatas, pateikė deportuotų lenkų liudijimus apie tai, kad tūkstančiais mirdavo iš pažiūros stiprūs ir sveiki čečėnai. Tokių liudijimų, kai mirdavo visiškai sveiki žmonės, žinoma ir daugiau, ir ne tik čečėnai, bet ir vokiečiai, korėjiečiai, graikai bei kitų tautybių žmonės.

Nusikalstamas komunistinis režimas planavo amžinai deportuoti čečėnus ir ingušus iš jų žemės. Buvo rašoma: „Norint sustiprinti gyventojų iškėlimą - čečėnų, karačajų, ingušų, balkarų, kalmukų, Krymo totorių ir kitų - VKP (b) nusprendžia, kad šių tautybių gyventojų perkėlimas į tolimus Sovietų Sąjungos rajonus yra amžinas. Jiems draudžiama grįžti atgal į savo ankstesnio gyvenimo vietas. Jeigu bus sugauti savavališkai grįžę į savo ankstesnio gyvenimo vietas, jiems skiriama iki 20 metų katorgos darbų."

Šios deportacijos metu žuvo apie 70 % čečėnų tautos. Likę gyvi čečėnai 13 metų gyveno tremtyje fiziškai ir morališkai engiami. Šis nusikaltimas turi savo pavadinimą - genocidas. Skirtingai nuo fašistinio genocido, Stalino komunistinis genocidas nenuteistas, jo vykdytojai nenubausti. Pasekmės nelikviduotos. O nusikaltimo nebaudžiamumas visuomet skatina nusikaltėlius naujiems nusikaltimams.

1940 m. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas išleido specialųjį įsaką, kuriuo remiantis 1944-1957 m. buvo deportuoti iš Čečėnijos Respublikos 521 201 čečėnas ir ingušas.

1957 m. čečėnų ir ingušų skaičius buvo toks: čečėnų - 191 479, ingušų - 48 191 žmogus. Tai yra oficialūs duomenys. Iš viso jų buvo 239 670.

Nesunku pastebėti, jog net falsifikavus komunistams duomenis, per 13 metų čečėnų ir ingušų skaičius sumažėjo dvigubai.

Nusikalstamas komunistinis režimas dosniai apdovanojo tuos, kurie tyčiojosi iš čečėnų tautos. 1944 m. SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas už pavyzdingai atliktas užduotis Čečėnijoje ir Ingušijoje apdovanojo 711 čečėnų ir ingušų tautos budelių, tarp jų ir L.Beriją, Kopilovą, Kruglovą, Serovą, Apolonovą, Merkulovą, Pijašovą, Abakumovą, Voroniną ir kt. Šių 711 apdovanotųjų sąrašą aš turiu.

Vadovaujant N.Chruščiovui, 1957 m. čečėnai ir ingušai gavo teisę grįžti į tėvynę. Atkurta Čečėnijos Autonominė Respublika, tačiau nebuvo politinės ir ekonominės reabilitacijos, tėvynėje čečėnų niekas nelaukė. Tie, kurie gyveno čečėnų žemėje, nenorėjo, kad šie sugrįžtų. Šovinistiškai nusiteikę vietiniai partijos vadovai organizavo ginkluotą pasipriešinimą. Dauguma jų buvo rusai ir jie priešinosi tiems, kurie grįžo į Čečėniją ir Ingušiją. Tuos faktus patvirtina vienas įdomus dokumentas, paskelbtas 1956 m. lapkričio 14 d. ir pasirašytas Čiurajevo, aukšto rango valdininko. Dokumentas vadinasi „Pažyma apie padėtį Čečėnijos - Ingušijos Respublikoje".

1944 metų lapkričio mėnesį iš Čečėnijos, Ingušijos buvo išsiųsta daugiau kaip 496 000 čečėnų ir ingušų. Pagrindinė čečėnų ir ingušų dalis buvo įdarbinta ir dirbo sąžiningai. Tačiau daugelis jų išreiškė nepasitenkinimą, kad negali grįžti į savo ankstesnes gyvenamąsias vietas. Buvusi Čečėnijos Autonominė Respublika turėjo 23 kaimo rajonus. Kai buvo panaikinta respublika, 11 rajonų priskyrė Grozno sričiai, 6 - Dagestano Autonominei Respublikai, 5 - Šiaurės Osetijai ir 1 - Gruzijos Respublikai. Pagal 1939 m. surašymą šiuose rajonuose gyveno 7 231 000 žmonių. Šiuo metu čia yra 512 000 žmonių. Keliant klausimą dėl galimo čečėnų ir ingušų sugrįžimo į savo anksčiau gyventas vietas Grozne, Dagestane, Šiaurės Osetijoje, komunistų partija į tai atsakė neigiamai. Motyvavo tuo, kad ekonomiškai šie rajonai nepajėgūs jų įdarbinti ir apgyvendinti. Tokį nenorą partijos darbuotojai motyvavo tuo, kad daugelis jų užsirekomendavo gana neigiamai. Čečėnai, atvykę į savo tėvynę, buvo priversti išpirkti savo namus. Tiems, kurių namai buvo nacionalizuoti, jų valstybė taip ir negrąžino. O apie asmeninio turto, asmeninio ūkio grąžinimą nebuvo nė kalbos.

Atėjus į valdžią L. Brežnevui, baigėsi N.Chruščiovo atšilimo laikotarpis. Ypač sustiprėjo rusifikavimo politika Čečėnijoje ir Ingušijoje. Visose gyvenimo sferose buvo pradėta vartoti tik rusų kalba. Jei kas norėjo siekti partinės, valstybinės ar mokslinės karjeros, galėjo nemokėti gimtosios kalbos, tačiau privalėjo mokėti rusų kalbą. Buvo uždarytos visos mečetės,

nacionalinės mokyklos. Čečėnams ir ingušams įvesti apribojimai įsidarbinant gamyklose, mokyklose, stojant į aukštąsias mokyklas. Netgi buvo sukurtos teisinės kliūtys norintiems prisiregistruoti.

Demokratizacijos procesai, kurie prasidėjo devintojo dešimtmečio pabaigoje buvusioje SSRS, suteikė vilties čečėnams dėl geresnės ateities, ir būtent tada prasidėjo dvasinis čečėnų atgimimas, išaugo tautinė savimonė ir atsirado naujos vystymosi koncepcijos.

1991 m. lapkričio 1 d. čečėnų tauta ir laisvai išrinkta Čečėnijos vadovybė juridiškai įformino savo nepriklausomos valstybės įkūrimą - Čečėnijos Respubliką. Čečėnijos valstybė įkurta kaip suvereni valstybė. Rusija iš pradžių pripažino Čečėnijos nepriklausomybę ir suverenitetą, bet Rusijoje egzistuojantis šovinizmas, totalitarizmas ir jo liekanos padarė tai, kad Čečėnija buvo ekonomiškai, politiškai ir kitaip izoliuota. Bet kai ir tai nesužlugdė Čečėnijos, 1994 m. Rusija pradėjo tikrą karą. Jame žuvo 120 000 piliečių. Rusija prieš taikius gyventojus panaudojo visas ginklų rūšis, tarp jų ir tas, kurios buvo uždraustos tarptautinių konvencijų. Miestai buvo paversti griuvėsiais, šimtai tūkstančių žmonių neteko pastogės, normalių gyvenimo sąlygų, tapo bėgliais. Toliau pateiksiu skaičius, kurie realiai atspindi 1994-1996 metų karo netektis. Buvo nužudyta 120 000 Čečėnijos piliečių, 400 000 tapo pabėgėliais. Čečėnijos infrastruktūra sugriauta 80 %.

Fizinė ir psichinė tautos sveikata buvo sužlugdyta. Sunaikintos bibliotekos, muziejai, mokslo įstaigos, daugiau nei pusė mokyklų, technikumų. Buvo padaryta didžiulė žala visai mūsų šalies infrastruktūrai. Praėjo treji metai po šio karo. Buvo panaudoti visi metodai, sukelta nemažai provokacijų prieš čečėnų tautą ir Ičkerijos vadovybę. O kai ir tai nepadėjo, buvo dirbtinai sukurti 1999 m. Dagestano įvykiai. Po šių įvykių Rusijos vadovybė apkaltino Ičkerijos vadovybę ir visą čečėnų tautą agresija bei tarptautiniu terorizmu.

Nepaisant to, kad 1997 metų gegužės 12 d. Ičkerijos Respublika ir Rusijos Federacija pasirašė taikos sutartį, pagal kurią šalys baigė 400 metų vykusią nesantaiką ir tolesnius santykius įsipareigojo grįsti tarptautinės teisės principais, Rusijos propaganda ir vadovybė slaptai ruošė naują karą prieš Čečėniją. 1999 m. rugsėjo mėnesį visas pasaulis vėl tapo naujos agresijos prieš čečėnų tautą liudininku. Dabar Čečėnija yra sugriauta, Rusijos aviacija sunaikino mūsų miestus ir kaimus, visiškai sužlugdė mūsų ekonomiką. Rusų okupuotoje Ičkerijos teritorijoje sukurta 20 lagerių, kurie faktiškai yra mirties lageriai čečėnams, juose naikinami ir žudomi žmonės. Vykdant valymo operacijas suiminėjama ir lageriuose įkalinama tūkstančiai nekaltų žmonių. Čečėnijos gyventojai

nuolat kenčia nuo Rusijos izoliacijos, rusų aviacijos puolimų, nuolat žūna žmonės Rusijos kariuomenės užminuotose teritorijose. Iš vyrų buvo tyčiojamasi. Dauguma gyventojų tapo pabėgėliais. 1999 metų itin šaltą žiemą pabėgėliai praleido lauke antisanitarinėmis sąlygomis. Žmonės neturėjo minimalių gyvenimo sąlygų. Visoje Čečėnijos teritorijoje gyventojai persekiojami vien dėl savo tautybės, tūkstančiai areštuojami dėl įvairiausių priežasčių.

Dabartinio Rusijos pokomunistinio režimo politika - tai žiaurumo, neapykantos žmogui politika. Ji tvirtai įsišaknijo Rusijoje. Jos ideologija, propaguojanti prievartą, šovinizmą, agresyvų rasizmą, yra nusikalstama ir turi būti pasmerkta.

Visa tai, manau, liudija, jog prieš čečėnų tautą buvo įvykdyti patys sunkiausi nusikaltimai. Prieš čečėnų tautą posovietinė pokomunistinė vyriausybė ir jos baudžiamieji būriai, organai įvykdė tokius nusikaltimus:

1) 1920 metų represijos prieš čečėnų tautą;
2) masiniai čečėnų žudymai nuo 1920 iki 1940 m.;
3) priverstinė deportacija 1944 metais, dėl kurios žuvo apie 70 % čečėnų tautos;
4) 120 000 Čečėnijos piliečių žudynės 1994-1996 m. karo metu;
5) Rusijos baudžiamieji būriai naudojo sadistines priemones, prievartavo, mušė, kankino, šaudė čečėnų vyrus, moteris, vaikus, senelius. Čečėnijos teritorijoje sukurti konclageriai;
6) sunaikinta čečėnų gyvenimo terpė, visiškai sužlugdyta infrastruktūra ir ekonomika;
7) visiškai sunaikinti kultūros bei istorijos paminklai, vertybės.

Šį nusikaltimų sąrašą aš galėčiau tęsti. Tačiau ir iš pateiktų duomenų aiškėja, kokiu būdu komunistinis ir pokomunistinis režimai bandė ir tebebando sunaikinti čečėnų tautą.

Vardan žmogiškųjų vertybių, vardan teisingumo, vardan žuvusiųjų atminties, komunizmas turi būti pasmerktas.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū už išsamų pranešimą. Teisėjų kolegijos nariai, ar turite klausimų pranešėjai? Prašom.

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Ar galėtumėte patvirtinti apie specifinius Rusijos santykius su Čečėnija, tiksliau, jog rusų požiūris į čečėnus yra rasistinis?

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Taip, be abejo. Aš galėčiau patvirtinti tai visa čečėnų tautos istorija. Be to, yra nemažai duomenų ir archyvinės medžiagos, kurios aš dabar neturiu su savimi, bet ji gali patvirtinti, kad egzistavo planai 1944 me-

tais visiškai išnaikinti čečėnų tautą. Buvo ketinta visus traukinius, kurie pervežinėjo čečėnus, tiesiog sunaikinti arba pervežant čečėnus per Kaspijos jūrą, juos paskandinti.

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija):

Aš norėčiau susieti klausimus su Vakarų Europa. Kokį Vakarų vyriausybių vaidmenį Jūs matote? Ar reikėtų daryti spaudimą, išnaudoti daugiau galimybių, kad būtų galima pagreitinti karo pabaigą Čečėnijoje, kad kariai grįžtų į savo kareivines? Ar reikėtų panaudoti diplomatinius kelius, kad šis klausimas pajudėtų į priekį? Koks galėtų būti Vakarų šalių vaidmuo, tarkim, išsprendžiant šitą konfliktą? Kokį spaudimą galėtų padaryti Vakarų šalys Rusijos vyriausybei, kad šitas karas būtų nutrauktas?

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Aš dabar išsakysiu ne tik savo nuomonę, bet pristatysiu savo tautos ir Ičkerijos vadovybės nuomonę. Aš manau, jeigu Vakarų valstybių ir JAV vadovai turėtų daugiau galios ir galėtų paveikti Rusijos Federacijos vadovybę, turėtų daugiau noro, ketinimų sustabdyti šiuos karus, tai, manau, būtų naudinga ir pavyktų padaryti. Rusijos vadovybė vis tik atsižvelgia į Vakarų nuomonę ir savo veiksmus dangsto konstitucinės tvarkos atkūrimu arba kova su tarptautiniu terorizmu. Jie taip vadina šiuos karus. Jeigu aš nepakankamai išdėsčiau savo nuomonę, tai galėčiau praplėsti šią temą.

Tribunolo pirmininkas:

Ar yra Jūsų šalyje kokios nors politinės partijos?

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Taip, be abejo. Iki 1997 m. parlamento ir prezidento rinkimų buvo apie 30 politinių partijų ir judėjimų. Jie ir dabar egzistuoja bei dirba, tačiau ne Čečėnijos teritorijoje.

Tribunolo pirmininkas:

Gal dar kas norite paklausti?

Tribunolo pirmininkas:

Aš norėčiau paklausti, ar nemano Čečėnijos vadovybė ir Jūs asmeniškai, kad sprogimas Maskvoje yra pačios Maskvos provokacija tam, kad būtų dar vienas postūmis pradėti naikinti čečėnų tautą? Juk tai atitinka Maskvos dvasią.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Kai tik šie sprogimai įvyko Maskvoje, Ičkerijos prezidentas Aslanas Maschadovas iš karto pareiškė, kad nei Čečėnijos vadovybė, nei čečėnų tauta neturi su tuo nieko bendro, nes čečėnai netgi 1994-1996 m. karo metu nenaudojo tokių būdų, nepaisant to, kad čečėnų tauta buvo naikinama.

O mūsų kiti vadovai dar aiškiau pareiškė, kad su vaikais ir moterimis nekovojama. Ir aš manau, kad visiems jau seniausiai aišku, jog sprogimai buvo organizuoti pačių Rusijos specialiųjų tarnybų. Tam yra įrodymų.

Tribunolo pirmininkas:

Ar yra daugiau klausimų? Prašom.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Gerbiamoji ponia Aminat Saijeva. Iš istorijos mes žinome, kad prieš kelis amžius Rusijos kunigaikštis Dmitrijus Donskojus stojo kovoti su Mamajų Aukso Orda ir laimėjo šitą kovą. O mūsų amžiaus pabaigoje Čečėnijos prezidentas taip pat stojo kovoti su Maskvos vadovybe ir pirmą kovą laimėjo. Dabar jau tęsiasi antroji kova. Aš norėčiau paklausti, kodėl kunigaikščius vadina herojais, o Čečėnijos atstovus - banditais? Kokia Jūsų nuomonė šiuo klausimu? Nors Jūs galite neatsakinėti į šitą klausimą, nes jis yra retorinis ir aš tiesiog norėjau tokią mintį iškelti.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Taip, iš istorijos mes žinome, kad rusų tauta taip pat kovojo už savo nepriklausomybę, tačiau Aukso Orda nebuvo tokio pobūdžio struktūra kaip komunistinis režimas, taip neengė rusų tautos, kaip tai daro Rusijos valstybė čečėnų tautai. Tam yra daug įrodymų. Bet mūsų laimė, kad istorija nesustoja, ji juda į priekį ir mūsų tauta moka kovoti už savo nepriklausomybę ir laisvę. Ir galų gale mes įsitikinę, kad čečėnų tauta atgaus savo tautos nepriklausomybę.

Tribunolo pirmininkas:

Ar yra daugiau klausimų? Nėra. Tad nuoširdžiai dėkojame Jums už labai išsamų pranešimą ir atsakymus į klausimus. Ačiū Jums.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Ačiū Jums.

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamoji Vyriausioji kaltintoja, ar kaltintojas iš Moldovos pasiruošęs?

Vyriausioji kaltintoja:

Kaltintojas iš Moldovos prašo atidėti jo kalbą.

Tribunolo pirmininkas:

Kitai dienai?

Vyriausioji kaltintoja:

Taip, kitai dienai. Prašyčiau dabar tęsti procesą ir apklausti išvardintus nukentėjusiuosius, kurių pirmoje sesijoje nesame išklausę.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolo teisėjų kolegija, pasitarusi vietoje, nutarė iš dalies pakeisti Tribunolo teisminio nagrinėjimo tvarką ir šiandien procesą pradėti nuo nukentėjusiųjų apklausos. Tad prašome nukentėjusįjį Adomą Lukaševičių.

III. Nukentėjusiųjų apklausos tąsa

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji proceso dalyviai. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, nuo 1940 metų pabaigos prasidėjo smurto ir teroro akcijos prieš Lietuvos inteligentiją, prieš mokslo, meno atstovus, karo vadovybę. 1941 metų birželio mėnesį be jokio teisinio pagrindo buvo ištremta į Rusijos šiaurinius rajonus dešimtys tūkstančių žmonių su šeimomis, su vaikais ir seneliais. Trėmimai, areštai, žudynės tęsėsi ir po Antrojo pasaulinio karo. Okupantas, šiurkščiai pažeisdamas tarptautinės teisės normas, prievarta ėmė jaunus vyrus į okupantų kariuomenę, pažeisdamas Ženevos Konvenciją dėl civilių apsaugos karo metu. Nacionalizuotas ne tik valstybinis, bet ir privatus turtas, ūkininkai prievarta suvaryti į kolūkius. „Klasių kovos" ideologija tampa valstybiniu smurto įrankiu. Uždaromos katalikų bažnyčios, areštuojami, kalinami ir tremiami kunigai. Rusų kalba paverčiama valstybine kalba.

Mus, jaunus žmones, buvusius studentus, jaudino tokie komunistų partijos vykdomi nusikalstami veiksmai. 1949-1950 metais mes, Lietuvos aukštųjų mokyklų, tarp jų Vilniaus valstybinio universiteto, Pedagoginio instituto, Kauno politechnikos instituto studentai, įkūrėme pogrindinę organizaciją „Vieningoji darbo sąjunga". Jos tikslas buvo ruoštis parlamentinei kovai su okupantais ir išvengti komunistų partijos vykdomo teroro bei smurto nusikaltimų. Po trejų veiklos metų KGB pavyko užverbuoti vieną grupės narį, Vilniaus valstybinio universiteto studentą - Vytautą Murauską, slapyvardžiu „Liudas", kuris išdavė pažįstamus grupės narius. 1952 m. pabaigoje grupė buvo areštuota. Vilniaus apygardos karo tribunolas uždarame posėdyje KGB rūmuose nuteisė 16 grupės bendražygių 25 metams laisvės atėmimo ir 5 metams tremties su turto konfiskavimu. Bausmę paskyrė atlikti įvairiuose Vorkutos lageriuose.

Man su grupe bendražygių teko atlikti bausmę Vorkutlago koncentracijos stovyklose, kiti bausmes atliko Irkutsko ir Krasnojarsko anglių ir rūdynų kasyklose. Mus nuteisė neteisėtai. Mes niekam negrasinome ir prieš nieką nekovojome. Mes prašėme parlamentinės kovos, debatų, leidimo laisvai kalbėti apie tiesą ir teisingumą. Mums buvo neteisėtai atimta laisvė, turtas, nutrauktos studijos, sudarkytas gyvenimas. Buvome nuolat persekiojami KGB darbuotojų, nušalinti iš atsakingų pareigų, primetant mums antitarybinę ir antiliaudinę veiklą.

1989 metais Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis teismas, peržiūrėjęs bylą, mane reabilitavo. Beteisiu piliečiu savo Tėvynėje, okupuotoje Lietuvoje, išgyvenau 37 metus. Kadangi yra labai daug surinkta medžia-

gos ir ji yra pateikta Vyriausiajai kaltintojai Zitai Šličytei, todėl aš jos atskirai nepristatinėsiu. Ši medžiaga labai smulkiai aprašyta ir profesoriaus Kazio Ėringio knygoje. Prašau gerbiamo Tribunolo mano parodymus pridėti prie bylos medžiagos.

Tribunolo pirmininkas:

Turėsite, kolegijos nariai, klausimų? Prašom.

Teisėjas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva):

Ar Jūs, grįžęs iš lagerio, turėjote tiesioginių kontaktų su komunistų partijos nariais, kurie galėjo įtakoti tolesnį Jūsų gyvenimą?

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Aš neturėjau tokių įtakingų asmenų, kurie galėjo mane įskųsti ar įtakoti. KGB tarnyboje buvo bendra nuostata verbuoti tokius žmones kaip aš, kiek galima intensyviau siūlyti jiems darbą, apmokamą arba ne, geresnes pareigas, lengvesnį pragyvenimą. Keletą tokių pasiūlymų aš esu gavęs. Buvo atvejų, kada kviesdavo į saugumą, bet, kad ir kaip keista, daugiausia kviesdavo į miliciją. Šaukime būdavo parašyta, kad su savimi turėti pasą, kurį buvau ir taip priverstas nešiotis. O ten, uždarame kabinete, asmuo prisistatydavo esąs iš saugumo ir siūlydavo sutikti jiems padėti. Tokių kalbinimų buvo keletas. Atsakydavau, kad aš ne tam čia esu, gyvenu ir dirbu. O jis sakydavo: „jeigu Jūs atsisakote šiandien lengvatų, tai kaip norite."

Tribunolo pirmininkas:

Ar kolegijos nariai turi klausimų? Neturi? Tuomet aš paklausiu. Sakykite, ar būdamas lageryje veikėte prieš lagerio administraciją, kovojote dėl tuo metu buvusios Jūsų padėties?

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Taip, vykdėme. Lagerio būklė buvo sunkiai įsivaizduojama: barakai rakinami, langai su grotomis. Po 50 žmonių viename korpuse... Žmonės grįždavo iš kasyklų ir su tais pačiais drabužiais atsiguldavo. Siaubas. Keičiantis valdžioms buvo sudaryta grupė iš įvairių tautybių asmenų: ukrainiečių, baltarusių, rusų, gruzinų, lietuvių, latvių, estų ir kt. Toks komitetas, kuriame dalyvavau ir aš, organizavo streikus. Po kurio laiko streikų organizatoriai buvo išaiškinti. Išaiškino ir mane. Buvome perkelti į vadinamąjį baudžiamąjį lagerį. Kadangi su mūsų areštais streikų banga neužgeso, todėl jie ilgai mūsų nelaikė ir vėl išskirstė po kitus lagerius. Visą tą laiką mes pamažu brandinome mintį apie darbų nutraukimą. Taip viskas tęsėsi iki Stalino asmens kulto pabaigos paskelbimo. Po to valdžia nutarė paleisti žmones iš lagerių ir 1956 metais mes grįžome iš įkalinimo vietų.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar Jums žinomi asmenys, kurie Jus įskundė?

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Taip. Vieną iš pagrindinių asmenų, nors ten buvo verbuojama gal dešimt, įvardintų įvairiais slapyvardžiais. Bet nė vienas iš jų man nebuvo pažįstamas ir įvardintas. O bendrakursis, su kuriuo mes kartu dalyvavome pogrindinėje veikloje - tai Vytautas Murauskas, kaunietis. Jis mokėsi Vilniaus universiteto teisės fakultete. Šis žmogus visas žinias slapčia perduodavo KGB darbuotojams. Po to jis buvo nusiųstas į aspirantūrą, iš ten grįžo ir Kaune dėstė marksizmą-leninizmą. Bet kai iš fakulteto dekano Kęstučio Domaševičiaus jis sužinojo, kad aš grįžau atgal į universitetą, nežinau, dėl šios priežasties, ar ne, susirgo psichine liga ir po dvejų mėnesių pasikorė. Toks išdavikų likimas.

Tribunolo pirmininkas:

Gal kiti proceso dalyviai, kaltintojai turi klausimų? Neturite? Ačiū. Yra klausimas. Prašom.

Teisėjas Mykolą Kulčinsky (Ukraina):

Aš turiu du klausimus. Norėčiau paklausti Jūsų, ar Jūs lageryje sirgote ir kokia medicinos priežiūra Jums buvo suteikta? Ar apskritai buvo teikiama kokia nors medicinos pagalba?

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Reikia pripažinti, kad Vorkutos lageryje, pirmoje kapitalinėje kasykloje, medicinos priežiūra buvo. Kasykla veikė nuo 1938 metų. Praeityje ten buvo siaubo karalija, bet tuo metu, kai kalėjau lageryje, daug kalinių buvo gydytojai. Vienas žmogus iš Latvijos buvo gydytojas. Buvo ir kitų gydytojų. Taip, kalinių priežiūra buvo, tik vaistų tam gydymui neskyrė. Pačios ligoninės nebuvo, tik keliolika lovų. Bet, kaip sakiau, šiokia tokia pirminė medicinos pagalba buvo, nes dirbant kasyklose nelaimingų atsitikimų būdavo labai daug. Be medicinos pagalbos išgyventi buvo neįmanoma. Būdavo ir kaulų lūžių, ir kitokių nelaimių. O medicinos pagalbą kaliniai gydytojai suteikdavo labai gerą. Jiems priekaištų niekas neturėjo.

Tribunolo pirmininkas:

Daugiau klausimų turite? Ne. Tuomet dėkojame Jums.

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius (Lietuva):

Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Dabar kviečiamas nukentėjusysis Leonas Laurinskas. Prašom į tribūną.

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Esu Leonas Laurinskas. Atsėdėjau 16 metų konclageriuose. Partizanu išbuvau 8 metus. 1953 m. lapkričio 24 d. provokatorių buvau išduotas, apnuodytas vaistais ir suimtas. Iš karto mane atsivežė į Vilniaus

saugumą ir per pirmą tardymą verbavo. Tardymas visą laiką vyko čia, Vilniuje. Tuo metu baigėsi 1953 metai, o 1954 m. suėmė L.Beriją. Stalinas jau buvo nusibaigęs. Fizinio smurto jau nenaudojo, jeigu kada kumščiu gaudavai truputį į šoną, tai vieni juokai. Maistas buvo labai prastas - duoną sapnuodavome. Ypatingai Lukiškių kalėjime, kada po teismo sėdėjome. 1961-1962 m. sėdėjau uždarame Vladimiro kalėjime.

Bausmei baigiantis, mus keturis išvežė į Saranską. Bandė užverbuoti. Sako, reikia čia padėti, jei norėsi Lietuvoje gyventi ir t.t. Vienas lietuviškai kalbėjo, rusas, buvęs Panevėžio saugumo darbuotojas. Prašė padėti. Aš jam sakau, kad yra tokia rusiška patarlė: „Bazare živioš...". Sako, gerai. Grįžęs į lagerį nesakyk, ko čia buvai atvežtas. Taip ir pasakiau, kad ant scenos nelipsiu, bet savo draugams apie tą dalyką pasakysiu. Neprisiėmiau jokių įsipareigojimų, mėgstu laisvę, laisvas galiu būti ir lageryje. Po kurio laiko paleido. Tačiau visą laiką neleido gyventi Lietuvoje. Gyvenau Sibire, buvau prisiregistravęs Latvijoje pas draugą, paskui Rusijoje. Grįžus į Tauragę, tuojau prisistatė milicija, šaukė, paveikslavo, pirštų antspaudus ėmė. Visą laiką sekė saugumas, net kada aš į ligoninę atsiguldavau. Skaudėjo man koja. Iki pat nepriklausomybės atkūrimo domėjosi manimi saugumas ir milicija.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums. Ar kolegijos nariai turi klausimų, kaltintojai?

Vyriausioji kaltintoja:

Kas Jus pirmą kartą teisė?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Karo Tribunolas.

Vyriausioji kaltintoja:

Ar buvo vertėjas?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Buvo vertėjas.

Vyriausioji kaltintoja:

O smurtą, jeigu ne psichinį, ar naudojo tardymo metu?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Esu kumščių gavęs, bet tai tik juokai. Prirašė, kad 5 kartus esu dalyvavęs susišaudymuose.

Vyriausioji kaltintoja:

O gynėją teisme ar turėjote?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Buvo, bet formaliai.

Vyriausioji kaltintoja:

Ar leido Jums susipažinti su byla?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Susipažinau, dabar jau susipažinau.

Vyriausioji kaltintoja:

Ne tada?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Tada man perskaitė bylą prieš teismą. Kadangi aš rusų kalbos nemokėjau, tai vertė į lietuvių kalbą.

Vyriausioji kaltintoja:

Ar supratote, kas ten parašyta? Ar gerai išvertė ir supažindino Jus su bylos medžiaga?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Matote, tardant daug meluodavau, viską pasakojau „iš lubų", klaidinau. Po savaitės, jie sako: „Klysti". Žinojau, kad vis tiek nubaus, tik nežinojau tiksliai už ką. Buvo svarbu neišduoti nė vieno žmogaus.

Vyriausioji kaltintoja:

Pagal kokios respublikos ar kokį kodeksą Jus nuteisė?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

RSFSR 58-1 A, 58-11.

Vyriausioji kaltintoja:

Pagal Rusijos Federacijos. Kokia formuluotė?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Tėvynės išdavimas ir ginkluota veikla.

Tribunolo pirmininkas:

Ar yra daugiau klausimų? Prašom.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Aš iš Ukrainos, visuomeninio judėjimo atstovas. Jūs pasakėte, kad jus apnuodijo, o paskui areštavo. Ukrainoje rinkau duomenis, kaip buvo naudojamas cheminis ginklas prieš žmones. Tai Jūs paminėjote. Aš manau, kad man būtų labai įdomu, taip pat būtų naudinga ir Tribunolui išgirsti, kad Jūs patikslintumėte, kaip tai atsitiko?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Provokatoriai jautė, kad aš esu tame krašte, bet pėdsakų neužčiuopė. Kai susitikau su jais, dvi dienas dienojome kartu tai vienur, tai kitur pas žmones. Jais pasitikėjau. Aš prašiau jų, kad atneštų pasą, prašiau medžioklinio šautuvo. Man pasakė, jeigu iš karinio ginklo nušausi, tai iš bunkerio neišlįsi, tame krašte jau niekur nepasirodysi. Sakau, reikia medžioklinio šautuvo. Jie man prižadėjo atnešti. Antrą kartą į sutartą vietą aš neatėjau, bet jie atėjo anksčiau ir mane surado. Sako, yra dar atėjęs vadas, nori susitikti, bet jis nenorėjo eiti, todėl liko sodyboje. Viskas buvo suplanuota. Sakau, gerai, einam. Nueinam ten, pasisveiki-

nam, kaip buvo priimta, jis pabučiuoja mane. Jie viską žada man, bet nieko neduoda. Žadėjo pogrindžio literatūros. Turėjo atsinešę pirmą kartą „Žemaičio" apygardos leidinukų, norėjo maskuotis. Aš sakau, o kaip šautuvas? Sako, dar neatnešėm. Pasakiau, kam reikės. Sako, planas geras. Pasai, sako, yra sušaudytų žmonių. Ar bus gerai? Sakau, nesvarbu, kad tik būtų geras blankas. Jiems, turbūt, buvo svarbu, ar yra specialistų, galinčių išimti cheminius įrašus.

Kalbamės, pradėjo dalinti saldainius, ten buvo ir jų merginos. Sodyboje žmonės irgi nežinojo, koks čia spektaklis. Dabar, sako, eisime vakarieniauti į vieną vietą pas tokį brigadininką. Aš norėjau parodyti, kad dar čia yra partizanų, kad ne vienas aš esu, mat buvau truputį pagąsdinęs tą brigadininką. Buvo sutarta, kad ateisime antrą kartą. Išeinant iš sodybos, dar man pakišo šokoladą, imk, valgyk. Tas šokoladas, kaip rašė byloje, buvo su užšifruotais U 12 nuodais. Aš tą šokoladą valgau, ir lyg degtinės kvapas, bet man nė į galvą. Viso šokolado nesuvalgiau, numečiau. Dar atsimenu, kad aš, apnuodytas, žiūriu į dangų, žvaigždės sukasi. Supratau, pajaučiau, kad esu apnuodytas. Bandžiau truputį priešintis. Kai mane užlaužė, imitavo pašaudymą. Tai yra aprašyta byloje. Pasivedė prie kelio, patiesė palapinėje, surišo spygliuota viela. Mūsų rankose esi, sako, ką norime, tą padarysime. Aš netekau sąmonės. Atsibudau vežamas mašinoje. Mane suėmė apie 11 valandą naktį, o jau buvo po pietų. Aš atsibundu, palapinė užklota, vos aš kilsteliu galvą, jie tuoj pat ją prispaudžia. Atsiminiau, kad esu suimtas, bet įsivaizdavau, kad dar slepiuosi šiene. Buvau nuvežtas į Vilniaus saugumą.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū, atrodo, į klausimą Jūs atsakėte. Dar vienas klausimas. Prašom.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina) :

Ponas pirmininke, noriu vienu žodžiu patikslinti. Mano byloje yra du dokumentai apie cheminio ginklo naudojimą prieš ukrainiečių sukilėlius. Atsakykite trumpai, ar Jūs iš pradžių pajautėte, kad Jūsų kojos nejuda, ar praradote sąmone, kai Jūs dar ėjote?

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas (Lietuva):

Aš dar nieko nejaučiau. Tas „Neptūn 12" nesuveikė per tą laiką, todėl buvau suimtas jėga. Tardymo byloje apie tai nieko nėra, tik data ir kokiame kaime sulaikytas. Yra teismo posėdžio protokolas, ten viskas smulkiai aprašyta.

Tribunolo pirmininkas:

Ar proceso dalyviai dar turi klausimų? Neturite. Dėkojame. Dabar kviečiame Edmundą Simonaitį.

Nukentėjusysis Edmundas Simonaitis (Lietuva):

Aš, Edmundas Simonaitis, buvęs politinis kalinys, „Tauro" apygardos 1946 m. „Vytenio" būrio narys.

Garbusis Tribunole, prašyčiau pirmininko leisti man, kaip nukentėjusiam, papasakoti apie Lietuvos karininkų sunaikinimą.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom.

Nukentėjusysis Edmundas Simonaitis (Lietuva):

Kalbėdamas apie savąją jaunystę, turiu pasakyti, kad Marijampolėje, mano gimtajame mieste, partizanų štabo pavedimu buvo įsteigtas jaunimo būrys, kuriam ir aš priklausiau. 1946 m. vasario 19 d. buvo organizuoti didžiuliai trėmimai Marijampolės, Lazdijų, Tauragės ir Kauno apskrityse. Į vagonus buvo sugrūstos 424 šeimos. „Tauro" apygardos vadas Zigmas Drunga, slapyvardžiu „Mykolas Jonas", vasario pabaigoje išleido įsakymą, kuriuo įpareigojo stabdyti trėmimą sprogdinant geležinkelius, ardant plentus, stabdant kolaborantų veiklą. Buvo mobilizuoti stribai, komunistų partinis aktyvas, Kauno darbuotojai. Trėmimas vyko keletą dienų. Renkant žmones, buvo viršytas planas, kaip rašo spauda, trejetą kartų, taip buvo mūsų vietinių persistengta. Susprogdinti geležinkelį prie Marijampolės, prie Vinšų, teko „Vytenio" būriui. Susprogdintą geležinkelį, kaip parašyta dokumentuose, aptiko patruliavęs raudonarmietis Čiš. Trėmimas buvo sulaikytas porai dienų, tačiau nesužlugdytas. Po to prasidėjo akcijos, aš kalbu tik apie būrio veiklą ir išdavystę, kurią įvykdė partizanas Čekaitis slapyvardžiu „Mėnulis", nepriklausęs mūsų būriui. Per tris čekistų operacijas būrys buvo sunaikintas. 1946 m. lapkričio 29 d. teismas, kuriam pirmininkavo kruvinasis papulkininkis Chaliavin, tas pats, kuris nuteisė mirties bausme arkivyskupą Vincentą Borisevičių, iš 11 suimtųjų 4 nuteisė mirties bausme, jie buvo sušaudyti kitų metų kovo 26 d. ir pakasti Tuskulėnų centre. Jų palaikai atkasti ir identifikuoti. Iki šiol laikomi, jau penkeri metai, nepagarbiai, kaip nedera mūsų krikščioniškai moralei, apelsinų dėžėse, užrakinti kamerose. Čia mūsų vidinės moralės klausimas.

Kiti buvo nuteisti 10 metų lagerio ir išbarstyti po visą tuometinę Sovietų Sąjungą. Tokia buvo jaunimo kova su okupantu ir jo indėlis. Manau, kad tai buvo masinio entuziazmo pasekmė, vargu ar galėjo būti kitaip. Tai tiek šiuo klausimu. Tik galiu pridurti, kad daugelio atžvilgiu nebuvo išvengta verbavimo. Beje, būrio vadas Valaitis taip pat buvo pakliuvęs ir paleistas su užduotim, nors partizanavo labai atsakingai ir buvo vienas iš drąsiausių partizanų „Geležinio vilko" rinktinėje, o vėliau „Vytauto" rinktinėje. Tai tokia mano asmeninė istorija. Teko

man lageryje praleisti aštuonerius su puse metų, Džezkazgano vario kasyklose, praktiškai visą laiką po žeme. Skųstis neturiu kuo, nes tai dalis kančios, kuri ištiko visą tautą. Negaliu pasverti, ar man daugiau kliuvo, ar mažiau, bet išlikau. Beje, esu antros grupės invalidas. Šią temą aš baigiau, gerbiamasis Tribunole.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom. Tęskite.

Nukentėjusysis Edmundas Simonaitis (Lietuva):

Tada tęsiu apie tai, ką manau pagal užimamas pareigas privalau pasakyti. Esu pristatęs Tribunolui medžiagą „Apie Lietuvos krašto apsaugos vadovybės sunaikinimą". Sovietų Sąjunga, sudariusi nusikalstamą sandėrį su Vokietija, 1940 m. birželio 15 d. okupavo Lietuvą ir Lietuvos kariuomenė buvo sunaikinta be kovos. Tai buvo politinės vadovybės sprendimas, o kariuomenei tos kaltės priskirti nederėtų, nors moralinis sunkumas liko iki šiandien. Laisva ir okupuota Lietuva iki 1953 m. turėjo iš viso 24 kariuomenės vadus ir Krašto apsaugos ministrus. Iš jų savo mirtimi laisvėje mirė tik trys, 20 patyrė bolševikų okupacinio režimo represijas, iš jų 7, norėdami išvengti mirties, pasitraukė į Vakarus. Kalėjo trylika, 4 iš jų buvo sušaudyti: Krašto apsaugos ministras pulkininkas Balys Giedraitis prie Červenės, ministras generolas Mykolas Velykis Jakutske, gynybos pajėgų vadas, žymusis partizanų generolas Jonas Žemaitis Maskvoje, partizanų gynybos pajėgų vadas Adolfas Ramanauskas 1957 m. Palaikų užkasimo vietos nežinomos. Kalėjimuose ir tremtyje buvo nukankinti trys: kariuomenės vadas ministras generolas leitenantas Pranas Liatukas 1945 m. Vilniaus kalėjime, ministras pirmininkas ir Krašto apsaugos ministras Augustinas Voldemaras 1942 m. Butirkų kalėjime Maskvoje, ministras pulkininkas leitenantas Antanas Merkys 1955 m. mirė Malenkuose po kalėjimo.

Išvengė represijų vienui vienintelis, prosovietinės orientacijos kariuomenės vadas, divizijos generolas Vincas Vitkauskas, įsakęs nesipriešinti okupantų kariuomenei. Toks buvo Maskvos ultimatumo reikalavimas, kuriam pakluso tuometinė Lietuvos politinė vadovybė.

Okupantas sunaikino visą Lietuvos kariuomenę: 1 817 karininkų - tai rodo žalos apskaita, kuri yra parengta vyriausybės sudarytoje komisijoje. Karininkai ir aukštieji karininkai buvo naikinami metodiškai ir masiškai, be išimties. Didžioji dalis karininkų buvo sušaudyta lageryje prie Lamos ir Lietuvoje. Daug karininkų vėliau tapo partizaninio karo organizaciniais vadais, aš jau juos minėjau, - „Tauro" apygardos vadą, aviacijos kapitoną Zigmą Drungą, kuris buvo ir mano Vyriausiasis vadas, minėjau generolą Joną Žemaitį, generolą Adolfą Ramanauską. Jie

visi žuvo pasipriešinimo kovose, kurios pasibaigus Antrajam pasauliniam karui Lietuvoje dar tęsėsi visą dešimtmetį. Manau, kad jie gynė ne tik Tėvynės laisvę, bet ir kariuomenės garbę. Krašto apsaugos ministrų ir kariuomenės vadų totalinis sunaikinimas - tai tik ledkalnio viršūnė. Manau, kad klasių kovos pseudomokslu grįstas okupuotos valstybės krašto apsaugos vadovybės sunaikinimas turėtų būti vertinamas kaip itin sunkus komunizmo nusikaltimas, kuriuo buvo siekiama palikti okupuoto krašto gyventojus be tautinės inteligentijos, o valstybę - be galimo pasipriešinimo vadų.

Tribunolo pirmininkas:

Kviečiame gerbiamąją Liuciją Čarneckytę. Jos nėra? Tuomet Antaną Lukšą. Nėra. Kolegija pasitarusi nutarė: kadangi nėra atvykusių nukentėjusiųjų, apklausti liudytojus. Justinas Garšva. Prašom.

IV. Liudytojų apklausa

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Esu Justinas Garšva, gimęs Raseinių apskrityje, Kirklainių valsčiuje, Panetorių kaime. Likimas man lėmė gimti tokioje vietoje, kur pokario metais, antrą kartą atėjus bolševizmui, per pusę metų buvo ugnyje sudeginti, sukapoti, sušaudyti 43 žmonės. Iš jų šešis sudegino 1944 m. Kūčių dieną. Vienas iš jų šeimos narių nugriuvo sužeistas ir kareiviai jo nepatikrino, ar jis dar gyvas. Kada namas įsidegė, tai kareiviai pasitraukė; tas kiek jėgų turėdamas išėjo iš namo ir pargriuvo sode. Ten jį kaimynai, pusbrolio šeima, rado ir parsinešė pas save į namus. Jis buvo sužeistas į vidurius ir į petį. Jis kiek galėdamas nupasakojo matytą vaizdą.

Pas juos po pietų, apie trečią valandą, atvažiavo rusų kareiviai ir lietuviškai kalbantys stribai. Pradėjo ieškoti visokių priekabių: neva prabėgo kas pro šalį, tai gal kas slapstosi ir taip toliau. Pradėjo deginti sienų tapetus ir šventųjų paveikslus. Sušaudė tris moteris, piemenuką, tarnavusį pas juos 10 metų, ir vienos moters 3 mėnesių mergaitę. Jie visi sudegė. O žmogus, kuris viską papasakojo, vidurnaktį mirė. Aš buvau rytą nuėjęs su draugu pasižiūrėti. Mes ten pasidairėm gal 10 minučių, tada pirmą kartą pajutom žmogienos degėsius, pamatėme sudegusius. Pusbrolis padarė mirusiajam karstą, visiems kitiems sudegintiems po dėžutę, į kurias tuos degėsių likučius sudėjo. Ir slapčiomis palaidojo Rudaičių kapinėse.

Neminėsiu pavardžių, užimtų daug laiko, bet liudininkai prisimena šias žudynes. Tokia Mačiulaitė ar Macaitytė liudijo dėl savo brolio žūties: „1945 m. liepos mėn. 16 d. atėjo pas mane mano sesuo, pranešė,

kad nužudytas mano brolis Kaziukas. Venskienė pranešė, kad kartu sudeginta Ulenskienė, Ulenskaitė, Ulenskai, Kostas Marcinkus ir piemenukas nuo Padubysio, Albertas Montvydas, dvylikos metų. Kada nuėjome į įvykio vietą, radome sudegintus visus trobesius, gyvenamojo namo vietoje - lavonus. Savo brolio Kaziuko lavoną atpažinau dėl ant vieno sudegusio lavono rastos medžiagos pamušalo likučių, kuriuos mūsų brolis dėvėjo. Už namo pamatų iš lauko pusės radome nukirstos rankos gabalą, nukirsta aukščiau riešo žemiau alkūnės. Sudėjau į krepšį, kur buvo sudėti sudegusio mano brolio lavono likučiai. Tą krepšį mudu su seserim parnešėme į Kelmickų kaimą, mūsų tėviškę, ir paslėpėme rugiuose. Krepšį uždengėme dideliu špižiniu puodu, kad šunys ir kiti žvėrys visiškai nesunaikintų. Po dviejų dienų padarė karstą ir Kaziuko lavono likučius slapčiomis palaidojome Juodaičių kapinėse."

Dar vienas atvejis. Buvo sudegintas visas kaimas, tarp jų ir Vozbutų ūkis. Ten žuvo 9 žmonės, buvo sušaudyti, kaime sudegintos 22 sodybos. Stribai ir kareiviai surinko ir šaudė tuos žmones, kurių vaikai buvo šaukiami į kariuomenę, bet neatėjo. Prikibo ir prie tokio, kuris visai šaukiamojo amžiaus sūnų neturėjo. Pavyzdžiui, užeina stribai ir kariai pas tokį Šleževičių, neturėjusį vaikų, daro kratą, stalčiuje randa sąrašą vardų ir sako, kad tai čia banditų ryšininkų sąrašas ir uždega jo trobesius. O tas sąrašas buvo padarytas jo mirusiems atminti. Paprastai, maldų pabaigoje, grįžus iš bažnyčios surašomos sielos tų mirusiųjų artimųjų, kurie dalyvauja. Taigi jie dėl to ir prikibo. Už tokį sąrašą buvo sudegintos trobos ir žmogus liko be pastogės.

Stasį Kučinską, Joną Mockaitį, Vladą Adomavičių 1945 m. liepos 13 d. kareiviai išvedė iš jų namų. Jų lavonai rasti 1945 m. rugpjūčio 24 d. miške prie Skardinės kaimo. Akiduobėse - vinys. Adomavičiaus - aš jo nemačiau - galva ir viena ranka buvo atskirai, žmonės jas užkasė prie kūno. Vykstant kovoms žmonės sugalvojo ką daryti, kad atėję prie kapo žinotų, kas ten užkastas ar palaidotas. Nuo lavono drabužio nupjaudavo skiautę, įkaldavo kuoliuką, praskeldavo ir įbrukdavo ją. Ieškantysis atėjęs randa tos medžiagos dalį, žino, kas čia yra užkastas. Galima atsikasti ir rasti. Tokiu būdu ir suradome.

Tą bylą aš pradėjau užrašinėti 1989 m. pavasarį. Užrašinėjau ir surinkau liudininkų per 20, pažįstami ir nepažįstami paliudijo. Tai tiek buvo surinkta liudininkų, kuriuos dabar perskaičiau. 1990 m. daviau, kaip sako, į dešinę ir į kairę tuos duomenis - Kauno rajono prokuratūrai, Kauno miesto prokuratūrai. Dabar ne per seniausiai siunčiau „Valstiečių laikraščiui", „Lietuvos aidui", „Kauno dienai". „Kauno diena" truputį išspausdino, tik ten nebuvo liudininkų parodymų. Kadangi man

niekas neatsakė, aš galvojau, jog jeigu aš nunešiu tokius dokumentus, sakys, gerai, ir dar duok. Ir mes rinksime tuos kaltininkus ir ieškosim jų. Bet laiškai dingo kaip į vandenį.

1993 m. aš jau buvau praradęs viltį, mirus mano draugui Vilniuje, su kuriuo Norilsko lageryje buvome. Atvažiavau į jo laidotuves. Pasiėmiau ir komplektą savo užrašų. Po laidotuvių nuėjau į Generalinę prokuratūrą, kuriai tada vadovavo Artūras Paulauskas. Parašiau pareiškimą, kad jis duotų teisinį įvertinimą surinktai medžiagai, ir išėjau. Po mėnesio gaunu iš Jurbarko prokuratūros pranešimą, nes tai vyko pagal dabartinį administracinį paskirstymą Jurbarko rajone, kad iškelta baudžiamoji byla ir t.t. Praėjo pusė metų, bet aš atsakymo negavau. Nuvažiuoju pas tardytoją Pangonį ir klausiu, kodėl nėra atsakymo. Mes susiginčijome. Jis vis klausė, kodėl man taip reikia raštiško atsakymo. Atsakymo man taip ir nedavė. Po to vėl kreipiausi į Seimą, į Vytauto Landsbergio padėjėjo pavaduotoją. Tai jis parašė Jurbarko prokuratūrai ir ši davė atsakymą. Visai neseniai buvau Jurbarko prokuratūroje. Mane priėmė kitas tardytojas, labai simpatiškas vyras, toks sukalbamas. Jis jau buvo apklausęs 9 asmenis byloje numeris 98201193. Iš viso buvo apklausta apie 60 liudininkų.

Tribunolo pirmininkas:

Labai Jūsų atsiprašome. Aš norėčiau paklausti, ar nustatė ką nors iš kaltininkų?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Nieko. Jie net nieko nekvietė iš liaudies gynėjų.

Tribunolo pirmininkas:

Nieko nekvietė? Sakykite, gal Jūs žinote pavardes, kurie tiesiogiai dalyvavo tose žudynėse?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Aš žinau. Vienas gyvena Utenoje, Seredžiuose. Dabar čia sąrašo tai neturiu.

Tribunolo pirmininkas:

Tai ką darėte toliau? Ar Jūs kam nors dabar parašėte, kad tikrai žinote tokius asmenis, kurie dalyvavo žudynėse?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Aš tardytojui pasakiau taip: jeigu aš atvesiu tokį, pirma aš neturiu teisės pristatyti jo, bet jeigu ir atvesčiau, tai Jūs pro vienas duris jį įleisite, o pro kitas jį paleisite.

Tribunolo pirmininkas:

Nežinau, ar šiuo metu šitaip daroma!

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Gerbiamasis, aš įsitikinęs, kad tikrai taip. Aštuonerius metus aš negavau atsakymo.

Tribunolo pirmininkas:

Mes tikrai žinome, kad bylos tęsiasi labai ilgai, viena byla 5 metus buvo tiriama ir t.t. Apie tai mes žinome. Tas bylas taip pat žinome. Sakykite, gal Tribunolui turite papildomų duomenų? Kolegijos nariai, gal turite klausimų liudytojui?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Aš dar apie save norėčiau pasakyti.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom, jeigu kalbėsite kaip nukentėjusysis.

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Gerai.

Tribunolo pirmininkas:

Tai prašom tada trumpai paaiškinti, nes mes turim labai daug duomenų, knygų.

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

1944 m. įstojau į vietinę savanorių rinktinę. Mūsų batalionas buvo Rytų Lietuvoje, Varėnoje. Ten turėjome mūšių su Armija Krajova. 1944 m. gegužės 7 d. žuvo 10, buvo sužeisti 28. Ten mes buvome perkelti papildymui. Naktį atėjo bataliono vado adjutantas - jo pavardės aš nežinau. Jisai mane paskyrė raštininku vietoj žuvusio per mūšį. Vado adjutantas pasakė, kad mes išeiname neribotų atostogų ginkluoti. Taip mus paleido ir savo kraštą pasiekėme su ginklais. Po to greitai atėjo antra okupacija ir tokiems kaip aš, ir kitiems, reikėjo laikytis toli nuo saugumo. Slapsčiausi, bet man partizanų vadovybė padarė dokumentus, kad esu gimęs 1928 m., ir aš įstojau į aukštesniąją mokyklą su ta sąlyga, kad jie pas mane ateis ir susiras. Trejus metus buvau žvalgybos būrio „Sakalai" vadu, paskui karo teismo būrio vadu „Vaidoto" rinktinėje. Vėliau buvau areštuotas, mane išdavė ryšininkas. Areštavo mane 1947 m. gegužės 5 d. Ryšininkas nežinojo mano pareigų, būrio narių neišdavė, negalėjo išduoti. Konspiracija buvo.

Tribunolo pirmininkas:

Atsiprašau. Sakykit, Jūs buvote nuteistas?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Taip. Mane tardė ir nuteisė 1947 m. liepos mėn. 15-17 d. Karo Tribunolas Kaune.

Tribunolo pirmininkas:

Kokią paskyrė bausmę?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Dešimt metų.

Tribunolo pirmininkas:

Atlikote visą bausmę? Kuriais metais grįžote?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Buvau Pečioros lageriuose - baisiai nežmoniški lageriai. Tenai svėriau 42 kg. Paskiau pervežė į Norilską. Turėjau labai aukštą kraujo spaudimą, buvau 4 kategorijos invalidas. Mane teisė kelis kartus, kol padarė netinkamu lageriui, tada gydytojai surašė aktus ir išleido.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kada sugrįžote į Lietuvą?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

1956 m. gegužės mėnesį.

Tribunolo pirmininkas:

Ar buvo trukdoma Jums prisiregistruoti Lietuvoje?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Šito tai nebuvo, nes jau buvo chruščiovinis atšilimas.

Tribunolo pirmininkas:

Ar kiti proceso dalyviai turi klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Kiek kartų jus kankino iki Karo Tribunolo proceso?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Aš pasakysiu, kad nelabai kankino, vieną kartą buvau praradęs sąmonę.

Vyriausioji kaltintoja:

O kaip kankino?

Liudytojas Justinas Garšva (Lietuva):

Išsikviečia tardytojas ir tardo, klausinėja. O ten buvo specialūs mušėjai, tardytojai nemušė. Jų buvo grupė, 3-4 vyrai. Jis nuspaudžia mygtuką, tie vyrai įeina ir sako tardytojui: „nu čto, ar jis kalba, prisipažįsta?" Tas sako, kampe ten pasodintas; jis ten tardydavo, kėdė prikalta prie sienos. Tai, sako, stok, eik prie stalo. Aš ėjau prie stalo ir jutau, kad traukia, sausgysles tempia ir dusina. Atsibudau... apipiltas vandeniu. Nieko nėra, tiktai tardytojas laikraštį skaito. Pradėjau judėti, sako, tai ko....Atsikėliau... Paspaudė mygtuką į kamerą. Kaip parėjau į kamerą nežinau. Antrą dieną kad mane suėmė skausmas, pasisukti negaliu, atsigulti negaliu. Kameros draugai suveržė mane rankšluosčiu ir aš taip, pusiau sėdėdamas miegojau. Buvau jaunas, greit sugijo. Apie šonkaulių lūžimą nieko nežinojau. Kada grįžau į Lietuvą, reikėjo persišviesti, gydytojas klausė, ar kaulų lūžimų turėjau? Ne, sakau, neturė-

jau. Na kaip, sako, du šonkauliai prie nugarkaulio, krūtinėj čia priešais lūžę.

Tribunolo pirmininkas:

Jeigu proceso dalyviai neturi daugiau klausimų, padėkosime Justinui Garšvai. Labai ačiū. Šios dienos Tribunolo posėdį baigiame. Rytoj pradėsime darbą 9 valandą. Labai atsiprašome visų proceso dalyvių ir visų, kurie buvo šioje salėje, ypač liudytojų, kurie dėl laiko stokos nebuvo apklausti. Prašom ateiti rytoj rytą ir mes Jus apklausime. Skelbiu pertrauką iki rytojaus ryto 9 valandos.

Kaltinimą pateikia kaltintoja iš Čečėnijos Aminat Saijeva.
[Nuotrauka iš Vilniaus Tribunolo nuosprendis. Vilnius, 2000, P. 40]

Antrasis posėdis.

2000 m. rugsėjo 5 d. 9 val. 30 min.

Tribunolo pirmininkas:

Labą rytą, Gerbiamieji susirinkusieji, gerbiamieji proceso dalyviai. Prašom sėstis.

Šios dienos Tribunolo posėdžio tvarka štai tokia. Dabar apklausime liudytojus, jeigu jie atvyko, arba nukentėjusius. Jeigu jų nėra, tada pateiks paaiškinimą kaltintojas iš Moldovos apie jo šaliai padarytas nusikalstamas veikas. Po to bus pridedami dokumentai. Vėliau bus pertrauka, skirta kaltinimo atstovams pasiruošti kaltinamosioms kalboms. Procesą baigsime maždaug apie 13 val. 30 min. Tribunolas toliau padarys pertrauką, kurios metu Tribunolo nariai tarsis procese išnagrinėtais klausimais, iškilusiais iki šio momento. Kitą dieną procesas vyks įprastine tvarka nuo 9 valandos.

Vyriausioji kaltintoja:

Siūlyčiau pakviesti nukentėjusįjį Antaną Lukšą duoti paaiškinimus.

Tribunolo pirmininkas:

Jis yra pripažintas nukentėjusiuoju? Taip. Prašom nukentėjusįjį gerbiamą Antaną Lukšą į tribūną.

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Pagarba gerbiamajam Tribunolui. Kiek galima glausčiau papasakosiu apie save ir savo šeimos bei kovotojų likimą. Po bolševikinio Stalino ir Hitlerio suokalbio - 1940 metų okupacija. Dalyvauju spausdinant proklamacijas su broliu Juozu. 1941 m. kovo mėnesį Juozas areštuojamas. Prasideda karas. Juozas laimingai išsilaisvina. Vokiečių okupacija - agitacija su proklamacijomis tęsiama toliau. Grįžta bolševikinė armija, mobilizuojami Lietuvos vyrai. Tauta ir šaukiamieji apsisprendžia okupantui netarnauti. Kad įbaugintų jaunuolius, jau 1944 m. Kūčių naktį nušviečiama liepsna ir krauju visa Lietuva. Klepočiai - sudegintos 54 sodybos, sušaudyti visiškai nekalti 49 žmonės. Veliuona, Raseiniai, suliepsnoja visa

Lietuva. Mano apylinkėje, Pagraižio miškelyje, pastebėję armijos daromas kratas, jaunuoliai pasitraukė į Pagraižio miškelį, 17 jų ten pat sušaudoma.

1946 m. pavasaris, broliai Juozas ir Stasys išeina į partizanų eiles. Juozas pajunta, kad yra sekamas, nes jau pirmais okupacijos metais buvo areštuotas, Stasys vengia eiti į kariuomenę. Susikūrus Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungai Vilniuje, Juozas „Mykolo Jono", „Tauro" apygardos vado Zigmo Drungos, komandiruojamas į Vilnių. Aš pats, gavęs trečią pakvietimą į Leningrado karo mokyklą, pasitraukiu į mišką. 1946 m. rudenį siunčiamas partizanų vadovybės į Kaišiadorių vidurinę mokyklą palaikyti ryšių tarp Kauno ir Vilniaus. Ne savo valia esu komandiruojamas į Žaslių vidurinę mokyklą. Turiu garbės ir šiandien pasakyti, kad auklėjau gerbiamą Vytautą Raudeliūną, kuris šiandien Tribunole klauso mūsų parodymų.

Gruodžio pabaigoje - išdavystė. Pasitraukiu iš mokyklos ir esu kviečiamas „Tauro" apygardos vado Baltušio į „Tauro" apygardos štabą eiti Ryšių skyriaus viršininko pareigas. Priesaiką daviau „Grafui". Ruošiu į užsienį išvykstančius Skirmantą ir Rimvydą - Juozą Lukšą ir Jurgį Krikščiūną. Jie siunčiami į užsienį ryšiams atkurti su Lietuva ir dalyvauti užsienio veikloje. 1947 m. gegužį gaunu įsakymą paruošti susitikimą su Žemaičių apygardos vadu - „Žemaičiu". „Žemaitis" atsiunčia įgaliotinį, bet įvyksta provokacija. Vedžiau atstovą susitikti su apygardos vadu. Išėjau ir pastebėjau provokaciją. Priešais mane per keliasdešimt metrų išlindo iš pakalnės Nachmanas Dušanskis su savo svita. Iškart mečiausi į didelę pakriaušę, nors N. Dušanskis su savo dalyviais šaudė, bet nepataikė. Pasirodo buvo dar trys pasalos tame pačiame rajone, bet pavyko pasprukti.

Iš apsupimo pasitraukiau ir vėl pakliuvau į pasalą Kaune, Ožeškienės gatvėje, pas Joną Poškų. Tą naktį tėviškėje įvyko tragedija. Iš apsupties laikinai atvykęs aplankyti savų, brolis Jurgis - „Piršlys" besitraukiant buvo nužudytas. Didžiavosi tuo stribas Dovidonis, kad jo kulkosvaidžiu buvo nukirstas mano brolis. Tą pačią naktį prasidėjo ir šeimos kančios. Čekistai, atvilkę su baltiniais tėvą prie nužudyto sūnaus, murkdė jį kraujo klane. Kai kas sako, kad ne visi stribai buvo blogi, bet iš 60, atvykusių su NKVD būriu, nė vienas nepasakė, ką jūs darote.

Prasidėjo mano penkių mėnesių tardymas, masiniai mušimai, kurių metu kartais net nieko neklausinėdavo. Tardytojas Kaplanas paklausia: Lukša, Jūs kalbėsit? Lukša nekalba. Jis paspaudžia mygtuką, įeina šeši čekistai ir kelias valandas lupa. Ir sadizmo kulminacija, kada po dviejų mėnesių įvedė mane su grandinėm ir jau mažai fiziškai pajėgų į kabinetą. Ten pamačiau savo motiną. Paklausiau: „Mama, kas atsiti-

ko, kad sapnavau baisų sapną. Tai buvo apie brolį Jurgį? „Ką tu, vaikeli, klausi, Jurgis nužudytas". Po penkių mėnesių įvyksta teismas - 25 metai.

Iš Kauno kalėjimo atvežė į Rasų persiuntimo punktą Vilniuje. Čia buvo ruošiamas sukilimas, pabėgimas, kuris nepavyko. Vienuolika mūsų suėmė ir atidaužę kaulus išvežė į Lukiškių kalėjimą. Po Lukiškių kalėjimo, vienutėje išbuvus apie keturis mėnesius, išvažiuoju į plačią „tėvynę". Pečioroje susitinkame su banditais, nuo kurių ir mes nukentėjom šiek tiek, bet juos sutramdėme taip, kad net persiuntimo punkto viršininkas pagyrė, kad tokių vyrų galėtų būti daugiau.

Mano nelaimei, esu išvežamas į 501 statybą, kurioje gyvenimo sąlygos neapsakomos. Įsivaizduokite, kad daug kas kėsinosi eiti į draudžiamą zoną, kad iš bokštelių nužudytų. Dėl nepakenčiamų sąlygų pulkininkas Maslovas, rusas, Kijevo Pedagoginio instituto direktorius Sik, ukrainietis, Iliuščenko ir aš organizuojame pabėgimą, perversmą. Gerai išanalizavus garnizoną bei visą padėtį, pavyksta nuginkluoti sargybą. Ir, deja, prisiartinus prie lagerio pastebėjo sargyba, pakėlė garnizoną ir sukilimas nepavyko. Bet šis sukilimas išgelbėjo šimtus tūkstančių politinių kalinių nuo šito košmariško bolševikinio jungo toje 501 statyboje. Žuvo, tiksliai neprisimenu, berods, devyni kaliniai. Apie 50, iš mūsų nuteistų po 25 metus, buvo išvežti iškasti jiems duobes. Su rogėmis nutempę prie duobių šiuos lavonus, turėjome laidoti. Neįsivaizduojamo baisumo azijiečiai su durtuvais šiuos lavonus subadė, vidurius išvertė ir privertė mus juos rankomis nešti į šias duobes.

Po sukilimo visus politinius kalinius iš šio lagerio varė į režiminį lagerį „štrafnaja". Ten dar baisesnės sąlygos - nebuvo net barakų. Įvedė į palapines, kuriose telkšojo vanduo. Po pirmos nakties trys buvo negyvi. Po kelių savaičių šiame lageryje įvyko perversmas. Ukrainietis senukas, išėjęs iš šios palapinės gamtos reikalu, buvo pastebėtas sargybinio ir iš karto pašauktas prie bokštelio, prie kurio buvo iškasta pilna vandens duobė. Šį senuką privertė įlipti į vandenį, kur jis po valandos mirė. Po šio įvykio kažkas pranešė ir buvo pakeista lagerio vadovybė. Po šito sukilimo visi politiniai kaliniai iš zonos buvo išvežti. Man teko atsidurti Taišeto lageryje prie Bratsko elektrinės, iš kurio po pusės metų buvau išgabentas į Magadano sritį. Čia buvau trijuose lageriuose. Ir iš vadinamųjų „D 2" buvau komisijos paleistas, amnestuotas ir rytojaus dieną išvykau į Lietuvą. Per visą bolševikinį laikotarpį buvau sekamas. Deja, turiu laimės, kad du sekėjai atėję man prisipažino: „Antanai, kiekvieną tavo žingsnį sekame". Bet laimingai sulaukiau šių dienų. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū už suteiktas žinias. Gal kolegijos nariai turite klausimų nukentėjusiajam?

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, koks buvo tolimesnis Jūsų likimas grįžus iš įkalinimo vietos?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Galbūt man pasisekė, kad išvažiuodamas ir formindamas dokumentus aš nurodžiau išvykimo vietą „į Kauną". Tai, rodos, turėjo didelės reikšmės. Buvo, kaip mums dabar žinoma, ir slaptas įsakymas, kad visus grįžusius įdarbinti ir įregistruoti. Bet, deja, to neįvyko. Man pasisekė susitikti su savo kaimynu, kuris buvo lietuviškos divizijos karininkas, ir jis man padėjo per kažkokį stebuklą įsidarbinti. Tarp kitko, šis žmogus dalyvavo pirmame mano brolio Juozo Lukšos arešte ir po arešto šis žmogus mane taip pat lankė. Ir kada frontas grįžo į Lietuvą, jis, pabuvęs savo tėviškėje pusę valandos, atskubėjo paklausti, koks Juozo likimas. Tam žmogui aš šiandien turiu būti dėkingas.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, koks Tribunolas jus teisė?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Karo Tribunolas.

Tribunolo pirmininkas:

Kur?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Kaune. Aš dar noriu pasakyti. Tribunolo, kuris perteisė pagal Aukščiausiosios Tarybos tuometinį įstatymą, perskaičius man chruščiovškos amnestijos nuosprendį, generolas, pavardės neprisimenu, padavė man ranką ir pasakė: „Jums visos durys atviros, bet jeigu Jūs dar pakartosite savo veiksmus, mes jus vietoje sušaudysime." Tada dar buvau jaunas vyras ir pasakiau: kas ką pirmas [sušaudys].

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kiek asmenų teisė tame procese?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Buvo sukomplektuota 34 asmenų grupė, iš kurių pažinojau tik du.

Tribunolo pirmininkas:

Kokias bausmes paskyrė?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

11 gavo po 25 metus, kiti po 10, po 8 metus.

Tribunolo pirmininkas:

Gal kaltintojai turite klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Už kokį nusikaltimą Jus nuteisė, pagal kokį kodeksą, kokį straipsnį?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Pagal 58-11 straipsnį.

Vyriausioji kaltintoja:

Kokios respublikos?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

RSFSR kodeksas tada galiojo.

Vyriausioji kaltintoja:

Rusijos Sovietinės Federacinės Socialistinės Respublikos baudžiamojo kodekso 58-11 straipsnis.

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Tėvynės išdavimas, kurios aš niekad nepripažinau.

Vyriausioji kaltintoja:

Kaip Jūs tapote Sovietų Sąjungos piliečiu? Kaip buvo kiti lietuviai paversti Sovietų Sąjungos piliečiais? Nes nežinau, už kokios tėvynės išdavimą Jus teisė. Jūs gal galite paaiškinti, kaip tas kaltinimas Jums buvo suformuluotas?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Teisme aš pasakiau, kad aš nepripažįstu tarybinės valdžios ir pripažįstu tik jos okupaciją. Ši pilietybė buvo standartas ir niekas neklausė dėl vienokios ar kitokios pilietybės priėmimo.

Vyriausioji kaltintoja:

Kokią tėvynę Jūs išdavėte, kaip buvo suformuluotas kaltinimas?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Prokuroras sakė, kad aš išdaviau Rusijos Federacijos tarybinę santvarką.

Vyriausioji kaltintoja:

Išdavėte Rusijos Federaciją, taip sakė?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Taip.

Vyriausioji kaltintoja:

Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Ar kiti proceso dalyviai turite klausimų? Prašom.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Prašom pasakyti, koks buvo Jūsų tėvų likimas? Kaip nubaudė juos už Jus ir Jūsų brolį?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Kaip minėjau, tėvą atitempė prie žuvusio brolio ir, mūsų visų nelaimei, jis išprotėjo. Tėvas, kankinęsis 3,5 mėnesio, lapkričio mėnesį mirė. Mama, kuri surinko savo sūnaus palaikus, kraują, paslėpė suvynio-

jusi į drobulę prie gyvenamojo namo, po bijūnu. Ir kada tėvas mirė, ji iškasė šią drobulę ir padėjo į karstą, paprašė: „Tėveli, priimk sūnelį". Mama mirė nuo šių visų išgyvenimų kraujo vėžiu. Po savo vyro ir mūsų tėvo mirties slapstėsi, nes ją visą laiką persekiojo čekistai, norėdami kažką išgauti apie Juozo Daumanto veiklą, buvimą Lietuvoje. Išvykdamas antrą kartą į užsienį Juozas buvo priėjęs prie savo sesers sodybos, kurioje tuo metu buvo apsistojusi mama, bet tiktai pažiūrėjęs per langą į ją atsitraukė ir daugiau su ja nesimatė.

Tribunolo teisėjas Mykolą Kulčinsky (Ukraina):

Galbūt Jums bus sunku atsakyti į šį klausimą, Jūs galite neatsakyti. Aš noriu Jūsų paklausti, kaip Jus kankino, ar Jus mušė, kaip Jūs buvote kankinami?

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Kada grandinėmis surištomis rankomis ir kojomis įtempė į operatyvinės dalies kabinetą, iškart man pranešė, kad yra gautas leidimas iš Maskvos naudoti fizinę jėgą. Ir jie mane visą naktį mušė. Sėda du ant galvos, du ant kojų ir „bananais", kiek jų jėgos leidžia, lupa. Turėjau vieną egzekuciją, kurios metu manęs visiškai net netardė, bet pasisodinę ant kėdės keturi čekistai įsakinėdavo: šaipykis. Aš nesišaipiau, jie su kerziniu batu spyrė man į pasmakrę, netekau sąmonės ir nukritau, apliejo vandeniu, vėl pasisodino ir tą patį vėl kelias valandas kartojo.

Tribunolo pirmininkas:

Ar yra dar klausimų? Gynyba gal turi klausimų?

Gynėjas Jurijus Radovičius:

Prašom pasakyti, kaip, Jūsų manymu, reikia vertinti tvirtinimus, kad miško broliai žudė tarybinių kolaborantų šeimos narius - moteris, vaikus, senius ir šiaip neginkluotus žmones.

Nukentėjusysis Antanas Lukša (Lietuva):

Aš tokių atvejų nežinau, o jeigu kur nors ir įvyko, tai buvo visiškai neteisėtai. Tai būtų partizanų įstatų nesilaikymas.

Tribunolo pirmininkas:

Ar kas nors iš proceso dalyvių turite klausimų? Nukentėjusieji, gal turite klausimų? Jeigu klausimų nėra, ačiū Jums už pasakojimą. Dar yra nukentėjusiųjų? Prašom.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji dalyviai. Esu Povilas Vaičekauskas, gimiau Lietuvoje, Skapiškio miestelyje, ir iš Sovietų patyriau šias skriaudas. Vorkutos 6-oje šachtoje buvo nužudytas mano tėvas. Paskui jie, vadovaudamiesi 1944 m. Lietuvos SSR komisaro majoro Soblio įsakymu, mobilizavo jaunus Lietuvos vyrus į Raudonąją armiją, ko jie ne-

turėjo teisės daryti okupuotame krašte. Aš neklausiau šito įsakymo, bet jie sugavo, prievarta įkišo į kalėjimą Rokiškyje ir iš ten pasityčiodami, meluodami, kad mes esam garbingi savanoriai į Raudonąją armiją, atvežė uždarytus gyvuliniam vagone į Vilnių. Norėdami kariškai aprengti, varė į Ukmergę, bet didelė dalis naktį Maišiagaloje pabėgo. Grįždami per visą Lietuvą prisidėjome prie kovojančių prieš okupacinę prievartą partizanų. Toliau dalyvavau partizanų būriuose Skapiškio ir Kupiškio apylinkėse. Užplūdus milžiniškai kariuomenei ir matydamas bereikalingą didelį jaunų vyrų kraujo praliejimą, slaptai per pažintis įsigijau dokumentus ir pradėjau studijuoti Kaune, buvusiam Vytauto Didžiojo universitete, Filosofijos-teologijos fakultete. Studijuojant trečiame kurse, iš 150 mūsų studentų pagal Lietuvos komunistų partijos VI suvažiavimą, kuriam vadovavo Antanas Sniečkus, jie buvo nutarę du trečdalius išvežti į Sibirą. Mat, mūsų ideologija buvo krikščioniška, antimaterialistinė, antikomunistinė. Taip ir padarė. Pasikvietę į miliciją, įspaudė juodus kryžius į pasus ir liepė per 24 valandas dingti iš Kauno. Paskui jie mus areštavo, uždarė mane į KGB rūmus Vilniuje, Gedimino prospekte. Ten išlaikė, iškankino 9 mėnesius. Kankinimo būdai 1950-1951 m. buvo modernūs. Jie neduodavo užmigti maždaug 2-3 savaites. Ir nežinia kuo viskas būtų baigęsi, bet aš apsimečiau, kad grįžęs į kamerą su draugu žaidžiu šachmatais. Ant nosinės juodai išpaišytų langelių stumdėme šachmatų figūras iš sudžiovintos duonos gabaliukų. Sukombinuodavome, kad valandą kitą galėtume pamiegoti, užmerkti akis.

Kankino ir taip. Pasodindavo ant kėdės kampo ant nugarkaulio, kur baigdavosi paskutinis stuburo slankstelis. Juntamas milžiniškas skausmas. Spardydavo, mušdavo. Partizanavimo metu mačiau sužalotus 12 savo partizanų draugų kūnus: Skapiškyje, Pandėlyje, Kamajuose ir Rokiškyje. Mačiau kaip jie tyčiojasi. Trys vyrai, jaunuoliai, kurie bunkeryje buvo paimti, buvo apnuoginti, kelnės numautos, o merginai atverstas sijonas, taip kad moterys prieidavo, uždengdavo, o atėję čekistai, stribai vėl jį pakeldavo. Mačiau šitą pasityčiojimą ir Pandėlio pieninės šulinyje. Jie sumetė 8 mano draugų lavonų kūnus: nukirstos rankos, kirviais sukapotos galvos. Tas šulinys buvo taip užpildytas iki pat rentinio krašto, kad aš pasilenkęs galėjau paliesti savo buvusių draugų kūnus.

Dabar apie kankinimo būdus. Jie nugabeno mane į Vorkutą. Ir Vorkutoje pasitiko čekistų komunizmo sistemos atstovas pulkininkas Hanka. Pavadino mus: „Na, kalės vaikai, dirbsite, o jeigu ne, tai priversime. Jūs, kalės vaikai, ne žmonės, bet kalės vaikai, turėsite dirbti." Ir taip turėdavom dirbti, nusileisti šachton, išbūti 10 valandų, visi sušlapę, van-

denyje reikėdavo rankomis prikrauti 15 tonų akmenų. Mūsų maistą sudarė kilkė arba žuvų viduriai, išvirti rūgščiuose kopūstuose, ir gabaliukas duonos. Mes turėjom dirbti ir pėsti eiti maždaug porą kilometrų laiptais į paviršių 35 laipsnių kampu. Kai mes sušlapę išlipdavome, Vorkutoje mūsų drabužiai esant 40 laipsnių šalčio pasidarydavo kaip šarvai. Ir mes eidavom taip kaip antys, krypuodami, nes negalėdavome sulenkti jų. Taip praradau savo sveikatą. Vėliau turėjau daryti operacijas, vieno ir kito kelio mikroskopiją. Vietoj daktaro gydė veterinaras, kai traukė iš kairės pusės nesveiko plaučio vandenį. Žodžiu, buvo labai menka medicinos priežiūra.

Jie tyčiojosi iš mūsų, kai vežė 15 parų. Kirovo stotyje į mūsų vagoną šaudė iš automatų, ten buvo triukšmas, žmonių dejonės, atrodė kaip pasaulio pabaiga. Kadangi viduryje vagono raudona įkaitinta krosnelė nuvirto žmogui ant kojų ir tas rėkė iš skausmo, degė žmogaus mėsa, o jie šaukė - „zamolčite, svolači" - „nutilkite, niekšai". Jie buvo girti, tai buvo 1951 metais, iš lapkričio 7 į 8 dieną, komunizmo revoliucijos pergalės dieną. Tai tokia buvo teisybė. Taip mes visi kovodavome prieš tą prievartą, neteisybę ir engimą. Man yra tekę sėdėti ir karceriuose - Vorkutoje, kur labai šalta. O kad būtų dar blogiau - išrengdavo, atidarydavo langą ir tu turėjai tokiame šaltyje būti. Kad nesušaltum, turėdavai šokinėti kaip kokia stirna. Galų gale po visų šitų kančių jie nusprendė, kad esu nuteistas be pagrindo, todėl laikytinas neteistu. Nedavė jokių kompensacijų, neatsiprašė už tą nekaltai iškalėtą laiką. Tokiu būdu aš noriu Tribunolui liudyti komunizmo žiaurumą, žmonių supriešinimą, didžiulę prievartą ir, svarbiausia, melą, kuris iki šiol nėra dar demaskuotas. Tiek trumpai apie save aš galiu pasakyti. Jeigu būtų klausimų, atsakysiu.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kaip susiklostė Jūsų likimas sugrįžus?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Kadangi sugrįžęs turėjau dokumentą - nuteistas be pagrindo ir laikytinas neteistu, todėl aš sugebėjau per pažintis įstoti į Kauno politechnikos institutą ir vakariniame kurse, dirbdamas inžinieriumi miesto Statybos projektavimo institute, per 7 metus baigti studijas ir įsigyti kvalifikaciją. Bet visą laiką palaikiau ryšį su Lietuvos kovotojais ir su visais judėjimais, kurie veikė prieš tą neteisybę, prieš neteisėtą Lietuvos inkorporaciją į Sovietų Sąjungą.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, gal Jūs atsimenate pavardes tų stribų, kurie vykdė šias egzekucijas?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Na, kai kurias galiu pasakyti. Janulionis iš Skapiškio, stribas, paskui kitas - Markevičius, ar panašiai, yra ir kitų, tik atmintis išblėso, jų buvo daug, maždaug 15.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar yra iš jų dar gyvų?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Šito negaliu pasakyti, nežinau. Vienas iš jų svetimtautis Perchonas, atklydęs iš Latvijos, atrodo, yra cirko artistas ar panašiai. Nors tiksliai apie jo tautybę negaliu pasakyti. Ar jis gyvas, irgi nežinau.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar Jūs esate nurodę šias pavardes mūsų Generalinei prokuratūrai?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Šias pavardes savo raštuose, savo prisiminimuose, kurie buvo skelbiami JAV „Drauge" ir kitur, buvau nurodęs. Kaip pavyzdį minėjau milicijos viršininką, pririšusi suimtąjį prie kėdės ir užsiundžiusį šunį, kuris apkramtė kūno dalis, kojas. Tačiau mane tardydamas šitaip nesielgė. Tik suradęs mano kišenėje Maironio eilėraščių pundelį, pasakė: „Oi, Povilas, tu buržuazinis nacionalistas, tu pamatysi - po kiek laiko ant Nemuno kranto stovės kryžius su prikalta lentele: „Čia gyveno lietuviai". Kaip liudininkas liudiju Tribunolui apie tai, kaip su manimi buvo elgiamasi, kuo okupanto statytiniai laikė visą lietuvių tautą. Iš kur jis buvo, gal iš Maskvos, šito aš nežinau.

Tribunolo pirmininkas:

Gal kolegijos nariai turite klausimų? Nėra. Sakykite, gal kaltintojai turi klausimų nukentėjusiajam?

Vyriausioji kaltintoja:

Aš Jūsų norėčiau paklausti: už ką Jus nuteisė, pagal kokio kodekso kokį straipsnį ir kiek metų kalėti?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Mane nuteisė 1950 m. pranešę, kad Maskvos ypatingasis teismas nuteisė 25 metams. Visiškai mums svetimos šalies kodeksas, ne Lietuvos, bet Rusijos SFSR baudžiamojo kodekso 58-la straipsnį, 58-10 straipsnio 2 dalį. Už antisovietinę, antikomunistinę propagandą ir t. t. Paskui pagal 58-11 straipsnį.

Vyriausioji kaltintoja:

Norėjau Jūsų paklausti apie nuteisimą. Jus nuteisė Maskvoje, o kur Jūs buvote tuo metu?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Aš tuo metu buvau KGB rūmuose Vilniuje, mus nugabeno į Lukiškes ir ten laukėme. Prieš Kalėdas, būdamas maždaug 25 metų amžiaus, gavau pranešimą, - visiškai nematydamas nei teismo, nei teisėjų, nei kaltintojų, nei advokatų, - kad esu nuteistas „na dvadcat piat let". Jie taip ir sako: „Vy polučili polnuju katušku ispravitelno - trudovych lagerej". Tai reiškia visą normą pataisos darbų stovyklose, koncentracijos stovyklose. Vadinasi, persiauklėti.

Vyriausioji kaltintoja:

Jūs sėdėjote Vilniuje, Lukiškėse, o jie be Jūsų Maskvoje Jums paskyrė 25 metų bausmę. Taip supratau?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Taip.

Vyriausioji kaltintoja:

Ir kada Jūs gavote tą nuosprendį, ar tik žodžiais pasakė?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Pasakė tiktai žodžiu, prašė pasirašyti, aš atsisakiau, nes nemačiau nei teismo, nei nuosprendžio.

Vyriausioji kaltintoja:

Ar teko Jums dabar matyti savo bylą?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Na, aš labai trumpai žvilgtelėjau, kada KGB rūmuose buvo Sąjūdžio paskirtas Balys Gajauskas. Tai man leido žvilgtelėti. 12 tomų bylą per 9 mėnesius jie man prirašė, neįmanoma buvo perskaityt visko.

Vyriausioji kaltintoja:

12 tomų ir Jūsų iš viso neapklausė? Ar yra Jūsų parodymai tuose bylos tomuose?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Na taip, yra. Kadangi KGB tardė, vadinasi, surado įvairių dokumentų mano arešto metu. Pagrindinis kaltinimas buvo ideologinis, nes aš, dirbdamas Vilniaus universitete, rašiau eilėraštį „Aš kelias, tiesa ir gyvenimas". Tai, jeigu daug kam žinoma, yra iš švento Jono evangelijos, kad Kristus yra kelias, tiesa ir gyvenimas. Tardė mane tas pats pulkininkas Celnakovas, kuris tardė ir Adolfą Ramanauską. Vieną kartą atėjo saugumo viršininko pavaduotojas plika galva ir klausia: „Už ką jį teisia?". Tardytojas atsakė: „Matai, jo tėvas yra pasodintas, mirė Vorkutoje". Tas apspardė ir išėjo.

Vyriausioji kaltintoja:

Dar norėčiau paklausti. Ar matėte, kas iš „osoboje soveščanije" pasirašė Jums 25 metų nuosprendį?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Nemačiau aš jo.

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė:

Tai ar byloje jis buvo?

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Nemačiau, aš ten neieškojau to sprendimo, nes turėjau mažai laiko, tad tik taip sau perverčiau.

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė:

Ačiū, aš neturiu daugiau klausimų.

Tribunolo pirmininkas:

Kiti kaltintojai, turite klausimų? Nėra. Gynyba?

Gynėjas Jurijus Radovičius:

Prašom pasakyti, kodėl Jūs priskiriate tuos kankinimus, pažeminimus, žiaurumus būtent komunistinei ideologijai. Juk ir ligi šiol daugelyje kraštų tai vyksta. Žmogaus teisių pažeidimai. Veikia ištisos tarptautinės organizacijos, kurios atskleidžia tuos pažeidimus. Pavyzdžiui, ir Afrikoje, ir kituose kraštuose visiškai tas pats yra ir buvo iki tol.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Matote, pats Leninas, kada paėmė valdžią, skleidė šitą neapykantą. Proletariatas yra teisus, o visi kiti - buržuazija - ne. Jis sakė: „Pakarkite viešai turtingiausiųjų bloką ir kitus, parinkite korimo metu ne lengvabūdžius budelius, bet žiaurius, kad būtų parodyta kitiems, kokia yra didelė galybė šios komunizmo ideologijos. Kad visi jų bijotų." Tai yra baimės, prievartos ir neapykantos ideologija. Tai buvo priešinga krikščionybei, nebuvo jokios meilės, jokio pasigailėjimo. Netgi ir mirusiems. Negyvus lavonus miestelio aikštėse, dažniausiai prie bažnyčių, prie klebono langų išniekindavo nuogus. Visoje primityvioje žmonijoje nebuvo tokio atvejo. Žmogėdros ir tie taip nedarė.

Tribunolo pirmininkas:

Ar patenkintas atsakymu? Ar yra daugiau klausimų? Nėra. Labai dėkojame Jums už Jūsų pasisakymą.

Nukentėjusysis Povilas Vaičekauskas (JAV):

Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Daugiau nukentėjusiųjų, kurie buvo kviesti, nėra. Dabar bus apklausiami liudytojai.

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Aš, Vytautas Kaziulionis, nekalbėsiu daug apie save. Septyniolikos metų aš pakliuvau su tėvais į tremtį, o tremtyje mane suėmė. Būtent mes organizavome pagalbą tremtiniams, kurie mirė iš bado. Kadangi

mes buvome jauni, nuteisė 25 metams. O teisė Vakarų Sibiro Karo Tribunolas. Aš jų klausiau per teismą, kodėl mane teisia Karo Tribunolas? Aš nebuvau nei Sovietų kariuomenės kareivis, nei karo nusikaltėlis. Sakė, tu išdavei tėvynę, ir tu norėjai Sibire padaryt perversmą - sugriauti Sovietų Sąjungą. Mūsų buvo 12 teisiamųjų, iš jų du sušaudė. Reabilitacinės pažymos pristatytos Tribunolui praeitą kartą, bet reabilitavo mus ne Lietuvos Respublikos prokuratūra, ne Aukščiausiasis teismas, bet Rusijos Federacijos Tiumenės prokuratūra. Reabilitavo taip pat ir tuos du asmenis po mirties.

Tačiau aš noriu atkreipti Tribunolo dėmesį į ypatingą atvejį, kuris vyko mano gimtojoje Dzūkijoje. Tuo pačiu pareikšti kaltinimą komunizmui už nusikalstamą veiklą. Atvykau iš Dzūkijos, Varėnos rajono. Pokario metais pietų Lietuvoje žmonės aktyviai priešinosi bolševikiniam okupantui, tačiau buvo žudomi ir kankinami ne tik laisvės kovų dalyviai, bet ir eiliniai taikūs gyventojai. Bolševikai per 50 metų daugiau padarė nusikaltimų negu fašizmas. Dzūkijoje sudegino Klepočių kaimą kartu su gyvais žmonėmis. Sudegino šimtus sodybų, iššudė ir nukankino Dainavos apygardoje apie du tūkstančius laisvės kovų dalyvių, į Sibirą ištrėmė trečdalį geriausių ūkininkų ir inteligentų šeimų.

Aš noriu, kad gerbiamasis Tribunolas atkreiptų dėmesį į tai, kad Lietuvoje, vieninteliame mūsų rajone, bolševikai pritaikė išskirtinę genocido formą. Būtent Varėnos rajone. Visus gyventojus, kurie gyveno kaimuose tarp miškų, išvežė į kitus Lietuvos rajonus. Liko tušti ištisi kaimai. Pasak genocido vykdytojų, ši akcija buvo panaudota tam, kad partizanai netektų atsparos punktų. Kaltas ar nekaltas, turtas liko, vežė visai netoli, sakykim, į Šiaulių, į Klaipėdos rajoną ištisus kaimus. Net ištrėmę žmones bolševikai vykdė susidorojimą su tremtiniais ir ne tik Lietuvoje. 1951 m. lapkričio 18-19 dienomis Vakarų Sibiro Karo Tribunolas Tiumenės mieste teisė dvylika niekuo nenusikaltusių vyrų. Du sušaudė, kitus pasiuntė 25 metams į mirties lagerius. Šių piliečių nekaltumą 1992 m. pripažino Rusijos Federacijos prokuratūra. Visus mus reabilitavo, tarp jų ir sušaudytuosius.

Šiandien aš kreipiuosi į Tarptautinį komunizmo nusikaltimų įvertinimo Kongresą prašydamas siekti, kad mes liudytume ne Visuomeniniam Tribunolui, o Tarptautiniam, koks įvyko Niurnberge 1945 m. Mes privalome pasiekti, kad komunizmas būtų įvertintas taip, kaip buvo įvertintas fašizmas. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Ar kolegijos nariai turėsite klausimų? Prašom.

Tribunolo teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Jūs buvote ištremtas, gal galėtumėte pasakyti savo nuomonę, kieno pastangomis, kieno jėgomis tai buvo padaryta?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Trėmimai vykdavo naktimis. Užgriūdavo 2-3 valandą vietinis aktyvas, komunistai ir stribai, atvesdavo NKVD grupuotes ir pasakydavo:
2 valandos, ruoškitės, 50 kg vienam asmeniui. Ką išsigandę žmonės naktį galėjo pasiimti? Mane atvežė į Varėną prie būstinės, kur pulkininkas perskaitė kažkokį sprendimą, kad mes ištremiami 10 metų į Tiumenės sritį. Išėję iš būstinės prie sunkvežimio, kur buvo sukrauti mūsų drabužiai, mes neradom kelių šiltų kailinukų. Į Sibirą, į šaltį išvežė pavogę net tai, ką mes buvome pasiėmę.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom, gal dar turite klausimų?

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Prašom pasakyti, baudžiamoji byla, kuri Jums buvo užvesta, ir vykdomoji dokumentacija, kur ji yra dabar, Lietuvoje ar Rusijoje?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Aš labai daug susirašinėjau su Rusijos Federacijos prokuratūra. Būtent iš ten aš ir gavau reabilitaciją, kadangi neteisingai buvau nuteistas. Susirašinėjimas truko labai ilgai. Pradėjau 1988 m. ir tik 1992 m. aš gavau reabilitacijos pažymą.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina) :

Norėčiau dar patikslinti, kur yra Jūsų byla? Rusijoje, ar pervežė ją į Lietuvą?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Aš manau, kad ji iki šiol yra Tiumenėje, Vakarų Sibire.

Kaltintoja Aminat Saiyjeva (Čečėnija):

Prašom pasakyti, ar reabilituotieji asmenys gaudavo kokią nors ekonominę kompensaciją? Ar atgavo jie savo turtus?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Galiu Jums pasakyti, kad iš mūsų grupės kai kurie rašė ir prašė apmokėti už tai, kad jie buvo nepagrįstai nuteisti. Atsiuntė vienam
1 360 000 rublių. Kada jis iškeitė tuos rublius pašte į litus, tai gavo
1 167 Lt. Tačiau mano žiniomis, iš ten už tą „nusikalstamą veiklą" gavo tiktai keli asmenys.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom, yra dar klausimų?

Vyriausioji kaltintoja:

Pasakykite, pagal kokį straipsnį Jus teisė, kuo kaltino?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Kad ir kaip keista, mūsų neteisė pagal Rusijos SFSR baudžiamojo kodekso 58-la straipsnį - tėvynės išdavimas, bet pagal 58-10 straipsnio 2 dalį - plataus masto propaganda ir agitacija, 58-11 straipsnį - grupiniai veiksmai.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom gerbiamąją atstovę iš Čečėnijos.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Ar galėtumėte Jūs pasakyti, į ką kreipdavosi reabilituotieji dėl kompensacijų? Kas išmokėjo pinigus?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis (Lietuva):

Jie rašė į Rusijos Federacijos Generalinę prokuratūrą. Išmokėjo jiems valdžia tos srities, kurioje būtent jie buvo areštuoti, ir atsiuntė pinigus į Lietuvą paštu. Pinigus gavo litais. Aš jau kalbėjau, kad apie 1 000 litų.

Tribunolo pirmininkas:

Ar daugiau klausimų nėra? Gynyba turi klausimą. Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius:

Prašom pakartoti, kelintais metais Jus užrašė kaip žmogų be pilietybės?

Liudytojas Vytautas Kaziulionis:

Per teismą 1951 m. lapkričio 18-19 d.

Tribunolo pirmininkas:

Ar proceso dalyviai dar turi klausimų? Nėra klausimų. Labai ačiū, kad Jūs suteikėte šias žinias. Pagal Tribunolo nuostatus ir priimtą tvarką dar turėtų pasisakyt kaltintojas iš Moldovos. Prašome Jus į tribūną. Atsiprašome, kokia kalba galėsite kalbėti?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Aš labai apgailestauju, gerbiamasis Tribunole, kad turiu kalbėti kalba tų, kurie mums savo ideologija padarė labai daug bėdų, - rusiškai.

Tribunolo pirmininkas:

Yra vertėjų, viskas bus išversta. Prašome, kokia kalba galite, tokia kalba prašome ir kalbėti. Prašom pasakyti vardą, pavardę ir iš kokios šalies esate atvykęs.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Aš vadinuosi George Gimpu, esu Okupacinio komunistinio režimo aukų asociacijos pirmininkas, buvęs politinis kalinys. Mes kreipiames į Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą kaltindami SSKP, RSDRP, VKP(b) bolševikų partiją dėl padarytų tarptautinių nusikaltimų prieš žmoniją, žmoniškumą, kitų nusikaltimų ir konkrečiai prieš Moldovos piliečius. Šie nusikaltimai kvalifikuojami pagal tarptautines konvenci-

jas: Konvenciją dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį, priimtą 1948 m., Konvenciją dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, priimtą 1968 m., ir Tarptautinio Niurnbergo karo tribunolo įstatus, priimtus 1945 m. Niurnberge.

Besarabija - tai teritorija tarp Pruto, Dunojaus ir Dniestro upių, buvusi sudėtinė Rumunijos kunigaikštystės dalis. Besarabija visada priklausė Moldovai, nes jau XVI amžiuje buvo įkurta Moldovos kunigaikštystė. 1812 metais Rusija aneksavo šią teritoriją ir iki 1917 m. čia vykdė politiką, kuria siekė nutautinti ir asimiliuoti vietinius rumunų gyventojus. Nacionaliniai įstatymai buvo panaikinti, rumunų kalba išguita iš valstybinių įstaigų, mokyklų ir viso visuomeninio gyvenimo. Norėdami pakeisti nacionalinę sudėtį, Besarabijos gyventojus išvežė į Rusijos centrinę dalį, o vietoje jų čia atvežė kolonistus - turkus, bulgarus, vokiečius, rusus ir ukrainiečius.

Dėl šių priežasčių iš 95 % rumunų 1917 metais liko tik 40 % 1925 metais. 1918 metų kovo mėnesį Moldovos parlamentas priėmė sprendimą dėl Besarabijos sujungimo su Rumunija. 1920 metais Paryžiaus sutartimi Besarabijos ir Rumunijos susijungimas buvo pripažintas Anglijoje, Italijoje ir Prancūzijoje. 1939 m. pasirašyta sutartis tarp Ribentropo ir Molotovo, pagal kurią Vokietija ir Rusija pasisavino teisę spręsti kitų tautų likimą. Pagal šią sutartį Bukovina vėl turėjo būti prijungta prie Ukrainos. Pretenzijas į Bukoviną buvo iškėlę ir serbai. Tačiau tai, manau, buvo Stalino aparato prasimanymai. Pažeidžiant tarptautinę teisę, pagal kurią draudžiama bet kokia agresija, pažymėsiu, kad šiuos dokumentus pasirašė ir Sovietų Sąjunga, tačiau, nepaisant viso to, buvo įvykdyti nusikaltimai žmoniškumui.

Besarabija atplėšta nuo Rumunijos paties Stalino įsakymu. Kad Sovietų Sąjunga ruošėsi karui prieš Rumuniją, planavo tokį karą, liudija generalinio štabo ruso Velichovo 1940 m. raštas, adresuotas Liaudies Komisarų Tarybai. Mes tą dokumentą pridėsime. Šiame rašte aprašyta kaip ir kiek įvykdytas maršalo Semiono Timošenkos įsakymas dėl 19,
14 ir 5 Raudonosios armijos divizijų pasiruošimo užimti Besarabiją ir Bukoviną. Buvo numatyti du variantai. Jei Rumunijos vyriausybė nesutiktų atiduoti Bukovinos ir Besarabijos savo noru, tuomet buvo numatyta, kad armija greitu puolimu nuo Dniestro linijos, kur jie jau buvo, ginklu, kaip jie vadino, išlaisvintų teritorijas, tai yra Bukoviną ir Besarabiją.

Antras variantas buvo kuriamas siekiant taikiai išspręsti šį klausimą. Šiuo atveju turėjo būti greitai įvesta Raudonoji armija į Bukoviną

ir Besarabiją ir greitai užimti visi visuomeniniai pastatai. Veiksmų planą sukūrė pats generolas Georgijus Žukovas. Kad SSRS rimtai ruošėsi kariauti su Rumunija, matyti iš pietų fronto pranešimo 1940 metais, kuris buvo adresuotas generolui G. Žukovui ir Karo tarybos nariui Borisovui. Tą pranešimą pasirašė 2-o rango komisaras Borisovas ir apygardos štabo viršininkas generolas leitenantas Batutinas. Mes šitą dokumentą taip pat pridedame prie bylos. Pranešime yra 7 straipsniai, kuriuose išvardintas tikslus Raudonosios armijos veiksmų planas: kaip bus dislokuota armija Besarabijoje, kaip šioji armija veiks toliau, pagal kokią generalinio štabo direktyvą visa tai vyks. Pagal tokias direktyvas buvo numatyta, kad Raudonoji armija bus įvesta į Bukovinos ir Besarabijos teritoriją. Karo tarybos veiksmai turėjo skatinti armijos kovinę dvasią. Pietų fronto užnugaris taip pat buvo paruoštas tokiai operacijai. Remdamasis išdėstytais faktais aš kaltinu Sovietų Sąjungos vadovybę padarius nusikaltimus taikai ir savo kaltinimą kvalifikuoju pagal Tarptautinio Niurnbergo Karo Tribunolo įstatus.

1940 metų birželio 26-27 dienomis tarybinė vadovybė nusiuntė Rumunijai ultimatyvias notas, kuriose, grasinant jėga, buvo pareikalauta atiduoti Besarabiją ir Siaurės Bukoviną. Visa notos motyvacija buvo grindžiama melu ir absurdiškais tvirtinimais. Notoje teigiama, kad Rumunija neteisėtai atėmė iš Sovietų Sąjungos dalį jos teritorijų, tai yra Bukoviną ir Besarabiją, ir tuo pačiu pažeidė Ukrainos teritorijos vientisumą. Buvo teigiama, kad Besarabijoje gyvena daugiausia ukrainiečiai. Tokį dokumentą mes irgi pridedame.

1940 metais Rumunijos vyriausybė nusprendė išvesti savo kariuomenę ir administraciją iš Besarabijos ir Šiaurės Bukovinos. Sovietų Sąjunga ginklu aneksavo Besarabiją ir Bukoviną. 1940 metų rugpjūtį SSRS vadovybė, vėlgi be Besarabijos ir Bukovinos vadovybių sutikimo, iškreipdama istorinę tiesą, neteisėtai atidavė Ukrainai Bukovinos Šiaurę ir dalį Besarabijos teritorijos. Ji taip pat neteisėtai prijungė prie Moldovos iš 9 Besarabijos apskričių sudarytą teritoriją. 1946 metais Moldovos SSR vadovybė kreipėsi į Staliną norėdama prijungti prie Moldovos sritis, kurios prieš tai buvo atiduotos Ukrainai. Tačiau Stalinas nesutiko. Buvo sudarytas Vokietijos ir SSRS neoficialus paktas, pagal kurį buvo numatyta priskirti šias teritorijas prie Ukrainos. Vėliau, jau 1990 metais, buvo paskelbta, kad visi šie nutarimai yra neteisėti. Tačiau 1940 metais Moldovos Aukščiausioji Taryba visiškai kitaip vertino Molotovo-Ribentropo paktą ir Vokietijos su Sovietų Sąjunga sutartį. 1990 m. rugpjūčio 23 d. Moldovos SSR Aukščiausioji Taryba savo nutarimu patvirtino, kad Molotovo-Ribentropo paktas ir slapti protokolai prieštarauja tarptautiniams visuotinai pripažintiems principams, nes buvo neteisėtai spren-

džiamas trečiosios šalies likimas jai nedalyvaujant. Mes pridedame ir šį dokumentą.

Slaptieji protokolai, kuriuos pasirašė SSRS, Rumunijos atžvilgiu pažeidė tarptautinės teisės normas, tarptautines konvencijas, numatančias karinių veiksmų uždraudimą sprendžiant nacionalinės politikos klausimus tarp šalių, Paryžiaus arba Briando-Kelloggo paktą dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo. Taip pat šio pakto antrasis straipsnis numato, kad bet kokie konfliktai, kurie galėtų kilti tarp besitariančių šalių, turi būti sprendžiami tiktai taikiai. 1929 metų Maskvos protokolas, kurį pasirašė SSRS, Estija, Latvija, Lenkija, Rumunija, taip pat neleido naudoti jėgos, sprendžiant šalių tarpusavio santykius.

Tačiau nuo 1940 metų Moldavijos, kaip tuomet ji vadinosi, teritorijoje buvo padaryta daug nusikaltimų žmoniškumui. Buvo vykdoma rusifikacija, rumunų asimiliacija, masinis teroras, areštai, persekiojimas už politinius ir religinius įsitikinimus. Žmonėms buvo atimama laisvė, jie tremiami į Sibirą. Buvo suvaržomos jų kaip piliečių teisės, atimama pilietybė, nuosavybė, draudžiama užimti vadovaujančius postus valstybės aparate. Partinis tarybinis, aparatas, teismai, GPU, OGPU, NKVD, KGB, Vidaus reikalų ministerija, prokuratūra, „troikos", ypatingieji pasitarimai ir kiti organai vykdė panašias funkcijas. Jie nuolat pažeidinėjo pagrindines žmogaus teises ir laisves.

Visų šių nusikalstamų aktų represinis pobūdis prieš Rumunijos tautą yra pripažįstamas ir tų, kurie tas represijas vykdė. Moldavijos komunistų partijos politbiuras 1970 metais savo visiškai slaptame protokole, kurį mes čia turime, norėdamas įamžinti 1930-1939 metų represijų aukas, komunistinio režimo nusikaltimus priskyrė tiktai stalininei sistemai. Tačiau vis tik pripažino, kad praeityje Sovietų Sąjungoje ir Moldovos tarybinėje respublikoje buvo melo ir žmogaus teisių bei laisvių negerbimo, pažeidžiamos moralės normos, prieš rumunus taikytas teroras, jie buvo masiškai deportuojami. Ir tai buvo nepateisinama veika, kartu tai kvalifikuojama kaip baisus nusikaltimas ne tik prieš valstiečius, bet ir prieš visą liaudį. Taip pat buvo pripažinti neteisėtais tie aktai, pagal kuriuos gyventojai buvo iškeliami iš savo apgyventų teritorijų į Rusijos Federaciją.

1989 metų SSRS Aukščiausiosios Tarybos ir prezidento įsakai taip pat nurodo, kad visi tuo metu surinkti duomenys įrodo nusikalstamą stalininio režimo veiklą. Taip pat teigiama, kad SSRS tuo laiku vykdė nusikaltimus prieš žmones. 1939 metais buvo nuteista apie 35 000 Moldovos Respublikos gyventojų, iš jų 5 000 sušaudyti. 1931-1939 metais buvo sušaudyta 4 500 žmonių. Vėliau po kelis šimtus. 29 000 buvo įkalinti. Iš jų dalis priverstinai gydyti psichiatrinėse ligoninėse, o 22 buvo

skirta psichiatrinė ekspertizė. Iš nuteistųjų daugiau kaip 26 000 buvo nužudyti jau konclageriuose. Nuo 1917 iki 1990 metų Moldovos Respublikoje, iš pradžių Moldovos ASSR, vėliau Moldovos SSR dėl politinių ir religinių motyvų buvo nuteista: iki 1920 metų 36 žmonės, 1921-1930 metais - 569 žmonės, vėliau - 8 227, 1940-1943 metais - 7 760 žmonių, vėliau apie 15 320 žmonių ir t.t. Mes šiuos visus dokumentus turime. Tarp paskutinių nuteistųjų 12, mes turime jų sąrašą, buvo įkalinti psichiatrinėse ligoninėse. Tarp jų buvo ir dešimtos klasės mokinys iš Kišiniovo. Tai buvo ir ukrainiečiai, ir gagauzai, ir moldavai, įvairių tautybių žmonės. Jie buvo uždaryti Kišiniovo psichiatrinėje ligoninėje, o vėliau išvežti į Dniepropetrovską.

Taigi SSKP bandymas suversti atsakomybę dėl šių nusikaltimų Stalinui, jau po jo mirties, nėra pateisinamas, nes ir po Stalino mirties Moldovoje dėl politinių įsitikinimų buvo nuteisti 678 žmonės. Prieš disidentus, prieš kitaip manančius okupacinis režimas taikė priverstinį gydymą psichiatrinėse ligoninėse. Sveikus žmones kvalifikuodavo kaip psichiškai nesveikus. Mes turime 1992 metų pažymas, pagal kurias teismai siųsdavo žmones į psichiatrines ligonines. Taip pat turime pažymas, kada valdant ir M. Gorbačiovui tokios represijos dėl politinių motyvų buvo taikomos. Rusų komunistinis okupacinis režimas naudojo represijas prieš Moldovos gyventojus. Ir tai rodo toks pavyzdys. Inžinierius Georgijus Davidas 1989 metais kreipėsi į Generalinį sekretorių M. Gorbačiovą, reikalaudamas išspręsti kai kurias besarabų problemas Rumunijoje. Tačiau Moldovos teismas nustatė, kad inžinierius G. Davidas yra psichiškai nesveikas ir jį reikia mediciniškai gydyti bei hospitalizuoti psichiatrinėje ligoninėje. Turime medicinos pažymą. G. Davidą išsiuntė į psichiatrinę ligoninę Dniepropetrovske. Žinome kitą atvejį, kai pilietis buvo uždarytas į tokią ligoninę vien tik todėl, kad 1975 metais sumanė įkurti kitą komunistų partiją, kaip opozicinę. Jis manė, kad tai, ką daro tikroji komunistų partija, yra nusikaltimai. Tokį dokumentą rumunų kalba mes taip pat turime.

Priverstinis gydymas buvo taikomas prieš kitaip politiškai mąstančius. Mes turėjome pažymą žmogaus, kuris apie tai liudijo. Jis visą laiką dirbo psichiatrinėje ligoninėje. Partizanų miestelyje iki 1978 metų kalėjo žmogus vien už tai, kad visus medikamentus, kuriais gydė disidentus, visai sveikus žmones, surinko ir paskelbė jų sąrašą. Tai triftozinas, ciklodolas, aminazinas, aminazilonas ir kt. Taip pat turime 1991 metų dokumentą, kur nurodyta, kad 1939-1940 metais ir vėliau Moldovos Respublikoje „troikos", ypatingieji pasitarimai ir teismai deportavo iš Moldovos daugiau kaip 20 700 šeimų. Tai oficialūs duomenys. 1930-1940 metais buvo deportuota 8 388 žmonės, 1941 metais Sovietų Sąjungos Liaudies komi-

sarų sprendimu buvo deportuota 4 517 šeimų. 1949 metais, norint priversti žmones stoti į kolūkius, deportuota 11 293 šeimos. 1951 metais vėlgi Aukščiausiosios Tarybos sprendimu buvo iškeldintos 723 šeimos. Turime dokumentus, patvirtinančius šiuos visus duomenis.

Reikia pažymėti, kad tarp deportuotų buvo 893 žmonės, kurie anksčiau tarnavo policijos ar žandarmerijos organuose. Tokiu būdu SSKP ir tarybinė vadovybė, vykdydama represijas, iš politinių paskatų padarė nusikaltimus, numatytus Tarptautinio Niurnbergo karo tribunolo įstatuose, taip pat 1948 m. Konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį.

Po trečios Besarabijos okupacijos 1944 metais Sovietų Sąjungos vadovybė naikino rumunus Moldovoje, marino juos badu. Aš kvalifikuočiau tai kaip genocidą. 1946-1947 m. Moldovoje vien oficialiais duomenimis žuvo 20 000 žmonių, o neoficialiais duomenimis apie 50 000. Tai buvo 25 % visų respublikos gyventojų. Tai taip pat kvalifikuojama kaip genocido vykdymas.

Be žmonių naikinimo neteisėtai okupuotose teritorijose SSKP ir tarybinė vyriausybė naikino kultūros vertybes, bažnyčias, paminklus, literatūrą, visą kultūrinį paveldą. Rumunų kalba buvo išguita iš mokyklų. Ją pakeitė rusų kalba. Tuo pačiu buvo vykdoma šio krašto rusifikacija. Tai taip pat yra genocido vykdymas.

Tokiu būdu mes kaltiname komunistinį režimą, kad jis okupuotoje Besarabijoje padarė nusikaltimus prieš taiką, prieš Rumuniją ir jos gyventojus Besarabijoje. Organizavęs represijas dėl politinių, religinių ir kitokių motyvų, taip pat naikindamas kultūrinį rumunų tautos paveldą, jis vykdė genocidą ir padarė nusikaltimus prieš žmoniškumą. 1946-1947 metais naikino tikruosius Moldovos gyventojus, o tai yra taip pat tarptautinis nusikaltimas.

Šių nusikaltimų pasekmės Moldovoje ir Besarabijoje yra tokios. Dabar Besarabija dar liko atskirta nuo savo tėvynės - Rumunijos, Moldova vis dar turi dislokuotą okupacinę Rusijos armiją ir yra visiškai ekonomiškai priklausoma nuo Rusijos. Rusų kalba vis dar yra valstybinė, taip pat tarpetninio bendravimo kalba. Mūsų respublika yra Rusijos kolonija, kur Rusija užvaldė visą ekonomiką. Taip pat Moldovoje, pavyzdžiui, Tiraspolio mieste vis dar laikomi uždaryti politiniai kaliniai, tarp kurių yra ir respublikos deputatas. Taigi Moldova faktiškai lieka Rusijos kolonija. Mes manome, kad Rusijos didžiavalstybinis šovinizmas, jo nusikalstama ideologija nuo 1917 metų iki dabar padarė didelius nusikaltimus. Ir tų okupuotų šalių vyriausybės turi reikalauti kompensacijos už visus šiuos padarytus nusikaltimus. Pati ideologija turi būti kvalifikuojama kaip nusikalstama. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Gal kas turite klausimų?

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Malonėkite paaiškinti kokiu būdu, kokiomis formomis ir mastu buvo organizuotas Jūsų paminėtas badas Moldovoje ir kokį vaidmenį suvaidino Moldovos komunistai?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Gerbiamieji teisėjai, žinoma, kad visus potvarkius, visus sprendimus respublikoje priimdavo tik po to, kai tie sprendimai būdavo priimti imperinėje metropolijoje, tai yra Sovietų Rusijoje. Kai Moldovos Respublikoje 1946 m. buvo sausra, Maskva priėmė sprendimą, jog būtina padidinti grūdų tiekimą iš respublikos valstybei. Ir tada respublikos vyriausybė ir kompartija - aš turiu tai patvirtinančius dokumentus - beveik kiekvieną savaitę duodavo rajonams nurodymus dėl to grūdų tiekimo padidinimo. Jie siųsdavo savo žmones iš centro į vietas norėdami surasti pas valstiečius kuo daugiau grūdų. Aš tuo metu buvau dar mažas berniukas, bet atsimenu, kai ginkluoti kariškiai aplink mūsų namus ieškojo paslėptų grūdų. O valstiečiai slėpdavo sėklą, nes kitais metais nebūtų ką sėti. Žinoma, mes negalime tiksliai pasakyti, koks buvo komunistų vaidmuo Moldovoje visa tai darant, tačiau jie vykdė centro nurodymus.

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija) :

Mane domina, ar Jūs vertinate visą šį laikotarpį kaip politinio kalinio vaidmenį? Mes neturime užmiršti, kad Vakarų Europoje nėra didžiulio susidomėjimo šiomis problemomis Moldovoje. Rusų 12-ji armija, okupantų armija, yra dislokuota Moldovoje ir ten ji rūpinasi Moldovos gyventojų saugumu. Mano klausimas būtų toks, kokias galimybes turi šiandieninė Moldovos valstybė, ar yra kokie įstatyminiai pagrindai, kad būtų galima išvengti politinių represijų prieš rumunus?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Pirmiausia, kaip aš vertinu šį tautos gyvavimo periodą. Žinoma, tai tragiškas rumunų tautos periodas, taip pat kaip ir tragiškas lietuvių, estų, latvių, vokiečių, taip pat pačių rusų. Ne todėl, manau, turi būti nuteisti, žmonės turi žinoti, kas buvo, nes žmonijos istorijoje tai ir liks kaip dėmė. Ir, žinoma, tokie nusikaltimai neturi būti daromi ir neturi pasikartoti. Kaip buvęs politinis kalinys aš šiuos klausimus kėliau dar tada, kai už tai tris kartus buvau bedarbiu ir šešerius metus sėdėjau lageriuose. Mes suprantame, kad Vakarai nesidomi dabar Moldova. Ir, manau, daro didelę klaidą.

Padėdami Rusijai pinigais, Vakarai nekelia jokių sąlygų šiai valstybei ir todėl labai klysta. Viena iš sąlygų galėtų būti Rusijos okupacinės kariuomenės išvedimas iš Moldovos, nes tai savotiškas peilis į nugarą

pačiai Vokietijai ir kitoms Vakarų šalims. Tačiau jie duoda Rusijai pinigus, už kuriuos Rusija vykdo agresiją Čečėnijoje. Aš manau, kad bet kokiai ekonominei pagalbai privalomos tam tikros sąlygos. O mes siekiame, kad okupacinė armija būtų išvesta iš mūsų šalies. Mes stengiamės kai ką padaryti tarptautiniu mastu. Mes norime parodyti, kad tai yra tarptautinės įtampos židinys ir yra grėsmė visam pasauliui. Negali būti taip, kad Vakarai, kurie skelbia, kad jie kovoja už žmogaus teises, jų laisves, už teisingumą, ignoruotų Molotovo-Ribentropo pakto pasekmes, neišsprendę konflikto Moldovoje. Vokietija suvienyta, Baltijos šalys, galima sakyti, nepriklausomos, nors aš suprantu, kad liko labai daug tos okupacijos sąlygotų problemų, žmonių protuose daug šios okupacijos padarinių. Tačiau Rumunijai, rumunams, Besarabijai šis klausimas iš viso neišspręstas. Ir taip negali būti. Mes manome, kad jis turi būti išspręstas ir, žinoma, ne karine jėga, o taikiu būdu. Tokia mūsų nuomonė šiuo klausimu. Mes manome, kad esame Europoje geografiškai, ir norime būti Europoje ir visomis kitomis prasmėmis.

Teisėjas Vytautas Raudeliūnas (Lietuva):

Jūs sakėte, kad buvo vykdoma antimoldaviška tautinė politika. Prašom pasakyti, ar pasikeitė gyventojų sudėtis Jūsų sostinėje: moldavų liko daugiau ar mažiau po tos politikos įgyvendinimo?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Turiu pasakyti, kad Kišiniove, mūsų sostinėje, 1988 m. vietinių gyventojų buvo 48-49 %, kiti buvo rusai ar rusakalbiai. Kišiniove tais metais iš viso buvo tik 4 tautinės mokyklos, visose kitose buvo mokoma rusų kalba. Visuose rajonų centruose, taip pat ir Tiraspolyje, Belcuose, Benderuose ir kituose miestuose visos tautinės mokyklos buvo uždarytos. Kišiniove buvo paliktos tik 4 parodomosios, jeigu atvažiuotų kokia nors delegacija iš užsienio. Reikėjo parodyti, kaip sprendžiamas nacionalinis klausimas Sovietų Sąjungoje. Taigi rusifikacijos, asimiliacijos procesas vyko sparčiai. Kišiniovas tuo metu buvo grynai rusiškas miestas, nes visi teatrai, gatvių pavadinimai, bibliotekos buvo rusiški. Taigi po mūsų suvereniteto ir nepriklausomybės paskelbimo mes šį tą darome. Bet darome lėtai, nes prie mūsų valdžios vairo tebestovi rusų statytiniai, buvusi nomenklatūra iš Maskvos. Jie savo ideologija, savo pasiruošimu nesugeba kažko naujo mums pasiūlyti. Deja, bet tikrovė tokia.

Teisėjas Detlef W. Stein (Vokietija):

Kokia yra kompartijos įtaka ir kokias Jūs turite galimybes? Kaip Jūs galite paveikti šią antidemokratinę ideologiją savo šalyje? Kaip galite kovoti su šia antidemokratine ideologija?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Žinoma, mes tai daryti galime tik konstituciniu būdu. Dabar komunistų partija mūsų parlamente turi 40 % vietų. Taip yra pirmą kartą po 1990 metų. Praktiškai jie yra valdžia. Mes ruošiamės šiuo metu rinkimams, aiškiname piliečiams kas būtų, jei kairiosios partijos užgrobtų absoliučią valdžią. Kad gali pasikartoti tie nusikaltimai, kurie jau buvo daromi. Dabar tos partijos siekia sujungti Moldovą su Baltarusija. Žinoma, mes kito kelio neturime, išskyrus konstitucinį. Tai yra galime naudoti taikius būdus, parlamentinę kovą.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar šiuo metu imamasi kokių nors priemonių, kad būtų pašalintos pasekmės, kurios buvo padarytos komunistinio režimo metu.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Aš jau pradžioje sakiau, kad esu komunistinio, okupacinio režimo aukų asociacijos pirmininkas. Aš kalbėjau apie tai, kad buvo naikinamos cerkvės, bažnyčios, likviduoti vienuolynai, kapinės ir kt. Mes stengiamės bent kažką atstatyti. Visų pirma mes ieškome archyvų, nes daug archyvų buvo sudeginti kartu su knygomis ir kita literatūra. Mes kapinėse atstatome kryžius, memorialines lentas. Mūsų asociacija šį tą daro. Mes aiškiname žmonėms, renkame dokumentus apie represijas iš rajonų vykdomųjų komitetų. Oficialiai pareikalavome duomenų apie žmones, kurie buvo represuoti per visą sovietų santvarkos laikotarpį. Daugelis jų mums tokius dokumentus pateikė, ir mes juos visus čia pridėsime prie savo kaltinamojo akto. Tai, kad pas mus dabar vykdomas genocidas, kad mirtingumas mūsų šalyje žymiai viršija gimstamumą, kad mūsų minimalus atlyginimas 1,5 dolerio per mėnesį, o pensija 7 doleriai, ir dažniausiai tokių pensijų žmonės negauna po 5-6 mėnesius, arba ir metus - visa tai liudija apie mūsų gyventojų tikrąją padėtį ir šalies ekonominę būklę.

Todėl dar sykį pasakysiu, jog labai gaila, kad Vakarų šalys, teikdamos pagalbą Rusijai, ignoruoja mūsų šalį, visiškai nereikalauja ataskaitos, kur tie pinigai eina. Moldova taip pat gavo iš Vakarų pusantro milijardo dolerių paskolą, tačiau niekas nežino, kur dingo šie pinigai. Nei viena mokykla nepastatyta, nieko nepadaryta, o gyventojai badauja, miršta. Todėl mes sakome, kad politinės represijos, genocidas mūsų šalyje vis dar tebevyksta, aišku, kitais metodais, kitomis rankomis. Todėl norint išplėsti savo veiklą likviduojant komunizmo nusikaltimo pasekmes, mums reikia jėgų. O tokių jėgų mes neturime, neturime ir lėšų, nes valstybė nekredituoja nei vienos nevyriausybinės organizacijos. Mes manome, kad tai yra antidemokratiška. Jeigu tu nori įtvirtinti demokratiją šalyje, turi padėti tai daryti, o ne stengtis, kad kokios nors partijos priklausytų „mafiozų" struktūroms.

Kaltintojas Leo Oispuu (Estija):

Aš turiu Jums du klausimus. Ar Jūs galite gauti KGB archyvų dokumentus? Ir antras klausimas. Jūsų požiūris į mūsų Tribunolą? Kuo Jūsų manymu turėtų baigtis šis Tribunolas: deklaracija ar dar kažkuo, kad būtų naudos ir Jūsų šaliai.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Atsakysiu į pirmą klausimą. Visi mūsų archyvai 1989-1990 metais buvo išvežti į Maskvą. Mes negalime gauti duomenų iš to archyvo. Aš pateikiau pareikalavimą, tačiau man pavyko gauti tiktai savo baudžiamąją bylą, iš kurios sužinojau, kad buvau 1972 metais nuteistas už antitarybinę propagandą ir agitaciją. O kai pareikalavau KGB operatyvinės bylos, man atsakė, kad tokios nėra, nes atseit Tiraspolyje ar Rusijoje kažkur dingo visas KGB archyvas. Taigi mes negalime gauti duomenų iš ten. Ir antras Jūsų klausimas - požiūris į šį mūsų Tribunolą, kuo jisai turėtų baigtis. Aš noriu Jums pareikšti savo apgailestavimą, kad apie šio Tribunolo darbą sužinojau tik prieš savaitę. Aš jau seniai turiu savo rankose dokumentus, liudijančius, kad mūsų asociacija reikalavo Niurnbergo - 2 proceso prieš komunizmą. Aš manau, kad tai, kas daroma, čia yra gera pradžia. Tačiau mes manome, kad turėtų būti suformuluota deklaracija, kur bus nurodyti visi nusikaltimai, kuriuos yra įvykdęs komunizmas ir komunistinis režimas. Turi būti paskelbta, išleista knyga, galbūt brošiūra, kaip mes pavadinsime „Juodąja", „Baltąja" ar kitokia knyga. Tačiau jeigu mes iš savo vyriausybių neišreikalausime, kad jos savo valstybiniu lygmeniu paremtų, organizuotų panašų procesą, tai manau, kad mūsų darbas bus atliktas nevisiškai.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Prašom pasakyti, ar buvo komunistinio režimo teismas Moldovoje?

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Ne, nebuvo ir, aišku, kol respublikos prezidentu yra pirmasis Moldovos kompartijos CK sekretorius Petro Lučinski, buvęs SSKP CK biuro narys, kol parlamente 40 % komunistų, ir vyriausybė iš esmės komunistinė. Vadinasi, kol kas mes negalime gauti išsamios informacijos apie nusikaltimus, įvykdytus Moldovoje, kol kas, žinoma, galima tik apgailestauti, kad tokio proceso nebuvo.

Tribunolo pirmininkas:

Kiti proceso dalyviai daugiau klausimų, atrodo, neturi, tad dabar padarysime 20 minučių pertrauką. Prašom pailsėti.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Gerbiamoji Tribunolo kolegija, be to, aš pateikiu Jums visą literatūrą ir visus dokumentus.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū už dokumentus. Dėkojame.

PRIDEDAMŲ DOKUMENTŲ SĄRAŠAS Nr. 2

1

Vertimas iš rusų kalbos

Visasąjunginio perkėlėlių komiteto prie
SSSR Liaudies komisarų tarybos

PRANEŠIMAS
apie perkėlimą į Ukrainą iš kitų šalies teritorijų

1933 12 29. Skubiai. Slaptai.
Gulago Viršininkui drg. Bermanui

Visasąjunginio perkėlėlių komiteto prie SSSR Liaudies komisarų tarybos prie šito prideda operatyvinę suvestinę Nr. 38 apie perkėlimo į Ukrainą š.m. gruodžio 28 d. padėtį. Kartu Visasąjunginis perkėlėlių komitetas prie SSSR Liaudies komisarų tarybos praneša, kad pateiktas perkėlimo planas įvykdytas 104, 76 procento. Iš viso perkelti 21 856 kolūkiečių ūkiai, 117 149 žmonės, 14 879 arkliai ir 38 705 įvairūs galvijai (į tai įeina telyčios, kiaulės ir avys).

Priedas pagal tekstą Slaptai

Bendroji perkėlėlių į Ukrainą ešelonų pasiuntimo suvestinė - 1933 m. gruodžio 28 d. padėtis

Išsiuntimo sritis	Atvykimo sritis	Ūkiai	Arkliai	Karvės	Įvairus galvijai	Ešelonai	Įvykdyta %
Gorkio	**Odesos**	2 120	**1 348**	**2 062**	**2 050**	**35**	**106**
Ivanovo	**Donecko**	**3 527**	**1 619**	**3 498**	**1 980**	**44**	**104**
BSSR	**Odesos**	**4 630**	**3 864**	**5 295**	**10 924**	**61**	**103**
Centrinė Juodžemio sritis	**Charkovo**	**4 800**	**2 329**	**3 472**	**56 441**	**80**	**106,6**
Vakarų	**Dniepropetrovsko**	**6 679**	**5 719**	**7 571**	**18 097**	**109**	**102,7**

1. 1933 m. gruodžio 28 dienai išsiųsti 329 ešelonai, 21 856 ūkiai, 117 149 šeimų nariai, 14 879 arkliai, 21 896 karvės ir 38 702 įvairūs galvijai.
2. Kolūkiečių pervežimo į Ukrainą planas įvykdytas 104,7 procento.

Visasąjunginio pabėgėlių komiteto
prie SSSR Liaudies komisarų tarybos
pirmininko pavaduotojas **Rudj**

[SSRS PDANG, f. 3675, ap. 1, b. 33, 1. 56.]

2

Vertimas iš rusų kalbos

SSRS NKGB pranešimas apie operacijos, iškeliant antitarybinį elementą iš Moldavijos SSR, Ukrainos SSR Černovicų ir Izmailo sričių, eigą

1941 m. birželio 13 d.

VKP (b) CK - drg. **Stalinui**
SSRS LKT - drg. **Molotovui**
SSRS NKVD - **drg. Berijai**

Pranešu apie operacijos, kontrrevoliucinių organizacijų narių ir kitų antitarybinių elementų iškeldinimo eigą. Taip pat pranešu apie iškėlimą represuotųjų ir esančių nelegalioje padėtyje kontrrevoliucinių formuočių šeimų narių šeimas iš Moldavijos SSR ir Ukrainos SSR Černovicų ir Izmailo sričių.

Operacija buvo pradėta š.m., naktį iš birželio 12 į 13 dieną, 2 val. 30 min.

Iš viso buvo numatyta iškelti 32 423 žmones, iš jų areštuoti - 6 250 žmonių, ištremti - 26 173 žmones. Iš jų:

Iš Moldavijos SSR - 19 575 žmones
iš jų areštuoti - 5 033 žmones ir iškelti - 14 542 žmones.
Iš Černovicų srities - 8 868 žmones
iš jų areštuoti - 859 ir iškelti - 8 009 žmones
Iš Izmailo srities - 3 980 žmonių
iš jų areštuoti - 358 ir iškelti 3 622 žmones.

Šių metų birželio 13 d. 15 valandos duomenimis, iškelta 24 345 žmonės, iš jų areštuoti - 4.247 žmonės. Iš jų:

Iš Moldavijos SSR iškelta - 13 119 žmonių
iš jų areštuota - 3 629 žmonės

Iš Černovicų srities iškelta	-	7 611 žmonių
iš jų areštuota	-	452 žmonės
Iš Izmailo srities iškelta	-	3 615 žmonių
iš jų areštuota	-	166 žmonės.

Pagal Moldavijos SSR Valstybės saugumo liaudies komisaro [NKGB] drg. Sazykino ir Ukrainos SSR NKGB drg. Mešiko pranešimus, operacija baigta.

Pilnų duomenų apie iškeltųjų skaičių pateikimo vėlavimas paaiškintinas tuo, kad daugelyje Moldavijos SSR apylinkių tarybų, taip pat Černovicų ir Izmailo sričių apylinkių tarybų nėra telefono-telegrafo ryšio.

Apie galutinius operacijos duomenis pranešiu papildomai.

SSRS NKGB liaudies komisaro
pavaduotojas **Kobulov**

[Centrinis Rusijos Federacijos Kontržvalgybos tarnybos archyvas. Dokumentų kolekcija. Kopija.]

3

Vertimas iš rusų kalbos

Papildymas prie pranešimo apie operacijos, iškeliant antitarybinį elementą, rezultatus

1941 m. birželio 14 d.

VKP (b) CK - drg. **Stalinui**
SSRS LKT - drg. **Molotovui**
SSRS NKVD - drg. **Berijai**

Papildydamas 1941 m. birželio 13 d. pranešimą, pranešu apie operacijos, iškeliant kontrrevoliucinių organizacijų narius ir kitus antitarybinius elementus, rezultatus, taip pat apie iškėlimą represuotųjų bei esančių nelegalioje padėtyje kontrrevoliucinių formuočių iš Moldavijos SSR bei Ukrainos SSR Černovicų ir Izmailo sričių narių, šeimų narius.

Iškelta iš viso - 29 839 žmonės, iš jų areštuota 5 479 žmonės ir iškelta 24 360 žmonių.

Pateikiame atskirai duomenis pagal Moldavijos Respubliką ir Ukrainos SSR Černovicų ir Izmailo sritis.

Moldavijos SSR

Buvo numatyta iškelti - 19 575 žmones, iš jų areštuoti - 5 033 žmones ir iškelti - 14 542 žmones.

Iškelta - 18 392 žmonės, iš jų areštuoti - 4 0517 žmonės ir iškelta 13 875 žmonės.
Neareštuota - 516 žmonių. Iš jų:
pasislėpė - 3 žmonės
dėl ligos - 30 žmonių
išsikėlė iš pastovios gyvenamosios vietos - 220 žmonių
atskirta esant nepakankamai kompromituojančios medžiagos - 263 žmonės
Neiškelti - 667 žmonės. Iš jų:
dėl ligos - 103 žmonės
išvyko iš pastovios gyvenamosios vietos - 98 žmonės
atkrito iškėlimo būtinybė atšaukus šeimos galvų areštą - 466 žmonės.

SSRS NKGB liaudies komisaro
pavaduotojas **Kobulov**

[Centrinis Rusijos Federacijos Kontržvalgybos tarnybos archyvas. (Maskva) Dokumentų kolekcija. Kopija.]

4

Vertimas iš rusų kalbos

SSRS MGB raštas dėl būtinybės iškelti iš vakarinių Ukrainos ir Baltarusijos sričių, Moldavijos, Latvijos, Lietuvos ir Estijos SSR antitarybinės jehovistų sektos dalyvius ir jų šeimos narius[1]

1951 m. vasario 9 d.

Visiškai slaptai
I.V. **Stalinui**

Pranešu, kad 1947-1950 m. laikotarpiu MGB organai išaiškino ir likvidavo keletą nelegalios jehovistų sektos organizacijų ir grupių, vedusių aktyvų priešišką darbą vakarinėse Ukrainos ir Baltarusijos srityse, Moldavijoje ir Pabaltijo respublikose.

[1] Prie šio raštelio buvo pridėtas toks palydimasis laiškas: „Draugui I.V. Stalinui. Klausimu apie jehovistų iškėlimą SSRS MGB Jums [jau] raportavo 1950 m. spalio mėnesį. Jūs pasiūlėte iškeldinimą įvykdyti 1951 m. kovo-balandžio mėnesiais. SSRS Ministrų Tarybos nutarimo tada nebuvo [padaryta]. Pateikiu SSRS Ministrų Tarybos Nutarimo projektą šiuo klausimu. Prašau Jūsų sprendimo. Abakumov. 1951 m. vasario 19 d.";

Per šį laikotarpį buvo areštuoti 1.048 sektos vadeivos ir aktyvistai, konfiskuotos 5 nelegalios tipografijos ir per 35 000 egzempliorių atsišaukimų, brošiūrų, žurnalų ir kitokios antitarybinės jehovistinės literatūros.

Tačiau laisvėje likę sektantai-nelegalai ir toliau tebevykdo aktyvų antitarybinį darbą ir vėl imasi priemonių sektos sutvirtinimui.

Jehovistinio pogrindžio dalyviai vykdo piktybinę antitarybinę propagandą, platina provokacinius išsigalvojimus apie tarybų valdžią ir skleidžia propagandą, kad SSRS įsigalėtų teokratinė santvarką, kurioje valdžia priklausytų dvasininkijai. Jehovistai stoja prieš partijos ir tarybinės vyriausybės priemones, ypač kolūkių kūrimo klausimu, kviečia atsisakyti tarnybos tarybinėje kariuomenėje, gyventojų tarpe platina antitarybinę literatūrą ir verbuoja į sektą naujus narius.

Pagal agentūrinę-tardyminę medžiagą nustatyta, kad priešiška jehovistų sektos veikla vykdoma vadovaujant „Pasauliniam jehovistų centrui", kuris yra Brukline (JAV). (Pažyma apie jehovistų veiklą pridedama).

Ukrainos, Baltarusijos, Moldavijos, Latvijos, Lietuvos, ir Estijos MGB organai išaiškino daugiau kaip 300 vadovaujančio jehovistų aktyvo narių, tarp jų 13 sritinių jehovistų organizacijų vadovų, 40 rajoninių jehovistų organizacijų vadovų ir 250 sektantų grupių vadovų bei aktyvistų.

Siekiant nutraukti tolesnę antitarybinę jehovistinio pogrindžio veiklą, kartu su jehovistų sektos vadovų areštu SSRS MGB laiko būtinu iškelti iš Ukrainos, Baltarusijos, Moldavijos, Latvijos, Lietuvos ir Estijos teritorijų išaiškintus jehovistus su šeimomis į Irkutsko ir Tomsko sritis.

Viso numatyta iškelti 8 576 žmones (3 048 šeima, iš jų:

iš Ukrainos SSR - 6 140 žmonių (2 020 šeimų)

iš Baltarusijos SSR - 394 žmones (153 šeimas)

iš Moldavijos SSR - 1 675 žmones (670 šeimų)

iš Latvijos SSR - 52 žmones (27 šeimas)

iš Lietuvos SSR - 76 žmones (48 šeimas)

iš Estijos SSR - 250 žmonių (130 šeimų).

Ukrainos KP(b) CK sekretorius drg. Melnikovas, Baltarusijos KP (b) CK sekretorius drg. Patoličevas, Moldavijos KP (b) CK sekretorius drg. Brežnevas, Latvijos KP (b) CK sekretorius drg. Kalnberzinš, Lietuvos KP (b) CK sekretorius drg. Sniečkus ir Estijos KP (b) CK sekretorius drg. Kebin taip pat laiko jehovistų iškėlimą būtinu ir šis klausimas su jais suderintas.

SSRS Ministrų Tarybos nutarimą šiuo klausimu pridedu.

Prašau Jūsų sprendimo.

Abakumov

[Rusijos Federacijos Prezidento archyvas, f. 3, ap. 58, b. 180, 1. 52-53.]

5

Vertimas iš rusų kalbos

Moldavijos SSR MGB pažyma apie operacijos „Pietūs" eigą

1949 m. liepos 8 d.

Visiškai slaptai
VKP (b) įgaliotiniui Moldavijai
M.A. Turkinui

Iš viso pakrauta 11 001 šeima, šeimos narių 33 255, [iš jų] vyrų 12 803, moterų ir vaikų - 10 519.

Išsiųsti 23 ešelonai. Paruošta išsiuntimui 3 ešelonai.

Ruošiami išsiuntimui 4 ešelonai. Pagal grafiką paskutinis ešelonas turi išvykti 1949 m. liepos 8 d. 18 valandą.

Per praėjusią parą užfiksuoti šie įvykiai:

Bravičų rajono Frumoasų kaime, iškeliant buožės Andriejaus Vasiljevičiaus Čabano šeimą, jis, operatyvinei grupei artinantis prie jo namo, du kartus iššovė iš šaunamojo ginklo į kapitoną Morozovą ir pasislėpė.

Operatyvinėje grupėje sužeistųjų nėra.

OUVS Uralo karinės apygardos vyresnysis inspektorius majoras Ivanovas vietoje operatyvinės užduoties vykdymo, pastoviai girtavo.

Areštuotas 15 parų.

86-ajame pulke, dislokuotame Orgejevo mieste, š.m. liepos 7 d. pasigėrė 3 žmonės ir sukėlė riaušes.

Visi areštuoti, vyksta tyrimas.

Kelyje iš Orgejevo į Kišiniovą apvirto automašina, vežusi iškeliamųjų šeimą.

Du kareiviai sunkiai susižeidė.

Avarijos priežastys tiriamos.

Strašensko rajono Lozovo kaime grupė buožių pabėgo į mišką.

Operatyvinė grupė kartu su [vietiniu] tarybiniu-partiniu aktyvu miške surado buožių grupę, kurią bandė sulaikyti. Vienas žmogus buvo nušautas, trys sulaikyti, likusieji išsibėgiojo.

Kariuomenė ir operatyvinės grupės išsiunčiamos pagal šį planą:

liepos 9 d. - 5 ešelonai
liepos 10 d. - 9 ešelonai
liepos 11 d. - 14 ešelonų.

Kišiniovo mieste iš karinio miestelio operatyvinė 1.000 žmonių grupė išsiunčiama liepos 9 d. specialiu traukiniu „BIS", kariuomenė - liepos 9 ir 10 dienomis.

Visos automašinos su tarybinės armijos kareiviais ir karininkais perduotos Odesos karinės apygardos vadovybei ir bus išsiųstos liepos 11 dieną 49-niais ešelonais.

Moldavijos SSR MGB ministras
Mordovec

[Moldovos Respublikos Nacionalinio Saugumo Ministerijos archyvas, f. 2, ap.2, b. 5, t. 2, 1. 99-101. Originalas]

6

Vertimas iš rusų kalbos

Priemonių planas specialiųjų kontingentų, išsiunčiamų iš Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Moldavijos SSR, etapavimui, apgyvendinimui ir įdarbinimui

1941 m. birželio 14 d.
Visiškai slaptai

1. Išsiunčiamų šeimų galvų - 22 885 žmones išsiųsti:
   a) Iš Moldavijos SSR - į Kozelničansko lagerį 5 000 žmonių
   - į Putivlio lagerį 3 000 žmonių
   b) Iš Lietuvos SSR - į Starobielsko lagerį 4 450 žmonių
   c) Iš Latvijos SSR - į Juchnovo lagerį 5 770 žmonių
   d) Iš Estijos SSR - į Starobielsko lagerį 4 665 žmones

2. Išsiunčiamus kriminalinius nusikaltėlius - 4 159 žmones, nukreipti su vėlyvesniu bylų apiforminimu per SSRS NKVD Ypatingąjį pasitarimą į NKVD miškų pataisos-darbų lagerius:
   a) Iš Lietuvos SSR - į Usollagą 1 288 žmones
   b) Iš Latvijos SSR - į Belbaltlagą 1 180 žmonių
   - į Oniegos (Oniežską) 1 100 žmonių
   c) Iš Estijos SSR - į Usollagą 691 žmogų

3. Išsiunčiamųjų šeimos narių - 46 557 žmones nukreipti kaip tremtinius į šias respublikas, kraštus ir sritis:
   a) Iš Lietuvos SSR - į Komijos ASSR 3 600 žmonių

b) Iš Latvijos SSR - į Krasnojarsko kraštą 6 850 žmonių
c) Iš Estijos SSR - į Altajaus kraštą 9 115 žmones
d) Iš Moldavijos SSR - į Pietų Kazachstano sritį
- į Aktiubinsko sritį
- į Karagandos sritį 11 000 žmonių
- į Kustanajaus sritį
- į Kzyl-Ordos sritį
- į Omsko sritį 6 000 žmonių
- į Novosibirsko sritį 10 000 žmonių

e) Rezervas - į Kirovo sritį 6 000 žmonių

4. Išsiunčiamas prostitutes - 794 žmones išsiųsti:
   a) Iš Lietuvos ir Latvijos SSR - į Kazachijos SSR 794 žmones

5. Tam, kad Starobielsko lageris [galėtų] priimti išsiunčiamas iš Lietuvos ir Estijos SSR šeimų galvas, ne vėliau kaip iki 1941 VI 15 d. išvežti iš šio lagerio 6 000 perbėgelių, tarp jų ir nenuteistus, į NKVD darbo-pataisos lagerius, vėliau peržiūrint jų bylas per SSRS NKVD Ypatingąjį pasitarimą.
6. Juchnovo lageryje esančius 300 intemuotojų iki 1941 VI 11 d. permesti į Kozelsko karo belaisvių lagerį.
7. Ešelonų konvojavimą kelyje ir apsaugą karo belaisvių lageriuose pavesti NKVD konvojinei kariuomenei.
8. Šeimų galvų apskaitą, režimą ir maitinimą karo belaisvių lageriuose pavesti NKVD Valdybai karo belaisvių reikalams. Aprūpinimą teikti NKVD gulago fondų sąskaita.
9. Operatyvinį šeimų galvų aprūpinimą jų laikymo karo belaisvių lageriuose metu pavesti tų lagerių Ypatingiesiems skyriams ir NKGB Valdyboms pagal teritorinę priklausomybę.
10. [Aprūpinimą] būtina judria sudėtimi išsiunčiamojo kontingento iš Moldavijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos SSR permetimui, taip pat ešelonų stebėjimą jų vykdymo kelyje ir savalaikį NKVD ir NKVD Valdybų informavimą [apie tremtinių] apgyvendinimo vietas - pavesti SSRS NKVD Pervežimų Skyriaus viršininkui - Valstybės Saugumo kapitonui drg. Zikejevui.
11. Etapuojamųjų maitinimą kelyje vykdyti per SSRS Narkonmtorgo geležinkelių bufetus iš 3 rublių sąmatos, įskaitant 600 g duonos žmogui per parą.

    Maitinimo organizaciją kelyje pavesti NKVD gulago Bendro aprūpinimo skyriui (viršininko pavaduotojas drg. Sluckis).

Stebėti nepertraukiamą etapuojamųjų aprūpinimą kelyje pavesti atitinkamiems NKVD ir NKVD Valdyboms ešelonų pravažiavimo kelyje.

12. Išlaidos 60 000 žmonių iškėlimui ir etapavimui iki numatomų apgyvendinimo vietų apskaičiuotos pagal pridedamą sąmatą 13 000.000 rublių pravedant juos iš SSRS NKVD ir NKGB sąskaitos.
13. Tremtinių apgyvendinimą ir įdarbinimą pavesti atitinkamiems NKVD ir NKVD Valdyboms pagal jų teritorinę priklausomybę, nukreipiant juos darbui į miško pramonės įmones, tarybinius ūkius ir namudines-amatų arteles.
14. Tremtinių apskaitą pavesti NKVD 1-iesiems specskyriams ir NKVD Valdyboms pagal teritorinę priklausomybę.

SSRS gulago Viršininkas
Nasedkin

SSRS Valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojas
Kokulov

SSRS Vidaus reikalų liaudies komisaro pavaduotojas
Čemyšev

[Centrinis Rusijos Federacijos archyvas, f. P-9479 c/r, ap.lc, b.87, 1. 37-41. Originalas.]

7

Vertimas iš rusų kalbos

Moldavijos KP (b) Kišiniovo apskrities sekretoriaus Krainio N.S. tarnybinis pranešimas KP (b) CK sekretoriui Kovaliui N.G. apie kanibalizmo atvejus Kišiniovo apskrities rajonuose

1947 m. liepos 1 d.

MVD organai išaiškino kanibalizmo atvejus Strašensko, Kišiniovo ir Kotovsko rajonuose.

Kotovsko rajono Kosteštų kaimo pilietis B.M.N., gimęs 1908 m., iš neturtingųjų valstiečių, įtariamas kanibalizmu ir ryšium su tuo suimtas MVD organų 1947 m. VI 15 d., prisipažino, kad pirmosiosmis š.m. birželio dienomis jo sugyventinė M.V.G. išvažiavo į darbą Donbase ir paliko jam savo 6 m. amžiaus dukterį, kuri neva mirė iš bado. Jis suvalgė jos ranką, o kaulus sudegino krosnyje.

Strašensko rajono Syrec kaime pilietė D.A.F., gimusi 1912 m., iš neturtingųjų valstiečių, 1947 m. birželio 9 d. pasmaugė savo 13 metų sū-

nų D.S., sergantį distrofija ir jo mėsą suvalgė pati [ir] su savo 9-erių metų dukterimi M.

D. šeima gavo maisto produktų davinį - apie 200 kg grūdų ir buvo priregistruota[2] prie maitinimo punkto.

Areštuotoji šioje byloje D.A.F. parodė, kad pasmaugė savo sūnų ir jį suvalgė todėl, kad neturi lėšų egzistavimui ir [todėl, kad] uždaromas maitinimo punktas.

Visa D. šeima sirgo distrofija.

Jos dukra M. dabar paguldyta į ligoninę kaip III laipsnio distrofike.

Kišiniovo rajono Trušenų km. 45 metų gyventoja G.P.F., iš vidutinių valstiečių, 1947 m. birželio 20 d. iš epideminio barako pavogė 7-erių metų berniuką [vaiką] M.I. ir kartu su savo 19-ete dukterimi M. ir 23-ejų metų piliete N.A.I. papjovė šį vaiką, galvą užkasė į žemę, o lavoną supjaustė į dalis ir suvalgė.

G. šeima reguliariai gaudavo maisto produktų davinį.

Kanibalizmo dalyvių sveikatos padėtis patenkinama, susirgimo distrofija požymių nėra.

G.P.F., G.M. ir N.A.I. areštuotos.

Moldavijos KP (b) Kišiniovo srities
komiteto sekretorius **M.N. Krainij**

[АОПО РМ. Ф.5, .Ori.5, Д.69, JI. 24, 25. Originalas.]

8

Vertimas iš rusų kalbos

Moldavijos SSR prokuroro S. Kolesniko informacija Moldavijos KP (b) CK sekretoriui N.G.Kovaliui apie kanibalizmo faktą Kišiniovo apskrities Nisporenų rajono Meleštų kaime

1946 m. liepos 6 d.

Pranešu, kad 1946 VII 31 d. Kišiniovo apskrities, Nisporenų rajono, Meleštų kaime dingo 1 metų 10 mėnesių amžiaus berniukas D.K.

To paties kaimo 70 metų amžiaus gyventojos bute 1946 VIII 1 d. buvo surastos šio berniuko kūno dalys.

Nusikaltėlė areštuota, o tyrimas nustatė, kad ji šį vaiką įsiviliojo pas save, papjovė, o kūno dalis virė ir valgė.

[2] Originale „прикреплена".

1946 VII 28 d. Kišiniovo apskrities Kotovsko rajono [maisto] paruošų vedėjo pavaduotojas Slavinskis A.D., apylinkės agronomas Timakovas K.F. ir arkliaganys Rotaris V. S., apsiginklavę dviem vokiškais šautuvais ir vienu automatu, kuriuos Slavinskis paėmė pas MVD dalies, dislokuotos Kotovske, viršilą, nuvyko į Čimišlijsko rajono Ivanovkos kaimą, užėjo į valstiečio Liažino I.G. namus, apiplėšė jį, paėmę 5 avis ir daug kitų daiktų, ėmė šaudyti ir išvyko kartu su prisiplėštu turtu.

Aukščiau paminėti asmenys nukentėjusiojo atpažinti, tardomi prisipažino, prisiplėšti gyvuliai ir daiktai surasti ir paimti.

Slavinskis, Timakovas ir Rotaris areštuoti, vyksta tardymas.

Moldavijos SSR prokuroras,
valstybinis III klasės justicijos patarėjas
Kolesnikas

[АОПО РМ. Ф.51, Оп.4, Д.49, Л.105. Originalas.]

9

Vertimas iš rusų kalbos

Moldavijos KP (b) Kišiniovo apskrities komiteto sekretoriaus N. S. Krainio informacija Moldavijos KP (b) Centro Komiteto sekretoriui N.S. Zykovui apie kanibalizmo faktą Kalarašo rajone

1947 m. birželio 16 d.

1947 metų gegužės 31 dieną Kalarašo rajono Petuška kaime 8-erių metų N.O. papjovė savo 9-rių mėnesių brolį M., dalį mėsos išvirė katile ir kartu su 3-erių metų sesute sunaudojo maistui.

Tiriant šį įvykį nustatyta:

Tą dieną pas vietinę gyventoją O.M.I. užėjo jos brolis B.E.I., 1912 metų gimimo, kad kartu su ja eitų dirbti į lauką. Nesant motinai, N.O. ėmė skųstis savo dėdei, kad nėra ko valgyti.

Kaip pareiškė N.O., dėdė jam patarė, kad kai šis liks namuose vienas su mažu broliu M., kad jis [brolį] papjautų, mėsą išvirtų ir jos dalį paliktų jam, [t.y.] - B.

Kada N.O. motina O.M. ir dėdė B.E. išėjo į lauką, N. paėmė iš lovos savo brolį M. N. (?) ir nunešė į negyvenamą patalpą, nupjovė jam peiliu galvą, po to supjaustė jį į gabalus ir išvirė katile, po to kartu su 3-jų metu sesute suvalgė tą mėsą, palikę porciją dėdei B., bet N. nesant namie, sesutė tą mėsą suvalgė.

O. ir B. šeimos iš apylinkės tarybos yra gavusios maisto produktų davinį.

Moldavijos KP (b) Kišiniovo apskrities
komiteto sekretorius **M.N. Krainij**

[АОПО РМ. Ф.51, Оп.5, *Д*.69, *Л*.22. Originalas.]

10

Vertimas iš rusų kalbos

SSRS MGB pranešimas apie operacijos, iškeliant specialųjį kontingentą, rezultatus

1949 m. liepos 8 d.

SSRS MGB ministrui
V.S. Abakumovui

Pranešu Jums specialaus kontingento iškėlimo iš Moldavijos SSR, Ukrainos SSR Juodosios jūros pakrantės ir [RTSFR] Krymo srities rezultatus.

Iš viso iškelta 11 617 šeimų, 34 815 žmonių, [iš jų] vyrų 9 624, moterų 13 856, vaikų - 11 335. Iš jų:

Moldavijos SSR

Pagal VKP (b) CK sprendimą buvo numatyta iškelti 11 280 šeimų, [t.y.] 40 850 žmonių.

Iškeltos 11 293 šeimos - 34 270 žmonių, [iš jų] vyrų 9 374, moterų 13 651, vaikų 11 245. Tarp jų:

a) buožių šeimų, buvusių dvarininkų, pirklių - 7 628 [šeimos], 23 205 žmonės;
b) aktyvių vokiškųjų okupantų talkininkų, asmenų, bendradarbiavusių su vokiečių ir rumunų policijos organais, profašistinių partijų ir organizacijų narių, baltagvardiečių ir nelegalių sektų narių ir šeimų - 3 665 [šeimos], 11 065 žmonės;

Operacija vyko organizuotai. Operatyvinės grupės, kariuomenės karininkai užduotį įvykdė geranoriškai. Būta pavienių atvejų, kad kai kurie operatyviniai darbuotojai, kariuomenės karininkai ir kareiviai elgėsi netinkamai. Jų atžvilgiu buvo imtasi administracinio ir teisminio pobūdžio priemonių.

N. Selivanovskij

[Centrinis Rusijos Federacijos Federalinės tarnybos archyvas. Dokumentų kolekcija. Originalas.]

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolo teisėjų kolegija darbą tęsia. Kviečiame nukentėjusiąją Liuciją Čarneckytę.

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Aš esu Liucija Čarneckytė, mano tėvas buvo diplomatas, ministras. Motina gimusi Amerikoje, buvo Amerikos pilietė ir iki išvežimo į Sibirą. Mes buvome penki vaikai. Paskui tėtę išsiuntė į Romą. 1939 m. grįžome į Lietuvą, tėtė buvo atšauktas, o į jo vietą pasiųstas ponas Stasys Lozoraitis. Netrukus prasidėjo okupacija ir buvome išvežti į Sibirą. Aš noriu kalbėti ne tik už save, bet ir už tuos vaikus, už tas motinas, kurie buvo atskirti. Iš Kauno buvom išvežti 1941 m. birželio 14 d., paryčiais. Kai tėtę atskyrė, jisai lipo į vagoną, ten buvo pilna žmonių. Ir tėtė labai garsiai sušuko, palikdamas kaip testamentą savo vaikams: „Tegyvuoja Lietuva". Tai buvo paskutiniai jo žodžiai. 1942 m. jis buvo sušaudytas, o mama su penkiais vaikais ištremta į Altajaus kraštą.

Paskui buvome išvežti į Šiaurę, į Lenos žiotis Laptevų jūros pakrantėse. Iš baržų į krantą mus išmesdavo šeimomis. Tą naktį, kai mus išmetė, buvo šlapdriba, tai buvo liepos pabaigos-rugpjūčio pradžios mėnesių dienos. Šiaurėje tik du mėnesius navigacija, o šiaip - dešimt mėnesių užšalusi jūra. Nėra nei krūmo, nei medžių, tik samanos ir ledas. Pirmas naktis mes miegojome po kungasu. Kungasas - tai apverstas žvejybinis laivas. Mūsų šeima susispietė, taip ir nakvojome, kol pasistatėme jurtas. Vaikai mirė vienas po kito. Nebuvo jokio daktaro, jokių vaistų, buvo aišku, jau jutome, kad mus atvežė čia numirti. Man dar nebuvo 14 metų, bet mes visi dirbome, mus visus privertė dirbti. Ir jautėme, kad vis tiek ateina galas, iš mūsų reikalauja tik darbo, ir šitaip nori mus pribaigti. Apie tėvą sužinojau tik po kokių dvidešimties metų, kad jis buvo sušaudytas 1942 m. Jo nuotrauką mačiau KGB rūmuose, iš karto jo nebuvo galima pažinti. Po 8 mėnesių nuotrauka buvo padaryta profiliu ir negalima jo atpažinti. Matyti, kad be dantų. Na, ką aš galiu pasakyti, kad iš tiek šeimų turbūt tik trečdalis išgyveno, vaikai iki dvejų metų beveik visi išmirė. Taip buvo pirmaisiais metais. Dar noriu pasakyti, kad mūsų tėvą šių metų gegužės mėn. 7 d. popiežius Jonas Paulius II paminėjo kartu su 114 tikėjimo liudytojų, žuvusių už tėvynę ir tikėjimą šį šimtmetį. Mes buvome prie Koliziejaus, ta vieta simboliška. Prieš 2000 m. ten buvo žudomi krikščionys, ir tikime, kad tos kančios, ir ne tik kančios, bet ir aukos neveltui. Laisvė kainuoja brangiai, ir mes didžiuojamės tuo, bet norėtumėme, kad daugiau to nebūtų ir prašome Tribunolo tai įvertinti.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kur Jūs gyvenate?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Gyvenu Vilniuje. Atsiprašau, norėčiau priminti, kad po sugrįžimo į Lietuvą apie 30 metų jautėmės kaip antrarūšiai, trečiarūšiai žmonės. Negalėjome iš pradžių nei buto gauti, nei prisiregistruoti. Iš viso žmonės vengė mūsų. Atpažinus - vengė susitikti, nes jiems tai būtų pakenkę. Visą laiką jautėme, kad jie bijo su mumis susitikti, nes tai būtų pakenkę ne tik jų karjerai, bet ir gyvenimui.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, kaip Jums dar pasisekė, kad Jūs vis tik išgyvenote tokio bado metu?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Ačiū Dievui ir mūsų žmonėms. Labai draugiški buvo žmonės nelaimėje. Ne tik mūsų lietuviai, bet ir kitų tautų žmonės. Taip pasitaikė. Mama sakydavo, kad labai gerų žmonių yra visur.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, už ką konkrečiai Jūs buvote ištremta?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Na, daug kas klausia. Galiu pasakyti tik tiek, kad jokio teismo nebuvo. Atrodė, kad nori iš mūsų išspausti paskutines jėgas, kad greičiau žūtume. Nelabai noriu skųstis, bet netekau daug sveikatos.

Tribunolo pirmininkas:

Gal Tribunolo nariai turi klausimų? Prašom.

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Norėčiau pasiteirauti apie Jūsų ištrėmimo aplinkybes. Ar Jūs žinote, gal nujaučiate, kieno dėka Jūs patekote į ištremtųjų skaičių?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Aš manau, kad tai buvo logiška. Žinant, kaip tėtė pasakojo apie Sovietų Sąjungą, galvojau, kad tikrai taip bus. Niekad netikėjau, kad moterys ir vaikai nukentės. Mama, kaip Amerikos pilietė, galėjo prašyti pagalbos Amerikos ambasadoriaus Lietuvoje. Jis anksčiau sakė, išvažiuokite, vis tiek žinote, kad diplomato šeimai bus blogai, jeigu paprastus žmones veža į Sibirą. Bet tėtė atsisakė, paskui diplomatas kalbino mamą, kad ji išvyktų su vaikais, bet mama nenorėjo skirtis su tėčiu ir atsisakė emigruoti į JAV.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašom pasakyti, kur konkrečiai buvote 1941 m. nutremti, kiek žmonių, kur Jus apgyvendino ir kiek mirė tremtyje tuo metu?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Mes buvom išvežti viena savaitė prieš karą. Vežant mus prie Uralo, prasidėjo karas, išgirdome. Mus atvežė į Altajaus kraštą, į sovchozą. Jie mus suguldė į barakus, apgyvendino, jeigu galima taip pavadinti. Kiek

žmonių? Kalba ėjo, kad apie 300, o Šiaurėje... Mano pažįstama iš Kauno Dalia Grinkevičiūtė, jinai buvo ten pati pirmutinė ir labai išsamiai aprašė, net pavardes paminėjo, kurie buvo išvežti Šiaurėje. Po metų iš Altajaus krašto suėmė šeimas ir vežė į Šiaurę. Ir pakeliui iškeldavo grupėmis į krantą.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Gerbiamoji ponia Liucija. Kad ir kaip būtų skaudu prisiminti praeitį, bet aš norėčiau žinoti aplinkybes, kaip Jus išlaipino pakrantėje iš baržų. Ar buvo ten gyvenvietė, ar buvo ten žmonių, kokie pastatai ir kiek Jūsų ten atsidūrė? Ir antras klausimas. Ar visa Jūsų šeima išgyveno?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Padėjo Dievas ir žmonės. Kai mus išmetė į krantą, mes naktį nieko nematėme, nes Šiaurėje saulė porą mėnesių nenusileidžia, o žiemą nepasirodo. Pastebėjom keletą palapinių ir „zasolką" (užsūdytas žuvis). Pasirodo, kad žiemą 10 mėnesių nebuvo žuvies. Todėl labai daug išmirė badu.

Kaltintojas Leo Osipuu (Estijos):

Aš taip pat 1941 m. tremtinys, reabilituotas prieš 15 metų. Ir norėčiau paklausti, kas Jus reabilitavo, ir jeigu Jus reabilitavo, ar buvo atlyginta Jūsų šeimai padaryta žala?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Reabilitavo mus jau 1989-1990 m., bet mes nieko neėmėme. Mes kaip tik, ką turėjome, vardan tos Lietuvos aukojom. Jau Lietuva kaip tik formavosi, dar dirbome.

Vyriausioji kaltintoja:

Prašom pasakyti, Jūs nurodėte toje ištremtųjų vietoje skaičių apie 300 žmonių. Gal apytikriai galėtumėte pasakyti, kiek buvo tarp jų vaikų?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Trečdalis tai tikrai buvo.

Vyriausioji kaltintoja:

Trečdalis vaikų, ir kokio amžiaus? Iki metų, dvejų, apytikriai, Jūs, žinoma, neskaičiavote?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Bijau tiksliai pasakyti. Iš viso tai gal penktadalis tokių mažų. Pirmą žiemą čia pat labai daug mirė, susirgę meningitu, tymais ir kitomis ligomis.

Vyriausioji kaltintoja:

Koks apytiksliai skaičius visiškai kūdikiško amžiaus?

Nukentėjusioji Liucija Čarneckytė (Lietuva):

Apie 30-40 kūdikių iki 1-2 metų.

Tribunolo pirmininkas:

Dabar paprašysime nukentėjusįjį Petrą Girdzijauską. Prašom į tribūną.

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Laba diena, gerbiamasis Tribunolo pirmininke, gerbiamieji teisėjai, kaltintojai, proceso dalyviai ir svečiai. Esu Petras Girdzijauskas, du kartus teistas pagal Rusijos Federacijos kodekso - 58-11 ir 58-10 straipsnius. Pirmą kartą man buvo 16 m., bet tie straipsniai man buvo priskirti. Aš buvau teisiamas vienas, bet už grupinį nusikaltimą - Tėvynės - Rusijos Federacijos - išdavimą. Aš plačiai nekalbėsiu, nors ir buvo įdomių dalykų. Mane norėjo užverbuoti, nes Eržvilko gimnazijoje tuo metu veikė pogrindinė organizacija, kuri priklausė „Kęstučio" apygardai. Mūsų direktorius buvo štabo narys. Jis leido laikraštį ir t.t., todėl jie norėjo manęs. Kada mane pasikvietė į karinį komisariatą, jie pareiškė, kad čia ne milicija ir ne karinis komisariatas, mes galim tave užmušti, sunaikinti ir niekas nesužinos. Keturias paras buvau tardomas be pertraukos. Po to byla buvo perduota Ypatingajam pasitarimui ir buvau nuteistas 5 metams. Pusę metų mes buvome maitinami gyvulių viduriais, kurie nebuvo išplauti, tai yra su visu mėšlu. Nori - valgyk, nori - ne.

Antrą kartą buvau nuteistas už literatūros platinimą, tai daugiausia lietuvių išeivijos literatūra. Mes platinome ją tarp Vilniaus aukštųjų mokyklų studentų.

Noriu supažindinti Tribunolo teisėjus, proceso dalyvius ir susirinkusius su patekusia į mano rankas rankraštine knyga. Tai Kaišiadorių apskrities Saugumo byla, sudaryta ruošiantis 1949 m. trėmimams.

Štai tokios apimties, apie 300 lapų pagal instrukciją subrošiūruota. Aš noriu pakomentuoti įdomesnius variantus: „Visiškai slaptai draugui Samošinui, MGB viršininkui Malcevui. Jūs atsakingi už paruošiamuosius darbus ir buožių, banditų, nacionalistų bei banditų šeimų išvežimą. Jūsų apygardoje turi būti išvežtos 156 šeimos, iš jų 116 nacionalistų šeimų". Tai yra planas. Tekstas čia yra didelis. Jį pasirašė įgaliotasis SSRS MGB generolas leitenantas Jedunovas. Toliau - antras parašas, kuris priklauso Valstybės saugumo komiteto ministrui Koblinskiui. Žaslių valsčiuje - 32, Žiežmarių - 26, visos šios šeimos išdėstytos valsčiais. Toliau buvo pavardės tų, kurie trėmė. Buvo sudaromas planas, kaip vykdyti trėmimą. Paaiškinamasis raštas ministro pavaduotojui, kad iš Kaišiadorių išvežta 137 šeimos. Iš jų buožių - 53, banditų nacionalistų - 84 šeimos. Dar šioje ataskaitoje nurodyta, kad „prieinant prie Bareikio namų, šeimininkas bandė pabėgti. Buvo imtasi priemonių - nes gyvo sulaikyti jo buvo neįmanoma, todėl jis buvo nušautas". Antras: „Atvykus į buožės Jasilionio dvarą, pastarasis bandė pabėgti. Karininkas Kaplych po įspėjimo pradėjo šaudyti ir jį nužudė". Toliau

yra ataskaita, parengta pirmajam sekretoriui. Ji rodo, kad visas genocidas buvo planuojamas partinių komitetų, ėjo iš Maskvos, kad tai planavo SSKP Centro komitetas.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, ar tarp vietinių asmenų yra pasirašiusių, kokius asmenis reikia ištremti?

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Tokių dokumentų man neteko pastebėti, nes trėmimas buvo planinis, buvo nustatytas kiekvienam valsčiui planas, o kiekvienas valsčius paskyrė planą apylinkėms. Čia buvo planinis darbas, planinis genocidas.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, Jūs, susipažinęs su šios bylos duomenimis, ar Jūs galite pasakyti, kas iš Sovietų Sąjungos vadovybės, vyriausybės pasirašė šį planą? Jūs paminėjot vieną asmenį, pakartokite, kad galima būtų mums gerai įrašyti į protokolą.

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Štai šitą planą 156 šeimoms, nurodymą yra pasirašę įgaliotinis KGB SSRS generolas leitenantas Jedunovas, 1949 m. kovo 18 d., Lietuvos KGB generolas leitenantas N. Gorlinskis.

Tribunolo pirmininkas:

Sakykite, Jūs paminėjote vieną ataskaitą, bet ten valsčiaus ar rajono partijos komitetui?

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Rajono partijos komitetui. Pažyma apie tai, kiek ištremta buožių, kiek kitokių, kiek moterų, vyrų, vaikų ir taip toliau, viskas įvardinta. Pagal kiekvieną rajoną galima rasti archyvuose. Pavardės aiškiai išskaitomos.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Kas dar iš Tribunolo narių turi klausimų?

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Aš turėčiau Jums porą klausimų. Jūs galite patvirtinti, ar tokie planai buvo sudaromi visose Lietuvos vietovėse? Ir antras. Jūs čia minėjote Eržvilko kraštą. Ten kitados buvo partizanų dalinyje Jonas Kubilius, vėliau buvęs Vilniaus universiteto rektorius. Ar Jūs neturite duomenų, kokiu būdu jis nepapuolė į tų represuotųjų skaičių, kurį Jūs minėjote? Iš to krašto partizanų?

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Šitie trėmimo planai pirmiausia buvo užduodami respublikai. Respublikos represiniai organai dalino apskritims, apskritys - valsčiams, apylinkėms. Tokia buvo, trumpai sakant, laiptuota technologija. Genocido technologija. Vadinasi, rajono MGB viršininkas pateikia sąrašus ir bylas respublikos MGB vadovams, tie peržiūri ir grąžina atgal, o ati-

duoda jau konkrečius skaičius. Taip buvo daroma visuose rajonuose. Nebuvo išimčių niekur. Taigi Jonas Kubilius 1943 m. įstojo į Lietuvos Laisvės armiją čia, Vilniuje, vokiečių buvo numatytas areštuoti. Atėjus policininkui, jis pats buvo namuose. Paklaustas, ar yra Jonas Kubilius, jis pasakė nėra, jie gyveno dviese, sako, jis yra išėjęs. Štai taip, nebuvo jis toksai žioplas. Po to jis pasitraukė į Fermų kaimą Eržvilko valsčiuje, kur tęsė LLA darbą. Po 1944 m., kada Lietuva vėl buvo okupuota, Jonas Kubilius tapo „Lydžio" rinktinės štabo viršininku. 1945 m. „Lydžio" rinktinės vadovybė nutarė jam leisti toliau tęsti mokslą, jis grįžo į Vilnių. O paskui kaip ten buvo, tai reiktų skaityti, aš nesiryžtu čia aiškinti toliau. Apie tai buvo skelbta „Voratinklyje", „Lietuvos aide". Jūs galite paimti tuos numerius ir rasti, tai aprašyta. Jam buvo suteiktas Sovietų Sąjungos socialistinio darbo didvyrio vardas.

Kaltintojas Detlef W. Stein (Vokietija):

Norėčiau paprašyti, gal Jūs galėtumėte informuoti apie pasipriešinimo kovą. Norėčiau žinoti, kokius spausdinote leidinius, koks jų turinys, kaip jie atrodė, ir, žinoma, kas buvo daroma toje pasipriešinimo kovoje.

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Mes nedaug turėjome savų leidinių. Tuo metu mes naudojomės bolševikiniais specialiaisiais fondais. Turėjome slaptus priėjimus ir naudojome daugiausia Lietuvos išeivijos JAV ir kitose šalyse išleistus leidinius. Juos platinome studentams. Jie su dideliu malonumu ir įdomumu skaitė tuos leidinius. O patys išleidome Antano Miškinio psalmes, kurios 1994 ar 1993 metais leidyklos viešai išleistos.

Tribunolo pirmininkas:

Gal gerbiamieji kaltintojai turi klausimų?

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Klausimas bus apie reabilitaciją. Pas mus Latvijoje, kai gaudavo pranešimą apie reabilitaciją, daugelis nukentėjusiųjų į tai žiūrėjo labai emocionaliai. Jie tartum pasijausdavo nuskriaustais, įžeistais. Žmogus buvo niekuo nekaltas, ar reikia jam dąr kažkokios reabilitacijos? Asmeniškai aš buvau vienuolikos metų berniukas, mane suėmė mokyklos suole per geografijos pamoką, ir nuvežė tiesiai į veršidę. Kai vėliau gavau tokį pranešimą dėl reabilitacijos, labai emocionaliai jį įvertinau. Kaip Lietuvoje Jūs į tai žiūrite? Aš žinau, kad norint išspręsti turtinius klausimus reabilitacijos dokumentas yra reikalingas. Tačiau, kaip Jūs, kaip nukentėjusysis, emociškai tai įvertinote?

Liudytojas Petras Girdzijauskas (Lietuva):

Žodis „reabilitacija" man ir dabar rėžia ausį. Reabilituojami nusikaltėliai. Bolševizmo arba fašizmo aukos - tai nebuvo nusikaltėliai. Juos

reabilituoti ne tik kad nereikia, bet ir negalima. Jiems turi būti atkurtos teisės. Taigi ir čia reikėtų kalbėti apie teisių atkūrimą. Aš visuomet buvau prieš tą reabilitavimą, nes savo valstybei, savo visuomenei nesu padaręs nusikaltimo, nors buvau du kartus kiauliniuose vagonuose vežamas į Rusijos imperiją, buvau ten varginamas konclageriuose. Reabilitacijos man nereikia. Man reikia atkurti mano teises, kad jos būtų visavertės kaip ir kitų piliečių.

Tribunolo pirmininkas:

Klausimų daugiau nėra. Dabar prašome nukentėjusįjį Edvardą Buroką. Prašom.

Nukentėjusysis Edvardas Burokas (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji gynėjai ir kaltintojai. Aš buvau areštuotas už veiklą pogrindinėje organizacijoje „Lietuvos patriotas". Kodėl? Aš mačiau išvežimus, tuomet man buvo septyneri metai, kai 1941 metais trėmė žmones. Mačiau, kaip vežė pažįstamus pro mūsų namus, aš gyvenau Ukmergėje, mačiau, kaip pro mūsų namus vežė vežimais mokytojus, gydytojus ir kitus Lietuvos inteligentus. Po vokiečių okupacijos atėjo antroji okupacija. Vėl šaudė.

Mes negalėjome pakęsti viso to, todėl mūsų gimnazijoje įkūrėme pogrindinę organizaciją, kuri platino atsišaukimus, turėjome ryšį su partizanais. 1952 m. mane paėmė į tarybinę armiją ir išvežė į Vladivostoką. Vladivostoke kažkoks provokatorius, aš iki šiol jo nežinau, išdavė ir mane areštavo, o po dviejų mėnesių atvežė į Vilnių. Areštuodami Vladivostoke man nepateikė jokio kaltinimo, aš nežinojau kuo mane kaltino. Už ką vežė aišku jaučiau, bet tvirtai nežinojau. Ką aš mačiau Vladivostoko kalėjimuose? Maitino ten prastai: duodavo tik 400 gramų duonos, supuvusią žuvį. Laikė mane vienutėje, nežinau už ką.

Vežė mus į Chabarovską, nedavė vandens, visą parą mus vežė. Važiavo daug ir kriminalinių nusikaltėlių, nežinau, kiek buvo politinių. Kareiviai nevedė į tualetą. Kai kurie kaliniai pradėjo tūptis, užgaulioti ir, atsiprašau, vienas nusišlapino koridoriuje. Iššoko kareivis ir užmušė jį nagano rankena. Visas vagonas šaukė, kad ir kaip būtų keista, „Stalinai padėk". Ir aš šaukiau, nors, savaime aišku, buvau jiems priešas. Jau po dviejų mėnesių mane atvežė vėl į Vilnių. Čia, Lukiškių kalėjime, girdėjau žiaurų šauksmą, klyksmą. Pasirodo, tenai iš proto išėjo kunigas.

Kai aš atsisakiau kalbėti, jie mane nusivedė į vieną saugumo kamerą. Aš taip buvau išsigandęs, kad nebežinojau, ką daryti. Įvilko mane į tramdomus marškinius, bet ne į tokius kaip kad psichiatrinėse ligoninėse. Įvilkę tempė, rietė į viršų. Man kažkas trūko kirkšnyse, atsirado tokios žaizdos, kad aš, paskui būdamas Vorkutos lageriuose, dar gy-

džiausi. Girdėjau, iš žmonių, kad Vorkutos 29-joje šachtoje įvyko sukilimas, daug žmonių buvo sušaudyta. Mus vėl išvežė į kalėjimą Vladimire - be jokių teismų, be nieko. Tenai irgi girdėjau apie vieną, pas kurį surado porą peilių, uždėjo jam antrankius ir pakabino ant kablio. Po to mane buvo paleidę ir vėl areštavę, kaip neteisingai paleistą. Mane buvo pasodinę į karcerį, lauke buvo maždaug 40-50 laipsnių šalčio, o karceris neapšildomas.

Tai buvo fizinis genocidas. Bet buvo ir dvasinis genocidas, kuris atsiliepia net iki šiol. Mūsų Lietuva irgi yra palaužta genocido. Net keista, kad dabar tie, kurie buvo kankinami fiziškai ir dvasiškai, vėl renkasi komunistinėse frakcijose. Komunizmas nežlugo, jis dar toks pat. Antras dalykas, kurio noriu paprašyti. Pagal 1957 m. Sovietų Sąjungos priimtą tarptautinį susitarimą visi reabilituoti žmonės turi teisę gauti kompensaciją, bet turi tą teisę pareikšti patys. Man atrodo, kad šis Tribunolas ir apskritai čia esantys žmonės gali paduoti savo valstybei vėl tokį prašymą arba pareikšti pretenzijas Sovietų Sąjungos teisių perėmėjai Rusijai, kad ji atlygintų nuostolius.

Tribunolo pirmininkas:

Atrodo, kad visi nukentėjusieji apklausti. Jeigu dar yra kokių prašymų, prašom.

Vyriausioji kaltintoja:

Leiskite kreiptis. Aš prašyčiau dar apklausti nukentėjusiąją Angelę Barkauskaitę-Nelsienę.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolo nariai, neprieštaraujate dėl apklausos? Kaltintojai, gynyba? Ne. Prašom.

Nukentėjusioji Angelė Barkauskaitė-Nelsienė (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, visi jo nariai, gerbiamieji rengėjai, gerbiamoji Šličyte. Labai dėkoju už suteiktą man progą pasakyti keletą žodžių. Visi gerbiamieji tremtiniai, kaliniai ir nukentėjusieji. Aš galiu čia iš išeivijos liudyti apie Sovietų Sąjungos įvykdytą genocidą prieš mano tautą, prieš mano brolius lietuvius, latvius, estus.

Aš nuo pat jaunystės kovojau už Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą, esu Amerikos spaudoje plačiame straipsnyje „Laisvės veidai" aprašyta kaip laisvės kovotoja. Pažįstu mūsų kalinių, tremtinių, partizanų kančias, nes jas sekiau, apie jas buvo kalbama šeimoje, vėliau visuomeninėse organizacijose, į kurias įsijungiau. Turėjau garbės pristatyti JAV prezidentui R. Reiganui kalinių sąrašą, tarp kurių buvo ir Nijolė Sadūnaitė. Jis vėliau man pasakė, kad Jis Jos pavardę įrašė kartu su kitų tautybių kalinių pavardėmis ir įteikė prezidentui M. Gorbačiovui ir pasakė asmeniškai, kad šie žmonės jam yra labai svarbūs bei pa-

prašė juos paleisti iš kalėjimo. Nijolė Sadūnaitė po to buvo išlaisvinta. Suorganizavau taip pat susitikimus su prezidentu R. Reiganu mūsų disidentams: kunigui Alfonsui Svarinskui, Baliui Gajauskui, Nijolei Sadūnaitei. Kadangi buvau Baltų laisvės lygos prezidentė, Amerikos Lietuvių Bendruomenės tarybos prezidiumo pirmininkė, rengiau žmogaus teisių konferencijas, kuriose buvo plačiai svarstomi genocido klausimai. Todėl šiandien drįstu kaltinti komunizmo sistemą ir jos vykdytojus už mano tautai ir taip pat žmonijai sukeltas kančias.

Gimiau Santakos kaime, Kalvarijos valsčiuje, Marijampolės apskrityje, ūkininkų Ciprijono ir Petronėlės Guobaitės šeimoje. Jie buvo visuomenės veikėjai, o mano senelis knygnešys. Todėl jau nuo pat vaikystės man buvo žinomas meilės savo tėvynei reikalingumas. Kaltinu Sovietų Sąjungą už pusės mano šeimos ištrėmimą, visų išdraskymą į visas puses.

Antrajai okupacijai artinantis, tėveliui buvo aišku, kad būsime išvežti. Todėl tėvelis mane, mažą mergytę, išvežė į Vakarus. Tačiau mano seneliai Stasys ir Uršulė Guobai iš Skurstapėdžių kaimo, Vilkaviškio apskrities, ir jų sūnus, mano dėdė, Antanas Guoba, buvo ištremti į Sibirą, į Altajaus kraštą. Man nežinomi net jų kapai. Mano teta Ona Guobaitė-Jonaitienė, jos vyras Jonaitis, jų dukra Angelė, tuo metu būdama ketverių metukų, buvo ištremti penkiolikai metų į Krasnojarsko kraštą. Mano pusseserė neteko sveikatos. Grįžo po penkiolikos metų. Jų dukra, tuo metu dvylikos metų, buvo atskirta nuo šeimos ir pasislėpė čia, Lietuvoje. Teta Marija Guobaitė-Navickienė, jos vyras Navickas ir jų sūnelis Romas, dvejų metukų, buvo išvežti į Sibirą. Jie pasakojo, kaip jie laikė jį vagone iškėlę ant rankų, kad jo nesuspaustų. Gyvuliniame prekiniame vagone buvo daug žmonių, kurių kūnus, jei šie mirdavo, išmesdavo tik sustojimo vietoje.

Aš kaltinu komunistinę santvarką dėl mano šeimos žūties. Aš kaltinu juos, kad jie mane padarė pabėgėle, bename. Aš kaltinu už tą skausmą, kurį mes visi iškentėjome. Aš liudijau tai Amerikoje. Į Kalifornijos mokyklų vadovėlius yra įtrauktas Baltijos kraštams skirtas nutarimas, kuris įpareigoja mokytojus apie tai dėstyti visose mokyklose. Aš prašau, kad būtų Tarptautinis teismas panašaus modelio kaip Niurnberge, kur būtų įvertinti visi padaryti nusikaltimai ir kad būtų padarytos išvados. Aš prašau Jūsų, gerbiamasis Tribunole, įvertinti šiuos mano pasakytus žodžius. Mes, išeivijos lietuviai, latviai ir estai, esame su Jumis ir jaučiame, kad esame dalis šio proceso ir mėginsime Jus paremti. Labai ačiū už man suteiktą progą. Norėčiau Jums visiems palinkėti sėkmės ir visiems čia esantiems širdingai dėkoju.

Teisėjas Algirdas Endriukaitis (Lietuva):

Gal malonėtumėte, remdamasi savo patirtimi dirbant Baltų laisvės lygoje ir lietuvių bendruomenėje, įvertinti ką nors iš Lietuvos politikų. Kalbu apie 1940-1950 metus, kurie tragiškiausi visai tautai ir Jums asmeniškai.

Nukentėjusioji Angelė Barkauskaitė-Nelsienė (Lietuva):

Aš manau, kad tie asmenys, kurie prisidėjo prie Sovietų Sąjungos okupacijos Lietuvoje, tai Justas Paleckis bei kiti žinomi asmenys, kaip ir dabar dar esantys vyriausybėje bei kitose organizacijose. Jie vis dėlto dar turėtų apie tai kalbėti ar bent jau atsiprašyti tautos. Mes solidarizuojamės su visais išvežtaisiais tremtiniais bei partizanais ir norėtume, kad šiuo klausimu Lietuvoje būtų aiškiai pasakyta.

Tribunolo pirmininkas:

Klausimų daugiau nėra. Ačiū Jums.

Tribunolo pirmininkas:

Atsiprašau, kalbėti norėtų Vyriausioji kaltintoja.

Vyriausioji kaltintoja:

Aš vakar sakiau, kad yra dar vienas nukentėjusysis - Česlovas Mačiulaitis. Prašyčiau jo išklausyti.

Tribunolo pirmininkas:

Prašom gerbiamąjį nukentėjusįjį Česlovą Mačiulaitį.

Nukentėjusysis Česlovas Mačiulaitis (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gimiau Minske, lietuvių išeivių šeimoje.

1943 m. grįžom į Lietuvą labai vargingi.

Aš kaltinu komunistinę ideologiją ir tą partiją, ypač jos Lietuvos filialą. Arčiausiai esame ir daugiausia nuo jos nukentėję. Tai tautos nutautinimas, tyčiojimasis iš visų Lietuvos inteligentų, dvasinis nuskurdinimas. Čia paminėsiu profesorių Krikštopaitį, kuris rašė „Lietuvos kronikoje" dėl nutautinimo, kad „Tiesoje" buvo skatinamos mišrios vedybos, kad Lietuvoje pokario metais nutautėjo visas kraštas, keliantis žmonėms iš Baltarusijos. Tai buvo skatinama. Mūsų komunistai Algirdas Brazauskas, Petras Griškevičius, Rimgaudas Songaila ir kiti tylėjo, kai Lietuvos medikai, kelininkai, kiti jauni specialistai buvo siunčiami į Tiumenę, o į Lietuvą atkeliami specialistai kitataučiai, atidirbę Šiaurėje. Tuo buvo siekiama nutautinti, pakeisti nacionalinę sudėtį. Viešąja kalba tapo rusų kalba. Geri žmonės buvo sunaikinti Sibire arba atsidūrė Amerikoje.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums. Klausimų nėra. Kolegija pasitarusi nutarė, kad kaltintojai visą medžiagą, kuria jie remsis, išdėstydami savo argumentus kaltinamosiose kalbose, galės pridėti prie bylos.

Tribunolas pasitaręs nutarė pridėti kaltintojų pateiktus dokumentus ir daro pertrauką, kad proceso dalyviai galėtų su jais susipažinti.

PRIDEDAMŲ DOKUMENTŲ SĄRAŠAS NR. 3

1

Vertimas iš rusų kalbos

Leningrado apskrities NKVD nurodymas valdybos kapitonui Matvejevui sušaudyti 1 116 kalinių, laikomų Solovkų saloje

Leningradas 1937 m. spalio 16 d.

Visiškai slaptai

SSSR Vidaus reikalų
Liaudies Komisariatas

Tik asmeniškai

Leningrado srities
NKVD valdyba
8-asis valstybės saug.valdybos sk.
1937 10 16
Nr. 189852

Leningrado sr. NKVD valdybos AHU
viršininko pavaduotojui
valstybės saugumo kapitonui
drg. Matvejevui

NURODYMAS

Siūloma Leningrado srities NKVD Valdybos Ypatingosios troikos nuteistuosius pagal čia pridedamus troikos protokolų kopijas Nr. 81, 82, 83, 84, 85, datuotas š.m. spalio 9, 10 ir 14 dienomis - IŠ VISO 1 116 žmonių, laikomų SSSR NKVD Valstybės saugumo vyriausiosios valdybos Solovkų salos kalėjime -

SUŠAUDYTI:

Šiuo tikslu jums privaloma nedelsiant išvykti į Kemės miestą ir, susisiekus su Solovkų salos kalėjimo viršininku - Valstybės saugumo vyr. majoru drg. APETER, kuriam tuo pat metu duodami nurodymai išduoti nuteistuosius - [ir] įvykdyti nuosprendžius pagal jūsų asmeniškai duotus nurodymus.

Įvykdymą praneškite, sugrįžęs pateikdamas aktus.

PASTABA: Perimant nuteistuosius, būtina kruopščiai patikrinti kiekvieno jų nurodomuosius duomenis, panaudojant fotografijas, esančias asmeninėse bylose.

Leningrado sr. NKVD Valdybos viršininkas
Valstybės saugumo komisaras
/Zakovskij/ [Parašas]

Valstybės saugumo skyriaus viršininkas
Valstybės saugumo vyr. leitenantas
/....orov/ [Parašas]

2

Vertimas iš rusų kalbos

Leningrado srities NKVD kapitono Matvejevo raportas apie 1 111 Solovkų salos kalinių sušaudymą

1937 m. lapkričio 10 d.

Leningrado sr. NKVD Valdybos viršininko pavaduotojui
Valstybės saugumo vyr. majorui drg. **Garinui**

RAPORTAS

Pranešu, kad Leningrado sr. NKVD Valdybos viršininko - Valstybės saugumo 1-ojo rango komisaro drg. Zakovskio 1937 10 16 d. nurodymo Nr. 189852 pagrindu - nuosprendis, liečiantis nuteistuosius aukščiausiąja [mirties] bausme pagal Leningrado NKVD Ypatingosios troikos protokolus Nr. 81, 82, 83, 84 ir 85, iš viso - 1116 žmonių, nuosprendį įvykdžiau 1 111 žmonių:

pagal protokolą Nr. 81, iš viso 209 žmonėms, įvykdyta 208 žmonėms, neįvykdyta 1 žmogui,

Rodionov F.I. mirė ligoninėje, 1937 10 08 d. aktas Nr. 27,

pagal protokolą Nr. 82, iš viso 182 žmonėms, įvykdyta 180 žmonių, neįvykdyta 2 žmonėms,

Višniak S.D. išsiųstas į Leningradą, 1937 10 28 d. pažyma,

Likvornik E.J. išsiųstas į Odesą, 1937 10 28 d. pažyma,

pagal protokolą Nr. 83, iš viso 266 žmonėms, įvykdyta 265 žmonėms, neįvykdyta 1 žmogui,

Zozuliak I.M. išsiųstas į Kijevą, 1937 10 28 d. pažyma,

pagal protokolą Nr. 84, iš viso 249 žmonėms, įvykdyta 248 žmonėms, neįvykdyta 1 žmogui,

Perockij B.V. išsiųstas į Kijevą, 1937 11 02 d. pažyma,

pagal protokolą Nr. 85, iš viso 210 žmonių, įvykdyta 210 žmonių, neįvykdyta -.

Bendras skaičius: 1 116 žmonių, įvykdyta 1 111 žmonių, neįvykdyta 5 žmonėms.

PRIEDAS: Solovkų salos kalėjimo 1937 10 21 d. raštas, aktas Nr. 27,
Anatominio skrodimo aktas Nr. 11, Aktas Nr. 27 apie RODIONOVO

F.I. palaidojimą ir 4 Solovkų salos kalėjimo viršininko pažymos apie kalinių persiuntimą, iš viso 8 mašinėle spausdinti lapai.

Leningrado sr. NKVD Valdybos AHU viršininko pavaduotojas
Valstybės saugumo kapitonas
(MATVEJEV) [Parašas]
1937 m. lapkričio 10 d.

3

Vertimas iš rusų kalbos

VKP (b) Politinio biuro nutarimas dėl SSRS Vidaus reikalų liaudies komisariato padalinimo į du komisariatus

1941 m. vasario 3 d.

Esant būtinybei maksimaliai pagerinti agentų operatyvinį valstybės saugumo organų darbą dėl išaugusios apimties darbų, vykdomų SSRS Vidaus reikalų liaudies komisariato, jo darbo įvairovės (valstybės saugumo apsauga, viešosios tvarkos apsauga, valstybės sienų apsauga, ypatingų pramonės įmonių ir geležinkelių įrenginių apsauga, vadovavimas kalėjimams, priešgaisrinė apsauga, vietinė priešlėktuvinė gynyba, sausumos plentų valdymas, nuteistųjų laikymas lageriuose ir jų darbo panaudojimas, stambiausių ūkinių darbų vykdymas, naujų rajonų tolimose SSRS šiaurės srityse įsisavinimas, archyvų tvarkymas ir civilinės būklės aktų registracija ir t.t.), VKP (b) CK

NUTARIA:

1. Padalinti SSRS Vidaus reikalų liaudies komisariatą į du liaudies komisariatus:
   a) SSRS Vidaus reikalų liaudies komisariatą (NKVD)
   b) SSRS Valstybės saugumo liaudies komisariatą (NKGB).
2. SSRS Valstybės saugumo komisariatui pavesti vykdyti užduotis, užtikrinančias SSRS valstybės saugumą:
   a) vykdyti žvalgybinį darbą užsienyje.
   b) kovoti su ardomąja, šnipų, diversine, teroristine užsienio žvalgybų veikla SSRS viduje.

c) operatyviai išaiškinti ir likviduoti visų antitarybinių ir kontrrevoliucinių formuočių likučius įvairiuose SSRS gyventojų sluoksniuose, taip pat pramonės, transporto, ryšių, žemės ūkio ir kitose sistemose.
d) vykdyti partijos ir vyriausybės vadovų apsaugą.

3. Nustatyti, kad NKGB yra atleidžiama nuo bet kokių kitų darbų, tiesiogiai nesusijusių su uždaviniais, išvardintais šio nutarimo antrame punkte.
4. Sąjunginėse ir autonominėse respublikose organizuoti respublikinius Valstybės saugumo ir Vidaus reikalų liaudies komisariatus, kraštuose ir srityse - atitinkamas NKGB ir NKVD valdybas.
5. SSRS NKVD padalinimą užbaigti per mėnesį. Per mėnesį pateikti VKP (b) CK ir SSRS LKT tvirtinimui nutarimus apie Valstybės saugumo ir Vidaus reikalų liaudies komisariatus.
6. Patvirtinti SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaką apie SSRS Vidaus reikalų liaudies komisariato padalinimą.

VKP (b) CK Sekretorius

[Centrinis Rusijos Federacijos Kontržvalgybos tarnybos archyvas (Maskva)]

[Iš knygos: Organy gosudarstvenoj bezopasnosti SSSR v Velikoj otečestvennoj vojne. Sbornik dokumentov. T. 1, K. 2 - Moskva, - 1995, p. 247-248.]

4

Vertimas iš rusų kalbos

Nr. 116/102
(Be teisės publikuoti)

SSRS Aukščiausiosios tarybos Prezidiumo įsakas dėl Čečėnijos-Ingušijos ASSR likvidavimo ir dėl administracinio jos teritorijos pertvarkymo

1948 m. lapkričio 26 d.

Dėl to, kad Tėvynės karo metu, ypač vokiškosios fašistinės kariuomenės veikimo Kaukaze metu daugelis čečėnų ir ingušų išduodavo tėvynę, pereidavo į vokiškųjų okupantų pusę, stodavo į diversantų ir šnipų būrius, kuriuos vokiečiai nuleisdavo į Raudonosios armijos užnugarį, vokiečių nurodymu kurdavo ginkluotus būrius kovai prieš tary-

bų valdžią, taip pat įvertindami tai, kad daugelis čečėnų ir ingušų daug metų dalyvavo ginkluotuose išpuoliuose prieš tarybų valdžią ir ilgą laiką, neužsiimdami sąžiningu darbu, dalyvaudavo banditiškuose gretimų sričių kolūkių užpuolimuose, plėšė ir žudė tarybinius žmones, SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria:

1. Visus čečėnus ir ingušus, gyvenančius Čečėnijos-Ingušijos ASSR teritorijoje, taip pat ir artimuosiuose rajonuose, iškelti į kitus SSRS rajonus, o Čečėnijos-Ingušijos ASSR likviduoti.

/.../

SSRS Aukščiausiosios Tarybos
Prezidiumo Pirmininkas **M. Kalinin**

SSRS Aukščiausiosios Tarybos
Prezidiumo Sekretorius **A. Gorkin**

Maskva, Kremlius, 1944 m. kovo 7 d.

[Skelbta: Živaja pamiat. O žertvach stalinskich represij. Groznyj, 1991, p. 48]

5

Vertimas iš rusų kalbos

(Be teisės publikuoti)

SSRS aukščiausiosios tarybos Prezidiumo įsakas
Dėl kriminalinės atsakomybės už pabėgimą iš pastovaus
ir privalomojo apgyvendinimo vietų asmenų,
ištremtų į tolimus SSRS rajonus Tėvynės karo metu

Siekiant sustiprinti apgyvendinimo režimą SSRS Aukščiausiosios Tarybos tėvynės karo metu ištremtiems čečėnams, karačiajams, ingušams, balkarams, kalmukams, vokiečiams, Krymo totoriams ir kt., taip pat dėl to, kad jų ištrėmimo metu nebuvo nustatyti jų tremties terminai, nustatyti, kad aukščiau nurodytų asmenų perkėlimas į atskirus SSRS rajonus įvykdytas visam laikui, be teisės jiems sugrįžti į buvusias gyvenamąsias vietas.

Už savavališką išvykimą (pabėgimą) iš privalomojo apgyvendinimo vietų traukti kaltus tremtinius baudžiamojon atsakomybėn. Nustatyti bausmę už šį nusikaltimą - 20 metų katorgos darbų. Bylos apie ištremtųjų asmenų pabėgimus svarstomos bet kuriame Ypatingajame pasita-

rime prie SSRS Vidaus reikalų ministerijos. Asmenis, kaltus ištremtųjų asmenų, pabėgusių iš privalomojo apgyvendinimo vietų, slėpimu arba padėjusius jiems pabėgti, taip pat asmenis, kaltus išdavus ištremtiesiems asmenims leidimus sugrįžti į buvusio apsigyvenimo vietas, traukti baudžiamojon atsakomybėn. Nustatyti bausmę už šiuos nusikaltimus - laisvės atėmimą iki 5 metų.

SSRS Aukščiausiosios Tarybos
Prezidiumo Pirmininkas **N. Švernik**

SSRS Aukščiausiosios Tarybos
Prezidiumo Sekretorius **A. Gorkin**

Maskva, Kremlius, 1948 m. lapkričio 26 d.

[Skelbta: Živaja pamiat. O žertvach stalinskich represij. Groznyj, 1991, p. 48]

6

Vertimas iš rusų kalbos

Visiškai slaptai

SSRS Vidaus reikalų ministro įsakymas

1953 metai

TURINYS:

0068 Apie uždraudimą naudoti prieš areštuotuosius kokias nors prievartos ir fizinio poveikio priemones

0068 1953 m. balandžio 4 d. Maskva

SSRS Vidaus reikalų ministerija nustatė, kad Valstybės saugumo ministerijos tardymo darbe būta šiurkščių tarybinių įstatymų pažeidimų - nekaltų tarybinių žmonių areštai, nežabota tyrimo medžiagos falsifikacija, platus įvairių kankinimo būdų naudojimas - žiaurus areštuotųjų mušimas, antrankių laikymas ant užsuktų už nugaros rankų ištisomis paromis, atskirais atvejais besi tęsęs keletą mėnesių, ilgas neleidimas miegoti, išrengtų areštuotųjų uždarymas į šaltus karcerius ir kt.

Buvusios SSRS Valstybės saugumo ministerijos vadovybės nurodymu areštuotieji būdavo mušami tam tikslui įrengtose patalpose Lefortovo ir vidaus kalėjimuose - tai būdavo pavedama ypatingai specialiai išskirtų asmenų grupei, kurią sudarė kalėjimų darbuotojai. Būdavo naudojami įvairiausi kankinimo įrankiai.

Tokios žiaurios „tardymo priemonės" privesdavo prie to, kad daugelis nekaltai areštuotųjų būdavo privedami prie fizinio išsekimo, moralinės depresijos, o atskirais atvejais - prie žmogiškojo pavidalo netekimo.

Naudodamiesi tokia areštuotųjų būkle, tardytojai - falsifikatoriai jiems pakišdavo iš anksto sufabrikuotus „prisipažinimus", vykdžius antitarybinį ir šnipų teroristų darbą.

Tokie ydingi metodai nukreipdavo operatyvinių darbuotojų pastangas klaidingu keliu, o Valstybės saugumo organų dėmesys būdavo nukreipiamas nuo kovos su tikraisiais tarybų valdžios priešais.

ĮSAKAU:

1. VRM organuose kategoriškai uždrausti areštuotųjų atžvilgiu naudoti kokias nors prievartos ir fizinio poveikio priemones; vykdant tyrimą griežtai laikytis baudžiamojo-procesinio kodekso normų.
2. Likviduoti Lefortovo ir vidaus kalėjimuose SSRS Valstybės saugumo ministerijos vadovybės įrengtas patalpas, skirtas panaudoti fizinio poveikio priemones areštuotiesiems, o visus įrankius, kuriais buvo vykdomi kankinimai - sunaikinti.
3. Su šiuo įsakymu supažindinti visus VRM operatyvinius darbuotojus ir perspėti, kad ateityje už tarybinio teisėtumo pažeidimus jie bus traukiami griežčiausion atsakomybėn iki atidavimo teismui, ne tik tiesioginiai kaltininkai, bet ir jų vadovai.

SSRS Vidaus reikalų ministras **L. Berija** [Parašas]

7

Vertimas iš rusų kalbos

Įstatymas
dėl Bulgarijos komunistinio režimo pripažinimo nusikalstamu

Sofija 2000 m. balandžio 26 d.

Str. 1. (1) Bulgarijos komunistų partija (anksčiau vadinusi save Bulgarijos darbo (komunistų) partija) atėjo į valdžią 1944 m. rugsėjo 9 d., padedant išorinei jėgai, kuri buvo paskelbusi Bulgarijai karą ir pažeisdama tuo metu galiojusią Trnovo konstituciją.

(2) Bulgarijos komunistų partija yra atsakinga už valstybės valdymą nuo 1944 m. rugsėjo 9 d. iki 1989 m. lapkričio 10 d., kuris privedė šalį prie nacionalinės katastrofos.

Str. 2 (1) Bulgarijos komunistų partijos vadovybė ir vadovaujantys veikėjai yra atsakingi

už:

1. kryptingą ir apskaičiuotą europietiškos civilizacijos tradicinių vertybių naikinimą.
2. sąmoningą pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių pažeidimą.
3. neturintį precedento vadinamojo „Liaudies teismo" susidorojimą su liaudies atstovais - XXV-ojo Liaudies susirinkimo nariais ir su visais nekaltai nuteistaisiais;
4. moralinį ir ekonominį valstybės nuosmukį;
5. centralizuoto direktyvinio ekonomikos valdymo įvedimą, atvedusį šalį į suirutę;
6. tradicinių nuosavybės principų pamynimą ir panaikinimą;
7. liaudies dorovinių pamatų sugriovimą ir kėsinimąsi į jos religines laisves;
8. nuolatinį kitaip mąstančių, nesutinkančių su egzistuojančia sistema terorizavimą, taikytą ir prieš įvairias gyventojų grupes;
9. piktnaudžiavimus auklėjimo, švietimo, mokslo ir kultūros srityse dėl politinių ir ideologinių tikslų, įtraukiant aukščiau išvardintų veiksmų pateisinimą;
10. grobuonišką šalies gamtos sunaikinimą.

(2) Komunistinis režimas atsakingas už tai, kad:

1. atimdavo iš žmonių bet kokias galimybes laisvai reikšti savo politinę valią, priversdami juos slėpti savo nuomonę apie padėtį šalyje ir versdami juos viešai reikšti sutikimą su faktais ir aplinkybėmis, visiškai suprantant jų melagingumą ir net suvokiant jų nusikalstamą pobūdį. Tai būdavo pasiekiama persekiojant ar grasinant atskiriems asmenims, jų šeimų nariams ir artimiesiems;
2. sistemingai būdavo pažeidžiamos žmogaus teisės, būdavo represuojamos ištisos gyventojų grupės, išskirtos pagal politinius, religinius arba etninius požymius, neatsižvelgiant į tai, kad Bulgarijos Liaudies Respublika dar 1970 m. pasirašė tarptautinius aktus, garantuojančius žmogaus teises;
3. buvo pažeidžiami pagrindiniai demokratinės ir teisinės valstybės principai, tarptautinės sutartys ir galiojantys įstatymai, tuo pat metu komunistinės partijos ir jos atstovų interesai buvo keliami aukščiau nei įstatymas;
4. persekiodama piliečius, valdžia naudojo visas galimybes, būtent:

a) nuosprendžiai [egzekucijos], nežmogiškas kalėjimo režimas, darbo-kalėjimo stovyklos, kankinimai, žiauri prievarta;
b) kaip politinių represijų priemonė būdavo prievartinis paliudijimas ir patalpinimas į psichiatrines klinikas;
c) atimdavo nuosavybės teises;
d) trukdydavo ir drausdavo gauti išsilavinimą ar verstis savo profesija;
e) trukdydavo laisvai kilnotis šalies viduje ir už jos ribų;
f) atimdavo pilietybę;

Str. 3. (1) Straipsniuose 1 ir 2 nurodytos aplinkybės įgalina paskelbti nusikalstamu komunistinį režimą, egzistavusį Bulgarijoje nuo 1944 m. rugsėjo 9 iki 1989 m. lapkričio 10 dienos.

(2) Bulgarijos komunistų partija buvo nusikalstama organizacija, panašiai kaip ir kitos organizacijos, kurios buvo sukurtos tos pačios ideologijos pagrindu, kurių veikla buvo nukreipta į žmogaus teisių ir demokratijos principų paneigimą.

Str. 4. Visi žmonių veiksmai, kurie nurodytu laikotarpiu buvo nukreipti į ginkluotą pasipriešinimą ir komunistinio režimo ir jo ideologijos panaikinimą, - yra teisingi, moraliai pateisinami ir verti pagarbos.

Įstatymas priimtas 2000 m. balandžio 26 d. XXXVIITjo Liaudies susirinkimo ir patvirtintas oficialiu Liaudies susirinkimo antspaudu.

Liaudies Susirinkimo
Pirmininkas: **J. Sokolov**

Sutikrinta ir tikra:

Direkcijos Administracinis aptarnavimas
Direktorius **M. Ruseva**

1919 m. rugpjutį bolševikų sušaudyti Lubensko Mgarsko vienuolyno vienuoliai

Bado aukos Pavolgyje

Bado aukos Pavolgyje

Lavonai prie Parlamento. 1956 m. spalio 25 d. Vengrija.

Budapeštas. Respublikos aikštė. 1956 m. spalio 30 d.

Kruvinasis Čečėnijos tautos genocidas

Tribunolo pirmininkas:

Teisėjų kolegija nutarė, kad bylos nagrinėjimas baigiamas ir pradedami teisminiai ginčai. Pirmiausia suteikiame žodį kaltintojui iš Vengrijos. Taigi prašom į tribūną.

V. Teisminiai ginčai

Kaltintojas Frigyes Kahler (Vengrija):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamosios ponios ir ponai. Ankstyvesniuose posėdžiuose mes jau papasakojome tuos istorinius faktus, kurie suteikė mums teisę iškelti baudžiamąją bylą ir kaltinti komunizmo nusikaltėlius už Vengrijoje padarytus jų negerus darbus. Todėl aš tų faktų jau nenoriu kartoti, bet norėčiau pabrėžti, kad tai, kas įvyko Vengrijoje, Rytų ir Vidurio Europos šalyse, visi šitie įvykiai yra labai tampriai susiję su Sovietų Sąjungos istorija. Bet kai, gerbiamasis Tribunole, skelbsite savo sprendimą, nepamirškite, kad komunizmas, kaip visuma, ne tik šitose šalyse, bet apskritai kaip ideologija ir kaip praktika yra nusikaltimas. Priimant Jums sprendimą, reikia galvoti ne tik apie aukas, kurios mūsų šalyse buvo, turiu omenyje ne tik Latviją, Lietuvą, Vengriją, Bulgariją, bet ir kitas šalis, taip pat milijonines raudonųjų aukas, ir tai, kas įvyko Tiananmenio aikštėje, - kad tai taip pat yra nusikaltimas.

Reikia pabrėžti, kad ideologija, kuri kilo iš Vakarų Europos tais laikais, išlaisvino negeras ir neleistinas etikos normų ribas ir šiandien tai galima apibrėžti vienu žodžiu - nusikaltimas. Ir todėl galima pasakyti, kad komunizmas sujungia visas tas negeroves ir negerus darbus, ideologijas ir praktiką, kuriomis rėmėsi kolonijinis imperializmas ir visi kiti šio šimtmečio nusikaltimai. Kai kalbame apie nacizmą, kuris 1933 m. atėjo į valdžią, socializmas, nepamirškime, jau turėjo 16 metų stažą ir keletą milijonų lavonų savo sąskaitoje.

Todėl aš prašau gerbiamąjį Tribunolą - priimkite sprendimą, kad bolševizmo idėja yra nusikalstama, ne tik anksčiau, bet ir dabar galinti sukelti grėsmę visam pasauliui. Kadangi bolševizmo ideologija atsisako visų etikos, bendro gyvenimo normų, todėl jų praktikoje peržengti etiką niekada nebuvo problemiška. Galima nustatyti, pavyzdžiui, kad 1945 m. Sovietų Sąjunga vykdė karinius veiksmus Vengrijos teritorijoje ir be jokio juridinio pagrindo trėmė žmones, privertė juos tarnauti SSRS armijoje. Šiuos visus nusikaltimus galima įvertinti kaip karo nusikaltimus.

Kitas tarptautinės teisės pažeidimas buvo laikinas SSRS armijos buvimas Vengrijos teritorijoje, po 1956 m. revoliucinio sukilimo nuslopinimo beveik iki 1990 m. Tūkstančiai žmonių buvo be teismo ir jokio juridinio pagrindo areštuoti ir ištremti, įvairiais būdais fiziškai ir morališkai kankinti. Vengrų komunistų vyriausybė ir valdžia su Sovietų Sąjungos ko-

munistų pagalba pažeidė visas pilietines ir asmens teises, kurios vėliau buvo įvardytos 1950 m. Romos, o vėliau ir Niujorko konvencijos. Buvo pažeista mano, kaip privataus asmens, teisė į tikėjimo, žodžio ir susirinkimo laisves. Didelis nusikaltimas, kurį komunistų valdžia padarė, buvo tas, kad ji pažeidė privačias mūsų teises, būtent tokiu būdu vykdydama atvirą klasių kovos politiką.. Tam tikros klasės žmonės turėjo pirmumą, privalumus ir privilegijas. Tuo sukiršino žmones. Iš komunistinės ideologijos gimė pasaulinio masto komunistinė mafija, visas tas šalis nuskurdino ir privertė gyventi nepritekliuje ir nelaisvėje.

Vengrijoje yra atskiras institutas, kuris vadinasi „XX šimtmečio istorijos institutas". Jo pagrindinis uždavinys - tirti komunizmo ideologijos sukeltus istorinius pasikeitimus ir nuostolius. Apie materialinius nuostolius aš dabar Jums jokių skaičių pateikti nenorėčiau, nėra ir prasmės. Vengrija yra viena iš dinamiškiausiai besivystančių šalių Europoje. Bet niekados tų nuostolių, kuriuos patyrėme, kai nukentėjo žmonės, mes nei įvertinti, nei kompensuoti negalėsime, galime tik tyliai nulenkti galvas. 300 000 žmonių per karą ar po karo buvo išvežti iš Vengrijos į Sovietų Sąjungą. Iš tų 300 000 didelė dalis buvo jaunų žmonių, dalis jų buvo moterys. Apie 55 000 žmonių nukentėjo dėl savo klasinės kilmės ir buvo represuoti. Maždaug 1 000 žmonių nuo 1945 iki 1956 m. buvo palankių komunistams teismų be kaltės nuteisti mirties bausme. 1956 m. sukilimo metu maždaug 900-1 000 buvo nušauti kaip civilinės demonstracijos dalyviai. Po 1956 m. sukilimo buvo nuteista 22 800 žmonių, iš jų apie 400 buvo nuteista mirties bausme. Per 1956 m. sukilimo nuslopinimą patys Sovietų Sąjungos kareiviai nušovė be teismo apie 200 žmonių, kurių tapatybė įrodyta. Nušautųjų skaičius gali būti ir žymiai didesnis. Po 1956 m. apie 12 000 žmonių buvo internuoti ir apie 200 000 žmonių priverstinai emigravo.

Baigdamas galiu pasakyti, kad vengrų tautos vardu prašau Jūsų, gerbiamasis Tribunole, remdamasis Londono, Niujorko ir Ženevos konvencijomis, išnagrinėti komunizmo nusikaltimus ir padaryti savo išvadas. Jūsų išvados turės ypatingą svorį tarptautinėje etikoje, Jūs nuteiskite komunizmą, jo praktiką ir ideologiją. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Labai dėkojame kaltintojui, kuris pasakė tokią gražią ir išsamią kalbą. Tolesnė mūsų darbo programa tokia. Dabar darome pietų pertrauką, po to Tribunolas daro darbo pertrauką, o rytoj Tribunolo posėdis prasidės 9 valandą. Tad visi proceso dalyviai darbo tvarką žino. Gerbiamieji svečiai ir lankytojai, prašom ir toliau lankyti mūsų posėdžius. Ačiū.

Vyriausiasis sekretorius:

Prašom atsistoti, Tribunolas išeina.

Trečiasis posėdis.

2000 m. rugsėjo 6 d. 9 val.

VI. Kaltintojų kalbų tąsa

Tribunolo pirmininkas:

Labą rytą, gerbiamieji proceso dalyviai ir klausytojai. Prašom sėsti, Tribunolas pradeda darbą. Šiandien Tribunolas dirbs tokia tvarka: bus išklausytos kaltintojų kalbos, po to kalbės nukentėjusieji, jeigu jie pageidaus dalyvauti teisminiuose ginčuose, vėliau žodis bus suteiktas gynybai, po jų bus suteikta replikos teisė. Ja galės pasinaudoti kaltintojai, nukentėjusieji, gynyba. Mes prašome pasakyti kaltinamąją kalbą atstovo iš Latvijos. Prašom.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Gerbiamieji teisėjai, Tribunolo dalyviai, ponios ir ponai. Savo pranešimą aš skaitysiu rusų kalba, ne anglų, kadangi mano pateikti dokumentai, visas jų paketas, archyvų duomenys parašyti rusų kalba ir nenorėdamas jų versti iš vienos užsienio kalbos į kitą aš kalbėsiu rusiškai. Be to, auditorijos dauguma, kiek aš žinau, rusų kalbą supranta geriau nei anglų. Lietuvių kalbos nemoku, todėl prašau man atleisti. Išklausęs nukentėjusiųjų parodymus, liudininkus, įvairius faktus, kuriuos čia pateikė šalių atstovai, mes galime įsivaizduoti, kokioje totalitarinio absurdo imperijoje gyvenome, kurios ideologija buvo pagrįsta melu, nepasitikėjimu ir nekaltų žmonių naikinimu. Mano širdis perpildyta skausmo ir užuojautos, tačiau turime būti šaltakraujai, objektyvūs, nes mūsų tikslas ne kerštas, o teisingumo pergalė.

Aš noriu pateikti savo surinktus įrodymus, taip pat ištraukas iš ankstesnių pranešimų, bet tikriausiai negalėsiu jų visų pateikti šiame pranešime, nes tų duomenų yra tiek daug, jog papasakoti apie viską per tokį trumpą laiką neįmanoma. Aš turiu kaltinamąją išvadą anglų kalba, jos čia neskelbsiu, ji pateikta Tribunolui. Tas pats sutrumpintai iš anglų kalbos išversta į rusų kalbą. Taip pat aš turiu surašytus visus Vasilijaus Kononovo, „raudonojo partizano", nusikaltimus. Be to, turiu kal-

tinamąją išvadą, kurios visos neskaitysiu, paprasčiausiai ją pateiksiu Tribunolui. Todėl norėčiau dabar Jums pateikti tiktai pagrindines išvadas apie SSRS ir Latvijos kompartijos nusikalstamą veiklą.

Taigi Latvijos kompartija buvo įkurta 6-me socialdemokratų suvažiavime 1919 m., kuomet buvo priimta jos programa, įstatai ir partijos pavadinimas. Tačiau ji niekada nebuvo savarankiška politinė jėga, o faktiškai buvo Rusijos kompartijos, vėliau Sovietų Sąjungos kompartijos dalimi ir uoliai vykdė savo šeimininkų iš Maskvos nurodymus. Jos lyderiai visada buvo prieš laisvą ir nepriklausomą Latviją ir propagavo lozungą „Laisva Latvija laisvos Rusijos sudėtyje". Jie taip pat propagavo pasaulinės revoliucijos, kovos su kapitalizmu idėją. Nors vėliau Rusijoje pasikeitė lozungas, buvo „taikaus sambūvio" šūkis, tačiau visa tai vis tiek buvo derinama su marksizmo leninizmo teorija. Pilietinio karo metu Rusijoje nuo 1917 m. partijos lyderiai stengėsi užimti valdžią ir kovojo prieš „Latvijos išsivadavimo armiją".

Kai Peteris Stučka su savo parankiniais užėmė didžiąją Latvijos dalį, jie pradėjo terorą prieš gyventojus, buvo nužudyta labai daug žmonių, prasidėjo ekspropriacija, turto konfiskavimas. 1920 m., po taikos sutarties tarp Rusijos ir Latvijos, P.Stučkos komunistinė valdžia buvo paleista, tačiau Rusija sistemingai pažeidinėjo sutarties sąlygas, negrąžino Latvijai materialinių vertybių, kurios buvo išvežtos iš mūsų šalies, taip pat kovojo prieš nepriklausomą Latviją. Latvijos veikėjai tapo Maskvos marionetėmis. Centro valdžios pagrindinis tikslas buvo Latvijos vyriausybės nuvertimas ir Latvijos prijungimas prie Rusijos.

Todėl į Latviją sistemingai buvo siunčiami agentai, šnipai, Latvijoje buvo platinami padirbti pinigai. Ta veikla nebuvo ypatingai sėkminga, nes Latvijos komunistų partijos lyderiai buvo moraliai degradavę žmonės. Jie skundė vienas kitą KGB, NKVD ir kitoms struktūroms. Įsitvirtinant komunistų ir Stalino valdžiai, ypač ketvirtąjį dešimtmetį, Rusijoje buvo pastebima, jog su marksizmu susimaišė didžiarusiškasis šovinizmas. Buvo uždaromos mokyklos, kultūros įstaigos, persekiojami žmonės, vykdomas genocidas prieš gyvenančius Rusijoje vokiečius, suomius, lietuvius, latvius, estus. Daug jų buvo represuota ir vėliau sunaikinta. Latvijos Respublikos nepriklausomybės deklaracijoje parašyta: „SSRS karinė agresija turi būti kvalifikuojama kaip tarptautinis nusikaltimas. Dėl to Latvija buvo okupuota, panaikinta suvereni valdžia."

Vietos komunistai ir kolaborantai suorganizavo 1940 m. rinkimus į Latvijos parlamentą. Šie rinkimai vyko politinio teroro sąlygomis ir buvo pažeidžiamos balsavimo teisės. 1940 m. buvo šiurkščiai pažeistas pagrindinis Latvijos įstatymas, t. y. Konstitucija. Vėliau ši Konstitucija bu-

vo paskelbta negaliojančia. Buvo vykdomas teroras prieš Latvijos gyventojus: jie areštuojami, kankinami, falsifikuojamos baudžiamosios bylos, masiškai žudomi, plėšiamas gyventojų ir valstybės turtas ir kt. Okupantus palaikė vietos kolaborantai komunistai.

Kai 1944 m. Raudonoji armija vėl užėmė Latviją, prasidėjo nauja represijų banga prieš Latvijos gyventojus. Tęsėsi ta pati genocido politika: areštai, trėmimai, masinės deportacijos ir kitos piktadarystės. Vadovaujant VKP (b) Centro komitetui, kai jau Latvija buvo įjungta į Sovietų Sąjungos sudėtį, per visą Latvijos okupacijos laikotarpį buvo vykdoma kolonizacijos ir rusifikacijos politika. Apie tai byloja demografiniai tyrimai, statistika, mokslininkų tyrinėjimai.

Nuo okupacijos pradžios ir per visus kitus metus į Latviją nuolatiniam gyvenimui buvo atsiųsta daug rusų, ukrainiečių, baltarusių, taip pat kitų tautybių žmonių, kalbančių rusiškai. Juos įdarbino, suteikė gyvenamąjį plotą, nors patys Latvijos gyventojai daugelį metų stovėdavo eilėse butui gauti. Taip pat į Latviją atvyko labai daug atsargos karininkų po to, kai atitarnavo armijoje. Juos aprūpino butais. Latvijoje latvių kalba buvo nuosekliai keičiama rusų kalba visose valstybinėse įstaigose. Komunistinė ideologija prasiskverbė į visas švietimo sferas, kultūrą, mokslą, meną ir kitas sritis. Tradicinės šventės - Lygo, Velykos, Kalėdos buvo uždraustos, o vietoj jų reikėjo švęsti okupantų šventes, tai yra Spalio revoliucijos metines ir kitas. Buvo uždraustas bet koks laisvos valios pasireiškimas. Dėl šios nusikalstamos politikos, kurią vykdė totalitarinis režimas, latviams grėsė išnykimas kaip etninei grupei.

Materialinė žala valstybei ir jos gyventojams nėra apskaičiuota, o moralinė žala, kurią padarė totalitarinis komunistinis režimas, nėra įvertinta. Pagal SSRS Konstitucijos 6 straipsnį komunistų partijos nariai įgavo ypatingas teises kaip vadovaujančios visose visuomenės gyvenimo srityse jėgos atstovai. SSKP CK per savo vietos organizacijas kontroliavo ir vadovavo vyriausybei, valstybės įstaigoms, visuomeninėms organizacijoms, taip pat ir represiniams organams: KGB, NKVD, prokuratūrai, teismams ir kt. Latvijos komunistų partija taip pat turi atsakyti už visus nusikaltimus, padarytus žmonijai, už karo nusikaltimus, už nusikaltimus taikai ir Latvijos gyventojams. Panaudotų šaltinių sąrašą aš turiu, jis užima du puslapius ir jį pridėsiu prie savo kaltinamosios kalbos.

Dabar leiskite trumpai reziumuoti savo išvadas, kuriomis kaltinu totalitarinį komunistinį režimą ir nusikalstamą komunistų partijos veiklą. Pirma, visiškai palaikau visas rezoliucijas, prašymus, kreipimusius, apeliacijas, pateiktas šiame Tribunole.

Antra, prašau atkreipti dėmesį į tam tikras pastabas, analizę apie žmogaus teisių pažeidimus Latvijoje. Visa tai yra teisinė kaltinimo bazė. Turiu omenyje tarptautinės teisės norminius aktus, aš kurių nevardinsiu. Jie nurodyti mano anksčiau pateiktuose dokumentuose. Juos aš perdaviau į sekretoriatą. Apie juos smulkiau gali papasakoti mano kolegos, kurie kalbės prieš mano argumentus. Aš noriu paanalizuoti pagrindinius dokumentus, pagrindines teisės normas. Prašom atkreipti dėmesį į kai kurias pastabas. Kaip jau sakiau, yra teisinė bazė tokiam kaltinimui pateikti. Tai Latvijos Respublikos teisiniai aktai:

Pirma, Latvijos Nepriklausomybės atkūrimo deklaracija, pasirašyta 1990 metais. Noriu dar sykį grįžti prie mano minėtos citatos. Karo nusikaltimai turi būti kvalifikuojami kaip tarptautinio masto nusikaltimai, įvykdyti prieš Latvijos Respubliką. Si deklaracija yra konstitucinis aktas. Tai mano šalies konstitucinis aktas ir jis turi tarptautinę reikšmę.

Antra, tai Latvijos prisidėjimas prie tarptautinės teisės aktų, tarptautinių žmogaus teisių konvencijų, 1990 m. gegužės 4 d. deklaracijos. Ji taip pat yra teisinis dokumentas.

Trečia, Latvijos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. Jame atsispindi šių tarptautinių aktų esmė ir mes galime pradėti žmonių, vykdžiusių terorą, genocidą, tyrimą ir juos persekioti teismine tvarka, kiekvieną atskirai.

Ketvirta, tarptautiniai teisės aktai. Pirmiausia tai Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Šią deklaraciją visi žinome. Aš jos neanalizuosiu.

Penkta, Konvencija dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. Šią konvenciją visi turime ir jos turinį taip pat žinome. Tiktai prašau atkreipti dėmesį į šios konvencijos antrą ir trečią straipsnį, kur nurodyta, kas yra genocidas ir kokie veiksmai yra kvalifikuotini kaip nusikalstami.

Šešta, Konvencija dėl senaties termino netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui. Tai 1968 metų Konvencija. Pirmojo straipsnio a ir b punktuose bei antrame straipsnyje kaip tik rašoma apie tai, kas šiandien čia vyksta. Aš norėčiau šią konvenciją konkrečiau pakomentuoti, nes ji yra labai svarbi. Tai yra vienas iš kertinių akmenų mūsų Tribunolui. Šios konvencijos nuostatos yra privalomos visoms šalims, kurios pasirašė šį dokumentą.

Taigi pirmas straipsnis. Senaties terminas netaikomas tokiems nusikaltimams nepriklausomai nuo to, kada jie buvo įvykdyti: 1) Karo nusikaltimai, nurodyti Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose. Juose yra nurodyti konkretūs nusikaltimai. Visa tai buvo pasirašyta 1945 metais Londone. 2) Nusikaltimai prieš žmoniją, nepriklausomai nuo to,

padaryti jie karo ar taikos metu, nurodyti Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatuose. Be to, specialiai yra nurodyta 1948 m. priimta mano minėta Konvencija dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. Šioje konvencijoje yra tiesiogiai pasakyta, kad reikia laikytis 1945 metais Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatų. Aš tik noriu atkreipti Jūsų dėmesį į šių įstatų turinį - antrojo skirsnio 6, 7 ir 8 straipsnius. Norėčiau perskaityti tą tekstą ir daugiau prie jo nebegrįžti. Manau, kad nereikėtų smulkiai analizuoti šio teksto, o gal tai padarys mano kolegos, kurie kalbės po manęs.

Nusikaltimais taikai laikoma karo planavimas, kurstymas arba jo pradėjimas pažeidžiant tarptautines sutartis, susitarimus, arba dalyvavimas sąmoksle, nukreiptame prieš bet kokią šalį; tokie žmogaus teisių pažeidimai, kaip kankinimas, žmogžudystės arba karo belaisvių žudymas, jų kankinimas, įkaitų žudymai, asmeninės arba valstybinės nuosavybės grobimas, nepateisinamas karo būtinybe valstybės turto naikinimas. Noriu atkreipti Jūsų dėmesį į c punktą - „Nusikaltimai žmoniškumui". Tai žudymai, kankinimai, trėmimai ir kiti žiaurūs nusikaltimai. Aš atkreipiu Jūsų dėmesį į šią formuluotę „ir kiti žiaurūs nusikaltimai". Tai suteikia mums galimybę kiek plačiau komentuoti šią teksto vietą. Visi šie nusikaltimai, įvykdyti prieš karą arba karo metu, taip pat nusikaltimai, įvykdyti dėl religinių, politinių, nacionalinių paskatų, ypatingai pabrėžiu, kad tai nepriklauso nuo to, ar šie veiksmai buvo padaryti remiantis šalies vidaus teise ar nesiremiant, tačiau tai reiškia, kad neturime teisės sakyti, kad mūsų šalyje tuo metu buvo tokie įstatymai ir mes veikėme remiantis jais. Taigi tarptautinė teisė tokio dalyko nepripažįsta. Visa tai yra neteisėta, todėl turi galioti šis tarptautinis aktas.

Toliau labai svarbu, kur kalbama apie nusikaltimo subjektus. Kas atsakingas už visa tai, ką aš jau anksčiau išvardinau. Vadovai, organizatoriai, kurstytojai, padėjėjai, kurie vykdė bendrą planą ar suokalbį ir visus minėtus nusikaltimus, yra atsakingi už bet kokius tokio plano padarinius. Panašiai mes traktuojame banditizmą. Jeigu žmogus padarė nusikaltimą gaujoje, jis kaltinamas visais nusikaltimais, kuriuos padarė visa gauja. Teisiamųjų pareigos, jų valstybinė padėtis, jų karjera nėra pateisinama priežastis sušvelninti jiems bausmę. Kaip ir genocido atveju. Bendradarbiavimas taip pat yra nusikaltimas.

8 straipsnis: „Tai, kad teisiamasis veikė vyriausybės, arba viršininko įsakymu, neatleidžia jo nuo atsakomybės." Tačiau tai gali būti traktuojama kaip švelninanti aplinkybė. Viskas pasakyta aiškiai, nedviprasmiškai ir pakankamai konkrečiai. Ir mes galime naudotis šiuo tarptau-

tiniu teisės aktu. Šis dokumentas pasirašytas 1945 metais Londone. Niurnbergo tarptautiniuose dokumentuose taip pat buvo pasakyta, jog visa tai apie vadinamąsias „ašies" šalis. Ką tai reiškia? Ar mūsų tai neliečia? Manau, kad liečia, gerbiamieji teisėjai.

Dar yra vienas labai svarbus tarptautinės teisės aktas, kurį aš Jums dabar perskaitysiu. Tai rezoliucija Nr. 95 (I). Ši rezoliucija - tai Jungtinių Tautų Organizacijos rezoliucija. Ja remiasi Niurnbergo Tribunolo chartija. Jie aiškina, kad ši rezoliucija turi būti taikoma kaip tarptautinės teisės norma. Gerbiamieji teisėjai, aš turiu autentišką šio dokumento tekstą anglų kalba. Pateiksiu Jums, jeigu jo neturite. Generalinė Asamblėja išleido tūkstančius rezoliucijų, bet ne visas gavome. Taigi teisinę bazę mes turime.

Visa tai, apie ką čia kalbėjome, aprėpia tarptautinės teisės normos, ir mes galime šiais dokumentais naudotis. Mes galime patraukti atsakomybėn žmones kaip kaltinamuosius už nusikaltimus, kuriuos anksčiau išvardijau. Jie visi kvalifikuotini kaip sunkūs ir ypač pavojingi nusikaltimai. Leiskite man pateikti galutines išvadas, taip pat keletą žymių žmonių citatų. Seneka kalbėjo: „Gailėdami nusikaltėlių mes kenkiame sąžiningiems žmonėms". Mokslininkas, dailininkas Leonardo da Vinči sakė: „Nuodėmė jam padeda". Kitas žymus filosofas teigė, kad „sąžiningas žmogus, sėsdamas į valdžios kėdę, užmiršta apie asmenines simpatijas". Prancūzas Romenas Rolanas: „Gailestis budeliams yra žiaurumas, nukreiptas prieš aukas". Tačiau dabar atkreipsiu Jūsų dėmesį į Bibliją. Senajame Testamente pasakyta: „Kas praliejo svetimą nekaltą kraują, teatsakys už tai savo krauju". Galutinio pasigailėjimo teisė - tai Aukščiausiojo prerogatyva, mes tokios teisės neturime.

Gerbiamieji teisėjai, suvereni valstybė yra tarptautinės teisės subjektas, tačiau negali būti baudžiamosios teisės subjektas. Galima nusikaltėliu pripažinti totalitarinį režimą ir jo ideologiją, bet baudžiamojon atsakomybėn galima patraukti tik konkrečius asmenis, padariusius nusikaltimus - tai nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, genocido nusikaltimai prieš žmoniją. Visiems jiems netaikomas senaties terminas remiantis 1968 m. Konvenciją dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui. Totalitarinis komunistinis režimas įvykdė šiuos nusikaltimus, kuriuos numato tarptautinė teisė. Todėl norint patraukti konkrečius asmenis baudžiamojon atsakomybėn yra būtinas šių nusikalstamų veikų klasifikavimas.

Jeigu kaltintojai, kurie kalbės po manęs, norės tokių veikų klasifikacijos, tatai galima atlikti, tačiau totalitarinis komunistinis režimas padarė visus šiuos nusikaltimus, pažeidė visas šias normas. Sakysim, nu-

sikaltimai taikai. Molotovo-Ribentropo pakto pasirašymas ir jo slaptieji protokolai yra šiurkštus nusikaltimas taikai. Toliau karo nusikaltimai: provokacijos, agresijos aktai prieš suverenią Latviją, birželio 14-15 d. įvykiai, kuomet ginkluoti militaristai iš Sovietų Sąjungos žudė pasieniečius, civilius gyventojus, tarp jų nužudė ir 14 metų paauglį. Jie sudegino pasienio pastatus, paėmė įkaitais visą grupę civilių gyventojų, tarp jų ir mažametį vaiką. Tai nusikaltimas. Raudonasis partizanas Kononovas degino ištisas sodybas, šaudė mūsų piliečius, degino taikius gyventojus, tarp jų ir nėščią moterį. Genocido nusikaltimai prieš žmoniją, deportacijos, bet aš jų čia nevardinsiu, neklasifikuosiu visų šių nusikaltimų, nes visi juos žino.

Gerbiamieji ponai teisėjai, remdamasis tuo, ką išvardijau anksčiau, ir Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo įstatais, prašau:

1) totalitarinį komunistinį SSRS režimą ir komunistinę ideologiją pripažinti nusikalstamais;
2) pripažinti šalis, kurioje buvo vykdomi nusikaltimai, nurodyti šeštame Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatų straipsnyje, patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenis, vykdžiusius tuos nusikaltimus ir išduoti juos toms valstybėms, kur šie nusikaltimai buvo padaryti;
3) paraginti Rusijos Federacijos vyriausybę, kaip SSRS teisių perėmėją, spręsti klausimą dėl atlyginimo materialinės ir moralinės žalos, kurią padarė totalitarinis komunistų partijos režimas, ir atlyginti žalą tų valstybių piliečiams, kurie nukentėjo.

Gerbiamieji ponai teisėjai, tegul Jūsų sprendimas būna žmoniškumo, įstatymo ir teisingumo triumfas. Ačiū už dėmesį. Aš baigiau.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame Jums už labai išsamią ir gražią kaltinamąją kalbą. Mieli gerbiamieji klausytojai. Procesuose nėra priimta ploti. Būkite malonūs, mes suprantame Jūsų jausmus, bet laikykimės tarptautinio proceso tvarkos. Dabar kaltinamąją kalbą pasakys Tribunolo Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė.

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva):

Gerbiamieji Tribunolo kolegijos teisėjai. Pasitikdami XXI amžių galime konstatuoti, kad praėjęs šimtmetis buvo šiurpių žmonijos katastrofų amžius. Du pasauliniai karai, nacizmas ir komunizmas padarė masinius nusikaltimus. Mūsų karta yra šitų tragedijų kupino laikotarpio auka, dalyvė ir liudytoja. Palikti ateinančioms kartoms teisingą savo epochos įvertinimą yra atsakinga pareiga, o ne teisė ar malonumas ką nors pasmerkti. XXI amžiuje žmonija privalės gyventi teisingiau, gar-

bingiau ir tobuliau, nes kitaip ji neišvengs žlugimo bei susinaikinimo. Tribunolo nagrinėjimo dalykas - dalis 80 metų trukusios komunistinės katastrofos, palietusios kone trečdalį žmonijos keturiuose žemynuose. Tai labai reikšminga dalis, nes kalbame apie komunistinių režimų kilmę, jų lopšį - Rusiją, kuri klasta, smurtu ir prievarta pavertė savo ir kitas Europos tautas bei valstybes blogio imperijos valdiniais.

XX amžiaus realusis komunizmas - ne ideologija, o tiktai teorinis karo, kriminalinių nusikaltimų žmonijai ir žmoniškumui pateisinimas. Todėl neanalizuosiu komunizmo kaip politinės filosofijos sąvokos, arba doktrinos, atskyrimo nuo praktikos problemos. Neminėsiu Platono valstybės, kurios žmonės nesugadinti pinigų bei valdžios ir kur valdo išmintis, protas ir teisingumas. Neaptarinėsiu Tomo Moro, Tomazo Kampanelos ir kitų autorių utopinių teorijų, kurios priskiriamos komunistinei ideologijai, nes XX a. komunizmo apraiškos neturi su jomis nieko bendro. Drįstu pritarti tiems istorikams, kurie teigia, kad vadinamoji 1917 m. Didžioji Spalio socialistinė revoliucija Rusijoje buvo pučas, smurtu primestas pasyviai visuomenei. Lenininis bolševizmas tapo nusikalstamu dar socialdemokratinio judėjimo įsčiose, nes siekė Pirmąjį pasaulinį karą, bolševikų vadinamą imperialistiniu, paversti pilietiniu karu.

Leninas savo garsiosiose „Balandžio tezėse" 1917 m. balandžio 3 d. išdėstė besąlygišką priešingumą parlamentinei respublikai ir demokratiniam procesui. Cituoju: „Kas pripažįsta klasių karą, - rašė 1916 m. rugsėjo mėnesį Leninas, - turi pripažinti pilietinį karą, kuris kiekvienoje klasinėje visuomenėje atstovauja natūraliam klasių karo tęsiniui, jo vystymuisi ir paaštrėjimui". Lenininis kelias buvo labai siauras ir, žinoma, nusikalstamas - valdžios užgrobimas jėga. Milijonai gyvybių, visiškas ūkio sunaikinimas vainikavo bolševikų įsitvirtinimą Rusijos valdžioje ir Sovietų Sąjungos - tikros XX amžiaus pabaisos - susikūrimą. Jos grobiu tapo ir Lietuvos Respublika, kurios gyventojai patyrė pragariškas komunistinio režimo represijų kančias.

Nusikaltimai taikai. Beveik visos pasaulio valstybės tapo 1928 m. pasirašytos sutarties dalyvėmis dėl karo atsisakymo. Šita sutartis vadinama Briando-Kelloggo arba Paryžiaus paktu. Joje nurodyta, jog aukštosios susitariančios šalys iškilmingai pareiškia, kad jos smerkia karą kaip priemonę tarptautiniams nesutarimams spręsti ir atsisako jo kaip nacionalinės politikos priemonės tarpusavio santykiuose. Jungtinių Tautų Organizacijos įstatų antras ir ketvirtas straipsniai skelbia, kad visi jos nariai savo tarpusavio santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ar jos panaudojimo tiek prieš bet kurios valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek bet kuriuo būdu, nesuderinamu su Jung-

tinių Tautų tikslais. Šios normos yra visuotinai galiojančios. Netgi tos kelios valstybės, kurios nėra Jungtinių Tautų Organizacijos narės, privalo jų laikytis, nes tai yra paprotinės tarptautinės teisės normos.

Deja, sovietų valstybės ideologija, skelbianti komunizmo misiją valdyti visą pasaulį, neatitiko šių sutarčių. Todėl Sovietų Sąjunga net neplanavo jų laikytis, veikė nesąžiningai ir veidmainiškai. Tam tikram laikotarpiui ji rado tinkamą partnerį vokiškame revizionizme, kuris padėjo išryškinti aukščiausią komunizmo paskirtį. Taip subrendo kartūs 1939 metų vaisiai. Sovietų Sąjunga primetė Estijai, Latvijai ir Lietuvai savitarpio pagalbos sutartis, pagal kurias visose trijose valstybėse buvo įkurtos Sovietų Sąjungos karinės bazės ir oro uostai. Suomija atsisakė pasirašyti tokią sutartį, todėl 1939 m. lapkričio 30 d. Raudonoji armija įsiveržė į jos teritoriją ir prasidėjo Sovietų Sąjungos-Suomijos karas, pasibaigęs gėdingu Sovietų Sąjungos pralaimėjimu. Vadovaudamasi 1928 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiaus arba Briando-Kelloggo paktu dėl karo atsisakymo, atitinkamais straipsniais, taip pat Jungtinių Tautų patvirtintais Niurnbergo Tribunolo įstatų nuostatais, mano kolegos paminėta Jungtinių Tautų Visuotinio susirinkimo rezoliucija Nr. 95 (I) „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo Tribunolo įstatais ir nuosprendžiu" bei kitais anksčiau išvardintais teisiniais aktais, kuriuose numatytas agresijos apibrėžimas, kaltinu Sovietų Sąjungos komunistinį režimą agresijos prieš nepriklausomas valstybes planavimu, rengimu, pradėjimu ir įvykdymu 1939-1940 metais, taip pat Antrojo pasaulinio karo sukėlimu.

Sovietų Sąjungos komunistų partija yra lygiai taip pat atsakinga už Antrojo pasaulinio karo sukėlimą, kokia atsakomybė tarptautinės visuomenės yra pripažinta nacistinei Vokietijai. Lenkijos padalijimas leido Sovietų Sąjungai okupuoti ir aneksuoti plačią 180 000 kvadratinių kilometrų teritoriją su 12 milijonų gyventojų - baltarusių, ukrainiečių ir lenkų. Inscenizavus referendumą, šitos teritorijos buvo prijungtos prie sovietinių Ukrainos ir Baltarusijos respublikų. Po Lenkijai priklausančių teritorijų aneksijos sovietinė vyriausybė, pasinaudodama sutartimi su nacistine Vokietija, sukvietė į Maskvą Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybių vadovus, kuriems prievarta primetė savitarpio pagalbos sutartis, pagal kurias Sovietų Sąjunga įkurdino 25 000 Raudonosios armijos kareivių Estijoje, 30 000 - Latvijoje, 20 000 - Lietuvoje. Šie skaičiai žymiai viršijo nepriklausomų Estijos, Latvijos ir Lietuvos kariuomenių kontingentus.

1940 m. birželio mėnesį po pergalingo vokiečių puolimo prieš Prancūziją sovietinė vyriausybė ir Sovietų Sąjungos komunistų partija pra-

dėjo įgyvendinti slaptuosius 1939 m. rugpjūčio 23 d. Molotovo-Ribentropo pakto protokolus: prisidengdama tariamai provokaciniais veiksmais prieš sovietines įgulas, Sovietų Sąjunga įvedė į Baltijos valstybes šimtus tūkstančių Raudonosios armijos kareivių ir okupavo Estiją, Latviją bei Lietuvą. Jūsų Ekscelencijos, Tribunolui pateikti visi oficialūs dokumentai, patvirtinantys, kad komunistinis Sovietų Sąjungos režimas yra atsakingas už Antrojo pasaulinio karo sukėlimą. Deja, Niurnbergo tarptautinis karo Tribunolas 1945-1946 m. buvo tik laimėjusiųjų Antrąjį pasaulinį karą šalių teisingumas, kurio didžiausias teisinis paradoksas - pergalės teisingumo sindromas, kai vienas nusikaltėlis teisė kitą, nes Sovietų Sąjunga kartu su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, Didžiąja Britanija ir Prancūzija, įsteigusi specialų Tribunolą, pasiskelbė esanti teisingumo vykdytoja. Tarp daugelio sovietinės istorijos paslapčių iki paskutiniojo šio amžiaus dešimtmečio buvo kruopščiai slepiami Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos slaptieji susitarimai, padalinę ne tik Europą, bet ir visą pasaulį.

Tragiškų Antrojo pasaulinio karo įvykių ir eigos sumaištyje pasaulis faktiškai nepastebėjo Baltijos valstybių okupavimo bei prievartinio įjungimo į Sovietų Sąjungą. Šios agresijos nesvarstė joks tarptautinis Tribunolas, netgi Tautų Sąjunga, nors Pabaltijo valstybės - Lietuva, Latvija ir Estija - jau trečio dešimtmečio pradžioje buvo Tautų Sąjungos narės. Aplinkybes, kurios privedė prie Baltijos valstybių nepriklausomybės praradimo, pirmą kartą išsamiai ištyrė ir įvertino Jungtinių Amerikos Valstijų Kongreso 1953 m. Atstovų rūmų specialusis komitetas, vadovaujamas kongreso nario Ch. J. Kersteno, surinko dokumentus, išklausė liudytojų ir paskelbė pranešimą, pavadintą „Baltijos valstybės - kilmės ir valstybingumo raidos studija. Užgrobimas ir įjungimas į Sovietų Sąjungą". Jis pateikė didžiulės apimties knygą, kurioje yra paskelbti oficialūs Kersteno komisijos dokumentai. Prašyčiau leisti glaustai pacituoti pagrindinius šio tyrimo rezultatus.

Citata: „1939 metais, sudariusi su naciais slaptą paktą, kuris padalino Rytų Europą į įtakos zonas, Sovietų Sąjunga primetė Estijai, Latvijai ir Lietuvai vadinamąsias savitarpio pagalbos sutartis ir pareikalavo įkurti visose trijose valstybėse karines bazes bei oro uostus. Tuo pagrindu 1940 metų birželio mėnesį Sovietų Sąjunga įsiveržė į Estiją, Latviją ir Lietuvą ir perėmė jų karinę bei politinę kontrolę. Saugomi karinių Sovietų Sąjungos pajėgų, politiniai Kremliaus komisarai A.Višinskis, V.Dekanozovas ir A.Ždanovas paleido teisėtas Estijos, Latvijos bei Lietuvos vyriausybes ir sudarė marionetines. 1940 m. liepos 14 dieną sufabrikavo rinkimus pateikdami rinkėjams Kremliaus parinktų kandidatų

sąrašus. Pagal juos išrinkti marionetiniai parlamentai „paprašė" pripažinti Estiją, Latviją ir Lietuvą Sovietų Sąjungos respublikomis. Rinkėjai negalėjo pasinaudoti slapta balsavimo teise, o marionetiniai parlamentai pažeidė Baltijos valstybių žmonių suverenią valią, nes toks klausimas pagal šių valstybių konstitucijas turėjo būti sprendžiamas referendumu". Citatos pabaiga.

Kersteno komiteto pagrindinius tyrimo rezultatus įdomu palyginti su Sovietų Sąjungos liaudies deputatų 1989 metų gruodžio 24 dienos nutarimo „Sovietų Sąjungos-Vokietijos 1939 metų Nepuolimo sutarties politinis ir teisinis įvertinimas" išvadomis. Nutarimo 5-me punkte nurodyta, kad suvažiavimas konstatuoja, jog „1939 metų rugpjūčio 23 dieną pasirašyta sutartis ir kiti slaptieji protokolai, tiek pagal surašymo būdą, tiek ir pagal turinį neatitinka sovietinės lenininės užsienio politikos principų. SSRS ir Vokietijos įtakos sferų nustatymas bei kiti veiksniai teisės požiūriu prieštarauja trečiųjų valstybių suverenitetui ir nepriklausomybei. Suvažiavimas pažymi, kad tuo laikotarpiu Sovietų Sąjungos santykius su Latvija, Lietuva ir Estija reguliavo sutarčių sistema. Sutinkamai su taikos sutartimis, 1920 metų, 1926 ir 1933 metų nepuolimo sutartimis, šalys įsipareigojo visapusiškai, visomis aplinkybėmis gerbti suverenitetą ir viena kitos teritorijų vientisumą bei neliečiamumą. Tokius įsipareigojimus Sovietų Sąjunga taip pat turėjo Lenkijai ir Suomijai".

Toliau šito nutarimo 6-me punkte akcentuojama tai, kad susitarimus su Vokietija sudarė Stalinas ir Molotovas slapta nuo VKP (b) Centro komiteto ir visos partijos. VKP (b) ir vyriausybė protokolų neratifikavo, todėl jie buvo asmeninės valdžios aktai ir neišreiškė valios sovietinės liaudies, kuri nėra atsakinga už šitą sandėrį. Aišku, eilinis žmogus neatsakingas už šitą sandėrį, bet Sovietų Sąjunga tikrai atsakinga, ir jos deputatų antrasis suvažiavimas, pripažinęs slaptuosius protokolus negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento, nepasakė, kad privalo atlyginti jais padarytą žalą. Netgi po 50 metų garsiaisiais „perestroikos" laikais Sovietų Sąjungos komunistai nepripažino, kad padarė nusikaltimą taikai, sukėlė Antrąjį pasaulinį karą.

Priskirti už tai atsakomybę tiktai Stalinui, nors jis ir buvo tikrai aukščiausio lygio diktatorius, yra neteisinga, nes Stalinas visų pirma buvo tiktai VKP (b) lyderis. Vienas jis buvo nepajėgus nei parengti, nei suplanuoti, nei pradėti ir įvykdyti agresiją. Sąjunginė komunistų partija buvo organizuojanti ir vadovaujanti sovietinės visuomenės jėga. Ši partija tapatino save su valstybe, buvo vienintelė milijoninė savo narių skaičiumi partija, todėl absurdiška teigti, kad už visus komunistų padarytus nusikaltimus yra atsakingas tiktai diktatorius Stalinas.

Apie genocidą. Sunkiausias komunistinio okupacinio režimo Lietuvoje padarytas nusikaltimas yra genocidas. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, jos 3-ias straipsnis skelbia, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę ir asmens neliečiamybę. Šitos trys prigimtinės žmogaus teisės yra didžiausia vertybė ir aukščiausias gėris. Masinis žmonių žudymas per Antrąjį pasaulinį karą ir jam pasibaigus sukėlė visuotinį pasipiktinimą, todėl Jungtinių Tautų Organizacija priėmė teisinius aktus, kuriuos įvardino mano kolega iš Latvijos. Aš jų neminėsiu, tiktai norėčiau atkreipti Jūsų dėmesį, kad genocidas yra tarptautinę teisę pažeidžiantis nusikaltimas, kurį ištirti ir už jo padarymą bausti reikalingas tarptautinis bendradarbiavimas. Be to, genocidas yra išskirtas iš atskiros valstybės jurisdikcijos.

Sovietų Sąjungos represijos, įvykdytos 1940 metų birželio 15 dieną okupuotoje Lietuvos Respublikoje, atitinka genocido nusikaltimą apibūdinančius požymius. Komunistinio genocido gynėjai bando įrodinėti, kad Sovietų Sąjunga okupuotų valstybių gyventojus naikino pagal ekonominius arba politinius požymius, o toks naikinimas neįvardintas Konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį, kurį nurodo nacionalinės, rasinės, etninės ar religinės grupės. Šis argumentas yra labai formalus, nes nusikalstamą veiklą reikia vertinti pagal jos apimtį, represijas, jų pobūdį, tikslus bei motyvus, o ne pagal naikinamai tautos daliai nepagrįstai reiškiamus kaltinimus priešiškumu okupacinei valdžiai, tariamu tėvynės išdavimu ir panašiai. Juk niekam nekyla abejonių, kad Sovietų Sąjunga nebuvo lietuvių tėvynė.

Pirmoji masinio suėmimo banga buvo įvykdyta pagal Lietuvos komunistų partijos, turėjusios vos 700 narių, vadovo Antano Sniečkaus 1940 metų liepos 7 dienos slaptą įsakymą. Juo įsakyta suimti 2 000 veikėjų, juos nuteisti ir ištremti sunkiems darbams į Rusijos Tolimuosius Rytus ir Šiaurę. Lietuvos Sovietų Socialistinės Respublikos Vidaus reikalų liaudies komisaro 1940 metų įsakyme nurodyta, kad operatyviniam darbui yra svarbu žinoti kontrrevoliucijos jėgas ir nukreipti aparatą joms kontroliuoti bei likviduoti. Prie tokių likviduotinų grupių, kurias pavadino lietuvių tautine kontrrevoliucija, buvo priskirti visi Lietuvos gyventojai, išskyrus tik nepaminėtus darbininkus. Aš neskaitysiu šio sąrašo, kad neužimtų per daug laiko. Ypatingas dėmesys buvo nukreiptas prieš katalikiškas organizacijas, katalikų dvasininkus ir vienuolius. Lietuva buvo katalikiškas kraštas ir jau vien pagal religinį požymį apėmė daugiau nei 80 % gyventojų. Tuo metu, negalutiniais duomenimis, buvo iš karto nužudyti 47 dvasininkai, įkalinti ir ištremti 35. Taip pat buvo įkalinti ir nužudyti Kretingos pranciškonų vienuolyno vienuoliai,

arkivyskupai Vincentas Borisevičius, Pranciškus Ramanauskas, Mečislovas Reinys ir kitos iškilios katalikų dvasininkijos asmenybės.

Po 1940 metų liepos 11-14 ir 17-18 dienos nepriklausomai Lietuvai vadovaujančių asmenų arešto tų pačių metų lapkričio mėnesį sekė kitų areštų banga. Politinių kalinių skaičius siekė 15 000, apie 9 500 sunaikinta Lietuvoje, Sibiro šiaurėje bei europinėje Rusijos teritorijoje, koncentracijos stovyklose Norilske, Sibiro arktikos zonoje, Jenisiejaus upyno srityje. Šios vietos buvo pagrindinės Lietuvos karių naikinimo vietovės, kuriose nužudyta per 500 karininkų ir 6 000 puskarininkių bei kareivių. Daugelis jų žuvo tuojau pat už Lietuvos sienos Baltarusijoje. Tačiau svarbiausia, kad buvo nurodyta represuoti ne tik išvardintus asmenis, bet ir jų šeimos narius, kurie arešto metu su jais gyveno ar buvo išlaikomi. Vaikų ir moterų žudymas dar kartą patvirtina, kad buvo vykdomas genocidas ir tautos naikinimas, lietuvių tautos naikinimas, o ne koks nors politinis naikinimas, nors nepriklausomos valstybės valdžios institucijų likvidavimas taip pat yra karo nusikaltimas. Bet dabar aš kalbu apie genocidą.

Tad norėčiau atkreipti dėmesį, kad Jums yra pateikti visi skaičiai, statistiniai duomenys viename pranešime, kuris buvo parašytas 1949 metais. Jame nurodoma, kad iš Lietuvos išvyko 24 ešelonai iškeldinamųjų, kurių bendras skaičius 8 765 šeimos, t.y. - 28 981 žmogus. Iš jų vyrų - 9 083, moterų - 11 541, vaikų iki 15 metų amžiaus - 8 357. Taigi vienos deportacijos metu vaikų iki 15 metų amžiaus deportuota beveik tiek pat, kiek suaugusių vyrų, o moterų skaičius žymiai viršija vyrų skaičių. Dažniausiai taikomas lietuvių tautos naikinimo būdas buvo mirtis nuo bado ir šalčio prie Laptevų jūros ir kituose Sovietų Sąjungos šiaurės rajonuose. Į šiuos rajonus deportuoti lietuviai buvo palikti be pastogės, maisto ir šiltų drabužių. Tikslus komunistinio genocido aukų skaičius tebėra nenustatytas. Adolfas Damušis savo leidinyje „Lietuvių gyventojų aukos ir nuostoliai Antrojo pasaulinio karo ir pokario (1940-1959) metais", vadovaudamasis turimais archyviniais duomenimis, apskaičiavo, kad dviejų sovietinių okupacijų metais genocido aukomis tapo 473 175 Lietuvos gyventojai. Jūs turite šitą knygą, kurioje yra išsamesni duomenys, todėl aš jų nekartosiu.

Antroji Lietuvos sovietinė okupacija prasidėjo 1944 metais. Tuomet buvo įvykdyti 3 masiniai išvežimai į Gulagą: 1945, 1946 ir 1947 metais. Per šiuos tris trėmimus buvo ištremta 120 000 lietuvių.

Atskiro dėmesio reikalauja Mažosios Lietuvos gyventojų komunistinis genocidas, dėl kurio buvo sunaikinta etninė grupė, vietiniai gyventojai. Karaliaučiaus kraštas pavadintas Kaliningrado sritimi, pakeisti

visi vietovardžių pavadinimai. Ištuštėjusioje žemėje įkurdinti sovietiniai kolonistai, visa buvusi Karaliaučiaus sritis paversta kariniu poligonu, tačiau liko Rusijos Federacijos sudėtyje ir šiandien tebekelia pavojų visai Europai. Šiurpiausias vietinių gyventojų žudynių epizodas - 1946 metų pavasaris, kai tūkstančių žmonių kolonas raudonarmiečiai sušaudė kulkosvaidžiais, po to susprogdino ledą, paversdami Kuršių marias kapinėmis. Jose ilsisi ir 1945 metų sausio 25 dieną per pusę milijono žuvusių Rytprūsių taikių gyventojų ir tam tikras skaičius Reicho kariškių. Kalbant apie etninių grupių naikinimą, reikia išskirti ir Klaipėdos krašto senbuvių autochtonų prievartinę repatriaciją, jų ištrėmimą į Sibirą, taip pat masines žudynes Šilutės rajone bei kitose vietovėse. Jūs turite Kongrese perskaitytą Petro Cidziko pranešimą apie šių etninių grupių sunaikinimą. Tai yra konkretus genocido patvirtinimas, kad žmonės buvo naikinami kaip etninė grupė, o ne dėl politinių įsitikinimų ar priešiškumo sovietų okupacijai.

Tad apibendrinant duomenis apie represijas, įvykdytas 1940-1993 metais Lietuvoje, jų aukas, galima pažymėti, kad tai yra lietuvių tautos dalis, kuri pagal socialinę padėtį, religinius ir politinius įsitikinimus, nepriklausomoje Lietuvoje užimtas pareigas arba atliktą darbą, priklausymą politinėms partijoms arba visuomeninėms organizacijoms sudarė valstybės branduolį. Šita lietuvių tautos dalis, okupantų pavadinta lietuvių kontrrevoliucija, apėmė ne tiktai veiksnius Lietuvos piliečius, bet taip pat ir jų nepilnamečius vaikus, nedarbingus išlaikytinius bei kitus šeimos narius. Visa tai pagal nusikaltimo objektą - Sovietų Sąjungos represijos okupuotoje Lietuvoje - visiškai atitinka genocido nusikaltimo sampratą. Genocido nusikaltimo subjektas išsamiai buvo įvertintas mano kolegos. Aš šitą dalį praleisiu, kaip ir praleisiu istoriko Arvydo Anušausko pateiktus duomenis apie konkrečius genocido, karo nusikaltimo vykdytojus Lietuvoje, pavardes ir pareigas, nusikalstamas struktūras ir kt. Nes įvardinimas sudaro apie 30 puslapių. Be to, Jūs turite priedus prie kaltinamojo akto ir sąrašą subjektų, genocido nusikaltimų padariusių represinių struktūrų, organizatorių, bendrininkų ir visų kitų dalyvių, kurie vykdė lietuvių tautos genocidą, įvardinimą.

Todėl, gerbiamieji teisėjai, norėčiau paprašyti, kad pagrindinio organizuoto nusikaltėlio, t.y. Sovietų Sąjungos komunistų partijos ir jos padalinio Lietuvoje, Lietuvos komunistų partijos bolševikų vaidmuo darant nusikaltimus, naikinant lietuvių tautą abiejų Lietuvos sovietinių okupacijų metais būtų pavadintas komunistiniu genocidu.

Karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui. Kilus Vokietijos-Sovietų Sąjungos karui, įkalinti okupuotos Lietuvos gyventojai buvo žiau-

riai nukankinti. 1941 metų birželio 22-28 dienomis nužudyta beveik 1 000 kalinių ir civilių gyventojų, kurių 99 % sudarė lietuviai. Žiauriausios žudynės buvo vykdytos pirmosiomis karo dienomis Rainių miškelyje, netoli Telšių. „Mes, 13 politinių kalinių, bolševikų aukos, sėdėdami Telšių kalėjimo 10-je kameroje, beviltiškai laukėme išganingos laisvės, kaip briedžiai, ištroškę šaltinio vandens". Tokius žodžius aliumininio maisto dubens šonuose ir dugne aštriu daiktu išraižė pasmerktieji pirmąją karo dieną. Deja, jų viltys neišsipildė. Rainių miškelyje buvo rasti 73 lavonai ir trys sovietų kareiviai. Teismo medicinos protokole užfiksuotos kalinių mirties priežastys, sadistiškiausių kankinimų požymiai. Nulupta galvos oda, sumušti lyties organai, žemyn nuverstas apatinis žandikaulis, išdurtos akys, deformuota visa kaukolė, nuplėštos ausys, nupjautas liežuvis, sulaužyti kaulai, durtos žaizdos per ausis į smegenis ir pagaliau šautinės žaizdos.

Šių kraupių žudynių aukos - Plungės gimnazijos, Telšių amatų mokyklos mokiniai, ūkininkai, mokytojai, notarai, pašto viršininkas, beturtis darbininkas, Žemaičių Kalvarijos pienininkas. Visi civiliai asmenys. Pagrindinis žudynių organizatorius ir vykdytojas Petras Raslanas, kaltinamas karo nusikaltimais Lietuvoje, tebėra gyvas ir gyvena Balašichos mieste, Maskvos srityje. Tačiau Rusijos Federacija atsisako jį išduoti Lietuvos teisėsaugos ir teisingumą vykdantiems organams. Rainių tragedijos dokumentai paskelbti 1949 metais išleistoje knygoje „Telšių kankiniai". Kadangi Sovietų Sąjungos NKVD vadovai reikalavo nepalikti gyvo nė vieno politinio kalinio, žiaurios žudynių akcijos buvo įvykdytos Pravieniškių lageryje, kur sušaudyta ne mažiau kaip 450 kalinių. Jie buvo išvaryti iš barakų į uždarą kiemą ir sušaudyti iš kulkosvaidžių bei automatinių ginklų. Kartu buvo nužudytas 21 lagerio tarnautojas, 6 moterys ir dvi 13 bei 16 metų amžiaus mergaitės.

1941 metų birželio 25 dieną buvo nužudyti prie Sedos, 14-tą dieną suimtų civilių lietuvių tautybės žmonių. Ukmergės, Utenos, Zarasų apskrityse 1941 metų birželio 23-24 dienomis buvo nukankinti 69 politiniai kaliniai ir civiliai gyventojai. Panevėžyje žudynės nesibaigė iki pat Raudonosios armijos pasitraukimo. Čia buvo nukankinti ligoninės gydytojai, gailestingoji sesuo bei kiti panevėžiečiai. 1941 metų birželio 21 dieną kalėjimuose bolševikai laikė įkalintus per 5 217 žmonių. Lietuvos savitarpio pagalbos biuras 1941-1942 metais vedė mirusių bei dingusių be žinios Lietuvos gyventojų apskaitą ir nustatė, kad nuo bolševikų teismo ir karo veiksmų žuvo 839 asmenys, 1 500 dingo be žinios, o vėliau buvo patikslinta, kad dingo be žinios 1 836 civiliai asmenys. Civilių gyventojų žudymas taip pat yra karo nusikaltimas, jis įvardintas mano kolegos pristatytuose tarptautinės teisės dokumentuose.

Tribunolo pirmininkas:

Labai atsiprašysime, bet pagal mūsų darbo grafiką turėtų būti kavos pertrauka. Taigi leisime Jums baigti kaltinamąją kalbą po pertraukos. Jūs nepriešstaraujate, kad būtų padaryta pertrauka?

Vyriausioji kaltintoja:

Prašom.

Tribunolo pirmininkas:

Skelbiame kavos pertrauką iki 11 valandos.

Vyriausiasis sekretorius:

Prašom atsistoti. Tribunolas išeina.

(Kavos pertrauka)

Tribunolo pirmininkas:

Gerbiamoji kaltintoja iš Lietuvos, prašome tęsti savo kaltinamąją kalbą.

Vyriausioji kaltintoja:

Istoriko Arvydo Anušausko duomenimis, antroji Lietuvos okupacijos pradžia, 1944 metų liepos-gruodžio mėnesiai lietuvių tautai ir Lietuvos gyventojams buvo tragiški. Sulaikyti 53 000 žmonių. Mobilizuota 63 061 vyras, nužudyta 2 489 žmonės. Iš viso apie 100 000 Lietuvos gyventojų patyrė sovietinių okupantų prievartą. Tačiau dar tragiškesni buvo 1945 metai. Kalbėdama apie 1940 ir 1945 metų antrosios sovietų okupacijos padarytus karo nusikaltimus, norėčiau atskirai aptarti prievartinės vyrų mobilizacijos į Raudonąją armiją neteisėtumą ir pasekmes. Iš viso į Raudonąją armiją buvo mobilizuota 108 378 vyrai, tarp jų - 82 000 lietuvių tautybės. Iki 1946 metų lapkričio 25 dienos po demobilizacijos į Lietuvą grįžo 42 898, iš kurių 30 000 lietuvių, o fronte žuvo 25 000.

Lietuvos jaunuoliai ir po karo buvo prievarta verčiami atlikti būtinąją karo tarnybą okupacinėje Sovietų Sąjungos kariuomenėje. Už tokios tarnybos vengimą buvo numatyta baudžiamoji atsakomybė. Nuteistieji visiems laikams likdavo su paženklinta biografija, nes nebuvo priimami studijuoti į aukštąsias ir kitas mokyklas, negalėjo dirbti atsakingo darbo. Netgi po nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo 1990 metų kovo 11 dieną, Sovietų Sąjungos kariuomenės daliniai, panaudodami smurtą bei jėgą, gaudė karinės tarnybos vengiančius jaunuolius. Lietuvos žmonės dar neužmiršo brutalių išpuolių prieš šaukiamojo amžiaus lietuvius. Sukrečianti akcija buvo įvykdyta Ziegždrių psichiatrinėje ligoninėje ir kitose vietose, kur prisiglaudė nenorintys tarnauti okupacinės valstybės armijoje asmenys. O tarnyba ten buvo sunki ir pavo-

jinga. Jums pateikta dokumentinė knyga „Prašė neverkti", kurioje jaudinančiai papasakotos istorijos apie Lietuvos jaunuolių mirtį sovietiniuose daliniuose neaiškiomis aplinkybėmis. Motinoms jų sūnų mirtys ir šiandien apgaubtos paslapties skraiste.

Sovietų Sąjungos kariuomenė po Antrojo pasaulinio karo liūdnai pagarsėjo savo įsiveržimu į Afganistaną. Čia slaptas karas pareikalavo šimtų tūkstančių naujosios kartos gyvybių ir sveikatos. Keturias dienas buvo slepiama nuo pasaulio Černobylio atominės elektrinės avarija. Jos padarinių likviduoti buvo vežami karo prievolininkai. Kai kurie dirbo nesaugiai ir buvo suluošinti arba mirė nuo radiacijos sukeltų ligų. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje gyvena 2 300 Sovietų Sąjungos kariuomenėje sužalotų asmenų, tapusių invalidais. Ir 1 600 žuvusiųjų šeimų, kurioms išmokėta per 30 milijonų litų vienkartinių kompensacijų. Tačiau nemažai nukentėjusiųjų nesuspėjo laiku kreiptis, todėl nukentėjusių asmenų skaičius yra žymiai didesnis. 1997 m. duomenimis, Lietuvoje gyveno 7 152 vyrai, likvidavę Černobylio atominės elektrinės katastrofą. Dėl įvairių ligų nuo avarijos dienos iš viso mirė 370 vyrų, vadinamųjų černobyliečiu. 54 jų šeimos augina po 1 nesveiką vaiką, 8 po 2, o 2 šeimos turi net po 3 nesveikus vaikus. Lietuvoje gyvena per 5 000 vyrų, išgyvenusių Afganistano karo baisumus. Vargu ar yra Lietuvoje nors vienos kapinaitės, nepriglaudusios cinkuotų karstų su aukomis karo, neturėjusio nieko bendro su Lietuvos interesais.

Gerbiamieji teisėjai, Tribunolui įteikti dokumentai apie vieną žiauriausių komunizmo nusikaltimų Lietuvoje - Tuskulėnų kapavietę, kurią 1994-1995 m. ištyrė Pilių centro „Lietuvos pilys" archeologai. Tuskulėnų kapavietėje surasti 706 žmonių palaikai. Prie kai kurių griaučių ties dubeniu, dažniausiai tarp šlaunikaulių, rasti 150-225 cm ilgio metalo strypai. O ties mentikauliu ir raktikauliu - vinys. Dauguma kaukolių turi ir kitokių smurto žymių. Pakauškaulyje ir momenkaulyje yra viena, dvi arba trys šūvio skylės. Kai kurių kaukolių kaktikaulyje yra kontrolinio šūvio žymės. Be to, kaukolėse rastos aštriu daiktu padarytos kirstinės keturkampės angelės. Ir daug kitų požymių, liudijančių, kad 702 vyrai ir 4 moterys buvo ne tiktai nužudyti, bet ir žiauriai kankinami. Jūs turite Tuskulėnų kapavietės tyrimų aktą.

Pirmosios sovietinės okupacijos padaryti nusikaltimai subrandino visuotinį tautos pasipriešinimą. Jūs išklausėte parodymų apie partizaninį karą Lietuvoje prieš okupantus. Taip pat pateikti „Lietuvos laisvės kovų archyvo" 27 tomai, kuriuose išsamiai nušviestas partizaninis karas Lietuvoje.

Tuomet iš nepriklausomos Lietuvos kariuomenės likučių buvo suformuotos Lietuvos apsaugos daliniai ir jau 1944 m. žuvo 400 partizanų. Sužeista buvo daugiau kaip 1 000. Karinė organizacija Lietuvos valstybei atkurti „Lietuvos vietinė rinktinė" susikūrė 1944 m. pradžioje. Pradėjus savanorių registraciją per kelias dienas užsiregistravo 19 500 vyrų. Tai nustebino okupacinę vokiečių valdžią, kuri pareikalavo duoti pagalbinei Reicho kariuomenei 70-100 tūkstančių vyrų. Tačiau generolas Povilas Plechavičius nesutiko. Tauta rėmė Vietinę rinktinę, kurios vadus vokiečiai suėmė ir išvežė kartu su 3 500 karių į Vokietiją. Kiti išsislapstė Lietuvoje. Vakarų antihitlerinės koalicijos valstybės Lietuvos vietinės rinktinės veiklą vertino gerai, o Sovietų Sąjunga - tiktai blogai. Už generolo P.Plechavičiaus galvą buvo pažadėta 15 000 rublių premija.

1944 m. spalio 7 d. prie Sedos įvyko kautynės su Raudonąja armija. Jų metu Tėvynės apsaugos rinktinė sunaikino 8 rusų tankus, žuvo daug Raudonosios armijos kareivių. Sedos kapinėse ilsisi per 100 mūšyje žuvusių Tėvynės apsaugos rinktinės karių.

Lietuva nuo 1940 m. patyrė tris okupacijas: dvi Sovietų Sąjungos, o tarp jų - Vokietijos nacionalsocialistų okupaciją. Todėl Lietuvos ginkluotasis pasipriešinimas, arba rezistencija, kilo prieš Lietuvos laisvei priešiškas jėgas ir nebūtinai apsiribojo ginkluotu pasipriešinimu. Buvo mėginama priešintis politiškai, nes užsienio šalyse veikė Lietuvos diplomatija, kuri atliko vyriausybės išeivijoje funkcijas. Jūsų Ekscelencijos, partizano Kasparavičiaus žodžiais tariant, „mes buvome priversti išeiti ginti savojo krašto, savųjų sodybų, bočių ir tėvų krauju aplaistytos žemės, mes kaip žmonės pasipriešinome prieš žmogaus teisių mindžiojimą, prieš aukščiausio laipsnio vergiją, mes negalėjome sutikti su melu, apgaule, klasta ir tautą žudančiomis nedorybėmis. Mūsų žingsniai yra taurūs, mes savo kovoje esame teisingi ir taikūs prieš visą kultūringąjį pasaulį, Aukščiausiojo palaima rems ir laimins mūsų darbą".

Šiandien yra būtina teisingai įvertinti lietuvių tautos karą dėl laisvės 1944-1953 m., nes okupacinis režimas laisvės kovotojus vadino „banditais, fašistais", žudė juos ir šiurpiai kankino. Kalino Sovietų Sąjungos lageriuose ilgus dešimtmečius, „liaudies priešams" ir jų šeimų nariams buvo uždrausta po kalinimo ar tremties sugrįžti į Lietuvą ir joje apsigyventi. Iki Pirmojo pasaulinio karo paprotinė teisė neribojo valstybės teisės pradėti karą, todėl sutartis, išgauta grasinant jėga arba ją naudojant prieš valstybę, buvo galiojanti kaip ir bet kuri kita sutartis. Po Pirmojo pasaulinio karo vis labiau ryškėjo tendencija laikyti agresiją neteisėtu veiksmu. Logiška išvada yra tokia, kad agresoriaus pri-

mestos sutartys yra negaliojančios. 1969 m. Vienos Konvencijos 52 straipsnis numato, kad sutartis yra niekinė, kai jos sudarymas yra išgautas grasinimu jėga ar jos naudojimu, pažeidžiant Jungtinių Tautų įstatuose įtvirtintus principus.

Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys iš Maskvos 1940 m. birželio 15 d. apie 14 valandą atsiuntė tokią telegramą: „Sovietų Sąjungos Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas ir užsienio reikalų komisaras V.Molotovas įteikė tokius reikalavimus: Sovietų Sąjungos kariuomenė birželio 15 d. pereis Lietuvos sieną tokiose vietose - Eišiškėse, Druskininkuose, Gudagojo stotyje, Druskininkėliuose, Dūkšte, Pabradėje. Atskiros Lietuvos sieną perėjusios Sovietų Sąjungos dalys įžengs į Vilnių, Kauną ir ateis į Panevėžį bei Šiaulius. Kiti Sovietų Sąjungos kariuomenės dalinių skirstymai bus numatyti susitarus iš Sovietų Sąjungos pusės generolui Pavlovui, iš Lietuvos pusės generolui Vitkauskui. Generolas Pavlovas su generolu Vitkausku susitiks Gudagojo stotyje birželio 15 d. 8 val. vakaro. Nepageidaujamiems nesusipratimams ir konfliktams išvengti Lietuvos valdžios organai tuoj įsako kariuomenei ir gyventojams netrukdyti Sovietų Sąjungos kariuomenės judėjimui Lietuvos teritorijoje". Eltos pranešimas.

Vien tik šitas dokumentas patvirtina, kad jokių savanoriškų sutarčių su nepriklausoma Lietuvos Respublika tuo metu Maskva nesudarinėjo. Ji ultimatumais reikalavo netrukdyti Sovietų Sąjungos kariuomenei laisvai judėti Lietuvos teritorijoje. Tarptautinės teisės požiūriu 1940 m. birželio 15 d. prasidėjusi Sovietų Sąjungos agresija prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę buvo neteisėta. Jungtinių Tautų Visuotinis susirinkimas 1970 m. svarbiausiu tarptautinės teisės principu paskelbė tai, kad joks teritorijos įgijimas, kilęs iš grasinimo jėga ar jos panaudojimo, negali būti pripažintas teisėtu. Ir didžiosios pasaulio valstybės laikėsi teritorinio pasikeitimo dėl aneksijos nepripažinimo praktikos ir niekada nepripažino Baltijos valstybių įjungimo į Sovietų Sąjungą teisėtu. Visa tai patvirtina, kad Lietuva tiek 1940 m., tiek ir nuo jos antrojo Sovietų Sąjungos užkariavimo 1944 m. pradžios teisėtai pasinaudojo savigynos teise.

Kadangi Lietuvos Respublika iki 1940 metų birželio 15 dienos buvo nepriklausoma valstybė, kurią užpuolė Sovietų Sąjunga, todėl visi ginkluotos ir neginkluotos rezistencijos veiksmai turėtų būti vertinami pagal savigynos taisykles. Jūsų Ekscelencijos, prašyčiau pripažinti, kad nuo 1940 metų birželio 15 dienos iki 1993 metų rugsėjo 1 dienos, kai iš Lietuvos Respublikos buvo išvesti paskutiniai Sovietų Sąjungos kariuomenės pajėgų daliniai, Lietuvos valstybės gyventojai turėjo teisę vykdyti

individualią ir kolektyvinę savigyną. Tarp Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos 53 metus buvo karo padėtis, todėl visi Sovietų Sąjungos veiksmai Lietuvos teritorijoje turi būti vertinami pagal *ius in bello* arba *ius ad bellum* taisykles, reglamentuojančias kariavimo būdus ir baudžiamąją atsakomybę už karo nusikaltimus.

1991 metų sausio 13 dienos taikių televizijos bokšto gynėjų sušaudymas, kruvinos Medininkų pasienio ir Medininkų muitinės postų pareigūnų žudynės 1991 metų liepos 31 dieną - paskutiniai žiauriausi Sovietų Sąjungos ginkluotų pajėgų padaryti karo nusikaltimai Lietuvoje, organizuoti Kremliaus ir Sovietų Sąjungos komunistų partijos vietinio padalinio. Lietuvoje Sovietų Sąjungos komunistų-bolševikų partija, kartu su savo vietiniu padaliniu LKP, organizavo ir padarė dar kelių rūšių tarptautinę taiką pažeidžiančius nusikaltimus žmoniškumui. Neteisėti įkalinimai, deportacijos, trėmimai, prievartinio darbo kaip pavergimo formos panaudojimas, privačios ar visuomeninės nuosavybės grobimas, karo įstatymų ir papročių pažeidimai, betikslis miestų, kaimų ar gyvenviečių naikinimas arba niokojimas - nepateisinami karine būtinybe.

Lietuvos gyventojų deportacijų nusikaltimo sudėtis iš dalies sutampa su genocido nusikaltimo sudėtimi, nes bent jau pirmieji tremtiniai, atsidūrę prie Laptevų jūros be maisto, pastogės ir šiltų drabužių, masiškai mirė nuo bado, šalčio ir įvairių infekcijų bei ligų. Vienas iš genocido nusikaltimų objektyviąją pusę apibūdinančių požymių yra būtent nepakeliamos gyvenimo sąlygos, tyčinis sudarymas tokių sąlygų, kuriomis sunaikinama grupė žmonių.

Jūs išklausėte partizano Adolfo Ramanausko-Vanago dukros parodymų. Ji pateikė Tribunolui duomenis apie žiaurų tėvo kankinimą tardymo metu. A. Ramanauskas-Vanagas (Vanagas - slapyvardis) buvo nuteistas ir sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d., o jo žmona nuteista laisvės atėmimu 8 metams. Tribunolui pateiktame 1956 m. spalio 15 d. akte visiškai slaptai užfiksuota, kad kalinys A.Ramanauskas pristatytas į kalėjimo Nr. 1 chirurginį skyrių itin sunkios būklės. Dešinė akis padengta hematoma, ant viršutinio voko pastebėtos šešios durtinės žaizdos, pagal diametrą padarytos plonu laidu ar vinimi, siekiančia akį. Daugybė mėlynių pilvo srityje, kairės rankos trečiojo piršto pjautinė žaizda. Ant lytinių organų pastebėti sužalojimai, plėštinės žaizdos, nėra kiaušinėlių ir sėklidžių.

Jūs išklausėte daugybės liudytojų ir nukentėjusiųjų parodymų, ypatingai sukrečiantį Vyčio ordino kavalieriaus Vinco Grinkaus pasakojimą apie rankos sulaužymą, patalpinimą invalidų lageryje, kuriame jis po 10-12 valandų buvo verčiamas dirbti „arkliu". Įkinkytas į vežimą

kartu su kitais kaliniais invalidais, jis tempė įvairius krovinius, pašto siuntas ir medieną. Liudytojas į Tribunolo posėdį buvo atvežtas invalido vežimėlyje. Jūs tiesiogiai įsitikinote humanitarinės teisės pažeidimais, nežmoniškumu. Apie kalinimo lageriuose sąlygas, organizuotą pasikėsinimą nužudyti Jūs išgirdote iš ilgiausiai - 37 metus - už politinius įsitikinimus kalėjusio lietuvio Balio Gajausko ir kunigo Alfonso Svarinsko lūpų.

Gerbiamieji teisėjai, ar užtektų jėgų išklausyti 142 579 kalinių parodymų, o kokią nuotaiką sukeltų 118 000 tremtinių pasakojimai apie bado, šalčio, ligų ir nepakeliamai sunkaus darbo sukeltas kančias. Nejaugi tiesa, kad vieno žmogaus žūtis yra tragedija? O šimtų tūkstančių - tiktai statistika? Argi teisinga būtų neišgirsti XX a. kankintų ne tik lietuvių, bet ir latvių, estų, baltarusių, ukrainiečių, čečėnų, Krymo totorių, vengrų, čekų, rumunų, lenkų, albanų ir daugybės kitų tautų, skaičiuojančių aukas tūkstančiais, milijonais. Argi teisinga tai būtų laikyti tiktai statistika? Tragiškas milijonų žmonių likimas, jų kančios slegia gyvųjų sąžinę ir slėgs tol, kol Jungtinių Tautų Organizacijos lygiu komunistiniai režimai bus pripažinti nusikalstamais, o komunistų ir komunistinės ideologijos partijas bus uždrausta registruoti visose pasaulio valstybėse.

Sovietų Sąjungos pasididžiavimas „Belomor kanai" išklotas bolševikų represijų aukų kaulais. Pavojingiausiose Intos akmens anglies šachtose, Mordovijos geležies rūdų kasyklose, sunkiausius medienų paruošimo darbus Sibiro taigoje dirbo politiniai kaliniai, komunistiniam režimui nepalankūs žmonės. Tai akivaizdus prievartinio darbo, kaip pavergimo formos, panaudojimas, kurį sąlygojo neteisėti įkalinimai. Tokia veika yra tarptautinę teisę pažeidžiantys nusikaltimai. Neteisėtus įkalinimus sankcionuodavo specialūs teismai - Karo Tribunolai ir Ypatingieji pasitarimai. Jūs išklausėte parodymų liudytojo, kuris, įkalintas Lukiškių kalėjime, buvo nuteistas Ypatingojo pasitarimo Maskvoje ir iki šiol nėra matęs nuosprendžio, kurį jam nedalyvaujant pasirašė tokio pasitarimo teisėjai. Koks teisinis absurdas, kad jie buvo teisiami pagal Rusijos federacinės sovietinės socialistinės respublikos baudžiamojo kodekso 58 str. 1 dalį ir kitus punktus už tėvynės išdavimą.

Lietuvos Respublikos piliečiai, kuriems urmu prieš jų valią suteikta Sovietų Sąjungos pilietybė, teisiami pagal vienos iš Sovietų Sąjungos respublikų, Rusijos Federacijos, baudžiamąjį kodeksą, nežinia už kokios tėvynės išdavimą - Rusijos Federacijos ar Sovietų Sąjungos. Deja, nei viena, nei kita nebuvo nuteistųjų tėvynė. Iš tikrųjų jų tėvynė - Lietuva, už kurios laisvę ir nepriklausomybę jie pagal savigynos teisę ne tiktai

galėjo, bet ir privalėjo kovoti. 1946 m. birželio mėnesį papulkininkio Chaliavino vadovaujamas Karo Tribunolas nuteisė 8 868 žmones: 3 678 partizanus, 1 117 jų rėmėjų, 1 800 tautinio pogrindžio organizacijos dalyvių. Šiems Lietuvos patriotams paskirtos griežčiausios bausmės. 468 politiniai kaliniai nubausti mirties bausme, kiti išsiųsti katorgos darbams 25 metams. Tiktai 48 kaliniams paskirta po 5 metus kalėti lageriuose. Politinių kalinių žudymas buvo vienas iš lietuvių naikinimo būdų. Nuo 1945 m. buvo pradėta šaudyti dideles pasmerktųjų grupes.

Gerbiamieji teisėjai, keturių Ženevos konvencijų šiurkštus pažeidimas yra ir tyčinis teisių į sąžiningą ir įprastinį teismo procesą atėmimas iš karo belaisvio arba civilio asmens, civilio asmens neteisėtas atskyrimas nuo šeimos arba neteisėtas įkalinimas. Ypatingųjų pasitarimų, kuriuos vadino „troikomis", paskirtos griežtos bausmės lietuviams be teisminio bylos nagrinėjimo, nedalyvaujant teisiamiesiems (in absentia) - unikalus reiškinys, vertas visų pasaulio valstybių politikų ir teisininkų dėmesio. Komunistinio režimo padaryti karo nusikaltimai Lietuvoje pažeidžia 1907 m. Hagos Konvenciją dėl sausumos karo įstatymų ir papročių, taip pat visus kitus tarptautinės teisės aktus.

Komunistinio režimo laikotarpiu buvo nacionalizuota Lietuvos žemė - ji tapo išimtine valstybės nuosavybe, buvo įvykdyta prievartinė kolektyvizacija, likviduota privatinė nuosavybė. 1940 m. liepos mėnesį Lietuvos banko valdytojas Juozas Paknys atsisakė, o komunistų paskirtas Aleksandras Drobnys pasirašė įsaką pervesti į Sovietų Sąjungos užsienio banko sąskaitą 17 milijonų litų vertės Lietuvos auksą, saugotą užsienyje. Jau prezidentas Franklinas Ruzveltas uždraudė dekretu JAV bankuose esantį Baltijos valstybių auksą išduoti Sovietų Sąjungai, o Švedija, deja, atidavė.

Okupantai grobė valstybinį, visuomeninį ir asmeninį turtą. Sovietų Sąjunga užgrobė nepriklausomos Lietuvos Respublikos ambasadų pastatus užsienio valstybėse, jos meno kūrinius ir kitą turtą, kurio dalis Lietuvai iki šiol nesugrąžinta. Michailas Suslovas 1945 m. savo pranešime Stalinui rašė apie 30 899 ūkių visišką arba dalinį konfiskavimą. 1946 m. Lietuvos prokuroras Balesnikovas savo ataskaitoje Žurnakovui nurodė, kad buvo konfiskuota 3 360 ūkių ir 12 790 be šeimininkų likę ūkiai. Vien 1944 m. gruodžio mėnesį buvo sudegintos 144 lietuvių sodybos. Kai kurios sodybos sudegintos kartu su žmonėmis. Komunistinis režimas sunaikino istorinius paminklus, meno ir mokslo kūrinius. Iki 1950 m. vien tik Vilniuje ir Kaune buvo uždaryta 50 bažnyčių ir pusiau viešų koplyčių, uždrausta naudotis kapinių koplyčiomis, išsprogdinti „Trys kryžiai" Vilniuje, vėliau išsprogdintos 35 Vilniaus Kalvarijų koplyčios. Katedra

paversta paveikslų galerija. Kitos bažnyčios paverstos sandėliais, sporto salėmis. Nugriauta Kryžiaus išaukštinimo bažnyčia, sunaikinta Septynių Marijos skausmų koplyčia Žaliakalnyje, Kaune. Uždarytos 8 pusiau viešos koplyčios. Tiktai cerkvės liko neliečiamos.

1941 m. vasarą trumpai gyvavusios Lietuvos laikinosios vyriausybės pirmininkas Kazys Škirpa po įvykusio 1941 m. birželio mėnesio sukilimo, perduodamas Lietuvos pasiuntinybės rūmų Berlyne raktus, ant likvidavimo dokumentų padarė tokį prierašą: „Okupantų žiniai. Jūsų principai - slopinti žmonių laisvę, griauti kultūrą ir grobti svetimą turtą. Jau pagrobėte Lietuvą, klastingai paglemžėte jos valstybinę nepriklausomybę, užgrobsite ir šiuos nepriklausomos Lietuvos rūmus. Bet teisingumas yra stipresnis už smurtą". Gerbiamieji teisėjai, po 60 metų nuo šitų žodžių užrašymo Jūs nagrinėjate komunistinio režimo Lietuvoje ir kitose valstybėse padarytus nusikaltimus. Galima tiktai apgailestauti, kad iki šiol pasaulio valstybės neturėjo politinės valios aukščiausiu valstybiniu lygiu pasmerkti kruviniausius XX amžiaus nusikaltimus. Beje, ir šį Tribunolą įkūrė ne Jungtinių Tautų Organizacija, o Tarptautinis Kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas", kuris vyko šių metų birželio 12-14 dienomis Vilniuje.

Norėčiau pasakyti, kad okupantų vykdoma genocido politika sunaikino tautos genetinį fondą, privertė pasitraukti iš Lietuvos 444 235 gyventojus. Iš viso Lietuva 1940-1953 m. neteko 780 922 žmonių. Sovietų Sąjungos okupuotoje Lietuvoje buvo pažeidinėjamos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nustatytos prigimtinės žmogaus teisės - tikėjimo, sąžinės, žodžio, spaudos laisvės, gyvenamosios vietos pasirinkimo laisvė, o kova už žmogaus teises buvo priskiriama valstybiniams nusikaltimams, įvardintiems kaip antitarybinė propaganda ir panašiai. Iki 1989 m. komunistinio režimo nusikaltimais Lietuvos Respublikai padarytas materialinės žalos dydis vertinamas 278 milijardais JAV dolerių, nors, specialistų nuomone, padaryta žala yra trigubai didesnė, nes 278 milijardai apskaičiuoti pagal sovietinę metodiką, kuri neatitinka pasaulinių standartų.

Gerbiamieji teisėjai, vadovaudamasi aukščiau išvardintais statistiniais duomenimis, dokumentais, nukentėjusiųjų ir liudytojų parodymais, tarptautinės teisės aktais, prašyčiau pripažinti, kad:

1. Komunizmo doktrinos prigimtis, kurios esmę sudaro vadinamosios klasių kovos teorija, yra nemokslinė, nehumaniška ir nusikalstama. Komunizmas nėra ideologija, o tik teorinis kriminalinių nusikaltimų taikai, žmoniškumui, žmonijai ir karo nusikaltimų pateisinimas. Komunizmas yra nusikaltėliška konspiracija. Taip ją įvardijo JAV Kongresas.

2. Komunistų partijos yra nusikalstamos organizacijos. Jos neturi būti įregistruojamos, joms negalima sudaryti prielaidų užgrobti valdžią nė vienoje pasaulio valstybėje nei karinio perversmo, nei parlamentinių rinkimų būdu. Komunistų partijos nariai neturi teisės naudotis valstybių, priklausančių Jungtinėms Tautoms, politiniu prieglobsčiu.

3. Komunistinis Sovietų Sąjungos režimas okupuotoje Lietuvoje padarė nusikaltimus taikai, žmoniškumui, žmonijai ir karo nusikaltimus, tarp kurių yra ir lietuvių tautos genocidas, dėl to buvo sunaikinta maždaug 1/3 lietuvių tautos dalis. Padaryta didžiulė neįkainojama moralinė, fizinė ir materialinė žala. Sovietų Sąjungos egzistavimas pasibaigė Alma-Atos deklaracija, kurią 1991 m. gruodžio 21 d. pasirašė vienuolika buvusių sovietinių respublikų, sukūrusių Nepriklausomų valstybių sandraugą (NVS). Ji pasiskelbė sieksianti užtikrinti buvusios Sovietų Sąjungos tarptautinių įsipareigojimų, sudarytų sutarčių ir susitarimų vykdymą - apie 16 000 dokumentų, taip pat remti Rusijos tęstinumą vietoje Sovietų Sąjungos narystės Jungtinėse Tautose ir nuolatinę narystę Saugumo Taryboje bei kitose tarptautinėse organizacijose.

Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius 1991 m. gruodžio 24 d. gavo atitinkamą Rusijos pareiškimą ir niekas neprieštaravo, kad Rusijos Federacija perimtų Sovietų Sąjungos vietą Jungtinėse Tautose. 1992 m. sausio 17 d. Rusijos Federacijos Užsienio reikalų ministerija informavo diplomatines atstovybes Maskvoje, jog Rusijos Federacija tęs Sovietų Sąjungos įsipareigojimus pagal tarptautines sutartis. Be to, Rusijos Federacijos vyriausybė vykdys depozitaro funkcijas atitinkamose daugiašalėse sutartyse vietoj Sovietų Sąjungos vyriausybės. Iki 1991 m. gruodžio 21 d. Rusijos Federacija taip pat tapatino save su Sovietų Sąjunga. Ji lieka atsakinga už Sovietų Sąjungos nusikaltimus taikai, žmonijai, žmoniškumui ir vykdytą tautų genocidą, todėl negali išvengti pareigos pasmerkti komunistinio režimo padarytus, tarptautinę teisę pažeidžiančius nusikaltimus ir bent iš dalies atlyginti materialinę žalą jų aukoms.

4. Kolaboravimas, bendradarbiavimas su nukariauta valstybe, su valstybe agresore yra tarptautinę teisę pažeidžiantis nusikaltimas, jeigu okupuotos valstybės institucijos, jų vadovai ir pavieniai asmenys savanoriškai vykdo nukariavusios valstybės valią, pažeisdami okupuotos valstybės ir jos piliečių suverenias teises. Jie pripažįstami nusikaltimo taikai subjekto - agresoriaus bendrininkais. Taip pat prašyčiau visuomeninį Tribunolą kreiptis į Jungtines Tautas ir įpareigoti joms priklausančias valstybes nedelsiant išduoti asmenis, kaltinamus genocido, karo, nusikaltimo žmoniškumui ir žmonijai padarymu tai valstybei, kurios teritorijoje arba kurios gyventojams padaryti nurodyti nusikaltimai.

Taip pat prašyčiau pripažinti, kad Lietuvos Respublikos gyventojai ir piliečiai nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1993 m. rugsėjo 1 d. turėjo teisę vykdyti individualią ir kolektyvinę savigyną, nes buvo karo su Sovietų Sąjunga padėtis. Agresijos veiksmai užgrobtoje teritorijoje vertinami pagal *ius in bello* ir *ius ad bellum* taisykles.

Gerbiamieji teisėjai, komunistiniai režimai veikė ir veikia vardu valstybės, praktikuojančios ideologinę hegemonijos politiką. Būtent dėl doktrinos buvo nužudyti šimtai milijonų niekuo nekaltų žmonių. Veiksmingu nepakantumu motyvuotos komunistų partijos organizuotos ir vykdytos represijos yra sunkiausias XX amžiaus nusikaltimas žmonijai.

Dėkoju už dėmesį ir prašyčiau sekretoriatą pridėti dokumentus. Jie buvo liudytojų pristatyti vakar. Be to, yra pateikta medžiaga apie bandymus įamžinti komunistinio režimo paminklus „Grūto" parke. Tai yra tam tikras signalas, kad komunizmas atgyja, nori atgimti, nenori pasitraukti iš savo pozicijų, veikia įvairiomis užmaskuotomis formomis ir toliau nori garbinti savo ideologiją, - tariamą ideologiją, (kurios, kaip aš minėjau, nelaikau ideologija), ir platinti ją tarp XXI amžiuje gyvenančių žmonių kartos.

Prie protokolo pridedami šie dokumentai:

1. „Grūto byla". Oficialūs dokumentai ir visuomenės nuomonės bei pasiūlymai „Grūto bylai" spręsti, I-II tomai.
2. L.Kerosieriaus kaltinimai ir liudijimai.
3. Lietuvos visuomeninių organizacijų, protestuojančių prieš komunizmo vadų skulptūrų ekspozicijos kūrimą Grūto miške, konfederacijos, įvykusios Vilniuje 2000 07 31, pirmininkų prašymas Tribunolui „Dėl kaltinimų ir dokumentų teikimo", 2000 09 04.
4. Leidinys „Lietuviai Arktyje". Laptevų jūros tremtinių brolijos „Lapteviečiai" (Kaunas, 2000) leidinys, skirtas Tarptautiniam Kongresui „Komunizmo nusikaltimams įvertinti".
5. A.Matulkaitės „Igarkos tremtiniai". Vilnius, 1998.
6. „Lietuvos kovų ir kančių istorija", T. I, Vilnius 1999. Dokumentų suvestinė.
7. SSSR CK KP sekretoriato 1988 m. nutarimas „Dėl pagalbos Čilės komunistų partijai vykstant ryšininkams ir ruošiant kadrus".
8. Straipsnio „Kaip pabaigti „Šaltąjį karą" laikraštyje „Izvestija" kopija, 2000 08 23.
9. Liudytojo G.Adomaičio parodymai „Rusijos komunistų partija - tarptautinio terorizmo organizatorius".
10. Dokumentai apie Koklevičių šeimos tremtį, iš viso 10 lapų.

11. Gražinos Marijos Stanionytės-Zujienės parengta medžiaga apie Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Organizacijos ir jai pavaldžių įstaigų naikinimą bei žlugdymą sovietinės okupacijos laikais (1940 06 15-1944):
    1) Komunizmo nusikaltimų įvertinimas;
    2) Ženevos konvencija dėl armijos sužeistųjų karo lauke sąlygų pagerinimo, 1964 08 22 (lietuvių ir anglų k.);
    3) Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais, 1929 07 27 (lietuvių, prancūzų, anglų k.);
    4) Pasaulio lietuvių bendruomenės X Seimas. Rezoliucija dėl Lietuvos gyventojų genocido, 2000 08 19, Vilnius;
    5) Pasaulio lietuvių bendruomenės X Seimas. Projektas. Rezoliucija dėl tarptautinio kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas", 2000 08 19, Vilnius;
    6) Nuotraukos. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus pirmininkai:
        a) Rokas Šliūpas (1919-1932);
        b) Aloyzas Petrikas (1932-1938);
        c) Jurgis Alekna (1938-1940);
        d) Antanas Garmus (1940-1941);
        e) Vladas Ingelevičius (1941-1944).
    7) Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Žinių Biuras (1941-1944).
12. J.Baklio pateiktas archyvo pažymėjimas dėl nuteisimo ir tremties.
13. P.Jakučionio straipsnis „Okupantų padaryta žala Lietuvai ir jos atlyginimas", spausdintas 1997 06 06-27 savaitraštyje „Tremtinys".
14. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos istorijos skyriaus pateiktas dokumentų segtuvas:
    1) Pranešimas kongresui.
    2) 1940-1941 metų Lietuvos gyventojų genocido organizatorių ir vykdytojų sąrašas.
    3) Protokolas dėl St. Vaitekūno ir K. Padleckio perdavimo valdžios organams.
    4) Išrašai iš 1940 06 15-1941 06 21 politinių baudžiamųjų bylų.
15. Vilniaus m. Sąjūdžio grupių susivienijimo „Labora" tarybos pirmininko L.Kerosieriaus kaltinimai ir liudijimai bei dokumentai:
    1) Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. gegužės mėn. nutarimas „Dėl Sovietinio okupacinio režimo ideologijų ir veikėjų paminklų atstatymo ir eksponavimo Varėnos rajone".
    2) Tėvynės sąjungos - Lietuvos Konservatorių frakcijos laiškas Ministrui Pirmininkui.

3) Krikščionių demokratų frakcijos raštas Ministrui Pirmininkui „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1998 12 31 nutarimo Nr. 1532".
4) Frakcijos „Socialdemokratija 2000-ieji" 2000 06 19 posėdžio protokolo išrašas.
5) Lietuvos visuomeninių organizacijų, protestuojančių prieš komunizmo vadų skulptūrų ekspozicijos kūrimą Grūto miške, Konferencijos, įvykusios Vilniuje 2000 07 31, kreipimasis „Dėl komunizmo vadų skulptūrų ekspozicijos Grūto miške likvidavimo".
6) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 07 31 nutarimas Nr. 256 „Dėl tarybinio laikotarpio paminklinių skulptūrų ekspozicijos įkūrimo".
7) Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 12 31 nutarimas Nr. 1532 „Dėl demontuotų tarybinio laikotarpio paminklinių skulptūrų perdavimo".
8) Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro protesto raštas.
9) Lietuvos visuomeninių organizacijų atstovų susirinkimo kreipimasis „Dėl komunizmo vadų ir jų parankinių ekspozicijos Varėnos rajono Grūto miške likvidavimo" 1999 09 02.
10) Laisvės kovotojų organizacijų atstovų pareiškimas.
11) Žemėlapiai, paminklų atstatymo projektai.
12) Ištrauka iš konkurso sąlygų.
13) Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas.
14) Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkis „Dėl darbo grupės demontuotų tarybinio laikotarpio paminklinių skulptūrų ekspozicijos klausimams spręsti sudarymo" 1999 08 14 bei 1999 08 18 Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro įsakymas.
15) Valstybinio muziejaus nuostatai.
16) Sovietinių skulptūrų ekspozicijos koncepcija.
17) LR teritorijų planavimo įstatymas.
18) Detaliųjų planų taisyklės.
19) LR Vietos savivaldos įstatymas.
20) Faktai ir jų komentarai Grūto miške kuriamo komunizmo vadų ir veikėjų memorialo problemai spręsti.
21) Pastabos dėl V.Malinauskui kompensuotinų lėšų dydžio, likvidavus jo kuriamą Grūto miške komunizmo vadų memorialą.

22) Skulptūrų eksponavimo Genocido aukų muziejaus kieme brėžinys.
23) „Lietuvos ryte" spausdintas R.Gečo straipsnis „Grūto parkas politikams neleidžia ramiai miegoti".
24) Protestuojančių visuomeninių organizacijų 2000 06 05 kreipimasis į LR Valstybės saugumo departamento direktorių.
25) Visuomeninių organizacijų atstovų prašymai.
26) Straipsnių laikraščiuose „Vakarinės naujienos" ir „Provincijos kurjeris" kopijos.
27) Pasaulio lietuvių bendruomenės X Seimo rezoliucija „Dėl Lietuvos gyventojų genocido" 2000 08 19.
28) Prašymas „Dėl visuomeninių organizacijų ir piliečių piketų ir mitingo priimtų dokumentų pripažinimo", 2000 06 12.
29) Mitingo atidarymo įžanginės kalbos tekstas, 2000 06 12.
30) 2000 05 29 protestuojančių visuomeninių organizacijų pareiškimai.
31) Kvietimas į Tarptautinį kongresą.
32) 2000 06 12 kreipimasis į pasaulio religijų hierarchus.
33) 2000 06 12 vykusio mitingo dalyvių deklaracija.
34) 2000 06 12 vykusio mitingo dalyvių kreipimasis, pareiškimas.

16. M.Starolytės liudijimas.
17. V.Kvietkauskienės liudijimas bei pridėta medžiaga (med. pažymų kopijos, eilėraščiai).
18. A.Šeškos liudijimas.
19. E.Varno kratos protokolas.
20. Iš lozungų projekto CK BKP (6), parašyto 1952 05 01 E.Varno.
21. O.Sliesoraitienės-Perkaravičiūtės liudijimas bei pažymos kopija.
22. B.Kemzūros liudijimas ir šeimų, nukentėjusių nuo sovietinės okupacijos, sąrašas.
23. D.Kviklytės-Kazkalienės liudijimas.
24. V.Bistricko prašymas Lietuvos Prezidentui ir Seimui.
25. St. Staniulevičiaus pranešimas.
26. J.Ruzgo liudijimas.
27. A.Dučkaus liudijimas apie B.Dučkaus ir Vaičėnų nužudymą.
28. R.Kasperaičio liudijimas.
29. V.Milieškienės liudijimas ir pridėti dokumentai (straipsnių kopijos, J.Požeros „Žuvys nepažįsta savo vaikų", knygos ištraukos, išrašai iš tremties bylos, J.Laucės knygos „Penktasis savisaugos batalionas" kopija).
33. Sigito-Juozo Mašaukaičio pristatytos dokumentų iš Lietuvos ypatingojo archyvo kopijos ir Prašymas Tribunolui.

Tribunolo pirmininkas Vytautas Zabiela:

Dėkojame Jums už tokią plačią, išsamią ir dalykišką kalbą. Tęsiame procesą toliau. Dabar kaltinamąją kalbą pasakys atstovas iš Estijos. Prašom.

Kaltintojas Leo Oispuu (Estija):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji dalyvaujantys. Atsižvelgdamas į tai, kad neturime daug laiko, siūlau du variantus. Aš pasirengiau kalbėti 30 minučių, tačiau atsižvelgdamas į tai, kad Estija maža šalis, be to, kaip ir Lietuvoje, taip ir Latvijoje bei Estijoje viskas vyko panašiai, todėl galiu perskaityti savo pranešimą per 5-7 minutes. Kaip Jums būtų patogiau?

Tribunolo pirmininkas:

Atkreipiame dėmesį, kad Jūs esate kaltintojas, Jūs parengėte kaltinamąją kalbą, Jūs ir turite nuspręsti, ką reiktų pateikti Tribunolui. Todėl prašome Tribunolui pasakyti tai, kas Jūsų nuomone yra reikalinga ir būtina.

Kaltintojas Leo Oispuu (Estija):

Aš kiek galėsiu sutrumpinsiu savo kalbą, tačiau savo pranešimą pateiksiu Jums raštu ir prašau atsižvelgti ne į tai, ką pasakysiu žodžiu, o į mano raštu paruoštą pranešimą.

Tribunolo pirmininkas:

Galite pateikti medžiagą savo kalbos metu. Taigi viskas, ką Jūs pateiksite, Tribunolo jau yra nuspręsta priimti ir pridėti prie bylos. Prašom.

Kaltintojas Leo Oispuu (Estija):

Ačiū. Mūsų kaltinimo teisinė bazė daugeliu aspektų sutampa su tuo, kas jau buvo pasakyta Latvijos ir Lietuvos atstovų. Aš nesinaudosiu šiais teisiniais dokumentais, visiškai juos palaikau. Aš kaltinu Sovietų Sąjungos komunistų partiją ir SSRS nusikaltimais žmoniškumui bei taikai prieš Estijos Respubliką. Šie nusikaltimai yra kvalifikuoti kaip nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui, nusikaltimai pagal Konvenciją - dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį, dėl prievartinio darbo, kaip žeminančio žmogaus orumą, panaikinimą dėl diskriminacijos švietimo srityje. Mes manome, kad SSKP nusikalstama veikla yra sąlygota jos imperinės ideologijos. Šios ideologijos esmė - tai grobikiškos politikos pateisinimas. Tos politikos tikslas - Rusijos imperijos išplėtimas kitų šalių sąskaita. Jų veiklos metodai daugiausia buvo ideologiniai, organizaciniai, karinis įsikišimas. Ideologiniai metodai čia jau buvo išdėstyti Ukrainos atstovo, todėl nekartosiu, jie yra užfiksuoti.

Keletas pastabų tiktai apie Estiją. Organizaciniai metodai. Nusikalstamas SSKP ideologijos pobūdis paaiškinamas veiksmais, kurie buvo nukreipti prieš demokratiją, jos sužlugdymą ir diktatūros įtvirtinimą. Nauju pavadinimu buvo pridengiama senoji Rusijos imperija. Okupavusi Estiją 1940 m., Raudonoji armija ir SSKP mūsų teritorijoje įvedė Sovietų Sąjungos teisinių aktų galiojimą. Dėl šios priežasties estai neteko spaudos laisvės. SSKP nusikaltimai prieš demokratiją Estijoje - tai demokratiškų nepriklausomų teismų likvidavimas ir karo tribunolų, ypatingųjų pasitarimų įvedimas. Taigi komunistų partija įteisino neteisines struktūras. Norėdama įtvirtinti diktatūrą Estijoje, Sovietų Sąjungos komunistų partija panaikino Estijos valdžią. Vietiniai okupantai - kolaborantai, komunistai organizavo rinkimus 1940 m. liepos 15 d. Šie rinkimai vyko politinio teroro sąlygomis ir jų metu buvo pažeidžiama rinkimų teisė. Estijos įjungimas į SSRS sudėtį rugpjūčio mėnesį šiurkščiai pažeidė laisvo apsisprendimo teisę. SSKP ir okupacinė valdžia taip pat pažeidė Vl-ją Hagos Konvenciją dėl karo įstatymų ir papročių. Ji neleidžia užgrobėjui panaikinti okupuotos teritorijos įstatymų. Čia dar galėčiau pridėti Genujos IV-ją Konvenciją, priimtą 1949 m., pagal kurią sutartys, sudarytos okupanto ir okupuotos valdžios, pripažįstamos negaliojančios.

Po okupacijos prasidėjo teroras prieš vietos gyventojus: areštai, kankinimai, bylų falsifikavimas, masinės žudynės, deportavimas, valstybės ir asmeninio turto grobimas. Okupantus parėmė vietos kolaborantai ir komunistai. Jų buvo nuo 130 iki 150. Tokia buvo Estijos kompartijos sudėtis tuo metu. Remiantis komunistine ideologija, teroras tapo įstatymiškai įteisintu veikimo metodu Estijoje. Tai pirmasis Estijos okupacijos periodas, jis buvo nutrauktas Antrojo pasaulinio karo. Tačiau vokiečių okupacija - tai jau kita tema. Po to, kai vokiečiai paliko Estiją, vėl atėjo rusų armija. Estijos Respublika buvo atkurta, mes turėjome vyriausybę, jai vadovavo Otto Tibas. Tai įvyko 1944 m., tačiau ši vyriausybė veikė labai neilgai, nes jau tų pačių 1944 m. rudenį Sovietų armija okupavo Estijos Respubliką, ne išlaisvino iš vokiečių, o būtent antrą kartą okupavo. Estijos premjeras ir vyriausybė buvo areštuoti. 1944 m. Estijos vėliava buvo pakeista rusiška vėliava. Vėliau tęsėsi ta pati karinė genocido politika - areštai, trėmimai. Buvo tremiami tie žmonės, kurie buvo neparankūs okupacinei valdžiai. Norėdama pasiekti savo tikslų, kompartija organizavo visa apimančią informacijos sistemą ir reguliariai būdavo platinamos anketos. Jos buvo sudarinėjamos iš įvairių klausimų, tačiau dažniausiai būdavo klausiama, kokiai partijai priklausė seneliai, proseneliai, kokį turtą turėjo ir t. t. Ir jeigu rasdavo netikslumų šiose anketose, tuomet tokį žmogų kviesdavo į KGB.

Toliau - pasų sistema. Tai buvo valstybinis šnipinėjimas, jis išplito visoje SSRS teritorijoje ir netgi visame pasaulyje. Buvo įvesta skundimo sistema. Estijoje represijos buvo vykdomos nuolat, organizuojamos masinės akcijos, būtent: 1941, 1945, 1949 m. ir kt. Taigi tokių masinių akcijų buvo ne dvi, o keletas. Buvo areštuoti ir deportuoti visiškai nekalti žmonės, o tai jau nusikaltimas. Iš anksto žinant, kad žmogus nekaltas, jis visvien buvo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Represijos pasitarnavo mobilizuojant pigią darbo jėgą į sunkiai prieinamus regionus Rusijoje. Rusijos imperija naudojo priverstinį darbą, o tai yra Konvencijos dėl prievartinio ar privalomojo darbo pažeidimas. Ši konvencija buvo pasirašyta dar 1929 m. ir ją SSRS ratifikavo 1956 m. Pagal tarptautinę praktiką valstybė, kuri naudojo vergų darbą, turi išmokėti jų palikuonims kompensacijas. Kadangi SSRS teisių perėmėja dabar yra Rusijos Federacija, tai ji ir privalo išmokėti piniginę kompensaciją įvairiems Estijos gyventojams už jų priverstinį darbą Rusijos Federacijos teritorijoje.

Toliau apie tai, kaip Rusija grobė, plėšė Estiją. Kompartijos Centro komiteto, Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. sprendimu dėl žmonių kontingento ir vertingo turto išvežimo iš Estijos, buvo pradėta evakuoti stambias įmones į Rusijos gilumą. Dokumentai apie šį išvežtą Estijos nacionalinį turtą yra išlikę Estijos archyvuose, tačiau turtas buvo vežamas ir Pirmojo pasaulinio karo metu. Tai buvo gamyklos, nacionalinis turtas, kaip tuomet vadintas, visa tai buvo evakuota. Iki pastarojo meto ten dirbo stambios celiuliozės, popieriaus, metalurgijos gamyklos. Visos jos dabar yra Urale, prie Maskvos. Jos visos kažkada buvo aprūpintos įranga ir specialistais iš Estijos. Netgi mūsų darbininkai ten buvo vežami. Pagal Tartu taikos sutartį tarp Rusijos ir Estijos, šis evakuotas turtas turėjo grįžti į Estiją, tačiau šio sutarties straipsnio Rusija nevykdo. Patys vertingiausi meno kūriniai, senovės muziejaus Tartu eksponatai iki šiol yra pagrindinis vieno Rusijos miesto muziejaus turtas.

Padaryta materialinė žala valstybei, Estijos gyventojams yra apskaičiuota mūsų komisijos, kurią įkūrė Estijos Mokslų Akademija. Šią medžiagą Tribunolui aš jau perdaviau, ji visa yra parašyta anglų kalba. Čia paskutiniai 3 puslapiai (42, 43, 44 psl.), juose ir yra mūsų kaltinamosios išvados dalis. Kai kurią padarytą žalą mes perskaičiavome iš naujo. Visa tai padarėme 1989-1991 m. ir ta materialinė žala skaičiuojama iki šiol. Yra sukurta speciali valstybinė komisija represinių režimų padarytiems nusikaltimams tirti. Ši komisija, kurioje dirbu ir aš, dabar užsiima tokios žalos apskaičiavimu. Visa ši statistika pateikta pagal šešias kategorijas ir bendra žalos suma sudaro, mokslininkų ir eko-

nomistų vertinimu, nuo 150 iki 200 milijardų JAV dolerių. Tai, manau, minimalus skaičius. Į šiuos skaičius neįtraukta žala, padaryta mūsų kultūrai. Sovietinė okupacinė valdžia Estijoje sunaikino apie 26 milijonus knygų ir beveik 4 milijonus žurnalų ir laikraščių metinių komplektų. Vadinasi, po 26 knygas kiekvienam Estijos gyventojui. Tai yra ištisa biblioteka. Po to, kai buvo sunaikinta spauda, Sovietų Sąjungos padaryta žala sudaro 333 milijonus JAV dolerių.

Dabar pereisiu prie savo baigiamosios dalies. Pirmoje Tribunolo sesijoje aš kalbėjau kaip Talino organizacijos „Memento" atstovas. Dabar, po Tribunolo, aš Estijoje papasakojau apie šio Tribunolo veiklos rezultatus ir mane visi palaikė. Taip pat kalbėjau Estijos Demokratinių organizacijų susivienijime. Šis Susivienijimas jungia 9 įvairias teisiškai registruotas Estijos demokratines organizacijas. Aš noriu pasakyti, kad ir jų vardu dabar kalbu. Tačiau yra ir asmenų, kurie kovojo su ginklu rankose. Jie kovėsi suomių karo metu. Mūsų asociacija taip pat vienija ir mokinių organizaciją, politinių kalinių organizaciją. Mūsų daug. Be to, aš atstovauju labai didelei organizacijai, kuri vienija nekilnojamojo turto savininkus, taip pat karo metu sužalotus buvusius kariškius, generolo Johano Laidinerio susivienijimą ir netgi tokią partiją, kuri vadinasi „Izamarit". Šiuo metu ji yra valdžioje, jos atstovas yra Estijos premjeras. „Izamarit" mane įpareigojo kalbėti ir jų vardu.

Šią medžiagą aš jau pateikiau Jums. Duotos 3 knygos su represuotųjų pavardėmis: 20 000 vienoje knygoje, 25 000 antroje ir 30 000 trečioje knygoje. Tai areštuoti ir ištremti žmonės. Šių knygų vertė yra ta, kad jose nurodoma kiekvieno įrašyto asmens archyvinė byla ir jos numeris. Tai dokumentinis įrodymas mūsų Tribunolui. Aš manau, kad teismui reikia pateikti medžiagą, o čia yra mūsų organizacijos įstatai, kurie liudija, jog aš turiu teisę pasirašyti dokumentus šios organizacijos vardu.

Be to, Jums buvo pateikta ir kita medžiaga. Tai tikslesni duomenys apie represuotuosius iš Estijos. Aš kalbėjau su represuotųjų registravimo biuro viršininku, mes sudarėme bendrąjį represuotųjų registrą, kuriame yra 134 000 aktų apie represuotuosius. Apytikriais duomenimis, mes turėtume pasiekti 234 000 arba 300 000 represuotųjų skaičių. Tiek žmonių surašyta į šį registrą. Tai beveik 30 % mūsų gyventojų. Šiandien aš dar noriu pateikti Tribunolui knygą, kuri yra išleista Okupacinių režimų tyrimo komisijos. Ji vadinasi „Estijos reikalavimai ir tarptautinė teisė". Tai tiesiogiai liečia ir Tribunolą. Deja, knyga parašyta estų kalba, tačiau 8 puslapiai skirti išvadai anglų kalba. Aš norėčiau, kad

šiuos 8 puslapius, tai yra 327-336, laikytumėte mano kaltinamosios kalbos dalimi. Šią knygą, patvirtintą savo parašu ir antspaudu, aš ir pateikiu.

Baigdamas pasakysiu, kad visos išvardintos organizacijos, represuotieji, „Izamarit" partija laukia iš Jūsų:

1. Tikslių ir drąsių išvadų bei apibendrinimų, kuriuos galėtume panaudoti praktiškai, o ypač norėdami apriboti žmonių su komunistine ideologija ambicijas;
2. Mes norime, kad Jūs išspausdintumėte pagrindinę Tribunolo medžiagą ne tik lietuvių kalba, bet ir anglų bei rusų kalbomis. Neskriauskime rusų nacijos ir rusų kalbos, į juos irgi reikia atsižvelgti;
3. Mes manome, kad Vilniaus Tribunolo medžiaga, taip pat ir 1995 m. Kopenhagos Baltijos Tribunolo Danijoje medžiaga, bus pagrindas sušaukti kitą Tribunolą, kuris vyks jau vyriausybiniu, o ne visuomeniniu lygmeniu. Aš įsitikinęs, kad toks Tribunolas gaus tarptautinių organizacijų, Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos paramą. Tačiau aš, deja, įsivaizduoju, jog tai atsitiks po to, kai dauguma šių valstybių taps Europos Sąjungos ir NATO nariais. Tik tuomet tai bus galima padaryti. Estija prisidės prie šių punktų, prie siūlymų, kuriuos mes vakar savo siaurame pasitarime girdėjome iš Ukrainos atstovo lūpų ir kuriuos jis dar pateiks Jums. Tai išvados, kurias norėčiau, kad traktuotumėte kaip dokumentą.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū už išsamią kaltinamąją kalbą. Jūsų dokumentus priims Vyriausiasis posėdžių sekretorius. Dabar prašom gerbiamą kaltintoją iš Ukrainos.

Kaltintojas Levko G.Lukjanenko (Ukraina):

Jūsų Prakilnybės, aš esu Lukjanenko, šiame Tribunole atstovauju Ukrainos visuomeninėms organizacijoms, esu Teisės garbės pirmininkas. Sėdėjau 25 metus kalėjime ir dar keletą metų praleidau tremtyje. Aš čia galėčiau dalyvauti kaip nukentėjusysis, tačiau mūsų Tribunolas skiria daugiau dėmesio ne asmenybėms, bet tautoms, todėl turiu garbės kalbėti Ukrainos visuomenės vardu, gindamas ne savo asmenybę, bet ukrainiečių tautą. Mano misija čia lengvesnė dėl kelių priežasčių: 1) birželio 12 d. aš jau pateikiau savo kaltinamąją išvadą; tai 22 puslapių pranešimas. 2) vakar mes nusprendėme, kad neverta kartoti tarptautinės teisės aktų, kurie yra žinomi. Aš tik norėčiau atkreipti Tribunolo dėmesį į kai kuriuos momentus, kurie Tribunolui padės suformuluoti baigiamąjį mūsų verdiktą. Iš pradžių kelios pastabos.

Komunistinis režimas - tai tik Rusijos imperijos komunistinė stadija. Kadangi Ukraina pateko Rusijos carų valdžion prieš 300 metų, todėl ji visą laiką jautė žiaurią Maskvos barbarų ranką. Carinį režimą nuo komunistinio režimo galima atskirti tiktai sąlyginai. Istorines Rusijos ir Ukrainos sąskaitas galima pradėti nuo XVII a., bet politikos menas siekia daugiau, nei patenkinti keršto aistrą, nukreiptą į praeitį. Mūsų pagrindinis tikslas - sukurti palankias sąlygas tautos raidai, todėl pateikiame trumpą kaltinimą, liečiantį tik komunistinį valdymo laikotarpį ir tik pradinį fragmentą.

Ruošdami teismą Ukrainoje, mes organizavome teorines konferencijas. Po to, 1996 m., - tuo metu aš buvau Ukrainos parlamento deputatu - mes sukūrėme nacionalinį Tarptautinio teismo rengimo komitetą „Niurnbergas-2". Šis mūsų komitetas padarė didelį darbą, ir teorinį, ir praktinį. Mes nustatėme, kad yra du principiniai požiūriai: visuomeninis požiūris ir imperatyvusis valstybinis požiūris. Mes Ukrainoje ir Vilniaus Tribunolas yra visuomeniniai Tribunolai. Vadinasi, jie turi moralinę - politinę reikšmę, tačiau neturi imperatyvinės reikšmės. Aš mūsų darbą vertinu kaip baigiamąjį visuomeninės veiklos etapą ir kaip ruošimąsi imperatyviajam Tribunolui.

Imperatyvusis Tribunolas gali būti suorganizuotas remiantis tarpvalstybinėmis sutartimis. Valstybės, kaip ir Niurnbergo Tribunolo metu, gali dalyvauti ir pasirašyti atitinkamas sutartis. Manau, kad mūsų darbas tai bus Niurnbergo-2 pagrindas, jis pagreitins tokio Tribunolo sukūrimo galimybę. Dėl to, kad mūsų Tribunolas surinko labai daug medžiagos. Jeigu Tribunolas galėtų išspausdinti šią medžiagą, išplatinti ją Jungtinių Tautų vienijamoms šalims, manau tai padėtų ateityje valstybėms pasirašyti sutartis dėl tokio Tribunolo sušaukimo.

Dabar norėčiau atkreipti garbingojo Tribunolo dėmesį į vieną aspektą, kuris mano kolegų kol kas nebuvo aptartas. 1946 m. Niurnbergo Tribunolas uždraudė nacionalsocialistinę darbo partiją Vokietijoje, jos ideologiją ir represinius organus, kuriuos sukūrė ši partija: gestapą, Saugumo tarnybą (SD) ir kitas. Vadinasi, 1946 m. Niurnbergo Tribunolas uždraudė nacionalsocialistinę ideologiją ir partiją, kuri įgyvendino tą ideologiją. Po dvejų metų - 1948 m., Jungtinės Tautos paskelbė Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Šioje deklaracijoje parašyta, kad kiekvienam pasaulio žmogui garantuojama žodžio laisvė, galimybė skelbti laisvai savo pažiūras ir kt.

Taigi mes matome prieštaravimų tarp to, ką nusprendė Niurnbergo Tribunolas ir tarp paskelbtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos. Kokia išeitis galėtų būti? Manyčiau, kad Niurnbergo Tribunolas žiūrė-

jo iš teisinės pusės, o Visuotinė žmogaus teisių deklaracija daugiau rėmėsi humanitarine teise. Šis prieštaravimas gali būti išspręstas taip. Nuo teisės atsiradimo laikų žinome tokią taisyklę, kad, vertinant žmogaus, nacijos ar valstybės elgesį, žiūrima į tiesioginę priežastį, o ne į ankstesnę. Todėl nacionalinė ideologija traktuojama ne kaip filosofinė srovė, o kaip konkrečios pažiūros, kaip konkreti ideologija. Nacionalsocialistinės partijos įkūrimas, kaip ir komunistinės partijos įkūrimas, rėmėsi tokiomis ideologijomis. Ir ši dalis, šis teisinis aspektas deklaracijoje jau savaime panaikinamas. Deklaracijoje parašyta, jog negali gyvuoti ta ideologija, kuri riboja žmogaus teises ir laisves. Komunistinė ideologija apriboja visas kitas ideologijas, kitas žmogaus teises bei laisves ir propaguoja tik savo teises ir laisves.

Taigi Visuotinė žmogaus teisių deklaracija leidžia mums apriboti komunistinių idealų skelbimą ir išplitimą, nuteisti ją, o kartu ir jos ideologiją. Būtent tokį aš čia matau sprendimą. Mes žinome, kad, smerkdami komunistinę ideologiją, kartu įvertinome atsakomybę konkrečių asmenų, kurie vykdė konkrečius nusikaltimus. Tai yra numatyta baudžiamojo ir baudžiamojo proceso kodeksuose. Taigi partiją, ideologiją galima uždrausti remiantis jos ideologija, jos veiksmais, tačiau žmogaus atsakomybė prasideda tik nuo vadinamojo corpus delictis. Dabar aš norėčiau pereiti prie savo trumpo kaltinimo. Konkrečiai atstovaudamas Ukrainai.

Mes, Ukrainos atstovybė, pateikėme savo kaltinamąją išvadą pagal Niurnbergo tarptautinio karo Tribunolo įstatų 6 punktą. Tai nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui. Taip pat pagal Konvenciją dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. Pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą, pasirašytą 1984 metais, pagal Konvenciją Nr. 29 dėl prievartinio ar privalomojo darbo, priimtą 1930 metais ir kitas konvencijas.

Mūsų Ukrainos atstovybė kaltinamajame akte nurodė šiuos tarptautinės teisės aktus kaip pagrindinius, kuriais remiantis galima pateikti kaltinimus. Mums žinomi ir kiti tarptautiniai teisiniai aktai bei konvencijos, kurie taip pat buvo pažeisti. Tačiau manome, kad mūsų kaltinamasis aktas nėra galutinis, todėl atstovai iš Ukrainos kol kas remiasi tiktai šiomis konvencijomis.

SSKP ideologijos esmė - tai grobikiškas Rusijos išplėtimas, jos galių išskleidimas vos ne visame pasaulyje. Jos organizaciniai, teisiniai ir kitokie metodai, jos ideologija buvo grindžiami tuo, kad komunistų partija stengėsi įteigti žmonėms mintį, jog objektyvusis pasaulis vystosi ple-

čiantis didžiosioms ir nykstant mažosioms tautoms, kad ateityje pasaulyje išliks ne šimtai, tūkstančiai kalbų, o tik 10-15. Mažosios tautos yra progreso stabdys, todėl jos turi išnykti. Taigi didžiosios nacijos yra progresyvios, o visos mažosios yra neperspektyvios ir pasmerktos išnykti. Tokia ideologija yra nusikalstama, nes pateisindavo rusifikaciją ir pavergtų tautų naikinimą. Taigi neleido joms naudotis apsisprendimo teise ir tuo pačiu pažeidė Jungtinių Tautų nuostatas, taip pat tarptautinį paktą dėl žmogaus teisių ir laisvių, priimtą 1966 metais. SSKP ideologija nusikalstama tuo, kad ji pagrindė demokratijos likvidavimą, komunistinės diktatūros įtvirtinimą. Leninas sakė, kad mes iš grynosios demokratijos juokiamės, revoliucijos tikslas, tikslingumas yra aukščiau formalaus demokratizmo. Aš turiu nuorodas, iš kur tai cituota.

SSKP ideologija - tai nusikalstama ideologija, kuri supriešina vieną klasę su kitomis, turtinguosius su vargšais, ateistus su tikinčiaisiais, įvairias visuomenės grupes tarpusavyje, norėdama susilpninti tautą iš vidaus ir ją pavergti. Savo eksproprijavimo teoriją komunistai transformavo į nusikalstamą lozungą: „Plėšk tai, ką dar galima plėšti." Visa tai demoralizavo visus gyventojus.

SSKP ideologija nusikalstama todėl, kad savo valstybingumą pagrindė uždrausdama religiją ir visas kitas valstybingumo idėjas. Tuo padarė ukrainiečių tautai, Ukrainos valstybei didžiulę žalą. Taigi SSKP pažeidė 2-ąjį Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos straipsnį ir Tarptautinių žmogaus teisių ir laisvių pakto 2-ąjį straipsnį. SSKP nusikaltimas yra ir tai, kad buvo persekiojami žmonės dėl religinių, nacionalinių, politinių įsitikinimų. Jiems buvo prievarta diegiama imperinė komunistinė ideologija. SSKP ideologijos nusikalstamą pobūdį patvirtina ir tokie veiksmai, kuriais buvo siekiama likviduoti demokratiją ir įtvirtinti diktatūrą prisidengiant nauju pavadinimu. Okupavusi Ukrainą, SSKP mūsų teritorijoje išplėtė Liaudies Komisarų priimtą sprendimą dėl spaudos. Ukrainiečiai neteko spaudos laisvės.

SSKP nusikaltimas prieš demokratiją - tai ir priimtas dar 1917 metais dekretas, pagal kurį buvo likviduojamas prisiekusiųjų teismas, įvestos „troikos", ypatingieji pasitarimai. Siekdama neribotos diktatūros, 1918 m. Rusijos valdžia panaikino Rusijoje parlamentą. Po to, kai buvo užgrobta Ukraina, šis dekretas ėmė veikti ir Ukrainos teritorijoje. Buvo likviduotas Ukrainos parlamentas. Tuo buvo pažeista 4-ji Hagos Konvencija dėl karo įstatymų ir papročių, pagal kurią okupantui neleidžiama naikinti okupuotosios teritorijos įstatymų. Pagal šios konvencijos nuostatas, okupantai turi gerbti okupuotoje šalyje galiojančius įstatymus. 1918 metais bolševikų valdžia išleido dekretą dėl raudonojo te-

roro, kuriuo remiantis nusikalstama komunizmo ideologija klasių kovą traktavo kaip įstatyminį veiksmą. Teroras tapo teisiniu valstybės valdymo metodu.

Komunistai sukūrė visa apimančią informacinę sistemą, naudojusią anketas, pasų sistemą, valstybinį šnipinėjimą, kuriuo buvo apraizgyta visa šalis, net ir visas pasaulis. Žmonės buvo papirkinėjami ir skatinami skųsti. Surinkta informacija tarnavo areštams. Anketos ir pasų sistema panaudota tam, kad Politbiuras vieną po kito galėtų priiminėti politinius sprendimus, kurie buvo nukreipti prieš tam tikras socialines grupes. Ne tik prieš atskirus asmenis, bet ir prieš socialines grupes. Kiekvienoje respublikoje, srityje, krašte, rajone buvo nustatyti limitai, kiek reikia suimti, sušaudyti ar ištremti žmonių. Numatyta, kiek patiekti grūdų, pieno, mėsos. Represijos leido išsiųsti į Rusijos gilumą pigią darbo jėgą. O tai pažeidžia Ukrainos baudžiamojo kodekso 174 straipsnį.

Imperija naudojo priverstinį darbą pažeidžiant Konvenciją Nr. 29 dėl prievartinio ar privalomojo darbo. Ši konvencija buvo Sovietų Sąjungos pripažinta. Šeštasis jos straipsnis nustato, kad kiekviena šalis, kuri ją ratifikuoja, įsipareigoja savo teritorijoje panaikinti priverstinį darbą, kad ir kokiomis formomis bepasireikštų. Pagal tarptautinę teisę valstybė - eksploatatorius turi atlyginti priverstinio darbo aukoms ar jų palikuonims padarytą žalą. Kadangi Rusijos Federacija yra SSRS teisių perėmėja, tai ji ir turi išmokėti pinigines kompensacijas Ukrainos piliečiams už jų priverstinį darbą Rusijos Federacijos teritorijoje.

Dabar trumpai apie ekonominius nusikaltimus Ukrainoje. VKP(b) Centro komiteto sprendimu, priimtu 1941 metais dėl žmonių ir turto išvežimo, buvo pradėta stambių Ukrainos pramonės įmonių evakuacija į Rusijos gilumą. Buvo išvežtas kolūkių, tarybinių ūkių turtas, išvežta apie 3,5 milijono inžinierių specialistų, kvalifikuotų darbininkų, inteligentų. 1941 m. gruodžio mėnesį iš Ukrainos išvežta apie 20 lengvosios pramonės objektų, kolūkių, traktorių stočių turtas. 1941 m. komunistų partija į Rusiją išsiuntė 158 000 arklių, 1 000 000 galvijų, 1 600 000 avių, 125 000 kiaulių, 20 000 traktorių, o kiti buvo išardyti, sulaužyti ir paskandinti tvenkiniuose.

Kuomet griuvo Sovietų Sąjunga, kūrėsi naujos, nepriklausomos valstybės. Rusijos Federacija paveldėjo mūsų auksą, deimantus. Tačiau atsisakė tuo turtu pasidalinti su buvusiomis Sovietų Sąjungos respublikomis, nors visas turtas buvo kuriamas visų SSRS respublikų, o ne vienos Rusijos Federacijos. Tai pažeidžia Vienos Konvencijos nuostatas. 1991 metų duomenimis, SSRS Taupomasis bankas iš Ukrainos Taupomojo banko paėmė 84,3 milijardo rublių, kurių vertė maždaug 150 mi-

lijonų JAV dolerių. Rusijos vyriausybė iki šiol atsisako grąžinti Ukrainos piliečiams šiuos pinigus, tuo šiurkščiai pažeisdama 1978 metų Vienos Konvenciją.

Remiantis tuo, kas išvardinta, kaltiname SSRS komunistų partiją, RSDRP, bolševikų partiją, jos vadovybę, Centro komitetą, tarp jų ir Ukrainos filialą tuo, kad savo antihumaniška ideologija, nusikalstama komunistine ideologija padarė nusikaltimus prieš Ukrainą. Šie nusikaltimai tokie: triskart prieš Ukrainos Respubliką organizavo ginkluotus konfliktus. Tai buvo agresyvūs karai, per kuriuos okupuota Ukraina. Tai pažeidė Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatus. Karinių operacijų metu Ukrainos Respublikoje 1917, 1920, 1944, 1950 m. komunistinė karinė vadovybė šaudė belaisvius, vertė ukrainiečių karius pereiti į savo pusę, šaudė taikius gyventojus, naudojo cheminį ginklą. Tai yra nusikaltimai, numatyti Niurnbergo tarptautinio karo Tribunolo įstatuose. Šių nusikaltimų detalų išvardijimą vakar pateikiau Tribunolui. Ukrainos komunistinė vyriausybė kartu su Maskvos valdžia likvidavo Ukrainos valstybę, demokratinę sistemą šalyje, atšaukė Ukrainos įstatymus, panaikino Ukrainos parlamentą ir teismus, represavo valstybės tarnautojus ir karininkus, visas Ukrainos politines partijas, tarp jų ir Ukrainos vietinę komunistų partiją. Plėšė Ukrainos cerkvių turtą, slopino liaudies pasipriešinimą, bolševikai kankino, trėmė, žudė. Tai yra nusikaltimai, numatyti Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo 6-me straipsnyje.

Diegdama rusų, rusiškosios ideologijos nuostatas Ukrainos teritorijoje, komunistų partija 1923-1932, 1933, 1946 metais organizavo Ukrainoje badą. Dėl to Ukrainoje mirė apie 6-12 milijonų žmonių, tarp jų ir daug vaikų. Tai yra nusikaltimas, kurį numato 1948 metų Konvencija dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. SSKP represavo ir sunaikino Ukrainos intelektualų potencialą. SSKP politiniu, religiniu ir socialiniu pagrindu deportavo iš Ukrainos milijonus ukrainiečių ir tuo pažeidė mūsų šalies etninę sudėtį. Šis nusikaltimas taip pat numatytas ir Konvencijoje dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. SSKP išstūmė iš visuomeninio gyvenimo ukrainiečių kalbą ir įvedė rusų kalbą. Tai jau etnocido vykdymas šalyje. SSKP Ukrainoje naudojo kankinimus, tyčiojosi iš gyventojų, tuo padarė didelę moralinę, psichinę žalą visai tautai. Šie nusikaltimai taip pat numatyti Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą. SSKP mūsų teritorijoje naudojo priverstinį darbą, pažeisdama Konvenciją dėl prievartinio darbo panaikinimo. SSKP vykdė selekciją socialiniu pagrindu, nusikalstamai naudojo cheminį ir atominį ginklą, tuo padarydama didelę žalą mūsų genofondui.

SSKP padaryti nusikaltimai neturi senaties termino. Mes tai tvirtiname, remdamiesi 1968 metų lapkričio 26 d. Konvencija dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, taip pat Konvencija dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį.

Remdamasis šiuo trumpu savo pranešimu, kuris papildo mūsų pirmąją kaltinamąją kalbą, ir tais dokumentais, kuriuos pateikiau rugsėjo 5-ją dieną, prašau Tribunolo teisėjų išklausyti dar tokį pareiškimą. Atsižvelgdamas į tai, kad po 1920 metų, kuomet buvo įtvirtinta komunistinė diktatūra, Ukraina neteko galimybės išreikšti savo valią demokratiniuose rinkimuose, prašau Tribunolo pripažinti Ukrainą Rusijos kolonija ir turėti tai omenyje, kai bus vertinami SSKP įvykdyti nusikaltimai Ukrainos teritorijoje bei kitose šalyse.

Prašau įrašyti į verdikto rezoliucinę dalį tokį tekstą: „Peržiūrėję ir išklausę kaltintojų kalbas, nukentėjusiųjų, gynybos pasisakymus, Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas nusprendžia:

1. Kreiptis į aukščiausiuosius valstybinius organus tų šalių, kurioms atstovaujama šiame Tribunole, siūlant:
   a) pasirašyti tarptautinę sutartį dėl Tarptautinio teismo (Niurnbergas-2) organizavimo, įvertinti komunizmo nusikaltimus;
   b) priimti įstatymus, draudžiančius komunistinę ideologiją ir komunistines partijas.
2. Sutikdami su Didžiojo septyneto valstybių pripažinimu, kad Rusijos Federacija yra SSRS teisių perėmėja, paraginti Rusijos Federaciją išreikšti atgailą, apgailestavimą už padarytus žiaurumus. Rusijos Federacija taip pat privalo teisingai paskirstyti gautą iš Vokietijos finansinę kompensaciją visoms buvusioms okupuotoms šalims".

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū kaltintojui. Dabar skelbiu kavos pertrauką.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolas tęsia darbą toliau. Dabar kaltinamąją kalbą pasakys atstovas iš Moldovos.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Jūsų Prakilnybe aukštasis Teisme. Komunistinės ideologijos esmė - tai prievarta, represijos, teroras, šmeižtas ir baimė. Be šių priemonių komunistinė sistema egzistuoti negalėjo. SSKP, pradžioje RSDRP, VKP(b) ir jų padaliniai, taip pat ir sovietinė vyriausybė, visiškai pajungta SSKP, atėjo į valdžią 1917 metais. Rusijos kolonijose į valdžią atėjo stipri jė-

ga. Tos valdžios pagrindas buvo ne žmogaus teisių, pirmiausia jo teisių į gyvybę, paisymas, o masinė neteisė, visuotinis teisių pažeidimas, sudaręs komunistinės sistemos esmę. Komunistinė ideologija kartu su Rusijos šovinizmu ir ekspansionistinėmis ambicijomis pagimdė monstrą - totalitarinį komunistinį režimą, kuris engė buvusių sovietinių respublikų tautas. Šios tautos labai smarkiai dėl to nukentėjo. Aš kaltinu SSKP ir sovietinę vyriausybę įvykdžius tarptautinius nusikaltimus prieš taiką, žmoniškumą ir žmoniją, įvykdžius genocido ir karo nusikaltimus prieš Moldovos Respublikos rumunų gyventojus, Besarabiją.

Šie nusikaltimai yra apibrėžti šiuose dokumentuose: 1948 metų Konvencija dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir nubaudimo už jį, 1968 metų Konvencija dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, taip pat Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo įstatai, priimti 1945 m. Aš manau, kad Sovietų vyriausybei ir komunistų ideologijai negali būti taikomas senaties terminas remiantis 1968 m. lapkričio 26 d. Konvencijos dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui 1 straipsniu. Ši konvencija, ratifikuota SSRS vyriausybės, kuri 1969 m. įvertino tuos nusikaltimus kaip nusikaltimus prieš žmoniją, neturinčius senaties termino. Nusikaltimai, įvykdyti SSKP ir sovietinės vyriausybės prieš okupuotas SSRS tautas, buvo gausesni ir sunkesni nei fašistinės Vokietijos ir Italijos padaryti nusikaltimai. Fašistai nebandė pažaboti ir panaikinti žmogaus teisių turėti savo nuosavybę. O komunistai pažeidė šią teisę, išgrobstė cerkves, pirmiausia bažnyčias. Moldovos Respublikoje buvo apie 200 tokių išgrobstytų cerkvių, be to, sunaikinta apie 300 kapinių. Privati nuosavybė gamybinėms jėgoms išvis buvo panaikinta. Komunistinė ideologija kriminaliniu požiūriu vertino viską, kas buvo padaryta iki jų, visų pirma kultūrą, istoriją, paminklus, liaudies mediciną, inteligentiją, žmonių kadrus ir kita. Jie savo veiksmais grąžino Moldovą kelis šimtus metų atgal ir tuo padarė jai nepataisomą žalą.

Kadangi Rusijos Federacija yra SSRS teisių perėmėja, ji turi apmokėti reparacijas Moldovos ir kitų buvusių SSRS respublikų gyventojams. Tik mano apskaičiavimais šios reparacijos turėtų sudaryti 32,5 milijardų JAV dolerių. Politinių represijų aukoms turėtų būti išmokėta 10,7 milijonų JAV dolerių už padarytą moralinę ir materialinę žalą.

Pirmas komunistų, bolševikų padarytas nusikaltimas - tai neteisėtas valdžios užgrobimas 1917 m. Reikia pažymėti, kad Vakarų šalys dėl šios priežasties nepripažino N.Chruščiovo ir L.Brežnevo parašų, kaip SSKP generalinių sekretorių. Vienas iš jų turėjo tapti Ministrų Tarybos

pirmininku, o kitas - Aukščiausiosios Tarybos pirmininku. Kadangi komunistų atėjimas į valdžią buvo neteisėtas ir nusikalstamas, todėl neteisėta bei nusikalstama buvo visa jų veikla nuo 1917 iki 1998 metų, o mūsų Respublikoje iki šiol.

Komunistinė valstybė, perėmusi šovinizmą iš sovietinės Rusijos, okupavo svetimas teritorijas, pasisavino svetimą turtą, rusifikavo gyventojus, juos asimiliavo. Persekiojo politiniais, rasiniais motyvais tų šalių gyventojus, tuo pačiu padarė nusikaltimus žmoniškumui. Nusikaltimai žmoniškumui Moldovoje - tai ir inteligentijos naikinimas. Vien 1941 m. birželio 13 d. iš Moldovos buvo deportuota 44 gydytojai, 57 mokytojai, daug agronomų, 99 buhalteriai, 157 inžinieriai, 72 žurnalistai, aktoriai, meno darbuotojai ir daug kitų inteligentų.

1946 m. buvo nubausta 44 160 žmonių pagal baudžiamąjį kodeksą, kaip tuomet vadinta už veiksmus, nukreiptus prieš valstybę. 1940 m. buvo uždraustos visos politinės partijos, o jų nariai arba sušaudyti, arba ištremti 25 metams.

Vadovaujant VKP(b), sovietinė vyriausybė sudarė suokalbį su Vokietija, kuris buvo nukreiptas prieš Rumuniją, Latviją, Estiją, Lietuvą, Lenkiją. Ruošė karą prieš Rumuniją, Lenkiją. Tai traktuojama kaip nusikaltimas taikai. Kadangi okupacinis režimas yra karinio laikotarpio režimas, todėl visa okupacinės valdžios veikla, terorai, persekiojimai, žudynės, įkaitų grobimas, plėšimas, nuosavybės išvežimas, bažnyčių, cerkvių turto plėšimas, taip pat pastatų griovimas laikytina karo nusikaltimais. Rusų komunistinis režimas represavo apie 1 milijoną Moldovos gyventojų, o tai sudarė beveik 50 % mūsų šalies gyventojų. Nužudė 25 % mūsų žmonių. Asimiliavo, sušaudė 8 410 žmonių, išvežė į lagerius 25 150 Moldovos piliečių, ištrėmė daugiau kaip 270 000 žmonių. 1930-1940 m., vėliau 1941, 1945 m. apie 70 000 mūsų jaunuolių mokyklose buvo užverbuoti darbams į Kazachstaną ir Sibirą.

1940 m., kai sovietinė armija pasiekė Besarabiją, buvo mobilizuota apie 22 000 jaunuolių nuo 18 iki 20 metų. Visiškai neparengti kariauti, dauguma jų žuvo. Be to, rusų komunistai išsiuntė į Afganistaną kariauti dėl imperijos interesų 14 000 Moldovos piliečių, iš kurių 305 žuvo, 700 tapo invalidais, o 12 995 dabar turi būti gydomi. Be to, Rusijos komunistai į Černobylį išsiuntė 3 280 žmonių, iš jų 145 ten žuvo, 1 987 tapo invalidais, kiti serga dėl radiacijos spinduliavimo, o 1 900 jų vaikų gimė ligoti. Jie metodiškai, nuosekliai iš prigimtų vietų vijo mūsų žmones, vežė į mūsų šalį kolonistus. Taigi SSKP ir tarybinė vyriausybė padarė genocido nusikaltimus.

Gerbiamieji teisėjai, norėdamas įrodyti antiliaudinę, antitautinę, antidemokratinę SSKP vykdomą politiką prieš rumunų gyventojus Moldovoje, ir ne tik prieš rumunus, kad Jūs įsitikintumėte, jog komunistinė ideologija yra ne tik neteisėta, bet ir nusikalstama, aš atvežiau Jums 118 dokumentų. Į kai kuriuos iš jų atkreipsiu dėmesį. Jie plačiau atskleidžia nusikalstamą komunizmo esmę. Girdėjau, kad vakar čia buvo užduotas klausimas, koks vietinių komunistinių organų vaidmuo, nes atseit visi įsakymai ėjo iš centro, metropolijos, iš Maskvos.

Štai vienas Liaudies Komisarų Tarybos potvarkis dėl karo tribunolų darbo Besarabijoje ir Šiaurės Bukovinoje. 1940 m. birželio 28 d. sovietai įžengė į mūsų teritoriją. Jau po kelių dienų jie išleido įsakymą, kuriame rašoma, kad karo tribunolams leidžiama nagrinėti bylas dėl kontrrevoliucinių veiksmų, banditizmo Besarabijoje ir Bukovinoje. Jie jau iš anksto žinojo, dar tik įžengę, kad jau yra tokia kontrrevoliucinė veikla ir banditizmas šiose vietovėse. Kas tai pasirašė? V.Molotovas, Liaudies Komisarų Tarybos narys. Kitas dokumentas - tai NKVD raštas - prašymas dėl kariuomenės skaičiaus padidinimo. Jame sakoma, kad perduodama Besarabiją ir Bukoviną Sovietų Sąjungai, mūsų armija turi saugoti kalėjimus, aptarnauti Tribunolo teismus, būti konvojumi lydint kalinius. Dokumentą pasirašė L.Berija.

KGB telegrama dėl specialių ešelonų, išvežančių gyventojus, formavimo rašyta iš Kišiniovo birželio 7 d., o jau birželio 13 d. buvo pirmieji trėmimai. Iš Kijevo buvo išsiųsta 1 315 vagonų su žmonėmis. 1949 m. balandį Maskvoje buvo priimtas nutarimas išvežti iš Moldovos buožes, jų padėjėjus, žmones, bendradarbiavusius su rumunų ir moldavų policija, buvusius baltagvardiečius, nelegalių sektų narius ir kt. Griežtai slaptai šiame rašte nurodoma, jog reikia išsiųsti 11 280 šeimų. Aš pateiksiu duomenis, kad Jūs matytumėte, jog viskas ėjo iš Maskvos, visi įsakymai, nutarimai. Saugumo pranešimas dėl specialaus kontingento formavimo. Pranešu Jums specialaus kontingento įvykdymo išvežimo iš Moldovos rezultatus. Iš viso išvežta 11 617 šeimų, 34 815 žmonių, čia išvardyta netgi 11 335 vaikai. Yra toks pat raštas su grifu „visiškai slaptai", išsiųstas į VKP(b). Tai dar sykį parodo, kad tie satelitai, tie bendradarbiai buvo ir respublikose, tačiau jie vykdė tuos nusikalstamus nurodymus, kuriuos gaudavo iš Maskvos.

Dar vienas Valstybės saugumo pranešimas apie operaciją „Pietūs". Tai beveik stambiausia operacija mūsų respublikoje, įvykdyta visiškai slaptai 1941 m. Jame pranešama, kad išsiųsta 11 193 šeimos arba 35 050 žmonių. Iš viso birželio mėnesį iš Moldovos buvo išsiųsta 30 ešelonų, t.y. 1 745 vagonai žmonių. Labai tiksliai nurodyta, kiek žmonių

dalyvavo šiose operacijose. Tai 848 operatyviniai darbuotojai, kiti komandiruoti iš kitų respublikų, 13 774 kareiviai ir karininkai iš MGB sistemos bei partinis aktyvas. Buvo mobilizuota 4 000 automobilių iš vietinių karinių dalinių bei civilių gyventojų.

Kitas labai svarbus dokumentas - tai raštas, kad būtina išsiųsti iš Ukrainos, Lietuvos, Latvijos, Estijos, Moldovos jehovistus ir jų šeimos narius. Šis raštas 1951 m. siųstas Stalinui. Jame pranešama, kad MGB organai nuo 1947 iki 1950 m. išaiškino ir likvidavo keletą nelegalių Jehovos liudytojų sektų, buvusių Vakarų Ukrainoje, Moldovoje, Pabaltijo respublikose. Buvo areštuoti 1 048 sektos nariai. Konfiskuota daug tipografinės medžiagos, žurnalų, lapelių, kitokios literatūros. Dokumente nurodyta, kiek kiekvienoje respublikoje buvo tokių žmonių. Jį pasirašė Moldovos ir Ukrainos kompartijų vadovai.

1951 m. jehovistai buvo dar sykį areštuojami ir išsiunčiami iš Moldovos. Pagal 1951 m. Ministrų Tarybos potvarkį Nr. 0013 iš Moldovos Respublikos išsiųsti aktyvūs Jehovos liudytojų sektos nariai. Iš viso išsiųsta 2 680 žmonių arba 723 šeimos. Tarp jų daug vaikų iki 15 metų amžiaus. Sugrūstus į vagonus išvežė iš respublikos. Šioje operacijoje dalyvavo 564 operatyviniai darbuotojai, 1 127 kariškiai, vietinis partinis aktyvas ir kiti.

Yra ir kitų dokumentų, įrodančių, kad šie nusikaltimai prasidėdavo komunistų partijos centre, tai yra komunistų partijos Politiniame biure.

Tribunolo pirmininkas:

Šiuos dokumentus, kuriuos Jūs perskaitėte, mes pridėsime prie bylos, nes yra toks teisėjų kolegijos nutarimas. Būtų labai malonu, kad Jūs pasakytumėte pavadinimus, o turinį mes skaitysime ištisai.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Aš kaltinu SSKP dėl to, kad buvo vykdomas genocidas Moldovoje, buvo organizuotas badas. Liaudies Komisarų Tarybos nutarimu iš respublikos buvo išvežamos grūdinės kultūros, kilo badas. Respublika stengėsi šį planą įvykdyti ir įvykdė 101 procentu, tačiau po to išmirė ketvirtadalis gyventojų. Aš kaltinu SSKP genocidu, kad jie gyventojus privertė valgyti žmogieną. Turiu 22 dokumentus, liudijančius, kad žmonės valgė žmonių mėsą, deja, čia pateikti galiu tik vieną tokį dokumentą. Tai Kišiniovo apskrities partijos sekretoriaus informacija partijos Generaliniam sekretoriui apie tai, kad žmonės valgo žmonių mėsą. 1947 m. gegužės mėnesį aštuonmetis (parašytas vardas, pavardė) papjovė savo 5 mėnesių brolį. Dalį mėsos išvirė katile ir kartu su seserimi suvalgė. Tuo metu pas jį užėjo kaimyno vaikas, šis skundėsi, kad neturi ko valgyti. Jie tada jam patarė, kad kai visi išeis ir jis liks vienas, tegul pa-

pjauna savo broliuką ir suvalgo. Kada motina grįžo iš darbo laukuose, ši tragedija jau buvo įvykusi. Taip pat mes žinome atvejų, kai žmonių nelaidojo, o juos valgė. Tokių dokumentų tikrai yra daug. Aš čia nurodžiau tik vieną atvejį. Tai rodo, kad SSKP vykdė gyventojų genocidą ir šiuo atveju tai pasireiškė badu.

Pateiksiu dar vieną dokumentą, liudijantį, jog mūsų respublikos gyventojai negalėjo iškęsti tos prievartos, pažeminimo, teroro, kuris buvo prieš juos naudojamas, todėl nusižudydavo. Kita komunistų partijos sekretoriaus informacija apie valstiečio savižudybę. Jis praneša, kad 1947 m. rugpjūčio mėnesį Tirnovo kaime pasikorė valstietis. Pasirodo, kad jį buvo areštavę už tai, kad jis negalėjo įvykdyti duonos ir grūdinių kultūrų paruošų plano valstybei.

Komunistinis režimas tokias baisybes darė ir tremties vietose. Aš turiu dokumentą, pasirašytą vieno Gulago lagerio viršininko, kuris rašo Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko pavaduotojui, jog ištremtieji gyvena labai sunkiomis sąlygomis, tinsta iš bado. Taigi žmonės buvo žudomi tokiais būdais netgi tremtyje. Privalau Jums pasakyti, kad komunistų režimas po 1940 m. sunaikino mūsų inteligentiją, nes turėjo tikslą pakeisti etninę mūsų krašto struktūrą. Buvo likviduoti visi mūsų tautiniai kadrai, o tie, kurie vadovavo mums, buvo žmonės iš kitos šalies, iš centrinių imperijos regionų. Aš čia turiu pirmųjų ir antrųjų partijos sekretorių sąrašą. Tarp jų buvo tik trys Moldovos gyventojai. Visi kiti atvežtiniai, nemokėjo mūsų kalbos, nesuprato mūsų kultūros, netgi žemdirbystės, kuri buvo kultivuojama mūsų šalyje. KGB ir prokuratūrose dirbo persikėlėliai iš Rusijos ir nei vieno piliečio iš Moldovos.

Aš, kaip buvęs politinis kalinys, atvežiau ir visus dokumentus apie mano baudžiamąją bylą, kaltinamąją išvadą iš savo baudžiamosios bylos, nuosprendį, kurį man paskelbė Moldovos Aukščiausiasis teismas, sprendimą dėl šio nuosprendžio panaikinimo ir reabilitacijos dokumentus. Juk aš tam tikra prasme esu ir nukentėjusysis.

Jūsų Prakilnybės gerbiamieji Tribunolo nariai, aš manau, kad komunizmas kėlė ir dar gali kelti tarptautinę grėsmę, jei sugrįžtų į valdžią buvusiose respublikose. Jis turi būti nuteistas Tarptautiniame Tribunole Vilniuje. Komunizmas turi būti apkaltintas nusikaltimais taikai, žmoniškumui, karo nusikaltimais, visais tais nusikaltimais, kuriuos rusų okupacinis režimas vykdė Moldovoje nuo 1917 metų iki dabar. Mūsų respublikoje iki šiol dislokuota okupanto kariuomenė, rusų kalba faktiškai yra valstybinė kalba, taip pat bendravimo kalba. Mūsų šalis yra komunistinė prorusiška respublika. Komunistų dauguma ir dabar posėdžiauja parlamente. Mūsų prezidentas yra komunistų atstovas. Dar

Tiraspolyje yra politinių kalinių, tarp jų ir vienas deputatas. Moldovos Respublika nors ir paskelbė savo suverenitetą, savo nepriklausomybę, nors ji yra Jungtinių Tautų ir daugelio tarptautinių organizacijų narė, tačiau faktiškai tebėra Rusijos kolonija. Tai reiškia, jog ji yra okupuota. Norėdami išsilaisvinti, gauti tikrą nepriklausomybę, mes turime visus nusikaltimus, visas kančias, genocidą, kuris buvo vykdomas per pastaruosius metus, pasmerkti ir ypač pasmerkti neteisėtą, kriminalinę komunistinę ideologiją.

Aš, George Gimpu iš Moldovos Respublikos, okupacinių režimų aukų vardu, karo veteranų vardu kaltinu SSKP tarptautiniais nusikaltimais prieš Moldovos tautą, karo nusikaltimais, genocidu, nusikaltimais žmoniškumui. Reikalauju Niurnbergo komunizmui, teisinio, moralinio kompartijos pasmerkimo ne tik Moldovoje, bet ir visose buvusiose Sovietų Sąjungos respublikose, socialistinio lagerio šalyse. Taip pat reikalauju paskelbti komunistinę ideologiją antidemokratine, antiliaudine, antimoraline, nusikalstama.

Ačiū už dėmesį. Norėčiau tiktai paprašyti, kad po kurio laiko galėčiau kalbėti ir Rumunijos vardu.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Skelbiu pietų pertrauką iki 14 val. 40 minučių.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolas tęsia darbą. Dabar kaltinamąją kalbą sakys atstovas iš Baltarusijos.

Kaltintojas Grygor Prokopovič (Baltarusija):

Jūsų Prakilnybe aukštasis teisme. Aš nepasakosiu apie tuos momentus, kurie jau šiandien buvo paminėti ir pasakyti mano kolegų. Aš porą žodžių norėčiau pasakyti apie tai, kas, mano nuomone, yra svarbiau ir nebuvo paskelbta kaltinamuosiuose aktuose.Taip pat norėčiau pasakyti keletą žodžių tik apie nusikaltimus, kurie buvo įvykdyti Baltarusijos teritorijoje. Bolševikai, būdami iš esmės ekstremistų organizacija, norėjo surengti pasaulinę revoliuciją. Siekdami tikslo, kaip ir fašizmas, jie galėjo pasinaudoti bet kuriais metodais, daugelis iš kurių buvo nusikalstami. Bolševizmas išaugo iš socialdemokratų darbo partijos, kurios įkūrimas buvo paskelbtas 1898 m. Pirmajame suvažiavime. 1903 m. nuo jų atsiskyrė dešinioji pusė, kurią sudarė bolševikai. Šio atsiskyrimo iniciatorius buvo Leninas. Žinomos Lenino „Balandžio tezės" buvo pagrindinis išeities taškas ir visos bolševikų ideologijos pagrindas. Iš esmės tai buvo demokratijos išnaikinimo šūkis.

1917 m. įvyko bendras Rusijos bolševikų suvažiavimas. Septintajame suvažiavime 1918 m. partija buvo pavadinta Rusijos bolševikų ko-

munistų partija. Pagrindinis organizacinis principas buvo demokratinis centralizmas, kuris praktiškai prilygo fiurerio principams. Partija buvo pavadinta Visasąjungine komunistų (bolševikų) partija, o nuo 1952 m., nuo XIX suvažiavimo - SSKP. Nors keitėsi pavadinimas, tačiau nesikeitė nei partijos ideologija, nei taktika, kuri iš esmės buvo ekstremistinė. Užuot įsijungę į naujos visuomenės kūrimą po Vasario revoliucijos Rusijoje, bolševikai pradėjo vykdyti savo politiką ir bandė organizuoti pasaulinę revoliuciją. Jie, kaip ir fašistai, naudojosi įvairiausiais metodais, kurių dauguma buvo neteisėti.

Už padarytus nusikaltimus komunistų partijos vadovai nori visą kaltę suversti Stalinui ir KGB organams. Tai nelabai sėkmingas bandymas. Ką kita atskleidžia Leninio straipsniai bei kalbos nuo pat jo veiklos pradžios. Straipsnyje „Kaip vykdyti kovą" Lenino išdėsto savo principus. Siūloma pasodinti į kalėjimą dešimtis turtuolių, pastebėsiu, ne nusikaltėlių, o paprasčiausiai turtingų žmonių, taip pat šimtą „niekšelių", kaip jie vadino, priversti juos valyti išvietes, sušaudyti vietoje vieną iš dešimties kaltinamų veltėdžiavimu. Atkreipiu dėmesį - sušaudyti vietoje be teismo ir tardymo. Pamatęs visą Lenino nurodymų tragediją, 1917 m. pabaigoje, kai dar nebuvo jokio pilietinio karo, M.Gorkis rašė: „Pamanę, kad jie yra napoleonai, leniniečiai griauna Rusiją ir Rusijos tauta už tai užmokės kraujo upėmis".

Prieš ir po pilietinio karo 1920 m. pavasarį Leninas tuometiniam krašto ministrui rašė kaip baudžiamąsias priemones siūlydamas naudoti sušaudymą. Šiame laiške taip pat štai kas pasakyta, cituoju: „Kad tokią bausmę reikia taikyti kaltinamiems organizavimu tokios veiklos, kuri nukreipta prieš valstybę, pavyzdžiui, padedantiesiems arba netgi tiems, kurie gali padėti". Taigi galima šaudyti vien už tai, kad jis vienodai gali padėti eserams, menševikams ar dar kam nors. Leninas manė, kad tokius žmones reikia šaudyti. Leninas, Stalinas, Trockis, Bucharinas ir dar daug žinomų komunistų partijos veikėjų yra kalti tuo, kad sukūrė sistemą, kuri gimdė nusikaltėlius. Atmindami tas dienas, kuomet visas šis teroras suklestėjo, Baltarusijoje mes prisimename Kuropatus, kurie yra šių piktadarybių liudininkai. Viešai ši politinė sistema nebuvo pasmerkta.

Bolševizmas ir pastaraisiais dešimtmečiais vykdė nusikaltimus. Buvo pradėtos naujos represijos prieš mokslo ir valstybės veikėjus, prieš liaudies ūkio specialistus, mokytojus ir kitus visiškai nekaltus žmones. Dar daugiau. Diktatorinis režimas, kaip ir fašizmas, yra socialinis vėžys visuomenės kūne. Jis naudojo savo nusikalstamus metodus tiek Rytų Vokietijoje, Čekijoje, Lenkijoje, tiek kitose šalyse, pavyzdžiui, Afga-

nistane. Visur, kur tik buvo bent menkiausios sąlygos bolševizmui atsirasti. Žinoma, sveiku protu neįmanoma įvertinti tų nusikaltimų, kurie praeityje padaryti daugeliui tautų. Čečėnų, ingušų deportacija, Krymo totorių iškeldinimas ir dar daug kas kita. Negalima nesmerkti komunizmo dar ir dėl to, kad pasaulyje nėra imuniteto prieš šiuos diktatorinius režimus. Atrodo, kai tik Vokietija tapo demokratine šalimi, griuvo totalitarinio socializmo lageris. Taip pat sugriuvo Sovietų Sąjunga, bolševizmo židinys.

Tačiau istorija rodo, kad žymiai daugiau galimybių atgimti turi būtent bolševizmas. Jis iki šio laiko nėra pasmerktas kaip politinė sistema ir ideologija. Mes negalime pamiršti, kad kai kuriose šalyse bolševizmas gyvuoja iki šių dienų. Deja, pasirodė, kad labai jautri šiam užkratui yra Baltarusija. Komunistinio režimo recidyvas „lukašizmas" yra fašizmo ir komunizmo mišinys, pagardintas populizmu. Kadangi fašizmas jau nuteistas, tai baltarusių diktatoriaus aplinka stengiasi nuplauti savo diktatorių nuo tų rudųjų apnašų.

Bolševizmas tiesiog klesti mūsų respublikoje. Pats diktatūros gimimas Baltarusijoje buvo galimas, nes bolševizmo liekanos liko pačioje Rusijoje. Bolševizmas Baltarusijoje nebuvo pasmerktas kaip sistema ir ideologija, todėl Lukašenkos gerbėjai nešioja savo vado paveikslą kartu su Stalino portretais. Kaip Baltarusijoje, taip ir Rusijoje, vėl atgimė tos pačios bolševikinės partijos, kurios aktyviai kviečia atkurti totalitarinį socializmą ir pačią Sovietų Sąjungą. Baltarusija tapo laboratorija, kur tikrinami atkūrimo metodai ir būdai. Rusijoje ji susijungė su dar viena ekstremistine srove - šovinizmu. Tad mes gavome puokštę su dar nepakankamai aiškiu kvapu. Be Lukašenkos pasekėjų nebūtų ir Vladimiro Putino, kuris nesigėdi šnekėti, kad Rusijai reikia centralizuotos stiprios valdžios. Kaip įrodymą jis nurodo caro monarchiją, bolševikų diktatūrą ir stengiasi sukoncentruoti valdžią savo rankose.

Baltarusijos komunistų partija buvo įkurta Petrograde prieš pat revoliuciją ir ji yra bolševikų partijos filialas. Ji visiškai vykdė jų strategiją. Iki 1956 m. Baltarusijos kompartijai vadovavo statytiniai iš Maskvos. Dar daugiau. Ji pati susikūrė ne Baltarusijos teritorijoje. Kompartijos viešpatavimą užtikrino ir visuomenėje įsitvirtinusi bolševizmo ideologija. Darbininkus padarė totalitarinės ideologijos įrankiais, todėl Baltarusijoje buvo naikinama bet kokia kita ideologija, o po to ir jos skleidėjai. Taip pasireiškė proletariato diktatūra.

Gerbiamasis teisme, aš dabar pakalbėsiu apie kai kuriuos epizodus, kurių šiandien dar neminėjo, ir baisiausia, kad tie epizodai apie Baltarusiją. Kai pateiksiu apibendrinimą, norėčiau, kad Jūs atkreiptumėte į

tai dėmesį. 1933-1937 m. masiškai uždaromos visuomeninės draugijos tuo pretekstu, kad tokios organizacijos buvo nereikalingos socializmo statybai. 1930 m. buvo panaikintos tokios organizacijos kaip „Šalin neraštingumą", „Blaivybės" draugija ir kitos. Apie kitų likimą mes netgi nieko nežinome. Taip pat buvo uždaryta „Radijo mėgėjų draugija", o 1937 m. - sąjunginė „Mokslo ir technikos" asociacija. Kūrybinės organizacijos Baltarusijoje buvo dvigubai kontroliuojamos: valstybės - tai darė specialios tarnybos, ir partijos - tai darė Centro komiteto skyriai, nes čia buvo sprendžiami visi svarbiausi klausimai.

Totalitarinė sistema nesuderinama su kūrybine asmenybe, ji stengiasi asmenybę sužlugdyti moraliai, o jeigu tai dėl kažkokių priežasčių nepavyksta, tai ir fiziškai. Specialiosios tarnybos reguliariai gaudavo informaciją apie kontrrevoliucinius Baltarusijos rašytojų pasisakymus, ką jie kalbėjo draugiškoje aplinkoje, kompanijose ir kitur. Nors viešai jie nebuvo smerkiami, tačiau rašytojai visuomet buvo traktuojami kaip nepatikimi asmenys. Buvo vykdoma meduolio ir rimbo politika. 1930 m. prieš Baltarusijos rašytojus buvo surinkta kompromituojanti medžiaga. Rašytojus priskirdavo prie visų stambių kontrrevoliucinių organizacijų. 1935-1936 m. daug rašytojų buvo nuteisti, išvežti į lagerius, dalis sušaudyta. 1938 m. Vidaus reikalų komisariatas pranešė sekretoriui P.Ponomarenkai, kad yra kompromituojančios medžiagos apie Baltarusijos rašytojų sąjungos vadovus. Dėl to buvo suimti J.Kolasa, J.Kupala ir A.Dzidulia — žinomi Baltarusijos rašytojai.

Negaliu nepakalbėti apie šiandieninę situaciją Baltarusijoje, nes yra paralelių tarp praeities ir dabarties. Užsienyje šiuo metu yra mūsų žinomas rašytojas Vasilis Bykovas. Jis turėjo palikti šalį vien dėl to, kad nemanė esant reikalinga mąstyti taip, kaip jam liepė diktatorius. Praeitais metais turėjo palikti šalį ir rašytojų sąjungos pirmininkas Nekliajevas, jaunas poetas Adamovičius ir kiti.

1938 m. pavasarį buvo paskelbtas Centro komiteto potvarkis, pagal kurį buvo įvedamas privalomas rusų kalbos mokymas visose nerusiškose respublikos mokyklose. Nacionalinis švietimas buvo galutinai užmirštas ir tarp tų, kurie trečią dešimtmetį vykdė baltarusizaciją. Ketvirto dešimtmečio pabaigoje iš jų nieko nebeliko tarp gyvųjų.

Čia kolegos kalbėjo ir apie bažnyčios turto ekspropriavimą. Baltarusijoje cerkvės irgi patyrė šią tragediją. Antai 1929 m. buvo suorganizuotas teismas, kuriame teisė kunigus. Baudžiamojon atsakomybėn buvo patraukta 10 žmonių, iš jų 4 kunigai. Įėjimas į patalpą, kurioje vyko teismas, buvo tik pagal leidimus, o juos išdavinėjo milicija. Procesą buvo norėta organizuoti lenkų kalba, tačiau kunigai pareikalavo, kad

viskas vyktų rusų kalba ir visi esantys salėje galėtų suprasti, kas dedasi. Kunigai buvo nuteisti sušaudyti, visi kiti gavo nuo 4 iki 20 metų konclagerių. Vien Oršos srityje iš 37 cerkvių buvo uždaryta 21, iš 27 sinagogų - 13. Pats šis procesas buvo tiesiog pasityčiojimas iš žmonių religinių jausmų. Be to, buvo grobiamas cerkvių turtas. Viename iš Minsko apskrities kaimų buvo toks atvejis, kai mokytojas aktyvistas iš cerkvės kulto reikmenų padarė šuns būdą. Apie tai yra nurodyta pranešime ir pažymą patvirtino vietos srities milicijos viršininkas.

Apie šių tragedijų mastą galima spręsti pagal kitas pažymas. 1938 m. buvo pranešama, kad cerkvių funkcionavimas Baltarusijoje nutrūko 1927-1928 m. daugiausia dėl to, kad šventikai buvo areštuoti už tariamai aktyvią antisovietinę veiklą. Aš toliau neaptarinėsiu konkrečių faktų ir pavyzdžių, o iškart pereisiu prie kvalifikavimo tų nusikalstamų veikų, kurias darė Baltarusijos teritorijoje. Todėl dabar prašau, kad šio teismo verdikte, kuris bus priimtas, šie mano kaltinimai būtų įrašyti.

Atsižvelgdamas į tai, ką jau išdėsčiau, kaltinu Sovietų Sąjungos komunistų partiją ir jos filialą Baltarusijoje tuo, kad, sukūrę klasinę, antinacionalinę ideologiją, bolševikai pavertė ją valstybine ideologija ir padarė tokius nusikaltimus prieš baltarusių tautą: sunaikino per 1,5 milijono baltarusių, išgrobė jų turtą, ir tai buvo daugiausia padaryta vien dėl to, kad jie apkaltinti antikomunistinėmis pažiūromis; buvo sunaikinta daugiau kaip pusė Romos katalikų, stačiatikių dvasininkų, uždarytos beveik visos bažnyčios, cerkvės, sinagogos, kiti maldos namai, buvo plėšiamas cerkvių turtas. Tai yra nusikaltimas, kurį numato 1948 m. Konvencijos 2 c punktas dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį; dėl nacionalinių ir kitokių priežasčių buvo deportuota didelė dalis gyventojų, tai pažeidė nacionalinę Baltarusijos gyventojų sudėtį. Jų vieton buvo atsiųsti rusų tautybės gyventojai arba rusakalbiai; baltarusių kalba buvo išstumta iš švietimo sistemos ir prievarta įdiegta rusų kalba, o tai yra etnocido nusikaltimas; buvo sukurtos represinės struktūros, kurios visoje Baltarusijoje žiauriai kankino ir tyčiojosi iš žmonių, ir tuo padaryta tautai didelė moralinė bei psichinė žala. Tai yra nusikaltimai, numatyti 1984 m. Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš kankinimus ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą; taip pat padarė baltarusių darbą priverstinį, tuo pažeisdami 1930 m. Konvenciją dėl prievartinio ar privalomojo darbo.

Aš taip pat palaikau ir tuos argumentus, kuriuos čia išsakė Tribunolui mano kolegos arba kurie dar kalbės. Jei manysiu esant reikalinga, aš prašau, kad man dar būtų suteiktas žodis ar aš palaikau ar nepalaikau kitus mano kolegų kaltinimus, kurie dar bus pareikšti.

Tribunolo pirmininkas:

Tikiuosi, Jūs žinote, kad bus replikos ir jos galimos tiek prieš gynybą, tiek prieš kitus kaltintojus, jeigu būtų kokių kolizinių klausimų ar neaiškumų. Taigi prašom, galėsite pasinaudoti replikos teise. Dabar prašome pasakyti kaltinamąją kalbą atstovės iš Čečėnijos.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Gerbiamasis Tribunole. Prieš dvi dienas aš gana ilgai kalbėjau ir smulkiai pasakojau apie esančią situaciją Čečėnijoje. Dabar norėčiau sutrumpinti savo pranešimą ir pasakyti pačią esmę. Visų pirma norėčiau pasakyti, kad pareikštų kaltinimų teisinė bazė visiškai atitinka tą teisinę bazę, kuri čia jau buvo pristatyta. Aš sutinku su pono L.Lukjanenko nuomone dėl to, kad komunizmo laikotarpis labai panašus į carinės Rusijos laikotarpį. Norėčiau dar pridurti, kad komunistinio režimo nuo pseudodemokratinio režimo, esančio dabar, beveik neįmanoma atskirti. To įrodymas - jau antra agresija prieš čečėnų tautą ir čečėnų respubliką. Komunistinis režimas ir dabartinis pseudodemokratinis režimas turi tą pačią imperinę esmę.

Norėčiau paminėti Abdurachmano Avtorchanovo knygą, kuri paaiškina komunizmo esmę. Cituoju: „Jeigu genialus fanatikas su kokios nors utopijos manija įgauna absoliučią valdžią, tai tos valstybės tauta yra tiesiog pasmerkta". Abdurachmanas Avtorchanovas pats buvo čečėnas, nukentėjęs nuo komunistinio režimo. Jis yra žinomas visame pasaulyje sovietologas, politologas, rašytojas, kuris atskleidė komunizmo ir jo vadų - Lenino ir Stalino - nusikalstamą esmę. 1944 m. jis emigravo į Vokietiją ir ten dirbo, o tiksliau sakant, jis patraukė su vokiečiais į Vakarus. Jo knygos „Valdžios technologija", „Kremliaus imperija", „Leninas Rusijos likime", „Memuarai" ir kitos buvo pagrindinės partinių funkcionierių knygos, pagal kurias jie studijavo komunistinio režimo istoriją.

Šio visuomeninio teismo darbas yra svarbus visoms valstybėms ir tautoms, kurios nukentėjo nuo komunistinio totalitarinio režimo. Komunizmas vis dar gyvuoja, Leninas ir Stalinas taip pat dar gyvuoja. Komunistinė ideologija įvairiais pavidalais vis dar mus engia. Kelias į laisvę gali būti mums užkirstas, jeigu nepažabosime komunizmo ideologijos, kuri provokuoja šovinizmą, nacionalizmą, rasizmą. Jeigu pažvelgsime į čečėnų tautos istoriją, tai pamatysime, kad ši tragedija neprasideda nuo komunistinio laikotarpio. Čečėnų žemės buvo užgrobtos prieš šimtus metų ir buvo sunaikinta apie 90 % čečėnų tautos. 1918 m. čečėnai atkūrė savo nepriklausomybę, kuri bolševikų buvo sunaikinta 1919 m.

Nuo 1919 iki 1991 m., kai buvo atkurta Čečėnijos nepriklausomybė, Čečėnija buvo Rusijos kolonija ir okupuota komunistinės Rusijos. Tai

įrodo faktas, kad Čečėnijoje niekada nebuvo demokratinių rinkimų. Komunistinis režimas, jeigu mes prisimintumėme 1920-1940 m. laikotarpį, čečėnų respublikoje sugebėjo sunaikinti 35 % čečėnų tautos. Štai už ką komunistinis režimas turi atsakyti ir turi būti pasmerktas. Komunistinis režimas turi būti nuteistas už čečėnų tautos sunaikinimą per bombardavimus, per karinius veiksmus, kurie vyko 1920-40 m. Komunistinis režimas turi būti apkaltintas už tremtį, už sušaudymus, mečečių išnaikinimą, grobstymą, už nusikaltimus prieš žmoniškumą, už inteligentijos sušaudymą.

Komunistinis režimas turi atsakyti už nemokamo darbo panaudojimą tų čečėnų, kurie buvo Sovietų Sąjungos lageriuose ir kalėjimuose. Komunistinis režimas turi atsakyti už priverstinę čečėnų tautos deportaciją 1944 m., dėl kurios žuvo apie 70 % čečėnų tautos. Deportacija, kuri faktiškai buvo čečėnų tautos genocidas. Komunistinis režimas turi atsakyti už dvasinį genocidą, už rusifikaciją pagal 1948 m. Ženevos Konvenciją dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį. Rusija, kaip SSRS teisių perėmėja, kuri pasirašė šias konvencijas, pradėjo 1994-1996 m. nepaskelbtą karą prieš čečėnų tautą.

Rusijos pokomunistinis režimas, kuris yra tas pats komunizmas, turi atsakyti už karinę agresiją prieš nepriklausomą čečėnų respubliką, už marionetinės vyriausybės sukūrimą. Pokomunizmas turi atsakyti už 120 000 žmonių arba 12,5 % čečėnų tautos žuvimą 1994-1996 m. kare. Pokomunistinis režimas turi atsakyti už kankinimus, sušaudymus ir kitus žiaurius veiksmus prieš čečėnų vyrus, moteris ir vaikus, taip pat už visa, kas buvo padaryta lageriuose čečėnų teritorijoje 1994-1996 m., už tarptautinėmis konvencijomis uždrausto bakterinio ir cheminio ginklo panaudojimą. Pokomunizmas turi atsakyti už tokius nusikaltimus, kuriuos padarė Rusija prieš Čečėniją pirmo karo metais. Už čečėnus, kurie dingo be žinios, už buvusius lageriuose karo metu, už 400 000 priverstinių pabėgėlių, už visišką infrastruktūros sunaikinimą, už ekonomikos sunaikinimą, už 74 000 žmonių, tapusių invalidais, tarp jų 19 000 vaikų. Už 12 000 vaikų, tapusių našlaičiais. Už tai, kad buvo psichinė ir fizinė čečėnų tautos prievarta. Už pirmojo čečėnų respublikos prezidento Džocharo Dudajevo nužudymą.

Pokomunizmas turi atsakyti už bibliotekų, mokyklų, technikumų, aukštųjų mokyklų sunaikinimą, už tai, kad buvo padaryta didžiulė žala mūsų gamtai ir ekologijai. Pokomunizmas turi atsakyti už naują nuo 1999 m. vykdomą agresiją prieš čečėnų tautą. Už karo veiksmus Čečėnijos teritorijoje, nors 1997 m. gegužės 12 d. Čečėnijos Respublika ir Rusijos Federacija pasirašė taikos sutartį 400 metų trukusios priešpriešos

baigimo ir Čečėnijos tarptautinių teisių atkūrimo proga. Pokomunizmas taip pat turi atsakyti už šimtus tūkstančių iššudytų žmonių, už daugiau nei 20 lagerių įkūrimą Čečėnijos teritorijoje. Tai yra mirties lageriai, kur žmonės be tardymo ir teismo buvo kankinami, naikinami ir sušaudomi.

Pokomunizmas turi atsakyti už gamtos, kultūros ir istorijos vertybių sunaikinimą. Pokomunistinės Rusijos režimas turi atsakyti už garbės ir orumo įžeidimą, už pažeminimą ir terorizmą, kuris buvo vykdytas prieš čečėnų tautą. Turi atsakyti už tautų pirmųjų vadovų sušaudymą. Visai neseniai buvo Lefortove nužudytas čečėnų parlamento vadovas. Vardan taikos ir demokratijos, orumo ir garbės, vardan teisingumo, humanizmo ir žmoniškumo aš kviečiu Jus laikyti komunistinę ideologiją neteisėta ir visais būdais ją pasmerkti. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū Jums už kaltinamąją kalbą.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Ačiū Jums.

Tribunolo pirmininkas:

Dabar kalbės kaltintojas iš Bulgarijos.

Kaltintojas Valentin Petroussenko (Bulgarija):

Gerbiamasis pone pirmininke ir aukštojo Tribunolo nariai. Man trūko laiko ir, deja, aš nespėjau pateikti Tribunolui kaltinamosios medžiagos, kurią surinko represuotieji Bulgarijoje. Netgi šiandien faksograma aš dar gavau daug naujos medžiagos, kurią prašyčiau pridėti prie visų Tribunolo įrodymų. Antra, aš nenorėčiau kartoti tų faktų, kurie jau buvo pateikti mano kolegų, kalbėjusių prieš mane. Aš čia atstovauju represuotiesiems Bulgarijoje, todėl norėčiau tiktai pareikšti kelias pastabas kaip istorikas apie konkrečias situacijas keliose Rytų Europos valstybėse. Rytų Europos šalių specifika parodė, jog nuolaidžiaujant vietos valdžiai, taip pat antihitlerinės koalicijos sąjungininkams, stalininė valdžia su jais pasiskirstė įtakos zonas. Ir tai 1945 m. buvo paskui įteisinta Jaltos konferencijoje.

Didžiosios valstybės, tokios kaip Sovietų Sąjunga, kartu su ja ir Vakarų valstybės, visiškai ignoravo suverenias Rytų Europos valstybių gyventojų teises. Šios šalys prievarta buvo prijungtos prie socialistinio lagerio, jose buvo panaikinta demokratija. Konkrečiai Bulgarijoje mes kalbame apie išorės agresiją, kurią vykdė sovietinė armija. Bulgarija buvo paskelbusi karą Vokietijai, tačiau, nepaisant to, Sovietų Sąjunga paskelbė Bulgarijos karalystei karą ir 1944 m. neteisėtai įvedė savo armiją į mūsų teritoriją. Vėliau tai turėjo lemiamos reikšmės komunistiniam perver-

smui Bulgarijoje. Nors formaliai šalyje buvo sudaryta koalicinė vyriausybė, joje buvo ir kairiųjų, ir buržuazinių-demokratinių partijų atstovų, tačiau prasidėjo tiesioginė kova ne tik prieš tuos, kurie buvo susiję su ankstesniu partiniu režimu, bet ir prieš visiškai nekaltus žmones.

Tuomet buvo įkurta „liaudies milicija", tapusi prievartos instrumentu. Ji veikė ne tik prieš buvusio režimo baudžiamąsias struktūras, bet ir prieš visus buržuazinio režimo valstybės veikėjus. Buvo įtvirtintas „raudonasis teroras" ir visa tai pavadinta „valymu". Be teismo buvo nužudyta apie 100 000 žmonių. Tačiau tuo viskas nesibaigė. 1945 m. stichinio valymo metu buvo sušaudyta dar kelios dešimtys tūkstančių žmonių. Visa tai vyko masiškai. Didžioji dauguma aukų iki šiol yra kvalifikuojami kaip prapuolę be žinios, net jų palaikų niekas nerado.

Buvo organizuotas „liaudies teismo" farsas, pažeistos pagrindinės žmonių teisės. Buvo pažeidžiami visi teismo procedūros reikalavimai. Tie teismai tuo metu stengėsi ne tiek atkurti teisingumą, kiek įbauginti Bulgarijos tautą. 1945 m. Bulgarijoje buvo įvykdyta 135 teismo susidorojimai, nuteisti 9 955 žmonės, iš jų 2 700 mirties bausme. Kiti buvo nuteisti įvairios trukmės laisvės atėmimu arba išsiųsti į tremtį. Komunistai įteisino nekaltų žmonių žudymus. 1945 m. buvo išleistas potvarkis, kuriuo remiantis buvo baudžiami ne tik tie, kurie veikė prieš okupacinį režimą, bet ir kurie pasisakydavo už pagrindines žmogaus teises bei laisves, demokratinę visuomenės santvarką.

Iki 1953 m. buvo organizuoti 106 politiniai procesai, kuriuose dauguma žmonių nuteisti ilgam įkalinimo laikui. Ypač reikėtų pažymėti 1945-1948 m. politinius procesus. Jie buvo nukreipti prieš parlamentinę opoziciją. Bulgarijos komunistų partija tik ir laukė Paryžiaus taikos sutarties, kuomet buvo panaikintos sąjungininkų kontrolės komisijos. Po to Bulgarijoje prasidėjo ištisos teroro bangos. Pagrindinės opozicinės Agrarinės partijos lyderis buvo nuteistas mirties bausme kaip „Pasipriešinimo centro" vadovas. Jam, kaip ir kitiems, pateikti kaltinimai buvo absurdiški. Prokuroras jį paskelbė fašizmo šalininku ir perversmo organizatoriumi. Nors iki 1940 m. šis žmogus buvo žinomas kaip didelis kovotojas prieš fašizmą. Taip pat buvo nuteistas advokatas, gynęs deportuojamus žydus. Komunistinis režimas metodiškai naikino ištisas įvairių socialinių sluoksnių žmonių grupes. Kadangi visa tai vardinti užimtų daug laiko, todėl pateiksiu tik keletą atvejų.

Tarp tokių reiktų paminėti procesą, surengtą prieš karininkų korpusą, opozicines partijas, katalikų ir protestantų dvasininkus. Katalikų dvasininkų lyderis buvo ištremtas, vėliau jis kanonizuotas kaip kanki-

nys. Nuolat buvo organizuojami procesai prieš tariamus šnipus. Įvairių procesų sąrašą galima tęsti ir tęsti. Aš tiktai paminėsiu procesą dėl sabotažo, organizuotus procesus prieš inteligentus. Bulgarijos komunistų partija rengė procesus ne tik prieš opozicines partijas, bet sušaudė netgi kompartijos atstovą. Negalima čia nepaminėti ir kompartijos „novatoriškumo", kuriant konclagerius. Vienas toks „auklėjamasis bendrabutis" atsirado jau 1944 m. Jų įsteigimas buvo teisinamas tuo, kad norėta izoliuoti antisovietiškai nusiteikusius žmones. 1948-1962 m. per lagerius perėjo 23 521 žmogus. Vėliau šie lageriai buvo uždaryti ir daugiausia buvo naudojami kaip kalėjimai.

Represiniai kompartijos organai kartu su KGB organizavo Georgijaus Markovo, žymaus Bulgarijos disidento nužudymą. 1970 m. jis buvo nužudytas Londone. Vėliau šis atvejis tapo chrestomatiniu. Toks metodas buvo taikomas daugeliui Bulgarijos veikėjų. Visa ši operacija apgaubta paslapties skraiste ir netgi Britanijos specialiosios tarnybos negalėjo sužinoti apie šį nužudymą. Kitas atvejis - tai 1990-1991 m. susidorojimų dokumentų, liudijančių apie tai, slėpimas. Ir niekas jų neranda iki šiol. Tai labai neigiamai veikia visuomenę, nes demokratijos įsitvirtinimą visuomenėje lydi raudonojo kapitalo veržimasis į mūsų ekonomiką ir buvusių saugumo darbuotojų įsiskverbimas į įvairias struktūras. Bulgarijos represuotųjų organizacija pateikė faktų apie nusikalstamą kompartijos veiklą per visą okupacijos laikotarpį.

Mes kaltiname kompartiją už tai, kad ji jėga įtvirtino totalitarinį režimą, vykdė represijas prieš gyventojus. Buvo areštuojami visi, kurie nesutinka su komunistų režimu, netgi ir potencialūs priešai. Buvo pažeista keletas tarptautinių konvencijų, tarp jų ir Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Buvo vykdoma kolektyvizacija, žmonės prievarta keliami iš miestų į kaimus. Sistemingai pažeidinėjamos nuosavybės teisės, taip pat ir kitos asmens teisės bei laisvės. Komunistų partija organizavo represijas prieš nacionalines mažumas Bulgarijoje. Kompartiją kaltiname ir tuo, kad ji norėjo Bulgariją prijungti prie SSRS. 1984-1989 m. kompartija apribojo turkų nacionalinės mažumos pilietines teises.

Vykdydama visus šiuos nusikaltimus kompartija vadovavosi melaginga, nusikalstama ideologija, o daugelis kompartijos vadų siekė tiktai egoistinių tikslų. Vėliau, po nepriklausomybės paskelbimo, Bulgarijoje buvo organizuoti baudžiamieji procesai prieš kompartijos veikėjus, tarp jų ir prieš Generalinį sekretorių Todorą Živkovą, bet jiems buvo pateikti labai nereikšmingi kaltinimai.

Tačiau visa tai yra pavieniai simboliniai aktai, todėl mes raginame Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą nuteisti socializmą, komunizmą, bolševizmą ne tik Sovietų Sąjungoje, bet ir Rytų Europoje, ir visame pasaulyje. Mes manome, kad tam turėtų padėti ir visos visuomeninės organizacijos bei viso pasaulio šalys. Ačiū už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Dabar kaltinamąją kalbą pasakys atstovas iš Slovakijos.

Kaltintojas Michal Glonda (Slovakija):

Gerbiamasis Tribunole, aš jau birželį kalbėjau ir pristačiau savo kaltinamąjį aktą, o dabar jį tik papildysiu. Mano pranešimas trumpas, 4 puslapių. Aš atstovauju Rezistencijos centrui. Tai didžiausia buvusių politinių kalinių organizacija Slovakijoje. Vieną dokumentą aš perdaviau Tribunolui. Šis pranešimas yra Jozefo Vicino, kuris vadovauja judėjimui „Baltoji lelija". Jis padarė didelį darbą aprašydamas visus nusikaltimus, įvykdytus komunistinio režimo. Dar norėčiau paminėti vieną labai specifinę situaciją Slovakijoje. Mes esame vienintelė šalis pasaulyje, į kurią komunizmas atėjo iš Vakarų, o ne iš Rytų. NKVD padaliniai atvyko iš Prahos 1944 m.. Įvykusius 1946 m. rinkimus komunistai pralaimėjo. Jie laimėjo čekiškoje Slovakijos dalyje, o Slovakijoje laimėjo Demokratų partija. Ji surinko 63 % rinkėjų balsų. Aš prašau atkreipti dėmesį į mano kalbą, nes kalbėsiu angliškai, mano kaltinamoji kalba taip pat buvo parašyta anglų kalba.

Slovakijos komunistų partija buvo įkurta 1921 m., bet labai greitai ji buvo įtraukta į Čekoslovakijos komunistų partiją, sutrumpintai vadinamą ČSK. Ji visada buvo Čekoslovakijos komunistų partijos sudėtine dalimi iki pat panaikinimo 1990 m. Prieškarinėje Čekoslovakijoje Slovakijos komunistų partija galėjo laisvai dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir visuotiniuose rinkimuose. Ji laimėdavo nuo 12 iki 15 % liaudies balsų, siuntė savo deputatus į parlamentą. Bet ji visada išliko opozicine partija. Slovakijos komunistų partija buvo uždrausta 1938 m. rudenį. Dauguma jos vadovų pabėgo į Maskvą.

Čekoslovakijos komunistų partijos vadovai grįžo kartu su Raudonąja armija 1944-1945 m. Jiems grįžus, prasidėjo teroras, kokio iki tol nėra buvę šalies istorijoje. Po karo Čekoslovakija buvo atkurta kaip Centrinės Europos demokratinė šalis. Komunistai dabar sudarė labai svarbią nacionalinės fronto koalicijos dalį. Sumaniai manipuliuodami, padedant Sovietų Sąjungai, jie dominavo vyriausybėje. 1946 m. komunistai pralaimėjo visuotinius rinkimus Slovakijoje, bet tapo pačia stipriausia politine partija Čekijoje. Po to jų vadovas Klemensas Gotvaldas gavo premjero postą. 1948 m. vasario mėnesį, atsikračius „buržuazinių" part-

nerių Nacionalinio fronto koalicijoje, vadovaujant Kremliaus viršininkams ir taikant jau išbandytą sovietinį modelį, komunistai pradėjo įvedinėti proletariato diktatūrą Čekoslovakijoje.

Terorizmas Čekoslovakijoje prasidėjo ne tik 1944 m. vasarą, kada sovietiniai parašiutininkai buvo nuleisti į Slovakiją. Padedant vietiniams disidentams ir kai kuriems armijos karininkams, 1944 m. rugpjūčio 29 d. jie užvaldė gana nemažą regioną centrinėje Slovakijoje. Jie išlaikė šitą teritoriją savo valdžioje tiktai du mėnesius. Bet per šį laikotarpį jie padarė baisiausius nusikaltimus, daugiausia prieš civilius gyventojus, ypač prieš vokiečių tautinę mažumą, kuri gyveno Slovakijoje. Tai buvo nusikaltimai prieš karo belaisvius, Slovakijos vyriausybės narius, lojalius Slovakijos armijos karininkus. Antai suaugę vyrai Sklero miestelyje buvo apsupti, nužudyti ir užkasti masiniame kape, kurį jie turėjo išsikasti prieš juos nužudant. Visi įtariamieji buvo savavališkai įkalinami, kankinami, šaudomi, deportuojami į Sovietų Sąjungą. Paskaičiuota, kad maždaug 4 000 žmonių tapo šių egzekucijų aukomis.

Atėjus Raudonajai armijai, atėjo ir NKVD daliniai, kurie veikė padedant vietiniams komunistams. Buvo tęsiami smurtiniai veiksmai. Ištisos gyventojų grupės buvo vadinamos liaudies priešais, visiems buvo atimtos pagrindinės teisės ir turtas. Daug gyventojų, ypač vengrų ir vokiečių kilmės, buvo ištremti, išvežti iš šalies. Apie 20 000 piliečių deportuota į Sovietų Sąjungą, kur jie buvo įkalinti, suvaryti į lagerius, turėjo dirbti nepakeliamomis sąlygomis ir tik patys stipriausi galėjo išgyventi. Tikslus žuvusiųjų skaičius, dar nėra paskelbtas. Dauguma šių žiaurumų buvo baisaus keršto ir „proletariato" autoritarinės neapykantos veiksmai. Jie gali būti kvalifikuojami kaip karo nusikaltimai.

Tačiau Čekoslovakijos parlamentas 1946 m. gegužės 8 d. priėmė įstatymą Nr. 115, kurį rėmė komunistai. Šiame įstatyme buvo nustatyta, kad už visus smurto veiksmus padarytus vykdant nacionalinę išsivadavimo kovą, yra atleidžiama ir nebaudžiama. Po perversmo, įvykusio 1948 m. vasarį, komunistinio režimo teroras sustiprėjo. Ir palaipsniui jo aukomis tapo netgi buvę sąjungininkai iš buržuazijos. Jie buvo vadinami buržuaziniais nacionalistais, bet pagrindinai teroras buvo nukreiptas prieš komunistinės sistemos tradicinius priešus: bažnyčią, nekomunistinę inteligentiją, valstiečius, smulkiuosius ūkininkus ir verslininkus, taip vadinamą buržuaziją, buvusių, nekomunistinių partijų narius, grupes bei asociacijas ir kt.

1949 m. vasarą buvo pabandyta atskirti katalikų bažnyčią nuo Romos katalikų bažnyčios ir pradėti ją kontroliuoti valstybiniu mastu.

Toks mėginimas nepavyko dėl to, kad žmonės sukilo daugelyje miestelių ir kaimų. Ir dėl šitokio pasipriešinimo šimtai žmonių ir keletas kunigų buvo areštuota, kankinama ir įkalinta. 1950 m. balandžio mėnesį komunistų valdžia konfiskavo visus vienuolynus šalyje. O studentus vienuolius suvarė į 5 tokius koncentracijos vienuolynus. Jie buvo areštuoti ir ten laikomi. Kai kurie iš jų buvo pašaukti į armiją, jie buvo priversti dirbti darbo batalionuose arba jie buvo priversti dirbti darbininkais fabrikuose, kasyklose ir valstybiniuose ūkiuose. Kunigams buvo uždrausta vykdyti savo ganytojiškas funkcijas. Šie drakoniški veiksmai buvo vadinami akcija „K".

1950 m. rugpjūčio mėnesį toks pats smūgis suduodamas visiems moterų vienuolynams Slovakijoje, kur gyveno maždaug 3 200 seserų. Jų turtas buvo konfiskuotas ir dauguma vienuolių buvo deportuotos į Čekiją, kur jos buvo priverstos dirbti tekstilės fabrikuose, valstybiniuose ūkiuose ir kitur. Tai buvo vadinama akcija „R". 1950 m. balandžio mėnesį graikų katalikų bažnyčia buvo likviduota ir prievarta sujungta su stačiatikių bažnyčia. Jos vyskupai ir dauguma kunigų buvo pasodinti į kalėjimus, o bažnyčios ir daugelis pastatų, seminarijos buvo konfiskuotos ir atiduotos stačiatikių bažnyčiai. 1951 m. sausio mėnesį trys katalikų vyskupai buvo nuteisti paskyrus jiems griežtas bausmes. Likę vyskupai buvo izoliuoti savo gyvenamosiose vietose ir kontroliuojami įgaliotinių.

1950 m. pradėta ūkių kolektyvizacija. Ji buvo vykdoma labai griežtai ir žiauriai. Daugelis valstiečių, ypač turtingesnių, buvo išvežami į kalėjimus ir nuteisiami daugeliui metų. Kolektyvizacija apėmė ir smulkiąją prekybą bei amatus. Buvo taikomos represinės priemonės kitiems gyventojų sluoksniams, vykdomi dėstytojų, studentų, universiteto profesorių, valstybės tarnautojų valymai. Rezultatas buvo tas, kad daugelis profesionalių darbuotojų neteko savo darbo. Jie buvo priversti dirbti nekvalifikuotą rankų darbą.

1949-1952 m. laikotarpiu buvo vykdomas daugelio šeimų perkėlimas iš Bratislavos į kitus miestus. Taip buvo vykdoma akcija „B". Šeimos buvo jėga perkeliamos iš savo gyvenamųjų vietų į kaimus, kur buvo priversti gyventi sunkiomis sąlygomis. Jų namai buvo atiduodami tiems, kurie buvo palankūs režimui. Teroras pasidarė truputėlį švelnesnis po Stalino mirties, kai Chruščiovas pasmerkė jo nusikaltimus. Tačiau persekiojimai, diskriminacija ir represijos prieš pagrindines žmogaus teises tęsėsi iki pat totalitarinio režimo Centrinėje Europoje žlugimo 1989 metais.

Šiurpą kelia statistikos duomenys, surinkti Čekoslovakijoje. 1948-1952 m. nacionalinių teismų buvo nuteisti 27 000 žmonių. Apylinkių teismai 1953-1967 m. nuteisė 70 770 žmonių. Įkalintų koncentracijos lageriuo-

se - 186 000. Pagalbinių tokių grupių, korpusų narių įkalinta - 118 683. Politiniai kaliniai, kurie buvo reabilituoti 1948-1989 m. Čekijos ir Slovakijos Respublikoje - daugiau kaip 270 000 žmonių. Neteisėtai deportuota į SSRS per 20 000 žmonių. Iš viso areštuotų 1948-1967 m. buvo 1 120 387 žmonės. Mirė kalėjimuose - 15 726, iš kurių 238 buvo nuteisti mirties bausme. 1948-1968 m. laikotarpiu emigravo mažiausiai 450 000 žmonių. Tuo pačiu metu pagal oficialiąją statistiką legaliai emigravo 60 000. Ačiū už Jūsų dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame gerbiamajam atstovui.

Vyriausiasis Tribunolo sekretorius:

Gynėjas turi prašymą

Tribunolo pirmininkas:

Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Noriu Tribunolo paprašyti, kad likusieji kaltintojai padarytų trumpas savo pranešimų santraukas, kad būtų galima išklausyti šiandien ir gynėjų kalbų. Yra labai daug medžiagos ir per šią sesiją gali taip pat pritrūkti laiko, kaip buvo per birželio sesiją.

Tribunolo pirmininkas:

Šią dieną Tribunolas sesijos turbūt nebaigs, o darys pertrauką, po kurios bus paskelbtas nuosprendis. Šiandien baigsime teisminius ginčus, išklausysime replikų, padarysime šiandien tai, ką būtina padaryti proceso metu. Dar yra neatvykusių kaltintojų, kurie, remiantis Tribunolo nuostatais, galėjo neatvykti, nes jau paskelbė savo kaltinamuosius aktus. Neatvykusių kaltintojų vardu galės kalbėti, pagal Tribunolo nuostatus, Vyriausioji kaltintoja. Prašom Jus į tribūną.

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė, įpareigota paskelbti Albanijos kaltintojo baigiamąją kalbą:

Norėčiau labai trumpai pateikti atstovo iš Albanijos kaltinimą:

Po Antrojo pasaulinio karo griežčiausia ir absurdiškiausia komunizmo diktatūra Rytų Europoje buvo Albanijoje. Nepaisant milžiniško albanų tautos darbo, aštuntojo dešimtmečio pabaigoje dar buvo badaujančių žmonių. Albanijos valstybę valdė patarėjai iš Jugoslavijos, Rusijos ir Kinijos. Be Envero Hodžos, net ir tie, kurie dabar valdo Albaniją, turėtų būti bent jau moraliai atsakingi.

Komunizmas Albanijoje vykdė dar nematytą genocidą. Šalyje, kurioje tuo metu gyveno tiktai 2 000 000 žmonių, dokumentais patvirtinti skaičiai rodo negirdėtą genocido mastą. Nukankinti ir nužudyti be teismo proceso - 5 577 žmonės, įkalinti - 34 135, ištremti ir deportuoti - 59 009 žmonės.

1943 m. rugpjūčio-gruodžio mėnesiais komunistai nužudė 267 tariamus nacionalistus. 1944 m. sausio-lapkričio mėnesiais - 3 140, komunistų teismas sušaudė dar 2 170 vadinamųjų nacionalistų. Komunistai sudegino 639 sodybas, pagrobė visus naminius gyvulius: karves, avis ir ožkas.

Albanijoje komunistų buvo įsteigta įkalinimo vietų: kalėjimų - 13, darbo stovyklų - 12, stovyklų internuotiems asmenims - 9. Mirę arba nušauti izoliatoriuose - 254 asmenys. Mirę kalėjimuose ir priverstinio darbo koncentracijos stovyklose - 632 asmenys. Mirę internuotiems asmenims skirtose stovyklose - 945, suluošinti fiziškai ir dvasiškai, neįgalūs žmonės - 432 asmenys. Ar normalu dėl politinių įsitikinimų įkalinti žmones, kurie neturi rankų, turi vieną ranką arba koją, yra psichiškai nesveiki, kurti, pirmos arba antros grupės invalidai, vaikai iki 16 metų, nėščios moterys? Tai buvo marksizmo-leninizmo ideologijos dovana Albanijos piliečiams, kurie kentėjo apie pusę šimtmečio.

Envero Hodžos politinis biuras 1951 m. priėmė labai žiaurų sprendimą. Buvo įsteigtas specialus valstybės slaptųjų tarnybų teismas, kurio sprendimai buvo galutiniai ir neskundžiami. Tuoj pat buvo pradėti ruošti sąrašai žmonių, paskirtų sušaudyti, pradėti rengti kiti įkalinimo ir internavimo nuosprendžiai. Buvo sudarytas specialus teismas, kurio nuosprendis įvykdytas 1951 m. Be valstybės kaltintojų 22 žmonės nuteisti mirties bausme, 5 mirė tardymo metu. Nuteisti sunkiesiems darbams 23 asmenys. Antikomunistai buvo areštuojami visuose Albanijos miestuose, pagal kai kuriuos oficialius šaltinius suimta daugiau kaip 1 435 asmenys.

Komunistai, būdami ateistai, tik įgiję valdžią pradėjo atvirą karą prieš religiją. 1967 m. religija buvo visiškai uždrausta, šventyklos sunaikintos. Nė vienoje pasaulio šalyje nebuvo tokio reiškinio, žinoma, išskyrus tas šalis, kuriose įsitvirtino komunistiniai režimai. Buvo sušaudytas 81 dvasininkas, o šimtai jų įkalinta ir ištremta dėl politinių pažiūrų.

Kai kalėjimuose kas nors susirgdavo tuberkulioze, jis buvo siunčiamas į ligonines, esančias vieno metro gylyje po žeme, kuriose būdavo sunku išgyventi dėl drėgno ir sunkaus oro. Tai buvo vadinamieji mirties kambariai. Pasitaikė atvejų, kai su šių nelaimingų, sergančių asmenų kūnais buvo atlikti chirurgijos ar vaistų poveikio eksperimentai. Daktarai ir profesoriai atvykdavo iš visos Sovietų Sąjungos, kad atliktų tokius eksperimentus, kokius atlikdavo su gyvūnais, pavyzdžiui, su žiurkėmis ir pelėmis.

Ypač nukentėjo politinės socialinės grupės žmonių, kurių nuo 1945 iki 1990 m. buvo internuota ir išvaryta į koncentracijos stovyklas 48 217, tarp jų 10 192 moterys ir vaikai, o iš viso tokių asmenų buvo 1 200 000. Gerbiamasis teisme, ir tai buvo 2 000 000 gyventojų turinčioje valstybėje: 5 577 asmenys buvo nužudyti pagal teismų nuosprendžius, kiti viešai be teismo.

Albanijos komunistų partijos veikla buvo itin nusikalstama ir antikonstitucinė, ji negerbė netgi tų teisės aktų ir institucijų, kuriuos ji pati buvo sukūrusi ir patvirtinusi. 1967 metais partija sunaikino religines institucijas, vietas ir šventoves, pradėjo piliečiams piršti ateistinę komunistinę marksizmo-leninizmo ideologiją, atėmė iš jų teisę į laisvą nuomonę, nes pliuralizmas buvo instituciškai ir praktiškai panaikintas dar 1947 metais, pasmerkus jį politinei opozicijai.

Kaltintojai iš Albanijos prašo pasmerkti ir įvertinti komunistų partijos įvykdytus nusikaltimus, įvertinti jų teisinę atsakomybę dėl visų minėtų nusikaltimų, perduoti tarptautiniam teismui šių nusikaltimų ideologus, organizatorius ir vykdytojus. Dėkoju už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū, dėkojame Jums. Dabar kalbės atstovas iš Moldovos. Jis yra įgaliotas pateikti kai kuriuos duomenis apie komunistinio režimo Rumunijoje padarytas nusikalstamas veikas. Prašom.

George Gimpu (Moldova), įpareigotas paskelbti Rumunijos kaltintojo baigiamąją kalbą:

Gerbiamasis teisme. Buvusių politinių kalinių asociacija Rumunijoje negalėjo atsiųsti savo atstovo. Atsiuntė tiktai savo kaltinimą ir leido man perskaityti jį bei perduoti Tribunolui. Rumunija vienintelė šalis, kuri nelikvidavo Ribentropo-Molotovo pakto pasekmių. Besarabija - tai Moldovos teritorijos dalis, kuri rytuose buvo padalinta į tris dalis. Šiuo metu ji yra atplėšta nuo Rumunijos. SSRS 1939 m., pasirašydama slaptuosius protokolus su Vokietija, pažeidė Rumunijos atžvilgiu Briando-Kelloggo pakto dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo 1 straipsnio b punktą. Taip pat pažeidė tos pačios sutarties 2 straipsnį, kuriame parašyta, kad įvairūs ginčai ir konfliktai tarp besitariančių šalių turi būti sprendžiami tik taikiu būdu.

SSRS pažeidė ir Maskvos protokolą, pasirašytą 1989 m. SSRS taip pat pažeidė 1933 m. Londono Konvenciją, reikalaujančią užtikrinti visoms tautoms jų teritorinį vientisumą. Remiantis Paryžiaus sutartimi Besarabija ir Šiaurės Bukovina buvo pripažintos Rumunijos dalimi. Ši sutartis buvo pasirašyta 1920 m. SSRS, pažeisdama tarptautines teises normas, draudžiančias bet kokią agresiją, jau nuo 1924 m. pradėjo planuoti

įsiveržimą į Rumuniją norėdama aneksuoti Besarabiją. Po Antrojo pasaulinio karo, įvedus sovietinę armiją į Rumunijos teritoriją, rumunų tautai Maskvos statytinio A.Višinskio potvarkiu buvo „eksportuojama" komunistinė ideologija. Rumunijos karalius buvo priverstas atsisakyti sosto. Taip pat Rumunijos teritorijoje buvo įvykdytas nusikaltimas žmoniškumui.

Politinių kalinių bendrija Rumunijoje pabandė surinkti duomenis apie šią agresiją. Susumavus duomenis, bendrija nustatė, kad 300 000 žmonių buvo nužudyta saugumo požemiuose, apie 126 000 įkalinta, 2 000 000 pateko rusams į nelaisvę. Komunistinė agresija prieš Rumuniją prasidėjo dar 1917 m., kuomet 50 000 rusų kareivių, esančių Besarabijos teritorijoje, tapo komunistinės Rusijos agentais. Po paliaubų su Sovietų Sąjunga, kuri nesilaikė šio susitarimo, pažeidė jo nuostatus, į nelaisvę buvo paimta apie 180 000 Rumunijos armijos kariškių. Juos vėliau išsiuntė į Užpoliarės konclagerius. Trečdalis šių kariškių nelaisvėje žuvo. 1945-1958 m. milijoninė Sovietinė armija prievarta diegė komunizmą Rumunijos gyventojams. Rumunų turto plėšimas buvo traktuojamas kaip karo trofėjus. Komunizmo valdymo metais beveik 3 000 000 šalies gyventojų buvo atleisti iš darbo, prarado savo turtą, nuosavybę. 1945-1960 m. panaikintos ikikarinės valstybinės įstaigos, įkurta komunistų partija ir represinės struktūros, panašios į NKVD. Panaikintos Nacionalinė valstiečių, Socialdemokratų bei kitos parlamentinės partijos, o jų veikla uždrausta. Tokiu būdu buvo visiškai likviduota opozicija, jos nariai. Jie kartu su savo lyderiais buvo areštuoti ir žuvo kalėjimuose bei tremtyje.

Siekdama sunaikinti rumunų nacijos elitą, kultūros vertybes, vadovaujama Stalino per A.Višinskį, kompartija sudegino ištisas bibliotekas. Buvo naikinami inteligentai, generolai, ministrai, parlamentarai ir kiti žinomi ikikarinės Rumunijos žmonės. Po to buvo stengiamasi sunaikinti pačią gausiausią Rumunijos klasę - valstietiją, iš kurios atėmė turtą. Tai buvo pavadinta kolektyvizacija. Ypač daug šioje srityje pasidarbavo komunistų lyderis N.Čaušesku. Jo sąžinę, kaip ir daugelio komunistų sąžinę, slegia šimtai tūkstančių nužudytų, 180 000 įkalintų, 100 000 deportuotų valstiečių. Nuo žemės paviršiaus buvo nušluoti ištisi kaimai, cerkvės, dešimtys monumentalių statinių. Visa tai buvo reikalinga vadinamųjų Liaudies rūmų statybai.

Komunizmas aršiai kovojo prieš bažnyčią. Žmonės bijojo eiti į maldos namus, krikštyti vaikus, tuoktis bažnyčioje, statyti kryžius ant savo giminių kapų. Komunizmo padaryti nusikaltimai - tai nusikaltimai, padaryti žmoniškumui. Nuo 1944 m. beveik 2 000 000 žmonių buvo su-

imti, deportuoti, perkelti į kitas vietas arba uždaryti konclageriuose. Beveik 3 000 000 asmenų buvo persekiojami, prieš juos naudotas teroras tik todėl, kad jie buvo areštuotųjų giminaičiai arba palikuonys, giminaičiai tų, kurie emigravo į užsienį. Apie 400 000 buvo supūdyti kalėjimuose ir lageriuose, sušaudyti miškuose, kalnuose, kaimuose arba nukankinti saugumo tarnybos požemiuose.

Rumunijos materialinių nuostolių po komunizmo valdymo neįmanoma netgi suskaičiuoti. Komunizmas taip pat vykdė ir dvasinį genocidą. Baudžiamieji organai vykdė teroro akcijas. Buvo draudžiama atvirai reikšti savo pažiūras, religinius įsitikinimus. Buvo naikinamos kultūros vertybės. Tokia praktika nuo 1945 iki 1989 m. demoralizavo visuomenę, dėl to tai kvalifikuotina kaip masinis genocidas. Betgi pats baisiausias nusikaltimas žmonijai komunizmo valdymo metais - tai agresija prieš žmogaus psichiką ir moralę. Žmonės įprato bijoti, neapkęsti vieni kitų. Tai dvasiškai luošino žmones. Todėl dabar grįžti prie demokratijos pasidarė labai sunku.

Skirtingai nuo nacistų, kurie visus savo veiksmus skrupulingai užrašinėjo, registravo, komunistai ir politiniai baudžiamieji organai, kaip NKVD, pasistengė, kad liktų kuo mažiau jų nusikaltimų pėdsakų. Po 1979 m. stengėsi panaikinti visus savo veiklos įkalčius. Tačiau jų nusikaltimai žmonijai tapo žinomi, nes liko tūkstančiai liudininkų, kurie savo atmintyje išlaikė tų nusikaltimų vaizdus. Remdamiesi jų pasakojimais, mes stengiamės sudaryti specialų saugumo organų archyvą. Mes smerkiame komunizmą už nusikalstamos ideologijos propagavimą, už nusikaltimus žmonijai. Manome, kad pasaulis turi pasmerkti nusikaltimus, kuriuos vykdė komunizmas. Ačiū. Tekstą aš turiu, manęs prašė taip pat perduoti Jums šias knygas, kurias išleido mano minėtas Totalitarizmo archyvas. Tai trys tomai, juose aprašyti nusikaltimai, padaryti lageriuose tuo metu, kai vadovavo A.Višinskis. Knygas perduosiu sekretoriatui.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū už pranešimą. Tribunolas daro 20 minučių kavos pertrauką. Po to bus tęsiami teisminiai ginčai, po jų - replikos ir tada šios dienos posėdį baigsime. Tokia mūsų likusi darbotvarkė.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolas tęsia darbą toliau. Pagal Tribunolo reglamentą po kaltintojų kalbų turi teisę kalbėti nukentėjusieji. Jeigu yra nukentėjusiųjų ir jeigu norite papildyti savo parodymus, prašome į tribūną. Kalbės nukentėjusioji Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė.

VII. Nukentėjusiųjų kalbos

Nukentėjusioji Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė (Lietuva):

Gerbiamasis Tribunole, gerbiamieji proceso dalyviai. Aš esu partizanų generolo Adolfo Ramanausko-Vanago dukra. Mes girdėjome kaltinamuosius aktus, klausėme apie baisią neteisybę, šiurpius nusikaltimus, suklastotą, nutylėtą, apmeluotą, šmeižtą mūsų tautų istoriją. Tai baisūs faktai. Komunizmas iki šiol yra nepasmerktas, komunistiniai nusikaltėliai taip pat nepasmerkti. Aš esu labai dėkinga šio Kongreso rengėjams, organizatoriams, kurie įdėjo labai daug darbo, kad būtų padaryta komunizmo baisybių įvardijimo pradžia, kad būtų duotas jam tikrasis vardas. Man skaudi mano tėvynės tragedija, skaudina ir šiurpina faktai, kuriuos Tribunolui pateikė svečiai savo kaltinamosiose kalbose, man skaudi ir mano bei mano artimųjų tragedija.

Generolas A. Ramanauskas-Vanagas šventai tikėjo prigimtine žmogaus laisvės teise, laisvos tėvynės būtinybe, todėl pasiaukojo laisvės kovai tikėdamas jos teisėtumu. Šią jų kovą, partizaninę kovą, teisėta pripažino ir mūsų Respublikos Seimas, pripažindamas pernai 1949 m. partizanų Deklaraciją Lietuvos valstybės teisės aktu. A. Ramanauskas-Vanagas yra šios Deklaracijos signataras. Jis, kaip ir kiti 25 000 laisvės kovotojų, sudegė tėvynės meilės ugnyje. Jie tikėjo, kad Lietuva bus laisva, kad tai, ką padarė komunizmas, bus įvertinta.

Aš noriu paskaityti tėvo užrašytus sakinius. Jie rašyti laisvės kovų metais, bet jie tarsi skirti šiai dienai: „Jeigu visiems objektyviai būtų žinomos tos sąlygos ir aplinkybės, kuriomis Lietuva tapo sovietine socialistine respublika, kiekvienas žmogus, tikrai branginantis tiesą, be mažiausios abejonės pasakytų, kad tai, ką pasauliui Maskva skelbia kaip savanorišką mūsų Stalino saulės parsivežimą ir raudonojo rojaus įsivedimą, yra tik komunizmo vadeivų grubios jėgos, veidmainiškumo ir tikriausios apgaulės aktas. Kruvinasis bolševizmas lietuvių tautai davė tik baisios vergijos pančius, nesuskaičiuojamus kalėjimus, masinius trėmimus, Sibirą, dvasinį ir fizinį terorą, mirtį. Per visą savo istoriją lietuvių tauta išgyveno daug sunkių vergijos metų, patyrė daug paniekinimų ir kančių, tačiau viso to net palyginti negalime su tais išgyvenimais, kuriuos jai atnešė XX a. bolševizmas.

Kremliaus vadovai per savo sadistiškos prigimties MGB, MVD organus, parsidavėliškai talkinami saujelės mūsų tautos išgamų, panoro per trumpą laiką palaužti lietuvių atsparumą. Jie jau iš anksto gerai žinojo, kad komunizmo idėjoms tarpti mūsų tautoje palankios dirvos nėra ir joms skiepyti pasirinko durtuvų metodą. Lietuvių tauta nuo bolše-

vikų nukentėjo labiausiai, nes iš Pabaltijo kraštų ji atkakliausiai jiems priešinosi okupantams. Tai rodo patirtos aukos ir net pačių didžiųjų Kremliaus vadovų užuominos. Šiuo metu dar negalima tiksliai pasakyti, kiek lietuvių bolševikai ištrėmė į Sibirą, kiek supūdė kalėjimuose ir nužudė, tačiau kiekvienam aišku, kad tie skaičiai yra labai dideli. Ateis laikas, kai bus galima surinkti ir nustatyti tikslius duomenis.

Priešas su pavergtąja lietuvių tauta elgėsi labai žiauriai. Tokiais veiksmais bolševizmui negali prilygti net pačios tamsiausios jėgos, kurios kada nors viešpatavo pasaulyje. Čia neįmanoma, kad ir trumpai, aprašyti tų šlykščių ir nepaprastai žiaurių kankinimų, kuriuos lietuvių tautos sūnums ir dukroms teko iškentėti kalėjimuose, per tardymus. Kada nors tai galės paliudyti asmenys, kurie patys patyrė šias kančias. Tačiau ne viską, ne viską ir pasakyti galės, nes daugelis lietuvių buvo nukankinti, jie jau niekuomet neprakalbės ir nepapasakos to, ką bolševikai jiems padarė. Tiesa, jau ir šiuo metu yra asmenų, kuriems teko skrosti nukankintų asmenų lavonus, jie savo akimis matė, kaip nužudytieji buvo sužaloti. Dabar jiems įsakyta tylėti, bet kada nors, žinoma, jie galės visa tai viešai papasakoti.

Noriu tiktai pakalbėti apie tą negirdėtą bolševizmo barbariškumą, kurį jie parodė norėdami palaužti lietuvių tautos pasipriešinimą. Buvo nepaprastai retas dalykas, kad bolševikai tikrą Lietuvos partizaną sveiką paimtų į savo rankas. Jei padėtis būdavo beviltiška, partizanas pats nutraukdavo savo gyvybės siūlą, bet priešui nepasiduodavo. Kartais būdavo taip, kad bolševikams į rankas patekdavo sunkiai sužeistas partizanas, kuris jau neįstengdavo nusišauti. Priešas tuoj pat nustatydavo, ar jis gali išgyti, ar ne. Jeigu matydavo, kad sužeistasis mirs nuo žaizdų, stengdavosi iki mirties kuo labiau iškankinti reikalaudamas išduoti gyventojus ir savo kovos draugus.

Tuos partizanus, kurie pakliūdavo į jų rankas lengvai sužeisti arba išdavikų užmigdyti nuodais, baisiausiai kankindavo, bet žiūrėdavo, kad greit jie nenumirtų. Dažniau per ilgą laiką iki mirties nukankindavo tuos, kurie nieko neišduodavo. Kartais jie sužeistuosius greit nuveždavo ligoninėn ir gydytojai turėdavo suteikti jiems pagalbą vien tam, kad vėliau būtų galima juos dar labiau kankinti. Ligoninėse net būdavo speciali palata sužeistiems partizanams, prie jų nuolat stovėjo ginkluotų enkavedistų ar stribų sargyba. Buvo tardoma naktimis ir palatose, o partizanui kiek sustiprėjus, saugumas jį išveždavo ir pradėdavo kankinti, dažnai iki mirties.

Partizanai būdavo kankinami pačiais žiauriaisiais būdais. Jiems degindavo padus, badydavo adatomis panages, nulupdavo nagus, temp-

davo ir laužydavo sąnarius, žalodavo lyties organus, lupdavo odą. Okupantui net partizano mirtis dar nereiškė galutinio atsiskaitymo. Jų sadistiška prigimtis sugalvojo tai, ko padaryti XX a. nebūtų išdrįsusi net nekultūringiausia pasaulyje tauta. Pabrėžtina tai, kad visa, kas čia minima, buvo vykdoma pagal aukščiausių Kremliaus vadovų direktyvas.

Iš pradžių partizanų lavonai būdavo fotografuojami. Fotografuodavo tik tas pats fotografas, kuriam buvo liepta nepasilikti lavonų fotografijų arba negatyvų. Man žinoma, kad kai kurie fotografai miesteliuose, rizikuodami savo laisve, rinko tokių fotografijų kolekcijas, tikėdami sulaukti tokio laiko, kada jie galės jas viešai parodyti. Esu taip pat girdėjusi tvirtinant, kad bolševikai tuos asmenis, kuriems buvo pavesta fotografuoti partizanų lavonus, laikė savo priežiūroje ir buvo numatę vėliau jų nepalikti gyvų, norėdami atsikratyti liudytojų. Pačiupę į savo rankas partizaną, rusai su stribais jo uniformą pasidalydavo dar įvykio vietoje, nuo gyvo partizano ar jo lavono nutraukdavo batus.

Apskritai partizanų lavonai būdavo paliekami visiškai nuogi arba tik su apatiniais baltiniais. Kartą rusai su stribais partizaną nukovė prie jo namų, tuo metu buvo areštuotas ir partizano tėvas. Visą kelią iki miestelio rusai su stribais privertė tėvą sėdėti ant sūnaus lavono krūtinės. Kartais vienu virvės galu surišdavo nukautojo partizano kojas, o antrąjį pririšdavo prie vežimo. Stribai ir rusai važiuodavo susėdę, o lavoną vilkdavo žeme iki pat miestelio. Ar gali būti kas nors niekšiškesnio?

Miestelyje išniekinti partizanų lavonai gulėdavo mažiausiai tris paras, o kartais net savaitę. Lietuvoje nerasime tokio miestelio, kuriame nebūtų niekinami partizanų lavonai. Jie būdavo numetami gatvėse, ant grindinio bet kaip, kad atrodytų kuo labiau išniekinti. Dėl to dažniausiai numaudavo apatines kelnes, kad matytųsi lytiniai organai, kuriuos neretai sužalodavo. Kartais po nukautųjų galvomis pakišdavo akmenis. Vasaros karštyje lavonas palikdavo ant gatvės grindinio gulėti ne mažiau kaip tris paras. Juos per tą laiką draskydavo šunys ir aptūpdavo begalės musių. Prie lavonų pakaitomis budėdavo uniformuoti arba civiliais drabužiais persirengę rusai ir stribai. Žmonės būdavo varu varomi pažiūrėti išniekintų partizanų lavonų, nes taip norėta įbauginti visą lietuvių tautą. Jeigu iš žiūrovų kas nors pravirkdavo ar ištardavo užuojautos žodį, tas tuoj pat būdavo areštuojamas ir nuvaromas sauguman.

Rusai, stribai ir kiti tautos išgamos, kurie prieglobstį rado tik miestelyje, partizanų lavonus spardydavo, apspjaudydavo, daužydavo lazdomis, grūsdavo jas burnon, išdaužydavo dantis. Bet tuo lavonų išniekinimas dar nesibaigdavo. Po to jie būdavo sušeriami šunims, sumeta-

mi išvietėn arba geriausiu atveju negiliai užkasami grioviuose, šiukšlių duobėse ir kitur. Miesto šunys neretai partizanų lavonus atkapstydavo ir ištąsydavo jų kaulus.

Nežinia kodėl, bet, praslinkus maždaug ketveriems metams, okupantas partizanų lavonų gatvėje jau nepalikdavo. Tuomet jie būdavo numetami tvartuose ant gyvulių mėšlo ir ten kelias dienas laikomi. Prieiti prie jų buvo draudžiama. Ten buvo vedami tik areštuotieji ir nužudytojo artimieji lavono atpažinti. Man atrodo, kad viešai partizanų lavonus niekinti miestelių gatvėse ir aikštėse baigė todėl, kad žinia apie tai pasiekė laisvąjį pasaulį. Žmonėms pavyko gauti okupantų numestų gatvėse partizanų lavonų nuotraukų. Vėliau tas nuotraukas mums pavyko perduoti į Vakarus. Ten jos buvo išspausdintos laikraščiuose ir žurnaluose. Vieną tokio žurnalo numerį teko ir man skaityti ir matyti, nes man jį perdavė pas mus iš Vakarų nuleisti desantininkai. Tame žurnale buvo įdėta fotografija trijų partizanų lavonų, paguldytų ant gatvės grindinio Butrimonių miestelyje.

Atrodo, kad komunistai nebegalėjo ko nors žiauresnio padaryti gyvam ar žuvusiam partizanui ir kartu bauginti kitus lietuvius, kurie tik rengėsi stoti į partizanų gretas. Tačiau ir dabar, ir ateityje kiekvienas galės įsitikinti, kad okupantas ir mūsų tautos išgamos tokiais baisiais savo veiksmais lietuvių tautos neįbaugino. Dabar mes kalbame apie tai, ką su jais darė. Neįvardintas ir neįvertintas nusikaltimas sudaro prielaidas, galimybes jam pasikartoti. Todėl aš nuoširdžiai prašau ir nuoširdžiai tikiuosi, kad šis Tribunolas savo darbą, tokį reikšmingą ir reikalingą, tęs toliau ir ateityje - turiu vilties, kad jis išaugs iš visuomeninio statuso. Aš labai dėkoju, linkiu visiems sveikatos, ištvermės ir sėkmės. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū gerbiamai, Auksei Ramanauskaitei-Skokauskienei. Ar yra dar nukentėjusiųjų, kurie norėtų kalbėti? Prašom gerbiamąjį Alfonsą Svarinską.

Nukentėjusysis monsinjoras Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Gerbiamieji teisėjai ir visi šito švento reikalo dalyviai. Aš jau kalbėjau, bet man šiandien patiko kai kurių prelegentų mintis, kad reikia kalbėti ne apie atskiro žmogaus tragediją - tokių buvo milijonai - bet apie tautų tragediją. Komunistinę sistemą reikia nuvainikuoti amžiams, kad būsimos kartos galėtų laisvai gyventi. O dabar jie pas mus grįžta. Maskva nupirko tarnybines mašinas, kuriomis važinėja, rodosi televizijų ekranuose, jie nori geriau gyventi. Kagėbistai grįžta. Aš kalbėsiu trumpai ir kaip kunigas tik apie bažnytinius dalykus. Kada atėjo sovietai ir oku-

pavo Lietuvą, pirmą smūgį trenkė bažnyčiai, nes bažnyčią laikė tautos sąžine. O antrą smūgį trenkė Lietuvos inteligentams, kuriuos laikė tautos protu. Jeigu tauta neturės sąžinės, neturės proto, ją bus galima lengvai valdyti, naudoti kaip įrankį kitiems užvaldyti. Atėję iš karto uždarinėjo bažnyčias, mokyklas, spaudą, organizacijas, pradėjo terorizuoti žmones.

Antros okupacijos metu buvo areštuota per 300 kunigų, t. y. 20 % visų tarnavusių kunigų, iš 5 to meto vyskupų buvo areštuota 4, vieną sušaudė - Telšių vyskupą. Kitiems skyrė ilgas bausmes. Studentus ar vyresnių klasių moksleivius siųsdavo užrašinėti kunigų sakomų pamokslų. Kada atsirado magnetofonai, tada duodavo magnetofoną, du ar tris liudininkus, ir eidavo kiekvieną sekmadienį klausyti kai kurių kunigų pamokslų. Kai mane suėmė, pateikė 29 kasetes su mano pamokslais. Sakau, žinote, Jūs man darote gėdą. Per 6 metus aš pasakiau apie 1 000 pamokslų, o Jūs prirašėte tik 29 kasetes. Ar kasečių neturėjote, ar manėte, kad aš nieko nepasakau?

Mokytojus šalindavo, jeigu pamatydavo bažnyčioje. Aš žinau daug pavardžių žmonių, kuriuos pašalino. Vieną mokytoją, rašytoją Jasiūnaitę, pašalino ir davė darbą puse etato Kulautuvos sanatorijoje tik už 35 rublius per mėnesį. Ir nieko, tegul miršta badu. Katalikai nieko neturėjo. Kad prieš užsienį pasirodytų, išleido „Katalikų tikinčiųjų žinyną-kalendorių", kur buvo surašyti kunigų poteriai. Bet duodavo po vieną egzempliorių bažnyčiai ir vieną kunigui. O iš tikrųjų katalikai per tą laiką spaudos negaudavo. Per keletą metų išeidavo maldaknygė 10 000 egzempliorių tiražu, bet ką tai reiškia Lietuvai, kai buvo tiek tikinčiųjų. Išleido vieną kartą „Naująjį Testamentą". Dalį išsiuntė į Ameriką, kad įrodytų, jog pas mus yra laisvė ir tokios knygos.

Tuo tarpu pogrindyje žmonės spausdino maldaknyges, katekizmus, būtinus apmokyti vaikus - šimtais tūkstančių egzempliorių. Šie žmonės buvo sodinami į kalėjimus. Vieni grįždavo iš ten, kiti negrįždavo. Mes buvome giliai tikintys žmonės. Prisiminėme, kaip apaštalai ėjo sinedriono nuplakti ir džiaugėsi, kad galėjo dėl Kristaus kentėti. Mums šitos kančios nebuvo baisios, prašydavom viena, kad Dievas leistų iškentėti šitas kančias. Lageryje tas pats - uždarydavo kaip gyvulius, duodavo šiek tiek maisto, kad nenumirtume, ir versdavo dirbti sunkius darbus. Atsimenu, ukrainietis Dyba prašė, kad jam pervestų šuns daviną. Šuo gaudavo 1 rublį 90 kapeikų per dieną, o kaliniai - tik 80 kapeikų. Iš Maskvos atsakė, kad nėra galimybės kaliniui pervesti šuns davinio. Jūs galite tai suprasti? Sakau, šitie dalykai yra juokingi. Knygų neduodavo.

Nors N.Chruščiovo laikais buvo „atlydys", bet vis tiek jautėmės politiniais kaliniais. O M.Gorbačiovo laikais buvome visiškai suvaržyti, šnipas prie šnipo. Ir tada ten nebuvo nieko dvasingesnio. Mums, kunigams, buvo ypač sunku. Norėdavome slapta patarnauti, kad žmonės galėtų išpažintį atlikti ir priimti komuniją. Mordovijoje teisė mane kaip ypatingai svarbų recidyvistą. Man patiko, kad sovietai davė tokį titulą ir aš stengiausi jį pateisinti. Tik nežinau, ar pasisekė.

Lageryje buvo sunku. Žmonės buvo tikintys, jie norėjo atlikti išpažintį, ypač prieš mirtį, o mirdavo labai daug. Aš dirbau vienoje 800 vietų ligoninėje. Jeigu per dieną mirdavo 3 - tai nedaug, nes mirdavo vidutiniškai 6 žmonės per dieną. Ten mirė ir profesorius Levas Karsavinas, ir generolas Jonas Juodišius, daugelis Lietuvos ir kitų tautų žmonių. Mes stengdavomės jiems padėti, bet buvo labai sunku. M.Gorbačiovo laikais labai dažnai mus sodindavo į izoliatorių. Švęsdami politinio kalinio dieną - spalio 30 d. ir gruodžio 10 d. - neidavome valgyti. Už tai po to reikėdavo atsėdėti 15 parų.

Vieną kartą, Chmara, ukrainiečių veikėjas, paskelbė badavimo dieną, nors jis jau ruošėsi mirti. Aš sėdėjau gretimoje kameroje. Per tualeto vamzdžius, per apačią, teko perduoti, kad jis gailėtųsi. Vėliau daviau jam išrišimą. Man teko sėdėti nežmoniškomis sąlygomis ir su kardinolu Josifu Slipij, su kitais Ukrainos vadais. Todėl noriu vieno, kad tos sąlygos daugiau nepasikartotų. Lietuvoje, deja, bolševikai grįžta. Mes neturime Valstybės saugumo. Saugumo vadovas sakė, kad Lietuvos saugume dirba tik 4 kagėbistai, bet jie labai geri darbininkai. Taigi sakau, parašykite į Maskvą, atsiųs vieną milijoną gerų darbininkų į Lietuvos saugumą.

Praeitą pirmadienį teisė partizanę, kuri paskelbė, kad jai per tardymus vertėjavo Vacys Reimeris, žinomas sovietinis poetas. Jis norėjo prisiteisti 10 000 litų už garbės nuplėšimą, bet man atrodo, kad pirma reikia garbę turėti, o paskui reikalauti pinigų. Tiesa, dabar už garbę pinigų jau nenori, tik prisiteisti teismo išlaidas. Mes nieko negalime padaryti, negalime apsiginti, nes dabar galiojantys mūsų įstatymai turi daug spragų.

Ir dar. Šita moteris buvo mokytoja, padėjo partizanams, o kada sovietai pradėjo gaudyti, išėjo pas partizanus. Po kelerių metų buvo areštuota ir pateko į Magadaną. Miške ji susituokė su partizanu. Apeigas atliko atėjęs kunigas. Partizanas žuvo, o dabar jai morališkai niekas nenori pripažinti moterystės. Teismas Ukmergėje taip jai ir pasakė, jog negalima laikyti, kad tai buvo moterystė, nes neatėjote į metrikacijos biurą užregistruoti santuokos. Taigi Lietuvos partizanai turi eiti į bolševikinį metrikacijos biurą užsiregistruoti, tik tada santuoka bus pripažinta. Net morališkai mums niekuo nepadeda.

Per šitą laiką mūsų komunistai persigrupavo ir daugumą savo vaikų išleido į geriausius užsienio universitetus. O dabar jie vėl ateis į Lietuvą. Aš nesiskundžiu, bet vardan teisingumo reikia daryti viską, kad šita baisi hidra niekada neatgytų. O kam Lietuvoje nepatinka, tegul išvažiuoja į Rusiją. Ten yra visos sąlygos skelbti komunizmą. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame Jums už pasakytą kalbą. Nukentėjusysis Balys Gajauskas, prašom.

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Gerbiamieji Tarptautinio Tribunolo nariai ir kiti proceso dalyviai. Mes baigiame šį teismo procesą, išklausėme įvairių šalių atstovų, kaltintojų, išgirdome apie šiurpinančius nusikaltimus, įvykdytus įvairiose šalyse. Pristatėme daug dokumentų, daug knygų, patvirtinančių tuos nusikaltimus. Galima dar daug kalbėti, daug liudininkų iškviesti, aišku, jie paliudys panašiai apie tuos didelius nusikaltimus. Galima dar krūvas dokumentų surinkti, pateikti, galima daug knygų atnešti, aišku, jos atskleis tuos pačius arba dar žiauresnius nusikaltimus.

Žinoma, neįmanoma atskleisti visų nusikaltimų, kurie vyko po perversmo, pilietinio karo metu, apie kuriuos apskritai neliko dokumentų, apie kuriuos nieks nerašė ir nepasakojo. Liudytojų taip pat nėra. Visi šie dokumentai yra labai vertingi, tačiau vertingiausi liudijimai ir įtikimiausi yra tie liudininkai, kurių šiandien nėra tarp gyvųjų, kurie yra sunaikinti, o tokių - milijonai. Už šiuos liudytojus jau niekas nepaliudys, tačiau jie yra patys vertingiausi. Gerbiamasis Tribunole, Jums tenka labai sunki užduotis, nes galbūt pirmą kartą istorijoje teisiamas pats komunizmas. Jums teks įvertinti daug dokumentų, daug knygų, liudytojų parodymų. Jūs turėsite priimti teisingą sprendimą, atitinkantį padarytus nusikaltimus. Aš linkiu Jums šiame darbe sėkmės.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame gerbiamajam Baliui Gajauskui. Dabar pagal Tribunolo reglamentą suteikiamas žodis gynėjams. Ar gynėjai jau yra pasiruošę ir gali pradėti ginamąsias kalbas? Prašome gynėją Jurijų Radovičių.

VIII. Gynėjų kalbos

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Garbusis Tribunole, gerbiamieji dalyviai ir svečiai. Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų pirmo varianto dešimtas straipsnis numato: „Gynyba Tribunolo procese dėl komunistinio režimo nu-

sikalstamų veiksmų įvertinimo laikoma užtikrinta, jei Kongreso organizacinis komitetas per radiją, televiziją ar spaudoje paskelbia, kad norintieji ginti komunizmo doktriną, komunistinio režimo nusikalstamus veiksmus gali būti gynėjais Vilniaus visuomeniniame Tribunole". Mano prašymu, kurį Tribunolas patenkino, į šitą straipsnį vietoj kablelio buvo įterptas žodis „arba". Atitinkama vieta dabar skamba šitaip: „Gynyba laikoma užtikrinta, jei ginti prileidžiami žmonės, norintys ginti komunizmo doktriną arba komunistinio režimo nusikalstamus veiksmus".

Nusikalstamų veiksmų, o kad jie yra nusikalstami jau ir pats žodis teisingai nusako, ginti, žinoma, niekas nesiima, tačiau dėl komunistinės doktrinos reikalinga papildoma informacija ir papildomas gynimas. Be to, reikia apginti ir tuos, kurie komunizmo smerkimo pretekstu yra šmeižiami. Niekados neketinau ir neketinu ginti to, kas visuotinai yra vadinama „komunizmo nusikaltimais", nei juos padariusių asmenų. Tie asmenys turi būti išaiškinti ir pagal galimybes nubausti. Proceso metu, jau pirmojoje sesijoje, gal kiek stigo konkrečių pareigūnų pavardžių, įkalinimo vietų numerių, įstaigų pavadinimų, tačiau šiuos faktus galima patikslinti.

Konkrečius kaltininkus būtina nurodyti dar ir dėl Lietuvos visuomenėje paskleisto šmeižto, kad neva visas šis Tribunolas yra rusų spectarnybų suorganizuotas, įsileidęs rusų agentų, ko gero, kaip ir dabar kalbantis, juo labiau, kad aš iš tikrųjų esu rusas. Tačiau kunigą Alfonsą Svarinską galiu apraminti - mane seka saugumas, provokuoja telefonu. Galite būti tikri, kad taip yra. Neva Tribunolo organizatoriai siekė deklaratyviais komunizmo pasmerkimais atitraukti dėmesį nuo konkrečių kaltininkų. Man atrodo, kad tie kritikai ir šmeižikai klysta, nes Tribunolo medžiaga pakankama ir jos konkretumas netrukdo, kaip girdėjome jau antrojoje sesijoje, kaltinti „komunizmu" nemažai dabar gyvenančių nekaltų žmonių. Tai patiktų ir tiems, kurie vadina šį Tribunolą provokacija.

Taigi tarp minėtų kritikų ir kai kurių dalyvių kyla tam tikrų nesusipratimų. Aš teigiu, jog per daug deklaratyvus, išplėstinis termino „komunizmas" ir jo darinių vartojimas, atsietas nuo tikros komunizmo istorijos realijų, leistų mūsų dienomis ir ateityje apšaukti komunistu ir priešu bet kokį žmogų. Aš teigiu, kad būtent šį siaurą politinį tikslą antikomunistinio Kongreso rengėjai, šio Tribunolo organizatoriai turėjo omenyje, kai paskelbė buvusias komunistų partijas vien tik nusikalstamomis per visą jų gyvavimo laikotarpį. Jų tikslas buvo sukurti pretekstą „raganų medžioklei" prieš pono Vytauto Landsbergio, Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko, politinius oponentus.

Istorinė teisybė ir vadinamojo komunizmo aukų tikros kančios tėra jiems stiprūs koziriai smulkiame vietiniame ir kitų šalių politiniame gyvenime bei lošime. Tai matyti iš absurdiškų ir demagoginių apibendrinimų, kuriuos apžvelgsiu. Todėl savo kalboje norėčiau paliesti tris klausimus ir suformuluoti pasiūlymus.

Pirmas klausimas: demaskuoti bet kokius nusikaltimus moraliai leistina tik besiremiančiajam žmogiškosios, o ne nacionalistinės, moralės principais. Antras klausimas: iš komunizmo doktrinos, kaip istorinio reiškinio, nekyla būtinai XX a. komunizmo vardu padaryti nusikaltimai. Trečias klausimas yra sudėtingiausias. Bet kokių baustinų politinių nusikaltimų samprata taikytina tik XX amžiui, patys nusikaltimai aiškintini ne tiek ideologijomis, kiek politinių profesionalų grupių, t. y. partijų, troškimais. Nusikaltimus yra padaręs ne komunizmas, bet partokratija, viena partija, kuri siekė gauti bei išlaikyti politinę valdžią. Komunistų partijos Europoje pastaraisiais dešimtmečiais palaipsniui atsisakė tokios praktikos, todėl jos tuo laikotarpiu nebuvo aiškiai nusikalstamos, išskyrus teisingai Lietuvoje uždraustą buvusią Lietuvos komunistų partiją, vadovautą Mykolo Burokevičiaus, kuris taipogi teisingai yra nuteistas ir įkalintas. Nėra nusikalstamos net jų pagrindu organizuotos naujos partijos.

Pirmas klausimas. Žmogiškosios moralės aukščiausiosios vertybės - tai taikus visų žemės gyventojų sugyvenimas, skriaudų nebuvimas, bet kokio žmogaus asmenybės tobulėjimas, lygybė, brolybė, laisvė. Drauge tai yra ir komunistinės moralės principai. Istoriškai jie pirma buvo vadinami krikščioniškos moralės principais, tačiau žmogiškoji komunistinė ar ateistinė moralė ragina laikytis šių humanistinių principų ne dėl kokios nors baimės, pavyzdžiui, Dievo baimės, bet vardan žmonių laimės ir sąžinės. Taigi istoriškai pati komunizmo doktrina buvo žmogiškosios humanistinės moralės forma. Tik tokio humanistinio komunizmo fone išryškėja, ar iš viso yra padarytas koks nors nusikaltimas. Pavyzdžiui, per religinius karus viduramžiais buvo daromi žiaurūs nusikaltimai ir darė juos krikščionys manydami, kad tą daryti liepiąs Dievas.

Ateistinio humanizmo tuo metu dar nebuvo, tad nebuvo nė antihumanistinių nusikaltimų įvertinimo kriterijaus. Tik XX a. žmogiškoji moralė ėmė įsikūnyti tarptautinėje teisėje, ypač Tautų Lygos, Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentuose *english instruments,* kuriais privalu vadovautis. Žmogiškoji moralė ir tarptautinė teisė yra iš esmės nesuderinamos su jokiais šiauresniais principais - klasiniais, tautiniais, politiniais, net religiniais. Siaurus principus gali išpažinti tik tam tikros ribotos žmonių grupuotės, bet ne visa žmonija. Istoriškai buvo taip, kad tarp šių siaurų grupių ir principų nebuvo tolerancijos.

Todėl ir dabar nacionalistams, kurie yra aršiausi antikomunistai, yra nepriimtina žmogiška ir krikščioniška moralė. Bet atvirai atmesti jos nebeįmanoma, ypač po vokiečių nacionalistų padarytų piktadarybių per Antrąjį pasaulinį karą. Todėl tos įvairios grupuotės - dvasinės, politinės, ypač tautinės, religinės - dar nuo XIX a. sąmoningai ar nesąmoningai naudojo žmogiškąją moralę savo siauriems grupiniams tikslams kovojant su kitomis grupuotėmis. Tas, kuris tai daro, yra arba doroviškai suluošintas, arba begėdis cinikas, nes tai yra dviguba moralė, dvigubas moralinis standartas, dviguba buhalterija. Iš kitų reikalaujama laikytis žmogiškų principų sau jų netaikant. Demaskuojant kitų pažeidimus, galima saugiau daryti tą patį.

Šis Tribunolas yra ne vien politinis, bet daugiau moralinis renginys. Aš abejoju ir apgailestaudamas turiu įspėti, kad pasakysiu kai kuriems nemalonų dalyką. Ar antikomunistinio Kongreso organizatoriai Lietuvoje ir kitose šalyse, būtent politinių kalinių ir tremtinių organizacijos, Konservatorių partija, turi visišką moralinę teisę smerkti vadinamojo komunizmo nusikaltimus? Šiuo klausimu aš turiu du argumentus.

Pirma, tarp tų organizacijų narių yra daug asmenų, sovietinio režimo represuotų už ginkluotą bendradarbiavimą su vokiečių naciais, tačiau minėtos organizacijos jų neišskiria iš savo tarpo. Taip pat neišskiria tų, kurie pokario metais dalyvavo masinėse gyventojų žudynėse ir terore, nužudė per 20 000 neginkluotų civilių, tarp kurių buvo ir kūdikių, nes tai buvę sovietiniai kolaborantai arba jų šeimų nariai. Nors tai yra sovietų slaptosios policijos, tuo metu vadintos NKVD, statistika, tai nereiškia, kad ji yra netikra. Tas pats vyko ir kitose vakarinėse sovietų respublikose. Aišku, tos žudynės buvo kerštas už sovietų valdžios nusikaltimus, kurių niekas čia neneigia ir nesiruošia neigti, tačiau jis yra nepateisinamas kaip ir Sovietinės armijos kerštas Vokietijos civiliams 1944-1945 m. už vokiečių vermachto žvėriškumus Sovietų Sąjungoje.

Antra. Kongreso bei Tribunolo iniciatoriai viešai išpažįsta tautiškumo arba nacionalizmo ideologiją, kurios ne viešas, tačiau savaime suprantamas principas yra toks: kitataučių buvimas, nesvarbu, kaip jie ten būtų atsiradę, yra anomalija, nenormalus, tautai psichologiškai žalingas reiškinys. Būtent jis slaptai ir turimas galvoje, kai kalbama apie vykdomą Lietuvoje lietuvių tautos genocidą. Suprantama, kad toks „genocidas" privalo būti kokiais nors būdais nutrauktas. To neįmanoma pasiekti savo jėgomis ir nepažeidžiant žmogiškosios moralės, todėl apeliuojama būtent į aukščiausiąjį teisingumą ir taip klaidinami vakariečiai, iš kurių tikimasi pagalbos.

Tačiau kraštutinis nacionalizmas yra nacizmas. Istoriškai būtent nacizmas bei nacionalizmas konkuravo su vadinamuoju komunizmu Vi-

durio ir Rytų Europoje, skirtingai nuo Vakarų, kur atsvara nacionalizmui buvo demokratija. Tačiau Vakarų demokratija negali būti suderinama su nacizmu bei nacionalizmu, net ir smerkiant komunizmą. Nacionalizmas neturi moralinės teisės smerkti komunizmo, jam to neleidžia jo istoriniai darbai ir nūdiena.

Antras klausimas. Komunizmo doktrina, kaip istorinis reiškinys dar nebūtinai apima XX a. komunizmo vardu padarytus nusikaltimus.

Tribunolo pirmininkas:

Labai atsiprašau. Gerbiamieji klausytojai, prašau netrukdyti Tribunolui dirbti. Leiskite gynėjui normaliai pasakyti kalbą.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Priešingai, istorinis komunizmas yra aukščiausios žmogiškosios moralės apraiška. Taigi būtent komunistinė moralė padeda išryškinti nusikaltimus, padarytus ir paties komunizmo vardu. Garbusis Tribunole, ar Šventajame Rašte yra bent koks viduramžiškos katalikiškos inkvizicijos pagrindimas? Šventajame Rašte? Romos popiežius atsiprašė žmonijos už inkvizicijos piktadarybes, tačiau nesiejo jų su krikščionybe kaip ideologija. Panašiai ir komunizme, iki XIX a. tik tam tikros pakraipos, toli gražu ne dauguma, propagavo smurtinę taktiką. Bet ir toji taktika buvo tik atsakomojo nevilties pobūdžio.

Nuo XIV a. yra žinomos anglų ir prancūzų liaudies poemos apie pasakišką Kokeino šalį, kurioje nėra alinančio darbo ir visi sotūs. Būtent skurdinanti ekonominė santvarka, skurdas ir nepritekliai pagimdydavo tokius mitus. Vakarų Europoje nuo viduramžių iki XIX a . vidurio vis pasikartodavo liaudies maištai, vadinamosios „bado riaušės", kildavusios dėl spekuliacinių ir laisvų duonos kainų. Socialinių skriaudų bei nelaimių priežastis visuomet būdavo gamybos priemonių savininkų savivalė. Tad ir komunizmas, kaip natūralus siekimas panaikinti tą privačią nuosavybę, buvo viena iš protesto formų.

Nederėtų priekaištauti viduramžių utopistams komunistams Tomui Morui, Tomazui Kampanelai dėl smurtinio jų komunizmo pobūdžio. Viduramžiais stipresniojo teisė buvo legitimi. Klasikiniais komunistiniais revoliucionieriais buvo prancūzai - Grakchas Babefas XVIII-XIX amžių sandūroje, Ogiustas Omjė XIX amžiaus viduryje. Tačiau argi pati tuometinė praktika, ypač prancūzų revoliucijos, nerodė jiems, kad taikiai pakeisti naikinančius liaudį nuosavybės santykius nėra jokių galimybių. Kad santykiai tarp socialinių klasių, tai, deja, kova.

Neatitinka istorinės tikrovės Vyriausiosios kaltintojos ir kitų teiginys, neva klasių kovos samprata yra komunizmo doktrinos prigimtis. Jos nesugalvojo, bet ją atrado ne vien komunistas G.Babefas, bet liberalai, pran-

cūzų istorikai Ogiusten Tjeri, Fransua Gizo, Adolf Tiers, Alexis Tokvilis. Marksas rašė, kad perėmęs tą sampratą būtent iš jų. Turėta omenyje ne vien buržuazijos ir proletariato klasės bei jų kova, tačiau, kalbant apie buržuazijos ir proletariato kovą, būtent beatodairiškas ir begėdiškas darbininkų klasės išnaudojimas XVIII-XIX amžiaus pirmoje pusėje. Buvo aiškiai matyti, kad buržuazijai protą aptemdė pelnas, ir ji kompromisinių kreipimųsi niekados nepaisys, net ir teisinėje valstybėje.

Tad suprantama, jog, pavyzdžiui, Prancūzijoje po buržuazinės 1789 m. revoliucijos iškart sekė savarankiškas 1831 m. proletariato sukilimas. Prancūzijos Liono miesto audėjai sukilo prieš nedarbą su šūkiu: „Gyventi dirbant arba mirti kovojant". Tai labai nuosaikus šūkis, jie norėjo tiktai gyventi ir dirbti. Tačiau tik sukilimas galėjo patenkinti šiuos troškimus. Ar darbininkai buvo kalti? Sukilimas pasikartojo 1834 metais. Kiti sukilimai ir smulkesnės riaušės Europoje, kaip jau sakyta, kartojosi nuolat.

1848 m. pradžioje Marksas ir Engelsas „Komunistų partijos manifeste" paminėjo Europoje klaidžiojusią komunizmo šmėklą ir išpranašavo greitą revoliuciją. Po dviejų mėnesių 1848 m. revoliucija Europoje tikrai prasidėjo. Joje dalyvavo ir komunistų. Visuomenėje tų riaušių, sukilimų, revoliucijų niekas specialiai nerengė. Organizuoti socialinės revoliucijos apskritai neįmanoma. Todėl Marksas ir Engelsas, būdami jau modernūs žmonės, skirtingai nuo komunistų utopistų, kalbėjo apie klasių kovą ir revoliuciją kaip apie buržuazinės santvarkos laisvos rinkos savaimingai sukeliamą pasekmę. Politikai gali ją tik kreipti arba apipavidalinti. Arba, deja, panaudoti ją savo grupiniams tikslams.

Todėl negalima teigti, neva XIX amžiaus komunistai buvo klasių kovos, revoliucijos sukėlėjai. Bent marksizmas dėl to vadino save mokslniu komunizmu, nes orientavosi į savaime besiformavusį masių judėjimą tiek, kiek tas judėjimas dar gyvavo. Todėl ortodoksinis marksizmas nenaudojo sąmokslų taktikos. Dėl šios priežasties pirmasis rusų marksistas Georgijus Plechanovas XIX amžiuje buvo nutolęs nuo vadinamųjų narodovolcų, o XX amžiuje jis vadino Leniną ir bolševikus blankistais ir reakcionieriais revoliuciniame judėjime. Jis ragino narodovolcus, o prieš 1917 m. ir bolševikus, neskubėti imti valdžios, nes socialistiniai pertvarkymai dar neįmanomi. O kai vis dėlto visa tai įvyko, Plechanovas pripažino, jog visas jo 25 metų triūsas skleidžiant marksizmą Rusijoje nuėjęs veltui. Taip ir atsitiko.

Taigi dar Engelsas buvo išnagrinėjęs istorinius priešlaikinio valdžios paėmimo pavyzdžius ir juos atmetęs. Plechanovui mirus, jo pasekėjai 1918 m. kalbėjo, kad „bolševikai dabar jau ilgam sukompromitavo socia-

lizmo idėją". Deja, tai buvo tik pradžia. Būtent Plechanovas ir panašiai mąsčiusieji kitose šalyse, o ne bolševikai, buvo komunistai. Vėliau bolševikai represavo ir juos. Dar daugiau. Jau XIX amžiaus pabaigoje daugeliui marksistų paaiškėjo, kad anglosaksų šalyse proletariato padėtis gerėja, jo revoliucinis ūpas vėsta, revoliucija ten nebeįmanoma. Net F.Engelsas neatmetė galimybės taikiai išpirkti iš buržuazijos gamybos priemones.

Tačiau bolševikai tokius teoretikus ėmė vadinti revizionistais. Mat Vidurio ir ypač Rytų Europoje revoliucija tikrai kilo. Tai nenuginčijamas istorijos faktas. Tai buvo antifeodalinė, buržuazinė revoliucija, kurios sustabdyti beveik neįmanoma, nes feodalizmas remiasi žmogaus pažeminimu, nepakenčiamu modemybės laikais. Tad pernelyg daug neapykantos buvo susikaupę per laisvosios rinkos vystymąsi feodalizmo sąlygomis. Bolševikai ar kas kitas čia buvo mažai įsipainioję. Valdančiosios klasės neišbrido iš savo įprastinio moralinio nelankstumo. Tad pilietiniai karai Vidurio ir Rytų Europoje negalėjo neįsiliepsnoti. Tolesni įvykiai priklausė nuo to, kuri politinė jėga pirmoji sugebės įvaldyti situaciją grynai politinėmis priemonėmis.

Bolševikai šiuo atveju buvo pati profesionaliausia partija. Taigi vadinamasis komunistinės doktrinos smurtinis pobūdis iš tikrųjų neegzistuoja. XIX amžiuje kai kurių komunistinių pakraipų, t. y. blankistų, sąmokslinė taktika tebuvo reakcija į nežabotą kapitalistinę eksploataciją. Pati savaime smurtinė revoliucija taip pat yra ne doktrinos išdava, bet tradicinė feodalinės liaudies nevilties apraiška. Bolševikinio smurto minėti komunizmo kontekste netenka, nes bolševikų partija nebuvo komunistinė.

Baigdamas antrą klausimą, turėčiau kai ką pridėti prie liudytojo I. Kagano parodymų. Šių metų birželio 13 d. liudytojas I. Kaganas piktinosi tuo, kad Engelsas skirstė tautas į revoliucines ir kontrrevoliucines, grasinęs pastarosioms išnykimu revoliucijos ir pasaulinio karo verpetuose. Betgi Engelsas tik fiksavo tuometinį realų faktą: „Per 1848 m. revoliuciją Austrijos imperijoje malšinti sukilusią vengrų tautą, t. y. pažangią tautą, buvo siunčiama iš atsilikusių tautų atstovų sukomplektuota kariuomenė" - t.y. serbų, kroatų, slovėnų ir kitų. Tai yra istorijos faktas.

Kas kita, kad F.Engelsas tikrai klaidingai manė, kad šios atsilikusios negausios tautos, ypač jei bus naudojamos istoriškai neperspektyviems, reakcingiems tikslams, dėl jų pačių konservatyvumo nesugebės pasiekti savo valstybingumo. Jo nebuvo pasiekę, nors, matyti, dėl kitų priežasčių: galai - Škotijoje, bretonai - Prancūzijoje, baskai - Ispanijoje. Tą Engelso klaidą kartojo austrų marksistai, kai suiro Austrijos-Vengrijos imperija Pirmojo pasaulinio karo metu.

Tačiau tą F.Engelso klaidą nurodė patys postalininiai sovietiniai istorikai. Pastarasis faktas dar liudija, jog po J. Stalino mirties 1953 m. sovietinė doktrina pamažu ėmė netekti nusikalstamo pobūdžio - apie tai kalbėsiu trečiojoje kalbos dalyje. Kartais primenama, neva tautų genocidą reiškęs tautų susiliejimo šūkis, bet jį paskelbė anaiptol ne marksistai, bet prancūzų rašytojas Viktoras Hugo 1849 m. Visais atvejais omenyje neturėta jokio smurto, o tik savaiminio tautų broliavimosi idėja. Tai pamažu ir vyksta dabar Vakarų Europoje. Jeigu Marksas ir Engelsas, pasak I. Kagano, grindė visų ar pavienių tautų likvidavimą, tai kaip jie galėjo įsteigti 1864 m. Pirmąjį Internacionalą, kaip įvairių tautybių darbininkų brolišką sambūrį?

Be to, liudytojas I. Kaganas melagingai teigė, kad Markso 1843 m. veikale žydų klausimu pasireiškia antisemitizmas ir raginama naikinti žydus. Markso tekste yra parašyta: „Žmonijos išsivadavimas iš žydiškumo" - nurodau šaltinį. I. Kaganas čia dar pasako savus žodžius - „nuo žydijos, nuo žydų" - citatos pabaiga. Betgi liudytojui gerai žinoma, kad „žydiškumu" Marksas apibrėžė tik buržuazinę, verteivystės, egoizmo, sukčiavimo bei klaidinimo dvasią. Ir ničnieko daugiau. Apie žydų tautą čia nekalbėta. Marksas rašė apie pačių žydų išsivadavimą iš „žydiškumo". Tokia minėto termino reikšmė nurodoma ir redakcinėse nuorodose.

Jeigu marksizmo pradininkai buvo antisemitai, tai kodėl Engelsas 1890 m. balandžio 19 d. atskiru laišku pasmerkė antisemitizmą, kuris tik tuo metu ėmė plačiau reikštis. Nebent tik šiame privačiame Markso laiške randame tikrai antisemitinio pobūdžio užuominų apie vieną asmenį - Ferdinandą Lasalį. Bet gal panašius užgaulokus žodžius galima aptikti ir Markso atsiliepimuose apie rusus, nors tai joks antisemitizmas. Tai buvo ne Markso politinė pozicija, o tik asmeninis požiūris, leistinas kiekvienam.

Tuo tarpu visų tautų tautininkai arba nacionalistai savo neapykantą kitoms tautoms siekia legalizuoti įstatymais, pakelti iki valstybės politikos lygmens, paversti nacionalizmą valstybės ideologija, o tuos, kurie tam priešinasi, vadina genocido vykdytojais bei užsienio tarnybų agentais, demokratijos priešais. Taigi komunizmo doktrina, kaip viena iš žmogiškosios moralės bei humanizmo formų, kaip istorinė skurdinamų žmonių protesto forma, pati savaime nėra atsakinga dėl vėlesnio jos panaudojimo būdo.

Trečias klausimas. Visam komunizmui inkriminuojamus nusikaltimus iš tikrųjų padarė tik XX a. profesionalių smulkiaburžuazinių politikų organizacijos, arba partokratija, t.y. vienos partijos valdžia. Tačiau

net ir šios partijos ne per visą savo gyvavimo laikotarpį buvo nusikalstamos. Garbusis Tribunole, jeigu kas teigtų, kad Leninas, be visiems žinomų nusikaltimų, dar buvo nužudęs savo tėvą ir motiną - toks teiginys būtų melagingas ir šmeižikiškas. Leninas laimėtų bylą prieš šmeižiką bet kuriame teisme. Taip laimėtų ir Hitleris, jeigu kas teigtų, neva be visiems žinomų nusikaltimų, piktadarybių, jis dar vagiliavo. Tie šmeižtai daugiau bylotų apie patį šmeižiką. Galima manyti, kad jo nedomina teisybės gynimas, jam rūpi slepiami šalutiniai politiniai tikslai, o pati ši tema yra atsitiktinė priemonė siekiant savanaudiškų tikslų.

Antai liudytojas P. Cidzikas, pateikęs birželio 13 d. sovietinės armijos karo nusikaltimų 1944-1945 m. faktus Rytprūsiuose, teigia, kad genocido įkvėpėjai buvo rusų rašytojai ir poetai - A. Surkovas, K. Simonovas, A. Tolstojus, I. Erenburgas. Liudytojas garantavo Tribunolui, kad jo parodymų tekste yra reikiamos nuorodos į literatūros šaltinius. Deja, nuorodų tekste nėra. Tad šie P. Cidziko kaltinimai nėra įrodyti. Tenka pabrėžti, jog frazė „nužudyk vokietį" iki 1944 m. vidurio, kai karo veiksmai vyko dar SSRS teritorijoje, buvo vartojama visame pasaulyje ir galvoje turėta tik vokiečių kariškiai. Tad šis posakis yra pateisinamas tokia reikšme.

Į visišką falsifikaciją panašūs P. Cidziko I. Erenburgui priskiriami raginimai sovietų kariams žaginti vokietes jau formalioje Vokietijos teritorijoje, nes tokia buvusi Stalino direktyva. Žudyti visus civilius iš eilės ir vien tik todėl, kad jie yra vokiečiai. Taigi liudytojui P. Cidzikui, nors jis pats iš esmės yra nukentėjusysis, deja, rūpėjo ne tiek atskleisti sovietų armijos karo nusikaltimus, kiek kurstyti rusofobiją bei antisemitizmą. Betgi tas pat yra teigti, neva apskritai komunistų partija buvo ar net tebėra nusikalstama jau vien kaip komunistinė. Pats terminas „komunistų partija" čia vartojamas kaip mitologizuotas įvaizdis.

Aš teigiu, kad komunistų partijos buvo nusikalstamos ne dėl savo ideologijos, bet kaip partinis organizmas, organizacija, ir tik iki 7-ojo dešimtmečio pradžios. Tuo metu įpusėjo SSKP generalinio sekretoriaus Chruščiovo „atodrėkis". Taigi toji partija nusikalto ne kaip komunistinė, bet kaip profesionali organizacija, kokia yra bet kuri politinė partija. Ji nusikalto savo profesionalumu.

Garbusis Tribunole, viduramžiais profesionalių politikų kaip privačių asmenų nebuvo. Jų daugiau atsirado Didžiojoje Britanijoje nuo XVIII a. pradžios, Prancūzijoje - nuo XVIII a. pabaigos. Politinių organizacijų tuo laikotarpiu būta mažai ir jos buvo nepastovios, ypač Europoje. Čia politinis gyvenimas dar XIX a. viduryje nebuvo nusistovėjęs. Nuo XIX a. vidurio politinės organizacijos įgauna modernesnį pobūdį, tampa masiškes-

nės, geriau organizuotos, imasi vis įvairesnės veiklos. Jos virsta politinėmis partijomis, kurios atvirai siekia valstybėje valdžios.

Valdžios siekimas bei jos išlaikymas tampa daugelio žmonių profesionalia veikla. Ta veikla iki šiol yra organizuota pagal analogiją buržuaziniam verslui. Grupė asmenų arba net vienas asmuo įkuria partiją - nesvarbu - komunistinę ar kokią kitą, panašiai kaip verslo firmą, tik jų politinis verslas siekia materialaus laimėjimo ne tiek pinigine, kiek politine išraiška. Po politinio laimėjimo ateis ir piniginiai. Partijos ideologija arba doktrina turi sumaniems lyderiams ne daugiau svarbos, negu verteivai jo parduodamos prekės vartojamoji vertė. Prireikus jis prekę pakeis arba modifikuos. Tikslas yra ką nors parduoti, o tikslas pateisina priemones.

Daugumos politinių partijų tikroji ideologija tėra „tikslas pateisina priemones". Tikslas čia valdžia, prekė - partijos programa bei pažadai, metodas - klaidinimas, mulkinimas, pirkėjo išnaudojimas bei panaudojimas. Tokia buvo istorinė tendencija, kurią atskleidžia įvairių doktrinų kitimas nuo XIX a. pabaigos iki mūsų dienų. Būtent laipsniškas ir vis dažnėjantis tų „doktrinų" taisymas iki visiško nuvertinimo bei deideologizavimo. Teisybė, dar XX a. viduryje Rytų ir Vidurio Europoje įvairiose partijose būta tokių pat liepsningų fanatikų kaip Vakarų Europoje, prieš 100 ar 150 metų. Tačiau tai jau neretai sutrikusios psichikos žmonės arba žmonės, nesugebantys atskirti savo instinktų nuo elementarios žmogiškos moralės, kurią jie blogai pažįsta.

Tačiau XX a. antroje pusėje tokių žmonių viešojoje politikoje beveik nebuvo likę. Prieš 10 m. atgaivinus politinę laisvę, tie žmonės įsidrąsino ir vėl savo paranojišku nacionalizmu, kuris jau yra psichikos patologija, dabar žaloja visuomenės moralę. Kaip vienas politikos profesionalizavimo etapų buvo Lenino ir jo bendraminčių 1903 m. įsteigta „naujojo tipo partija". Iš tikrųjų tai buvo pabrėžtinai profesionalių revoliucionierių, profesionalių politikų itin lanksti ir taktiškai neišranki organizacija. Tai buvo tiek konspiracinė, tiek legali, pusiau sukarinta partija, kurios vienintelis politinis tikslas buvo valdžios paėmimas pasinaudojus neišvengiama socialine revoliucija.

Tos partijos naujumas buvo tik kiekybinis, aukščiausio laipsnio profesionalizacija, bet ne kokybinis. Tai buvo tokia pati politinių verteivų organizacija, kokia yra beveik bet kuri šiandieninė partija. Pirmoji tos partijos geidžiama revoliucija prasidėjo jau po dvejų metų - 1905 m. Leninas, būdamas emigracijoje, rengėsi sudaryti revoliucinę vyriausybę Odesos mieste, Ukrainoje, netoli Rumunijos sienos. Nenumaldomas bolševikų priešiškumas visiems, kurie nėra bolševikai, aiškintinas ne tiek jų komunistiniu fanatizmu, kurį jie gal labiau vaidino, bet tikrų po-

litikos profesionalų nenoru dalintis valdžia ar įtaka su kitais. Šiuo požiūriu, kaip busimieji partokratai, jie buvo rimtesni ir nuoseklesni už bet kokią kitą partiją. Būtent dėl to po 1917 m. demokratinės Vasario revoliucijos jie nedelsdami ėmė kurstyti savaime įsiplieskiantį Rusijoje pilietinį karą.

Prieš 1917 m. bolševikinį Spalio perversmą, Leninas ragino bolševikus: „Atėjo istorinis momentas partijai imti valdžią dabar arba niekados. Jeigu ji tuo nepasinaudos, užsitrauks sau kaip partija istorinę gėdą." Vėliau, susidarius pilietinio karo frontuose bolševikų valdžiai pavojingai situacijai, Raudonosios armijos vadas Levas Trockis pareiškė: „Jeigu būsime priversti pasitraukti, tai mes taip trenksime durimis, kad visas pasaulis krūptelės". Panašiai kalbėjo ir Adolfas Hitleris 1945 m.: „Jeigu vokiečių tauta pasirodė esanti neverta manęs, tegu ji pražūsta".

Beje, istoriškai yra pagrįsta gretinti nacizmo ir bolševizmo partokratijas, bet ne jų ideologijas. Dar paminėsiu, kad nusikalstami bolševikų kariavimo metodai buvo ne nauji, o iš dalies netgi teisėti. Nes juos iki tol naudojo Vakarų valstybės savo kolonijose, taip pat ir per Pirmąjį pasaulinį karą. Taigi bolševikams rūpėjo siauri, savanaudiški, profesionalūs tikslai, kurie nesuderinami su žmogiška komunistine morale. Todėl jie nebuvo komunistų partija. Jie ir jų 1919 m. suorganizuoto Trečiojo Internacionalo partijos padarė didelius nusikaltimus ne vien tikrų išnaudotojų atžvilgiu, bet ir jų tariamai gintiems dirbantiesiems: darbininkams ir darbo valstietijai.

Bolševikai nebuvo darbo žmonių interesus ginusia partija, net pavadinimą „komunistų partija" jie pasirinko tik 1918 m., kai jau buvo užgrobę valstybinę valdžią Rusijoje. Tai buvo apgaulingas pasirinkimas. Šios partijos daryti pakeitimai Rusijoje nuo 1917 m. aiškintini anaiptol ne komunistinės utopijos realizavimu, bet karo sąlygomis ir karinės padėties reikmėmis. Geriausiai tam tiko totalitarinė sistema, bet ji nėra savaime tikrasis komunizmas. Gal kai kas buvo tiesiog nukopijuota iš kaizerinės Vokietijos Pirmojo pasaulinio karo metais.

Minėtas Lenino šūkis - „plėšk prisiplėštą" tebuvo tik taktinė kurstymo priemonė, nes Rusijos imperijos kaime jau šimtmečius ruseno agrarinė revoliucija. Betgi patys bolševikai tikrai neketino atiduoti žemės valstiečiams, nors ir būtų kolektyvinė nuosavybė. Vėlesnis pavadinimas „kolektyvinis ūkis" arba „kolchozas" neturi mūsų klaidinti. Tik politinės valdžios stiprinimu paaiškintini vėlesni pertvarkymai Sovietų Sąjungoje - industrializacija, kolektyvizacija, kultūrinė revoliucija. Kadangi tuometinė komunistinė santvarka sudarė sąlygas atsirasti komunizmui, todėl visame pasaulyje nuolat atsirasdavo daug taurių intelektualų, ku-

rių sąžinei antžmogiškas, amoralus kapitalizmas, socialinės dirbančiųjų nelaimės buvo nepriimtini, tad jie noriai tikėjo bolševikų propaganda apie humanišką bolševizmo komunistinę prigimtį.

Betgi bolševikinio tipo partijos vadintinos ne komunistinėmis, bet tik pasivadinusiomis komunistinėmis. Taip dera redaguoti ir galutinę mūsų Tribunolo nutartį, o vietoje „komunizmo nusikaltimai" vartoti žodžius „partokratijos nusikaltimai". Tačiau, garbusis Tribunole, aš kategoriškai protestuoju prieš XX a. komunistinėmis pasivadinusių partijų paskelbimą nusikalstamomis organizacijomis per visą jų gyvavimo laikotarpį, tai yra nuo 1903 iki 1991 m. arba net iki mūsų dienų. Čia galima pateikti taip pat trys argumentus.

Pirma, mirus SSRS partokratiniam diktatoriui Stalinui 1953 metais, SSKP vadovybė nutraukė periodiškas masines represijas, ėmė likviduoti lagerius, grąžinti represuotuosius iš Sibiro. Todėl jie šiandien taip gausiai dalyvauja šiame procese. SSKP vadovybė XX partijos suvažiavime 1956 m., bent formaliai, atsiribojo nuo Stalino asmens kulto bei masinių represijų. Vėliau jos tikrai nepasikartojo. Pradėta stiprinti teisėtumą, teisėtvarkos sistemą, vidaus partinė demokratija, nors lėtai, bet tikrai buvo plėtojama, ėmė keistis psichologinė atmosfera visoje šalyje. Nustota bijoti šios santvarkos. SSRS vidinė santvarka žymiai sušvelnėjo, iš totalitarinės ji pavirto autoritarine. Taigi SSKP ir SSRS ne per visą savo istoriją buvo totalitarinėmis, o tik iki 1953-1956 metų.

Antra, SSKP XXII suvažiavimas 1961 m. priėmė naują SSKP programą, kurioje akcentuojama, kad pereinant į komunizmą didėja tūkstantmetės žmogiškos moralės vaidmuo. SSKP programos pagrindu buvo sudarytas moralinis komunizmo kūrėjo kodeksas, kuriame labiau už klasinę moralę buvo keliami žmogiški principai, pavyzdžiui, „humaniški žmonių santykiai ir abipusė pagarba: žmogus žmogui bičiulis, draugas ir brolis". Lyginant su totalitarizmo laikais, visuomenėje padidėjo geranoriškumas, sumažėjo nuo pilietinio karo Rusijoje laikų dirbtinai sukurta iracionali neapykanta, humanizuoti baudžiamieji įstatymai, pagerintos sąlygos įkalinimo vietose, buvo padidintas pirminių partinių organizacijų vaidmuo darbo kolektyvuose.

1957 m. Maskvoje įvyko tarptautinis jaunimo ir studentų festivalis, po kurio buvo leista platėliau praverti langą į pasaulį. Tai sudarė sąlygas septintą dešimtmetį atsirasti pabrėžtinai legaliam disidentų judėjimui, kuris iš pat pradžių rėmėsi būtent sovietiniais įstatymais. Seniau tokia padėtis buvo neįsivaizduojama, nors SSKP vadovybė jos, matyt, negeidė. Disidentai įrodinėjo, kad sovietų valdžia nesilaiko nei savo pačios įstatymų, nei jau pripažintų tarptautinės teisės normų. Nepalygi-

namai laisviau vystėsi mokslas, menas ir kultūra. Suaktyvėjo inteligentija. Vietoje dirbtinio klasinio fanatizmo gimė pilietiškumo jausmas.

Lietuvoje tuo laikotarpiu buvo leista labiau puoselėti tautinę kultūrą, kalbą, meną, pamažu atnaujinti ryšiai su lietuvių išeivija. Tą laikotarpį geriausiai reprezentuoja meno kūriniai, dailininko Stasio Krasausko raižiniai žmonijos tema, nors nacionalistams žmogiška prilygsta kosmopolitizmui ir tautos genocidui. Pažymėtina poeto Eduardo Mieželaičio poema „Žmogus", paskelbta 1962 m. Tos poemos tik pats paskutinysis žodis nusako, kad tikras žmogus - tai komunistas. Jau seniai SSRS gyventojų daugumai buvo visiškai akivaizdus tokios SSKP propagandos malūnas. Pažįstamas toks aiškus, nerimtas, priverstinis panašių ideologinių reveransų, kaip minimas Mieželaičio atvejis, pobūdis. Svarbesnis juk pats turinys.

Mano paties gyvenime buvo laikotarpis, kuomet dėl ideologinio nusižengimo aš, turėdamas aukštąjį išsilavinimą, tegalėjau dirbti pagalbiniu darbininku. Įstaigos, kurioje dirbau darbininku, partinė organizacija pasiūlė man stoti į partiją. Tai buvo dorų žmonių, dorų partiečių man ištiesta pagalbos ranka. Į partiją tuo metu aš išdidžiai nestojau, kaip nestojau nei prieš tai, nei po to, tačiau visuomet liksiu dėkingas tiems žmonėms. Daugelis buvusių politinių kalinių, tremtinių, kaip ir kitų žmonių, galėtų tikriausiai prisiminti, kad tarp partokratinių pareigūnų vis gausėjo padorių žmonių, nepabūgusių vienaip ar kitaip pagloboti persekiojamų. Dažnai jie galėjo tą padaryti kartu su kitais. Juos dabar mums kažkas siūlo pravardžiuoti nusikaltėliais, priklausiusiais neva amžinai nusikalstamai organizacijai. Beje, būtent tokia konkreti pagalba žmogui, o ne mano minėti kultūros, mokslo pasiekimai, kuriais kai kas iš tikrųjų spekuliuoja, yra lemiamas partijos nario padorumo įrodymas. Ir tokių narių gausėjo.

Partija nuo šeštojo dešimtmečio pabaigos prarado savo teroristinį, sukarintą, nusikalstamą pobūdį. Chruščiovo laikotarpiu partijai būdinga pabrėžtinai humanistinė doktrina, tuo metu ji įskiepijo liaudžiai visuotinį raštingumą, pagausino inteligentiją. Taigi partijai tapo nebeįmanoma amžinai mulkinti gyventojus, skelbti viena, o daryti visiškai priešingai. Toks buvo neišsprendžiamas partijos prieštaravimas. Tačiau būtent todėl, deja, neleistina tapatinti nacių ir vadinamųjų komunistų partijų, kaip neva turėjusių panašias nusikalstamas doktrinas - nacistinę bei komunistinę. Nacistų doktrina niekados nesiskyrė nuo jų darbų, tuo tarpu sovietiniai partokratai, iš dalies dėl savo pačių doktrinos, buvo priversti slinkti nuo totalitarizmo prie autoritarizmo, o nuo šio - prie demokratijos. Tarkim, tokia pati nacių partijos raida yra beveik neįsivaizduojama, nes nacionalizmo ideologija nesuteikia nė mažiausios galimybės tokiai raidai.

Rytų Europoje į vadinamąjį „komunizmą" nežiūrima rimtai jau gal 40 metų. Aš esu jaunas žmogus, todėl miniu tik 40, o galbūt reiktų 50 ar 60 metų. Bet toks dirbtinai rimtas jo nagrinėjimas mūsų antikomunistiniame Kongrese ir Tribunole daugumai žmonių neįdomus. Todėl jie nesilanko čia, nors iš tikrųjų būtų pravartu. Toks nagrinėjimas apskritai atrodytų kurioziškai, jei ne smulkių asmeninių tikslų troškimas. Už laisvesnėmis sąlygomis pasiektus laimėjimus kultūroje, kino mene, moksle, architektūroje, žemės ūkyje lietuvių bei kitas Pabaltijo tautas ėmė labai gerbti sovietinė visuomenė, laikydama jas vakarietiškos kultūros salele Sovietų Sąjungos jūroje. Lietuva parodė kitiems SSRS padarytą istorinę skriaudą.

Seniau tai suvokti kliudė daugelio pabaltijiečių ginkluota kova vokiečių nacių pusėje karo metu. Tokio nesusipratimo negalėjo kilti, pavyzdžiui, žvelgiant į Lenkiją, kuri Antrojo pasaulinio karo metais priešinosi iš pat pradžių tiek Vokietijai, tiek Sovietų Sąjungai. Stepano Banderos ukrainiečių nacionalistinė organizacija Ukrainoje elgėsi panašiai, t.y. priešinosi iš pradžių tiek Vokietijai, tiek Sovietų Sąjungai. Tačiau tokia jos elgsena sovietinių pareigūnų buvo sėkmingai nutylėta ir į banderininkus žiūrėta kitaip. Visa tai galiausiai nulėmė, jog 1990-1991 metais SSKP dauguma bei SSRS visuomenė iš esmės nesipriešino Pabaltijo respublikų nepriklausomybės atkūrimui. Tai yra neįkainojamas SSKP ir LKP demokratinės daugumos nuopelnas.

Trečia, 1985 metais pradėjęs vadovauti SSKP Generalinis sekretorius Michailas Gorbačiovas paskelbė persitvarkymo ir viešumo pradžią. 1990 metais SSKP atsisakė savo išimtinio vadovaujančio vaidmens politinėje sistemoje, nustojo buvusi partokratinė, įsipareigojo taikyti politinėje kovoje vien tik politinius metodus. Nors sunkiai, tačiau tai buvo įvykdyta. Taigi nuo 1985 metų SSKP nuo autoritarizmo ir partokratijos perėjo prie demokratijos. Neliko pagrindo ją laikyti nusikalstama. Jau 1987-1988 metais buvo matyti, kad nevykstant toliau privatizacijai, savaime sužlugs ne tik visa nereformuojama ekonominė santvarka, bet ir pati valstybė. Ne visai aišku, ar būtent to siekė demokratiniai komunistai Maskvoje. Sustabdyti tuos procesus, jei iš viso buvo įmanoma, tai tik jėga.

Tačiau stalinistinei mažumai Maskvoje vis dėlto nepavyko primesti tokio savo siekio partijos daugumai, kuriai vadovavo Generalinis sekretorius Michailas Gorbačiovas. Todėl staliniečiai dabar nuolat kaltina Gorbačiovą išdavyste ir dar priskiria jam savo pačių paskutinius nusikaltimus, kuriems neįstengė gauti jo palaiminimo. Iš kitos pusės, antikomunistiniai demagogai teigia, kad neva visos minėtos permainos buvusios per sunkią kovą išplėštos iš nusikalstamos komunistų partijos.

Tai neatitinka tikrovės. Nuo Chruščiovo „atodrėkio" laikų visas permainas vis labiau inicijuodavo pačioje SSKP atsiradęs demokratinis pradas.

Jau minėtas ukrainiečių lyderis Stepanas Bandera, kurį KGB agentai nužudė Vakarų Vokietijoje 1954 metais, būdamas emigracijoje, netikėjo, kad yra galima tokia SSKP evoliucija. Visus demokratinius pokyčius laikė tik gudriais SSKP manevrais. Tokiais manevrais daug kas tiki ir dabar. Jis aiškiai klydo. Gal dėl informacijos stokos, gal dėl kitų priežasčių. Tačiau tie, kurie ir šiandien kartoja dar tą patį, sąmoningai skleidžia melą, demagogiją, šmeižtą.

Staliniečių gretos tirpo labai lėtai. Tik reformatoriai, deja, dažnai buvo itin nenuoseklūs. Jie nuolat sudarė mažumą. Paskutinis žinomas nusikaltimas, kurį SSKP viršūnė įvykdė, kai partijos dar buvo vieningos, man atrodo, buvo 1962 metų darbininkų demonstracijos sušaudymas Novočerkasko mieste, Rostovo prie Dono srityje. Tad 1962 metai laikytini paskutiniais SSKP nusikalstamo periodo metais.

Vėliau buvo daromi ne nuolatiniai nusikaltimai, bet įvairūs įstatymų pažeidimai, kurių iš esmės galėjo ir nebūti. Jie buvo epizodiniai. Tokiems epizodinams pažeidimams priskirtinas disidentų persekiojimas, beveik be kraujo įvykusi Čekoslovakijos okupacija 1968 metais, kruvinas Afganistano karas 1979-1989 metais. Net pati SSKP darėsi vis labiau nevienalytė įvairiais požiūriais, nors staliniečiai tikėjosi sugebėsią kontroliuoti tokį transformacijos procesą. Jis vis sunkiau jiems pakluso. Todėl partijos politika tapo prieštaringesnė ir nevienareikšmė.

Neabejotinai nusikalstamomis per visą jų egzistavimo laikotarpį laikytinos ne komunistų partijos apskritai, bet šios grynai teroristinės pareigybės bei struktūros: komunistų partijų ir struktūrų Centro komitetų sekretoriai, atsakingi už valstybės saugumą bei teisėtvarką, komunistų partijų administracinių organų skyriai, sovietų ministrų arba vyriausybių administracijos ir teisės skyriai. Svarbu tai, kad visi jie buvo vykdytojai. Taip pat minėtini Valstybės saugumo komitetai (KGB), prokuratūros. Teisėjų nusikaltimai nagrinėtini individualiai, nes jie buvo labai priklausomi nuo valdžios. Tuos organus išskiriame atsižvelgdami į realią praktiką ir Niurnbergo Tribunolo nuosprendžius.

Abejonių nekelia bendra tendencija, kurios išdava, pasak paskutiniojo Lietuvos komunistų partijos pirmojo sekretoriaus ir atkurtosios Lietuvos Respublikos pirmojo prezidento Algirdo Brazausko, jog staliniečių Lietuvos komunistų partijos gretose buvo likę nebent 3-4 %. Ne visai aišku yra dėl kai kurių kitų šalių, pavyzdžiui, Kinijos, Kampučijos ir į jas panašių kompartijų. Ar jos tebėra nusikalstamos būtent šiomis dienomis, šiuo metu? Taigi vietoje „komunizmo nusikaltimų" derėtų kal-

bėti apie „partokratijos nusikaltimus" 1917-1962 metais. Pripažinti komunistinėmis besivadinusias partijas nusikalstamomis tik 1918-1962 metais. Kinijos, Kampučijos ir panašias kompartijas laikyti nusikalstamomis iki 2000 metų. Prieš pateikdamas galutines formuluotes, norėčiau vėl pasitelkti nesenus istorijos pavyzdžius.

Masinis judėjimas dėl valstybės nepriklausomybės Lietuvoje realiai prasidėjo 1988 metų birželio pradžioje. Jį žymia dalimi inicijavo buvę Lietuvos komunistų partijos nariai. Tai buvo tarsi dešimtmečius trukusios veiklos užbaigimas. Jie drauge su nepartiniais atstovais įsteigė neapibrėžtą judėjimą, sutrumpintai vadintą Sąjūdžiu. Demokratiniai komunistai perleido vadovavimą nepartiniam Vytautui Landsbergiui, kurio asmuo jiems tuo metu atrodė padorus ir politiškai konstruktyvus. Tačiau oficialus Sąjūdžio tikslas 1988 metais tebuvo remti M. Gorbačiovo „perestroiką". Tai yra nepakankamai žinoma.

Be to, ir tai yra svarbiausia, Sąjūdžio vadovybė su V. Landsbergiu priešakyje ėmė nepaprastai uoliai žlugdyti ir šiaip silpną disidentų judėjimą. Jame dalyvavo ir šio Tribunolo Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė. Man žinomas epizodas, kai kaltintoja drauge su dabartiniu užsienio reikalų ministru Algirdu Saudargu bandė nutraukti Vytauto Minvydo badavimo akciją. Dėl šių faktų Sąjūdis ne tik man kėlė didelį įtarimą. Juk Sąjūdis privalėjo pasiskelbti taikia ir visiškai legalia politine opozicija komunistų partijai, žinoma, jei tai būtų įmanoma. Esant toms politinėms aplinkybėms žymesnio skirtumo tarp jų nebuvo. Šiuo atveju nėra ryškių politinių skirtumų, tik asmeniniai. Ateityje turėjome išvysti šlykščią ir demagoginę asmeninę senų sovietinių karjeristų kovą dėl valdžios, tik dabar jau esant naujoviškiems pretekstams.

Manau, kad kitose šalyse būta kažko panašaus. Tokiais asmenimis sunku pasitikėti, kai sprendžiami vidaus klausimai. Deja, tokia kova dėl daugumos vyksta tarp jų iki šios dienos. Tačiau 1989 metais - čia grįžtu vėl prie komunistų vaidmens - Lietuvos komunistų partija paskelbė diskusiją dėl galimo LKP atsiskyrimo nuo SSKP. Diskusijos baigtį labai lengva nuspėti. Man tapo, bent jau asmeniškai, visiškai aišku, kad Lietuva iš pradžių galbūt tik formaliai, bet bus paskelbta Nepriklausoma valstybe. To siekė patys komunistai. Jau minėtas ukrainiečių lyderis Stepanas Bandera, remdamasis savo patirtimi, buvo numatęs, jog vadinamieji nacionalkomunistai karjeristiniais sumetimais gali nutraukti saitus su Maskva ir persimesti į tautinę stovyklą. Tačiau jis manė, kad jie sieks išsaugoti daugiau ir kiek galima ilgiau senosios sistemos elementų, nes kitu atveju patys liktų be gyvybiškos terpės. Bet ilgainiui jie, S. Banderos manymu, kaip politinė jėga išnyks. Regime, kad jis buvo beveik visiškai teisus.

Tai, ką atliko demokratiniai komunistai, arba nacionalkomunistai, galbūt savanaudiškais sumetimais, pasirodė tikrai naudinga tautai ir visuomenei. Toks ir buvo jų sumanymas, o jų savanaudiškumas visai nesiskiria nuo Sąjūdžio vadovų ir jų partijų bei dabartinių analogų kitose šalyse. Suvokęs, kad Lietuvos komunistų partija skelbs Lietuvos nepriklausomybę ir sieks neprarasti visuomenės kontrolės, o tai buvo labai tikėtina, įspėjau Lietuvos Laisvės lygos lyderį Antaną Terlecką. Ši organizacija iš pat pradžių aiškiai skelbė valstybės nepriklausomybę kaip Lietuvos tikslą. Aš įspėjau, kad norint nusikratyti komunistais, net ir demokratiniais, būtina nedelsiant paskatinti Sąjūdį, kad jis paskelbų partiją nelegitimia kolaboracine jėga, neturinčia teisės dalyvauti politiniame gyvenime. Jeigu to nebuvo įmanoma padaryti 1989 metais, vadinasi, tai išvis neįmanoma.

Atsiskyrę nuo SSKP komunistai galėjo rasti būdų patys paskelbti valstybės nepriklausomybę. Reikėjo, kad staliniečiai Maskvoje nenuverstų M. Gorbačiovo. Tik tiek trūko, šito tereikėjo, kad mes visi būtume priversti amžinai juos garbstyti. Prisipažįstu, erzino toks politinis komunistų miklumas, tačiau tai tik emocijos, o emocijas dera tramdyti. A. Terleckas man paprieštaravo, kad komunistai niekados neskelbs nepriklausomybės, nes negalės tvarkytis be Maskvos, o mes atkovoję nepriklausomybę, su jais vėliau pasikalbėsime. Aš atsakiau, kad jie nepriklausomybę tikrai skelbs, taip įgys masinę paramą ir išsivers be Maskvos. Tokiu atveju neliks jokio teisinio pagrindo juos persekioti nepriklausomoje Lietuvoje.

Be to, juk reikia kada nors nutraukti nuolatinį alinantį pilietinį konfliktą nepriklausomoje valstybėje, pradėti gyventi solidarumo aplinkoje, kokioje gyvena kultūringos šalys. Ir, žinoma, be nusikaltėlių, tik ne tų, kuriuos turi omenyje mūsų dalyviai. Persekioti A. Brazausko partijos demokratinius komunistus nepriklausomoje valstybėje būtų įmanoma tik pasitelkus šmeižtą, melą, demagogiją, pažeidžiant žmogaus teises. Aš nebūsiu tokio proceso dalyvis, bet, jeigu galėsiu, kliudysiu, ką ir mėginu dabar daryti. Taip aš sakiau A. Terleckui.

Antra, mūsų Vyriausiosios kaltintojos pateiktas kaltinamajame akte antras punktas, kuriame siūloma neįregistruoti komunistų partijų, neleisti joms užgrobti valdžios net ir legaliu rinkimų būdu. Šis punktas yra pernelyg neapibrėžtas ir demagoginis, todėl turi būti išbrauktas. Būtent tokiu antikonstituciniu ir demagoginiu būdu veikė Sąjūdis ir Laisvės lyga, kai Sąjūdis ir LKP paskelbė Nepriklausomybę 1990 metais. Todėl aš, išbuvęs Laisvės lygoje lygiai metus, iš jos išėjau. Tokiomis sąlygomis ir antikomunistinio Kongreso bei Tribunolo moralinė vertė yra,

deja, labai abejotina, nes jis tarnauja siauriems vietiniams karjeristiniams interesams, be to, kaip jau minėjau, auka pati ne visuomet yra dora.

Garbusis Tribunole, raginu Jus nekartoti tos teisminės praktikos, kai prokuroro pateiktus kaltinimus teisėjas tiesiog perrašo. Net paties termino „antikomunistinis" ar „komunistinis" vartojimas Kongreso arba Tribunolo dokumentuose, ypač Vyriausiosios kaltintojos, o ir kitų kaltintojų siūlomame akte, kaip stengiausi parodyti, neatitinka istorinių realijų. Jis yra, nors tradicinis ir šmaikštus, bet kartu, deja, nekonkretus ir demagoginis. Todėl teikiu penkis pasiūlymus.

Pirma, Tribunolui priimti ne nuosprendį, bet nutarimą arba nutartį - „decision".

Antra, Tribunolo nutarties antrame punkte apibrėžti komunizmo sampratą taip: „komunizmas - tai istoriškai pateisinta socialinio protesto forma, kurios doktrina XX amžiuje pasinaudojo komunistiniais pasivadinę nusikalstami partokratiniai režimai, siekdami ideologiškai pateisinti savo valdžią." Čia aš iš dalies pritariu Vyriausiosios kaltintojos apibrėžimui, bet tik iš dalies.

Trečia, komunistiniais pasivadinusių partokratinių režimų požymiai nustatomi pagal 1917-1962 metais galiojusias teisės normas, ypač svarbūs Tautų Lygos ir Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentai.

Ketvirta, antrame punkte konstatuoti, jog nusikaltimus 1917-1962 metais padarė partokratinės organizacijos, nuo 1918 metų pasivadinusios komunistų partijomis, joms 1918-1943 metais susijungus į nusikalstamą organizaciją - Trečiąjį Internacionalą. Vyriausiosios kaltintojos minėtą apibrėžimą „nusikalstama organizacija" objektyvu pritaikyti tiktai Trečiajam Internacionalui, o ne kam kitam. Šios organizacijos skelbiamos nusikalstamomis 1917-1962 metais. Nusikalstamomis per visą jų egzistavimo laikotarpį, tai yra 1917-1991 metais, skelbiamos atitinkamų šalių jau minėtos struktūros bei pareigybės. Dėl laiko trūkumo aš jų nekartosiu. Tai kai kurių SSKP vadovaujančių organų padaliniai, kai kurie vadovaujantys SSKP organai ir valstybės aparato, valstybės valdymo aparato padaliniai. Kinijos, Kampučijos, Vietnamo ir panašių šalių komunistų partijos laikomos nusikalstamomis apytikriai iki 2000 metų.

Penkta, Vyriausiosios kaltintojos pateikto akto pirmo ir antro punktų dėl komunizmo apibrėžimo siūlyčiau atsisakyti, kaip nekonkrečių, demagogiškų ir neatitinkančių istorinės tikrovės. O akto trečią-šeštą punktus, kuriuose kalbama apie nusikaltimo subjektus ir jų padarytos žalos kompensavimą, palikti, tik nurodyti nusikaltimo padarymo laikotarpį - 1917-1962 metus. Įvardyti konkrečius asmenis ir įstaigas vėlesniais metais. Atsisakyti šešto ir septinto punktų dėl kolaboracinių ins-

tituciją, nes ypač po 1962 m., kaip jau buvo kalbėta, tik kai kurios struktūros arba padaliniai veikė kaip teroristinės struktūros. Tai, kad jos buvo formaliai kolaboracinės, šiuo metu jau neturi principinės juridinės reikšmės. Be to, formaliai kolaborantais buvo visi asmenys, turėję, pavyzdžiui, sovietinę pilietybę, tarp jų ir pati Vyriausioji kaltintoja. Tačiau suteikti dabar šiam dalykui svarbios juridinės reikšmės yra absurdiška. Dėkoju už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame gynėjui už pasakytą kalbą. Dabar Tribunolas skelbia kavos pertrauką. Po to suteiksime žodį dar vienam gynėjui ir leisime replikuoti, jeigu kaltintojai ir gynyba išreikš tokį pageidavimą.

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolo teisėjų kolegija tęsia darbą toliau. Ginamąją kalbą pasakys Mykolas Okulič Kazarinas.

Gynėjas Mykolas Okulič Kazarinas (Lietuva):

Didžiai gerbiamieji Tribunolo nariai, gerbiamoji kaltintoja, nukentėjusieji, liudytojai, svečiai. Visų pirma noriu atsiprašyti manęs klausančiųjų, kuriems skaudu, jog procese dalyvauju kaip nežmoniškos scenos gynėjas. Šio darbo imuosi su didžiule pagarba kiekvienam žuvusiam nuo komunistų rankų ir siekdamas teisingumo. Sunku man čia stovėti mėginant objektyviai komentuoti kraupių nusikaltimų pagrindą. Advokatas arba teisėjas teisme atlieka dvi funkcijas. Jis turi pasiekti, kad kaltinamasis nebūtų apkaltintas neįrodytais nusikaltimais. Antra funkcija, kiek įmanoma sumažinti skiriamą bausmę. Kadangi visuomeninis Tribunolas neskirs bausmės, todėl man tenka tik pirmoji funkcija - Tribunolo objektyvumo užtikrinimas.

Pateiktų įrodymų pakanka kaltinamąjį apkaltinti, tačiau prašau gerbiamojo Tribunolo atsižvelgti į šias mano pastabas: dėl pateiktos kaltinamosios šalies apibrėžimo, dėl kaltinamosios informacijos ir dėl veiksmų, kurie užsitraukia kaltinimą. Taigi Tribunolo tikslas tvirtas - įvertinti komunizmo doktriną ir komunistinio režimo nusikalstamus veiksmus. Tai kaltinimai komunistiniam režimui. Pateikti kaltinimai susiję su Maskvos komunistiniu režimu, o ne su kitais komunistiniais režimais. Dauguma totalitarinių režimų, ne tik komunistinių, nusikalstami. Prašau ruošiant sprendimą nesiremti tų režimų padarytais nusikaltimais. Taip pat prašau neužmiršti, kad nagrinėjamas Maskvos komunistinis režimas apima ir Maskvos, ir okupuotų šalių komunistinius režimus. Jei asmenys, užėmę šio režimo metu aukštas tarnybines pareigas, nusikalsta turėdami kitą statusą, tai šie nusikaltimai neturėtų būti inkriminuojami komunizmui. Čia kalbu apie Rusiją.

Ukrainos pateiktame kaltinime minima, kad 1989 metų sausio 1 dieną SSSR Taupomasis bankas perėmė iš Ukrainos Taupomojo banko 150 milijonų JAV dolerių ekvivalentą ir iki šiol negrąžino. Tokių pinigų grąžinimą turėtų nagrinėti vienas iš valstybinių teismų, o ne visuomeninis teismas. Šiuo atveju ginčas - Ukrainos ir Rusijos. Žinoma, gali būti pripažintas Ukrainos nepriklausomos banko sistemos sugriovimas. Rusija, kaip Sovietų Sąjungos teisių perėmėja, perėmė iš Sąjungos komunistų atsakomybę. Tačiau pokomunistinės Rusijos imperializmo nagrinėjimas nenumatytas šio Tribunolo bylose. Prašau gerbiamojo Tribunolo kaltinti tik komunistinį režimą ir jo doktriną.

Gerbiamajam Tribunolui pateikta daug neabejotinos medžiagos, kaltinančios komunizmą žudynėmis, daugeliu atveju itin žiauriomis. Milijonai atvejų aprašyti liudininkų, kurių nužudymų įrodymai rasti slaptų archyvų lentynose. Daug įrodymų pateikė ir vietiniai žudynių tyrinėtojai. Posėdžių metu pateikta daug įvairios medžiagos, skaičių ir įvertinimų. Noriu atkreipti dėmesį į tai, kad tiksliai paskaičiuoti skaičiai yra vertinami apytiksliai, o kartais matyti tik vertinimo tendencijos, todėl turi nevienodą liudijimo galią. Pavyzdžiui, rugsėjo 4 dieną Tribunolui pateiktas pranešimas, kad nukentėjusiųjų nuo okupacinės kariuomenės yra kelios grupės. Prašau gerbiamojo Tribunolo apibendrinant faktus ir priimant sprendimus, aiškiai atskirti dokumentus, turinčius įrodomąją galią.

Tribunolo tikslas - socialiai, politiškai ir teisiškai įvertinti komunizmo doktriną ir komunistinių režimų nusikalstamus veiksmus. Šis tikslas bus pasiektas. Prašau gerbiamojo Tribunolo atmesti kaltinimus dėl ekonominio komunistų veiksmų nepagrįstumo. Kaip atitinkamai įmonės bankrotas nėra pagrindas kelti bylą jos vadovui. Tai ištrauka iš Ints Calitis pranešimo „Komunistinio režimo nusikaltimų Latvijos valstybei ir tautai įvertinimas". Cituoju: „Prie komunistinio režimo padarytų socialinių nuostolių turime priskaičiuoti dar ir bendrą ūkinę stagnaciją, žemą produktų kokybę ir žemą gyventojų pragyvenimo lygį ir taip toliau". Kitoje vietoje rašoma: „Tarp nusikaltimų latvių tautai ypatingą vietą užima Latvijoje forsuota industrializacija, didelių gamyklų statyba, labai trūko ekonominio pagrįstumo" (citatos pabaiga). Čia kritikuojama ekonominė politika, tačiau bet kokia ūkinė veikla yra susijusi su rizika. Negali būti teisiama už ūkinės veiklos nesėkmę.

Šiuo atveju neteisėta yra tai, kad komunistai pasisavino Latvijos valstybėje esantį turtą, neteisėtai juo disponavo. Nuo šių nusikaltimų priklauso, klesti ar žlunga ūkis. Net jei Latvija klestėtų po komunistų okupacijos, vis tiek tai yra nusikaltimas. Skaičiuojant materialinius valstybės nuostolius, galima palyginti buvusios okupuotos valstybės ekono-

minius rodiklius ir iki jos okupacijos panašaus išsivystymo lygio laisvos valstybės rodiklius. Tai būtų įmanoma. Bet ne konkrečius veiksmus valdant ūkį. Prašau gerbiamojo Tribunolo šiame procese greta žiaurių nusikaltimų nenagrinėti komunistų ūkinės veiklos ir neūkiškumo.

Ideologijos neginsiu, nes Markso aprašytas komunizmas yra dar priešiškesnis žmogui, nei sistema, kurią patyrėme savo kailiu. Daugiau pastabų neturiu. Linkiu Tribunolui stiprybės atliekant šį sunkų darbą. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū už pasakytą ginamąją kalbą. Pagal Tribunolo nuostatus ir reglamentą yra numatytos replikos proceso dalyviams. Kolegija, pasitarusi vietoje, nutarė Vyriausiajai kaltintojai suteikti 8 minutes, kitiems dalyviams po 3-4 minutes. Tad, proceso dalyviai, naudokitės šiuo laiku, nes kitaip procesas gali ilgai užsitęsti. Per skirtą laiką kiekviena šalis galės atsakyti į kitos šalies pateiktus argumentus. Vyriausioji kaltintoja, prašom.

IX. Proceso dalyvių replikos

Vyriausioji kaltintoja Zita Šličytė (Lietuva):

Visų pirma norėčiau paneigti gynėjo Jurijaus Radovičiaus argumentą, jog komunistinių režimų nusikaltimai baigėsi 1962 m. Jau po 1962 metų, būtent 1979 m., įvyko pačios sovietinės valdžios pasmerktas armijos įvedimas į Afganistaną. Šiame kare žuvo milijonas žmonių, penki milijonai buvo represuoti. Toliau buvo Sovietų Sąjungos 1968 m. agresija prieš Čekoslovakiją, 1989 m. - agresija Tbilisyje ir Baku, taip pat kitos represijos. Kaip minėjau savo kaltinamojoje kalboje, Lietuvoje žudynės - 1991 metų sausio 13 d. ir liepos 31 d. Medininkų pasienio poste. Visa tai rodo, kad jokiu būdu negalima sutikti, kad šie nusikaltimai baigėsi 1962 metais. Tai vis komunizmo nusikaltimai, kurie toli gražu nesibaigė 1962 m.

Norėčiau atsakyti į gynėjo Jurijaus Radovičiaus argumentą, kad auka ne visada dora. Lygiai taip pat apie visas aukas galima sakyti, bet nusikaltimas nėra vertinamas pagal tai, ar padarytas padoriai aukai. Aš klausiu paprasto dalyko, ar prostitutės išprievartavimas nėra nusikaltimas? Bet kokiu atveju jos lytinė nepriklausomybė yra neliečiama. Koks čia gynybos argumentas, jei kalbama apie aukos padorumą. Žudyti negalima, net ir nepadoriausio žmogaus, išskyrus, jei galioja teismo skirta teisėta mirties bausmė, atitinkanti objektyvias nuosprendžių priėmimo procedūras.

Dėl pastabų, kad partokratija padarė nusikaltimus. Nagrinėjamus nusikaltimus padariusios partijos save vadino komunistų partijomis. Ir aš, ir visi kiti mokėmės mokslinį komunizmą ir komunistų partijos istorijos kursą visose aukštosiose mokyklose. Tai nesuprantu, apie kokią partokratiją kalba gerbiamas gynėjas Jurijus Radovičius. Tai ne liberalų partokratija, ne krikščionių demokratų partokratija, o partokratija partijų, vadinančių save komunistų partijomis. Marksizmo klasikai kontrrevoliucinėmis tautomis pavadino čekus, kroatus, slovėnus ir grasino joms pasauline revoliucija. Marksas tikrai buvo antisemitinių pažiūrų ir jo pavyzdžiu antisemitinėmis buvo valdančios komunistų partijos. Liudytojas Kaganas birželio mėnesį citavo ir teisingai citavo tuos šaltinius. Siūlyčiau gynėjui Jurijui Rodovičiui duomenis patikslinti pagal tuos šaltinius.

Kad buvo nacionalinė laisvė, tautinė laisvė, nenoriu sutikti. Nes kaip tik po 1962 metų, L. Brežnevo laikais, buvo priimtas nutarimas, kad visoje Sovietų Sąjungoje, dar vaikų darželiuose ikimokyklinio amžiaus vaikai turi būti išmokinti mažiausiai po 500 rusų kalbos žodžių.

Dėl kaltinimo man, kad nusikaltau blokuodama Vytauto Miklino ir Virgilijaus Kubiliaus badavimo akcijas. Tai yra visiškas prasimanymas. Šiame procese nepagrįstas jokiais dokumentais. Būdama Seimo narė, aš iš tikrųjų ėmiausi priemonių, kad būtų sustabdyta Virgilijaus Kubiliaus badavimo akcija, badavusio dėl antilietuviškos televizijos veiklos. Ir kada penki profesoriai ir docentai, žinomi medikai, pasirašė, kad bet kuriuo momentu gali subyrėti jo širdis, nes pulsas buvo tiktai 20, aš Atkuriamajame Seime kreipiausi į visus Seimo narius prašydama imtis neatidėliotinų priemonių išgelbėti jo gyvybę. Ir manau, kad pasielgiau humaniškai, galbūt Jurijus Radovičius norėjo, kad Virgilijus Kubilius numirtų, nes tuo metu, kai kreipiausi į Atkuriamąjį Seimą, jo būklė buvo sunki, kiekvieną akimirką jam grėsė mirtis.

Norėčiau pasakyti apie 1988 metais visiškai slaptą Sovietų Sąjungos komunistų partijos CK sekretoriato nutarimą dėl pagalbos suteikimo Čilės KP, ruošiant ryšininkus ir specialius kadrus. Jame nurodyta, kaip reikia ruošti tarptautinius teroristus. Tai 1988 metų nutarimas ir būtent Sovietų Sąjungos komunistų partija priėmė nutarimą ruošti tarptautinius teroristus.

Noriu trumpai pasakyti dar vieną repliką. Kalbėdamas apie 20 tūkstančių nužudytų, neginkluotų civilių asmenų, gynėjas Jurijus Radovičius rėmėsi melaginga sovietine propaganda. Juk Lietuvos partizanai savo Statute buvo įrašę - bausti už bet kokį smurtą prieš civilius gyventojus, moteris ir vaikus. Lietuvoje mes dar nesuspėjome visko išnagrinėti, o juk čia siautė Pavelo Vetrovo divizija. Atsiminimuose ir doku-

mentuose užfiksuota, kad ši divizija tyčia iššudydavo naujakurių šeimas, o sovietiniai laikraščiai kaip melagingą propagandą paskelbdavo, kad tai partizanų darbas.

Be to, dar noriu pasakyti vieną repliką apie pastaruoju metu plintančias prievartos priemones. Po gynėjo Jurijaus Radovičiaus kalbos esu priversta teismui pateikti dar vieną knygą „Psichiatrinės inkvizicijos siautėjimas Lietuvoje". Daugelis kitaip manančių buvo ne teisiami, bet uždaromi į specialaus tipo psichiatrijos ligonines. Šis mechanizmas yra labai gerai aprašytas. Taip buvo sunaikinta tautos dalis, pati pažangioji, kitaip mąstanti. Tai tęsėsi iki pat Nepriklausomybės paskelbimo dienų. Todėl ir negalima net kalbėti apie kažkokius 1962 metus, kad tuomet pasibaigė visos represijos. Tad jeigu šita partija save įvardijo komunistine, tai ji ir yra XX amžiaus partija, padariusi pačius žiauriausius nusikaltimus.

Ir netiesa, kaip kalba Jurijus Radovičius, kad lietuviai bendradarbiavo su naciais. Aišku, pavieniai asmenys buvo, bet oficialiai priešinosi abiems okupacijoms - tiek nacių, tiek bolševikų. Ir jokio bendradarbiavimo su naciais valstybės mastu nebuvo. Aš dėkoju už dėmesį ir dar kartą noriu pateikti Tribunolui dokumentus - 1988 m. Sovietų Sąjungos CK sekretoriato nutarimą ir apie psichiatrinę inkviziciją.

Tribunolo pirmininkas Vytautas Zabiela:

Ačiū už repliką. Kiti kaltintojai, jeigu turite replikų, prašom į tribūną.

Kaltintojas George Gimpu (Moldova):

Aš norėčiau nesutikti su gynėju dėl 1962 metų kaip nusikaltimų pabaigos. Šiandien politiniai kaliniai, vadovaujami Liji Laško, yra Sovietų Sąjungos miniatiūra, Tiraspolyje. Tas režimas, ta vadinamoji Padnieprės - Moldavijos Respublika yra palaikoma G. Ziuganovo ir jo komunistų iš Maskvos, taip pat mūsų vietinių gyventojų. Pateiksiu vieną pavyzdį. Kai kalbame apie partokratiją, tai mes kažko nesuprantame. Štai VKP (b) CK biuro nutarimas apie buožių iškeldinimą iš Moldovos SSR teritorijos, kur vardijamos ištisos dešimtys socialinių grupių. Argi tai partokratija? Argi tai ne oficiali komunistų partijos, čia bolševikų partijos, politika? Vadinasi, direktyvos ėjo iš ten, iš viršaus. Arba štai Ministrų Tarybos ir CK VKP (b) nutarimas dėl duonos ir derliaus surinkimo metinio plano 1946 metais. Po jo dar šeši tokie CK biuro nutarimai, o žmonės miršta iš bado. 25 procentai miršta iš bado, tarp jų ir vaikai, o surinktas visas, absoliučiai visas derlius. Iš kur tai ateina? Iš centro. Komunistų partijos vadovybė duoda nurodymus ir spaudžia visas vietines struktūras. Štai jau 1947 metų CK VKP (b) nutarimas dėl duonos ruošimo, nors žuvo tiek daug žmonių. Todėl negaliu su tuo

sutikti, kai kalbama apie partokratiją, jog ją sudarė pavieniai asmenys. Pavyzdžiui, Stalinas ar Berija, ar dar kas nors. Nesutinku, jog dėl žudynių kalta partokratija, o ne komunistinis režimas.

Antra. Juk kiekviena partija privalo turėti savo įstatus, programas, ten turi būti išdėstyti konkretūs tikslai: ko ji nori, kur turi vesti visuomenę, ką ji turi padaryti žmonėms. Kodėl ji nesipriešino smurtui, jei tai jai buvo svetima, neišplaukė iš jos pačios? Tai neteisinga. Negaliu sutikti su tuo, kad mes, kaltintojai, vertindami praeitį, nesiremiame demokratiniais - humaniškais principais. Pirmiausia čia niekas nekalbėjo apie tai, kad lietuvių nacija, rumunų ar kuri kita nacija nori kažko pasiekti. Mes paprasčiausiai pateikiame faktus. Kada tūkstančiai ešelonų, aš apie tai jau kalbėjau, buvo siunčiami į Sibirą, o iš ten atgal gyventi parsiųsdavo kitus žmones į jų namus. Jie melžė jų karves, valgė jų duonos, kalbu apie šiuos faktus. Ir jei kalbėjau apie rumunus, manau, klaidinga vadinti tai nacionalizmu. Kitas pavyzdys. Lageriuose revoliucijos vardu numarindavo, sušaudydavo ligonius grojant muzikai ir kalbant „revoliucijos vardu į liaudies priešus šauk". Argi tai nebuvo partijos linija - sunaikinti, kaip jie kalbėjo, antisovietinį elementą? Todėl su tais teiginiais negaliu sutikti.

Tribunolo pirmininkas:

Dar kartą dėkojame. Kas dar norėtų kalbėti? Prašom.

Kaltintojas Michal Glonda (Slovakija):

Aš negaliu sutikti su gynyba, jog mūsų išvados nekonkrečios. Mes davėme dokumentus, bet dėl laiko stokos kalbėjome ne apie visus. Ten kalėjimų viršininkų, vadovų pavardės. Čia konkrečios aukos, tuose dokumentuose taip pat aukos. Žmonių, kurie konkrečiai tai darė, pavardės surašytos dokumentuose. Visa tai mes žinome. Režimo ideologija buvo vykdoma nustatytų asmenų, kuriuos įvardinome, tačiau kalbėjome plačiąja prasme.

Aš norėčiau pritarti prieš tai kalbėjusiam, jog niekas čia nekėlė tautinių interesų ar nacionalistinės moralės. Buvo kalbėta remiantis pasaulinės moralės principais. Nesutinku su tuo, kad komunistinė taktika buvo tik atsakomojo pobūdžio. Į ką jiems reikėjo atsakyti, pavyzdžiui, mano atveju? Kaip matyti, komunizmas turėjo ne vieną taktiką. Ko vertas gynybos teiginys, kad neįmanoma sulyginti komunistinės doktrinos su komunistine partija. Tai turinio ir formos vienybės problema.

Aš tuoj baigsiu. Juokingas tvirtinimas, kad visi demokratiniai judėjimai po 1962 m. buvo inicijuoti Sovietų Sąjungos komunistų partijos. Tuo netiki ir negali patikėti net pati gynyba. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū Jums. Prašom, kas dar iš kaltintojų nori pasakyti repliką? Prašom.

Kaltintojas Levko G. Lukjanenko (Ukraina):

Aš norėčiau pareikšti, kad ekonominių nusikaltimų išskyrimas, pasak gynėjo Mykolo Okulič Kazarino, būtų abejotinas ir vargu ar pagrįstas. Komunizmo nusikaltimai itin sunkūs, nes vien tik prievartinis kolektyvizacijos įvedimas ir pramonės bei kitų ūkio šakų nacionalizavimas atitolino tautą nuo ekonominės iniciatyvos ir ekonominės veiklos. Jau dešimt metų, kai Ukraina yra nepriklausoma valstybė, tačiau dėl to, kad žmonės atprato nuo ekonominio savarankiškumo, iniciatyvos, Ukraina niekaip negali išeiti iš ekonominės krizės. Liaudis buvo palaužta, atpratinta dirbti ir taip yra ne vien Ukrainoje, bet ir kitose šalyse, kurios buvo pajungtos komunistinei diktatūrai. Tai iš tiesų ekonominiai komunizmo nusikaltimai.

Antra. Taip pat negaliu sutikti su tuo, jog represijos baigėsi 1962 metais. Represijos ir komunistinis režimas Ukrainoje tęsėsi mažiausiai iki 1984 metų. 1977 metais buvo teisiami Helsinkio komitete dalyvavę asmenys. Helsinkio komitetai buvo sudaryti ir Lietuvoje, ir Gruzijoje, ir daugelyje kitų valstybių. Bet ne visose, nes prasidėjo žiaurios represijos. 1977 metais, kaip tik už veiklą komitete gavau dešimt metų kalėjimo ir penkerius metus tremties. Ir kiti taip pat. Ukrainoje pagal šią bylą nuteisė 41 asmenį. Paskutinė šios kategorijos byla buvo sprendžiama 1984 metais. Vadinasi, režimas tęsė savo žiaurų egzistavimą mažiausiai iki 1985 metų. Tad jo prigimtis buvo nusikaltėliška nuo pat pradžios iki Sovietų Sąjungos žlugimo.

Pagaliau norėčiau atkreipti Tribunolo dėmesį dar į vieną klausimą. Nusikaltimo sudėtis, tai yra korpusas, turi keturias sudedamąsias dalis: nusikaltimo objektą, objektyviąją nusikaltimo pusę, nusikaltimo subjektą ir subjektyviąją nusikaltimo pusę. Subjektyvioji nusikaltimo pusė - tai mąstymo būsena ir nusikaltimo tikslas. Taigi nusikaltimo tikslas formuojamas veikiant politinėms doktrinoms. Komunizmo politinė doktrina buvo proletariato diktatūros įvedimas visame pasaulyje. Proletariato diktatūros įvedimas, tačiau kokiais metodais? Žiauriais metodais, atmetant visas kitas nuomones, naudojant įvairias prievartos priemones.

Marksas parašė kūrinį „Luji Bonaparto Briumero aštuonioliktoji", kuriame apibendrinami Prancūzijos revoliucijos rezultatai. Ten jis nurodė, kad Prancūzijos revoliucija žlugo ne todėl, kad ji pradėjo represijas, o todėl, kad ji per mažai represavo savo priešų. Šis principas iš minėto kūrinio buvo nuolat kartojamas ir Markso, ir Lenino. Kartojo jį ir

kiti komunistai. Jie nuo Prancūzijos revoliucijos laikų į 1917 metus atėjo kaip tik su šiuo lozungu - savo politinius priešininkus reikia kaip galima daugiau mušti ir naikinti. Nesvarbu, ar yra tam priežastis, ar nėra. Taip gimė šis režimas. Bet juk tai buvo sukurta. Šis motyvas - subjektyvioji pusė, - sukurtas tos ideologijos. O ši ideologija sukūrė psichozę, kuri įtraukė į nusikalstamą veiklą ne tik komunistų partijos narius, tai yra Rusijos socialdemokratų partijos, po to VKP (b), Sovietų Sąjungos komunistų partijos, bet įtraukė paprastus žmones, nes šiai psichozei pasidavė eiliniai žmonės, neišmanę nei politikos, nei filosofijos. Todėl komunistinė doktrina yra nusikaltėliška ir turi būti pasmerkta, uždrausta, taip pat kaip nacionalsocialistinė ideologija, kurią pasmerkė ir nuteisė 1946 metais Niurnbergo Tribunolas. Dėkoju už dėmesį.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums. Ar yra kaltintojų, kurie nori pasakyti repliką? Prašome.

Kaltintoja Aminat Saijeva (Čečėnija):

Ačiū. Aminat Saijeva, Čečėnijos atstovė. Aš norėčiau užduoti vieną klausimą ponui Jurijui Radovičiui. Ar jis laiko Leniną komunistiniu ideologu? Jeigu taip, tai kaip vertina Lenino nuomonę apie tikslo pasiekimą, kuriam tinka visos priemonės, net ir klasinių priešų sunaikinimas. O klasiniai priešai visada buvo dvasininkija, buožės, tai žmonės, kurie mokėjo ūkininkauti, ištisos tautos ir taip toliau. Šis sąrašas labai ilgas.

O mums įrodinėjo, kad Leninas pats žmogiškiausias žmogus. Dėkui.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Kas dar iš kaltintojų turėtų repliką? Prašom.

Kaltintojas Uldis Pauls Strelis (Latvija):

Aš čia atstovauju Latvijai. Įdėmiai klausiau ginamosios gerbiamojo gynėjo pono Jurijaus Radovičiaus kalbos. Išklausius kalbos, daug kas man pasidarė neaišku. Man atrodo, kad gerbiamasis gynėjas negali išsivaduoti iš įsišaknijusių prokomunistinės ideologijos stereotipų. Pavyzdžiui, šovinizmas, ksenofobija, nacionalizmas. Visa tai buvo sumaišyta į vieną masę. Iš šitos masės pateikiama tai, kas reikalinga konkrečiu atveju. Kas yra ksenofobija? Tai nepagarbus požiūris į kitas nacijas. Toks būtų trumpas apibrėžimas. Šovinizmas ir nacionalizmas - tai dvi skirtingos sampratos. Mes kalbame apie nacionalinę kultūrą, nacionalinę armiją, nacionalinį teatrą, nacionalinį meną ir taip toliau. O kuo blogas - izmas? Nacionalizmas pirmiausia - tai patriotiškumas, nacionalistas gerbia savo motinos kalbą, myli savo tėvų namus, jis myli ir gerbia savo tautos papročius ir tradicijas. Jis niekada neniekins kitų tautų kalbos, papročių, tradicijų, kultūros. Jei jis galvoja, jog jo tauta pranašesnė, tuomet jis - šovinistas.

Gaila, daug kas man čia buvo neaišku, bet diskusijų šia tema tęsti nenoriu ir nėra laiko. O gerbiamajam ponui Jurijui Radovičiui aš patarčiau pažiūrėti pro langą - SSRS jau nebėra, už lango laisva, nepriklausoma Lietuva. Ir duok Dieve, kad taip būtų amžinai. Dėkui.

Tribunolo pirmininkas:

Labai ačiū. Gerbiamieji proceso dalyviai. Procesas jau baigiasi. Ar yra kaltintojų, norinčių pasakyti replikas? Nėra. Ačiū kaltintojams. Gal kas nors iš nukentėjusiųjų nori replikuoti? Prašom, nukentėjusieji. Kuris iš Jūsų? Pirmasis Balys Gajauskas. Prašom.

Nukentėjusysis Balys Gajauskas (Lietuva):

Tai, ką aš noriu pasakyti, pusė jau yra pasakyta Vyriausiosios kaltintojos. Ji ne viską pasakė. Aš apie 20 000 civilių, kuriuos nužudė po karo partizanai. Pirmiausia norėčiau paklausti, iš kur šis skaičius. Aš jį jau antrą kartą girdžiu. Tiesa, A.Brazauskas jį paminėjo savo straipsnyje, atrodo, „Lietuvos ryte". Jis nurodė 20, galima buvo ir 30, o gal ir 40 tūkstančių. Aš manau, kad gynėjas Jurijus Radovičius lygiai taip pat mini tuos 20 000, apie kuriuos perskaitė laikraštyje. Nėra jokių įrodymų. Norėčiau pasakyti, iš kur jie atsirado. Aš buvau Atkuriamojo Seimo ir komisijos KGB veiklai tirti narys. KGB rūmuose, „Garbės ir šlovės muziejuje", aš radau anketas, į kurias KGB surašinėjo žinias, ką partizanai nužudė. Aišku, ten nėra jokių įrodymų, tiesiog paprastai parašyta. Tų anketų nebuvo labai daug, bet atradau ir skaičių 20 000 ar apie 20 000, tiksliai neprisimenu. Taip atsirado tas 20 000. Buvęs prezidentas A. Brazauskas, matyt, gavo tikslų skaičių, nes aplankai buvo su jo pavarde. Aš nežinau, ar kasdien siųsdavo iš KGB ataskaitas, ar kas savaitę, tikrai nežinau, bet radau jų nemažai. Be abejo, kad ir jam tą sugalvotą skaičių atsiuntė iš KGB. Jis tuo pasinaudojo. Tai tiek dėl 20 000 nužudytųjų.

Liko nepaminėta, kad po karo kaime buvo chaosas ir veikė labai daug banditų, plėšusių, užmušinėjusių žmones. Kažkas panašaus buvo ir pas mus kaimuose. Dabar, atrodo, jau aprimo. Šiandien partizanų nėra, jei būtų partizanai, tai būtų priskirta jiems. Po karo padaryti kriminaliniai nusikaltimai buvo priskirti partizanams. Propagandai tai buvo labai naudinga.

Aš atsimenu vieną atvejį, atrodo, 1948-1949 metais buvau kalėjime ir prisimenu, ką pasakojo suimtieji iš Vilkijos, Veliuonos, iš tų kraštų. Veikė 17 žmonių būrys. Apsirengę partizanais, jie eidavo ir plėšdavo žmones. Pasirodo, jie buvo iš Kauno, galbūt valkatos. Gal kas eidavo ir plėšdavo žmones partizanų vardu? Ką galėjo pagalvoti eilinis ūkininkas? Aišku, jis galėjo pasakyti, jog plėšė partizanai. Juos išaiškino ir

jie pakliuvo į kalėjimą. Mes, kalbėdami lageriuose su teistais žmonėmis iš kaimų, tokių atvejų ir daugiau žinojome. Bet mes tokių faktų nerinkome, o ir dabar niekas jų netyrinėja. Kas nustatė tuos 20 000? Tai visų pirma melas. Norint nustatyti tikslų skaičių reikia gerai ištirti. O šiuo metu niekas tuo neužsiima. Tai yra gryna propaganda.

Tribunolo pirmininkas:

Dėkojame. Nukentėjusysis Alfonsas Svarinskas nori pasinaudoti replikos teise. Prašom.

Nukentėjusysis monsinjoras Alfonsas Svarinskas (Lietuva):

Gerai, mielai. Ačiū už leidimą. Paskutinį kartą iš lagerio išėjau 1988 metais. Mane ištraukė iš M. Gorbačiovo nagų JAV prezidentas R. Reiganas. Minėjo, kad mane gynė „Amnestion international" grupė, kad M. Gorbačiovas buvo truputėlį paėmęs „šito" ir sakė: „Velnias jo nematė, tegu važiuoja į užsienį". Taigi mane ištrėmė visam gyvenimui už sovietinės imperijos sienos.

Galiu pasakyti, kad iš pradžių buvo organizuotas KGB batalionas, kuris veikė partizanų vardu, turėjo lietuviškas uniformas, ilgus plaukus, susitikę sakydavo „Garbė Jėzui Kristui". Judas irgi galėjo taip pasakyti. Jie ėjo ir naikino, kad sukeltų neapykantą lygiai taip, kaip padarė Baltarusijoje. Kodėl Baltarusijoje buvo daugiausia partizanų? Ogi Jūs turbūt ne visi žinote, ten buvo Stalino divizija. Tokia kaip ir Hitlerio. Aš sėdėjau su karininkais, kurie buvo represuoti, o tarp jų buvo labai daug baltgudžių. Tai Stalino diviziją aprengė vokiečių uniformomis, o šie ėjo ir baudė baltgudžius. Ir taip daugiau baltgudžių išvarė į partizanus. Gyventojai manė, kad vokiečiai tai darė. Ir Ukrainoje, Lvove sovietų agentai buvo įsitaisę į gestapą.

Antra, Stalino laikais lageryje buvo lengviau, negu M. Gorbačiovo laikais. Stalino laikais pastatydavo ant bokštelių kulkosvaidžius, tegu jie šąla. Ten būdavo iki minus 58 laipsnių šalčio ir nelabai gera stovėti. Į vidaus reikalus nesikišo. O M. Gorbačiovo laikais prasidėjo politinė agitacija. Ateina žmogus, karininkas, kuris buvo anksčiau šunvedžiu,
o čia pasidarė koks nors majoras, kuriam turi skaityti laikraščius. Prie M. Gorbačiovo buvo 50 kalinių ir vienas čekistas, kuris nuo ryto iki vakaro visą laiką sėdėjo ant sprando. Sakoma, kad B. Gajauskas nužudė trijų vaikų tėvą. Sakau, ne trijų vaikų tėvą, bet kagėbistą. Tai ką, ar kagėbistas žmogus, be abejo, kad ne žmogus. B. Gajauskas nenuvažiavo į Sibirą nušauti to kagėbisto, trijų vaikų tėvo, o tas atvažiavo į Lietuvą ir norėjo nušauti B. Gajauską, kurio nepažinojo. Kuris pirmas iššovė, tas ir nušovė, taigi labai paprasta. Tai tokia visa demagogija.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums. Gynyba, turėsite repliką į pasakytas kaltintojų replikas?

Gynėjas Mykolas Okulič Kazarinas (Lietuva):

Norėčiau labai trumpai. Vieną vienintelį girdėjau prieštaravimą mano teiginiui. Kaltintojas iš Ukrainos teigė, kad kolektyvizacija ir panašūs veiksmai yra ekonominiai nusikaltimai. Visų pirma aš sakiau, kad nereikia kaltinti už neūkiškumą, o tokie dalykai kaip kolektyvizacija yra elementarus plėšimas, tai yra valstybinis žemės atėmimas, tai yra kito tipo nusikaltimas. Už jį, aišku, turi būti kaltinama, baudžiama, bet aš turėjau omenyje, kad neturi būti kaltinama už tai, kad statė per dideles gamyklas, kai jos turėjo būti statomos mažos, ir atvirkščiai. Tai yra ūkinės veiklos subtilybės. Jie manė, kad taip bus geriau. Jie žiopli, tarkim, ir nežinojo, bet už tai nėra kaltinama. Aišku, kad kolektyvizacija, nacionalizacija - tai nusikaltimai, dideli nusikaltimai, nors, jie yra maži, kai lyginame su žudymais, apie kuriuos čia kalbėjome. Palaikau kaltinimą ir tikiuosi, kad gerbiamasis Tribunolas savo išvadose atsižvelgs į mano pastebėjimus. Ačiū.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū, antrasis gynėjau, Jūs taip pat turite replikos teisę. Prašom.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Man atrodo, kad ir nukentėjusieji, ir kaltintojai nesutiko su kai kuriais mano teiginiais. Kai kurie nesusipratimai išsisklaidys, kai jie paims tekstą. Aš visiškai pritariu, pavyzdžiui, kaltintojui iš Baltarusijos, nieko neturiu prieš nei dėl kolonializmo, nei dėl nacionalizmo traktavimo. Aš irgi taip pat manau. Kaltintojui iš Slovakijos norėčiau pasakyti, kad, matyt, skirtingose šalyse būta įvairiai. Bet manau, kad demokratines reformos buvo inicijuotos komunistų partijos Sovietų Sąjungoje. Kitur galbūt ir kitaip. Gerbiamajam L. G. Lukjanenko aš irgi neprieštarauju. Taip pat manau, tik nepritariu, jog evoliucionavo Markso pažiūros. Vokiečių socialdemokratų partija ėjo grynai parlamentiniu keliu. Tada ir Marksas, ir Engelsas tam pritarė. Tai buvo jau po Paryžiaus komunos.

Tiesiogiai manęs atstovė iš Čečėnijos klausė: ar teigiu, kad Leninas komunizmo ideologas ir t.t. Ne, neteigiu. Pritariu atstovui iš Latvijos, kuris tikslino terminus „šovinizmas" ir „ksenofobija". Ir šovinizmas, ir patriotizmas, jeigu jis asmeniškai tikrai taip juos traktuoja, būtų kuo puikiausi. Tačiau, pavyzdžiui, matėme, ką publika palydi plojimais, tai būtent tą patį nacionalizmą ir šovinizmą ne gerąja, bet blogąja prasme. Na, ir pagaliau dėl to skaičiaus - 20 000. Taip, be jokių įrodymų. Aš šito neneigiu, archyvuose nedirbau ir negaliu šito pasakyti. Iš tikrųjų, kaip sakė gerbiamas B. Gajauskas, aš tik iš spaudos žinau šį faktą. Šis

skaičius anksčiau buvo 18 000. Tai buvo, jeigu aš neklystu, prieš 20-30 metų, na, o dabar padidino. Pastarieji skaičiai yra tikra propaganda. Sako, ne 20 000, bet pagal patikslintus duomenis jau 22 000, bet ne 25 000. Tai tikra propaganda. Gerbiamieji, ginčytis dėl to skaičiaus būtų sunku, tačiau visą laiką man žinomi tie kontrpasakojimai apie NKVD persirengėlius. Šiuos faktus reikia preciziškai ištirti. Neneikime faktų, nes dabar iš vienos ir iš kitos pusės tik fantazuojame... Aš baigiau.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū Jums.

Gynėjas Jurijus Radovičius (Lietuva):

Aš atsiprašau, bet dar norėjau paminėti, kad jokiu būdu nesakau, kad 1962 metais baigėsi visos represijos. Aš pasakiau, kad režimas pamažu prarado nusikalstamą pobūdį, o represijos, žinoma, tęsėsi. Na, tiktai jos nebuvo, mano supratimu, tokios pačios kaip Stalino laikais.

Tribunolo pirmininkas:

Ačiū. Teisėjų kolegija mano, kad teisminiai ginčai yra baigti, replikų teise šalys pasinaudojo. Dabar pasitarusi kolegija nutarė išeiti priimti sprendimo, kuris 'bus paskelbtas rugsėjo 27 dieną. Apie skelbimo vietą ir tikslų laiką bus pranešta vėliau. Ačiū proceso dalyviams, ačiū visiems, buvusiems šioje salėje.

Tribunolo teisėjų kolegija - Vytautas Zabiela, Aivars Liudvigs, Mykolą Kulčinsky, Vytautas Raudeliūnas, Algirdas Endriukaitis, Detlef W.Stein, Vasile Boroneant - išeina į pasitarimų kambarį.

Vyriausiasis sekretorius:

Prašom atsistoti, Tribunolas išeina.

Ketvirtasis posėdis.

2000 m. rugsėjo 27 d. 11 val.

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuosprendis

I. Įžanginė nuosprendžio dalis

Vilniuje 2000 m. birželio 12-14 d. vykęs Tarptautinis Kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" konstatavo, kad pasaulyje nuolat vyksta kariniai konfliktai, pasaulio visuomenė netenka milijonų žmonių, vykdomas genocidas - brutaliausias nusikaltimas žmonijai. Tačiau valstybių vadovai ir parlamentai neskiria pakankamai dėmesio tam, kad pažabotų masinį žmonių naikinimą, tad pasaulio bendruomenė šiandien pagrįstai susirūpinusi dėl politikų abejingumo. Visuomenei būtina aktyviai dalyvauti šalinant tokios rūšies nusikaltimų prielaidas, nepaliekant užmarštyje nė vieno žmonių ir tautų naikinimo atvejo. Nors komunistinių režimų nusikaltimų mastas gerokai didesnis nei nacizmo, tačiau šiandien tarptautiniu lygmeniu dar neįvertinta jų padaryta žala žmonijai. Nacizmo nusikaltimai jau įvertinti, didžiausi nacių nusikaltėliai nuteisti, taip pat nubausti kiti jų parankiniai. Tačiau to nepadaryta komunistinių nusikaltėlių atžvilgiu - jie ne tik nenuteisti, bet ir neįvardinti.

Lietuvos Respublikos Atkuriamasis Seimas 1991 m. balandžio 24 d. pareiškime demokratinių šalių parlamentams nurodė, kad komunistinių režimų nusikaltimai turi būti ištirti, įvertinti ir kad komunizmas būtų pasmerktas, kad jis nepasikartotų jokiu pavidalu, o jo padarytų nusikaltimų iniciatoriai ir vykdytojai būtų teisiami.

Tarptautinis Kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" siekia tarptautinei bendrijai parodyti, kaip komunizmo ideologija, politika, komunistiniai režimai, tiek vykdydami savo tautų genocidą, tiek sunaikindami kitų valstybių suverenitetą jas okupuojant ir aneksuojant, padarydami plataus masto nusikaltimus taikai, karinius nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, vykdydami ištisų tautų žudynes, trypdami žmogaus teises ir laisves, padarė tautoms ir piliečiams milžinišką socialinę ir moralinę žalą, taip pat žalą tautų genofondui, kultūrai, sustabdė ištisų tautų raidą, pakenkė bendrai žmonijos pažangai.

Kongresas, norėdamas įgyvendinti savo tikslus ir uždavinius, siekia socialiai, politiškai ir teisiškai įvertinti komunizmo doktriną ir komunistinių režimų padarytus nusikalstamus veiksmus.

Tam tikslui Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" 24 šalių, dalyvaujančių Kongrese, visuomeninės organizacijos ir pavieniai asmenys susitarė įsteigti Tarptautinį Vilniaus visuomeninį Tribunolą (toliau-Tribunolą), galintį dirbti sesijomis. Kongresas patvirtino Tribunolo nuostatus, Tribunolo teisėjų kolegijos sudėtį, jos atsarginius teisėjus, leido Tribunolo teisėjų kolegiją papildyti naujais teisėjais ar, jiems negalint atlikti pareigų, juos pakeisti. Kongresas patvirtino šią Tribunolo teisėjų kolegijos sudėtį ir kitus proceso dalyvius. Teisėjų kolegijos pirmininku paskyrė teisininką advokatą Vytautą Zabielą(Lietuva), pirmininko pavaduotoju - teisininką advokatą Aivars Liudvigs (Latvija), teisėjais: teisės mokslų daktarę Lynette Andresen (Kanada), Ukrainos Aukščiausiosios Tarybos deputatą Mykolą Kulčinsky (Ukraina), teisės istoriką Vytautą Raudeliūną (Lietuva), atsarginiais teisėjais: ekonomikos mokslų daktarą Algirdą Endriukaitį (Lietuva) ir teisininką advokatą Algį Krušną (Lietuva); Kongreso atstove ir vyriausiąja kaltintoja - socialinių mokslų daktarę Zitą Šličytę (Lietuva), jos pavaduotoju - žurnalistą Michal Glonda (Slovakija), vyriausiuoju Tribunolo proceso sekretoriumi - teisininką Edmundą Mikučiauską (Lietuva). Ši teisėjų kolegija dirbo dalyvaujant kaltintojams Frigyes Kahler (Vengrija), Uldis Pauls Strelis (Latvija), Luan Daci (Albanija), Levko Lukjanenko (Ukraina), Ivan Stančev (Bulgarija), Leo Oispuu (Estija); nukentėjusiesiems: Algirdui Petruševičiui, Romualdui Zubinui, R.Strielčūnui, monsinjorui Alfonsui Svarinskui, Auksei Ramanauskaitei-Skokauskienei, Baliui Gajauskui, Vincui Ginkui (visi Lietuva), Fonay Jeno (Vengrija), gynėjams: Jurijui Rodovičiui (Lietuva), Egidijui Kuprusevičiui (Lietuva), sekretorėms: Rytei Konstantinavičienei, Loretai Romanovskienei, Astai Karužienei ir Auksei Čirgelytei (visos Lietuva), viešame Tribunolo posėdyje birželio 12-14 d. nagrinėjo Tribunolo procese surinktą kaltinamąją medžiagą, kaltinamuosius aktus, apklausė liudytojus ir pridėjo prie bylos proceso dalyvių dokumentus bei kitą kaltinamąją medžiagą.

Atsižvelgiant į tai, kad kaltintojams, gynybai, nukentėjusiems būtina išstudijuoti pateiktą Tribunolui didelės apimties kaltinamąją medžiagą, kad jie galėtų objektyviai išdėstyti savo išvadas teisminiuose ginčuose ir tai, kad sudarytų sąlygas kitų šalių organizacijoms, norinčioms dalyvauti antrojoje Tribunolo sesijoje, teisėjų kolegija nutarė patenkinti kaltintojų bei gynybos prašymą ir antrąją Tribunolo proceso sesiją pradėti 2000 m. rugsėjo 4 dieną Vilniuje.

Neatvykus į antrąją Tribunolo sesiją teisėjai Lynette Andresen (Kanada), ji buvo pakeista atsarginiu Tribunolo kolegijos nariu Algirdu En-

driukaičiu. Be to, teisėjų kolegija dar buvo papildyta naujais Tribunolo teisėjų kolegijos nariais prof. Vasile Boroneant (Rumunija) ir Detlef W.Stein (Vokietija), kaltintojais Grigorij Prokopovič (Baltarusija), Aminat Saijeva (Čečėnija), George Gimpu (Moldova) bei gynėju Mykolu Okulič-Kazarinu (Vilnius).

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo kolegija, susidedanti iš pirmininkaujančio Vytauto Zabielos, jo pavaduotojo Aivars Liudvigs (Latvija), Detlef W.Stein (Vokietija), Vasile Boroneant (Rumunija), Mykolą Kulčinsky, Vytauto Raudeliūno ir Algirdo Endriukaičio, remdamasi Tribunolo nuostatų 3-ju punktu, pagal kurį Tribunolo teisėjų kolegija gali pripažinti komunistinių ar okupuotų šalių kolaboravusias komunistines partijas ir kitas institucijas nusikalstamomis organizacijomis, o jų narius - nusikaltusiais, jeigu jų veikla planuojant, organizuojant, vadovaujant, kurstant ar kitaip padedant, buvo okupantų valios vykdymas ir šitaip buvo padarytos nusikalstamos veikos taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui, padaryta fizinė, materialinė ir moralinė žala ar kiti veiksmai, prieštaraujantys tarptautinei teisei. Teisėjų kolegija visa tai vertindama iš dalies rėmėsi Niurnbergo, Ruandos Tarptautinių tribunolų įstatais, Jungtinių Tautų nusikaltimų taikai ir žmonijos saugumui kodekso projektu, taip pat Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos Statutu bei dalyvaujančių šalių nacionaline teise, pritaikė formuluotes, atsižvelgdama į nusikalstamų veiksmų padarymo laiką ir aplinkybes.

Tribunolo teisėjų kolegija, vertindama komunistinių režimų veiksmus, nurodė ir pavienių nusikaltimų rūšių subjektus, taip pat įvardino kolaboravimo sąvoką, kolaboravusias institucijas, jų vadovus ar asmenis, sąmoningai vykdžiusius okupantų valią, pažeidžiant okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę ir piliečių teises, vadovaudamasi Jungtinių Tautų Konvencija dėl senaties netaikymo už nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (1968 m.), Jungtinių Tautų visuotine žmogaus teisių Deklaracija (1948 m.) ir kitais visuotinai pripažintais Tarptautinės teisės norminiais aktais,

NUSTATĖ:

Komunizmo doktrina - nusikalstama

Komunizmo nusikaltimų ištakos glūdi K. Markso ir F. Engelso XIX a. viduryje sukurtoje komunizmo teorijoje. Komunizmo vaizdiniai įvairiais pavidalais iškildavo nuo senų laikų, bet tik šie veikėjai savo darbuose mėgino „moksliškai" pagrįsti jo sukūrimo galimybę.

Tačiau marksizmo pradininkų sukurta komunizmo teorija nebuvo visuomenės objektyvios mokslinės analizės rezultatas. K. Markso darbuose visuomenės vystymasis įgijo spekuliatyvios istorijos filosofijos pavidalą, o pagrindinis jos teiginys yra tai, kad visa ankstesnioji žmonijos istorija tėra „priešistorė", turinti baigtis šuoliu į „tikrosios žmogaus laisvės karalystę". Ji tapatinama su „komunizmu", neva reiškiančiu ir „tikrosios žmonijos istorijos pradžią". Tačiau marksistinė komunizmo vizija niekada neįgijo pozityvaus ir bent kiek aiškesnio turinio.

Markso išvada apie tariamai savaiminį kapitalizmo susinaikinimą ir žūtį buvo ne objektyviais moksliniais tyrimais įrodytas teiginys, bet savitas ideologinio pobūdžio postulatas, kuriuo norėta jo mokymą apie visuomenę pritaikyti trokštamos revoliucijos tikslams. Pseudomokslinė marksistinė buržuazinės visuomenės analizė pasirodė esanti itin pavojinga ir praktiniu požiūriu, nes jos ašis buvo drastiška pilietinės visuomenės - vakarietiškos demokratijos pagrindo - kritika. Marksizmo politinėje teorijoje ji tampa apskritai demokratijos neigimu ir reikalavimu prievarta pakeisti ją vadinamąja „proletariato diktatūra". Šis reikalavimas vėliau tapo komunistinių valstybių praktikoje įtvirtintų totalitarinių režimų teoriniu pagrindu ir pateisinimu.

Komunistai, užgrobdami valdžią atskirose valstybėse ir naikindami jose demokratijos institutus, rėmėsi Markso teiginiu iš „Gotos programos kritikos" apie tai, kad valstybė pereinamuoju laikotarpiu iš kapitalizmo į komunizmą turės tapti revoliucine proletariato diktatūra. Šį teiginį išplėtojo V. Leninas aiškindamas, kad proletarinei revoliucijai nugalėjus, turi būti pirmiausia sunaikinta, „sudaužyta" buržuazinės valstybės „mašina" ir sukurtas visiškai naujas „proletariato diktatūros" valstybės mechanizmas (Leninas, Valstybė ir revoliucija, parašyta 1917 metais). Tai ir buvo šiurkščių komunistinių nusikaltimų „teorinis " pagrindas.

Marksizmo kūrėjai sutapatino socialinį mokslą su savo tariamai „moksliška" ideologija ir sudarė jų samplaiką, pretenzingai pavadintą „moksliniu komunizmu", kuris turėjo tragiškų padarinių daugelio tautų ir milijonų žmonių likimams visame pasaulyje. Šioje „teorijoje" aiškiausiai atsiskleidžia antimokslinė, antihumaniška ir totalitarinė visos komunizmo ideologijos prigimtis. Stokojanti objektyvių mokslinių pagrindų, „mokslinio komunizmo" teorija tapo įrankiu totalitarinių komunistinių partijų rankose ir buvo keičiama pagal konkrečius šių partijų politinius tikslus. Todėl „mokslinis komunizmas" virto pragmatiškos ir ciniškos komunistinio judėjimo praktikos „teoriniu" aiškinimu ir teisinimu.

Istorijos proceso „varomąja jėga" buvo paskelbta vadinamoji „klasių kova", tuo faktiškai teigiant, kad prievarta ir smurtas yra pagrindinis visuomenės raidos faktorius. Marksizmas įtvirtino antihumanišką žmonijos skirstymą į sąmoningą bei pažangią (proletariatą) ir tamsią (kapitalistų) dalį. Tai leidžia marksistinę klasių traktuotę laikyti savotiška socialinio rasizmo atmaina. Marksizmo kūrėjų darbuose įteisinta proletariato, ypač jo „avangardo" kompartijų, pranašumo idėja grindžiama ta pačia vidine logika, kaip ir vėliau atsiradusi ir šiek tiek savitai „transformuota" „rasinio pranašumo" idėja „nacizmo ideologijoje". Abi jas sieja ta pati nuostata - mintis apie dalies žmonijos nepilnavertiškumą, kuria buvo „pateisinti" didžiuliai nusikaltimai prieš žmoniją. Todėl marksistinė klasių kovos teorija neišvengiamai baigėsi masinio gyventojų genocido praktika, pareikalavusia milijonų žmonių gyvybių. Genocido įrankiu tapo „proletariato diktatūros" valstybė. Marksas nedviprasmiškai pabrėžė, kad „klasių kova neišvengiamai veda prie proletariato diktatūros" (K. Markso 1852 m. laiškas J. Veidemejeriui).

Komunizmo įgyvendinimas praktikoje tapo milžiniško masto socialiniu eksperimentu, turinčiu tikslą sukurti „naujos visuomenės žmogų". Siekiant šio tikslo, komunistinėse šalyse buvo nusikalstamai sugriauta per šimtmečius susiklosčiusi ekonominė sankloda, socialinės bei politinės institucijos ir pakirstos ar sunaikintos dvasinės kultūros tradicijos. Nesibaigiantys eksperimentai ekonomikoje lėmė skurdą ir badą daugelyje komunistinių šalių. Socialinis ir politinis jų pavergimas bei žmogaus ir piliečio teisių sutrypimas, masinis teroras peraugo į ištisų tautų ir socialinių grupių genocidą.

Esminiu komunistinės ideologijos bruožu reikia laikyti jos prievartinį ir smurtinį pobūdį. Remdamiesi savo teiginiais apie klasių kovą ir „proletariato diktatūrą'", komunizmo ideologijos kūrėjai viešai išsižadėjo „buržuazinės demokratijos" principų. Jų darbuose numatoma galimybė užgrobti valdžią prievartos keliu. Tačiau tai nebuvo vien teorinė komunizmo pradininkų nuostata. Jau pats K. Marksas vertintinas kaip politikas radikalas. Karingą ir smurtinę komunistinės ideologijos prigimtį atskleidžia ir II Socialistų internacionale vykusios diskusijos apie galimybes įvykdyti komunistinę revoliuciją taikiomis priemonėmis. Tam nepritarė busimieji kompartijų vadovai su Leninu priešakyje. Užgrobus valdžią Rusijoje, o po Antrojo pasaulinio karo ir kitose valstybėse, komunistai panaudojo „proletariato diktatūrą" kaip pagrindinę priemonę politinei valdžiai išlaikyti.

Smurtinė komunistinės ideologijos prigimtis sąlygojo jos agresyvumą ir komunizmo pasaulinius ekspansionistinius siekius. Po 1917m. ko-

munistinio perversmo eksporto idėja, modifikuota pagal konkrečias politines sąlygas ir aplinkybes, tapo ekspansionistinės Sovietų Sąjungos užsienio politikos pagrindu. Praktinis šios politikos rezultatas buvo prievartinis daugelio Rytų Europos, tarp jų ir Baltijos, taip pat Vidurinės Azijos, šalių užgrobimas, kurį lydėjo didžiulio masto karo nusikaltimai bei nusikaltimai žmoniškumui.

Dėl šių priežasčių visos komunistinės ideologijos atmainos traktuotinos kaip antihumaniškos totalitarinės ideologijos, kurių autorių ir vykdytojų padaryti nusikaltimai ir keliama grėsmė visai civilizuotai žmonijai prilygsta tarptautinės bendrijos jau pasmerktai nusikaltėliškai nacizmo ideologijai ir ją net pranoksta savo mastu ir klastingumu.

Todėl visiškai neįtikinami yra gynėjo J. Rodovičiaus pateikti Tribunolo proceso metu argumentai, kad „iš komunizmo doktrinos, kaip istorinio reiškinio, nebūtinai turėjo kilti XX-ame amžiuje padaryti nusikaltimai". Kaip tik K. Markso ir F. Engelso sukurtas vadinamas „mokslinis komunizmas" pagrindė siaubingus komunistinių režimų įvykdytus nusikaltimus. Gynėjas teisingai pažymėjo, kad klasių kova kaip istorijos raidos veiksnys teoriškai buvo žinoma iki marksizmo. Bet tik marksizmo „klasikai" suabsoliutino šią visuomenės reiškinio analizei galimą vartoti sąvoką ir papildė socialinio konflikto sampratą teiginiais apie proletariato diktatūros būtinumą ir neišvengiamumą, o jos įgyvendinimas, kaip žinoma, neišvengiamai susijęs su smurtu, prievarta ir genocidu.

Atmestinas gynėjo teiginys, kad „komunizmui inkriminuojamus nusikaltimus iš tikrųjų padarė ... politikų organizacijos arba partokratijos". Betgi gynėjas ignoruoja tai, kad šios nusikalstamos organizacijos buvo komunistų partijos, kurių ideologinis pagrindas yra marksizmas-leninizmas.

Komunizmo nusikaltimuose žmoniškumui ypatinga vieta tenka tautiniam genocidui, kuris apibūdinamas kaip ištisų tautų visuotinis ar dalinis naikinimas, deportavimas, jų kultūros žlugdymas. Komunizmo ideologijos klastingumas itin ryškiai atsiskleidė vykdant genocidą. Kitaip negu nacizmo ideologija, atvirai skirstanti tautas į „aukštesnes" ir „žemesnes", komunizmas yra „internacionalistinė" doktrina, skelbianti visų tautų lygybės ir brolybės principą. Tačiau komunizmo teorijoje vartojama „klasinio sąmoningumo" doktrina ne tik implikuoja žmonijos skirstymą į „sąmoningą" ir „nesąmoningą" dalį, bet, būdama neapibrėžta ir laisvai interpretuojama, leidžia paskelbti „reakcingais" ne tik pavienius asmenis, bet ir ištisas tautas.

Todėl genocidas būdingas visam komunistinių režimų egzistavimo laikotarpiui nuo sovietinės imperijos pradžios iki šiuolaikinio merdinčio S. Miloševičiaus komunizmo Jugoslavijoje.

Sovietinio režimo pirmaisiais dešimtmečiais tautinis genocidas sutapo su socialiniu. Buvo sunaikinti ištisi atskirų tautų socialiniai sluoksniai. Tai ypač atsiliepė mažoms ar mažiau išsivysčiusioms tautoms. Buvo sunaikinta beveik visa Vidurinės Azijos, Kaukazo, Pavolgio tautų neseniai atsiradusi inteligentija.

Praktikoje tuomet atsirado, kad ir viešai neskelbta, „nacija priešas" sąvoka. Tokiu „nacija priešu" tapo lenkų tauta. Pirmomis diskriminavimo ir neapykantos aukomis tapo lenkai, kurie gyveno sovietinėse respublikose. Tikrąjį etninį valymą sovietų režimas įvykdė 1939-1941 metais Rytų Lenkijoje, kuri buvo okupuota Raudonosios armijos. Į Sibirą ir Kazachstaną buvo deportuoti beveik visi lenkų tautybės gyventojai - daugiau nei 600 000 žmonių. 1940 m. buvo sušaudyti beveik visi paimti į nelaisvę lenkų karininkai.

Kita „nacija priešas" buvo žydai. Sovietų valdžios metais SSRS gyvenę žydai tapo kultūrinio genocido aukomis. Buvo likviduotos žydų mokyklos, panaikintos visos tautinės organizacijos ir leidiniai. Žydai buvo diskriminuojami įvairiais būdais: priimant į darbą, į aukštąsias mokyklas ir į valdančią partiją. Oficialusis antisemitizmas buvo dangstomas vadinama kova su „kosmopolitizmu" ir kt. Itin platų užmojį antisemitizmas įgavo šeštojo dešimtmečio pradžioje, kuomet buvo sufabrikuota vadinama „gydytojų žudikų" byla. Tuo metu buvo melagingai apkaltinta ir nuteista sušaudyti daug žydų kultūros veikėjų. Buvo planuojama visus žydus deportuoti į SSRS Tolimuosius Rytus.

1937 m grynai etniniu pagrindu buvo represuota daug korėjiečių, ištremiant juos į Kazachstaną.

Komunistų vykdomas tautinis genocidas pasiekė savo apogėjų Antrojo pasaulinio karo metais. Vokiečiai buvo ištremti tiek iš jų Pavolgio autonominės respublikos, tiek ir iš kitų SSRS vietovių (ištremta apie 1 200 000 žmonių). 1943-1944 m. į Sibirą, Kazachstaną ir Vidurinę Aziją buvo ištremtos šešios tautos: Krymo totoriai, kalmukai, karačiajai, balkarai, čečėnai ir ingušai. Šios tautos buvo nepagrįstai apkaltintos bendradarbiavimu su vokiečiais okupantais. Pritaikytas žiaurus kolektyvinės atsakomybės principas. Susidorota su „blogomis" tautomis, kurios priešinosi komunistinei prievartai.

Etninis valymas tęsėsi ir karui pasibaigus. Buvo „išvalytas" Krymas, deportavus ten gyvenusius graikus, bulgarus ir armėnus, iš Užkaukazės ištremti turkai meschetai, memčinai ir kurdai, iš Pavolgio - vokiečiai. Tautinis genocidas buvo įvykdytas sovietų užgrobtoje Rytų Prūsijoje, įskaitant ir Mažąją Lietuvą.

Tautinį genocidą vykdo ir kitų šalių komunistiniai režimai, naikinamas vienas seniausių Azijos kultūrų ir religijų židinių - Tibetas.

Pastarąjį dešimtmetį tautinis genocidas buvo vykdomas Jugoslavijoje. Jo vykdytojas S. Miloševičiaus komunistinis režimas, nors ir pasivadinęs socialistiniu ir panaudojęs didžiaserbiškus nacionalistinius šūkius, liko toks pat komunistinis. Šis režimas tris kartus vykdė plačiausio masto etninius valymus: 1992-1993 m. kroatų atžvilgiu, 1992-1995 m. - prieš bosnius-musulmonus ir ypač nuožmiai siautėjo prieš Kosovo albanus 1999 m.

Komunistinių režimų nusikalstama veikla tęsėsi per visą jų egzistavimo laikotarpį. Todėl Tribunolas atmeta gynėjo J. Rodovičiaus teiginį, kad komunistų partijos gali būti pripažintos nusikalstamomis tik 1919-1962 m. laikotarpiu. Šį teiginį gynėjas grindžia nežymiomis permainomis SSRS vidaus politikoje. Tačiau iki pat savo žlugimo, tiek sovietų komunistinis režimas, tiek nuo jo priklausomi režimai vykdė jiems inkriminuojamus nusikaltimus ir 1962 m. nusikaltimai nebuvo nutraukti. Antai, 1968 m. ginkluota jėga buvo sutriuškintas reformų judėjimas Čekoslovakijoje, 1979-1989 m. įvykdyta agresija prieš Afganistaną, 1981 m. nuslopintas „Solidarumo" judėjimas Lenkijoje, 1989-1991 m. įvyko civilių gyventojų skerdynės Tbilisyje, Baku, Vilniuje ir kt. Atmestina ir gynėjo M. Okulič-Kazarino tezė, jog „Maskvos režimas apima ir okupuotų šalių komunistinių režimų nusikaltimus". Nors Sovietų Sąjungos nacionalinių padalinių (respublikų) komunistų partijos bei vyriausybės besąlygiškai vykdė SSKP įsakymus, jie privalo atsakyti už jų valdomose teritorijose padarytus nusikaltimus, nes „sąjunginių" kompartijų CK savo nutarimais tuos nusikalstamus įsakymus vykdė, dažnai net juos išplėšdami.

III. Kaltinimai komunistiniams režimams ir jų partijoms

1. LIETUVA

Kaltintoja iš Lietuvos Zita Šličytė pareiškė, kad:

XX amžiaus realusis komunizmas - tai ne ideologija, o tik teorinis karinių, kriminalinių nusikaltimų žmoniškumui ir žmonijai pateisinimas. Drįstu prisidėti prie tų istorikų, kurie teigia, kad vadinamoji 1917 m. Didžioji spalio socialistinė revoliucija Rusijoje buvo pučas, smurtu primestas pasyviai visuomenei, kad lenininis bolševizmas tapo nusikalstamas dar socialdemokratinio judėjimo įsčiose, nes siekė Pirmąjį pasaulinį karą (bolševikų vadinamą „imperialistiniu") paversti pilietiniu karu. V. Leninas garsiosiose Balandžio tezėse 1917 m. balandžio 3 d. išdėstė besąlygišką priešiškumą parlamentinei respublikai ir demokratiniam procesui. „Kas

pripažįsta klasių karą, - rašė 1916 m. rugsėjį V. Leninas, - turi pripažinti pilietinį karą, kuris kiekvienoje klasinėje visuomenėje atstovauja natūraliam klasių karo tęsiniui, jo vystymuisi ir paaštrėjimui. „Lenininis kelias" buvo nusikalstamas valdžios užgrobimas jėga. Milijonai žmonių gyvybių, visiškas ūkio sunaikinimas - toks bolševikų įsitvirtinimo Rusijos valdžioje ir Sovietų Sąjungos susikūrimo rezultatas. Jos grobiu tapo ir Lietuvos Respublika, o jos gyventojai patyrė pragariškas komunistinio režimo represijų kančias.

Gyvuojant komunistiniam režimui Lietuva neteko apie 780 000 gyventojų. Iš jų:

- 21 556 rezistentai ir jų šeimų nariai nužudyti;
- 275 697 išvežti į lagerius ir tremtį;
- 444 000 repatrijavo ar pasitraukė iš Lietuvos, bijodami sovietinio teroro;
- 25 000 buvo prievarta paimti į okupanto kariuomenę ir žuvo fronte.

Būdami kaltintojai, prašome pripažinti, kad:

- komunizmo doktrinos prigimtis, kurios esmę sudaro vadinamoji „socialinių klasių kovos teorija", yra pseudomokslinė, antihumaniška ir nusikalstama. Komunizmas nėra ideologija, o tik teorinis karinių, kriminalinių nusikaltimų žmoniškumui ir žmonijai pateisinimas.
- komunistų partijos yra nusikalstamos organizacijos, kurios neturi būti įregistruojamos, joms negalima sudaryti prielaidų užgrobti valdžią nė vienoje pasaulio valstybėje nei karinio perversmo, nei dalyvavimo parlamentų rinkimuose būdu, nes jos, vos įgijusios valdžią, tuoj pat griebiasi teroro. Nusikaltę komunistų partijos nariai neturi teisės naudotis kitų valstybių, priklausančių Jungtinių Tautų Organizacijai, politiniu prieglobsčiu;
- būtina patikslinti ir papildyti Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį nuostatas, įvardyti nusikaltimo subjektais jį padariusias valstybes ir nustatyti jų atsakomybės rūšis ir dydį;
- prašyti Jungtinių Tautų, kad jos įpareigotų visas joms priklausančias valstybes išduoti asmenis, kaltinamus vykdžius genocidą, padarius karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui tai valstybei, kurios teritorijoje arba kurios gyventojams jie padaryti;
- komunistinio režimo institucijų okupuotoje Lietuvoje padaryti veiksmai turi tarptautinę teisę pažeidžiančių nusikaltimų požymių;

- kolaboravimas su okupacine valstybe turi tarptautinę teisę pažeidžiančių nusikaltimų požymių, jeigu tam tikros institucijos, jų vadovai ar atskiri asmenys sąmoningai vykdo okupantų valią, pažeisdami okupuotos šalies ir piliečių suverenias teises.

Prašytume Tribunolo teisėjų kolegijos, vertinant komunistinių režimų veiksmus, įvardyti konkrečių nusikaltimų subjektus ir pripažinti Lietuvos Respublikos teisę reikalauti iš jų 278 milijardų Jungtinių Amerikos Valstijų dolerių už padarytą šiais nusikaltimais žalą.

Nusikaltimai taikai

Agresijos prieš nepriklausomą Lietuvos Respubliką planavimas, rengimas, pradėjimas ir įvykdymas 1939-1940 m.

Pagal 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos-Rusijos taikos sutartį Lietuva buvo pripažinta nepriklausoma valstybe su sostine Vilniuje, 1926 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos-Sovietų Sąjungos sutartis dėl nepuolimo ir neutraliteto galiojo iki 1945 m. gruodžio 31 d., o 1939 m. spalio 10 d. sutarties dėl „Vilniaus ir Vilniaus srities perdavimo Lietuvos Respublikai ir Lietuvos-Sovietų Sąjungos Savitarpio pagalbos" 7-ajame straipsnyje nurodyta, kad „sutarties įgyvendinimas jokiu būdu neturi paliesti susitariančių šalių suverenių teisių."

Sovietų Sąjunga su nacistine Vokietija 1939 m. rugpjūčio 23 d. pasirašė nepuolimo sutartį ir slaptąjį protokolą (vadinamąjį Molotovo-Ribentropo paktą), padalijusiu Rytų Europą į įtakos zonas. Į Sovietų Sąjungos įtakos zoną pateko Estija ir Latvija, o Lietuva buvo paskirta nacistinei Vokietijai. Šis paktas davė pradžią Antrajam pasauliniam karui. 1939 m. rugsėjo 1 d. Lenkiją užpuolė hitlerinė Vokietija, o rugsėjo 17 d. - ir Sovietų Sąjunga. Be to, 1939m. rugsėjo 28d. buvo pasirašyta Vokietijos ir Sovietų Sąjungos sienų nustatymo ir draugystės sutartis, kurios slaptasis papildomas protokolas numatė, kad Vokietijos-Lietuvos siena bus pakeista taip, kad Lietuvos teritorija, esanti į pietvakarius nuo linijos, pažymėtos žemėlapyje (Suvalkija), atiteks Vokietijai.

1941 m. sausio 10 d. Vokietijos ir Sovietų Sąjungos slaptasis protokolas galutinai išsprendė nepriklausomos Lietuvos Respublikos likimą: Vokietijos vyriausybė atsisakė savo pretenzijų į Lietuvos teritorijos dalį, nurodytą 1939m. rugsėjo 28d. slaptajame protokole, o Sovietų Sąjunga įsipareigojo išmokėti už tai Vokietijai 7 milijonus 500 000 aukso dolerių arba 31 milijoną 500 000 Vokietijos markių. Taip agresoriai prekiavo nepriklausoma valstybe - Lietuvos Respublika, kuri buvo Tautų Sąjungos Organizacijos narė.

1940m. birželio mėnesį naciams okupavus Prancūziją, sovietinė vyriausybė pradėjo įgyvendinti visus slaptuosius 1939 m. rugpjūčio 23 d. ir kitus protokolus. Prisidengdama tariamai provokaciniais veiksmais prieš sovietines įgulas, Sovietų Sąjunga įvedė į Baltijos valstybes papildomus dalinius Raudonosios armijos kareivių ir okupavo Estiją, Latviją bei Lietuvą.

[1939 m. rugpjūčio 23 d. Vokietijos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutarties slaptasis papildomas protokolas, 1939 m. rugsėjo 28 d. Vokietijos ir Sovietų Sąjungos sienų nustatymo ir draugystės sutarties slaptasis papildomas protokolas. Lietuvos aneksija. 1940 metų dokumentai. Vilnius, 1990]

[1940 m. birželio 15 d. apie 14.00 val. Lietuvos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio atsiųsta telegrama. Lietuvos aneksija. 1940 metų dokumentai. Vilnius, 1990]

Remdamiesi 1928 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiaus, arba Kellogo-Briando, taikos pakto dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo ketvirtąja ir penktąja dalimis, 1945 m. Jungtinių Tautų įstatų 2 straipsnio trečiąja ir ketvirtąja dalimis, 1945 m. Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 straipsnio (a) dalimi ir VI principo (a) dalimi pagal 1950 m. Tarptautinės teisės principus, kurie buvo suformuluoti remiantis Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1946 m. gruodžio 11 d. rezoliucija Nr. 95(1) „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo Tribunolo įstatais ir nuosprendžiu", taip pat Jungtinių Tautų 1974 m. gruodžio 14 d. rezoliucija dėl agresijos apibrėžimo (Baltijos valstybių užgrobimo byla. JAV Kongreso Ch. J. Kersteno komiteto dokumentai. 1953-1954 metai),

prašytume pripažinti, kad:

- nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1993 m. rugsėjo 1 d. (kai iš Lietuvos Respublikos buvo išvesti paskutiniai Rusijos - buvusios Sovietų Sąjungos - ginkluotų pajėgų daliniai) Lietuvos valstybės gyventojai turėjo teisę į individualią ir kolektyvinę savigyną;
- Lietuvos Respublika 53 metus gyveno karo padėties su Sovietų Sąjunga sąlygomis;
- visi Sovietų Sąjungos veiksmai Lietuvos teritorijoje turi būti vertinami pagal *ius in bello* ir *ius ad bellum* taisykles, reglamentuojančias kariavimo būdus ir baudžiamąją atsakomybę už karo nusikaltimus.

Genocido nusikaltimai

Lietuvos SSR vidaus reikalų komisaro 1940 m. įsakymas dėl likviduotinų civilių gyventojų grupių.

Lietuvos komunistų partijos vadovo Antano Sniečkaus 1940 m. liepos 7 d. slaptas įsakymas suimti 2 000 veikėjų.

[Lietuvių archyvas. Bolševizmo metai. 4 t. Kaunas. 1942]

1) 1941 m. birželio 14-18 d. ištremta 17 730 žmonių.
[VKP(b) CK ir SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. 1299-526]

2) 1945 m. balandžio 20 d.-gegužės 3 d. ištremti 1 048 žmonės.
[Lietuvos SSR NKVD 1945 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. 4/0174]

3) 1945 m. liepos 17 d.-rugsėjo 3 d. ištremta 6 320 žmonių.
[SSRS NKVD 1945 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 328]

4) 1947 m. gruodį ištremta 2 782 žmonės.
[SSRS MT 1947 m. rugsėjo 29 d. nutarimas]

5) 1948 m. gegužės 22-27 d. ištremti 40 002 žmonės.
[SSRS MT 1948 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 447-160]

6) 1949 m. kovo 25-28 d. ištremta 29 180 žmonių.
[SSRS MT 1949 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. 390-138]

7) 1951 m. kovo 31 d.-balandžio 1 d. ištremti 433 žmonės.
[SSRS MT 1951 m. vasario 13 d. nutarimas Nr. 377-190, SSRS MT 1951 m. kovo 3 d. nutarimas Nr. 667-339]

8) 1951 m. rugsėjo 20-21 d. ištremti 3 807 žmonės.
[SSRS MT 1951 m. rugsėjo 5 d. nutarimas Nr. 3309-1568-vs]

9) 1951 m. lapkričio 30 d. ištremti 452 žmonės.
[SSRS MT 1951m. rugsėjo 5d. nutarimas Nr. 3309-1568-vs]

10) 1952 m. rugpjūčio 5-6 d. ištremti 359 žmonės.
[SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo sprendimas]

11) 1946 m. vasario 18-21 d. ištremti 2 082 žmonės.

12) 1948 m. sausio-vasario mėnesiais ištremti 1 156 žmonės*.

* Anusauskas A. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas. 1940-1958 m. Vilnius. 1996.

13) 1949 m. balandžio 10-20 d. ištremta 3 090 žmonių*.

14) 1949 m. liepos 7 d. ištremti 279 žmonės*.

15) 1950 m. balandžio 14, rugsėjo 1-2, 19 d. ištremti 1 355 žmonės*.

16) 1951 m. spalio 2-3 d. ištremta 16 150 žmonių.*

17) 1952 m. sausio 23 d. ištremti 2 195 žmonės*.

18) 1952 m. liepos 6-7 d. ištremti 465 žmonės*.

19) 1953 m. vasario 26 d., balandžio 12 d., rugsėjo 12 d. ištremta 100 žmonių*.

20) 1941-1952 m. į gulago lagerius išvežta 148 590 kalinių*.

21) 1944 m. gruodžio 13 d.-1945 m. kovą per baudžiamąsias operacijas nužudyta 1 817 partizanų ir beginklių žmonių. *

22) 1944-1945 m. nužudyti 17 252 žmonės*.

23) 1946-1953 m. per MVD ir MGB baudžiamąsias operacijas žuvo 7 890 partizanų*.

24) Įsakyta represuoti ne tik konkrečiai nurodytus veikėjus, bet ir jų šeimos narius, kurie arešto metu kartu su jais gyveno ar buvo jų išlaikomi.

[Lietuvių archyvas. Bolševizmo metai. T. 1. Kaunas.1942. p. 13-18, 31-73]

Nusikaltimo subjektas

Pačia bendriausia prasme komunistinio genocido okupuotoje Lietuvoje nusikaltimo subjektas - Sovietų Sąjunga, nes 1948 m. Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį pirmajame straipsnyje genocidas laikomas tarptautinę teisę pažeidžiančiu nusikaltimu. O tarptautinės teisės subjektai yra valstybės. Tačiau šitaip įvardyti nepakanka, nors dar labiau nepakaktų nustatyti tik konkrečius asmenis, kurie tiesiogiai vykdė genocidą, nes genocido pavojų sudaro ne pavienių asmenų aktai, bet pati vyriausybės organizuojama ar toleruojama sistema.

Karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui

1) 1941 m. birželį Rainiuose, Telšių apskrityje nukankinti ir sušaudyti 73 žmonės.

[Padaubietis J. Telšių kankiniai. Pittsburgh. 1949]

2) 1941 m. birželio 23-24 dienomis nukankinti 69 politiniai kaliniai ir civiliai gyventojai*.

3) 1944 m. spalio-gruodžio mėnesiais nužudyti 2 238 žmonės*.

4) 1944-1946 m. KGB kalėjime Vilniuje žiauriai kankinti ir nužudyti 702 vyrai ir 4 moterys.

[Archeologiniai 1994-1995 m. Tuskulėnų kapavietės kasinėjimai]

5) 1944 m. liepos-gruodžio mėnesiais prievarta mobilizuota į Raudonąją armiją 24 100 asmenų*.

6) 1944-1945 m. į Raudonąją armiją mobilizuoti 108 378 vyrai, iš jų 82 000 lietuvių*.

7) Prievartinė mobilizacija tebevykdyta net atkūrus 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomą Lietuvos valstybę.

8) Sovietinėje kariuomenėje 2 300 asmenų sužaloti, o 1 600 - žuvo.

[Darbo ministerijos 1995-1997 m. duomenys]

9) Likviduojant Černobylio atominės elektrinės katastrofą, mobilizuoti ir panaudoti 7 152 Lietuvos gyventojai ir jų sveikatai padaryta nepataisoma žala, 370 jų jau mirė.

[Lietuvos Respublikos socialinių reikalų ir darbo ministerijos pažyma]

10) 1991 m. liepos 31d. Medininkų pasienio ir muitinės postų pareigūnų žudynės - nužudyti 7 žmonės.

[Lietuvos generalinė prokuratūra, Archyvas, byla Nr. 09-2-047-91]

11) 1991 m. sausio 13d. taikių Vilniaus televizijos bokšto gynėjų sušaudymas. Nužudyta 14 civilių beginklių žmonių.

[Lietuvos generalinė prokuratūra, Archyvas, byla Nr. 09-2-047-91]

12) Daugiau kaip 5 000 Lietuvos gyventojų buvo priversti dalyvauti Afganistano kare: vieni jų žuvo, kiti visam gyvenimui sužaloti fiziškai ir psichiškai.

2. ALBANIJA

Kaltintojas iš **Albanijos Luan Daci** pareiškė, kad:

Albanijos komunistų partija, remdamasi klasių kovos ideologija, vienintelės politinės alternatyvos dominavimu ir autoritariniu vyriausybės valdymu, siekė visur vadovauti, įsakinėti ir viską administruoti. Tokie diktatoriški valdymo metodai paneigė asmeninę žmonių laisvę, įteisino visuotinį nuosavybės nacionalizavimą ir kolektyvizmą. Padiktuotas ir priverstinai žmonėms įpirštas ateizmas, turintis ryškų komunistinės ideologijos atspalvį, gilino vidaus gyvenimo krizę ir šalies izoliaciją;

Totalitarinė ideologija buvo įgyvendinama nuo 1945 iki 1990 metų. Siaubingi genocido nusikaltimai buvo vykdomi prieš politines ir religines Albanijos gyventojų grupes, kurių politinės pažiūros buvo netotalitarinės, nekomunistinės. Taip pat buvo persekiojami ir baudžiami prieškario fašistinio režimo veikėjai, turtingesni verslininkai, ūkininkai ir kt.

Nusikaltimai žmoniškumui

Komunistinio režimo metais Albanijoje padaryti sunkūs nusikaltimai žmoniškumui (genocidas).

1. Per 1942-1944 metų karą komunistai vykdė terorą prieš taikius Albanijos gyventojus: atiminėjo gyvulius, degino namus, žudė žmones.
2. 1946 ir 1947 metais komunistai surengė specialius teismus prieš antikomunistinę opoziciją. Sufabrikavus bylas, daug opozicijos veikėjų buvo ilgam įkalinti arba nužudyti, o opozicija - iš esmės sunaikinta.
3. Organizavimas specialių teismo procesų, kuriuose buvo sudarinėjamos bylos prieš buvusius aukštus valstybės pareigūnus, žinomus mokslo ir kultūros veikėjus ir kt.
4. Komunistų valdymo laikotarpiu buvo persekiojamos visos Albanijos religinės bendruomenės. Dvasininkai suiminėjami, kalinami, baudžiami, o maldos namai uždaromi. Nuo 1967 metų religija ir bet kokia religinė veikla Albanijoje buvo uždraustos.
5. Įvairių kankinimo būdų panaudojimas prieš suimtuosius, nežmoniškas elgesys su kaliniais, ligoniais, invalidais, vaikais ir nėščiomis moterimis.

Komunistinio režimo laikotarpiu buvo:

nužudyti pagal teismų nuosprendžius ir be teismo proceso 5 577 asmenys:

48 217 asmenų, iš jų 10 192 moterys ir vaikai, internuoti ir uždaryti į koncentracijos stovyklas.

Albanijos komunistų partijos veikla buvo tokia nusikalstama ir antikonstitucinė, kad ji nesilaikė netgi tų teisės aktų ir institucijų, kuriuos pati buvo sukūrusi ir patvirtinusi.

Albanijos komunistų partijos nusikalstamus veiksmus patvirtina duomenys iš Albanijos archyvų, liudytojų parodymai, pridedamos fotonuotraukos (pateikti Tribunolui).

Šie Albanijos komunistų partijos nusikalstami veiksmai pažeidžia visuotinai priimtus tarptautinės teisės aktus - 1948 m. Visuotinę žmogaus teisių Deklaraciją, 1948 m. Jungtinių Tautų Konvenciją dėl genocido nusikaltimų uždraudimo ir baudimo už juos, 1976 m. Jungtinių Tautų pilietinių teisių Paktą ir kt.

Kaip kaltintojai mes prašome Tribunolo įvertinti ir pasmerkti šios partijos vykdytus nusikaltimus dėl visų aukščiau minėtų padarinių, perduodant teismui šių nusikaltimų ideologus, organizatorius ir vykdytojus.

BALTARUSIJA

Atstovas iš Baltarusijos Grigorij Prokopovič pareiškė, kad:

Baltarusijos komunistų (bolševikų) partija, būdama Sovietų Sąjungos Komunistų partijos filialu, sukūrė klasinę, antihumanišką ir antinacionalinę ideologiją, įgijusią nusikalstamą pobūdį. Vadovaudama valstybei ir vyriausybėms ji padarė prieš baltarusių tautą šiuos nusikaltimus:

- užgrobė smurtu valdžią Baltarusijoje,
- sukūrė represinę struktūrą, kuri plačiai taikė žiaurius kankinimus ir nusikaltimus,
- panaikino visas politines partijas ir represavo jų vadovus,
- išstūmė baltarusių kalbą iš viešojo gyvenimo,
- suiminėjo, trėmė ir kalino gyventojus pagal suklastotas bylas,
- represavo apie 90 % baltarusių tautos intelektualinio potencialo,
- sunaikino daugiau kaip 1,5 milijono baltarusių.

Nusikaltimai taikai

1918 m. kovo 25 d. buvo paskelbta Baltarusijos Liaudies Respublikos nepriklausomybė. Tačiau ji egzistavo neilgai, nes Sovietų Rusijos karinių pajėgų remiami Baltarusijos komunistai (bolševikai) 1919 m. sausio 1 d. paskelbė manifestą apie Baltarusijos sovietinės socialistinės respublikos sudarymą, ir 1922 m. jos įjungimą į Sovietų Sąjungos sudėtį. Tuo buvo sustabdytas tolesnis baltarusių tautos atgimimas, o bet kokios jo apraiškos buvo persekiojamos „kaip kontrrevoliucinis reiškinys prieš proletariato diktatūrą" (S. Šarecki. Tragedija Belarusii. (Baltarusijos tragedija) Minsk, 1998).

Įsigalint komunistiniam režimui, Baltarusija buvo paversta socialistinės revoliucijos eksportui į Vakarus placdarmu. Iš čia buvo rengiamos diversijos prieš nepriklausomas valstybes, teikiama materialinė parama revoliuciniams judėjimams. Vien 1926-1927 m. ardomajai veiklai Lietuvos, Latvijos ir Čekoslovakijos teritorijose buvo paskirta 50 000 rublių (Nacionalinis Baltarusijos archyvas Minske, fondas 4, aprašas 21, byla 112,122).

Nusikaltimai žmoniškumui

Komunistinio režimo metais buvo šiurkščiai pažeidžiami tuo metu Baltarusijoje galioję įstatymai ir visuotinai pripažintos tarptautinės teisės normos. Visi nepritariantys komunistiniam režimui buvo laikomi „kontrrevoliuciniais elementais", „liaudies priešais" ir pan. Be kaltės jie buvo suiminėjami, perduodami dažniausiai „trejetų" („troikų") teismams, kurie skirdavo bausmes vadovaudamiesi ne įstatymu, o išimtinai savo nuomone.

1930 m. vasario mėn. „trejeto" teismas per 5 dienas nuteisė mirties bausme 65 žmones, o 62 pasiuntė į koncentracijos stovyklas. Vasario-gegužės mėn. buvo areštuoti 6437 žmonės, iš kurių nuteisti: 912 mirties bausme, 1723-į koncentracijos stovyklas ir 2237-į tremtį (Centrinis Rusijos Federacijos saugumo ministerijos archyvas Maskvoje).

Vykdant Baltarusijoje kolektyvizaciją buvo surengta daug suklastotų politinių procesų, siekiant likviduoti „buožes kaip klasę". 1933 m. Minsko rajone areštuota 110 valstiečių, iš kurių beveik visi (101) nuteisti mirties bausme (Č. Adamuška. Polityčnyja represii 20-50 godov na Belarusii (Politinės represijos Baltarusijoje trečią - šeštą dešimtmetį) Minsk, 1994).
1936 m. nuteisti 8074 žmonės; 1937-1938 m. areštuota ir nuteista už tariamą šnipinėjimą 7220 žmonių (Baltarusijos KGB archyvas; Nacionalinis Baltarusijos archyvas Minske, f. 4, apr. 21, byla 1391,1610). 1936-1937 m. areštuota daugiau kaip 40 Baltarusijos rašytojų, dalis jų sušaudyti, kiti išsiųsti į koncentracijos stovyklas. 1937 m. Baltarusijos pasienio rajonuose sušaudyti 1210 žmonių, o 2066 įkalinti koncentracijos stovyklose.

Sudarant politines bylas, siekta išgauti iš suimtųjų „prisipažinimą" ar kitus reikalingus teismui parodymus. Todėl jie buvo laikomi perpildytose kamerose, šaltuose karceriuose arba specialiai įrengtuose aukštos temperatūros kambariuose, kur po kelių valandų alpdavo. Plačiai buvo taikomas mušimas ir įvairūs kiti kankinimo būdai (Baltarusijos KGB archyvas).

Buvo pažeidinėjamos ir kitos Baltarusijos piliečių teisės. Prisidengus buožių klasės sunaikinimo šūkiu, buvo atiminėjamas iš jų turtas. 1930 m. išbuožinta 15629 ūkiai, 1931 m. - 7778 ūkiai. Valstiečių išbuožinimo politika tęsėsi ir vėliau.

Piliečiai neturėjo teisės vienytis į savanoriškas visuomenines organizacijas. Jie negalėjo tenkinti savo konfesinių poreikių, nes beveik visos bažnyčios, cerkvės, sinagogos buvo uždarytos, o jų dvasininkai represuoti. Plačiai buvo vykdomas apribojimas ir atėmimas rinkimų teisių asmenims, priskirtiems klasiniams priešams. Vien 1928 m. rinkėjo teisių neturėjo 1,8 % kaimuose, 14,8 % - miesteliuose, 23 % - miestuose. (Sbornik Zakonov Beloruskoj SSR, 1929).

Genocidas

Baltarusijos komunistų partija, siekdama įtvirtinti savo režimą, vykdė plataus masto genocido politiką baltarusių tautų atžvilgiu. Nuo 1922 m. vyko nuolatinis baltarusių nacionalinės kultūros ir inteligentijos kadrų naikinimas. Ypač nukentėjo Baltarusijos Mokslų akademija. Jos darbuotojai buvo kaltinami kontrrevoliucine veikla, teisiami, tremiami, siunčiami į koncentracijos stovyklas ir net sušaudomi. Buvo represuota: 1930 m.33 mokslo darbuotojai, 1933 m. - 16, 1936 m. - 15, 1937 m. - 45, 1938 m. - 27. Iš viso 140 žmonių, iš jų 42 sušaudyti (Baltarusijos KGB archyvas Minske). Nuteistųjų tarpe buvo žymūs mokslininkai: 13 akademikų, 6 nariai-korespondentai, 2 Akademijos prezidentai ir kt.

Siekiant pakeisti Baltarusijos gyventojų etninę sudėtį, masiškai buvo tremiami iš jos žmonės į atšiaurius Sibiro ir Vidurinės Azijos regionus ir neretai paliekami ten likimo valiai. 1925-1926 m. ištremti 229 buvę dvarininkai, 1930-1931 m. - 5671 šeima (8208 žmonės); į Šiaurės rajonus - 15724 vadinamos buožių šeimos. Vėliau - dar 5671 šeima (22500 žm.). 1935 m. iš Baltarusijos pasienio zonos ištremta 1979 šeimos (9877 žm.). 1935 m. rudenį dar 887 šeimos. 1937 m. - 3276 šeimos. 1939-1941 m. trėmimai vyko dar didesniu mastu. (Nacionalinis Baltarusijos archyvas, f. 4, apr. 21, b. 192; Baltarusijos KGB archyvas).

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus faktus, prašau:

1. Pripažinti Baltarusijos Komunistų partiją nusikalstama organizacija.
2. Uždrausti Komunistų partiją kaip visuomeninį judėjimą ir neleisti jai dalyvauti rinkimuose į valdžios ir valdymo institucijas.
3. Patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenis, padariusius konkrečius nusikaltimus.
4. Atlyginti padarytą materialinę, fizinę ir moralinę žalą.
5. Surengti Tarptautinį Tribunolą, kuris pripažintų Komunistų partiją nusikalstama organizacija.

4. BULGARIJA

Kaltintojas iš Bulgarijos **Ivan Stančev** pareiškė, kad politinės represijos Bulgarijoje buvo vykdomos vadovaujant darbininkų (komunistų) partijai. Jos prasidėjo 1944 m., tuoj pat po sovietinės kariuomenės įvedimo, ir tęsėsi iki komunistinio režimo likvidavimo 1989 m. lapkritį.

Kaltinimai

1. Liaudies tribunolo represijoms vykdyti įkūrimas, pažeidžiant 1879 m. Trnovo Konstitucijos 73 str.;
2. Daugelio karinių pareigūnų neteisėtas areštavimas ir atleidimas iš pareigų;
3. „Valymai" įvairiose sąjungose, akademijose ir kitose institucijose pagal pretekstą „už šiurkščią fašistinio pobūdžio veiklą";
4. Įsteigimas darbo-koncentracijos stovyklų (iš viso apie 86), skirtų represijoms vykdyti;
5. Totalitarinio režimo sukūrimas;
6. Opozijos sunaikinimas ir jos vadovų įkalinimai bei žudymai;
7. Neteisėti nekaltų žmonių įkalinimai ir žudymai;
8. Liaudies valdžios gynimo akto 1945 m. priėmimas ir, remiantis juo, politinių represijų pradėjimas.

Nusikaltimai žmoniškumui, neteisėti įkalinimai ir nužudymai

1. 1944 m. gruodis-1945 m. balandis. Per „liaudies teismus" iškeltos bylos iš viso 11 122 asmenims. Nuteisti - 9155 asmenys: mirties bausme - 2 730, iki gyvos galvos - 1305, lygtinai - 808, likusieji - kalėti nuo 1 iki 20 metų.
2. Iš darbo atleisti 289 karininkai, perkelti 507, sulaikyti 151, areštuota 17 generolų, 45 pulkininkai, 45 papulkininkiai, 38 majorai, 123 kapitonai, 204 viršilos, 234 viršilų padėjėjai, 40 kandidatų į karininkus, iš viso 746 žmonės.
3. 1944 m. ruduo-1962 m. balandis. Į koncentracijos stovyklas išsiųsta 23 531 žmogus - 21 447 vyrai ir 2 084 moterys.
4. 1945-1953 metais, remiantis Liaudies valdžios gynimo įstatymu, buvo surengti 106 politiniai teismo procesai, 1944-1988 metais - 4995. Nuo 1952 iki 1985 metų mirties bausme už „antiliaudinę" veiklą nuteisti 478 asmenys.
5. 1947 m. rugsėjo 23 d. buvo nuteistas mirties bausme ir pakartas opozicijos lyderis N. Petkov.

PRAŠYMAS:

Kaltintojas prašo kompleksiškai ir politiškai įvertinti komunizmo padarinius, neleisti užmiršti komunizmo nusikaltimų, ugdyti atmintį apie juos jaunuomenėje, nuteisti komunizmą tarptautiniu mastu kaip ir fašizmą, pasiekti, kad neliktų komunizmo liekanų.

5. ESTIJA

Kaltintojas iš Estijos **Leo Oispuu** kaltina Rusijos komunistų partiją ir jai padėjusią Estijos komunistų partiją, įgyvendinus tokią nusikalstamą ideologiją:

Sovietų Sąjungos komunistų partija siekė įtikinti aneksuotas mažas tautas, kad didelės tautos turi plėstis asimiliuodamos mažas tautas ir kad pasaulyje turėtų likti tik apie 20 didelių tautų, todėl mažos tautos, ir tokios kaip estai, privalo išnykti. Iš visų SSRS tautų SSKP perspektyvia laikė tik rusų tautą. Ši ideologija yra nusikalstama dėl to, kad pateisino rusifikaciją ir laipsnišką kitų tautų išnaikinimą ir atėmė estų tautai apsisprendimo teisę, tuo pažeidžiant 1966 m. gruodžio 19 d. JTO statuto 1 straipsnio 1 punktą. Oficialioje SSKP doktrinoje „Kova su buržuaziniais nacionalistais" buvo teigiama, kad tauta turi keturis požymius - bendrą kalbą, bendrą teritoriją, bendrą ūkį ir bendrą kultūrą, o likvidavus vieną iš šių požymių nacija išnyksta. SSKP naudojosi šia doktrina vykdydama nusikaltimus prieš estų ir kitas Pabaltijo tautas.

SSKP ideologija nusikalstama ir dėl to, kad priešino socialines grupes, tuo siekdama sunaikinti tautinio tapatumo jausmą ir tautas iš vidaus.

SSKP save tapatino su valstybe ir naikino bet kokį kitaminčių pasireiškimą, neleido atsirasti kitokiam mąstymui. Tai trukdė laisvą dvasinį vystymąsi ir padarė neatlyginamą žalą dviems Estijos kartoms.

SSKP ideologija laikytina nusikalstama, nes ja remiantis buvo nustatyta baudžiamoji atsakomybė už nacionalinį ir nekomunistinį mąstymą bei laisvą religinių įsitikinimų skleidimą.

Estijos komunistinė valdžia kaltinama padarius šiuos veiksmus:

- Tautos elito naikinimas (be teismo);
- politinių kaltinimų falsifikavimas ir nekaltų asmenų kalinimas;
- politiniams kaliniams mirties bausmės skyrimas ir trėmimas į lagerius, kurie išdėstyti žmonių gyvenimui netinkamo klimato teritorijose;
- didelės dalies žmonių deportavimas į Sibirą (tarp jų vaikai ir moterys), kurie nemokėjo toje teritorijoje vartojamos kalbos ir neturėjo jokių materialinių išteklių egzistavimui. Be to, šie asmenys buvo priskirti ypatingai pavojingų nusikaltėlių kategorijai;

- Estijos gyventojai buvo laikomi nuolatinio pavojaus atmosferoje ir tai kėlė nuolatinį stresą, sąlygojusį gyventojų sveikatos blogėjimą;
- estų rusinimo veiksmai;
- darbo vietų apribojimas estų tautybės žmonėms Estijos teritorijoje;
- įvairios priemonės netiesiogiai ribojusios estų gimstamumą.

SSKP vadovaujamos represinės struktūros ir atskiri asmenys atliko šiuos nusikalstamus veiksmus prieš Estijos valstybę ir estų tautą:

Nusikaltimai taikai:

SSKP vadovaujama Raudonoji armija 1940 m. birželio 17 d. įvykdė visišką Estijos karinę okupaciją. Į Estiją įžygiavo Raudonoji armija, kurią sudarė 115 000 kareivių, tai yra 10 kartų didesnės pajėgos nei Estijos gynybos pajėgos taikos metu. Okupavus Estiją, buvo įvesti SSRS įstatymai Estijos teritorijoje ir panaikinta laisva spauda. SSKP deleguota okupacinė valdžia Estijoje panaikino demokratinę instituciją - nepriklausomus teismus. 1940 m. liepos 15 dieną organizuoti atstovaujamos institucijos rinkimai buvo vykdomi politinio teroro atmosferoje. Į SSRS sudėtį Estija buvo inkorporuota šiurkščiai pažeidus pagrindinį Estijos įstatymą. SSKP vadovaujama okupacinė valdžia pažeidė 1907 m. Hagos Konvenciją.

1944 m. rugsėjo 18 dieną trumpam buvo vėl sudaryta suvereni ir teisėta Estijos vyriausybė, kuriai vadovavo vicepremjeras Otto Tief, prezidento pareigas vykdė premjeras Juri Uluots. Tų pačių metų rudenį Raudonoji armija vėl okupavo Estiją ir areštavo didžiąją dalį atkurtos vyriausybės narių.

Nusikaltimai žmoniškumui (Genocidas):

Sovietinei armijai okupavus Estiją, buvo pradėtas teroras prieš estų tautą. 1939 m. Estijoje gyveno 1 000 360 estų, kurie sudarė apie 93 % visų Estijoje gyvenusių žmonių. 1941 m. pabaigoje Estijoje estų liko 907 922, 1944 m. pabaigoje - 806 460 estų. O 1989 m. Estijoje gyveno tik 883 000 estų. Per 50 okupacijos metų estų sumažėjo 117 000 žmonių. Pagal Suomijos patirtį mokslininkai paskaičiavo, kad dėl okupacijos metais vykdyto estų tautos naikinimo, estų tauta prarado dar 175 000 negimusių vaikų. Estų tautos netektys dėl sovietinės okupacijos sudaro 370 000 žmonių, tai yra 1/3 visų ikikarinės Estijos gyventojų.

Buvo nužudyti arba žuvo lageriuose:

63 000 žmonių.

Žuvo fronte arba pasipriešinant okupaciniams režimams:
23 000 žmonių.
Prievarta buvo perkelti iš Estijos į kitas vietas
40 000 žmonių.
1944 m. iš Estijos emigravo 72 000 žmonių, išvykimo iš Estijos (emigracijos) metu žuvo apie 7000 estų.
Iš viso okupacijos laikotarpio netektis 202 000 estų.

1941 m. iš Estijos buvo išsiųsta 4005 estų vaikai į Rusijos gilumą, kurių tik dalis po karo grįžo. 1949 m. kovo mėnesį vėl buvo ištremta 22 000 estų į įvairius Rusijos regionus. Dalis iš šių žmonių - 5000 estų - buvo ištremti į Tomsko sritį, Semipalatinsko atominio poligono prieigas, kur nuo 1949 iki 1954 m. buvo įvykdyta 260 atominių ir vandenilinių bombų sprogdinimų. Spindulinės ligos aukos buvo paliktos likimo valiai be medicinos pagalbos. Ligoniams ir apsigimusių vaikų tėvams buvo melagingai aiškinama, kad tai bruceliozė, kuria buvo užsikrėsta nuo gyvulių.

Teroras Estijoje buvo vykdomas ir jaunimo atžvilgiu, kuriuos teisė karinis tribunolas. Šis tribunolas per 10 m. - nuo 1945 iki 1954 m. - priėmė 708 nuosprendžius.

Mirties bausmė buvo paskirta 6 jaunuoliams;
25 metų laisvės atėmimu buvo nuteista 200 jaunuolių;
Laisvės atėmimu nuo 15 iki 20 metų nuteista 16 jaunuolių;
10 metų laisvės atėmimu buvo nuteisti - 289 jaunuoliai;
Likusieji nuteisti mažesnėmis nei 10 metų laisvės atėmimo bausmėmis.

Pagrindinis kaltinimas jaunuoliams buvo antitarybinių atsišaukimų ir kitokios antitarybinės medžiagos gaminimas ir platinimas. Taip pat bendradarbiavimas su pasipriešinimo dalyviais - miško broliais. Šie skaičiai pateikti apie jaunimą, veikusį kartu su antitarybinio pasipriešinimo kovotojais - miško broliais.

Estijos kaltintojas pateikė medžiagą, kuri patvirtina, kad estų tautos genocidas buvo vykdomas ne tik Estijos teritorijoje. Į byla Tribunolui pateiktas SSRS Krasnodaro krašto KGB valdybos 1990 m. lapkričio 29 d. raštas Nr.I/K-A78, adresuotas organizacijai „Estų sąjunga", kuriuo Krasnodaro krašto KGB valdyba patvirtina, kad

1930-1940 m. Krasnodaro krašte buvo neteisėtai represuoti estų tautybės gyventojai. Minėtu laikotarpiu buvo išnaikintas visas estų kaimas, buvęs Krasnodaro krašte. Pateikta medžiaga patvirtina apie 182 estų tautybės asmenų neteisėtą represavimą, iš kurių beveik visi buvo nuteisti mirties bausme - 171.

Estijoje vykdytam etnocidui buvo taikomos ir „lengvesnės" etnocido priemonės nei tiesioginės represijos: rusifikacija - į Estiją buvo įvežta 500 000 rusų; estai negalėjo užimti vadovaujančių pareigų aviacijoje, jūrų laivyne, karinėje pramonėje ir kitur. Žmonės buvo laikomi nuolatinės baimės atmosferoje ir tai pakenkė jų sveikatai.

Kaltintojo pateikti kaltinime duomenys apie represijas ir žalą, padarytą Estijai ir estų tautai, paimti iš 6 paskelbtų knygų apie represijas prieš estų tautą. Šiose knygose apibendrinti represuotų asmenų registro duomenys ir pateikiamos Valstybinės komisijos išvados dėl komunistinės okupacijos metais padarytos Estijai žalos.

Kaltintojas iš Estijos prašo:

1. Pripažinti, kad Sovietų Sąjungos totalitarinis komunistinis režimas ir komunistinė ideologija yra nusikalstamos veikos.
2. Pripažinti Rusijos Federacijos vyriausybę Sovietų Sąjungos vyriausybės įpėdine ir teisių bei pareigų perėmėja ir išspręsti klausimą dėl moralinės bei materialinės žalos, padarytos Sovietų Sąjungos totalitarinio komunistinio režimo valstybėms, kurios nukentėjo nuo Tarybų Sąjungos nusikalstamų veiksmų, kompensavimo.
3. Paraginti valstybes, kuriose buvo įvykdyti nusikaltimai taikai, kariniai nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui bei vykdomas genocidas, patraukti atsakomybėn asmenis atsakingus už šiuos nusikaltimus ir perduoti jų bylas teismams tų valstybių, kurių teritorijoje buvo padaryti šie nusikaltimai, arba nagrinėti Tarptautiniame tribunole.
4. Prašau įvertinti, kad 1948 m. rugsėjo 12 d. Konvencija dėl genocido taikoma valstybinės valdžios atstovams ir atskiriems asmenims net ir tuo atveju, jei genocido vykdymas neprieštaravo genocidą vykdžiusios valstybės įstatymams, šiuo atveju - SSRS įstatymams.

KAZACHSTANAS

Iš Kazachstano **Chasen Koža-Achmet**, nacionalinių demokratų politinio judėjimo „Azat" pirmininkas, remdamasis paskelbtais duomenimis, raštiškai pareiškė, kad:

komunistinio Kremliaus nusikaltimai kazachų tautai buvo carinės Rusijos valdžios kolonijinės politikos tęsinys, tačiau komunistinė valdžia šią politiką vykdė ypač sadistiniais metodais.

Kazachų tauta tapo dvigubos priespaudos auka: totalitarizmo ir kolonializmo.

Nusikaltimai žmoniškumui

1) Neteisėtas įkalinimas pažeidžiant 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 str. ir 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių Pakto 9 str.

1928 m. melagingai apkaltinti ir suimti 44 asmenys, o 1930 m. - dar 40 asmenų, priklausiusių „Alaš-Ordy" nacionalinei partijai, kurios nariams 1919 m. komunistinė valdžia buvo paskelbusi amnestiją. Vieni iš jų buvo sušaudyti, kiti - ištremti į Rusiją. 1937-1938 m. visi jie kartu su daugeliu kitų inteligentijos atstovų buvo represuoti.

Šeštąjį dešimtmetį dėl melagingų politinių kaltinimų komunistinė valdžia nuteisė daug visuomenės ir mokslo veikėjų, tarp jų ir E. Bekmachanovą - vieną iš „Kazachijos SSR istorijos" autorių.

2) Susidorojimas su šalies gyventojais organizuojant specialius teismus pažeidžiant 1948 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį 2 str., 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 str. ir 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių Pakto 9 str.

1929-1933 m. vadinamosios „troikos" nuteisė mirties bausme 3 386 asmenis, o 13 151 žmogus ištremtas į koncentracijos stovyklas.

1986 m. gruodžio mėnesį komunistinė valdžia negailestingai numalšino kazachų tautos patriotų pasipriešinimą režimui: buvo išvaikytos taikios demonstracijos, suimti ir nuteisti 99 asmenys. Du iš jų - aukščiausia bausme. Šimtai žmonių pašalinti iš aukštųjų mokslo įstaigų, atleisti iš darbo.

Karo nusikaltimai

1) Privačios ar visuomeninės nuosavybės grobimas pažeidžiant 1899 m. liepos 29 d. Antrosios Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių" priedo „Sausumos karo įstatymų ir papročių reglamentavimas" 23 str., 1907 m. spalio 18 d. Ketvirtosios Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių reglamentavimas" 23 str., 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos Konvencijos „Dėl civilių apsaugos karo metu" 54 str.

Remiantis 1928 m. Konfiskacijos įstatymu, nusavinta apie 690 privačių ūkių, o teisėti jų savininkai ištremti į Sibirą. Iš viso nuo vykdomos kolektyvizacijos nukentėjo apie 100 000 žmonių.

Genocido nusikaltimai

1) Nepakeliamų gyvenimo sąlygų sudarymas pažeidžiant 1948 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį 2 str.

Neracionali komunistinė žemės ūkio politika 1921-1922 m. privertė badauti daugiau nei 2 000 000 žmonių. Tai sukėlė gyventojų gimstamumo mažėjimą ir emigracijos bangą: 1922 m. Kazachstano teritorijoje gyveno apie 3 800 000 žmonių, tuo tarpu 1914 m. gyventojų buvo ketvirtadaliu daugiau - apie 4 800 000.

Vien per 1930-1931 m. iš Kazachstano teritorijos buvo priversti pasitraukti apie 281 230 valstiečių.

Dėl kilusio bado šiuo laikotarpiu Kazachstano gyventojų sumažėjo 1 750 000, t. y. 52 % bendrojo gyventojų skaičiaus.

Nuo 1948 m. SSRS Ministrų Tarybos sprendimu Kazachstano teritorijoje įsteigtas branduolinių bandymų poligonas, kuriame atlikta 113 branduolinių bandomųjų sprogdinimų atmosferoje ir 343 - požemyje. Šie bandymai padarė didžiulę žalą Kazachstano gyventojų sveikatai. Komunistinė valdžia slėpė tikrąjį žalos mastą.

Neatsakingi voliuntaristiniai komunistinės valdžios sprendimai sukėlė neregėtą ekologinę katastrofą - Aralo jūros sunaikinimą.

Komunistinės valdžios nurodymu antrąjį XX a. dešimtmetį arabiški rašmenys, kuriuos kazachų tauta vartojo ilgus amžius, buvo pakeisti lotyniška abėcėle, o 1940 m. - kirilica.

Dėl kryptingai vykdytos komunistinės gyventojų migracijos politikos septintąjį dešimtmetį kazachų tautybės gyventojų dalis iš bendrojo gyventojų skaičiaus sumažėjo iki 29 %. Rusų kalba buvo paskelbta valstybine šalies kalba. Iškilo realus pavojus kazachų kalbai ir visam tautos išlikimui.

LATVIJA

Kaltintojas **Uldis Pauls Strelis** iš Latvijos pareiškė,

kad Latvijos komunistų partija, būdama SSRS komunistų partijos neatsiejama dalimi, nuolankiai vykdė pastarųjų nurodymus okupuojant ir vykdant karo nusikaltimus, nusikaltimus taikai Latvijoje, latvių tautos genocidą, prisidengdama komunizmo, kaip vienintele ir teisinga, ideologija.

Sovietinės okupacijos laikotarpiais nuo 1939 iki 1941 m. ir nuo 1944 iki 1990 m. Latvijos komunistų partija prisidėjo prie nepriklausomos Latvijos Respublikos okupacijos ir neteisėto įtraukimo į SSRS sudėtį. Komunistų partija aktyviai dalyvavo vykdant Latvijos gyventojų genocidą, pasireiškusio gyventojų trėmimu į Rusijos gilumą bei kolonizavimu kitataučiais, atvykusiais iš SSRS.

Genocido metu iš Latvijos buvo
ištremti 59 742 gyventojai,
122 000 asmenų buvo nužudyti;

91 034 asmenys buvo areštuoti, nuteisti ir išsiųsti į koncentracijos stovyklas ar kalėjimus.

Iš viso dėl komunistinio režimo represijų buvo prarasta maždaug 273 000 žmonių. Į Vakarus pagrįstai, bijodami komunizmo represijų, emigravo maždaug 265 000-280 000 Latvijos gyventojų. Dėl kolonizacijos Latvijoje latvių dalis sumažėjo nuo 77 % - 1935 m. iki 52 % - 1989 m.

Latvijos komunistų partija prisidėjo sužlugdant šalies ūkį bei pramonę, konfiskuojant, nacionalizuojant ir išvežant į Rusiją gyventojų ir valstybės turtą.

Kaltintojas prašo Tribunolo:

1. pripažinti komunistinį Sovietų Sąjungos režimą ir ideologiją nusikalstamais;
2. šalyse, kuriose buvo įvykdyti nusikaltimai, numatyti 1945 m. Tarptautinio Tribunolo įstatų 6 str., kaltus asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir perduoti teismams tų šalių, kuriose buvo įvykdyti minėtos kategorijos nusikaltimai, arba išplėstiniam Tarptautiniam Tribunolui.
3. pripažinti Rusijos Federacijos Vyriausybę Tarybų Sąjungos teisių perėmėja, išspręsti klausimą dėl atlyginimo materialinės ir moralinės žalos, padarytos totalitarinio komunistinio Sovietų Sąjungos režimo šalims ir jų gyventojams, kurie nukentėjo nuo neteisėtų ir nusikalstamų Sovietų Sąjungos veiksmų.

Nusikaltimai taikai

1939 m. gruodžio mėn. 5 d. Latvijos Respublika buvo priversta pasirašyti savitarpio pagalbos sutartį su Tarybų Sąjunga, pagal kurią į Latviją buvo įvesta 30 000 tarybinės Raudonosios armijos karių.

1940 m. birželio 16 d. SSRS Vyriausybė įteikė Latvijos pasiuntiniui Maskvoje ultimatumą, kuriame buvo reikalaujama pakeisti Latvijos Vyriausybę ir įvesti į jos teritoriją papildomą Raudonosios armijos kontingentą. Reikalavimo momentu ties Latvijos ir SSRS siena jau stovėjo gerai ginkluoti Raudonosios armijos daliniai.

Birželio 17 d. šalį okupavo SSRS ginkluotosios pajėgos. Grasinant panaudoti jėgą, buvo prisaikdinta nauja Latvijos Vyriausybė, o 1940 m. rugpjūčio 5 d., prieštaraujant Konstitucijai, Latvija paskelbta Tarybų sovietine socialistine respublika.

Šitaip buvo įvykdyta Latvijos okupacija ir aneksija.

Genocidas

Didžiausias komunistinio režimo nusikaltimas Latvijos piliečiams - tai masinės deportacijos ir politiniai teismų procesai, kurie iki Antrojo

pasaulinio karo pabaigos dažniausiai baigdavosi nužudymais. Buvo nuteista, įkalinta ar išsiųsta į koncentracijos stovyklas pažangiausia ir aktyviausia visuomenės dalis. Šis procesas gali turėti tik vieną apibrėžimą: genocidas Latvijos tautai.

Pirmieji buvo represuoti buvę Latvijos vyriausybės nariai, valstybės pareigūnai, nacionalinės armijos vadai ir karininkai, pasieniečiai, policininkai, tautinė inteligentija ir visi, kurie buvo pripažinti kaip „visuomenei pavojingi asmenys" ar priešiškai nusiteikę sovietiniam režimui. Jie buvo areštuoti, įkalinti, kankinti ir priversti prisipažinti įvykdžius nusikaltimus, kurių jie nedarė. Kriminalinės bylos buvo klastojamos taip, kad nekalti asmenys būtų nuteisti.

Po Antrojo pasaulinio karo vėl prasidėjo represijos - dar platesniu mastu.

1945 m. vasario mėnesį buvo deportuoti 675 Latvijoje gyvenantys vokiečių tautybės piliečiai. 1951 m. ištremta 40 Jehovos liudytojų. Buvo suimta daug gydytojų, mokytojų ir kitų profesijų žmonių. 1941 m. birželio 14 dieną 14 000 gyventojų - įskaitant senus ligotus žmones, nėščias moteris ir mažus vaikus - buvo areštuoti, sugrūsti į vagonus ir deportuoti į Sibirą. 1949 kovo 25 d. buvo ištremta 42 178 gyventojai be teisės sugrįžti į tėvynę - Latviją. Tarp jų kūdikių ir vaikų iki 7 m. - 3 479, senesnių nei 80 m. - 735. Transportavimo metu dėl maisto, vandens, vaistų bei medicininės pagalbos stokos numirė 197 žmonės.

1953 m. Latvijos komunistų lyderis Janis Kalnberzinš savo metiniame pranešime paminėjo, kad laikotarpiu nuo 1945 iki 1953 m. Latvijoje buvo sunaikinta 119 000 politinių priešų. Tuo pačiu metu 91 034 asmenys pasodinti į kalėjimus arba koncentracijos (filtracijos) stovyklas.

Iš viso dėl komunistinio režimo represijų buvo prarasti maždaug 214 905 žmonės. Į Vakarus pagrįstai, bijodami komunizmo agresijos, emigravo maždaug 265 000-280 000 Latvijos gyventojų.

Vietoj ištremtųjų vietinių gyventojų Rusijos komunistinis totalitarinis režimas kolonizavo Latviją rusų, baltarusių, ukrainiečių kilmės arba kitų sovietinių tautybių rusakalbiais žmonėmis. Dėl šios priežasties ir vykdomo tautos genocido, latvių dalis sumažėjo nuo 77 % 1935 m. iki 52 % 1989 m. Atvykėlių skaičius per tą patį laikotarpį išaugo nuo 0,5 iki 1,5 milijono. Latvių tautybės gyventojai buvo išstumti iš didžiųjų miestų. 1989 m. Rygoje jie sudarė 36 %, Daugpilyje - 13 %, Liepojoje - 38 %, Ventspilyje - 43 %. Kolonistai turėjo privilegijų gaunant darbą arba gyvenamąjį plotą, ypatingai buvo privilegijuoti demobilizuoti Raudonosios armijos karininkai. Tuo pat metu vietiniai gyventojai buvo visapusiškai diskriminuojami.

Per 50 sovietinės okupacijos metų latvių kalba buvo diskriminuojama. Geras rusų kalbos mokėjimas tapo privalomas tiek švietimo, tiek kitose institucijose. Tuo tarpu latvių kalba buvo išstumiama iš oficialaus vartojimo. Latviai dažnai negalėjo vartoti savo gimtosios kalbos viešajame gyvenime. Daugelyje profesijų rusų kalba buvo privaloma. Latvių kalba buvo niekinama ir vadinama šuns kalba. Buvo uždraustos nacionalinės bei religinės šventės: reikšmingiausia tautinė šventė - vasaros saulėgrįžos Joninės, Kalėdos.

Karo nusikaltimai

Remiantis liudytojo Ints Calitis parodymais, 1940 m. SSRS okupavus Latviją, sukurto didžiausio nacionalinio turto dalis buvo nacionalizuota ir šalies gyventojai prarado galimybę naudotis svarbiausiais materialiniais ištekliais: žeme, miškais, transportu ir kt. Buvo nacionalizuotos ir išvežtos į Rusiją valstybės aukso atsargos ir valiutos sankaupos iš bankų. Buvo nacionalizuoti ir privačių asmenų bankų depozitai, seifuose saugomos brangenybės ir anuliuotos įmonių akcijos, taip pat einamosios sąskaitos kredito įstaigose.

Tuoj po valstybės turto nacionalizacijos prasidėjo jo išvežimas į SSRS. Buvo išvežti visi aukso rezervai, kurie buvo Latvijoje. Buvo išvežtos visos valiutos atsargos ir apyvartoje esantys sidabriniai ir metaliniai pinigai. Iki karo pradžios iš Latvijos buvo išvežta dalis prekių ir žaliavų. Padaryta neadekvati pinigų reforma sumažino vietinių gyventojų perkamąjį pajėgumą ir skatino atvažiavusiuosius iš SSRS pirkti plataus vartojimo prekes.

Konfiskacija tęsėsi ir po Antrojo pasaulinio karo ištremtų ir emigravusių gyventojų turto sąskaita. Kolektyvizacijos metu buvo „suvisuomenintos" žemės ūkiui svarbios darbo priemonės ir mašinos, žemės ūkiui skirti pastatai ir gyvuliai.

Be to, Latvijos ūkio griovimą vykdė SSRS karinės pajėgos, perimdamos savo žinion (poligonams ir karinėms bazėms) dideles šalies teritorijas, o kad galėtų būti įkurta SSRS karinio jūrų laivyno bazė, buvo uždarytas didžiausias neužšąlantis Latvijos prekybos uostas Liepojoje.

MOLDOVA

Kaltintojas iš Moldovos **George Gimpu** pareiškė,

kad komunistinės ideologijos esmė - prievarta, represijos, teroras ir baimė. Be prievartos, represijų ir baimės, esančios žmonių protuose ir širdyse, ši ideologija tiesiog negalėtų egzistuoti.

Mes kaltiname Sovietų sąjungos komunistų partiją už padarytus nusikaltimus taikai, žmoniškumui, karo nusikaltimus ir genocido vykdymą Moldovos Respublikos ir Besarabijos gyventojų atžvilgiu.

1940 m. liepos 28 d. SSRS privertė Rumuniją atiduoti Besarabiją ir Šiaurės Bukoviną, kurią tuoj pat okupavo Raudonosios armijos daliniai.

Tarptautiniai nusikaltimai, padaryti SSKP ir SSRS Vyriausybės, buvo didesni nei fašistinės Italijos ar nacistinės Vokietijos nusikaltimai. Ateistai komunistai sutrypė tikėjimą Dievu, sunaikino ir išgrobė šventoves, pirmiausia cerkves (Moldovoje likviduota 200 cerkvių), kapines, vienuolynus, religinę atributiką ir kt.

Komunistai sunaikino kultūros, meno, istorijos, mokslo bei kitas nacionalines vertybes.

Komunistinio režimo metu Moldovoje:

įvykdytos represijos beveik milijono gyventojų atžvilgiu,

200 000 gyventojų numirė tyčia sukelto bado metu 1946-1947 m.,

išvežta į Sibirą 90 000 žmonių,

sušaudyti 8 410 asmenų.

Vadovaudamasis aukščiau išdėstytu, kaltintojas reikalauja:

1. kad Rusijos Federacija kaip SSRS teisių perėmėja sumokėtų Moldovos Respublikai 32,5 milijardus JAV dolerių reparacijų, tarp jų 10,7 milijardų politinių represijų aukų materialiniams ir moraliniams nuostoliams atlyginti;
2. surengti komunizmui II Niurnbergo procesą;
3. tarptautinio politinio ir teisinio SSRS kompartijos, jos satelitų iš buvusių sovietinių respublikų bei socialistinio lagerio šalių įvertinimo, visų pirma Jungtinėse Tautose;
4. komunizmo ideologijos kaip antivisuomeninės, antidemokratinės, neteisėtos ir nusikalstomos ideologijos pripažinimo.

Nusikaltimai taikai

1939 m. pasirašiusi nepuolimo sutartį su nacistine Vokietija, SSRS pradėjo planuoti agresiją prieš Rumuniją. 1940 m. birželio 18 d. SSRS Generaliniame štabe buvo paruoštas Rumunijos užpuolimo planas, turėjęs du variantus. Vykdant šį planą tų pačių metų liepos 26 ir 27 dienomis SSRS Vyriausybė nusiuntė Rumunijos Vyriausybei du ultimatumus, kuriuose, grasindama karine jėga, pareikalavo Besarabijos ir Šiaurės Bukovinos. Šis reikalavimas buvo pagrįstas tariamu susitarimu prijungti prie Ukrainos ukrainiečių apgyvendintas teritorijas. 1940 m. liepos 28 d. Rumunija, nenorėdama konfliktuoti su SSRS, atidavė šias teritorijas, į kurias tuoj pat įžengė Raudonosios armijos daliniai. Šių okupuotų teritorijų šiaurėje 1940 spalio 12 d., nepaisydama vietinių gyventojų valios, SSRS Aukščiausioji Taryba paskelbė apie Moldavijos SSR įkūrimą, kartu skelbdama komunistinio teroro prieš vietos gyventojus

pradžią. Moldavijos SSR buvo sudaryta kairiajame Dniestro krante, prijungus prie Šiaurės Besarabijos ir Bukovinos Moldavijos autonominę sovietinę socialistinę respubliką, kurioje komunistinis teroras siautėjo nuo 1917 m. komunistinės revoliucijos.

Įvykdydama Besarabijos ir Šiaurės Bukovinos (dabartinės Moldovos) okupaciją ir aneksiją, SSRS pažeidė įvairius tarptautinės teisės aktus.

Genocidas

SSRS ir Moldavijos SSR Komunistų partijai 1946 m. rudenį vykdant žemės ūkio produkcijos surinkimo planus (planas įvykdytas 101,5 %), 1946-1947 m. žiemą kilo Moldavijoje badas. Tokiu būdu SSRS ir jos satelitinė MSSR komunistų partija siekė sunaikinti rumunų tautos atstovus ir pakeisti etninę okupuoto krašto struktūrą. Bado metu oficialiais duomenimis mirė 200 000 vietinių gyventojų, neoficialiais - 500 000 arba 25 % visų respublikos gyventojų.

Bado ir trėmimų metu MSSR pastoviai buvo kolonizuojama rusakalbiais atvykėliais iš SSRS, kurie šio amžiaus pabaigoje sudarė 35 % visų MSSR gyventojų.

Šiais veiksmais SSRS įvykdė nusikaltimus (genocidą) numatytus tarptautinės teisės aktais.

Karo nusikaltimai

Moldovos Respublikoje SSRS ir Moldovos SSR komunistų partija nuo okupacijos pradžios vykdė represijas prieš vietos gyventojus.

Laikotarpiu nuo 1917 iki 1990 m. Moldovos Autonominėje SSR, o nuo 1940 m. MSSR buvo nuteista ir įkalinta apie 32 000 vietos gyventojų. Nuosprendžius priiminėdavo, pažeidžiant visas tarptautines teisės normas bei piliečių teises ir laisves, neteisminiai organai: GPU, NKVD, NKGB, MVD, KGB ir jų kolegijos „dvoikos" („dvejetai"), „troikos" („trejetai"), „ypatingieji posėdžiai". Po Stalino mirties komunistinio režimo priešininkai buvo uždaromi į psichiatrines ligonines.

Tipiškiausia komunistinio režimo represijos forma buvo masiniai trėmimai į SSRS gilumą. Per 1930-1940, 1941, 1949 ir 1951 m. laikotarpį į Sibirą buvo ištremta apie 90 000 MSSR gyventojų, tarp jų ir buvę policijos bei žandarmerijos pareigūnai.

Imperialistiniams SSRS tikslams tenkinti MSSR gyventojai buvo prievarta siunčiami tiek į Raudonąją, tiek į sovietinę armiją. Ypač daug joje žuvo neparuoštų karui 16-18 metų jaunuolių. Iš 14 000 MSSR piliečių, nusiųstų į Afganistaną, 305 žuvo, 700 tapo invalidais, 12 995 prireikė fizinės, medicininės ir moralinės reabilitacijos.

MSSR gyventojai prievarta buvo siunčiami į Černobylį, atominės elektrinės avarijos padariniams likviduoti. Iš 3 280 išsiųstųjų 145 žuvo, 1 987 tapo invalidais, 1 148 buvo nepagydomai paveikti radiacijos, o 1 900 šių žmonių vaikų gimė invalidais.

Komunistinis SSRS ir MSSR komunistų partijos režimas buvo nukreiptas ir prieš religines bendruomenės bei maldos namus. Režimo metu buvo likviduota 200 cerkvių, apie 300 kapinių, 22 vienuolynai, išgrobstyta daug vertingos religinės atributikos.

Okupacinis SSRS komunistinis režimas, vykdydamas represijas prieš MSSR gyventojus, pažeidė tarptautines teisės normas.

9. RUMUNIJA

Kaltintojas iš **Rumunijos Constantin Ticu Dumitrescu** pareiškė, kad:

Rumunijos komunistų partija, remdamasi klasių kovos ideologija, vienintelės politinės alternatyvos dominavimu, savavališku ir autoritarišku vyriausybės valdymu su diktatoriškais metodais, siekė vadovauti, įsakinėti ir viską administruoti, paneigdama asmeninę žmogaus laisvę bei įteisindama visuotinį nuosavybės nacionalizavimą ir kolektyvizavimą, padiktuotą ir priverstinai žmonėms įpirštą ateizmą, įkūnijantį vyraujančią marksizmo-leninizmo ideologiją, lemiančią politinę, teritorinę ir ekonominę žmonių ir šalies izoliaciją.

SSRS komunistų partijos vadovaujama kariuomenė užėmė suverenios šalies teritoriją bei kartu su Rumunijos komunistų partija nuo 1940 iki 1990 m. diegė gyventojams komunistinę ideologiją. Ji buvo lydima siaubingų genocido nusikaltimų prieš politines, socialines ir religines Rumunijos gyventojų grupes, turinčias nekomunistines, netotalitarines pažiūras; padarė nusikaltimus taikai, pasireiškusius agresijos planavimu, rengimu, pradėjimu ir vykdymu, taip pat ir karo nusikaltimus prieš civilius asmenis ir civilinės paskirties objektus.

Komunistinio režimo Rumunijoje metu:

1. Beveik 2 000 000 žmonių buvo suimti, deportuoti, perkelti gyventi į kitas vietas arba pateko į Sovietų nelaisvę;
2. Apie 3 000 000 žmonių buvo nepagrįstai persekiojami, terorizuojami, šmeižiami ir žeminami;
3. Beveik 400 000 žmonių buvo sunaikinti 126 kalėjimuose bei naikinimo lageriuose, sušaudyti kaimuose, miškuose ir kitur;
4. Apie 300 000 žmonių buvo priversti bėgti į Vakarus.
5. Materialiniai nuostoliai, padaryti komunistinio režimo, neišmatuojami.

6. Dvasinis genocidas - teroro atmosfera, žodžio, tikėjimo laisvės pažeidimai, bažnyčių, kultūrinių vertybių naikinimai sukėlė visuomenės demoralizaciją ir kultūrinį nuosmukį;
7. Nors nusikalstamus įrodymus komunistinės institucijos stengėsi kruopščiai naikinti, tačiau tebėra gyvi šimtai tūkstančių komunistinio režimo nusikaltimų liudininkų.

Kartu su kaltinamuoju aktu rumunų šalis pateikia paaiškinamuosius dokumentus vaizdo kasečių ir knygų pavidalu.

SSRS ir Rumunijos komunistų partijų veikla buvo nusikalstama ir antikonstitucinė, jos nesilaikė netgi tų teisės aktų, kuriuos pačios buvo sukūrusios ir patvirtinusios.

Kaip kaltintojai mes prašome apkaltos institucijos pasmerkti ir įvertinti šių partijų nusikalstamą veiklą dėl anksčiau minėtų padarinių ir perduoti teismui šių nusikaltimų ideologus, organizatorius ir vykdytojus.

Nusikaltimai taikai:

1940 m. birželio mėn. SSRS, tiesiogiai įgyvendinama 1939 m. Molotovo-Ribentropo pakto nuostatas, įsibrovė į Rumuniją, okupuodama Besarabiją bei Bukovinos šiaurę, taip jėga primesdama komunizmą Rumunijai, kaip ir kitoms Rytų ir Vidurio Europos šalims. Abiem atvejais buvo įvykdyti nusikaltimai taikai, pasireiškiantys agresijos planavimu, rengimu, pradėjimu bei vykdymu.

Karo nusikaltimai

1940 m., SSRS kariuomenei įsibrovus į Rumuniją, komunistinio režimo metu deportuota į Sibirą daugiau nei 100 000 žmonių, padaryti karo nusikaltimai prieš civilius asmenis ir civilinės paskirties objektus:

Pažeisdama 1944 m. taikos sutartį, SSRS grubiai ir akiplėšiškai nuginklavo ir paėmė į nelaisvę apie 180 000 Rumunijos armijos karininkų ir kareivių, kurie, laikydamiesi 1899 m. liepos 29 d. II Hagos bei 1907 m. spalio 18 d. IV Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių" reikalavimų jau buvo palikę savo karines pozicijas. Tuo įvykdė nusikaltimą de combat (sudėjusių ginklus) asmenų atžvilgiu. Po to sekusios nežabotos prievartos, nežmoniško elgesio pervežant į Užpoliarės naikinimo lagerius bei 3-4 metų nelaisvės. Tuo metu žuvo apie 1/3 minėtų kariškių, t.y. buvo pažeista 1949 m. Ženevos Konvencija „Dėl elgesio su karo belaisviais".

1944 m. žygiuodama į Bukareštą, jau nekariaujančios šalies teritorija, sovietinė armija užsiiminėjo plėšikavimu, grobimu, prievartavimu,

taikių civilių gyventojų terorizavimu, t.y. įvykdė karo nusikaltimus prieš civilius asmenis ir civilinės paskirties objektus.

Pokariniu bei vėlesniu laikotarpiu, vadovaujant asmeniniam SSKP vadovo Stalino atstovui, vienam iš svarbiausių bolševizmo veikėjų teisininkui A. Vyšinskiui, Rumunijos komunistų partijos vadovui N. Čaušesku su šeima, buvo naikinamos, deginamos, plėšiamos ir perkeliamos bibliotekos, bažnyčios, naikinami inteligentijos atstovai, generolai, ministrai; vykdomi karo nusikaltimai, tai yra užgrobimas, naikinimas ar tyčinis griovimas kulto pastatų ir religinių institucijų, labdaros ir mokslo institucijų, meno, mokslo ir kitų vertybių.

Nusikaltimai žmoniškumui

1940 m., esant komunistiniam režimui, deportuota į Sibirą daugiau nei 100 000 žmonių, buvo įvykdyti nusikaltimai žmoniškumui, pasireiškiantys prievartinio darbo (kaip pavergimo formos) naudojimu.

Komunizmo nusikaltimai buvo vykdomi ir uždraudžiant įvairias partijas, nesilaikančias komunistinės ideologijos, būtent Valstiečių Nacionalinę partiją, Nacionalinę Demokratinę partiją, Socialdemokratų partiją, suimant jų narius bei naikinant juos kalėjimuose, t.y. įvykdant nusikaltimus žmoniškumui, tokius kaip nužudymas ar išnaikinimas, neteisėtas įkalinimas.

Kolektyvizacijos pavadinimu buvo įvykdytas nusikaltimas žmoniškumui, t.y. išnaikinta didžiausia socialinė grupė - valstietija, nužudant apie 10 000, suimant apie 180 000, deportuojant apie 100 000 valstiečių. Vykdant šį nusikaltimą daugiausia prisidėjo komunistų partijos vadovas N. Čaušesku.

SLOVAKIJA

Kaltintojo iš Slovakijos **Michal Glonda** pareikšti kaltinimai ir prašymai:

Slovakijos komunistų partija buvo įkurta 1921 m., tačiau greit įjungta į Čekoslovakijos komunistų partiją ir, išskyrus trumpą savarankiškos veiklos laikotarpį (1939-1945 m.), buvo neatskiriama Čekoslovakijos komunistų partijos dalis iki pat jos egzistavimo pabaigos (1990 m.). Komunistų partijos veikla 1938 m. buvo uždrausta, o daugelis jos vadovų rado prieglobstį Maskvoje.

1944-1945 m. Čekoslovakijos komunistai grįžo į Čekoslovakiją kartu su Raudonąja armija ir jos bei NKVD organų remiami pradėjo kovą dėl valdžios paėmimo. Įvykdžius 1948 m. valstybės perversmą, komunistų teroras dar labiau sustiprėjo ir tęsėsi iki pat šios partijos žlugimo 1990 m.

Kaltinimai

Slovakijos komunistų partija, jos Centro komitetas, kuriam vadovavo sekretoriai, partijai pavaldūs regionų, sričių ir savivaldybių atstovai bei vietinių komunistinių organizacijų pirmininkai;

Šalies saugumas, jo vyriausieji atstovai (ministrai, skyrių ir padalinių vadovai);

Vidaus reikalų komisija, jos vyriausieji atstovai (komisarai, skyrių ir padalinių direktoriai), ypač 70-ojo skyriaus pareigūnai;

Liaudies milicijos aukščiausieji vadovai ir vadai, nuo aukščiausio lygio iki sričių vadų, atskaitingų už savo skyrių veiklą;

Gynybos ministerija, jos aukščiausieji vadovai ir pareigūnai, aktyviai dalyvavusieji Komunistų partijos, šalies saugumo ir liaudies milicijos organizuotuose brutaliuose veiksmuose;

Saugumo ministerija, jos ministrai, padalinių vadovai, pasienio apsaugos vadovaujantys pareigūnai bei visos bendradarbiavimo agentūros, kurios pasienio apsaugai naudojo žiaurias priemones bei ribojo žmonių teises palikti šalį ir ieškoti prieglobsčio nuo politinio persekiojimo, nors tokias teises garantavo Visuotinė žmogaus teisių Deklaracija, kurią Čekoslovakijos Vyriausybė patvirtino 1948 m.;

Vyriausybės vykdomieji padaliniai, ypač Švietimo, Teisingumo, Sveikatos, Ūkio komisija, religinių klausimų agentūra bei kt., piktnaudžiavusios politine galia ir pažeidinėjusios gyventojų asmenines teises.

Visos minėtos struktūros kaltinamos taip pat:

Baimės atmosferos sukūrimu;

Privačios nuosavybės panaikinimu;

Katalikų bažnyčios persekiojimu;

„Valymais" Bratislavoje ir kituose miestuose iškeldinant šeimas;

„Valymais" aukštosiose mokyklose;

Trėmimais į Sovietų Sąjungą;

Genocido vykdymu.

Nacionalinių teismų nuteisti asmenys 1948-1952 m. - 27 000 politiniais motyvais;

Municipalinių teismų nuteisti asmenys 1953-1967 m. - 70 770 politiniais motyvais;

Įkalinti darbo stovyklose - 186 000 politiniais motyvais;

NKVD ištremti į Sovietų Sąjungą - daugiau nei 20 000;

Pašalinti iš vidurinių mokyklų bei universitetų ir areštuoti 1948-1967 m. - 9 100;

Per tą laiką mirusių kalėjimuose - 15 726;

Nuteistų mirties bausme - 238;
Emigravusių 1948-1968 m. - mažiausiai 450 000;
Teisėtai emigravusių - 60 000;
Politiniai kaliniai reabilituoti 1948-1989 m. - daugiau nei 270 000.

Prašymai

Prašome apkaltos institucijos pasmerkti aukščiau įvardintus asmenis bei institucijas ir teisingai kvalifikuoti jų nusikalstamus veiksmus.

UKRAINA

Kaltintojas iš Ukrainos **Levko Lukjanenko** pareiškė, kad:

pateiktos medžiagos pagrindu kaltinama Sovietų Sąjungos komunistų partija (RSDRP, VKP(b), SSKP), kuriai atstovauja jos vadovybė: SSKP CK, įskaitant SSKP Ukrainos filialo vadovybę - SSKP Centro komiteto narius, tuo, kad:

priėmusi kaip savo idėjinę ginkluotę klasinę antinacionalinę ir antihumanišką ideologiją ir ją išvysčiusi iki nusikalstamo pobūdžio, kartu su SSRS vyriausybe, įvykdė prieš Ukrainą ir jos tautą šiuos nusikaltimus:

- tris kartus sukėlė agresyvų karą prieš Ukrainos liaudies respubliką (ULR) ir okupavo Ukrainą, t.y. įvykdė nusikaltimus, numatytus Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 str. a) punkte.

Karo veiksmų vedimo metu prieš ULR karinius dalinius 1917-1920 m., prieš Ukrainos sukilėlių armiją 1944-1950 m. komunistinė karinė vadovybė sušaudydavo belaisvius, versdavo ukrainiečių karius pereiti į jų pusę, naudojo cheminį ginklą, sušaudydavo taikius gyventojus, t. y. vykdė nusikaltimus, numatytus Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 straipsnio b) punkte.

Okupavusi Ukrainą, SSKP vadovybė:

sunaikino Ukrainos valstybę, panaikino Ukrainos įstatymus, likvidavo Ukrainos parlamentą ir teisės sistemą;

represavo kariškius ir Ukrainos liaudies respublikos valstybės tarnautojus;

represavo visas ukrainiečių politines partijas, taip pat ir Ukrainos KP, ukrainiečių cerkvę ir išgrobstė bažnytinį turtą;

slopindama ginkluotą ukrainiečių tautos pasipriešinimą, bolševikai plačiai taikė žudymus, trėmimus ir kankinimus, t.y. padarė nusikaltimus numatytus Niurnbergo Tribunolo įstatų 6 str.c) punkte;

įvedė rusiškojo etnoso išplitimo ideologiją ukrainietiškoje teritorijoje, komunistinę vadovybę;

organizavo 1921-1923, 1932-1933 ir 1946-1947 m. ukrainietiškos valstietijos marinimo badu akcijas ir numarino apie 13 000 000 žmonių, tarp jų ir vaikų, t.y. nusikaltimai, numatyti 1948 m. Konvencijos dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį 2 str. „c" punkte;

SSKP represavo ir sunaikino tautos intelektinį potencialą, t.y. padarė nusikaltimą, numatytą minėtos Konvencijos dėl genocido 2 str. „a"punkte;

SSKP politinių, religinių ir socialinių požymių pagrindu deportavo iš Ukrainos milijonus ukrainiečių ir, norėdama suardyti tautos etninę sudėtį, įkurdino Ukrainoje milijonus rusų ir tuo pažeidė minėtos Konvencijos dėl genocido 2 str. „c"punktą;

suardžiusi Ukrainos intelektinį potencialą, SSKP siekė išstumti ukrainiečių kalbą ir priverstinai piršo rusų kalbą, tuo atitraukdavo jaunesnes kartas nuo protėvių kalbos ir dvasinės kultūros, t.y. vykdė etnocido nusikaltimą;

SSKP nurodymu buvo sukurtas represinis mechanizmas, kurio vykdytojai visos Ukrainos mastu plačiai taikė žiaurius kankinimus ir patyčias ir tuo pasmerkė tautą neatitaisomiems moraliniams ir psichiniams nuostoliams, t.y. padarė nusikaltimus, numatytus 1984 m. Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą;

Komunistinis režimas pavertė Ukrainos piliečių darbą priverstiniu ir tuo pačiu pažeidė 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos Konvenciją Nr.29 „Dėl prievartinio ar privalomojo darbo".

1921-1923, 1932-1933 ir 1946-1947 m. buvo organizuotos ukrainietiškos valstietijos marinimo badu akcijos. Numarinta apie 13 000 000 žmonių, tarp jų ir vaikų. 1941 m. gruodžio mėn. Iš Ukrainos išvežta 20 lengvosios pramonės objektų. Išvežtas kolūkių ir mašinų-traktorių stočių turtas: 1941 m. spalio 20 d. duomenimis SSKP į Rusiją išsiuntė 158 000 arklių, 1 080 700 stambiųjų raguotųjų galvijų, 1 768 500 avių, 168 900 kiaulių, 20 302 traktoriai, kiti 50 000 buvo iškomplektuoti, sulaužyti ir sunaikinti. Komunistinio totalitarinio režimo suplanuota ir įvykdyta masinė kolektyvizacija nuskurdino ir faktiškai sunaikino 4 600 000 valstiečių ūkių Ukrainoje. Išbuožinta 200 000 Ukrainos valstiečių ūkių. 1933 m., sėjos metu, Donbaso srityje buvo nuteista 15 166 valstiečiai. Pagal 1991 m. sausio 1 d. duomenis, SSRS taupomasis bankas persivedė iš Ukrainos taupomojo banko 84,3 milijardo rublių Ukrainos piliečių santaupų - sumą, kuri pagal to meto oficialų kursą, sudarė apie 150 milijardų JAV dolerių. 1921-1922 m. laikotarpiu, pralaimėjus Ukrainos

liaudies respublikos armijai, rusų komunistai Ukrainoje sušaudė daugiau kaip 10 000 kariuomenės vadų, karininkų ir kareivių už dalyvavimą nacionaliniame-išsivaduojamame kare. 1921 m. lapkričio 22 d. Raudonoji armija paėmė Bazaro kaime į nelaisvę 359 Ukrainos karius ir vertė juos pereiti į komunistų pusę. Kariams atsisakius, visi jie buvo nužudyti.

Reikalavimai

Atsižvelgiant į aukščiau pareikštus kaltinimus, reikalaujame netaikyti senaties termino, nes senaties terminas patraukiant SSKP CK baudžiamojon atsakomybėn netaikomas dėl jo padarytų karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui, 1968 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl senaties netaikymo karo nusikaltimams ir nusikaltimams žmoniškumui (United Nations Convention on the Non-Applicability of Statutory Limitations to War Crimes and Crimes Against Humanity) 1 straipsnio pagrindu (Ratifikuota SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo 1969 m. kovo 11 d.).

Be to, prašome Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo kreiptis į jo darbe dalyvaujančių šalių atstovų aukščiausias valstybinės valdžios institucijas siūlant:

sudaryti tarptautinę sutartį dėl tarptautinio teismo (Niumbergas-2), kuris ištirtų ir teisiškai įvertintų komunizmo nusikaltimus;

priimti įstatymus, kurie pripažintų komunistinę ideologiją ir komunistines partijas nusikalstamomis ir draudžiamomis.

Taip pat prašome, kad didžiojo septyneto valstybės, pripažinusios Rusijos Federaciją SSRS teisių ir pareigų perėmėja, paragintų Rusijos Federacijos valstybinės valdžios institucijas:

siekiant santykių tarp mūsų tautų moralinio atsinaujinimo, pripažinti savo kaltę, apgailėti komunizmo žvėriškumus ir pasielgti taip, kaip tai padarė Vokietijos Federacinė Respublika;

išmokėti, panašiai kaip Vokietijos Federacinė Respublika, finansines kompensacijas komunistinės diktatūros aukoms arba jų įstatyminiams įpėdiniams.

VENGRIJA

Vengrijos politinių kalinių sąjungos atstovas **Fonay Jeno** savo kaltinamajame akte nurodė,

kad SSRS okupacinės pajėgos, Vengrijos komunistų partija ir AVH (politinė policija) 1945-1958 m. įvykdė veiksmus, turinčius nusikaltimų taikai, karo nusikaltimų, genocido nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui požymių.

Nusikaltimai taikai

1956 m. SSRS prieš Vengriją ir jos piliečius panaudojo karinę jėgą, sudarė marionetinę, visiškai SSRS kontroliuojamą vyriausybę ir palaikė ją karinėmis priemonėmis.

Karo nusikaltimai

Kaltintojas paminėjo ir tokias veikas, kurios turi karo nusikaltimų požymių. 1945 m. iš sovietų okupuotos Vengrijos dalies buvo išvežami ne tik karo nusikaltėliai, bet ir tūkstančiai civilių žmonių nuo 15 iki 50 metų amžiaus. Okupacinės SSRS pajėgos vykdė masines žudynes. 1958 m. lapkritį viename iš sovietų poligonų mirties bausmei įvykdyti buvo vedami 20 vengrų.

Nusikaltimai žmoniškumui (Genocidas)

Buvo taikomos represijos tariamai priešiškų komunistinei santvarkai visuomenės klasių atžvilgiu, siekiant tas klases sunaikinti: areštai, įkalinimas koncentracijos stovyklose, kankinimai, žudymai karo nusikaltėlių persekiojimo pretekstu.

Nuo 1945 iki 1946 m. kovo buvo suimti 35 000 žmonių, 55 000 įkalinti koncentracijos stovyklose, 3 300 išsiųsti į naikinimo stovyklą, 1000 žmonių nubausti mirties bausme arba mirtinai nukankinti tardymo metu. Politinės policijos informatoriais priverstinai tapo 40 000 žmonių.

Visus šiuos nusikaltimus Komunistų partijos įsakymu įvykdė 30 000 politinės policijos darbuotojų bei 15-20 specialių teisėjų.

Tuo taip pat buvo pažeistas Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 5 str. bei 1984 m. gruodžio 10 d. Konvencija prieš kankinimus, kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį bei kankinimus - buvo kankinami areštuoti asmenys, įkalinami naikinimo stovyklose.

1947 m. buvo sulaikyti tūkstančiai politinių oponentų, bet koks asmuo, priklausomai nuo partijos sprendimo, galėjo būti pasodintas į kalėjimą ar išsiųstas į koncentracijos stovyklą, vykdomi savavališki trėmimai ir suėmimai, pilni traukiniai vengrų buvo siunčiami į Sovietų Sąjungą ir įkalinami, tuo pažeidžiant Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 str.

Kaltintojo pateikti duomenys apie baudžiamąją to meto Vengrijos teisėsaugos struktūrų veiklą leidžia manyti, kad nebuvo užtikrinamos teisiamųjų teisės į nešališką teismą, nes baudžiamąjį persekiojimą vykdžiusios struktūros kontroliavo advokatų parinkimą bei bylos teisminio nagrinėjimo eigą. Tuo buvo pažeidžiamas Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 10 str.

Varžant žmonių įsitikinimų ir jų raiškos laisves, cenzūruojant masines informacijos priemones, persekiojant vien už politinius įsitikinimus, buvo pažeidinėjamas Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 19 str.

Buvo varžoma taikių susirinkimų teisė, naudojama karinė jėga prieš neginkluotas civilių demonstracijas, tuo pažeidžiant tos pačios Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 20 str. Bet kokia į demonstraciją susirinkusi minia buvo apšaudoma. 1956 m. spalio 25 d. aikštėje prie parlamento buvo sušaudyta taiki gyventojų demonstracija, nužudyta 350 žmonių. Iš viso įvykdytos 58 masinės žudynės.

ČEČĖNIJA

Kaltintoja iš Čečėnijos Respublikos Ičkerijos **Aminat Saijeva** pareiškė:

1859 m. Čečėnija tapo Rusijos kolonija, o po 1917 m. bolševikinės revoliucijos - sovietinės komunistinės totalitarinės imperijos dalimi. 1918 m. Čečėnija įėjo į Nepriklausomos Kalnų Respublikos sudėtį. Rusija klasta ir jėga pavergė Kalnų Respubliką. Vyko čečėnų tautos priešinimasis materialiniam ir dvasiniam pavergimui. 1920-1940 m. buvo sunaikinta apie 35% visos čečėnų tautos. Naikinimo operacijos buvo vykdomos panaudojant netgi artileriją ir aviaciją. 1931 m. rudenį vieno GPU „liaudies priešų" likvidavimo metu buvo suimta ir sunaikinta per 35 000 žmonių arba 7% visų gyventojų.

1937 m. liepos-rugsėjo mėnesiais Čečėnijoje buvo suimta 36 000 arba apie 7,5 % visų gyventojų. Čia sprendimus priiminėjo Čečėnijos-Ingušijos NKVD administracinis „troikos" teismas, susidedantis iš rusų: srities partijos komiteto sekretoriaus Jegorovo, NKVD viršininko Dementejevo ir NKVD specialiojo prokuroro Porubajevo. Nuosprendžiai buvo priimami tiesiog sąrašais. Dėl represijų čečėnų skaičius 1929-1938 m. sumažėjo 40 % arba 206 000 žmonių.

1944 m. buvo ištremta, panaudojant JAV karo reikalams Rusijai skirtus karinius automobilius, žmonėms suvežti į gyvulinius vagonus, kuriais absoliučiai visa čečėnų tauta (per 520 000 žmonių) buvo nugabenta į Vidurinę Aziją ir Kazachstaną. Chaibacho gyvenvietėje trėmimo dieną buvo suvaryti į arklidę ir sudeginti gyvi 700 vaikų, moterų ir senelių. Čečėnų trėmimo operacija buvo atliekama grynai rasiniu pagrindu - iš Antrojo Pasaulinio karo fronto į tremtį buvo pasiųsti visi čečėnai kariai. Tremtyje nuo bado, ligų ir šalčio žuvo apie 70 % čečėnų.

1991 m. rugsėjo-lapkričio mėnesiais čečėnų tauta, pagal galiojančius SSRS įstatymus ir tarptautinės teisės normas, visiškai taikiu būdu, teisėtai atkūrė savo nepriklausomybę. Rusija 1994 m. pradėjo karą prieš Čečėniją, kuris tęsėsi iki 1996 m. Jo metu nužudyta apie 12 000 gyventojų (12,5 % visų gyventojų), 400 000 žmonių tapo pabėgėliais, 74 000 - inva-

lidais, tarp jų 19 000 vaikų. Sugriautas ūkis ir kultūra. Karo žala Čečėnijai siekia per 200 milijardų JAV dolerių.

1999-2000 m. Rusijos karas prieš Čečėniją jau pareikalavo per 40 000 čečėnų aukų. Visi gyventojai - tokio atvejo nežino pasaulio istorija - tapo pabėgėliais.

Visiškai sugriauti žmonių būstai, infrastruktūra, pažeista ekologija. Sugriauta Čečėnijos sostinė - Džochargala (buvęs Groznyj). Rusija Čečėnijoje įkūrė apie 20 vadinamųjų filtracinių stovyklų, kuriose čečėnai kankinami, prievartaujami, pardavinėjami ir žudomi. Pačioje Rusijoje čečėnai persekiojami ir suiminėjami.

Per 80 000 Rusijos kariuomenės kasdieniai masiniai naikinamieji ir baudžiamieji veiksmai Čečėnijoje, naudojant karinę aviaciją, minas ir sunkiąją artileriją, prilygsta imperiniams karams Indijoje, Alžyre ir kitur. Rusijos kariuomenė vykdo Čečėnijoje žiaurius nusikaltimus taikai, žmoniškumui (genocidas) ir karo nusikaltimus. Tai rodo, kad Rusija visiškai ignoruoja tarptautinius teisės aktus dėl žmogaus teisių ir laisvių apsaugos, nors pati yra juos pasirašiusi ir įsipareigojusi jų laikytis. O tarptautinės organizacijos - Jungtinės Tautos, Europos Taryba, Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo bei kitos - abejingai reaguoja į tokius Rusijos pažeidimus.

Komunistinės Rusijos valdymo metais Čečėnijoje buvo vykdomas sistemingas čečėnų tautos genocidas. Po formalaus komunistinės sistemos žlugimo Rusijoje, čečėnų tautai padaryti nusikaltimai nebuvo įvardinti ir teisiškai įvertinti, nenurodyti jų organizatoriai ir vykdytojai. 1991-2000 m. Rusija grindė - ir tebegrindžia - savo santykius su Čečėnija komunistinės doktrinos nuostatomis ir rusiškojo agresyvaus ir nežmoniško elgesio imperializmo principais. Tai galima vertinti kaip tebegyvuojančio neatsisakyto Rusijos komunizmo ir imperializmo atnaujintos doktrinos simbiozę, su aiškiais tautinio ir politinio genocido požymiais. Tai tęstinis nusikaltimas.

Čečėnų tautos naikinimo atveju matome, kad komunistinės doktrinos ir politikos tarptautinis teisinis neįvertinimas sudaro prielaidas jiems pasikartoti nauju pavidalu. Tarptautinių organizacijų nuolaidžiavimas Rusijai, kaip vadovaujančiai komunizmo ideologijos ir praktikos šaliai, sudaro komunistinių režimų nusikalstamą modelį tolesniam veikimui Rusijoje ir kitose šalyse, nepasakant, kad komunizmas ir žmogaus niekinimas yra jų ideologija.

Jungtinių Tautų ir Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo organizacijos, Europos Taryba ir kitos privalėtų pareikšti Rusijai kaltinimus dėl karo prieš Čečėniją metu padarytus nusikaltimus, taip pat pateikti jai atlygintinus nuostolius ir žalą. Čečėnų tautos istorinį naikinimą būtina įvertinti teisiškai tarptautiniame teisme, nurodant jo organizatorius, vykdytojus, veikimo būdą ir padarinius.

Vardan žmogiškų vertybių, teisingumo, nekaltai sunaikintų tautų nusikalstamas komunistų režimas turi būti pasmerktas, o nusikaltimų vykdytojai nubausti.

MAŽOJI LIETUVA

Petro Cidziko, buvusio Įsruties speckalėjimo kalinio, Mažosios Lietuvos reikalų valdybos vicepirmininko

Pranešimas

Mažoji Lietuva patyrė net keturis genocidus, tačiau iš visų jų pats baisiausias buvo paskutinysis - sovietinis. Jo pradžia - 1944 m. spalio 16 diena. Tuomet Trečiasis Baltarusijos frontas, vadovaujamas generolo I. Černiachovskio, pradėjo Karaliaučiaus krašto užėmimą. Po sėkmingos vokiečių kontratakos Gumbinės-Romintos ruože, toli nublokšti raudonieji apnuogino jų laikinai užimtoje teritorijoje įvykdytas civilių gyventojų skerdynes, moterų prievartavimus. Antai Nemirkiemyje Trečiojo Baltarusijos fronto generolo A. Burdeino 2-asis gvardiečių tankų korpusas ir generolo K. Galickio 31-oji gvardiečių šaulių divizija 1944 m. spalio 21 d. išprievartavo, o po to sadistiškai nužudė 72 vietines moteris, tarp jų net 8-12 metų mergaites.

Visur, kur ėjo Baltarusijos fronto armijos kariai, dėjosi tas pats: sadistiškas moterų, mergaičių ir senučių prievartavimas, moterų kalimas kryžiumi prie sienų, medžių, durų, net prie plaukiančių rąstų, jas bandžiusių užstoti vyrų, net senukų, korimas ar šaudymas.

Siaubingi dalykai dėjosi ant užšalusių Aistmarių. Kai Antrojo Baltarusijos fronto (vadas K. Rokosovskis) 31-oji armija 1945 m. sausio 26 dieną prasiveržė prie Aistmarių ties Tolkemita, daugybė Karaliaučiaus krašto ir centrinės Rytprūsių dalies civilių gyventojų bandė vieni krantu, kiti ledu trauktis prie Piliavos uosto, iš kur vylėsi išplaukti laivais į Vokietiją. Vežimų ir rogių vilkstines, sunkvežimius 1945 m. vasario 9 d. negailestingai subombardavo rusų lėktuvai, o laivus su pabėgėliais atakavo rusų povandeniniai laivai.

Iš Sembos pusiasalyje susirinkusio 1 000 000 šiaurinės Rytprūsių dalies gyventojų pavyko laivais evakuotis tik 450 000 civilių ir 140 000 vokiečių karių.

Kitos baisios masinės senelių, moterų ir vaikų žudynės buvo specialiai suorganizuotos jau karui pasibaigus ne vieną kartą ant Kuršių marių ledo. Tūkstantines suvarytų žmonių kolonas sužvėrėjusieji nugalėtojai šaudė kulkosvaidžiais, o ledą po to sprogdino. Kaip man pasakojo Įsruties konclagerio tarnautoja Vera Nikolajevna, šitaip ankstyvą 1946 m. pavasarį buvo sušaudyti tūkstančiai išsivarytų Įsruties (dabar

Černiachovskas) gyventojų. Apie žudynes ant Kuršių marių ledo girdėjau ne viename Mažosios Lietuvos mieste.

Raudonąjį terorą ištverusieji Karaliaučiaus krašto gyventojai buvo renkami į Karaliaučiaus, Įsruties, Prūsų Ylavos, Gastų, Tolminkiemio ir kitas koncentracijos stovyklas, kur daugelis mirė nuo bado, šalčio ir ligų. Vien Ylavos lageryje 1945-1948 m. buvo numarinta per 10 000 žmonių. Karaliaučiaus lageryje, kuriame 1945 m. gegužės viduryje buvo apie 14 000 žmonių (vyrų, moterų ir vaikų), tų pačių metų birželio pabaigoje liko tik 6 000 - kiti mirė dėl nepakeliamų sąlygų, buvo suversti į didžiulius griovius už lagerio tvoros ir užkasti. Raudonasis genocidas neaplenkė ir Įsruties senelių prieglaudos: 1945 m. pavasarį joje buvo iššudyti ne tik seneliai, bet ir juos aptarnaujantis personalas. Tais pačiais metais prieglaudos pastatuose buvo įsteigtas labai liūdnai pagarsėjęs psichiatrinis kalėjimas, kuriame vėliau teko kalėti lietuviams A. Statkevičiui, H. Klimašauskui, A. Petrošiui, žinomam Krymo totorių ir ukrainiečių žmogaus teisių gynėjui generolui P. Grigorenkai. Jame trejus metus kalėjau ir aš.

Sovietų okupacinė valdžia pokariu vietiniams Karaliaučiaus krašto gyventojams sukūrė tikrą antrąjį Osviencimą. Šitaip buvo įvykdytas etninis civilių Karaliaučiaus krašto gyventojų valymas. Jis baigėsi 1947-1949 m., įvykdžius Ypatingajai Karaliaučiaus karinei apygardai likusiųjų gyvų 102 000 šio krašto gyventojų (prieš karą Karaliaučiaus krašte gyveno 900 000) deportaciją.

1945 m. rugpjūčio 2 d. Potsdamo susitarimu Karaliaučiaus kraštas laikinai (50 metų laikotarpiui) buvo perduotas administruoti Sovietų Sąjungai, be teisės deportuoti vietos gyventojus. Tuo Sovietų Sąjunga pažeidė savo pačios inicijuotą Potsdamo susitarimą ir kitus tarptautinius aktus. Sovietų administracija, norėdama nuslėpti čia gyvenusių žmonių atminimą, 1946-1950 m. pakeitė ilgaamžius, paprastai lietuvių arba prūsų kilmės, vietovių ir vandenų pavadinimus į savo išgalvotus vardus. Sovietinės Rusijos įvykdytas Mažosios Lietuvos genocidas ir Karaliaučiaus krašto gyventojų etninis valymas, jų atminties ištrynimas yra senaties termino neturintis karinis nusikaltimas žmonijai. Jis turi būti pasmerktas, o Rusija turėtų atsiprašyti.

Pirmą kartą sovietinius nusikaltimus žmoniškumui buvusių Rytprūsių teritorijoje bandyta iškelti 1946 m. Niurnbergo proceso metu. Tačiau šį bandymą užblokavo sovietų prokuroras A. Vyšinskis. Antrą sykį genocido klausimą 1947 m. sausio 15 d. „Mažosios Lietuvos lietuvių proteste" (Antrasis Fuldos aktas) iškėlė Vokietijoje atsikūrusios Mažosios Lietuvos Tarybos Prezidiumas, įteikęs šį dokumentą didžiosioms valstybėms. Protesto „prieš autochtonų-lietuvių naikinimą ir kolonizavimą rusais" balsas vėl liko neišgirstas.

Mažosios Lietuvos genocido problemą esu daug kartų kėlęs įvairiuose pasitarimuose, konferencijose ir kituose renginiuose. Apie genocido vykdymą jau surinkta nemažai liudytojų parodymų ir kitokios dokumentinės medžiagos. Ypač daug apie tai rašoma ir skelbiama Vokietijoje.

Kadangi karo ir komunizmo nusikaltimams negali būti jokio senaties termino, todėl negalima sovietinio Mažosios Lietuvos genocido, visų Rytprūsių genocido klausimo palikti ateinančių kartų istorikams. Mažosios Lietuvos genocidu įvardinti nusikaltimai yra nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui. Šį genocidą reikia tinkamai įvertinti ir nedelsiant pasmerkti. Tą padaryti ir kviečiu šį forumą. Manau, kad forumas turėtų paraginti ir Rusiją pasmerkti Mažosios Lietuvos genocidą ir atsiprašyti už jį visų vykdytojų vardu.

15. LENKIJA

Lenkijos visuomeninio judėjimo Centro KARTA (Chartija) atstovės **Dorota Pazio**

Pranešimas

Komunistinėje Lenkijoje nebuvo galimybių nuodugniai ištirti Sovietų Sąjungos represijų, vykdytų lenkų ir kitų tautybių Lenkijos piliečių atžvilgiu. Neturėdama galimybių pasiekti pagrindinę dokumentaciją, nedaug galėjo nuveikti ir lenkų politinė emigracija. Nors statistinių bandymų imtasi jau 1940 m., o pirmasis lenkų patirtų nuostolių susumavimas - Raportas dėl lenkų, ištremtų į Sovietų Sąjungą, atliktas 1941 m. rudenį. Išsamesni tyrimai prasidėjo tik nuo 1990 m., kuomet tapo įmanoma patekti į posovietinius archyvus.

1987 m. kilo visuomeninis judėjimas, siekiantis surinkti išbarstytas žinias apie Sovietų Sąjungoje ir sovietų okupacijos laikotarpiu represuotus Lenkijos piliečius. Nuo 1988 m. šia veikla užsiimantis konspiracinis Rytų archyvas jai apibūdinti vartojo pavadinimą Represuotųjų Sąrašas (Indeks). Nuo 1990 m. Archyvo darbus tęsė Rytų archyvo fondas, o vėliau Chartijos Centro fondas.

Rengiant Represuotųjų sąrašą, kaupiamos patikimos, patikrintos ir kuo išsamesnės žinios apie visus represuotuosius. Šiuo metu Sąraše yra daugiau nei 640 000 įrašų - asmenų. Sąrašas nuolat papildomas naujais duomenimis iš Rusijos, Ukrainos, Lietuvos ir kitų šalių archyvų. Gauti duomenys kompiuterizuoti. Be to, išspausdinta dešimt tomų surašymų, paskirtų atskiroms represijų kategorijoms. Visa tai yra prieinama Internete ir knygomis.

Vis dėlto, nepaisant keliolikos metų vykdomo Lenkijos tyrinėtojų darbo, Sąraše sukaupta tik dalis prieinamos ir patikrintos informacijos,

jei turėtume galvoje visus šaltinius, dėl kurių egzistavimo Chartijos Centras yra visiškai tikras. Palyginamieji - patikrinamieji darbai dar neapėmė represijų, vykdytų prieš lenkus iki Antrojo pasaulinio karo, prieš internuotuosius po 1944 m. pogrindžio narius ir kt.

Spausdinama lentelė rodo Sovietų Sąjungos vykdytų represijų prieš lenkus ir Lenkijos piliečius mastą ir aukų skaičių.

Eil. nr.	Represijų rūšis	Tikėtinas represuotųjų skaičius (pagal tyrimus)	Represuotųjų skaičius, patikrintas pavardžiui Sąraše	Apytikslis represuotųjų skaičius, galimas patikrinti pavardžiui pagal šiuo metu priei-namus šaltinius
	1939-1941 m. REPRESIJOS			
I.	**Karo belaisviai ir internuotieji***	43 100	19 888	42 200
	1. Sušaudytieji belaisviai (Katynė, Charkovas, Tverė)	14 587	14 463	14 463
	2. Belaisviai ir internuotieji buvusieji nelaisvėje iki 1941 m. rugpjūčio	26 000	3 640	25 500
	3. Belaisviai mirusieji ir dingusieji be žinios	2 500	1 785	2 200
II.	Areštuotieji Rytinėse valstybės dalyse	110 000	9 561	20 700
	1. Areštuotieji vadinamojoje Vakarų Ukrainoje	65 000	7 611	15 000
	2. Areštuotieji vadinamojoje Vakarų Baltarusijoje	43 000	1 800	4 000
	3. Areštuotieji Lietuvos teritorijoje	1 700	150	1 700
III.	Deportuotieji	320 000	0	147 000
	1. Deportuotieji iki 1940 m. vasario	140 000	0	88 000
	2. Deportuotieji iki 1940 m. balandžio 13 d.	61 000	0	3 000
	3. Deportuotieji 1940 m. birželį	79 000	0	50 000
	4. Deportuotieji 1941 m. birželį	40 000	0	6 000
	REPRESIJOS 1941-1944 m.			
IV.	Areštuotieji	3 000	242	600
	REPRESIJOS PO 1944 m.			
V.	Internuotieji 1944-45 m.**	40 000	16 224	227 500
VI.	Areštuotieji ir deportuotieji	50 000	0	21 000
	Iš viso	556 000	49 915	259 000

* Skaičius neapima belaisvių, išlaisvintų iki 1939 m. gruodžio arba perduotų Vokietijai.
** Tarp jų beveik pusė kovos už nepriklausomybę pogrindžio narių.

IV. Įrodymai, patvirtinantys komunistinių režimų nusikalstamas veikas

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo teisėjų kolegija mano, kad šalių, dalyvavusių tarptautiniame Kongrese „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas", skaitytuose pranešimuose (pranešimai pridėti prie bylos) ir Kongrese dalyvaujančių šalių atstovų pareikštuose kaltinimuose komunistiniams režimams, pateikti duomenys atitinka faktines aplinkybes, buvusias nurodytu laiku.

Tribunolui teisminio proceso metu labai daug įrodymų, kaltinančių komunistinius režimus, padarius nusikalstamas veikas (nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui ir genocido nusikaltimus), pateikė kaltintojai, nukentėjusieji, liudytojai ir atskiri asmenys žodžiu, dokumentais ir įvairiais leidiniais. Nurodyti dokumentai yra pridėti prie bylos. Visų jų išvardinti teisėjų kolegija Tribunolo nuosprendyje negali dėl didelės įrodymų apimties, todėl ji, turėdama omenyje pateiktų įrodymų turinį, išvardina svarbiausius, kad įrodytų, jog nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui ir genocido nusikaltimai buvo padaryti komunistinių režimų, komunistinių partijų, jų sudarytų vyriausybių bei sukurtų represinių organų.

Padarant nusikalstamus veiksmus svarbiausias vaidmuo tenka šių veiksmų organizatoriui, suplanavusiam ir vadovavusiam nusikaltimams taikai, karo nusikaltimams, nusikaltimams žmoniškumui, genocido nusikaltimams, bei vykdytojui, tiesiogiai padariusiam išvardintus nusikalstamus veiksmus. Priimti VKP (b) nutarimai ir bendri nutarimai su SSRS Liaudies Komisarų Taryba, okupuotų šalių VKP (b) padaliniais, tų šalių marionetinėmis vyriausybėmis bei kartu su tų vyriausybių sukurtomis represinėmis struktūromis ir atskleidžia nurodytų nusikaltimų organizatorius ir vykdytojus. Šios partinės ir valstybinės institucijos padėjo padaryti nusikaltimus žmoniškumui, o atskirais atvejais ir genocido nusikaltimus, ir kitų komunistinių režimų komunistų partijoms, jų vyriausybėms ir represinėms struktūroms.

Nurodome dokumentus, patvirtinančius šios nuosprendžio dalies teisėjų kolegijos išvadas.

1. Teisės aktai, kuriais remiantis buvo vykdomi nusikaltimai

LIETUVA

1. Lietuvos SSR vidaus reikalų komisaro 1940 m. įsakymas „Dėl likviduotinų grupių".

2. Lietuvos Komunistų partijos vadovo Antano Sniečkaus 1940 m. liepos 7 d. slaptas įsakymas suimti 2 000 veikėjų. [Lietuvių archyvas. Bolševizmo metai. 4 t. Kaunas, 1942]
3. VKP (b) ir SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. gegužės 16 d. nutarimas Nr. 1299-526 (ištremta apie 17 730 gyventojų).
4. LSSR NKVD 1945 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 4/0174 (ištremta apie 1 048 gyventojų).
5. LSSR NKVD 1945 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 328 (ištremta apie 8 400 gyventojų).
6. SSRS Ministrų Tarybos 1947 m. rugsėjo 29 d. nutarimas (ištremta apie 3 900 gyventojų)
7. SSRS Ministrų Tarybos 1948 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 447-160 (ištremta apie 40 000 gyventojų).
8. SSRS Ministrų Tarybos 1949 m. sausio 29 d. nutarimas Nr. 390-138 (ištremta apie 34 300 gyventojų).
9. SSRS Ministrų Tarybos 1951 m. vasario 13 d. nutarimas Nr. 377-190; SSRS Ministrų Tarybos 1951 m. kovo 31 d. nutarimas Nr. 667-339 (ištremta apie 433 gyventojų).
10. SSRS Ministrų Tarybos 1951 m. rugsėjo 5 d. nutarimas Nr. 3309-1568-vs (ištremta apie 3 500 gyventojų).
11. SSRS MGB Ypatingojo pasitarimo sprendimai 1952 11 29-1953 09 12. (ištremta apie 450 gyventojų).

LATVIJA

1. 1939 m. spalio 11 d. SSRS saugumo komisaro pavaduotojo 3-jo rango komisaro Ivano Serovo pasirašyta instrukcija Nr. 1223 „Dėl antisovietinio elemento iškeldinimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos operacijos pravedimo".
2. 1941 m. Latvijos KP (b) CK instrukcija, reglamentuojanti ištremiamų asmenų turto apskaitą ir panaudojimą.
3. 1945 m. birželio mėn. Latvijos KP (b) CK biuro nutarimas dėl nepakankamo NKVD ir vietinių partinių skyrių naikintojų būrių darbo.
4. 1944 m. gruodžio 28 d. ir 1945 balandžio 16 d. LKP (b) CK biuro sprendimai dėl nepakankamo naikintojų batalionų darbo.
5. 1949 m. kovo 17 d. Latvijos SSR Ministrų Tarybos nutarimas 282 ss „Dėl buožių iškeldinimo iš Latvijos SSR teritorijos (ištremta 10 000 šeimų).
6. SSRS vidaus reikalų ministro 1951 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 00149 „Dėl veiksmų, aprūpinant spec, ištremtųjų konvojavimą iš Ukrainos SSR, Baltarusijos SSR, Moldavijos SSR, Latvijos SSR, Lietuvos SSR, Estijos SSR.

BALTARUSIJA

1. 1924 m. balandžio 2 d. OGPU įsakymas Nr. 172 (buvo įsteigtos „troikos").
2. Baltarusijos SSR KP(b) CK 1935 07 04 nutarimas „Dėl sienų apsaugos sustiprinimo ir pasienio rajonų išvalymo nuo antisovietinių elementų"; „Dėl asmeninės sudėties patikrinimo rajonuose ir apygardose" [Centralnij archiv MBRF],
3. Baltarusijos SSR Liaudies Komisarų Tarybos ir Baltarusijos KP (b) CK 1935 09 14 d. slapti nutarimai:
   a. „Dėl 2000 kolūkiečių verbavimo pasienio rajonuose";
   b. „Dėl gyventojų iškeldinimo iš 500 metrų pasienio juostos" [Baltarusijos KGB archyvas].
4. 1935 04 13 d. Baltarusijos SSR Liaudies Komisarų Tarybos nutarimas Nr. 523 s (nutarimu buvo uždrausta leisti laikraščius be Karinės cenzūros skyriaus cenzoriaus leidimo) [Baltar. nac. archyvas, f. 4, apr. 21, byla 1985].
5. SSRS NKVD 1937-1938 m. nutarimai (jais buvo siekiama išaiškinti lenkų, vokiečių ir latvių agentus) [Ten pat, byla 1391].

UKRAINA

1. SSRS VKP (b) CK sprendimas 1937 07 02 d. „Dėl antisovietinio elemento".
2. Ištrauka iš SSRS VKP (b) CK Politinio biuro posėdžio protokolo Nr. 58 (1938 m. vasario 17 d.) punktas 67. Juo buvo leidžiama Ukrainos SSR NKVD areštuoti ir peržiūrėti „troikos" teismuose dar (papildomai) 30 000 asmenų bylas.
3. USSR VKP (b) ir Liaudies Komisarų Tarybos 1932 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl kaimų, kurie sabotuoja duonos paruošų plano vykdymą, įrašymo į „juodąją lentą". Pagal jį buvo uždrausta bet kokia prekyba šiuose kaimuose, o sabotuotojai turėjo būti sunaikinti [CGAVOU, f. 1, ap. 8, b. 309, 1. 74].
4. VKP (b) CK ir SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1932 m. rugpjūčio 07 d. priimtas nutarimas „Dėl valstybinių įmonių, kolūkių ir kooperatyvų turto apsaugos ir visuomeninės (socialistinės) nuosavybės apsaugos įtvirtinimo". Pagal nutarimą už šio turto vagystę buvo taikoma išimtinė (mirties) bausmė su turto konfiskacija.
5. 1944 m. birželio 22 d. SSRS liaudies vidaus reikalų komisaro L.Berijos ir Gynybos komisaro pavaduotojo G.Žukovo paruoštas įsakymas „Dėl visų ukrainiečių, gyvenusių vokiečių okupacijos laikotarpiu, iškeldinimo į Tolimuosius SSRS kraštus". Remiantis juo buvo ištremta apie 250 000 ukrainiečių, į jų vietas atkeliant rusus.

6. SSRS Liaudies Komisarų Tarybos dekretas „Dėl spaudos" 1917 11 09 d. (uždraudė spaudą).
7. SSRS Liaudies Komisarų Tarybos dekretas „Dėl raudonojo karo" 1918 m. rugsėjo 5 d.
8. 1937 m. rugsėjo 6 d., rugsėjo 29 ir lapkričio 11 d. Ukrainos SSR NKVD I.M.Leplevskio kreipimasis į SSSR NKVD padidinti antisovietinių elementų kvotas.
9. Kvotos buvo padidintos 63 950 žmonių GA SBU nutarimu Nr. 312 1. 28.[G.K.Kovtun, V.A.Voinalovič, Z.J.Daniliuk „Masovi nezakoni represii 20-ch - počatku 50-ch rokiv na Poltavščine [Masinės neteisėtos represijos Poltavoje], Poltava, 1992.
10. SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1917 m. gruodžio 17 d. ultimatumas „Dėl Liaudies Komisarų Tarybos pripažinimo Ukrainos Liaudies Respublikos ir ultimatumas Centrinei Radai dėl jos kontrrevoliucinės veiklos" [Istorija sovietskoj konstitucii 1917-1956, Moskva, 1957],
11. VKP (b) CK Politinio biuro protokolų ištraukos:
    a. Nr. P64/22 1938 m. rugsėjo 15 d. 22 punktas „NKVD klausimu" (dėl ypatingųjų „troikų" organizavimo vietose ir jų kompetencija).
    b. 1938 m. sausio 31 d., Nr. P57/48, 18 punktas „Dėl antisovietinių elementų" (dėl papildymo 1937 m. liepos 2 d. SSRS VKP (b) CK sprendimo Nr. 58 naujais žmonėmis).
    c. 1938 m. vasario 17 d. Nr. 1158/67 67 punktas „NKVD klausimu" (Papildomai leidžiama Ukrainos NKVD areštuoti ir perduoti „troikoms" 30 000 buožių).
12. 1933 05 31 d. Italijos konsulo Gradenigo pranešimas savo vyriausybei iš Charkovo Nr. 474 „Badas ir ukrainietiškas klausimas".
13. 1930 m. vasario 30 d. VKP (b) CK Politinio biuro nutarimas „Dėl priemonių buožių ūkiams sunaikinti visuotinės kolektyvizacijos rajonuose" (remiantis juo tūkstančiai gyventojų buvo išsiųsti į Sibirą, Uralą ir Kazachstaną).
14. 1922 m. vasario 13 d. Ukrainos SSR KP (b) CK Politinio biuro nutarimas (kuriuo buvo pradėtas konfliktas tarp Rusijos ir Ukrainos cerkvių).
15. 1922 m. rugsėjo 04 d. Ukrainos SSR KP (b) CK Politinio biuro rezoliucija „Dėl GPU darbo" (norėta likviduoti tariamą bažnytinę kontrrevoliucij ą).
16. 1960 m. sausio 13 d. KPSS CK nutarimas „Dėl priemonių likviduoti dvasininkijos daromus tarybinių kulto įstatymų pažeidimus".

17. SSRS VKP (b) ir Liaudies Komisarų Tarybos 1941 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl žmonių kontingento ir vertingo turto išvežimo ir patalpinimo tvarkos".

MOLDOVA

1. SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1940 m. birželio 26 d. ultimatumas Rumunijos Vyriausybei (dėl Besarabijos ir šiaurės Bukovinos perdavimo SSRS).
2. Ištrauka iš 1941 m. birželio 7 d. Moldavijos SSR NKGB telegramos „Dėl ešelonų su tremtiniais sukomplektavimo", adresuotos SSRS NKGB komisaro pavaduotojui Černyševui.
3. 1941 m. birželio 13 d. pranešimas SSRS NKGB „Apie antisovietinių elementų iškeldinimą iš Moldavijos SSR, Černovicų ir Izmailo rajonų Ukrainos SSR".
4. VKP (b) CK Politinio biuro sprendimas 1949 m. balandžio 6 d. „Dėl iškeldinimo iš Moldavijos SSR buožių, buvusių vietininkų, krašto pirklių, fašistinių okupantų rėmėjų, asmenų, bendradarbiavusių su Vokietijos ir Rumunijos policijos organais, profašistinių partijų ir organizacijų, nelegalių sektų narių bei visų aukščiau išvardintų kategorijų šeimos narių".
5. SSRS MGB 1949 m. liepos 8 d. pranešimas apie spec, kontingento iškeldinimo operacijos rezultatus VKP (b) Centro komitetui (CK).
6. Moldavijos KP (b) CK Politinio biuro nutarimai „Dėl duonos paruošų respublikoje":
   1946 m. rugsėjo 18 d.
   1946 m. spalio 17 d.
   1946 m. spalio 25 d.
   1946 m. lapkričio 14 d.
   1946 m. lapkričio 21 d.

Šių nutarimų vykdymas sukėlė badą Moldavijos SSR 1946-1947 m.

SLOVAKIJA

Čekoslovakijos parlamento 1946 m. gegužės 8 d. išleistas komunistus remiantis įstatymas (Nr. 115/1946 Sl.z.a.n.), kuris skelbė, jog visi prievartos aktai ir pažeidimai, įvykdyti nacionalinio išsivadavimo metu, yra amnestuoti ir nebaudžiami.

BULGARIJA

1. 1944 m. gruodžio 20 d. Bulgarijos Ministrų Tarybos įstatymai: „Pataisos darbų bendrabučių [koncentracijos stovyklų] įstatymas";

„Pataisos darbų bendrabučių politiškai pavojingiems asmenims įstatymas".

(šie įstatymai įteisino koncentracijos stovyklas bei trėmimo į juos pagrindus.)

2. 1945 m. sausio 26 d. „Liaudies valdžios gynybos įstatymas", kurio 1 ir 3 str. numatė mirties ir laisvės atėmimo bausmes už antisovietinę veiklą. Remiantis juo 1944-1988 metais įvyko 4995 politiniai teismo procesai, 1952-1985 metais nuteisti myriop 478 žmonės.

2. Leidiniai, kuriuose paskelbti duomenys patvirtina komunistinių režimų padarytus nusikaltimus

1. Alksninytė-Grabštienė O. Sibire...tremtinių žemė. Dienoraštis. 1942-1956. V., 1993.
2. Anušauskas A. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas. 1940-1958 m. V., 1996.
3. Lietuvos žmonių genocidas nacių ir sovietų okupacijose. K., 1994.
4. Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1953 m. V., 1996.
5. Damušis A. Lietuvos gyventojų aukos ir nuostoliai Antrojo pasaulinio karo ir pokario 1940-1959 metais. Chicago, 1988.
6. Igarkos tremtiniai. [Sudarytoja A. Matulkaitė]. V., 1998.
7. Courtois S. ir kt. Juodoji komunizmo knyga. V., 2000.
8. Political arrests in Estonia [Politiniai areštai Estijoje]. T. 1-2, Tallinn, 1996.
9. Deportation from Estonia to Russia [Deportacija iš Estijos į Rusiją], T. 5, Tallinn, 1999.
10. Astons S. Communism. The Unpunished Crime [Komunizmas. Nenubausti nusikaltėliai].Ontario, 1985.
11. The Republic of Latvia. Human Rights Issues [Latvijos Respublika. Žmogaus teisių pažeidimai]. Ryga, 1993.
12. The Black Deeds of the Kremlin. A White Book. [Juodi Kremliaus darbai. Baltoji knyga] Vol.l, Toronto, 1953.
13. Istorija sovietskoj konstitucii 1917-1956 [Sovietinės konstitucijos istorija 1917-1956]. Moskva, 1957.
14. Golod 1932-1933 rokiv na Ukraini: očima istorikiv, movoju dokumentiv [Badas Ukrainoje 1932-1933 metais: istorikų akimis, dokumentų kalba]. Kijiv., 1990.
15. Golodomor 1932-1933 r. v Ukraini: prieini i naslidki [Badmetis 1932-1933 m. Ukrainoje: priežastys ir padariniai]. Kijiv, 1993.

16. Meždunarodnaja komissija po rasledovaniju goloda na Ukraine 1932-1933 godov. Itogovyj otčiot. 1990 god [Tarptautinė 1932-1933 metų bado Ukrainoje tyrimo komisija. Baigiamoji ataskaita. 1990 metai]. Kijiv, 1992.
17. Caplin V.V. Statistika žertv stalinizma v 30-e gody [Stalinizmo aukų statistika ketvirtąjį dešimtmetį] - Voprosy istorii. [Istorijos klausimai] - 1989. Nr.4.
18. Drobkin Ą.I. Lišency: 1918-1936 [Nukentėjusieji: 1918-1936] / / Zvenja. Istoričeskij almanach [Grandys. Istorinis almanachas] Moskva, 1992. Nr. 2.
19. Lagry. Przewodnik encyklopedyczny [Lageriai. Enciklopedinis žinynas]. Warszawa, 1998.
20. Katyn. Dokumenty zbrodni [Katynė. Žudymų dokumentai] T. 1-2. Warszawa, 1995-1998.
21. Institutui National pentu Studiul totalitarismului Petre Turlea. 8 Noiembi 1945. Colectro studii. B., 2000 ir kt.

Aukščiau nurodyti teisės aktai ir kiti dokumentai, kuriais remiantis padarytos nusikalstamos veikos patvirtina, kas buvo nusikalstamų veiksmų planuotojai, organizatoriai, vykdytojai ir kas buvo nusikaltimų subjektai. Tribunolo teisėjų kolegija dar kartą pabrėžia VKP (b) ypatingą vaidmenį vykdant nusikalstamus veiksmus.

Iš Visasąjunginės komunistų partijos (bolševikų) Centro komiteto 1938 m. sausio 31 d. nutarimo Nr. 1157/48 18 punkto „Dėl antisovietinių elementų" matyti, kad visiems ištrėmimams vadovavo VKP (b) Centro komitetas, nes jis duodavo sutikimą kiek ištremti asmenų iš kiekvienos respublikos, krašto ar srities. Duodavo nurodymą SSRS NKVD organams, kada konkrečiai vykdyti ištrėmimo operaciją. Taigi VKP (b) vadovybė tiesiogiai vadovavo piliečių trėmimams visoje SSRS teritorijoje. Todėl galima teigti, kad ji dalyvavo padarant nusikaltimus žmoniškumui ir genocido nusikaltimus.

Iš pateiktų komunistinių režimų komunistinių partijų ir jų vyriausybių nutarimų matyti, kaip SSRS tiesioginei įtakai priklaususios šalys vykdė nusikalstamus veiksmus žmoniškumui, o atskirais atvejais vykdė ir genocidą.

Okupuotos šalies Latvijos KP (b) Centro komitetas 1944 m. gruodžio 28 d., 1945 m. balandžio 16 d., 1945 m. birželio 16 d. nutarimais sudarė apskrityse ir valsčiuose štabus, kurie padėjo naikintojų batalionams. Iš šių nutarimų matyti, kad VKP (b) Latvijos padalinys tiesiogiai dalyvavo naikintojų batalionų veikloje, t.y. tiesiogiai darė genocido nusikaltimus.

Aukščiausių komunistų partijos, vyriausybės bei jos institucijų dalyvavimą organizuojant trėmimus įrodo ir kiti kaltintojo Uldis Pauls Strelis pateikti dokumentai - tai Latvijos SSR Ministrų Tarybos 1949 m. kovo 14 d. nutarimas, kuriuo reikalaujama ištremti 10 000 „buožių" šeimų (šis nutarimas yra priimtas remiantis SSRS Ministrų Tarybos nutarimu) bei Latvijos KP (b) CK 1941 m. instrukcija, kuri reglamentuoja ištremiamų asmenų turto apskaitą ir panaudojimą.

Kaip tipinį SSRS okupuotų šalių vykdytų trėmimų pavyzdį Tribunolas nurodo Lietuvos gyventojų trėmimą (genocidą), kuris būdingas ir kitoms SSRS okupuotoms valstybėms.

Žmonės buvo tremiami remiantis Ypatingojo SSRS MGB pasitarimo sprendimu. Tuo pačiu nutarimu buvo įgyvendinamas SSRS Liaudies Komisarų Tarybos 1945 m. rugpjūčio 22 d. nutarimas „Apie Lietuvoje buvusių naikintojų batalionų karių materialinį aprūpinimą bei kaimo aktyvo aprūpinimą ginklais". Šį nutarimą taip pat pasirašė SSKP ir Vyriausybės vadovas J. Stalinas.

SSRS Ministrų Tarybos 1947 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 3387-1107 buvo įsakyta SSRS MGB ištremti už Lietuvos ribų partizanų rėmėjų šeimas.

Šios direktyvos akivaizdžiai rodo, kad Lietuvos gyventojų genocidą vykdė SSKP ir SSRS vadovybė kartu su savo represiniais organais - tiesioginiais vykdytojais. Kiti juridiniai aktai patvirtina, kad jiems talkino marionetinė Lietuvos SSR vyriausybė, jos nariai bei Lietuvos KP (b) vadovybės nariai ir eiliniai nariai.

Štai dokumentai, kuriais remiantis buvo realizuota SSRS vadovų genocido politika. SSRS vadovybė ir vadovaujantys represinių institucijų darbuotojai pasirašė potvarkius dėl represijų masto ir tvarkos, sukūrė represinius organus, NKVD, NKGB, MGB, KGB specialius karinius dalinius ir stribų organizaciją žmonėms naikinti. Antai SSRS NKVD komisaro L. Berijos direktyva, kur Lietuvos SSR NKVD ir NKGB įgaliotiniui Lietuvoje S.Tkačenkai, NKVD komisarui J.Bartašiūnui ir NKGB komisarui D.Jefremovui įsakoma likviduoti antisovietinį pogrindį. Kita SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo B.Kobulovo direktyva Lietuvos SSR NKVD ir NKGB operatyvinių sektorių skyrių viršininkams, NKVD karinių dalinių vadams reikalauja sustiprinti kovą su partizanais. Šie dokumentai turi tiesioginį ryšį su LKP (b) veikla. Lietuvos KP (b) CK ir Liaudies Komisarų Tarybos 1944 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl naikintojų būrių steigimo Lietuvos SSR valsčiuose", Lietuvos KP (b) Centro komiteto biuro 1945 m. kovo 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos SSR naikintojų batalionų kovingumo didinimo" yra nepanei-

giami įrodymai, kad represijų politikai vadovavo SSKP per sąjunginių respublikų KP (b) ir jų sukurtas vyriausybes bei represines institucijas.

Trėmimo vykdymo mechanizmas

Trėmimai buvo vykdomi remiantis SSRS Ministrų Tarybos nutarimais, kuriuose buvo nurodyta, kiek ir kokios kategorijos gyventojų ir į kokias vietoves reiktų ištremti ir kokiems darbams paskirti tremtinius.

Trėmimų tvarką nustatė saugumo viršininkų instrukcijos. Kaltintojas iš Latvijos Uldis Pauls Strelis pateikė SSRS valstybės saugumo liaudies komisaro pavaduotojo Ivano Serovo pasirašytą „Antitarybinių elementų iškeldinimo iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos instrukciją". Tremtinu žmonių sąrašus sudarydavo apskričių ir rajonų MGB. Šiuos sąrašus peržiūrėdavo LKP(b) apskrities komiteto pirmasis sekretorius ir pasirašydavo vykdomojo komiteto pirmininkas.

Nutarimus dėl veikiančių, nuteistųjų ar nukautųjų partizanų, jų rėmėjų šeimų ištrėmimo tvirtindavo Lietuvos SSR valstybės saugumo ministras arba jo pavaduotojai ir formaliai sankcionuodavo Lietuvos SSR prokuroras. Šių šeimų trėmimo pagrįstumą, t.y, ar buvo laikytasi SSRS Ministrų Tarybos ir SSRS MGB nurodymų, tikrindavo SSRS MGB Ypatingasis pasitarimas. Nuo 1949 m. ūkininkų (buožių) šeimų sąrašus Lietuvos SSR MGB vadovybė teikė tvirtinti Lietuvos Ministrų Tarybos pirmininkui M.Gedvilui [E.Grunskis. Lietuvos gyventojų trėmimai 1940-1941, 1945-1953 metais. V., 1996, p. 94-95].

Trėmimus vykdyti buvo pavesta SSRS valstybės saugumo ir vidaus reikalų ministerijoms. Šioms žinyboms priklausė vidaus, pasienio ir konvojinė kariuomenė, milicija, jos naikinamieji (liaudies gynėjų) būriai, operatyviniai darbuotojai. Tuo pat metu tremtinių sąrašus sudaryti ir trėmimus vykdyti aktyviai padėjo vietiniai kolaborantai Lietuvos KP (b) apskričių komitetų pirmieji sekretoriai, vykdomųjų komitetų pirmininkai, Liaudies Komisarų Tarybos įgaliotiniai [Lietuvos gyventojų genocidas. V., 1998, p. 7]. Asmenys buvo tremiami į nepakeliamas klimatines sąlygas (dideli šalčiai, amžino įšalo žemės zonos ir kt.). Ten jie buvo pasmerkti, iš esmės, mirčiai.

Kaliniai buvo vežami etapais. Iš viso 1945-1952 m. buvo 54 etapai, tuomet iš Lietuvos buvo išvežta per 100 000 politinių kalinių [Lietuvos gyventojų genocidas. V., 1998, p. 11].

Socialinė žmonių naikinimo politika visose Baltijos valstybėse buvo vienoda.

Panašus"trėmimų mechanizmas" buvo ir Ukrainoje. VKP(b) CK Politinis biuras priimdavo politinius sprendimus, nukreiptus prieš įvairias socialines grupes.

1937 m. liepos 2 d. VKP (b) priėmė nutarimą „Apie antisovietinius elementus", pagal kurį iš žemesniųjų politinių organų buvo reikalaujama sušaudyti buožes ir „nusikaltėlius" po administracinių bylų svarstymo „troikose", o kitus „elementus" ištremti į NKVD nurodytus rajonus.

Organizuojant šiuos nusikaltimus aktyviai dalyvavo ir Ukrainos SSR vidaus reikalų liaudies komisariatas. 1937 m. Liaudies komisaras triskart kreipėsi į SSRS NKVD prašydamas papildomų limitų suėmimams Ukrainoje. Tie prašymai buvo patenkinti ir limitai padidinti.

Dokumentinę medžiagą patvirtina nukentėjusiųjų ir liudytoju parodymai, taip pat duomenys, esantys prie bylos pridėtuose leidiniuose.

Liudytojų ir nukentėjusiųjų parodymai

Ką papasakojo žmonės, matę gaisravietę ir smilkstančius lavonus! Štai liudytojos Adelės Mazurienės žodžiai (kalba netaisyta): „Aš ir Veronika Gaidienė nubėgome prie jų sodybos, kur jau baigė degti, ir gaisravietėje pamatėme gulinčią Karoliną Gaidienę. Ji gulėjo aukštielninka ir buvo visa apdegusi. Nesudegę iki galo buvo drabužiai, prispausti nugara prie žemės. Toliau nuo sodybos, darželyje, skirtam gėlėm, gulėjo Veronikos Gaidienės (Leopoldo Gaidžio žmonos) lavonas, neapdegęs, su mažosios Albinutės lavonu rankoje. Albinutės kojytė buvo išplėšta ir gulėjo atskirai...

...Rytojaus dieną aš pati ir kai kurie kaimynai nuėjome į šios tragedijos vietą, ir aš pamačiau, kad Veronikos Gaidienės ir Albinutės Gaidytės lavonai sudegę. Veronika Gaidienė tuo laiku buvo nėščia ir vaikščiojo devintame mėnesyje. Gaisravietėje gulėjo jos negyvas vaikas, bet nesudegęs, nes iš gimdos užpylė vanduo." [K.Kurakino ir kitų baudžiamoji byla, 1997 m., Lietuva]

Tokių ir panašių tragedijų patyrė ne viena Lietuvos vietovė: Rainiai, Pirčiupiai, Klepočiai ir daugelis kitų aukomis nusėtų vietų. O kur dar masinės žydų žudynės. Lietuva dėl komunistinio ir nacių genocidų 1940-1952 metais neteko apie 780 000 žmonių. Vien 1944 m. gruodžio 17-25 d. raudonųjų okupantų vidaus kariuomenė (Vetrovo divizija) sudegino 94 sodybas.

Nukentėjusi Lietuvos didvyrio, partizaninio judėjimo generolo Alfonso Ramanausko duktė **Auksė Ramanauskaitė-Skokauskienė** patei-

kė oficialią medicinos pažymą, kad jos tėvą brutaliausiais būdais sužalojo. 1956 m. spalio 15 d. MVD kalėjimo Nr. 1 sudarytos komisijos Ramanausko-Vanago apžiūros akte pažymėta: „Dešinė akis padengta hematoma, ant viršutinio voko pastebėtos 6 durtinės žaizdos, pagal diametrą padarytos plonu laidu ar vinimi, siekiančios akį, daugybė mėlynių pilvo srityje, kairės rankos piršto pjautinė žaizda. Ant lytinių organų pastebėta: dešinėje mašnos pusėje didelė plėštinė žaizda ir žaizda kairėje pusėje, nėra abiejų kiaušinėlių, sėklidžių kanalėlių." A. Ramanauskas-Vanagas buvo nuteistas ir sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d.

Nukentėjusioji Angelė Barkauskaitė (Nelsienė) paliudijo apie baisų genocidą, kurį įvykdė „Sovietų Sąjunga prieš mūsų tautą, prieš mano brolius lietuvius, latvius, estus. Tėvai buvo dori žmonės, visiems padėjo, bet pirmosios sovietų okupacijos metu jau buvo įtraukti į išvežamųjų sąrašus ir tiktai žydų kilmės generolas mus išgelbėjo nuo išvežimo. Girdėjau išvežamųjų šauksmus, verksmus, išgyvenau tą baimę, kurią jautėm kas vakarą, kai buvo vežami kaimynai. Artinantis antrajai okupacijai, mano tėveliui buvo aišku, jog būsim išvežti. Todėl jis mane, mažą mergaitę, išvežė į Vakarus. Mano seneliai, Stasys ir Uršulė Guogai, iš Vilkaviškio apskrities ir jų sūnus, mano dėdė Antanas Guoga, buvo ištremti į Sibirą, Altajaus kraštą ir man net nežinomi jų kapai. Mano teta, jos vyras Jonaitis, jų dukra - tuo metu būdama ketverių metukų, buvo penkiolikai metų ištremti į Krasnojarsko kraštą. Mano pusseserė neteko sveikatos. Jų dukra, tuo metu dvylikos metų, buvo atskirta nuo šeimos ir pasislėpė čia, Lietuvoje. Teta M.Navickienė, jos vyras, dviejų metukų sūnus buvo išvežti į Sibirą. Jie pasakojo, kaip laikė sūnelį rankose, kad šis nebūtų suspaustas. Žmonių gyvuliniame vagone buvo daug, jų kūnus, jei šie mirdavo, sustojimo vietose išmesdavo".

Nukentėjusysis Algirdas Petrusevičius pateikė tokius kaltinimus: „Aš buvau tuomet veikusios organizacijos „Geležinis vilkas" nariu.
1946 metais šios organizacijos užpuolimo metu, dėl įvykusios išdavystės patekau į lagerį, o tų pačių metų rugpjūčio mėnesį su dar pora vyrų pabėgome. Antrą dieną buvom apsupti ir visi, išskyrus mane, sušaudyti. Tuo metu per radiją buvo skelbiama, kad pabėgo ne politiniai,
o kriminaliniai kaliniai, kurie nužudė 15 žmonių. Vėliau aš pasidaviau. Pasakiau, kad esu neginkluotas. Tačiau nežiūrint to, man buvo šauta į dešinę ranką iš aštuonių metrų atstumo, o į krūtinę iš trijų metrų. Tuo metu man nebuvo suteikta jokia medicinos pagalba. Po to mane nuvedė į kaimą. Kaimo žmonėms vėl buvo pasakyta, kad tai aš nužudžiau 15 žmonių, dėl to patyriau smurtą nuo kaimiečių. Vėliau aš vėl buvau išvežtas į lagerį. Apie tai kokios būklės patekau į lagerį, gali paliudyti

dar gyvi esantys liudytojai. Vėliau aš buvau pristatytas į ligoninę, kur man be narkozės buvo amputuota dešinė ranka."

Nukentėjusysis Vincas Grinkus parodė, kad jis buvo išvežtas į Magadaną, ten dirbo po 10-11 valandų per dieną. Buvo invalidas - sulaužyta ranka. Kadangi arklių nebuvo, todėl kalinius po 6 vyrus kinkydavo traukti krovinių iki vienos tonos.

Nukentėjusioji Liucija Čereckaitė parodė, kad „1939 m. grįžom į Lietuvą. Netrukus prasidėjo okupacija, buvom išvežti į Sibirą. Tėvas 1942 m. buvo sušaudytas, o mama ir mes, vaikai, buvom Altajaus krašte, vėliau išvežti į šiaurę. Mus dalimis iš baržų išmesdavo į krantą. Tą naktį, kai išmetė mus, buvo šlapdriba. Pirmas naktis miegojom po žvejybiniu laivu, kol nepasistatėm jurtos. Vaikai mirė vienas po kito. Nebuvo jokio daktaro. Man dar nebuvo 14 metų. Dirbom visi. Mes aiškiai jautėm, kad ateina galas ir iš mūsų reikalauja tik darbo. Apie tėvą tikslius duomenis sužinojau tik po kokių 20 metų. Jo nuotrauką mačiau byloje. Negalima jo atpažinti, nors nuotrauka daryta praėjus vos 8 mėn. nuo suėmimo. Matyti, kad nėra dantų".

Nukentėjusysis Adomas Lukaševičius parodė, kad „1949-1950 m. Lietuvos aukštųjų mokyklų studentai įkūrė pogrindinę organizaciją „Vieningoji darbo sąjunga", kurios tikslas - ruoštis parlamentinei kovai su okupantais ir išvengti komunistų partijos vykdomo teroro ir smurto. Po trijų veiklos metų KGB pavyko užverbuoti vieną grupės narį - Vytautą Murauską, slapyvardžiu „Liudas", kuris išdavė pažįstamus grupės narius. 1952 m. pabaigoje grupė buvo areštuota. Vilniaus apygardos karinis teismas uždarame posėdyje KGB rūmuose nuteisė 16 grupės bendražygių po 25 m. kalėjimo ir 5 m. tremties konfiskuojant turtą. Bausmę paskyrė atlikti įvairiuose Vorkutos lageriuose. Man su grupe bendražygių teko Vorkutos koncentracijos stovyklose atlikti bausmę, kiti atliko bausmes Irkutsko ir Krasnojarsko anglių ir rūdynų kasyklose. Mus nuteisė neteisėtai. Mes niekam negrasinom ir prieš nieką nekovojom. Mes prašėm parlamentinės kovos, debatų, kalbėti apie tiesą ir teisingumą. Mums buvo neteisėtai atimta laisvė, nutrauktos studijos, sujauktas gyvenimas, buvom pastoviai persekiojami KGB darbuotojų, pašalinti iš atsakingų pareigų kaltinant mus antitarybiškumu ir antiliaudine veikla. 1989 m. Lietuvos SSR Aukščiausiasis Teismas, peržiūrėjęs bylą, mane visiškai reabilitavo. Beteisiu piliečiu savo tėvynėje išgyvenau 37 metus."

Nukentėjusysis Leonas Laurinskas parodė: „Kalėjau 16 metų. Partizanu išbuvau 8 metus. 1954 m. lapkričio 4 d. provokatoriaus buvau išduotas, apnuodytas vaistais ir suimtas. Tardymas vyko Vilniuje. Fi-

zinio smurto jau nenaudojo, bet labai blogai maitino, todėl duoną sapnuodavom naktimis. Lageryje teko pabuvoti ir karceryje. 1946 m. kalėjau uždarame Vladimiro kalėjime. Atsėdėjus, išvežė į Saranską ir mėgino užverbuoti. Neprisiėmiau jokių įsipareigojimų ir grįžau į lagerį. Paleistam neleido gyventi Lietuvoje, todėl prisiregistravau pas draugą Latvijoje. 1975 m. viešint pas Algirdą Petruševičių, jo namuose buvo atlikta krata, kurios metu pas mane rado 37 nuotraukas. Manęs nesuėmė, nes pavyko susitarti su kratą atlikusiu kapitonu. Tačiau vėliau manęs pradėjo ieškoti ir po kurio laiko suėmė. Tardytojas pasakė, kad mane pakišo „miatiežnikai" [maištininkai]. Buvau nuteistas ir sėdėjau dar metus. Po metų, kai grįžau iš kalėjimo, mane priregistravo Lietuvoje, tačiau saugumas persekiojo iki pat Nepriklausomybės atkūrimo."

Nukentėjusysis Edmundas Simanavičius parodė: „Esu buvęs politinis kalinys, Kauno apygardos 1946 m. „Vytenio" būrio narys. 1946 m. vasario 19 d. buvo organizuoti didžiuliai trėmimai Tauragės, Marijampolės, Lazdijų, Kauno apskrityse. Į vagonus buvo sugrūstos 424 šeimos. Tauro apygardos vadas Zigmas Drunga išleido įsakymą, kuriuo įpareigojo stabdyti trėmimą, sprogdinant geležinkelius, ardant plentus, stabdant kolaborantų veiklą. Trėmimas vyko keletą dienų, tris kartus buvo viršytas planas, kaip rašė spauda susprogdinti geležinkelį teko „Vytenio" būriui prie Marijampolės. Trėmimas buvo sulaikytas porai dienų, bet nesustabdytas. Vėliau įvyko išdavystė. Mus išdavė būriui priklausęs partizanas Čeikaitis (slapyvardis „Mėnulis"). Per tris čekistų operacijas būrys buvo sunaikintas. 1946 m. lapkričio 29 d. teismas nuteisė iš 11 suimtųjų keturis myriop. Kovo 26 d. jie buvo sušaudyti, o palaikai iki šiol laikomi nepagarbiai. Kiti asmenys buvo nuteisti 10-čiai metų lagerio ir išbarstyti po visą tuometinę Sovietų Sąjungą. Lageryje man teko praleisti aštuonis su puse metų, dirbau vario kasyklose, beveik visą laiką po žeme. Skųstis asmeniškai neturiu kuo, kadangi dalis kančios ištiko visą tautą, negaliu pasverti, ar man kliuvo daugiau, ar mažiau. Esu antros grupės invalidas. Esu pristatęs Tribunolui medžiagą apie Lietuvos krašto kariuomenės sunaikinimą. Lietuva iki 1949-1953 m. turėjo 34 kariuomenės vadus ir krašto apsaugos ministrus. Iš jų savo mirtimi laisvėje mirė tik trys, dvidešimt - patyrė bolševikų okupacinio režimo represijas, septyni iš jų, norėdami išvengti mirties, pasitraukė į Vakarus, kalėjo trylika, keturi iš jų buvo sušaudyti. Kalėjimuose buvo nukankinti trys. Represijų išvengė vienintelis generolas V.Vitkauskas, įsakęs nesipriešinti okupanto kariuomenei. Okupantas sunaikino visą Lietuvos kariuomenę: 1817 karininkų - tai rodo žalos sąskaita, kuri yra parengta buvusios vyriausybės komisijoje. Karininkai buvo naikinami me-

todiškai ir be išimties, masiškai. Daug karininkų vėliau tapo partizaninio karo organizaciniais vadais, esu minėjęs Tauro apygardos vadą kapitoną Zigmą Drungą, generolą Žemaitį, generolą Ramanauską. Jie visi žuvo pasipriešinimo kovose. Manau, kad jie gynė ne tik tėvynės laisvę, bet ir kariuomenės garbę. Krašto apsaugos ministrų ir kariuomenės vadų totalinis sunaikinimas - tai tik ledkalnio viršūnė."

Nukentėjusysis Edvardas Burokas parodė: „Aš buvau areštuotas už pogrindinę organizaciją „Lietuvos patriotas". Aš mačiau išvežimus, tuomet man buvo 7 metai, kai 1941 m. vežė žmones. Mačiau, kaip pro mūsų namus vežė mokytojus, gydytojus ir kitus Lietuvos inteligentus. Atėjo antroji okupacija po vokiečių okupacijos. Mes įkūrėme pogrindinę organizaciją, kuri leido atsišaukimus, turėjome ryšį su partizanais. 1952 m. mane paėmė į tarybinę armiją ir išvežė į Vladivostoką. Ten mane kažkas išdavė, nepateikus jokio kaltinimo areštavo ir po dviejų mėnesių atvežė į Vilnių. Vladivostoko kalėjimuose duodavo 400 gramų duonos, supuvusią žuvį. Kalėjime buvau laikomas vienutėje. Etapuojant į Lietuvą davė sūrios žuvies, kurią valgėm, tačiau parą laiko nedavė vandens. Kartu su politiniais kaliniais buvo vežami ir kriminaliniai nusikaltėliai. Kelionės metu kareiviai mūsų nevedė į tualetą. Mačiau kaip vieną žmogų, nusišlapinusį koridoriuje, kareivis užmušė pistoleto rankena. Vilniuje pakliuvau į Lukiškių kalėjimą. Čia girdėjau šauksmą - pasirodo iš proto išėjo kunigas, jį ten mušė. Iš Lukiškių kalėjimo mane atvežė į Saugumą, ten mane tardė žydų tautybės kapitonas. Kai atsisakiau kalbėti, nes reikalavo pasakyti tai, ko nebuvo, mane nusivedė į saugumo kamerą ir ten įvilko į tramdomus marškinius, bet ne į tokius kokie būna naudojami ligoninėse. Tuos marškinius rietė į viršų, dėl to mano kirkšnyse atsirado žaizdos, kurias dar gydžiausi Vorkutos lageriuose. Vorkutos lageriuose žmonės gaudavo po 30 parų izoliatoriaus. Teko kalbėtis su žmonėmis, kuriuos vėliau iššaudė šachtose. Po nepavykusių sukilimų, mus išvežė į kalėjimą Vladimire - be teismų, be nieko. Nespėjo manęs paleisti, kaip vėl buvau areštuotas ir nuvežtas į Vichrevką. Čia buvo 3 barakai, kurių kamerose buvo po 10 žmonių. Daug žmonių sirgo plaučių džiova. Aš mačiau du moterų barakus, kuriuose buvo moterų vienuolių. Atsisakiusias eiti maudytis išrengdavo nuogai ir už plaukų tempdavo į pirtį. Mane buvo pasodinę į nešildomą karcerį, nors temperatūra lauke buvo maždaug 40-50 °C šalčio."

Nukentėjusysis Česlovas Mačiulaitis parodė: „Esu Lietuvos pilietis, gimiau Minske, lietuvių išeivių šeimoje. 1943 m. grįžom į Lietuvą, gyvenom vargingai. Aš mažiausiai jaudinuosi dėl savęs, yra žmonių, kurie patyrė didelį skausmą. Aš niekad nebuvau geras komjaunuolis. Lietu-

voje manęs nepriėmė į aukštąją mokyklą, bet ją baigiau Leningrade. Mano pusbrolis buvo išvežtas į Komiją, dėdė Nikodemas mirė nuo nenustatytos ligos, tikriausiai iš sielvarto. Juzef Lebedinskij - mano pusseserės tėvas, lenkas, NKVD kalėjime buvo nukankintas 1937 m. Pokario metais dėl sovietų politikos nutautėjo visas kraštas. Rusų kalba tapo valstybine kalba. Tai yra nepataisomas dalykas, dar ir dabar kenčiame, nes tauta nejaučia išdidumo. Ar buvo skatinami lietuvių tautos išdidumas, savimonė? Vienu metu buvome susivieniję, kuomet vokiečiai trėmė lietuvius darbams, trumpiau buvom susivieniję dar kartą Sąjūdžio laikais."

Nukentėjęs Balys Gajauskas nurodė, kad jis iškalėjo komunistinių lagerių kalėjimuose 37 metus, patyrė dideles fizines, moralines ir dvasines kančias.

Nukentėjęs kunigas Alfonsas Svarinskas parodė, kad jis iškalėjo 21 metus, buvo dvasiškai ir fiziškai luošinamas, laikomas pusbadžio sąlygomis.

Nukentėjusysis Fonay Jeno davė parodymus apie tai, kaip jam buvo paskirta mirties bausmė šališko teismo, pagal prievarta iš jo išgautus parodymus, vėliau malonės aktu pakeista ilgalaikiu įkalinimu.

Nukentėjęs Povilas Vaičekauskas parodė: „Aš buvau areštuotas ir nuvežtas į KGB rūmus Vilniuje, kur buvau kankinamas. 1950 metais kankinimo būdai jau buvo modernūs. Mums neleisdavo miegoti 2-3 savaites."

Nukentėjusysis Antanas Lukša parodė, kad buvo suimtas už dalyvavimą pogrindinėje veikloje, tardymo metu žiauriai kankinamas, nuteistas 25 metams laisvės atėmimo, o grįžus į Lietuvą sekamas. Dėl jo ir brolių partizaninės veiklos buvo žiauriai kankintas jų tėvas.

Liudytojas Romualdas Zubinas parodė, kad jo motina su trimis vaikais buvo ištremta, tėvas sušaudytas. Pateikė Tribunolui dokumentus iš savo tėvų bylų.

Liudytojas Vytautas Kaziulionis paliudijo apie okupantų vykdytą fizinį ir dvasinį smurtą Lietuvių atžvilgiu - trėmimus į Sibirą, gyvenimo sąlygas tremtyje ir įkalinimo vietose. Be to, jis parodė, kad 1953 m. gegužės 28 d., jam matant, sargyba nušovė 7 kalinius. Sužeistiems kaliniams nebuvo suteikta jokia medicinos pagalba. Po šio įvykio 30-iai tūkstančių kalinių neišėjus į darbą, buvo sušaudyti keli šimtai kalinių.

Liudytojas Justinas Garšva parodė, kaip Jurbarko rajono Seredžiaus, Veliuonos ir Juodaičių kaimuose saugumiečių, enkavedistų ir stribų savo namuose buvo žiauriai nužudyti taikūs gyventojai: Jonas Krištanas, Ona Krištanienė, Kazė Krištanienė, Antanina Aleknienė, Aleknaitė, Barauskienė, Barauskaitė, Kazys Paškauskas ir daugelis kitų. Buvo rasti sudarkyti žmonių lavonai. Nužudytojo Kazimiero Masaičio galva atskir-

ta nuo kūno. Kitas lavonas rastas be kojos, kuri gulėjo atokiau kūno.
1945 m. liepos 13 d. Stasį Kučinską, Joną Mocaitį ir Adomavičių kareiviai išvarė iš namų, o jų lavonai buvo rasti 1945 rugpjūčio 24 d. miške, prie Skardinės kaimo, su akyse įdurtomis vinimis*.

Liudytojas Arimantas Dumčius davė parodymus apie savo šeimos trėmimus ir pateikė Tribunolui 1946-1953m. tremtinių ir politinių kalinių liudijimus, kad prieš Lietuvos gyventojus buvo vykdomas genocidas.

Liudytojas Isakas Kaganas davė parodymus apie komunistinės doktrinos vaidmenį inspiruojant etninį genocidą ir prieš atskiras tautas nukreiptas represijas, vykdytas komunistinių režimų.

Liudytojas Petras Cidzikas parodė: „Sovietinio genocido pradžia Mažojoje Lietuvoje -1944 m. spalio 16 d. Tuomet trečiasis Baltarusijos frontas pradėjo Karaliaučiaus krašto užėmimą. Po sėkmingos vokiečių kontratakos Gumbinės-Romintos ruože raudonieji buvo nublokšti toli į rytus. Vermachto laikinai užimtoje teritorijoje buvo rasta įrodymų apie Raudonosios armijos karių įvykdytus civilių gyventojų skerdynes, moterų prievartavimus. Visur, kur ėjo Baltarusijos fronto armijos kariai, dėjosi tas pats - sadistiškas moterų, mergaičių ir senučių žaginimas, moterų kalimas prie sienų, medžių, durų, jas bandžiusių užstoti vyrų iššaudymas. Siaubingi dalykai dėjosi ant užšalusių Aistmarių. Kai antrojo Baltarusijos fronto 31-oji armija 1945 m. sausio 26 d. prasiveržė prie Aistmarių, daugybė Karaliaučiaus krašto ir centrinės Rytprūsių dalies civilių gyventojų bandė, vieni krantu, kiti ledu, traukti prie Piliavos uosto, iš kur vylėsi išplaukti laivais į Vokietiją. Vežimų ir rogių vilkstines, sunkvežimius 1945 vasario 9 d. negailestingai subombardavo rusų lėktuvai, o laivus su pabėgėliais atakavo rusų povandeniniai laivai. Iš Sembos pusiasalyje susirinkusio milijono šiaurinės Rytprūsių dalies gyventojų laivais evakuoti pavyko tik 450 000 civilių ir 140 000 vokiečių karių. Kitos baisios masinės senelių, moterų ir vaikų žudynės buvo specialiai suorganizuotos jau karui pasibaigus ne vieną kartą ant Kuršių marių ledo. Raudonąjį terorą ištverusieji Karaliaučiaus krašto gyventojai buvo renkami į koncentracijos stovyklas, kur daugelis mirė nuo bado šalčio ir ligų."

Liudytojas Ints Calitis davė parodymus apie SSRS komunistinio režimo vykdytą genocidą ir represijas prieš Latvijos gyventojus.

Liudytojas Peteris Simsons davė parodymus apie savo šeimos trėmimus, represijas, taikytas jam asmeniškai po sugrįžimo iš tremties (trukdymas baigti aukštąjį mokslą).

* Justino Garšvos parodymai Jurbarko rajono prokuratūrai.

Liudytoja Lidia Lasmane davė parodymus apie jos kaimynų ir pažįstamų trėmimus ir žudymus 1941 m. Ji taip pat nurodė, kad buvo tris kartus suimta už pagalbą partizanams, nelegalių knygų leidybą ir antitarybinę propagandą.

Liudytoja Gilda Sabbo pateikė Tribunolui savo knygą „Neįmanoma tylėti", kurioje surinkti oficialūs SSKP ir SSRS vyriausybės dokumentai apie vykdytą SSRS piliečių genocidą.

Liudytojas Evgen Proniuk paliudijo apie bažnyčios tarnų ir dvasininkų atžvilgiu vykdytas žudynes, represijas ir persekiojimus. Jis parodė, kad Charkove 1918 m. čekistai įvykdė žudynes, kurių metu buvo sodinti ant kuolo 11 vienuolių, o vienam dar gyvam dvasininkui nuluptas skalpas. Liudytojas nurodė, kad 1921 metais 1657 dvasininkai buvo suimti, ištremti, sušaudyti arba iš jų buvo žiauriai tyčiojamasi.

Pranešėja Irena H. Darvydienė pateikė Tribunolui savo pareiškimą, adresuotą JTO generaliniam sekretoriui Butrosui Galiui ir Europos Tarybai.

Pranešėja Birutė Kižienė pateikė Tribunolui konferencijos dėl Molotovo-Ribentropo pakto įvertinimo medžiagą.

Pranešėja Aldona Vasiliauskienė pateikė Tribunolui medžiagą apie tarpukario Lietuvos Respublikos politinį veikėją Praną Dovydaitį.

Apgailėtina, kad dar egzistuoja ir vartojami komunizmo ideologijos reliktai, atminimo ir pagarbos ženklai Rusijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje, Lietuvoje (Grūto parkas) ir kitose šalyse. Tai rodo, kad visuomenė dar nėra pakankamai apsivaliusi nuo komunistinio palikimo ir kelia nerimą, kad ateityje neatgimtų naujos kokybės komunistinis recidyvas.

5. Komunistinių režimų padaryti žiaurumai

Lietuvoje:

Rainių tragedija

Šaltinis: Rainių tragedijos dokumentai paskelbti knygoje Padaubietis J. Telšių kankiniai. -V., 2000.

Kilus Vokietijos-SSRS karui, įkalinti SSRS okupuotos Lietuvos gyventojai buvo žiauriai nukankinti. 1941 m. birželio 22-28 d. nužudyta beveik 1 000 kalinių ir civilių gyventojų.

Žiauriausios žudynės buvo įvykdytos pirmosiomis karo dienomis Rainių miškelyje, netoli Telšių. Rainių miškelyje buvo surasti 73 lavonai. Teismo medicinos protokole užfiksuotos kalinių mirties priežastys,

kankinimų požymiai: nulupta galvos oda, išdurtos akys, nupjautos ausys, nupjautas liežuvis, sulaužyti kaulai bei šautinės žaizdos.

Pravieniškių lagerio tragedija:

Šaltinis: Arvydas Anušauskas. Lietuvių tautos sovietinis naikinimas 1940-1958 m., Vilnius, 1996, p. 127-133.

1941 m. birželio 26 d. daugiau nei 400 Pravieniškių lagerio kalinių buvo išvaryti į uždarą kiemą ir sušaudyti. Taip pat nužudytas 21 lagerio tarnautojas, 6 moterys ir 2 vaikai.

A. Ramanausko kankinimas

Šaltinis: 1956 m. spalio 15 d. medicinos apžiūros aktas (pateiktas Tribunolui)

A. Ramanauskas-Vanagas buvo nuteistas ir sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d. Prieš tai jis buvo žiauriai kankintas. 1956 m. spalio 15 d. MVD kalėjimo Nr. 1 sudarytos komisijos Ramanausko-Vanago apžiūros akte pažymėta: dešinė akis padengta hematoma, ant viršutinio voko pastebėtos 6 durtinės žaizdos, pagal diametrą padarytos plonu laidu ar vinimi, siekiančios akį, daugybė mėlynių pilvo srityje, kairės rankos piršto pjautinė žaizda. Ant lytinių organų pastebėta: dešinėje mašnos pusėje didelė plėštinė žaizda ir žaizda kairėje pusėje, nėra abiejų kiaušinėlių, sėklidžių kanalėlių.

Dėl savigynos teisės:

1940 m. birželio 15 d. Sovietų Sąjungos agresija prieš nepriklausomą Lietuvos valstybę tarptautinės teisės požiūriu buvo nusikaltimas taikai.

1970 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja svarbiausiu tarptautinės teisės principu paskelbė tai, kad „joks teritorijos įjungimas, kilęs iš grasinimo jėga ar jos naudojimo, negali būti pripažintas teisėtu".

Todėl Lietuvoje vykęs pokario pasipriešinimas komunistinei valdžiai yra teisėtas pasinaudojimas savigynos teise.

Kanibalizmo atvejai Moldavijoje

Dokumentas: 1946 m. rugsėjo 3 d. Moldavijos SSR prokuroro S.Kolesniko informacija Moldavijos KP(b) CK sekretoriui N.G.Kovaliui apie kanibalizmo faktą Malešty kaime, Nisporensko rajone, Kišiniovo apskrityje. Pasirašo Moldavijos SSR prokuroras, 3 klasės valstybinis justicijos patarėjas S. Kolesnik.

Šaltinis: AOPO RM, fondas 51, apr. 4, byla 49, 1. 105.

Fabula:

Pranešama, kad 1946 m. liepos 31 d. Malešty kaime dingo 1 m. 10 mėn. berniukas. To paties kaimo 70 metų amžiaus gyventojos namuose buvo rastos berniuko kūno dalys. Moteris paaiškino, kad ji berniuką įsiviliojo, ji nužudė ir jo kūno dalis išvirusi valgė.

Dokumentas: 1947 m. sausio 21 d. Moldavijos SSR prokuroro S.L.Kolesniko informacija Moldavijos KP(b) CK sekretoriui N.G.Kovaliui apie kanibalizmą Karakuji kaime, Kotovo rajone Pasirašo Moldavijos SSR prokuroras 3 klasės valstybinis justicijos patarėjas S.Kolesnik.

Šaltinis: AOPO RM, fondas 51, apr. 4, byla 84, 1. 6.

Fabula:

1947 m. sausio 18 d. kaimo gyventoja grįžusi į namus surado nužudytą 2 m. dukrą. Nustatyta, kad auką nužudė jos vyresnysis brolis ir 2 seserys. Prieš tai vyresnysis sūnus siūlė nužudyti ir suvartoti maistui jauniausią vaiką, tačiau motina tai griežtai uždraudė. Vaikai pasinaudodami tuo, kad motinos nebuvo namuose, nužudė jauniausiąją seserį ketindami ją panaudoti maistui.

Badas Ukrainoje

Kaltintojas iš Ukrainos pateikė Tarptautinės komisijos, tyrusios badą Ukrainoje 1932-1933 metais, 1990 metų ataskaitą.

Savo ataskaitoje komisija konstatuoja, kad bado aukų skaičius Ukrainoje 1932-1933 metais yra ne mažesnis kaip 4 500 000 žmonių.

Badą sukėlė sovietinės valdžios veiksmai: grūdų paruošimo planai 1932 m., kolektyvizacija ir valstiečių išbuožinimas. 1930 metais viena iš labiausiai eksportuojamų SSRS prekių buvo kviečiai ir kukurūzai. SSRS, norėdama įvykdyti industrializacijos planą, nustatė Ukrainai, išauginančiai apie 30% visų SSRS grūdinių kultūrų, neįvykdomą grūdų paruošimo planą, kuris buvo įgyvendinamas prievarta rekvizuojant iš valstiečių grūdus. Taip pat buvo rekvizuojami ir kiti maisto produktai.

Komisija taip pat nustatė, kad:

1. Ukrainos SSR ir SSRS valdžia žinojo apie didelį maisto produktų stygių ir badą Ukrainoje.
2. Sovietinė valdžia, žinodama apie badą, nesiėmė jokių priemonių iki 1933 m. vasaros. Ji neprašė pagalbos iš užsienio ir toliau eksportavo grūdus, leisdama mirti nuo bado Ukrainos gyventojams.
3. Sovietinė valdžia ėmėsi ir juridinių priemonių, dar labiau pabloginusių žmonių padėtį: buvo uždrausta palikti bado rajonus, nu-

statyta didelė atsakomybė už sandeliuose pūvančių ar po atviru dangumi esančių maisto produktų paėmimą ir pan. Tai buvo padaryta 1932 m. rugpjūčio 7 dienos įsaku „Apie socialistinės nuosavybės gynimą", 1933 m. kovo 17 dienos ir rugsėjo 13 dienos įsakais, draudžiančiais palikti kolūkius, kuriuose jie dirba.

Štai ką 1933 m. gegužės 31 d. rašte Nr. 474/106 Italijos konsulas Gradenigo, rezidavęs Charkove, rašė savo vyriausybei:

„Iš tikro, nėra abejonių: kad šis badas kilo iš sąmoningai organizuoto nederliaus, kuriuo buvo siekiama „pamokyti" valstiečius.

Manau esant svarbu pranešti dar vieną epizodą, atspindintį esamą situaciją:

Draugas Finkelis, GPU „Kolegija" narys, prisipažino vienam, žinomam man žmogui, kad Charkovo gatvėse kiekvieną naktį surenkama apie 200 numirusių iš bado žmonių lavonų. Iš savo pusės galiu paliudyti, kad pats po vidurnakčio mačiau, kaip prieš pasiuntinybę pravažiavo sunkvežimiai su 10-15 žmonių lavonų kroviniu.

Šias žinias aš gavau iš sanitarų ir galiu garantuoti jų teisingumą:

Garovo kaime, kuris yra už 50 km nuo Charkovo, iš 1300 gyventojų šiandien galima suskaičiuoti tik 200.

Kalėjime „Šaltasis kalnas" vidutiniškai kasdien miršta apie 30 žmonių.

Poltavos apylinkės nukentėjo, atrodo, daugiau nei Charkovas. Poltavoje net daktarai pradeda tinti iš bado."

V. Nusikalstamų veikų subjektai

Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų II skyriaus „Jurisdikcija ir bendrieji principai" 3 (c) punkte nurodytos 1948 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį nuostatos. Tačiau Tribunolo teisėjų kolegija mano, kad būtina tarptautiniu lygiu ir nacionalinėje teisėje išplėsti genocido sąvoką, kad ji apimtų ne tik tautų, bet ir politinių bei socialinių grupių fizinį naikinimą. Dėl neišsamios genocido sąvokos apibrėžimo tarptautinis teisingumas nepasiekia komunistinių ir kitų režimų padarytų nusikaltimų.

Tarptautiniu požiūriu svarbu nustatyti, kas darė nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (vykdė genocidą) Rusijos Federacijos Tarybinės Socialistinės Respublikos ir SSRS okupuotose teritorijose, kas buvo šių nusikaltimų subjektas. Kadangi minėtais nusikaltimais pažeistos tarptautinės teisės normos, todėl turi būti numatyta atsakomybė bei kas turi atlyginti nusikaltimais padarytą žalą.

Tribunolo teisėjų kolegija mano, kad iki Antrojo pasaulinio karo Rusijos Federacijos Sovietinė Socialistinė Respublika, vėliau Sovietinė Socialistinių Respublikų Sąjunga, padarė nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (vykdė genocidą) Ukrainoje, Baltarusijoje ir kitur. Vėliau, per Antrąjį pasaulinį karą ir po jo, tuos pačius nusikaltimus padarė Lietuvai, Latvijai, Estijai, Suomijai, Lenkijai, Ukrainai, Moldovai, Rumunijai, Vengrijai, Bulgarijai, Baltarusijai, Čečėnijai ir kitoms valstybėms.

Visų padarytų nusikaltimų taikai, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui (genocido) subjektas, bendrąja prasme, buvo SSRS ir konkrečiai jos visuomenę organizuojanti bei jai vadovaujanti jėga - komunistų partija. Ji buvo vienintelė partija ir tapatino save su valstybe, nes visoje SSRS, ir jos okupuotose teritorijose sukūrė komunistinius režimus, įsteigė SSKP padalinius. SSKP vadovybė visuomet sudarinėjo SSRS vyriausybes, o sąjunginėse respublikose, savo padalinių padedama, iš kolaborantų sudarydavo marionetines vyriausybes. Visos SSRS represinės institucijos - pradedant centrinėmis represinėmis institucijomis VČK, GPM, NKVD, NKGB, MGB, KGB ir baigiant jų padaliniais sąjunginėse respublikose - sudaryti tokiu pat principu. Šitaip vadovaujant komunistų partijai buvo sukurtas komunistinio režimo nusikaltimų vykdymo mechanizmas, kurio pagalba buvo padaryti aukščiau nurodyti nusikaltimai. Todėl įvardytos institucijos, jų vadovai, asmenys, tiesiogiai vykdę nusikalstamus veiksmus (ar bendrininkavę darant minėtus nusikalstamus veiksmus) yra šių nusikaltimų subjektai.

Sovietų Sąjungos pavyzdžiu (ir jai padedant) sukurtose kitose komunistinių režimų šalyse (Bulgarijoje, Čekoslovakijoje, Rumunijoje, Vengrijoje ir kt.) visuomenę organizuojanti ir jai vadovaujanti jėga taip pat buvo komunistinės partijos. Todėl ir šiose šalyse komunistinės partijos yra nusikaltimų žmoniškumui ir genocido nusikaltimų subjektai. Taigi jos buvo tokios pačios nusikalstamos - represinės organizacijos, jų vadovai, asmenys, tiesiogiai planavę, organizavę bei įsakę daryti nusikalstamas veikas (nusikaltimų bendrininkai) kaip ir Sovietų Sąjungoje, taip pat yra atsakingi už nusikaltimų padarymą. Tokia išvada pagrįsta nuosprendyje išvardintais komunistinių režimų teisės aktais, kaltintojų paaiškinimais, nukentėjusiųjų, liudytojų parodymais bei pridėta prie bylos medžiaga.

Tiesioginio SSRS prisidėjimo prie komunistinio režimo palaikymo ir plėtros kitose valstybėse pavyzdžiu galėtų būti šis, žemiau pateiktas, Sovietų Sąjungos Komunistų partijos CK sekretoriato 1981 metų nutarimas „Dėl paramos suteikimo Čilės komunistų partijos ryšininkų pervežimui ir specialiam kadrų paruošimui." Jame skelbiama:

„Patenkinti Čilės Komunistų partijos vadovybės prašymą: 1981 m. SSRS iki 6 mėnesių praeiti specialų pasirengimą (minavimas ir sprogdinimas, diversinių akcijų atlikimas), 15-ai Čilės Komunistų partijos narių. Priėmimą ir aptarnavimą ... pavesti SSRS gynybos ministerijai." [Izvestija", 2000 m. rugpjūčio 23 d.]

Visą žalą, padarytą nusikaltimais taikai, karo nusikaltimais ir nusikaltimais žmoniškumui bei valstybių, privačios ir visuomeninės nuosavybės grobimu, turėtų atlyginti Rusijos Federacija, nes ji iki 1991 m. gruodžio 21 d. tapatino save su Sovietų Sąjunga. Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius 1991 m. gruodžio 24 d. gavo oficialų Rusijos pareiškimą ir niekas neprieštaravo, kad Rusija pakeistų SSRS Jungtinėse Tautose. 1992 m. sausio 17 d. Rusijos užsienio reikalų ministerija informavo diplomatines atstovybes Maskvoje, kad Rusijos Federacija toliau vykdys SSRS įsipareigojimus pagal tarptautines sutartis, be to, Rusijos Vyriausybė, vietoj SSRS vyriausybės, vykdys depozitoriaus funkcijas pagal daugiašales sutartis. Todėl Rusija yra atsakinga už Sovietų Sąjungos nusikaltimus ir turėtų pasmerkti komunistinio režimo padarytus nusikaltimus, atsiprašyti ir bent iš dalies atlyginti tautoms materialinę žalą, grąžinti pagrobtas kultūros ir kitas vertybes.

Žalos atlyginimo kriterijumi galėtų būti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos Kompensavimo Komisijos 1991 m. gruodžio 20 d. priimtas dokumentas, kuriame nurodoma, kad „Kuveito karo atveju žala asmeniui dėl kare patirtos žalos asmeniui arba mirties turėtų būti atlyginama iki 100 000 JAV dolerių.

[Šveicarija, CH 12111, Ženeva 10, Jungtinių Tautų Kompensavimo Komisija, Carlos Alzamova, atsakingasis sekretorius].

Tribunolo teisėjų kolegija mano, kad komunistinių režimų komunistinės partijos yra nusikalstamos represinės organizacijos. Jų nusikalstamas pobūdis yra tęstinis, nes atsiranda iš nusikalstamos komunizmo doktrinos pripažinimo ir praktinio jos programinių veiklos nuostatų įgyvendinimo.

Komunistinių režimų komunistinių partijų vadovybė, jų vadovai ar okupuotų šalių kolaboravusių režimų komunistinių partijų padalinių vadovai, visos komunistinių režimų komunistinės partijos ar valstybės institucijos tapo represinėmis nuo tada, kai jos tiesiogiai dalyvavo padarant nusikalstamus veiksmus taikai, žmoniškumui (vykdant genocidą), karo nusikaltimus (ar bendrininkavo padarant nusikaltimus).

Kad komunistinių režimų komunistinės partijos, jų vadovybė, vadovai ar komunistinių partijų padalinių vadovybė, jų vadovai ir visos ins-

titucijos bei pavieniai asmenys darė nusikalstamus veiksmus, patvirtina tarptautinės teisės normas pažeidžiančių veiksmų planavimas, organizavimas ir vykdymas, priimant nusikalstamo pobūdžio nutarimus, sprendimus, tvirtinant represinių institucijų sudarytas instrukcijas. Tai įrodo kaltintojų pateikti dokumentai. Komunistinių režimų komunistų partijų narius būtų galima pripažinti nusikaltusiais, nustačius, kad jų veikla planuojant, organizuojant, vadovaujant, kurstant ar kitaip padedant buvo okupantų valios vykdymas ir šitaip buvo padaryti nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui (vykdytas genocidas), taip pat fizinė, materialinė ir moralinė žala ar kiti veiksmai, prieštaraujantys tarptautinės teisės normoms, pažeidžiantys okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę ir piliečių teises.

Nurodytus teiginius patvirtina Tribunolo nagrinėta kaltintojų pateikta medžiaga nuosprendžio dalyje, kurioje aptariami įrodymai dėl konkrečių nusikaltimų sudėčių, šiame procese nukentėjusiųjų, liudytojų parodymai ir atskiri dokumentai.

Remiantis Niurnbergo tribunolo įstatų 7-10 straipsnių nuostatomis, valstybių vadovų, atsakingų valstybės institucijų (ministerijų) pareigūnų statusas negali būti pagrindas atleisti juos nuo atsakomybės arba švelninti bausmę (7str.). Asmens veikimas vyriausybės ar viršininko įsakymu nepanaikina jo atsakomybės (8 str.). Todėl nei organizacijos, nei konkrečios institucijos ar pavieniai asmenys negali būti atleisti nuo atsakomybės, jeigu jie vykdė vyriausybės ar tam tikrų institucijų įsakymus, kurie turi nusikalstamos veikos požymių ir tikslų. Tačiau būtų neteisinga ir neteisėta teigti, kad visi buvę komunistinių režimų komunistinių partijų, kaip nusikalstamų organizacijų, nariai yra nusikaltę. Absoliuti komunistinių režimų komunistinių partijų narių dauguma (pastaruoju laiku) buvo asmenys, nepažeidę jokių teisės normų, o tiesiog priverstinai įtraukti į partijos narius prieš savo valią siekiant komunistinės doktrinos tikslų, supriešinti visuomenę.

Prievartiniais veiksmais, kuriais norėta įtraukti į komunistinių režimų komunistinių partijų narius, laikytina piliečių darbinės veiklos ribojimą, šalinimą iš vadovaujamų pareigų, darbo, draudimą mokytis, dirbti mokslinį darbą, įgyti mėgstamą profesiją, trukdymą siekti asmenybės tobulėjimo, užsiimti sportine arba kultūrine veikla ar rūpintis savo šalies gerove. Tokie asmenys, prievarta tapusieji šių partijų nariais, negali būti smerkiami, jeigu jie nekolaboravo su okupantais, nevykdė jų valios, kuria siekta stiprinti šalies okupacinį režimą, nepadarė veiksmų, turinčių nusikaltimo požymių, būdingų nusikaltimams taikai, karo nusikaltimams, nusikaltimams žmoniškumui (genocidui), nusikalti-

mams savo šaliai, nepaniekino savo šalies piliečių nacionalinių jausmų, jų garbės ar orumo.

Asmenys, kas jie bebūtų: komunistinio ar fašistinio režimo nusikaltėliai, ar nepriklausę jokiam režimui, tačiau padarę nusikalstamus veiksmus, turinčius nusikaltimų taikai, karo nusikaltimų, nusikaltimų žmoniškumui (genocido) požymių, turi būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Čia būtina gretinti: nacizmas pasmerktas, nacistiniai nusikaltėliai nuteisti. Pasaulio tautų visuomenės, pasaulio valstybių, ypač didžiųjų, gėdai, komunizmas, komunizmo nusikaltėliai, padarę baisesnius negu fašizmo nusikaltimus, vis dar nenuteisti, nepasmerkti ir net neįvardyti. Juk jie iššudė, ištrėmė į lagerius, negyvenamas vietas ir pasmerkė badui, šalčiui, neišvengiamai mirčiai milijonus žmonių. Todėl daugelio tautų ir visuomenių raidai vis dar kliudo susipriešinimas kaltųjų ir nukentėjusiųjų, kurie reikalauja istorinio teisingumo. Vidinė nesantaika tebekenkia daugybės valstybių, tautų pažangai ir jų visuomenės darnai. Todėl vardan pasaulio ir konkrečių tautų gerovės bei ramybės būtina, esant pagrindo, nuteisti ar bent įvardyti kaltininkus.

Kadangi yra komunistinių partijų, kurios dar pripažįsta nusikalstamą komunizmo doktriną kaip visuomenės raidos programą, todėl joms negalima sudaryti sąlygų jokioje valstybėje užgrobti valdžią vykdant kariną perversmą ar dalyvaujant parlamento rinkimuose.

Komunistinių režimų komunistinių partijų nariai, vykdę nusikalstamas veikas, neturi teisės naudotis valstybių, priklausančių Jungtinėms Tautoms, politiniu prieglobsčiu, o asmenys, padarę nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (vykdė genocidą) turi būti visų valstybių perduodami toms valstybėms, kuriose jie padarė šiuos nusikaltimus.

Tribunolo teisėjų kolegija, vykdydama Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" patvirtintų Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų II skyriaus 3 punkto nurodymą, įvardija kolaboravimo sąvoką, kolaboravusias institucijas, jų vadovus ir asmenis, sąmoningai vykdžiusius okupantų valią pažeidžiant okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę ir piliečių teises.

Teisėjų kolegija į kolaboravimo sąvokos turinį įtraukia iš kolaborantų sudarytos marionetinės vyriausybės centrinės ir vietinės valdžios pareigūnus, valdininkus ir tarnautojus, vykdžiusius okupacinės valdžios nurodymus ir prievarta vertusius piliečius paklusti okupantų politinei valiai.

Kolaboravimas turi tris aspektus: teisinį, politinį ir moralinį. Teisinis aspektas - tai kolaboranto veikla prieš savo valstybę, už kurią atsiranda baudžiamoji atsakomybė. Politinis aspektas - tai kolaboranto są-

moningas, savanaudiškas dėl politinių, ekonominių ar ideologinių sumetimų siekis įgyvendinti savo tikslus su okupanto pagalba. Moralinis aspektas - tai kolaboranto veiksmai siekiant pateisinti okupaciją.

VI. Nusikalstamų veikų kvalifikacija

Tribunolo teisėjų kolegija, susipažinusi su pateiktais kaltinamaisiais aktais, išklausiusi kaltintojų, gynėjų kalbų, nukentėjusiųjų, liudytojų parodymų, išnagrinėjusi pateiktus Tarptautinio kongreso perskaitytus pranešimus bei rašytinius dokumentus ir teisės aktus, kuriais remiantis buvo padaromos nusikalstamos veikos, nustatė, kad Rusijos Sovietinė Respublika, po to Rusijos Sovietinė Federacinė Sąjungos Respublika, o vėliau Sovietų Sąjungos komunistinis režimas vadovaujant VKP (b), sudarė savo šalies vyriausybę, represinius organus, okupuotose šalyse sudarė VKP (b) padalinius, kuriems padedant iš kolaborantų sudarydavo marionetines vyriausybes ir represinius organus, padarė nusikalstamus veiksmus, kurie pažeidė tarptautinės teisės normas ir kvalifikuojami kaip nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui ir genocido nusikaltimai.

Kitose komunistinių režimų šalyse, vadovaujant komunistų partijoms, buvo sudarytos tos šalies vyriausybės, su jų pagalba buvo sudaryti represiniai organai ir bendromis komunistinių partijų, jų sudarytų vyriausybių ir represinių organų pastangomis buvo padaryti nusikaltimai žmoniškumui, o atskirais atvejais ir genocido nusikaltimai.

Kadangi asmenims, padariusiems nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui ir genocido nusikaltimus netaikoma patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senatis, todėl visi asmenys, padarę nurodytus nusikaltimus, turi būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisti tarptautinių ar nacionalinių teismų.

Įvardijame šalis, kuriose buvo padaryti nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui ir genocido nusikaltimai.

1. Nusikaltimai taikai

Nusikaltimai taikai suprantami kaip agresijos planavimas, rengimas, pradėjimas ir vykdymas.

Terminas „Agresija" suprantamas kaip vienos valstybės ginkluotos jėgos panaudojimas prieš kitos valstybės suverenumą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę arba bet kuriais kitais būdais, prieštaraujančiais Jungtinių Tautų įstatams, kurie apima, bet neapsiriboja:

valstybės ginkluotųjų pajėgų įsiveržimą ar kitos valstybės teritorijos užpuolimą, bet kokią karinę okupaciją, taip pat ir laikiną, kaip tokio įsiveržimo ar užpuolimo rezultatą ar bet kokį kitos valstybės teritorijos ar jos dalies aneksavimą naudojant jėgą ir kt.

Lietuva

1918 m. Sovietų Rusija įvykdė karinę agresiją prieš ką tik susikūrusią Lietuvos Respubliką.

1940 m. birželio 15-17 d. pasinaudodama II pasaulinio karo padėtimi, komplikuota tarptautine situacija Europoje, Sovietų Sąjunga, remdamasi Molotovo-Ribentropo paktu ir jų sudarytais slaptais protokolais, įteikė Lietuvai, Latvijai ir Estijai ultimatumus ir greit jas okupavo. Tuo metu buvo pasirengta ir kariniam konfliktui. Birželio pradžioje NKVD buvo pavesta paruošti platų lagerių tinklą, kur tilptų daugiau nei 60 tūkstančių karo belaisvių iš trijų kaimyninių valstybių.

1. 1940 m. birželį įvykdyta Lietuvos okupacija ir vėliau sekusi aneksija reiškė, kad SSRS pažeidė ne tik tarptautinę teisę ir savo tarptautinius įsipareigojimus, bet sulaužė ir dvišalius susitarimus su Lietuvos Respublika, kurios buvo pasirašytos:
2. 1920 m. liepos 12 d. Lietuvos-Rusijos Taikos sutartį, pagal kurią Rusija pripažino Lietuvos nepriklausomybę su sostine Vilniumi ir Gardino miestu;
3. 1926 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos-Sovietų Sąjungos sutartį dėl nepuolimo ir neutraliteto, kurios galiojimas buvo numatytas iki 1945 m. gruodžio 31 d.;
4. 1933 m. liepos 5 d. pasirašytą „Konvenciją užpuolimui apibrėžti", kurioje bet kokia agresija ir užpuolimas buvo draudžiami iš principo;
5. 1939 m. spalio 10 d. sutartį dėl „Vilniaus ir Vilniaus srities perdavimo Lietuvos Respublikai ir Lietuvos-Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos", kurios septintame straipsnyje sakoma: „Šios sutarties įgyvendinimas jokiu būdu neturi paliesti susitariančių šalių suverenių teisių, ypač jų valstybinės santvarkos, ekonominės ir socialinės sistemos, karinių priemonių ir, bendrai, nesikišimo į vidaus reikalus dėsnio".

Sovietų Sąjunga buvo okupavusi Lietuvos Respubliką iki 1941 m. birželio 22 d.

1944 vasarą, pasitraukus Vokietijos armijai, į Lietuvą įžengė Sovietų Sąjungos armijos daliniai, kurių pagalba Lietuva buvo okupuota trečią kartą.

1991 m. sausio 11-13 dienomis Sovietų Sąjunga įvykdė agresiją prieš Nepriklausomą Lietuvą, o panaudojus ginklus prieš civilius gyventojus įvykdė dar ir karo nusikaltimus.

Latvija

1918 m. Sovietų Rusija užpuolė Latviją ir tuo įvykdė nusikaltimą taikai.

1939 m. gruodžio mėn. 5 d. Latvijos Respublika buvo priversta pasirašyti savitarpio pagalbos sutartį su Tarybų Sąjunga, kuria remiantis į Latviją buvo įvesta 30 000 sovietinės Raudonosios armijos karių.

1940 m. birželio 16 d. SSRS Vyriausybė įteikė Latvijos pasiuntiniui Maskvoje ultimatumą, kuriame buvo reikalaujama pakeisti Latvijos Vyriausybę ir įvesti į jos teritoriją papildomą Raudonosios armijos kontingentą.

1944 metais pasitraukus Vokietijos okupacinei kariuomenei, Latvija vėl buvo užgrobta Sovietų Sąjungos dalinių.

Estija

SSRS Raudonoji armija 1940 m. birželio 17 d. įvykdė visišką Estijos karinę okupaciją, į Estiją įžygiavo Raudonoji armija, kurią sudarė 115 000 kareivių, tai yra 10 kartų didesnės pajėgos nei Estijos gynybos pajėgos taikos metu.

1944 m. rugsėjo 18 dieną trumpam vėl buvo sudaryta suvereni ir teisėta Estijos vyriausybė, kuriai vadovavo vicepremjeras Otto Tief, prezidento pareigas vykdė premjeras Juri Uluots. Tų pačių metų rudenį Raudonoji armija vėl okupavo Estiją ir areštavo didžiąją dalį atkurtos vyriausybės narių.

Baltarusija

1918 m. kovo 25 d. buvo paskelbta Baltarusijos Liaudies Respublikos nepriklausomybė. Tačiau ji egzistavo neilgai, nes Rusijos remiami Baltarusijos komunistai (bolševikai) 1919 m. sausio 1 d. paskelbė manifestą apie sudarymą Baltarusijos sovietinės socialistinės respublikos, kuri 1922 m. buvo įjungta į Sovietų Sąjungos sudėtį.

Ukraina

Tris kartus (1917, 1918 ir 1919 m.) Sovietų Rusija sukėlė agresyvų karą prieš Ukrainos respubliką (UR) ir ją okupavo.

Moldova

1940 metų liepos 26 ir 27 dienomis SSRS Vyriausybė nusiuntė Rumunijos Vyriausybei du ultimatumus, kuriuose grasinant karine jėga,

pareikalavo Besarabijos ir Šiaurės Bukovinos. 1940 m. liepos 28 dieną Rumunija, nenorėdama konfliktuoti su SSRS, atidavė šias teritorijas, į kurias tuoj pat įžengė Raudonosios armijos daliniai.

Čečėnija

Prieš Čečėniją pokomunistinė Rusija įvykdė dvi agresijas: 1994-1996 ir 1999 metais, pastaroji tebesitęsia iki šiol.

Bulgarija

1944 m. Sovietų Sąjunga, išvijusi fašistinę kariuomenę, okupavo Bulgariją.

Rumunija

1940 m. birželio mėn. SSRS, tiesiogiai įgyvendinama 1939 m. Molotovo-Ribentropo pakto nuostatas, įsibrovė į Rumuniją, okupuodama Besarabiją bei Bukovinos Šiaurę, šitaip jėga primesdama komunizmą Rumunijai, kaip ir kitoms Rytų ir Vidurio Europos šalims. Abiem atvejais buvo įvykdyti nusikaltimai taikai, pasireiškiantys agresijos planavimu, rengimu, pradėjimu bei vykdymu.

1944 m. Sovietų Sąjunga, išstūmusi fašistų kariuomenę, okupavo visą Rumunijos teritoriją.

Vengrija

SSRS kariuomenė, nuslopinusi fašistinės kariuomenės pasipriešinimą, 1944 m. okupavo Vengriją.

1956 m. SSRS prieš Vengriją ir jos piliečius panaudojo karinę jėgą, sudarė marionetinę, visiškai SSRS kontroliuojamą vyriausybę ir palaikė ją karinėmis priemonėmis.

Tuo pažeidžiant:

1928 m. rugpjūčio 27 d. Paryžiaus arba Kellogo-Briando taikos pakto dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo 4-5 dalis.

1945 m. Jungtinių Tautų įstatų 2 straipsnio 3-4 dalis.

1945 m. Niurnbergo tribunolo įstatų 6 str. (a) dalį bei VI principo (a) dalį pagal 1950 m. Tarptautinės teisės principus, pripažintus tokiais Niurnbergo tribunolo įstatų ir nuosprendžio (suformuluotus remiantis 1946 m. gruodžio 11 d. JT GA rezoliucija Nr. 95 (I), „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo tribunolo įstatais ir nuosprendžiu").

1974 m. JT Generalinės Asamblėjos gruodžio 14 d. rezoliuciją dėl agresijos apibrėžimo.

Karo nusikaltimai

Karo nusikaltimais laikomi bet kurie veiksmai, pažeidžiantys tarptautinę humanitarinę teisę:

a) tyčinis žudymas;
b) kankinimas arba nežmoniškas elgesys, taip pat biologiniai eksperimentai;
c) masinis naikinimas arba pasisavinimas nuosavybės, nepateisinamas karine būtinybe ir vykdomas neteisėtai bei amoraliai;
d) belaisvių arba kitų tarptautinės humanitarinės teisės ginamų asmenų vertimas tarnauti priešo ginkluotose pajėgose;
e) betikslis miestų, kaimų ir gyvenviečių naikinimas arba niokojimas, nepateisinamas karine būtinybe ir kt.

Lietuva

1944 m. liepos-gruodžio mėn. prievarta mobilizuota 24 100 asmenų. 1944-1945 m. į Raudonąją armiją mobilizuoti 108 378 vyrai, iš jų 82 000 lietuvių. Prievartinė mobilizacija tebevykdyta netgi atkūrus 1990 m. kovo 11 d. Nepriklausomą Lietuvos valstybę. Sovietų Sąjungos kariuomenėje buvo sužaloti 2 300 asmenų, o 1 600 asmenų žuvo. 1991 m. liepos 31 d. įvykdytos kraupios Medininkų pasienio ir muitinės postų pareigūnų žudynės, 1991 m. sausio 13 d. - taikių Vilniaus televizijos bokšto gynėjų sušaudymas. Daugiau kaip 5 000 Lietuvos gyventojų priverstinai dalyvavo Afganistano kare.

1944 m. gruodžio 17-21 d. 13-ojo pasienio pulko batalionas Čekiškės valsčiaus (Kauno apskr.) Butkiškių, Vosbutų, Baukių, Juodaičių kaimuose sudegino 46 sodybas ir nužudė 56 žmones, o gruodžio 22 d., 5 km į rytus nuo Vilkijos (Bubių, Ligainių, Padaugavės ir kt. kaimuose) sudegino 9 sodybas, nušovė 16 ir sudegino 4 žmones. Merkinės valsčiaus Klepočių kaime nužudyti 22 žmonės,Lizdų - 10 (iš jų 2 moterys) ir t.t.

NKVD vidaus kariuomenės 4-oji divizija vien savo operacijų metu 1944 m. gruodžio 13-1945 m. kovo 31 d. nužudė 1 817 žmonių. Tarp 4-osios divizijos nužudytų žmonių buvo apie 550 partizanų, o visi kiti - nužudyti beginkliai gyventojai (dažniausiai nuo mobilizacijos besislapstę vyrai). Didžiausios žudynės vyko 1944-1945 m.

1944-1953 m. NKVD (MVD) ir MGB nužudė 20 156 partizanus (dokumentuose jie niekinamai pavadinti „banditais"), apie 5 000 jų buvo beginkliai žmonės. Dokumentais pagrįsta išvada galėtų būti viena: 1944-1953 m. NKVD (MVD) ir MGB vykdytos karinės baudžiamosios operacijos (nesvarbu kas jas vykdė - divizijos, pulkai, kuopos, komandos ar karinės čekistų grupės) buvo pagrindinis lietuvių žudymo būdas.

MVD, MGB ir jų kariuomenė buvo pagrindinė visų karo nusikaltimų vykdytoja.

Privačios ar visuomeninės nuosavybės grobimas (karo įstatymų ir papročių pažeidimas)

1944 m. gruodžio mėn. pradžioje SSRS vidaus reikalų komisaro pavaduotojas S.Kruglovas nurodė, jog „būtų tikslinga Lietuvos SSR Liaudies Komisarų Tarybos vardu kreiptis į nelegaliai gyvenančius banditus su pasiūlymu legalizuotis numatytu laiku, nurodant, jog priešingu atveju jų šeimos bus ištremtos į Sibirą, o jų turtas konfiskuotas". Tuo metu turtas buvo konfiskuojamas, o namai dažnai ir sunaikinami. 1945 m. liepos mėn. M. Suslovas savo pranešime J. Stalinui rašė apie 30 899 ūkių (t.y. 10 % visų ūkių) visišką ar dalinį konfiskavimą. Tarp jų buvo 4 055 suimtų „liaudies priešų" ūkiai.

1946 m. birželio 19 d. LSSR prokuroras M. Baliasnikovas rašte V. Ždanovui nurodė, jog buvo konfiskuoti 3 360 rezistentų ūkiai ir 12 790 „be šeimininkų" likę ūkiai (dažnai - suimtų, nužudytų žmonių ūkiai). Bet šiuo atveju nežinoma, kiek ir kokio turto iš minėtų ūkių buvo konfiskuota.

Materialinė žala Lietuvos valstybei

Jeigu mes padarytą žalą Lietuvos Respublikai apskaičiuosime materialine išraiška, tai gausime milžiniškus skaičius: 278 milijardus JAV dolerių, tarp kurių - 1, 849 milijardo dolerių žala padaryta vykdant genocidą ir represijas, 53, 8 mir d. dolerių žala dėl trėmimų ir vežimų į gulago lagerius (negautos nacionalinės pajamos) ir kt.

Mažoji Lietuva

1945 m. vasario 9 d. Raudonosios armijos aviacija Kuršių mariose subombardavo civilių pabėgėlių vilkstinę, o kariniai laivai skandino evakuacinius laivus. Žuvo dešimtys tūkstančių besitraukiančių civilių gyventojų.

Potsdamo susitarimu (1945 m. rugpjūčio 2 d.) Karaliaučiaus kraštas laikinai (50 metų laikotarpiui) buvo perduotas valdyti Sovietų Sąjungai be teisės deportuoti vietos gyventojus. Taigi Sovietų Sąjunga, deportuodama nesunaikintus gyventojus, pažeidė savo pačios inicijuotą Potsdamo susitarimą.

Latvija

Latvijos ūkio griovimą vykdė ir SSRS karinės pajėgos, perimdamos savo žinion (poligonams ir karinėms bazėms) dideles šalies teritorijas,

o kad galėtų būti įkurta SSRS karinio jūrų laivyno bazė, buvo uždarytas didžiausias neužšąlantis Latvijos prekybos uostas Liepojoje.

1940 ir 1944 metais, SSRS okupavus Latviją, buvo nacionalizuotos ir išvežtos į Rusiją valstybės aukso atsargos ir valiutos sankaupos iš bankų. Buvo nacionalizuoti ir privačių asmenų bankų depozitai, seifuose saugomos brangenybės ir anuliuotos įmonių akcijos, taip pat einamosios sąskaitos kredito įstaigose.

Dėl vykdomos kolonizacijos latvių tautybės gyventojų dalis Latvijoje sumažėjo nuo 77 % - 1935 metais iki 52% — 1989 metais.

Estija

SSRS Raudonoji armija 1940 m. birželio 17 dieną okupavo Estiją ir visoje teritorijoje įvedė sovietinius įstatymus. SSKP deleguota okupacinė valdžia Estijoje panaikino demokratines institucijas: laisvą spaudą, politines partijas, nepriklausomus teismus ir kt. 1940 m. liepos 15 dieną politinio teroro sąlygomis įvyko parlemento rinkimai. Į SSRS sudėtį Estija „įstojo" grubiai pažeidžiant galiojančią Estijos Konstituciją.

Sovietinės okupacijos metu 23 000 žmonių žuvo fronte arba pasipriešinimo okupantui kovose.

Privačios ar visuomeninės nuosavybės grobimas (karo įstatymų ir papročių pažeidimas).

Nuo pat pirmųjų sovietinės okupacijos dienų prasidėjo masinis įvairių stambių Estijos pramonės įmonių išvežimas į Rytus. Grobiant šį turtą buvo vadovaujamasi 1941 m. birželio 27 d. VKP (b) CK ir SSRS Liaudies Komisarų Tarybos nutarimu „Dėl žmonių ir vertingo turto išvežimo bei išdėstymo". Po neteisėtos aneksijos iš Estijos buvo grobiama ir vežama į Rytus:

1. Estijos Respublikos aukso fondai, visų Estijoje veikusių bankų pasyvai ir aktyvai;
2. Estijos pasiuntinybių kitose šalyse turtas;
3. valstybės grūdų 3-4 metų rezervas;
4. SSRS ir Vokietijos karui 1941 m. prasidėjus, J.Stalino įsakymu buvo išvežta arba sunaikinta 225 000 stambiųjų raguočių, daugiau nei 52 000 arklių;
5. atsitraukiantys raudonarmiečiai, be jokios priežasties, degino namus, kaimiečių sodybas, ūkinius pastatus, žudė taikius gyventojus. Šitaip buvo visiškai sunaikinta 2 200 sodybų, 1 047 sodybos buvo sunaikintos iš dalies;

6. iš viso Estijoje miestuose ir kaimuose buvo sunaikinta 13 054 pastatai, tarp jų 41 cerkvė, 18 mokyklų, 102 visuomeniniai pastatai, 42 vietinių valdžios įstaigų pastatai;
7. antrosios sovietinės okupacijos metu, 1944 m. kovo 6 d., buvo visiškai išgrobtas Narvos miestas, po kelių dienų, kovo 9 d., sovietinė armija bombardavo Taliną, kuriame, iš esmės, jau nebuvo Vokietijos kariuomenės. Bombardavimo metu buvo sugriauta apie 30 % Talino.

Materialinė žala Estijos valstybei

Sovietinės okupacijos metu Estijai buvo padaryta žala siekianti 180,233 milijardus JAV dolerių. Taip pat sovietinė valdžia sunaikino 26 milijonus knygų, kurių vertė 180 milijonų JAV dolerių, bei 4 milijonus sovietinio režimo uždraustų žurnalų ir laikraščių metinius komplektus, 333 milijonų JAV dolerių vertės.

Ukraina

Karo veiksmų metu prieš Ukrainos liaudies respublikos (ULR) karinius dalinius 1917-1920 metais ir prieš Ukrainos sukilėlių armiją 1944-1950 metais komunistinė karinė vadovybė sušaudydavo belaisvius, versdavo ukrainiečių karius pereiti į savo pusę prieš Ukrainos sukilėlių armiją, naudojo cheminį ginklą, sušaudydavo taikius gyventojus, t. y. vykdė nusikaltimus, numatytus Tarptautinio Karo Tribunolo įstatų 6 straipsnio b) punkte.

Slopindami ginkluotą ukrainiečių tautos pasipriešinimą, bolševikai plačiai taikė žudymus, trėmimus ir kankinimus, t.y. padarė nusikaltimus, numatytus TKT įstatų 6 str.c) punkte;

išplėtė rusiškojo etnoso ideologiją ukrainietiškoje teritorijoje, komunistinę vadovybę.

1921-1922 m. laikotarpiu, pralaimėjus Ukrainos liaudies respublikos armijai, rusų komunistai Ukrainoje sušaudė daugiau nei 10 000 kariuomenės vadų, karininkų ir kareivių už dalyvavimą nacionaliniame-išsivaduojamame kare. 1921 m. lapkričio 22 d. Raudonoji armija paėmė Bazar o kaime į nelaisvę 359 Ukrainos karius ir vertė juos pereiti į komunistų pusę. Kariai atsisakė ir už tai buvo visi nužudyti.

SSRS okupacijos laikotarpiu Ukrainos teritorijoje įkurdino milijonus rusų tautybės gyventojų.

Moldova

Moldavijos SSR gyventojai prievarta siųsti į Raudonąją armiją tenkinti imperialistinių SSRS tikslų tiek prieš Antrąjį pasaulinį karą, tiek į

Afganistaną 1979-1989 metais. 16-18 metų neparengtų karui 220 000 Besarabijos jaunuolių buvo paimti į Raudonąją armiją ir, karui prasidėjus, pasiųsti į frontą, kur beveik visi jie žuvo. Iš 14 000 MSSR piliečių, nusiustų į Afganistaną, 305 žuvo, 700 tapo invalidai, 12 995 prireikė fizinės, medicininės ir moralinės reabilitacijos.

Čečėnija

Per Rusijos ir Čečėnijos 1994-1996 metų karą buvo nužudyta 120 000 žmonių arba 12,5 % visų Čečėnijos piliečių.

Per šį karą Čečėnijos Respublikoje buvo: nužudyta daugiau nei 120 000 gyventojų, apie 400 000 (30 %) gyventojų pabėgo į kaimynines šalis, 74 000 čečėnų tapo karo invalidais, tarp jų 19 000 vaikų, 12 000 vaikų tapo našlaičiais, pažeista psichinė ir dvasinė nacijos sveikata, sunaikintos aukštosios mokyklos su mokymo baze. Čečėnijos infrastruktūra sunaikinta 80 %, sugriauta daugiau kaip pusė mokyklų, technikumų, florai ir faunai padaryta neatstatoma žala, pažeista krašto ekologija.

Antrojo Rusijos prieš Čečėniją karo, kuris vis dar tęsiasi nuo 1999 m. rudens, padariniai dar baisesni, nes rusų artilerija ir aviacija visiškai sunaikino daugumą kaimų ir miestų, šalies ekonomiką. Okupuotoje teritorijoje buvo įkurta 20 000 filtracinių stovyklų, kurios yra mirties fabrikai čečėnams. Čia žmones daužo, kankina, prievartauja, naikina. Tikslus aukų skaičius nežinomas. Stovyklų kontingentas papildomas vadinamų „valymų" metu suimtais taikiais gyventojais, įtariant juos prisidėjus prie vadinamųjų „teroristų ir banditų formuočių". Likusi savo namuose gyventojų dalis yra įkaitai Rusijos kariuomenės rankose. Žmonės yra plėšiami, moterys prievartaujamos, vyrai, esant menkiausiam įtarimui, areštuojami. Pačioje Rusijoje yra persekiojami visi čečėnų tautybės asmenys.

Lenkija

1939-1941 metais SSRS įvykdė šiuos karo nusikaltimus: sušaudė apie 14 000 karo belaisvių (Katynė, Charkovas, Tverė), areštavo 1941-1944 metais 3 800, po 1944 metų buvo areštuoti ir deportuoti apie 556 000 lenkų.

Rumunija

Pažeisdama 1944 m. taikos sutartį, SSRS grubiai ir akiplėšiškai nuginklavo ir paėmė į nelaisvę apie 180 000 Rumunijos armijos karininkų ir kareivių, kurie, laikydamiesi 1899 07 29 II Hagos bei 1907 10 18

IV Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių" reikalavimų, jau buvo palikę savo karines pozicijas. Tuo įvykdė nusikaltimą de combat (sudėjusių ginklus) asmenų atžvilgiu. Po to sekė nežabota prievarta, nežmoniškas elgesys pervežant į Užpoliarės naikinimo lagerius bei 3-4 metai nelaisvės. Tuo metu žuvo apie 1/3 minėtų kariškių. Tuo buvo pažeista 1949 m. Ženevos Konvencija „Dėl elgesio su karo belaisviais".

1944 m., žygiuodama į Bukareštą jau nekariaujančios šalies teritorija, sovietinė armija užsiėmė plėšikavimu, grobimu, prievartavimu, taikių civilių gyventojų terorizavimu, tuo pačiu įvykdė karo nusikaltimus prieš civilius asmenis ir civilinės paskirties objektus.

Vengrija

Kaltintojas paminėjo ir tokias veikas, kurios turi tam tikrų karo nusikaltimų požymių.

1945 m. iš sovietų okupuotos Vengrijos dalies buvo išvežami ne tik karo nusikaltėliai, bet ir tūkstančiai civilių žmonių nuo 15 iki 50 metų amžiaus. Okupacinės SSRS pajėgos vykdė masines žudynes. 1958 m. lapkritį viename iš sovietų poligonų mirties bausmei vykdyti buvo vedami 20 vengrų.

Tuo pažeidžiant:

1899 m. liepos 29 d. II Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių" priedo „Sausumo karo įstatymų ir papročių reglamentavimas" 23 str. (g) ir 25, 46 straipsnius;

1945 m. Niurnbergo tribunolo įstatų 6 str. (b) dalį bei VI principo (b) dalį pagal 1950 m. Tarptautinės teisės principus, pripažintus tokiais Niurnbergo tribunolo įstatų ir nuosprendžio (suformuluotus remiantis 1946 m. gruodžio 11 d. JT GA rezoliucija Nr. 95 (I), „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo tribunolo įstatais ir nuosprendžiu").

1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos Konvencijų papildomo protokolo dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolo), sudaryto 1977 m. birželio 8 d., 51 str. 2, 4, 5 dalis, 54 straipsnį;

1907 m. spalio 18 d. IV Hagos Konvencijos „Dėl sausumos karo įstatymų ir papročių" priedo „Sausumo karo įstatymų ir papročių reglamentavimas" 23 str. (g) ir 25, 46 straipsnius;

1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 8 str. 2 dalies a punkto iv papunktį, b punkto i, ii, v papunkčius.

3. Nusikaltimai žmoniškumui (genocidas)

Nusikaltimai žmoniškumui - žemiau išvardinti masiniai arba sistemingi veiksmai, atlikti prieš civilius asmenis tiek karo, tiek taikos metu, vadovaujant arba kurstant valstybei arba kitai organizacijai ar grupei:

a) nužudymas ar išnaikinimas;
b) kankinimas;
c) pavergimas, vertimas dirbti priverstinį darbą;
d) bet kokios identifikuojamos socialinės grupės persekiojimas politiniu, rasiniu, etniniu ar kitais pagrindais, kurie neleistini tarptautinėje teisėje;
e) neteisėtas įkalinimas;
f) kitokie nežmoniški veiksmai, keliantys didelę grėsmę fizinei ar psichinei sveikatai, asmens garbei ir orumui.

Genocidas - veiksmai, kuriais siekiama sunaikinti visus ar dalį gyventojų, priklausančių kokiai nors nacionalinei, etninei, rasinei, religinei, politinei, socialinei grupei, pasireiškiantys tokios grupės narių:

a) žudymu;
b) sunkių kūno ar psichikos sužalojimų padarymu grupės nariams;
c) deportacija ir prievartiniu perkėlimu į kitos valstybės teritoriją;
d) tyčinis sudarymas sąlygų, vedančių prie grupės ar jos dalies sunaikinimo ir kt.

Lietuva

Įvertinus Lietuvos gyventojams komunistinio režimo padarytus nuostolius, reikėtų konstatuoti, kad ne mažiau kaip 456 000 žmonių tapo sovietinio genocido, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui aukomis. Apie 350 000 žmonių buvo įkalinta, ištremta ar nužudyta (įkalino, išvežė į Sibiro ir gulago lagerius 332 000 žmonių - apie 25-30 % ten žuvo, apie 25 % negalėjo grįžti į tėvynę). Apie 26 % nužudyti Lietuvoje. Taip buvo įvykdyti karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui ir genocido nusikaltimai. Todėl juos galima kvalifikuoti kaip genocido nusikaltimus, nes jų visų tikslas - naikinti lietuvių tautą.

Pagal SSRS MVD ir MGB instrukcijas šie nusikaltimai plačiai daryti tardant kaltintus „valstybiniais nusikaltimais" žmones, t.y. už aktyvų ir pasyvų pasipriešinimą okupacinei valdžiai. NKVD ir NKGB sistemoje tai buvo dangstoma žodžiais „fizinis poveikis", „aktyvus tardymas" ir pan. Kankinimai buvo sankcionuoti pačiu aukščiausiu lygiu. VKP(b) CK 1937 m. oficialiai leido taikyti „fizinį poveikį". 1939 m. sausio 10-20 d. VKP(b) CK dar kartą patvirtino, kad „fizinio poveikio metodą kaip iš-

imtį būtina taikyti ir ateityje aiškių ir nepalūžusių liaudies priešų atžvilgiu, kaip visiškai teisingą ir tikslingą metodą". Kankinimas tardymo metu buvo įslaptintas, apie tai negalėjo likti jokių dokumentų. Pirmiausia buvo luošinami politiniai kaliniai, tardyti Lietuvoje. Tokių žmonių 1944-1952 m. buvo mažiausiai 62 086, tarp jų - 45 429 rezistencijos dalyviai ir jų rėmėjai.

Mirties bausmės:

1940-1941 m. - sušaudyta 470 kalinių,

1941-1943 m. lageriuose mirties nuosprendis įvykdytas 595 kaliniams,

1944-1947, 1950-1957 m. - sušaudyta 1 000 kalinių,

1944-1945, 1948-1952 m. bendruose kalėjimuose žuvo 718 kalinių,

1946-1947 m. bendruose kalėjimuose žuvo apie 200 kalinių (išvestinis skaičius),

1946-1955 m. Šilutės lageryje žuvo 559 kaliniai (su vaikais).

Iš viso Lietuvoje apie 3 000 kalinių žuvo (tarp jų - 70 % politiniai kaliniai) nuo ligų, bado, nepakeliamų kalinimo ar tardymo sąlygų arba buvo nukankinti ar sušaudyti, taip pat lageriuose 1941-1943 m. mirties bausmė buvo įvykdyta 595 kaliniams. Dabar Lietuvoje žinomos dvi didžiausios komunistinio režimo aukų kapavietės -Tuskulėnai Vilniuje (palaidota apie 760 sušaudytų kalinių, iš kurių apie 50 % politiniai kaliniai) ir Macikai Šilutės rajone, kur, kaip aukščiau paminėta - palaidota apie 560 kalinių, tarp kurių buvo ir 70 vaikų.

Sušaudyta, nužudyta sulaikant, tardant arba žuvo dėl nepakeliamų kalinimo ar darbo sąlygų arba dingo be žinios - apie 33 % politinių kalinių (iš 80-90 000) arba apie 20-25 % visų kalinių (iš 150 000).

1941 m. birželį Rainių miškelyje netoli Telšių nukankinti ir sušaudyti 73 žmonės. Teismo medicinos protokole užfiksuotos kankinių mirties priežastys, sadistiškiausių kankinimų požymiai: nulupta galvos oda, sumušti lyties organai, žemyn nuverstas apatinis žandikaulis, išdurtos akys, deformuota visa kaukolė, nuplėštos ausys, nupjautas liežuvis, sulaužyti kaulai, durtos žaizdos per ausis į smegenis ir šautinės žaizdos.

1944 m. Tuskulėnų dvare žiauriai kankinti ir nužudyti 702 vyrai ir 4 moterys. Prie kai kurių griaučių ties dubeniu, dažniausiai tarp šlaunikaulių rasti 150-225 cm ilgio metalo strypai, o ties mentikauliu ir raktikauliu - vinys; dauguma kaukolių turi ir kitokių smurto žymių: pakauškaulyje ir momenkaulyje yra viena, dvi arba trys šūvio skylutės, kai kurių kaukolių kaktikaulyje yra kontrolinio šūvio žymės. Be to, kaukolėse rastos aštriu daiktu padarytos kirstinės keturkampės angelės ir daug kitų požymių, liudijančių, kad 702 vyrai ir 4 moterys buvo ne tiktai nužudyti, bet ir žiauriai kankinami.

1944 m. gruodžio-1945 m. kovą per baudžiamąsias operacijas nužudyti 1 817 partizanų ir beginklių žmonių. 1944-1945 m. nužudyti 17 252 žmonės. Per MVD ir MGB baudžiamąsias operacijas 1946-1953 m. žuvo 7 890 partizanų. 1944 m. spalio-gruodžio mėn. nužudyti 2 238 žmonės.

Likviduoti Černobylio AE katastrofą priverstinai dirbo 7 152 Lietuvos gyventojai ir jų sveikatai padaryta nepataisoma žala, 370 iš jų jau mirė.

Mažoji Lietuva

1944 m. spalio 21 d. Nemirkiemyje Trečiojo Baltarusijos fronto generolo A.Burdeino 2-asis gvardiečių tankų korpusas ir generolo K.Galickio 31-oji gvardiečių šaulių divizija išprievartavo, po to sadistiškai nužudė 72 vietines moteris, tarp jų net 8-12 metų mergaites.

Visur, kur ėjo Baltarusijos fronto armijos kariai, dėjosi tas pats - sadistiškas moterų, mergaičių ir senučių žaginimas, moterų kalimas prie sienų, medžių durų, jas bandžiusių užstoti vyrų iššaudymas.

Karui pasibaigus, masinės vietos gyventojų žudynės buvo specialiai organizuojamos ant Kuršių marių ledo. Tūkstantines suvarytų žmonių kolonas sužvėrėjusieji nugalėtojai šaudė kulkosvaidžiais, o ledą po to sprogdindavo. 1946 m. pavasarį buvo sušaudyta tūkstančiai išsivarytų Įsruties (dabar Černiachovskas) gyventojų. Raudonąjį terorą ištverusieji Karaliaučiaus krašto gyventojai buvo renkami į Karaliaučiaus, Įsruties, Prūsų Ylavos, Gastų, Tolminkiemio ir kitas koncentracijos stovyklas, kur daugelis mirė nuo bado, šalčio ir ligų. Vien tik Prūsų Ylavos lageryje per 1945-1948 m. buvo numarinta per 10 000 žmonių.

Latvija

1953 m. Latvijos komunistų lyderis Janis Kalnberzinš savo metiniame pranešime paminėjo, kad laikotarpiu nuo 1945 iki 1953 m. Latvijoje 91 034 asmenys buvo pasodinti į kalėjimus arba koncentracijos (filtracijos) stovyklas.

Vietoj ištremtųjų vietinių gyventojų Rusijos komunistinis totalitarinis režimas atkėlė rusų, baltarusių, ukrainiečių kilmės arba kitų sovietinių tautybių rusakalbius žmones. Dėl šios priežasties ir vykdomo tautos genocido, latvių dalis sumažėjo nuo 77 % 1935 m. iki 52 % 1989 m. Atvykėlių skaičius per tą patį laikotarpį išaugo nuo 0,5 iki 1,5 milijono. Latvių tautybės gyventojai buvo išstumti iš didžiųjų miestų. 1989 m. Rygoje jie sudarė 36 %, Daugpilyje - 13 %, Liepojoje - 38 %, Ventspilyje - 43 %. Kolonistai turėjo privilegijų gauti darbą arba gyvenamąjį plotą, ypatingai buvo privilegijuoti demobilizuoti Raudonosios armijos karininkai. Tuo pat metu vietiniai gyventojai buvo visaip diskriminuojami.

Per 50 sovietinės okupacijos metų latvių kalba buvo diskriminuojama. Geras rusų kalbos mokėjimas tapo privalomas tiek švietimo, tiek kitose institucijose. Tuo tarpu latvių kalba buvo išstumiama iš oficialaus vartojimo. Latviai dažnai negalėjo vartoti savo gimtosios kalbos viešajame gyvenime. Daugeliui profesijų rusų kalba buvo privaloma. Latvių kalba buvo niekinama ir vadinama šuns kalba. Buvo uždraustos nacionalinės bei religinės šventės: reikšmingiausia tautinė šventė — vasaros saulėgrįžos Joninės, Kalėdos.

Didžiausias komunistinio režimo nusikaltimas Latvijos tautai - tai masinės deportacijos ir politiniai teismo procesai, kurie iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos daugeliu atveju baigdavosi nužudymais. Administracine tvarka buvo nuteista ir įkalinta kalėjimuose bei koncentracijos stovyklose inteligentijos ir socialiai aktyvios visuomenės dalis.

Pirmieji represuotieji buvo Latvijos vyriausybės nariai, valstybės pareigūnai, nacionalinės armijos vadai ir karininkai, pasieniečiai, policininkai, inteligentija ir visi tie, kurie buvo pripažinti kaip „visuomenei pavojingi asmenys", taip pat priešiškai nusiteikę sovietiniam režimui. Jie buvo areštuoti, įkalinti, kankinti ir priversti prisipažinti vykdę nusikaltimus, kurių jie nepadarė. Kriminalinės bylos buvo klastojamos taip, kad nekalti asmenys būtų nuteisti.

Po Antrojo pasaulinio karo vėl prasidėjo represijos - dar platesniu mastu. 1945 metų vasario mėnesį buvo deportuoti 675 Latvijoje gyvenantys vokiečių tautybės piliečiai. 1951 m. ištremta 40 Jehovos liudytojų. Buvo suimta daug gydytojų, mokytojų, taip pat kitų profesijų žmonių. 1941 metų birželio 14 dieną 14 000 gyventojų, įskaitant senus ligotus žmones, nėščias moteris ir mažus vaikus, buvo areštuoti, suvaryti į vagonus ir deportuoti į Sibirą. 1949 metų kovo 25 dieną buvo ištremti 42 178 gyventojai be teisės sugrįžti į tėvynę - Latviją. Tarp jų buvo ištremti 3479 vaikai iki 7 metų bei 735 senesni nei 80 metų žmonės. Transportavimo metu dėl vandens, maisto, vaistų bei medicinos pagalbos stokos numirė 197 žmonės.

1953 m. Latvijos komunistų lyderis Janis Kalnberzinš savo metiniame pranešime paminėjo, kad laikotarpiu nuo 1945 iki 1953 m. Latvijoje buvo sunaikintai 19 000 politinių priešų.

Estija

Prievarta buvo ištremta iš Estijos į kitas vietas 40 000 žmonių. 1944 m. iš Estijos emigravo 72 000 žmonių, emigracijos iš Estijos metu žuvo apie 7000 estų.

Estijoje teroras buvo vykdomas ir jaunimo atžvilgiu, kuriuos teisė karinis tribunolas. Šis tribunolas per 10 metų (nuo 1945 iki 1954) priėmė 708 nuosprendžius:

Mirties bausmė buvo paskirta 6 jaunuoliams;

25 metų laisvės atėmimas buvo skirtas 200 jaunuolių;

Laisvės atėmimas nuo 15 iki 20 metų skirtas 16 jaunuolių;

10 metų laisvės atėmimas buvo skirtas - 289 jaunuoliams;

Likusieji nubausti mažesnėmis nei 10 metų laisvės atėmimo bausmėmis.

Pagrindinis kaltinimas jaunuoliams buvo: antitarybinių atsišaukimų ir kitokios antitarybinės medžiagos gaminimas ir platinimas.

Sovietinei armijai okupavus Estiją buvo pradėtas teroras prieš estų tautą. Per 50 okupacijos metų buvo sunaikinta apie 103 000 Estijos gyventojų. Suomijos mokslininkų skaičiavimais dėl įvykdyto tautos naikinimo, estai prarado dar 175 000 negimusių vaikų. Dėl to sovietinės okupacijos metu netektys sudarė 1/3 ikikarinės Estijos gyventojų.

Iš minėtų 103 000 žuvusių, 63 000 - buvo nužudyti ar žuvo lageriuose, prievarta į Rusijos gilumą buvo iškelti 40 000 gyventojų.

1941 metais iš Estijos buvo išsiųsta į Rusijos gilumą 4 005 vaikai, kurių po karo grįžo tik dalis. 1949 metų kovo mėnesį ištremta 22 000 estų į įvairiausius Rusijos regionus. Dalis jų - apie 5000 ištremti į Tomsko sritį, Semipalatinsko atominio poligono prieigas, kur nuo 1949 iki 1954 metų buvo įvykdyti 260 atominių ir vandenilinių bombų bandymai. Spindulinės ligos aukos buvo paliktos likimo valiai be medicinos pagalbos. Ligoniams ir apsigimusių vaikų tėvams buvo apgaulingai aiškinama, kad tai bruceliozė, kuria buvo užsikrėsta nuo gyvulių.

1930-1940 metais Krasnodaro krašte buvo išnaikintas estų gyvenamas kaimas. Iš 182 neteisėtai represuotų estų tautybės gyventojų - 171 buvo nuteistas mirties bausme.

Baltarusija

1930 m. vasario mėn. „trejeto" teismas per 5 dienas nuteisė mirties bausme 65 žmones, o 62 pasiuntė į koncentracijos stovyklas. Vasario-gegužės mėn. buvo areštuota 6437 žmonės, iš kurių nuteisti: 912 mirties bausme, 1723-į koncentracijos stovyklas ir 2237 - į tremtį (Centrinis Rusijos Federacijos saugumo ministerijos archyvas Maskvoje).

1933 m. Minsko rajone areštuota 110 valstiečių, iš kurių beveik visi (101) nuteisti mirties bausme (Č. Adamuška. Polityčnyja represii 20-50 godov na Belarusii. Minsk, 1994). 1936 m. nuteisti 8074 žmonės; 1937-1938 m. areštuota ir nuteista už tariamą šnipinėjimą 7220 žmonių (Bal-

tarusijos KGB archyvas; Nacionalinis Baltarusijos archyvas Minske, f. 4, apr. 21, byla 1391,1610). 1936-1937 m. areštuota daugiau kaip 40 Baltarusijos rašytojų, dalis jų sušaudyti, kiti išsiųsti į koncentracijos stovyklas. 1937 m. Baltarusijos pasienio rajonuose sušaudyti 1210 žmonių, o 2066 įkalinti koncentracijos stovyklose.

Baltarusijos komunistų partija, siekdama įtvirtinti savo režimą, vykdė plataus masto genocido politiką baltarusių tautos atžvilgiu. Nuo 1922 m. vyko nuolatinis baltarusių nacionalinės kultūros ir inteligentijos kadrų naikinimas. Ypač nukentėjo Mokslų Akademija. Jos darbuotojai buvo kaltinami kontrrevoliucine veikla, teisiami, tremiami į koncentracijos stovyklas ir net sušaudomi. Buvo represuoti: 1930 m. 33 mokslo darbuotojai, 1933 m. - 16, 1936 m. - 15, 1937 m. - 45, 1938 m. - 27. Iš viso 140 žmonių, 42 iš jų - sušaudyti [Baltarusijos archyvas, Minskas]. Tarp nuteistųjų buvo žymių mokslininkų: 13 akademikų, 6 nariai-korespondentai, 2 Akademijos prezidentai ir kt.

Siekiant pakeisti Baltarusijos gyventojų etninę sudėtį, masiškai buvo tremiami iš jos žmonės į atšiaurius Sibiro ir Vidurinės Azijos regionus, neretai paliekant juos ten tiesiog likimo valiai. 1925-1926 m. ištremti 229 buvę dvarininkai. 1930 m. - 1931 šeima (8 209 žmonės). Į Šiaurės rajonus - 15 724 vadinamos buožių šeimos. Vėliau, dar 5 671 šeima (22 500 žmonių). 1935 m. iš Baltarusijos pasienio zonos ištremtos 1979 šeimos (9 877 žmonės), tų pačių metų rudenį dar 887 šeimos. 1937 m. - 3 276 šeimos. 1939-1941 m. trėmimai vyko dar didesniu mastu. Iš viso buvo ištremta apie 120 000 baltarusių.

Ukraina

Slopindama ginkluotą ukrainiečių tautos pasipriešinimą, bolševikai plačiai taikė žudymus, trėmimus ir kankinimus.

SSKP politinių, religinių ir socialinių požymių pagrindu deportavo iš Ukrainos į Rusiją milijonus ukrainiečių ir, norėdama suardyti tautos etninę sudėtį, įkurdino Ukrainoje milijonus rusų, t.y. tuo padaryti nusikaltimai, numatyti 2 str. „c" punkte minėtoje Konvencijoje dėl genocido;

Suardžiusi Ukrainos intelektualinį potencialą, SSKP siekė išstumti ukrainiečių kalbą ir priverstinai piršo rusų kalbą, tuo atitraukdavo jaunesnes kartas nuo protėvių kalbos ir dvasinės kultūros, t.y. vykdė etnocido nusikaltimą;

SSKP sukūrė represinį mechanizmą ir visoje Ukrainoje plačiai taikė žiaurius kankinimus ir patyčias, tuo pasmerkdama tautą neatitaisomiems moraliniams ir psichiniams nuostoliams, t.y. nusikaltimai, numatyti 1984 m. Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą;

SSKP Ukrainos piliečių darbą pavertė priverstiniu ir tuo pačiu pažeidė 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos Konvenciją Nr. 29 „Dėl prievartinio ar privalomojo darbo".

1921-1923, 1932-1933, ir 1946-1947 metais sovietinė valdžia organizavo badą, kurio metu buvo numarinta apie 13 milijonų Ukrainos gyventojų, tarp jų buvo ir daug vaikų.

Moldova

Moldovos SSR gyventojai prievarta siųsti į Černobylį likviduoti atominės elektrinės avarijos padarinių. Iš 3 280 išsiųstųjų 145 žuvo, 1 987 tapo invalidais, 1 148 buvo nepagydomai paveikti radiacijos, o 1 900 šių žmonių vaikų gimė invalidai.

Komunistinis SSRS ir Moldovos SSR komunistų partijos režimas buvo priešiškas ir religinėms bendruomenėms bei kulto vietoms. Režimo metu likviduota apie 200 cerkvių, 300 kapinių, 22 vienuolynai, išgrobstyta daug vertingos religinės atributikos.

Komunistinio režimo metu Moldovoje buvo įvykdytos represijos beveik milijonui gyventojų: tarp jų daugiau nei 10 % visų rumunų tautybės gyventojų numirė dėl tyčia sukelto bado 1946-1947 metais, apie 270 000 buvo išvežta į Sibirą ir 8 410 asmenų - sušaudyta.

Čečėnija

Didžiausias SSRS genocidas prieš čečėnų tautą buvo masinis tautos naikinimas ir trėmimas į Rusijos gilumą. 1937 m. naktį iš liepos 31 į rugpjūčio 1 dieną pagal išankstinius sąrašus vykdant „generalinę antisovietinių elementų pašalinimo operaciją", visoje Čečėnijoje buvo areštuota ir vėliau sušaudyta 14 000, o per rugpjūčio-rugsėjo mėnesius dar 22 000 gyventojų.

Per 1944 metus prievarta į Rusiją buvo ištremti 520 301 čečėnas ir ingušas, t.y., visi Čečėnijos gyventojai be teisės sugrįžti namo.

Kazachstanas

Pažeidžiant 1948 m. Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 straipsnį ir 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 9 straipsnį, 1928 m. buvo melagingai apkaltinti ir suimti 44 asmenys, o 1930 m. - dar 40 asmenų, priklausiusių „Alaš-Ordy" nacionalinei partijai, kurios nariams 1919 m. komunistinė valdžia buvo paskelbusi amnestiją. Vieni iš jų buvo sušaudyti, kiti - ištremti į Rusiją. 1937-1938 m. visi jie, kartu su daugeliu kitų inteligentijos atstovų, buvo represuoti.

Remiantis 1928 m. Konfiskacijos įstatymu, buvo nusavinta apie 690 privačių ūkių, o teisėti jų savininkai ištremti į Sibirą. Iš viso nuo vykdomos kolektyvizacijos nukentėjo apie 100 000 žmonių.

Šeštąjį dešimtmetį dėl melagingų politinių kaltinimų komunistinė valdžia nuteisė daug visuomenės ir mokslo veikėjų, tarp jų ir E. Bekmachanovą - vieną iš „Kazachijos SSR istorijos" autorių.

1986 m. gruodžio mėnesį komunistinė valdžia negailestingai numalšino kazachų tautos patriotų pasipriešinimą režimui: buvo išvaikytos taikios demonstracijos, suimti ir nuteisti 99 asmenys. Du iš jų - aukščiausiąja bausme. Šimtai žmonių pašalinti iš aukštųjų mokslo įstaigų, atleisti iš darbo.

Dėl komunistinio režimo persekiojimo 1930-1931 metais iš Kazachstano buvo priversti pasitraukti apie 280 000 valstiečių.

Neracionali komunistinė žemės ūkio politika 1921-1922 metais privertė badauti daugiau nei 2 000 000 žmonių. Tai sukėlė gyventojų gimstamumo mažėjimą: 1922 m. Kazachstano teritorijoje gyveno apie 3 800 000 gyventojų, tuo tarpu 1914 m. gyventojų buvo ketvirtadaliu daugiau - apie 4 800 000.

Dėl 1930-1931 metais kilusio bado Kazachstano gyventojų sumažėjo 1 750 000, t.y., 52% bendrojo gyventojų skaičiaus.

1929-1933 m. vadinamosios „troikos" nuteisė mirties bausme 3 386 asmenis, o 13 151 žmogus buvo ištremtas į koncentracijos stovyklas.

Nuo 1948 metų, SSRS įsteigus Kazachstano teritorijoje branduolinių bandymų poligoną ir atlikus jame 113 branduolinių bandomųjų sprogimų atmosferoje ir 343 požeminius sprogimus, buvo padaryta nepataisoma žala vietos gyventojų sveikatai bei juos supančiai aplinkai.

Albanija

Komunistinio režimo metais buvo nužudyti pagal teismo sprendimus ir be teismo proceso 5 577 asmenys; 48 217 asmenų, iš jų 10 192 moterys ir vaikai, internuoti ir išvaryti į koncentracijos stovyklas.

Bulgarija

1944 m. gruodį-1945 m. balandį, per „liaudies teismus" buvo iškeltos bylos 11122 asmenims. Iš jų nuteisti 9155 asmenys: mirties bausme - 2730, iki gyvos galvos - 1305, lygtinai - 808, - likusieji kalėti nuo 1 iki 20 metų.

1944 m. rudenį-1962 m. balandį į koncentracijos stovyklas išsiųstas 23531 žmogus - 21447 vyrai ir 2084 moterys.

1945-1953 metais, remiantis liaudies valdžios gynimo įstatymu buvo įvykdyti 106 politiniai teismo procesai, 1944-1988 metais - 4995. Nuo 1952 iki 1985 metų mirties bausme už „antiliaudinę" veiklą nuteisti 478 asmenys.

1947 m. rugsėjo 23 d. buvo nuteistas mirties bausme ir pakartas opozicijos lyderis N. Petkov.

Rumunija

1940 m. komunistinio režimo metu deportuota į Sibirą daugiau nei 100 000 žmonių, buvo įvykdyti nusikaltimai žmoniškumui, pasireiškiantys prievartinio darbo (kaip pavergimo formos) naudojimu.

Komunizmo nusikaltimai buvo vykdomi ir uždraudžiant įvairias partijas, nesilaikančias komunistinės ideologijos: Valstiečių nacionalinė partija, Nacionalinė demokratinė partija, Socialdemokratų partija, taip pat suimant jų narius bei naikinant juos kalėjimuose. Buvo įvykdyti tokie nusikaltimai žmoniškumui: nužudymas ar išnaikinimas, neteisėtas įkalinimas.

Prisidengus kolektyvizacijos pavadinimu išnaikinta didžiausia socialinė grupė - valstietija, nužudant apie 10 000, suimant apie 180 000, deportuojant apie 100 000 valstiečių. Darant šiuos nusikaltimus daugiausiai prisidėjo komunistų partijos vadovas N. Čaušesku.

Pokariniu bei vėlesniu laikotarpiu, vadovaujant asmeniniam SSKP vadovo Stalino atstovui, vienam iš svarbiausių bolševizmo veikėjų A. Vyšinskiui, Rumunijos komunistų partijos vadovui N. Čaušesku, buvo naikinamos, deginamos, plėšiamos ir perkeliamos bibliotekos, bažnyčios, naikinami inteligentijos atstovai, generolai, ministrai.

Slovakija

Nacionalinių teismų nuteisti asmenys 1948-1952 m. - 27 000;
Municipalinių teismų nuteisti asmenys 1953-1967 m. - 70 770;
Uždaryti darbo stovyklose - 186 000;
NKVD ištremti į Tarybų Sąjungą - daugiau nei 20 000;
Pašalinti iš vidurinių mokyklų bei universitetų ir areštuoti - 9 100;
Per tą laiką mirusių kalėjimuose - 15 726;
Nuteistų mirties bausme - 238;
Emigravusių 1948-1968 m. - mažiausiai 450 000;
Teisėtai emigravusių - 60 000;
Politiniai kaliniai reabilituoti 1948-1989 m. - daugiau nei 270 000.

Vengrija

Nuo 1945 iki 1946 m. kovo buvo suimti 35 000 žmonių, 55 000 įkalinti koncentracijos stovyklose, 3 300 išsiųsti į naikinimo stovyklas, 1000 žmonių nubausti mirties bausme arba mirtinai nukankinti tardymo metu. Politinės policijos informatoriais priverstinai tapo 40 000 žmonių.

Tuo buvo pažeistas Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 5 str. bei 1984 12 10 Konvencija prieš kankinimus, kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį bei kankinimus - kankinami areštuoti asmenys, įkalinami naikinimo stovyklose.

1947 m. buvo sulaikyti tūkstančiai politinių oponentų, bet koks asmuo, priklausomai nuo partijos sprendimo, galėjo būti įkalintas ar išsiųstas į koncentracijos stovyklą, vykdomi savavališki trėmimai ir suėmimai, pilni traukiniai vengrų buvo siunčiami į Tarybų Sąjungą ir įkalinami, tuo pažeidžiant Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 straipsnį.

Buvo varžoma taikių susirinkimų teisė, panaudojama karinė jėga prieš neginkluotas civilių demonstracijas, tuo pažeidžiant nurodytos Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 20 str. Bet kokia į demonstraciją susirinkusi minia buvo apšaudoma. 1956 m. spalio 25 d. aikštėje prie parlamento buvo sušaudyta taiki gyventojų demonstracija, nužudyta 350 žmonių. Iš viso įvykdytos 58 masinės žudynės.

Tuo buvo pažeista:

1945 m. Niurnbergo tribunolo įstatų 6 str. (c) dalis bei VI principo (c) dalis pagal 1950 m. Tarptautinės teisės principus, pripažintus tokiais Niurnbergo tribunolo įstatų ir nuosprendžio (suformuluotus remiantis 1946 m. gruodžio 11 d. JT G A rezoliucija Nr. 95 (I), „Dėl tarptautinės teisės principų, pripažintų Niurnbergo tribunolo įstatais ir nuosprendžiu");

1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 7 str. 1 dalies (a), (b) (d), (e), (f) punktai.

1984 m. JT Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį nežmonišką ir žeminantį elgesį ar baudimą 1 str. 1 dalis;

1948 m. JT Visuotinės žmogaus teisių Deklaracijos 9 straipsnis;

1976 m. JT Pilietinių ir politinių teisių Pakto 9 straipsnis.

VII. Nuosprendžio rezoliucinė dalis

Vadovaujantis nuosprendyje išdėstytomis aplinkybėmis ir nuosprendžio skyriuje „Nusikalstamų veikų kvalifikacija" skirsniuose dėl nusikaltimų taikai, karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui (genocido) nurodytomis tarptautinės teisės normomis, Tribunolo teisėjų kolegija

NUSPRENDĖ:

1. Atkreipti visuomenės dėmesį į tai, kad pasaulyje tebevykdomi nuožmūs nusikaltimai taikai, karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmoniškumui (genocidas). Pasaulio visuomenė, valstybės ir ypač didžiųjų valstybių vadovai buvo ir tebėra abejingi be kaltės žudomiems milijonams žmonių. Pateikiame komunistinių režimų nužudytų žmonių kraupią statistiką. „Juodosios komunizmo knygos" (aut. Stephane Courtois ir kt., Paryžius 1997 p. 14; pranc. k.) duomenimis, komunistinio režimo teroro aukų yra:

SSRS teritorijoje - 20 milijonų;
Kinijoje - 65 milijonai;
Vietname - 1 milijonas;
Šiaurės Korėjoje - 2 milijonai;
Kambodžoje - 2 milijonai;
Rytų Europoje - 1 milijonas;
Lotynų Amerikoje - 150 tūkstančių;
Afrikoje - 1,7 milijono;
Afganistane - 1,5 milijono;

Tarptautinis komunistinis judėjimas ir nevaldančios komunistų partijos: apie 10 milijonų aukų. Taigi iš viso susidaro beveik 100 milijonų prarastų gyvybių.

Šiuos duomenis būtina tikslinti, ir jie turėtų priversti pasaulio visuomenę, valstybes ir jų vadovus susirūpinti dėl šio šimtmečio žmonių naikinimo, kaltininkų atsakomybės ir siekti, kad ateities kartos nebepatirtų tokių žudynių. Todėl reikėtų prašyti Jungtinių Tautų Organizacijos ir jos atitinkamų komitetų pagalbos, raginant pasaulio valstybes nustatyti žudynių mastą ir pasirūpinti, kad žudynių kaltininkai būtų nubausti.

Komunistinių režimų nusikaltimai grindžiami komunizmo teorija, kuri sukurta kaip socialinė politinė strategija. Komunistai, užgrobdami valdžią konkrečiose valstybėse ir naikindami jų demokratines institucijas, rėmėsi Markso teiginiu, kad valstybė pereinamuoju laikotarpiu iš kapitalizmo į komunizmą turės tapti revoliucine „proletariato diktatūra". Šį teiginį išplėtojo Leninas, aiškindamas, kad, nugalėjus proletarinei revoliucijai, pirmiausia būtina sunaikinti „sudaužytą" buržuazinės valstybės „mašiną" ir sukurti visiškai naują „proletariato diktatūros" valstybės mechanizmą. Tai ir buvo šiurkščių komunistinių nusikaltimų „teorinis" pagrindas.

Marksizmo kūrėjai sutapatino socialinį mokslą su savo neva „moksliška" ideologija, pretenzingai pavadinta „moksliniu komunizmu", kuris turėjo didžiulių tragiškų padarinių daugelio tautų ir milijonų žmonių likimui visame pasaulyje.

Istorijos „varomąja jėga" buvo paskelbta „klasių kova", teigiant, kad prievarta ir smurtas yra pagrindinis visuomenės raidos veiksnys. Marksizmas įtvirtino antihumanišką žmonijos skirstymą į sąmoningą ir pažangią („proletariatą") bei tamsiąją (kapitalistų) dalį, ir tai leidžia marksistinę masių traktuotę laikyti tam tikra socialinio „rasizmo" atmaina. Todėl marksistinė klasių kovos teorija neišvengiamai baigėsi visuotinio gyventojų genocido praktika, pareikalavusia milijonų žmonių gyvybių. Genocido įrankiu tapo „proletariato diktatūros" valstybė, kuri sunaiki-

no dvasinės kultūros tradicijas, o jos ekonominiai eksperimentai sukėlė skurdą ir badą. Socialinis ir politinis šalių pavergimas bei žmogaus ir piliečio teisių sutrypimas, visuotinis teroras virto ištisų tautų ir socialinių grupių genocidu.

Visas komunistinės ideologijos atmainas būtina suprasti kaip antihumaniškas totalitarines ideologijas, kurių įkvėpėjų ir vykdytojų padaryti nusikaltimai kelia grėsmę visai civilizuotai žmonijai ir prilygsta tarptautinės bendrijos jau pasmerktai nusikaltėliškai nacizmo ideologijai ir net pranoksta ją mastu ir klastingumu. Būdama pseudomokslinė, antihumaniška, lemianti prievartą, tautų tarpusavio nesantaiką, propaguodama socialinių ir tautinių grupių genocidą, komunistinė doktrina yra nusikalstama ir turėtų būti uždrausta visose pasaulio valstybėse. Tad Jungtinių Tautų Organizacija galėtų atkreipti visų pasaulio valstybių ir visuomenės dėmesį, kad vadovaujantis komunistine doktrina sukurtų režimų valdomos valstybės, nebūtų priimamos į demokratinių valstybių sandraugas. O šalys, darančios nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, būtų šalinamos iš Jungtinių Tautų ar kitų valstybių sandraugų.

2. Komunistinių režimų komunistinės partijos yra nusikalstamos represinės organizacijos. Nusikalstamos todėl, kad vadovavosi nusikalstama komunistine doktrina kaip savo praktinio darbo teorine ir praktine programa.

Komunistinių režimų komunistinės partijos yra represinės, nes jos tiesiogiai vykdė nusikalstamus veiksmus, darydamos nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (genocidą), dėl kurių žuvo dešimtys milijonų žmonių.

3. Komunistinių režimų komunistinių partijų narius būtų galima pripažinti nusikaltusiais, nustačius, kad jie savo veikla padėjo padaryti nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui (genocidą), nurodytus 1945 m. Tarptautinio Niurnbergo karo tribunolo įstatuose, kurie 1946 m. Jungtinių Tautų buvo pripažinti tarptautinės baudžiamosios teisės principais, ir 1948 m. Jungtinių Tautų Konvencijoje „Dėl genocido nusikaltimo uždraudimo ir baudimo už jį", taip pat tokiais pripažinti asmenis, sąmoningai vykdžiusius okupantų valią pažeidžiant okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę.

4. Būtina tarptautiniu lygiu ir nacionalinėje teisėje išplėsti genocido sąvokos turinį, kad jis apimtų politinių ir socialinių grupių fizinį naikinimą. Tai neleistų buvusių komunistinių ar kitų režimų vadovams ir talkininkams išvengti baudžiamosios atsakomybės.

5. Privalu pripažinti, kad Antrąjį pasaulinį karą sukėlė nacistinė Vokietija ir komunistinė SSRS. 1939 m. SSRS, sudariusi Molotovo-Ribentropo paktą ir jo slaptuosius protokolus, kuriais remiantis įvykdė agresiją prieš Lenkiją, Suomiją, Lietuvą, Latviją, Estiją ir kitas valstybes. SSRS kartu vykdė nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui. Rusijos Federacija, būdama SSRS teisių perėmėja, turi atsiprašyti patyrusių SSRS agresiją šalių už jos padarytus nusikaltimus ir bent iš dalies atlyginti materialinę žalą, grąžinti pagrobtas kultūros ir kitas vertybes, visų piliečių indėlius ir kitą turtą, taip pat ambasadų pastatus, tebevaldomus Rusijos Federacijos.

6. Tarptautinis Vilniaus visuomeninis Tribunolas vertina Čečėnijos karą kaip tęstinį Rusijos imperializmo ir buvusios komunizmo doktrinos samplaiką, pasireiškiančią akivaizdžiu čečėnų tautos genocidu.

7. Tribunolo teisėjų kolegija, vykdydama Tarptautinio Kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" patvirtintų Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuostatų II skyriaus 3 punkto nurodymą, įvardija kolaboravimo sąvoką, kolaboravusias institucijas, jų vadovus ir asmenis, sąmoningai vykdžiusius okupantų valią pažeidžiant okupuotos šalies teises, jos nepriklausomybę.

Teisėjų kolegija į kolaboravimo sąvokos turinį įtraukia iš kolaborantų sudarytos marionetinės vyriausybės centrinės ir vietinės valdžios pareigūnus, valdininkus ir tarnautojus, prievarta vertusius piliečius paklusti okupantų politinei valiai.

Kolaboravimas turi tris aspektus: teisinį, politinį ir moralinį. Teisinis aspektas - tai kolaboranto veikla prieš savo valstybę, už kurią atsiranda baudžiamoji atsakomybė. Politinis aspektas - tai kolaboranto sąmoningas, savanaudiškas dėl politinių, ekonominių ar ideologinių sumetimų siekis įgyvendinti savo tikslus okupanto pagalba. Moralinis aspektas - tai kolaboranto veiksmai siekiant pateisinti okupaciją.

8. Komunistinių režimų komunistinių partijų nariai, sąmoningai vykdę komunizmo doktrinos programines nuostatas, ir padarę nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ar nusikaltimus žmoniškumui, neturi teisės naudotis politiniu prieglobsčiu, o nusikaltusius asmenis būtina perduoti toms valstybėms, kuriose jie padarė minėtus nusikaltimus.

9. Tribunolas ragina visas pasaulio žmonių bendrijas daryti įtaką savo vyriausybėms, kurios turėtų prašyti Jungtinių Tautų Organizacijos siūlyti savo narėms steigti komunistinių režimų padarytų nusikaltimų tyrimo institucijas. Pagal jų duomenis konkrečių valstybių nacionaliniai teismai ar jungtiniai šalių susitarimu įsteigti teismai, laikydamiesi tarptautinės teisės normų ir teismo reglamento taisyklių, teistų komunisti-

nių ar kitų režimų nusikaltusius asmenis, padariusius nusikaltimus taikai, karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui bei, esant pagrindui, pripažintų atitinkamas organizacijas nusikalstamomis. Nusikaltimus padarę režimai ar jų teisių perėmėjai turėtų atlyginti nukentėjusiesiems žalą, kaip tai padarė ir tebedaro Vokietija.

10. Pasiūlyti valstybėms priimti įstatymus, kurie pripažintų komunistines organizacijas nusikalstamomis, jeigu jos savo programas grindžia nusikalstama komunizmo doktrina.

11. Tarptautinės žmonių bendrijos iniciatyva reikėtų sudaryti komisiją, kuri tarpininkaujant Jungtinių Tautų Organizacijai, prašytų Rusijos Federacijos, kad ji leistų apskaičiuoti Kaliningrado (Karaliaučiaus) krašte 1944-1945 m. padarytų karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui (genocido) mastą.

12. Tribunolo teisėjų kolegija rekomenduoja Tarptautinio kongreso „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas" Organizaciniam komitetui išsiųsti visų valstybių visuomeninėms organizacijoms, parlamentams, vyriausybėms, Europos Sąjungos parlamentui ir tarptautinėms organizacijoms Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo priimtus dokumentus, kad jie priimtų nacionalinės ir tarptautinės teisės aktus, smerkiančius komunizmo doktriną ir užkertančius kelią komunistinių režimų recidyvams.

13. Prašyti, kad visuomeninės organizacijos įsteigtų Kongreso ir Tribunolo tikslų įgyvendinimo nacionalinius komitetus, sukurtų visuomeninę tarptautinę tų komitetų asociaciją, kuri vykdytų nurodytų idėjų įgyvendinimo kontrolę.

14. Tarptautinio Vilniaus visuomeninio Tribunolo nuosprendį, jo surinktus įrodymus būtina pateikti Jungtinių Tautų Tarptautiniam baudžiamajam teismui.

Remiantis Tribunolo nuostatų III skyriaus 3 punktu, šis nuosprendis neskundžiamas, tačiau per tris dienas Teisėjų kolegijos narių balsų daugumos nutarimu gali būti papildomas ar tikslinamas.

Teisėjų kolegijos pirmininkas: Vytautas Zabiela

Nariai: Vytautas Raudeliunas

Mykola Kulčinsky

Vasile Boroneant

Algirdas Endriukaitis

Tribunolo pirmininkas:

Tribunolo posėdis baigtas. Nuosprendis paskelbtas 2000 m. rugsėjo 27 d. 17 val.

Tribunolo teisėjų kolegijos pirmininkas Vytautas Zabiela

Tribunolo posėdžių
Vyriausiasis sekretorius Edmundas Mikučiauskas

Šalys, iš kurių atstovai pateikė kaltinimus tribunole

1.	Albanija	Albanijos Respublika
2.	Baltarusija	Baltarusijos Respublika
3.	Bulgarija	Bulgarijos Respublika
4.	Čečėnija	Čečėnijos Respublika Ičkerija
5.	Estija	Estijos Respublika
6.	Kazachstanas	Kazachija, Kazachstano Respublika
7.	Latvija	Latvijos Respublika
8.	Lenkija	Lenkijos Respublika
9.	Lietuva	Lietuvos Respublika
10.	Mažoji Lietuva	Kaliningrado sritis (Rusijos Federacija)
11.	Moldova	Moldavija, Moldovos Respublika
12.	Rumunija	Rumunijos Respublika
13.	Slovakija	Slovakijos Respublika
14.	Ukraina	Ukrainos Respublika
15.	Vengrija	Vengrijos Respublika

Santrumpos

CK - Centro komitetas (Komunistų partijos)
GPU - Vyriausioji politinė valdyba (rus. Glavnoje političeskoje upravlenije)
GULAG - Gulagas, Vyriausioji lagerių valdyba (Glavnoje upravlenije lagerej)
JT - Jungtinės Tautos
JTGA - Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja
JTO - Jungtinių Tautų Organizacija
KGB - Valstybės saugumo komitetas (Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti)
KP - Komunistų partija
KP (b) - Komunistų (bolševikų) partija
LKP (b) - Lietuvos komunistų (bolševikų) partija
LKT - Liaudies Komisarų Taryba
LSSR - Lietuvos sovietinė socialistinė respublika
MGB - Valstybės saugumo ministerija (Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti)
MT - Ministrų Taryba
MVD - Vidaus reikalų ministerija (Ministerstvo vnutrennich del)
NKGB - Valstybės saugumo liaudies komisariatas (Narodnyj komissariat gosudarstvennoj bezopasnosti)
NKVD - Vidaus reikalų liaudies komisariatas (Narodnyj komissariat vnutrennich del)
OGPU - Jungtinė vyriausioji politinė valdyba (Objedinennoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije)
RF - Rusijos Federacija
SSKP - Sovietų sąjungos komunistų partija
SSRS - Sovietų socialistinių respublikų sąjunga
TKT - Tarptautinis Karo Tribunolas
UGB - Valstybės saugumo valdyba (Upravlenije gosudarstvennoj bezopasnosti)
VČK - Visos Rusijos kovos su kontrrevoliucija ir sabotažu ypatingoji komisija (Vserossijskaja črezvyčajnaja komissija po borbe s kontrrevoliucijej i sabotažem)
VKP (b) - Visasąjunginė komunistų (bolševikų) partija

ANTIKOMUNISTINIS KONGRESAS
IR TARPTAUTINIO VILNIAUS
VISUOMENINIO TRIBUNOLO PROCESAS
„Komunizmo nusikaltimų įvertinimas"
2000

Kalbos redaktorės
Danutė Ulčinskaitė (I dalies),
Milda Lučinskienė (II dalies)
Techniniai redaktoriai
Ingrida Vičiulytė (I dalies),
Arūnas Bertulis (II dalies)
Dailininkas *Romas Dubonis*
Maketuotoja *Nijolė Juozapaitienė*

Pasirašyta spaudai 2001 12 18. 57,75 sp. 1.
Tiražas 2000 egz. Užs. Nr. 64
Leidykla „Ramona", Vytauto g. 32,
LT-4520 Marijampolė

Įrišo AB spaustuvė „Spindulys",
Gedimino g. 10, LT-3000 Kaunas, www.spindulys.lt